21
2
23
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

Digitized by Google

Digitized by Google

JUSTI FONTANINI

Archiepiſcopi Ancyrani

HISTORIÆ LITERARIÆ AQUILEJENSIS

LIBRI V.

Accedit Diſſertatio ejuſdem Auctoris de Anno emortuali S. ATHANASII Patriarchæ Alexandrini, necnon Virorum illuſtrium Provinciæ Fori-Julii Catalogus

CUM DUPLICI INDICE.

OPUS POSTHUMUM.

ROMÆ, MDCCXLII.
Ex Typographia Nicolai, et Marci Palearini.
PUBLICA AUCTORITATE.

Digitized by Google

21·2·23

BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO.

DOMINICUS FONTANINUS.

U*BI primum*, SANCTISSIME, *idemque* SAPIENTISSIME PONTIFEX, *tanto ac tam repentino totius ſacri Senatus conſenſu, ad ſummum iſtud dignitatum culmen divinitus evectus es, inter univerſi Chriſtiani Orbis*

læti-

Digitized by Google

lætitiam, populique plauſus, quibus Vrbs tota perſonuit, ingenti quoque gaudio ego præ cæteris affectus ſum. Jamdudum enim compertum habebam, Te iis animi ornamentis ſemper excelluiſſe, ut crimen eſſet nulla hoſtia expiandum, ſi quis impoſterum ſapientia tua Eccleſiæ diſciplinam, tuoque patrocinio bonarum artium ſtudia ſarta tecta non ſervatum iri in dubium revocare auderet. Quis amabo unquam talem ac tantum Pontificem, ad omnia ſumma natum, ſatis pro dignitate celebrare poſſit, in quo uno ſingula virtutum genera, quas divinæ Literæ in quolibet Epiſcopo videntur depoſcere, maxime ſine ulla ſane controverſia eminent, ac longe lateque eluceſcunt? Supremi Sacerdotii cura a Te, BEATISSIME PATER, *feliciter ſuſcepta, nemo eſt, qui non admiretur tuam illam Tecum natam, & Tecum jam ſeneſcentem in rerum gubernatione prudentiam, & in omnes, qui Te adeunt comem facilemque morem, ut veniſse jam tempus, quo religio, integritas, innocentia, ingenuæque artes floreant, libenti animo unuſquiſque gratuletur. Quæ vitæ tuæ pars,* OPTIME PONTIFEX, *non ejuſmodi ſemper fuit, ut recto itinere gradiens, & de ſola virtute ſollicitus, in ea cordati homines ac vere ſapientes quæ admirarentur, quæque imitarentur invenirent? Atque utinam mihi ea ingenii daretur facultas, quæ deſiderio meo reſponderet, ut præſtantiſsimas dotes tuas, cæteroquin omni laude ma-*

jores,

jores, ſi non omni, aliqua ſaltem in parte dicendo poſſem adumbrare. Verum cum obrui me rerum copia ſentiam, ac perdifficile ſit ejus Viri præconia verbis exprimere, qui jamdiu parta ſibi gloria, maximiſque rebus geſtis inclaruit, onus hoc, viribus meis omnino impar aliis relinquam, pauca de Auctore hujus Operis dicturus, quod in tuo nomine, apud omnem poſteritatis memoriam celebrando, apparere jam geſtit. In hac communi hominum ſocietate, nemo, ut opinor, tam hoſpes eſt, qui ignoret, inexhauſtum beneficentiæ tuæ fontem quaquaverſus erga Fontaninum, *dum in humanis ageret, ſe ſe diffudiſſe, ac eundem Te, pro ea benevolentia, quam erga Literatos omnes adhibere ſoles, omni officiorum genere cumulaviſſe. Fluctuantem adhuc, utrum elucubrationes has, jam a plurimis annis exaratas, tanto Principi inſciberem, magnopere confirmavit ſingularis illius humanitatis tuæ recordatio, qua me Bononiæ olim commorantem complexus es. Patere igitur,* SANCTISSIME PONTIFEX, *ipſas, non exiguo rerum præſertim eccleſiaſticarum penu refertas, ſub auſpiciis tuis in publicam lucem venire, quo eiſdem maximus ſplendor accedat, & auctoris ſui gloria augeatur, qui procul dubio vigiliarum ſuarum fructum nec uberiorem, nec ſplendidiorem ſperare potuiſſet, quam illas ſapientiſſimi Pontificis, & in eruditorum republica facile principis patrocinio inſignitas videre. Pergratas autem*

Tibi

Tibi futuras non levis mea eſt fiducia, præſertim cum & viros doctos, & quidquid ſub horum nomine circumfertur, ſemper foveris ac fovere non deſinas, ac inſuper in hoc Opere celeberrimæ quæſtiones inter præteriti ævi Scriptores eccleſiaſticos jamdiu agitatæ, in medium proferantur, quarum cognitio ad Te potiſſimum, qui toti Eccleſiæ praees, ſpectare videtur. Interim ad ſacrorum pedum oſcula provolutus D. O. M. *enixe precor, ut quem ſibi Vicarium in terris conſtituit, nobis rei Chriſtianæ, ac literarum bono quam diutiſsime incolumem ſervet.*

Dabam Romæ Kalendis Maii CIↃ. IↃ. CC. XLII.

DOMI-

DOMINICI FONTANINI

PRÆFATIO.

Viris eruditis jampridem hujus *Hiſtoriæ Aquilejenſis* præſtantia ſuboluit, quam cum celeberrimus auctor literariis aſſidue curis diſtentus, ac pene obrutus publici juris facere nunquam potuerit, nos e tenebris, quod Deus bene vertat, amicorum impulſu tandem extrahere, hiſque pro virili parte ſatisfacere ſtatuimus. Non eſt meum hic oſtentare, quanta ex puris fontibus veræ germanæque eruditionis petita ille in ſuum veluti ſuccum ſanguinemque converterit, præſertim cum vel in ipſius Operis primordia acrem aciem intendentibus ſatis ſuperque id patefiat. Dummodo noſtrorum temporum quidam Ariſtarchi, emiſſitiis, quibus ſolent oculis, & exulcerato corde ad judicandum non impellantur, ſua libenti animo cuique laus tribuetur, & ſingulorum induſtriæ quæ propria cenſetur merces minime denegabitur. Quis unquam (niſi mea fortaſſe me fallit opinio, aut demortui conſanguinei amor mentis oculos perſtrinxerit) noſtri Cornelii Galli Foro-Julienſis aut fuſiori calamo, aut præſtantiori cauſam dicere potuiſſet, ita ut inveteratæ inter noſtri, præteritique ævi Scriptores de eodem acerrimæ quæſtiones, penitus impoſterum ſublatæ nullo negotio videantur? Quid dicam de Sancto Pio, & ejus epiſtolis tam ſolerter ad trutinam revocatis, ut quæ auctori ſuo jure reſtituendæ eſſent reſtituerentur, quæve non, procul amandarentur? quid porro de Santo Chromatio, ac Fortunatiano, quid demum de Rufino Aquilejenſi, variis criminationibus, ſed præſertim Origenianæ hæreſeos labe impetito, & a *Fontanino* ſtrenue ſapienterque vindicato? Innumeri, pene dixerim, Scriptores lectoribus occurrent, quorum non leves alucinationes deteguntur; ſed non ideo tamen is ego ſum, ut depoſito pignore, præſentis Operis etiam auctorem, aliquando in devia non eſſe delapſum facile velim contendere. *Legentes enim*, ut

Digitized by Google

ut Quintiliani verbis utar, *non ſibi perſuadeant, omnia, quæ magni auctores dixerunt, eſſe perfecta, nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt.*

Quotieſcumque Critici munere ſuo non abutentes virorum illuſtrium monumenta ſolo veritatis amore detegendæ, præ oculis haberent, nemo non videt, quantam ſtudioſis omnibus utilitatem eſſent allaturi. Verum, quæ noſtra in primis ætate invaluit prava conſuetudo, ſi non ea, qua par eſſet animorum integritate, ad judicium de illis proferendum accedant, quid aliud, ita me ament Superi, niſi contumeliæ expectari poſſunt, & ut viri immortalitate digni ex eruditorum albo expungantur? Supremi hujuſcemodi literarum arbitri, qui ſibi ſuoque ingenio nimium indulgent, omnem lapidem movere ſolent, ut non ſordes, ſi quæ in illis forte reperiantur, detergant, ſed ut æſtimationem alienam quaquaverſus infringant, ac procaci ſanna labefactent. Quanto melius cum optimarum artium amatoribus ageretur, ſi iſtius notæ cenſores, qui tam gravi ſupercilio univerſam rem literariam humeris fulcire ſuis videri volunt, utpote magnopere infenſi ablegarentur, qui nulla rerum, nulla perſonarum ratione habita, putida conviciorum ſtrue obvios quoſque inclementer accipiunt!

Iſtorum manus, elapſis annis, noſter hic *Fontaninus* Archiepiſcopus Ancyranus evadere nequaquam potuit, quin livida cenſoria virga in ſuo *Eloquentiæ libro* notatus, univerſo bonorum cœtu tacite reclamante, vel in extremas eundem ignorantiæ tenebras perfricta fronte trudere conati fuerint. Hic ſane vir, libellis, tametſi proletariis, bilem ſtomachumque moventibus, quaſi læſæ majeſtatis reus, iniquo marte congredi viſus eſt, nemine pro laceſſiti manibus, adverſariorum de ſe ſuperbe ſentientium ora, ut æquum erat, comprimente. In hoc eruditorum quaſi regno, nullus, ut ego arbitror, tam hoſpes poterit reperiri, qui quantum *Fontaninus* de optimis ſtudiis benemeritus fuerit prorſus ignoret; neque adeo ad incitas ille mihi videtur redactus, ut ne inani verborum ſtrepitu ipſius fama, jamdiu poſteritati commendata imminuatur, indigeat defenſione. Tot præclara ingenii ſui monumenta vel iis, ut ita dicam, qui ne primoribus quidem labris literas attigerunt, ſatis innoteſcunt, & niſi ſibilis Cenſores eſſe excipiendos ſapientiſſimorum virorum de eodem teſtimonia, in ſcriptis, auro ac cedro dignis relicta, ubique gentium declararunt.

Digitized by Google

runt. Quos nunc in medium afferre neceſſe non eſt, cum epiſtolæ tribus voluminibus comprehenſæ, & ad eundem ex variis, diſſitiſque regionibus exaratæ, in publicam lucem brevi ſint prodituræ, ut ex ipſis appareat, ex *Fontanino* de rebus eruditis undique conſulto, tamquam ex Pythio oraculo (abſit verbo invidia) illos reſponſum expectaſſe. Hoc interim omni laude ſuperius ſilentio non prætereibo, ſcilicet illum a multis, curſu non intermiſſo, Summis Pontificibus, pro ſua in rebus agendis morum integritate, & in Eccleſiæ juribus vindicandis animi fortitudine, tot officiorum generibus ſemper fuiſſe cumulatum, quot eximia in eum collata beneficia demonſtrarunt. Idem accidit de S. R. E. Cardinalibus, quos inter, ne lectoris patientia nimio ſermone abuti videar, mihi ſit pro millibus unus ſumma doctrina & pietate venerabilis S. R. E. Cardinalis Joſeph Maria Thomaſius, qui *Fontaninum* peculiari adeo amore ſemper proſequutus eſt, ut eundem frequenter inviſeret, ac de multiplici ſtudiorum genere viciſſim ſermones inſtituerent. Nec ſine gravi piaculo indictum relinquam ampliſſimum Cardinalem Dominicum Paſſioneum, apud literariam, quam ornat Rempublicam & fovet, ſummatibus viris jamdudum adſcriptum, in cujus laudes non excurro, ne forte quæ de egregiis ejus animi dotibus merito dici poſſent, vel ob incredibilem ſuam erga me humanitatem, vel ob neceſſitudinem, quæ ipſum inter & *Fontaninum* arctiſſima interceſſit, a me dicta fortaſſe videantur. Huic ego profecto, quoad vita ſuppetet, gratum animum profitebor, cum pro demortui amici manibus, data occaſione, tamquam pro aris & focis nunquam dimicare fatigetur.

Mihi igitur Criticorum injuſtæ criminationes, & jurgia, qualiacumque tandem ſint, memoria repetenti, eo magis contemnenda videntur, quo ab invidis, & cœco livore contabeſcentibus promanarunt, ut cordatorum virorum calculis ad ſingulare certamen provocato nihil omnino detractum fuerit. Cujuſdam nihilominus ſcioli blateronis audaciam concoquere non potui, qui trium pagellarum epiſtola, ſuppreſſo nomine, conſarcinata, in apertum campum proſilire non dubitaverit, ut a Fontaninianis cenſuris quoſdam Scriptores appoſite (ut de ſe putavit) vindicaret. Hominis nullius judicii non eſt contra primi ſubſellii viros, chartiſque impalleſcere aſſuetos, ex ingenio & garrulitate, tanquam ex tripode, ſententiam proferre; laudes vero Mœcenati ab ipſo utraque manu

 pro-

profuſæ tanti habendæ ſunt, quanti a non laudato viro emanantes paſſim haberi ſolent. Faceſſant igitur hinc nebulones iſti, & æqui rerum æſtimatores utrum hujus Operis Auctor cauſa cadat dijudicent, cujus etiam Diſſertationem *de anno emortuali Sancti Athanaſii Patriarchæ Alexandrini* dare propoſuimus rei argumento minime abſonam. Provinciæ quoque Fori-Julii Virorum illuſtrium Catalogum, fortaſſe numeris omnibus non abſolutum ſubnectimus, ſed colophonem nobilis ac pereruditus amicus noſter Joſephus Lirutus addere poterit, quem in colligendis ejuſdem Provinciæ undecunque monumentis jamdiu laudabiliter occupatum inter ipſos locum merito obtinere nemo eſt qui non libenter fateatur. Atque utinam quæ in ſuis ſcriniis deliteſcunt tandem aliquando lucem viderent, cui viro ſtudioſiſſimo ſtimulos adjungere non deſiſtit Comes Franciſcus Beretta, doctrina ac morum ſuavitate opido notus, quem grati animi cauſſa nomino. Interim, Lector benevole, *Fontanino* grates habebis, qui non evaneſcentis gloriæ cupidus, ſed alienæ potius utilitatis, vitæ ſuæ curſum improbo labore attrivit, ut hæc, & his ſimilia literarum cultoribus exhiberet.

IMPRI-

Digitized by Google

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro.

F. M. de Rubeis Archiep. Tarſen. Viceſg.

APPROBATIO.

Studioſe, & diligenter legi opus poſthumum Cl. Viri *Juſti Fontanini Archiepiſcopi Ancyrani*, in quo deſcribuntur *Vitæ Literatorum Virorum Aquilejenſium*, id mihi muneris mandante Reverendiſſimo P. Nicolao Aloyſio Ridolfi Sac. Pal. Apoſt. Magiſtro. Nihil in illo, quantum animadvertere valui, Chriſtianæ Catholicæ Religioni, aut bonis moribus adverſatur. Opus cenſeo digniſſimum publica luce, in quo præclariſſimus Auctor plurimum laboris, ſtudii, induſtriæ, & temporis inſumpſit; & quæ ex jugi, & multiplici celebriorum Auctorum lectione comparaverat, opportune collocata, & larga manu effuſa Lector ſacræ præſertim antiquitatis amator, libenti animo excipiet, & ut auguror, admirabitur.

Ex Collegio Clementino prima die Januarii 1742.

D. Joannes Franciſcus Baldinus Cler. Reg. Congr. Somaſchæ.

Digitized by Google

APPROBATIO.

CLariſſimi præſulis Juſti Fontanini Archiepiſcopi Ancyrani librum, cui titulus: *Hiſtoriæ Literariæ Aquilejenſis Libri V.* Juſſu Reverendiſſimi Patris Aloyſii Nicolai Ridolfi Sac. Apoſt. Palatii Magiſtri diligenter perlegi, & in eo nihil, quod Catholicæ Religionis dogmatibus, vel probis moribus adverſetur, inveni, quamobrem Typis mandari poſſe cenſeo, ac inſuper puto, opus, ab immenſæ lectionis Viro, longo tempore, ſummoque labore abſolutum ſtudioſis, præſertim Eccleſiaſticæ, ac literariæ Hiſtoriæ, non modicè profuturum.

Romæ die 2. Januarii 1742.

Franciſcus Valeſius.

IMPRIMATUR,

Fr. Nicolaus Maria Ridolfi Ord. Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſter.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
LIBRORUM, ET CAPITUM.

LIBER I.

Cornelius Gallus ex Foro-Julio Venetorum.

CAPUT I.

I. *Cornelius Gallus ubi & quando natus*. II. *Ejus patria* Forum-Julii *in omnibus Chronici Euſebiani editionibus*. III. *Antiqui codices idipſum confirmant*. IV. *Etiam antiqui variarum gentium hiſtorici, ab Euſebiano Chronico edocti*. V. *Recentiores non indiligentes omnino conſentiunt*. VI. Forum-Julii Narbonenſe & Vicetia *hac litis conteſtatione dejiciuntur*. VII. *Galli prænomen* Cajus. VIII. Cornelius Gallus *cum aliis* Gallis *confuſus*. IX. *Ejus officia & res geſtæ in Italia, & in Ægypto*. X. *Mors, deque ejus cauſſa variæ ſententiæ*. XI. *Galli ruina ex falſa accuſatione orta*. pag. 1.

CAPUT II.

I. *Scripta Galli, a Virgilio ſæpe laudati, deperdita ferme univerſa*. II. *Veterum plerique omnes in Galli laudes effuſi*. III. *Cytheris mima, alias Volumnia, ſub Lycoridis nomine quatuor libris carminum a Gallo celebrata, M. Antonio adhæſit*. IV. *Gallus in latinum ſermonem vertit Euphorionis Chalcidenſis poetæ Heſiodum & Chiliadem. Item utriuſque Scyllæ, Terei quoque & Philomelæ fabulas verſu deſcripſit*. V. *Poema Galli de Scylla, Niſi filia, in avem Cirim converſa, adhuc ſupereſt, Virgilio & Catullo falſo attributum*. VI. *Ciris amplius Gallo vindicatur*. VII. *Argumenta Cirim Virgilio adjudicantia evertuntur*. VIII. *In Ciris poema cenſura Caroli Ruæi, deque eodem poemate ſummorum virorum judicia*. 23.

CAPUT III.

I. *Elegias Cornelio Gallo ab ſe fraudulenter ſuppoſitas, primus vulgavit Pomponius Gauricus*. II. *Fraus detecta & a viris doctis exploſa*. III. *Eas ad Maximianum pertinere teſtantur auctores & codices Gaurico vetuſtiores; prima etiam editio Pariſienſis. Maximianus Elegiographus Etruſcus, alius a Maximiano verſificatore Grammatico, natione Gallo*. IV. *Illuſtrium auctorum lapſus in Pſeudo-Galli ſcriptis laudandis*. V. *Gens, ætas, & res geſtæ Maximiani*. VI. *Alia carmina Cornelio Gallo attributa*. 42.

LIBER II.

Sanctus Hermes Paſtor, Aquilejenſis.

CAPUT I.

I. *Hermes Sancti Pii I. Frater, cognomento Paſtor*. II. *Scripſit librum, nunc plane deperditum, de paſchate die dominico celebrando. Virorum illuſtrium de* Hermete, Herma, *& eorum libris differentium lapſus*. III. *Hermas, qui nunquam dictus eſt* Hermes *idem ac* Hermodorus, *unus ex* LXX. *diſcipulis Domini, & epiſcopus Philippenſis*. 63.

CAPUT II.

I. *Paſtor domum Pudentis in Titulum, ab Eccleſia Sanctæ Pudentianæ in thermis Novati, diverſum, erexit in Vico Patricii*. II. *Eccleſia Sanctæ Praxedis non in vico Patricii, ſed Laterani, contra Nardinum*. III. *Pia opera & ſcripta Sancti Paſtoris*. 67.

Sanctus Pius Aquilejenſis

Summus Pontifex, hujus nominis Primus.

CAPUT III.

I. *Sanctus Pius Aquilejenſis in Cathedra Romana ſedit ſtatim ab Hygino, ante, & non poſt Anicetum*. II. *Non fuit Vicarius, ſed ſucceſſor Hygini. Vicarii Summorum Pontificum, ab ipſiſmet Pontificibus minime diverſis*. III. *Bucherianus Catalogus, aliique, ubi agunt de Pio, ad examen vocati*. IV. *Anicetus Pio iterum male præpoſitus*. V. *Quamdiu in Pontificatu vixerit Pius*. VI. *Martyrii gloria inſignis*. 70.

CAPUT IV.

I. *Geſta Sancti Pii in epiſcopatu, & duplex Epiſtola decretalis ſub ejus nomine confecta*. II. *Prima ex aliis duabus epiſtolis ad Juſtum Viennenſem, eidem Pontifici vindicatur*. III. *Altera etiam*. IV. *Primi Viennenſes Epiſcopi contra Tillemontium ſuæ Sedi redduntur*. V. *Colobium fuit tunica ſolis Epiſcopis propria*. VI. *Epiſtolæ Sancti Pii, a Blondello, Dallæo, & Salmaſio in ſuas ſententias inique detortæ*. VII. *Permultis viris doctis probatæ*. 82.

LIBER III.

Fortunatianus Aquilejenſis Epiſcopus.

CAPUT I.

I. *Fortunatianus, origine Afer, in Sede Aquilejenſi Benedicto ſuccedit contra Valentem Murſenſem Epiſcopum*. II. *Origo Canonis I. & II. Concilii*

Concilii Sardicenſis . II. *Sanctus Athanaſius Aquilejæ cum Fortunatiano alloquitur Conſtantem Auguſtum . In templo noviter ibidem exſtructo Synaxim habet , indeque Romam petit* . IV. *Fortunatianus ab Arianis deceptus , communionem Athanaſii in Mediolanenſi Concilio damnavit* . V. *Locus Sancti Hilarii explicatur* . VI. *Caſus Fortunatiani excuſatur* . 106.

CAPUT II.

I. *Liberius exſili pertæſus , primæ formulæ Fidei Sirmienſi ſubſcribit* . II. *In Arianas partes non tranſiit* . III. *Fortunatianus eum ad hæreſim ſubſcribendam minime compulit* . IV. *Nec labe Ariana ſuam Eccleſiam infecit* . V. *Quæ ſcripſit , & quando obiit* . 114.

Sanctus Chromatius Aquilejenſis Antiſtes.

CAPUT III.

I. *Chromatius patria Aquilejenſis* . II. *Valeriano ſuffectus* . III. *A magnis viris laudatus* . IV. *Ejus rogatu Hieronymus varios Bibliorum libros in latinum ſermonem convertit* . V. *Rufinum & Hieronymum in concordiam redigere ſtudet* . VI. *Jo:Chryſoſtomi cauſſam juvat* . VII. *Chryſoſtomi ad Chromatium epiſtola* . VIII. *Blondelli commenta* . IX. *Chromatius obit , & Sanctorum faſtis adſcribitur* . 122.

CAPUT IV.

I. *Homiliæ* XIIX. *Sancti Chromatii in unum opus conflatæ* . II. *Cur & a quo primum dictus epiſcopus* Romanus . III. *Homiliarum earundem omnino eſt auctor* . IV. *Viri docti eas laudant* . V. *A Magdeburgenſium calumniis vindicatæ* . VI. *Illarum ſtilus & ſcopus* . VII. *Scripta Chromatio ſuppoſita* . 133.

LIBER IV.

Tyrannius Rufinus , natura Concordienſis , Civiate Aquilejenſis , presbyteratu Hieroſolymitanus.

CAPUT I.

I. *Rufini ortus , & nominis ſcriptura* . II. *Patria* . III. *Concordiæ natus , ejus prænomen & genus* . IV. *Aquilejæ monachum induit* . V. *Una cum Hieronymo bonis artibus ibidem inſtituitur , adultus tingitur . Miniſter & Suſceptores illius baptiſmi* . VI. *Hieronymus ab eo divulſus , in Syriam navigat* . VII. *Rufinus paullo poſt cum Melania Hieroſolymam profecturus , Roma diſcedit* . 149.

CA-

CAPUT II.

I. *De Rufini & Melaniæ Alexandriam adventu nuncius ad Hieronymum in Syriæ deſerto perlatus*. II. *Poſt obitum Athanaſii Rufinus in Nitriam fugit, perſecutione in Catholicos excitata*. III. *Pro fide patitur*. IV. *Melania Chriſti confeſſores ſequitur*. V. *Quibus ab exſilio revocatis, Diocæſarea Hieroſolymam petit*. VI. *Rufinus ſexennium agit Alexandriæ, ubi Didymum & Theophilum audit*. VII. *Hieroſolymam petit, hinc Melania Alexandriam excurrit*. VIII. *Rufinus ſe in operibus caritatis exercet*. IX. *A Bacurio Rege Iberorum, & ab Ædeſio, Æthiopum, ad Chriſti fidem converſionem audit*. X. *Narratio Rufini explicatur atque defenditur*. 162.

CAPUT III.

I. *Hieronymi & Rufini ſimultatum origo*. II. *Hieronymus Epiphanio contra Jo: Hieroſolimitanum, Rufinus Johanni, adhæret*. III. *Rufinus in communionem ab Epiphanio Hieroſolymis admiſſus, & pro Catholico habitus*. IV. *Diſſidii inter Hieronymum & Rufinum occaſio aucta ex Epiphanii epiſtola ad Jo: Græce ſcripta, quam Hieronymus latine convertit*. V. *Melania Rufini & Jo: cauſſam tuetur*. VI. *Theophilus Alexandrinus iiſdem pariter favet*. VII. *Diſſidentes fruſtra in concordiam redigere ſtudet*. VIII. *Hinc Hieronymi & Theophili amicitia frigeſcit*. 177.

CAPUT IV.

I. *Schiſmatis Hieroſolymitani finis*. II. *Rufini & Melaniæ opera extinctum*. III. *Palladius Hiſtoricus & Epiſcopus probatiſſimus cum Palladio hæretico male confuſus*. IV. *Anaſtaſis ædes, ubi Hieronymus & Rufinus ad mutuam pacem redierunt*. V. *Rufinus nullius erroris compertus*. VI. *Inter Jo: Hieroſolymitanum ab erroribus vacuum, Hieronymumque perfecta neceſſitudo integrata*. VII. *Rufinus cum Melania Romam revertitur*. VIII. *Melaniæ reditus vera cauſſa exquiritur*. 186.

CAPUT V.

I. *Rufini & Melaniæ Nolam adventus*. II. *Quo tempore acciderit*. III. *Paulini Nolani epiſtolarum chronologia reſtituitur, unde Rufini & Melaniæ itus & reditus epochæ confirmantur*. IV. *Palladius cum Paulino in concordiam redactus*. V. *Paulini Natalium chronologia reſtituta, & Melaniæ Rufinique reditus epocha iterum confirmata*. VI. *Baronii ſententia de Rufino, individuo Melaniæ comite, defenſa*. 193.

LI-

LIBER V.

De ſcriptis a Rufino Romæ editis.

CAPUT I.

I. *Macarius doctrinam Origenis contra fatum ſibi a Rufino rogat exponi*. II. *Macarii profeſſio & ſtudia*. III. *Pineti cœnobium ubinam ſteterit, in quo Rufinus Urſejo Abbati Regulam Baſilii Magni latinitate donavit*. IV. *Varia de hac Regula proferuntur*. V. *Librum primum Apologetici Sancti Pamphili pro Origene Rufinus Macario nuncupat*. VI. *Ejuſdem Apologetici examen*. VII. *Rufini Diſſertatio pro Origene*. pag. 201.

CAPUT II.

I. *Rufinus latine vertit priores libros duos Origenis de Principiis*. II. *Ejuſdem verſionis conſpectus*. III. *Totius operis idea*. IV. *Benedictiones Patriarcharum Pontio Paulino duobus libris explanat*. V. *Rufini & Paulini hac de re epiſtolæ amœbææ*. VI. *Editiones & codices librorum de Benedictionibus Patriarcharum*. VII. *Rufinus libri tertii & quarti Origenis de Principiis verſionem abſolvit*. 213.

CAPUT III.

I. *Novi rumores in Rufinum ab amicis Hieronymi ob reliqui operis Origeniani translationem excitantur*. II. *Rufinus matre amiſſa, ad Hieronymum ſcribit, cumque Siricii pontificis literis formatis, ex Urbe in patriam Concordiam revertitur*. III. *Non alia, quam ſolius itineris cauſſa, Mediolano pertranſit*. IV. *Ad illum in patria morantem Hieronymus literas ſcribit, quæ ei non redduntur. Pauliniani, Euſebii, & alterius Rufini iter ex Palæſtina Romam quoto anno contigerit*. V. *Hieronymus alias literas ad Pammachium ſcribit contra præfationem Rufini in libros Periarchon. Inde ſimultas inter utrumque augetur*. VI. *Rufinus Syrus utraſque Hieronymi literas, Pammachio Rufinoque reddendas, Romam detulit*. VII. *Harum priores ſummatim recenſentur*. 225.

CAPUT IV.

I. *Apronianus ad Rufinum mittit exemplar Hieronymianæ epiſtolæ in vulgus ſparſæ. Varia de Aproniano & ejus gente proferuntur*. II. *Rufini Apologia contra Hieronymi epiſtolam*. III. *Ejuſdem Apologiæ libri I. ſynopſis, objectiones dogmaticas continens*. IV. *Rufinus ſe omnino catholicum, & ab hæreſibus Origeni impactis, vacuum fuſe demonſtrat*. V. *Apologiæ liber II. enucleatur*. VI. *Varia in Hieronymum a Rufino congeſta*. VII. *Hujus brevior Apologia ad Anaſtaſium*. 233.

CAPUT V.

I. *Rufini utriuſque Apologiæ ſynopſis, ad Hieronymum mittitur*. II. *Qui ſtatim ad utramque reſpondet*. III. *Apologia Origeniana, quam Hierony-*

ronymus Pamphilo abjudicat, huic martyri vindicatur. IV. Quænam Pamphilus ſcripſerit. V. Conjecturæ ad Apologiam Pamphilo abjudicandam excuſſæ. VI. Reſponſio Hieronymi ad accuſationes Rufini. VII. Ad alias Rufini accuſationes Hieronymi reſponſa. VIII. Refutatio Hieronymi Apologiæ Rufini ad Anaſtaſium papam. 252.

CAPUT VI.

I. Rufinus duobus Hieronymianæ Apologiæ libris Aquilejam ſibi perlatis, biduo reſpondet epiſtola, nunc deperdita. II. Suos libros ad Hieronymum mittit, quem acriter carpit. III. Ejuſdem epiſtolæ deperditæ excerpta. IV. Anaſtaſii Pontificis & Sancti Epiphanii epiſtolas in dubium vocat, ſeque purgans, adverſarium varie perecllit. V. Hieronymus a Sancto Chromatio Aquilejenſi antiſtite monitus, ut a ſcribendo in Rufinum abſtineret, ſe invitum ad ſui defenſionem cogi reſpondet, quod Rufini libri in vulgus ſparſi, vagarentur. VI. Apologiæ Hieronymi, ejuſdemque interpretationes literarum paſchalium Theophili, annis & numeris ſuis reſtitutæ. VII. M. Antonii Sabellici judicia circa Rufinum inter, & Hieronymum contentiones. 273.

CAPUT VII.

I. Origenis Homiliæ XVII. in Geneſim non a Hieronymo, ſed a Rufino latine verſæ. II. Tredecim in Exodum, & ſexdecim in Leviticum. III. Viginti octo in Numeros. IV. Viginti ſex in Joſue. V. Novem in Judices, totidem in Pſalmos, una in librum I. Regum, & quatuor in Cantica. VI. Libri decem in Paulli epiſtolam ad Romanos. VII. Homiliæ dubiæ. Quæ ſunt in Lucam, non Rufinus, ſed Hieronymus vertit. 283.

CAPUT VIII.

I. Rufinus Baſilii Magni Homilias octo, & Gregorii Nazianzeni decem opuſcula ab ſe latine reddita, Aproniano inſcribit. II. Nonnulla de his Gregorianis lucubrationibus proferuntur. III. Rufinus Sixti etiam Pythagorici ſententias in latinum ſermonem translatas ad Apronianum mittit, Avitæ ſorori donandas. IV. Sixti ætas, religio, & pretium apud antiquos. V. Rufinus ob Sixti translationem male habitus, non tamen ſuperſtes. VI. Cur Sixtinus liber a Gelaſio I. rejectus inter apocrypha. De eo variorum ſententiæ expoſitæ. VII. Sixti dicta a Græcis paſſim adducta. Etiam a Latinis. VIII. Ejus codices, atque editiones. 298.

CAPUT IX.

I. Evagrii, cujus opuſcula Rufinus latine convertit, patria & cognomen. II. Accuſationes in illum congeſta. III. Ejus laudes. IV. Scripta a Rufino translata, adhuc exſtantia. V. Sententiæ Pamphili martyris adverſus Mathematicos ab eodem converſæ exeutiuntur. 314.

CA-

CAPUT X.

I. *Clementis Recognitiones Græcas poſt earum translationem, ab amico Paulino Nolano fruſtra tentatam, Rufinus latine convertit.* II. *Rogatu Sanctæ Silviæ, Rufini præfecti prætorio ſororis, opus adgreditur, quod Gaudentio Brixiano Epiſcopo nuncupat.* III. *Verus præfationis auctor & Recognitionum interpres Rufinus.* IV. *Bellarmini locus circa Clementis Recognitiones expenditur.* V. *Variæ inſcriptiones Recognitionum Clementis recitantur.* VI. *Auctor Recognitionum inquiritur.* VII. *Ejuſdem ætas ſtatuitur.* VIII. *Dodvvelli ſententia refellitur.* IX. *Cenſura Gelaſii Papæ de Recognitionibus.* X. *Variæ Recognitionum editiones numerantur.* 324.

CAPUT XI.

I. *Rufinus Chromatio Aquilejenſium antiſtiti obſecuturus, Hiſtoriam Euſebii Latinam facit, librisque duobus auget.* II. *Quid in Euſebianis præſtiterit, quid in ſuis, a Dupino perperam reprehenſis.* III. *Rufini Hiſtoria a Gallis maximi facta; item ab Anglis, & Africanis Patribus.* IV. *A Græcis ſimiliter.* V. *Græci duos ejuſdem libros Græce convertentes, ſuos faciunt.* VI. *Concilium Nicænum II. eorundem teſtimonio utitur.* VII. *Latinæ verſionis Euſebianæ hiſtoriæ per Rufinum præſtantia oſtenditur.* VIII. *Gelaſii cenſura explicatur.* IX. *Variæ editiones recenſentur.* 343.

CAPUT XII.

I. *Rufini hiſtoria eremitica.* II. *Aliquando Hieronymo adſcripta.* III. *Rufinus enarrat alterius, non ſuam hiſtoriam itinerum per ſolitudines monaſteriorum Ægypti.* IV. *Is eſt Petronius Bononienſis, non alius.* V. *Idem multis rationibus comprobatur.* VI. *Deque hoc difficultates tolluntur.* VII. *Cur opus Hieronymo adſcriptum.* 360.

CAPUT XIII.

I. *Hieronymi de hoc Rufini opere teſtimonium explicatum.* II. *Quid de illorum ſanctitate dicendum, quos Hieronymus carpit.* III. *Cauſſæ recitantur, ob quas Hieronymus minus fortaſſe æquus fuit Rufino & Petronio.* IV. *Variæ editiones Operis de Vitis Patrum proferuntur.* 371.

CAPUT XIV.

I. *Rufinus commentarium ſcribit in Symbolum Apoſtolorum. Breviter in eo contenta recenſentur.* II. *Teſtimonia tam Veterum, quam Recentiorum adducuntur.* III. *Hujus commentarii variæ editiones.* 381.

CAPUT XV.

I. *Anatolii Alexandrini canon paſchalis a Rufino latine converſus.* II. *Ejus Epiſtolæ omnes deperditæ.* III. *Aliqua e Latino in Græcum ſermonem tranſtulit.* 390.

CAPUT XVI.

I. *An Rufinus Flavii Joſephi operum Latinus interpres.* II. *Varia de Joſephi antiquiſſimo codice Mediolanenſi.* III. *Num Hieronymus & Ambroſius Joſephum Latine converterint. Egeſippus eſt Joſephus de*

Bello

Bello Judaico ab Ambroſio Latine contractus. IV. *Friderici Gronovii collatio inter phraſes Ambroſii, & Egeſippi adprobata & defenſa*. V. *Joſephi verſio Rufino abjudicatur*. 392.

CAPUT XVII.

I. *Commentarii in* LXXV. *Davidis Pſalmos Rufino perperam attributi*. II. *Similiter Commentarii in Oſeam, Johelem, & Amos*. III. *Incerti auctoris eſt Vita S. Eugeniæ, non Rufini*. 403.

CAPUT XVIII.

I. *Sub Rufini nomine duplex* Libellus Fidei, *ſuperiori ſæculo editus*. II. *Prior, continens* XII. *Anathematiſmos, Rufino noſtro minime attribuendus; ſed alteri*. III. *Multo minus poſterior, Pelagiana labe infectus: ſeptem Rufini recenſentur*. IV. *Poſterior Libellus Rufinum Palæſtinum, vel alium auctorem habet*. 409.

CAPUT XIX.

I. *Theophili Alexandrini epiſtola ad Anaſtaſium Papam circa Paſchatis celebrationem turbas excitat in Eccleſia*. II. *Rufinus ab Anaſtaſio minime damnatus*. III. *Hoc præter alia oſtendit ejuſdem eum præcipuis Italiæ Epiſcopis communicatio*. IV. *Ejus tantum librorum Periarchon verſio non probata*. V. *Rufini reſponſa ad Hieronymum circa Anaſtaſii Papæ epiſtolam ad Jo: Hieroſolymitanum*. VI. *Simultas inter Hieronymum, & Rufinum ab Auguſtino improbata*. 417.

CAPUT XX.

I. *Rufinus Urbe diſcedit cum Melania iterum in Palæſtinam trajecturus. Annus emortualis Publicolæ ſenioris, Melaniæ filii decernitur*. II. *Roma ab Alarico Gothorum Rege obſeſſa, atque direpta*. III. *Rufini obitus, locus mortis, & tempus adſignatur*. IV. *Rufini laudes recenſentur*. 427.

HISTO-

Digitized by Google

Digitized by Google

Michael Sorellò scul. Roma 1737.

Digitized by Google

HISTORIÆ LITERARIÆ AQUILEJENSIS
LIBER PRIMUS.

C. Cornelius Gallus ex Foro-Julio Venetorum.

CAPUT I.

I. *Cornelius Gallus ubi & quando natus*. II. *Ejus patria* FORUM-JULII *in omnibus Chronici Euſebiani editionibus*. III. *Antiqui Codices idipſum confirmant*. IV. *Etiam antiqui variarum gentium hiſtorici, ab Euſebiano Chronico edocti*. V. *Recentiores non indiligentes omnino conſentiunt*. VI. FORUM-JULII NARBONENSE & VICETIA *hac litis conteſtatione dejiciuntur*. VII. *Galli prænomen* CAJUS. VIII. CORNELIUS GALLUS *cum aliis* GALLIS *confuſus*. IX. *Ejus officia & res geſtæ in Italia, & in Ægypto*. X. *Mors, deque ejus cauſſa variæ ſententiæ*. XI. *Galli ruina ex falſa accuſatione orta*.

DE VIRIS, literarum gloria illuſtribus, civitatis, & regionis Aquilejenſis, actuoſo, primus omnium occurrit *Cajus Cornelius Gallus*, ob famam ingenii & rerum geſtarum, apud ſcriptores Latinos & Græcos magnis laudibus commendatus. E junioribus noſtrates hiſtorici Johannes Candidus in Commentariis Aquilejenſibus lib. I. & Henricus Palladius Rerum Foro-Julienſium lib. v. ſine antiquiori teſte, patriam Aquilejam illi adſignarunt pro *civitate Foro-Julii* in Chronico Euſebiano adſignata: quæ jamdudum proprio nomine, quod hodieque retinet, *Civitas* dicta eſt, *Fori-Julii* vocabulo, ad univerſam regionem, cujus poſt Aquilejam exciſam caput extitit, indicandam, translato. Sed junioribus in re ſimili fides habenda, quatenus veterum ſcrinia compilarunt: quod enim antiquis ſcriptoribus indictum produnt, id omne comminiſcuntur. Galli annus natalis emergit ex epocha mortis, quam infra illigabimus anno Abrahami 1991. tertio Olympiadis CLXXXVIII. U.C. 728. ætatis ejus XLIII. Quare hinc liquet, Gallum natum A.U. 685. qui fuit Abrahami 1948. quartus Olympiadis CLXXVII. Nepote & Metello Coſs. annoſ-

A.U. 685. ANTE CHR. 68.

que LXVIII. ante ortum Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſecundum faſtos Anonymi Vindobonenſis ab Henrico Noriſio Cardinali vulgatos. Horum ductu facile cavemus a lapſu Jacobi Cruquii in Commentario ad Horatium pag.403. & Jani Douſæ in ſchediaſmate ſuccidaneo pro Tibullo pag.918. editionis Pariſienſis A. D. 1608. qui id ſtatuunt quadriennio citius, C. Caſſio Varo, & M. Licinio Lucullo Coſs. nempe A. U. 681. ajuntque, ſed falſo, hoc erui ex Servio & Euſebio. Gravius offendit Petrus Crinitus in lib.III. cap.XLII. de Poetis Latinis, ubi *natum* tradidit Gallum *eodem anno*, quo *diem obiit* M. Terentius Varro, uno & altero ſcilicet anno priuſquam Gallus ſibi *necem* inferret, Varro enim apud Euſebium naturæ conceſſit anno primo Olympiadis CLXXXVIII.

II. At vero quanquam eruditorum neminem fugit, hunc virum inſignem fuiſſe noſtratem *Foro-Julienſem*; nihilominus poſt hominum memoriam non defuere, qui de eruditorum judicio minime laborantes, ingenioſa unius literulæ tranſpoſitione, illum, ſi Deo placet, *Foro-Livienſi* civitate, ornatiſſima illa quidem, gratis donare ſtuduerunt, quantunvis reclamantibus non ſolum univerſis Euſebianis codicibus, ante medium ſæculi decimi quinti, quo Flavius Blondus *Foro-Livienſis*, hujuſmodi ſententiæ primus auctor, floruit, ubique terrarum conſcriptis; ſed etiam variarum gentium hiſtoricis & chronologis tum antiquis, tum recentioribus, qui ab Euſebiano Chronico edocti, Cornelii Galli patriam memorarunt, nc de Foro-Livii quidem ſomniantes. Anne ergo adverſa unius Blondi ſententia tanti eſt, ut animum abducat a veritate, quæ in omnem ſui partem ſemper eſt eadem? Blondum ipſum præſtat audire, cujus verba hæc ſunt in regione ſexta Italiæ illuſtratæ pag.437. operum editionis Frobenianæ anni 1559. *Videmus autem, Euſebium de Temporibus dicere, Gallum poetam, cujus ſæpe Virgilius, & Horatius meminerunt* (de *Horatio* id falſum eſt) *fuiſſe Foro-Livienſem*. At non ita eſt, Blonde. Gallum Euſebius *Foro-Julienſem*, non *Foro-Livienſem* dicit. Hinc Lilius Gregorius Gyraldus Ferrarienſis, vir ſine ulla controverſia doctiſſimus, in dialogo IV. de Poetis Latinis, fucum, verbis jam recitatis, ſibi fieri minime paſſus, hæc literis conſignavit: *Cn.* (rectius *Cajum* dixiſſet) *Cornelius Gallus Foro-Julienſis poeta, quanvis amore, ut puto, patriæ Flavius Blondus Foro-Livienſem facit*. Huc ſpectant verba Philippi Brietii in libro II. de Poetis Latinis pag. 26. ſic de Galli patria ſcribentis: *Foro-Julienſis, non Foro-Livienſis, ut ſcribit Blondus in gratiam patriæ ſuæ*. Sane Gallus eo priori modo vocatur in Chronico Euſebii, paucis viſo, quod Boninus Mombritius, non diu poſt obitum Blondi (qui contigit A. D. 1463.) ad veterum Codicum fidem typis tunc recens inventis, primus excudendum curavit Mediolani per Philippum Lavaniam circa A. D. 1475. non enim annus exprimitur, ſed tamen exſurgit ex aliis voluminibus, quæ, Bonini jam dicti ſtudio, officinam typographicam illo eodem tempore ſubierunt. Idem prorſus ac prima editio Mombritiana, quam Pontacus & Scaliger ignorarunt, altera exhibet,

Digitized by Google

hibet, quam Erhardus Ratdolt Auguſtanus A. D. 1483. Venetiis adornavit, *plurimis*, ut teſtatur in fine, *undique comparatis exemplaribus*; hiſque omnibus de patria Galli inter ſe conſentientibus. Ab his minime diſcrepant poſteriores *novem* aliæ editiones (quotquot ſcilicet reperiri potuerunt) *duæ Pariſienſes* apud Henricum Stephanum ſeniorem, annorum 1512. & 1518. *ſex Baſileenſes* Henricpetrinæ, annorum 1529. 1536. 1542. 1548. 1559. 1570. quarum primam accuravit Johannes Sichardus, & *nona Pariſienſis* apud Michalem Sonnium anni 1587. quas fere omnes Arnaldus Pontacus Vaſatenſis Epiſcopus ſingulatim & diligentiſſime expreſſit in egregia Chronici Euſebiani editione, quam & ipſe accuravit Burdigalæ typis Simonis Millangii A. D. 1604. Huic Pontaci editioni ea omnino reſpondet, quam Joſephus Juſtus Scaliger expoſuit Lugduni Batavorum apud Thomam Baſſon A. D. 1606. quamque ſecundis curis emendatiorem factam, iteravit Johannes Janſſonius Amſtelodami A. D. 1658. Ergo ubinam ſunt Chronici Euſebiani exemplaria, Mombritio, Ratdolto, Stephano, Sichardo, Henricpetro, Sonnio, Pontaco, & Scaligero, nunquam viſa, quæ *Cornelium Gallum non Foro-Julienſem, ſed Foro-Livienſem* dicunt?

III. Pontacus in apparatu pag. 26. nobis teſtatum reliquit, ſe non tantum verba & ſententias Euſebianas, ſed ſyllabas & literas quoque ad octo & viginti Codices manu deſcriptos, Gallicos, Hiſpanos, Italoſque ſummo ſtudio expendiſſe. Scaliger etiam bene multis, iiſque eximiis Codicibus uſus eſt, præcipue vero *quinque* illis ceterorum præſtantiſſimis, ab ſe ſpeciatim enumeratis in Animadverſionibus ſuis pag. 9. & 260. quos inter longe eminebat Bongarſianus, *omnium vetuſtiſſimus & luculentiſſimus* ab eodem vocatus, utpote ſcriptus A. D. 627. quo uſus fuit etiam Pontacus. Addamus & quatuor alios Codices MSS. Palatinos, ad quos, ut poſtea dicemus, Scaligerianam editionem exegit Claudius Salmaſius: & Cornelius Tollius apud Paullum Colomeſium in Catalogo Bibliothecæ Voſſianæ pag. 886. Hoc Tollii opus jam exſtat in publica Bibliotheca Leidenſi. Tædet & pudet profecto in re tam clara atque teſtata ejuſmodi argumenta congerere, quæ non tam dedoceant, quam obruant contrariæ ſententiæ aſſertores, ſi qui adhuc ſunt (quod credere nolim) inter Foro-Livienſes, non tam illuſtrium dignitatum, quam literarum copia ceteroqui egregie conſpicuos. Quis enim ſerio agens ſcripta novitia non magnæ rei, ubi pura puta Blondi crambe recoquitur, locupletium teſtium locum habitura crediderit apud eos, qui non ignorant, juniores de rebus antiquis, nullo antiquorum teſtimonio prolato, differentes, a viris emunctæ naris contemni? Nemo profecto ſapiens diffitebitur, quominus hunc numerum impleant Alexander Paduanus apud Ughellum to. II. Italiæ Sacræ pag. 604. Angelus Maria Torſanus in ea Orationum ſuarum, quæ eſt de Laudibus Fori-Livii pag. 69. Paullus Bonolus in Hiſtoria Foro-Livienſi pag. 15. Sigiſmundus Marcheſius in Supplemento pag. 33. 100. 831. quique dedita opera hanc ſpartam omnium

Digitized by Google

uberrime idemque ineptiſſime pro virili ornandam ſuſcepit, Bartholomæus Ricceputus in ſua, ut ait, Veritate rediviva pag. 150. 157. 161. Horum ſcilicet næniis, quæ ſine maximo tædio legi non poſſunt, quaſque Hiſtorici Faventini Petrus Maria Cavinus & Julius Cæſar Tondutius jampridem ſibilis exceperunt, fidem habebimus, ut antiquis ſcriptoribus detrahamus. Et vero cujus ponderis eſſe poſſunt unius & alterius muſtei ſcriptoris conatus, ubi omnium editionum & veterum membranarum auctoritas æqua fronte adverſatur? His appoſite congruit illud Symmachi lib.x. epiſt.11. *ſine argumento rerum, loquacitas moroſa diſplicet*. Sed præter jam recenſita Euſebiana exemplaria, quæ tanti ſunt, ut vel ab invitis conſenſum extorqueant, alii quoque Codices Cornelium Gallum *Foro-Julienſem* proclamant. Hi ſunt *ſex*, vetuſtiſſimi, & optimæ notæ, Pariſiis ſervati in Bibliotheca Colbertina num. 240. 1058. 1286. 1398. 1701. 2542. *Duo* alii ſub Carolo Magno deſcripti, unus bibliothecæ regiæ num.4908. alter Eccleſiæ Lucenſis, quem *præ ceteris inſignem* Mabillonius vocat in Itinere Italico pag.188. Regii præterea tres 5216. 5217. 4723. His accedit Venetiis Bibliothecæ Sancti Marci pluteo 1. ordine 1. theca III. cod.23. Feſulanus, a V.C. Bernardo de Montfaucon memoratus in Diario Italico pag. 392. Florentinus a me viſus in Bibliotheca Sanctæ Crucis Scamno XVIII.Cod.VI.a parte clauſtri, & tres Bibliothecæ Ottobonianæ T.1I. 39. 43. 44. Unus etiam Ambroſianæ Mediolanenſis C.191. & alter, olim Benedicti Cardinalis Accolti ex autographo Petrarchæ deſcriptus,nunc in Bibliotheca amici noſtri Dominici Paſſionei viri ornatiſſimi. His omnibus conſonant Vaticani quatuor 241.243.244.867. hi tamen Blondi ætatem præferentes: quod non ſolum character, ſed etiam notatio in ſingulorum calce demonſtrat. Verum quidem eſt, in hiſce Vaticanis Codicibus vocabulo *Foro-Julienſis* litteram L. ubi aderat, cultro diligenter abraſam, & ubi deerat, affabre ſuperadditam, ut hac arte Gallus ex *Foro-Julienſi*, in *Foro-Livienſem* evaderet. Sed cultrum falſarii, de poſteritatis memoria parum ſolliciti, non ita ejuſdem literæ veſtigia delere potuit, quin adhuc educatur *Foro-Julienſis*, ut oculos habentibus patet. Anne vero Euſebiani Chronici auctoritas iis præſto erat, qui ad aſſerendum Gallum civitati *Foro-Livienſi*, Codicibus Vaticanis furtivum cultrum injicere auſi ſunt? Supereſt tamen Vaticanus Codex 247. qui Harpyarum contactus, minime blandos, effugit, ut ceterorum ulcus detegeret. Contra tamen accidit in codice Bibliothecæ Malateſtenſis, Ceſenæ ſervato, infirmæ alioquin auctoritatis, neque Blondo vetuſtiore, ſed prorſus æquali, utpote ſcripto A. D. 1452. ſicuti in fine adnotatur. Nam in hoc codice, ut Gallus ex *Foro-Livienſi* per alienam fraudem in *Foro-Julienſem* migraſſe quodammodo putaretur, una & altera littera, ſagaci, nec levi ſane aut exiguo vulnere, ita eſt abraſa, ut ab Foro-Livienſis gloriæ hoſte facinus perpetratum videri poſſit. Hoc fraudis genus nequaquam eſt novum. Huic enim omnino ſimile in Athanaſii codicem a quopiam admiſſum teſtatur

teſtatur Rufinus in opuſculo de Adulteratione librorum Origenis tomo I. operum editionis Grynæi pag. 781. *Accepto*, inquit, *codice*, *inauditum excogitavit adulterationis genus. Locum ipſum, in quo ſermo iſte ſcriptus erat, raſit, & ipſum ſermonem rurſum reſcripſit, quem raſerat. Codex redditus, ſimpliciter receptus eſt. Monetur iterum pro eodem ſermone quæſtio. Ad probationem codex profertur. Invenitur ſermo, de quo erat quæſtio, ex litura in codice poſitus, fides proferenti talem codicem, derogatur, eo quod litura illa corruptionis & falſitatis videretur indicium*. Sed nec incurioſi, nec mali homines, ad ſuæ rei fidem ſtabiliendam, quoddam etiam recentius teſtimonium, & illud quidem egregie feſtivum, in fine Malateſtenſis codicis exarandum curarunt. Sic profecto pulchram & facillimam iniere triumphandi viam, ne diutius in veris & integris Euſebii verbis convellendis ingenia fatigarent. Quid ergo mirum, ſi, quibuſcumque editionibus & codicibus antiquis & incorruptis inſuper habitis, in hiſce unis laudandis geſtiunt? Alios laudare non poſſunt, ſinceros nimirum, aut Blondo vetuſtiores. Nam octo codices Vaticani 242. 246. 606. 607. 817. 818. 821. 862. fruſtra laudantur, quibus præter Ambroſianum C. 190. & Pariſienſem regium 4909. nos ingenue addimus etiam Romanos *duos* in Bibliotheca Collegii Capranicenſis, quorum alterum deſcripſit Antonius Marii filius Florentinus A. D. 1448. alter eſt ejuſdem ætatis. In his omnibus quidem certe Gallus dicitur *Foro-Livienſis*. At vero quid hinc boni in rem ſuam Blondi cives exſculpant, non video, ſi omnes iſti codices ſunt novi, quippe ſcripti vel medio, vel exeunte ſæculo xv. ideoque poſt Blondum, ut vel mediocriter ſcripturæ peritis in comperto eſſe poteſt. Præterquamquod recentioribus Librariis Italis, ab *Foro-Julio* diſſitis, proclivis fuit lapſus ex *Foro-Julienſi* in *Foro-Livienſem*, ut multis aliis exemplis probatur: a quo tamen lapſu vetuſtiores procul abſuiſſe palam eſt, nedum Euſebiani Chronici latinum interpretem Sanctum Hieronymum: quippe quibus vox *Foro-Livienſis* ignota fuiſſe videtur. Cives enim *Fori-Livii*, non *Foro-Livienſes*, ſed *Livienſes* uſque ad ſæcula Blondo proxima dicti ſunt. Quare nihil frequentius in Eccleſiaſticis & civilibus veterum tabulis occurrit, quam *Livienſes* Epiſcopi, civitas, populus, & Eccleſia *Livienſis*. Secus me legere in vetuſtiſſimis monumentis nuſquam memini. Conſulatur Baronius in notis ad diem XIII. Maji, Petrus de Natalibus lib.x. cap.CVII. Bollandus to.III. Aprilis pag. 752. 756. Ad hæc Lucas Holſtenius in notis ad Carolum a S. Paulo pag.25. Labbeus in Conciliis to.VI. pag.708. Ughelli Italia Sacra to.II. pag.616. 618. Margarini Bullarium Caſſinenſe to.II. pag.39. & Sigiſmundi Marcheſii ſupplementum Hiſtoriarum Foro-Livienſium pag.131. 144. 145. 152. 162. Sed nondum ſatis.

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

IV. Ab Italicis & Gallicanis Euſebii codicibus proxime adductis, qui ab omni fraude immunes abierunt, venio ad Chronographos & Hiſtoricos. Hos a ſæculo nono ad decimum quinctum advocare præſtat, Gallos, Sco-

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

Scotos, Anglos, Germanos, Italos, qui ſuis ſcriptis verba Euſebii integra, non corrupta inſeruerunt. Hi ſunt Freculphus in Chronicis tomo I. libro VII. cap. XIX. Marianus Scotus in Chronico lib. I. Aet. V, inter ſcriptores Piſtorii to. I. pag. 355. Florentius Wigornienſis item in Chronico apud Matthæum Weſtmonaſterienſem pag. 500. Conradus Urſpergenſis etiam in Chronico pag. 39. editionis Argentoratenſis anni 1609. Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtoriali lib. VI. cap. IX. Venetiis excuſo apud Hermannum Liechtenſtein A.D. 1494. & Duaci 1624. necnon & in ejus codice MS. Ottoboniano T. III. 18. Sozomenus Piſtorienſis tomo II. Hiſtoriæ ſuæ MS. anno U.C. 727. quæ eſt in Bibliotheca Abbatiæ Feſulanæ, ab Orbe condito ad Cœleſtinum V. perducta. Guillelmus de Paſtrengo in codice Vaticano 5271. Ottoboniano T. VI. 18. & in Veneto Cœnobii D. Johannis & Paulli. Franciſcus Petrarcha de Auguſto agens in Vitis virorum illuſtrium, Italice editis Polliani prope Veronam apud Innocentium Zilettum A.D. 1476. in folio, & Venetiis per Gregorium Gregorij A.D. 1527. fol. 354. pag. 2. In libro inſcripto *Vita philoſophorum*, in ſermonem Italicum verſo, editoque Florentiæ apud Petrum de Bonaccurſiis A.D. 1489. in 4. cap. CVII. ſic legitur: *Gallo Cornelio poeta fu Furlano*. Hi de compacto omnes, ut alios interim ſileam, eandem omnino patriam Gallo adſcribunt, quam Hieronymianum Euſebii Chronicon adſcripſerat, propterea quod ſinguli in ſuis codicibus Euſebianis eam, non vero aliam, expreſſam reperiſſent. Hoc ita verum eſt, ut Wigornienſis natum in *Foro-Julii* prodiderit, Petrarcha vero illum voce Italica *Furlano* appellaverit. Paſtrengi Petrarchæ neceſſarii, codices calamo, non typis ſcriptos, laudavi, ut errorem exploderem, quem aliena oſcitatio, ut credere malim, intruſit in ejuſdem Paſtrengi *Origines rerum*, *Venetiis* editas per *Michaelem Angelum Blondum* A. D. 1547. in 4. Flavii gentilem typis Nicolai Baſcaini, ubi fol. 123. Gallus *Foro Livienſis* vocatur; ſed contra omnium, ut dixi, MSS. codicum fidem.

V. Argumentis in commenticiam Galli patriam allatis concinit una vox illuſtrium ſcriptorum, qui, ſtatim, vel paullo poſt Blondum, in re literaria claruerunt; Hi ſunt Marcus Antonius Sabellicus Enneade VI. lib. IX. tomo II. operum pag. 229. edit. Baſileenſis Hervagianæ anni 1560. Petrus Crinitus de Poetis Latinis lib. III. cap. XLII. Raphael Maffejus Volaterranus in Commentariis urbanis lib. XIV. pag. 203. edit. Romanæ; Jacobus Mancinellus Velliternus in Gymnaſio Romano ſcribens A. D. 1490. ad Eclogam VI. Virgilii; Philippus Beroaldus Senior ad Propertii lib. I. Eleg. XXI. Dominicus Marius Niger Venetiis in Enarrationibus Ovidii Amorum lib. I. Eleg. XV. & Bernardinus Corius in Vita Auguſti ad calcem Hiſtoriæ, quæ Mediolani prodiit apud Alexandrum Minutianum A.D. 1503. Veteres & primigenias editiones, utpote a ſuſpicionis labe alienas, libenter advoco. His colophonem imponit maximi ponderis teſtimonium Petri Bembi, Venetorum elegantiſſimi, qui Galli patriam a Timavo fluvio eam alluente his carminibus graphice quodammodo expreſſit.

...e

Digitized by Google

. . . . . . e Gallo, che ſe ſteſſo offeſe,
Portar ſull' ali della fama impigre
La ſua Licori, dal Timavo al Tigre.

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

Hæc perpendens Laurentius Pignorius, rerum antiquæ Venetiæ, ubi eſt Forum Julii, ſcrutator diligentiſſimus, Bembi ſententiam egregie tutatur in Originibus Patavinis pag. 153. Malo rem explicare verbis Pignorii vel ob ſummi viri auctoritatem: *i verſi di Pietro Bembo non iſtanno nel preſente ſito fuori di luogo, perchè Cornelio Gallo ebbe per patria Cividale del Friuli; che così inteſe Euſebio il Bembo, Cornelius Gallus Foro-Julienſis poeta, a quo primum Aegyptum rectam ſupradiximus XLIII. ætatis ſuæ anno propria ſe manu interfecit, Sicchè veggano bene il fatto loro quelli, che ſcrivono, Cornelio Gallo eſſere ſtato d' altra Città*. Ævo Bembi Gallum patria Foro-Julienſem, *di patria di Friuli*, dixit etiam Hortenſius Landus libro VI. Catalogorum pag. 463. Sed quid diutius cum his larvis luctor? Si tota res ad unum Euſebium reducenda eſt, qui ſecus loquitur atque in vetuſtis & genuinis Euſebij Codicibus legitur, utique is vel Euſebium non legit, vel ſubleſta fide, aut ſaltem negligenter legit. Horum unum poſt Benedictum Cæſenatem in libro Italico, ſed Latine inſcripto *Honores mulierum* lib. IV. epiſt. I. ſe prodit ejus æqualis Jacobus Philippus Bergomas in lib. VII. Supplementi Chronicorum, Venetiis primum impreſſi apud Bernardinum de Novaria A. D. 1482. niſi forte totum hoc crimen in ignaviam operarum vertere malimus. Certe Bergomas de rebus noſtratibus loquens libro X. deque Claris mulieribus cap. LIX. paſſim hunc errorem erravit, *Foro-Julienſes* cum *Foro-Livienſibus* miſcens, quod in aliorum etiam libris eveniſſe manifeſtum eſt. Adi, ſi lubet, Petrum de Natalibus in Catalogo lib. V. cap. VII. Fatium de Ubertis in Dictamundo lib. II. cap. XXII. Marcum Zuerium Boxhornium in Elogiis pag. 54. & Arturum in Martyrologio pag. 22. §. 9. Tantæ indiligentiæ miſertus, nobiſcum ſentit Joſephus Antelmius, ex Foro-Julio Narbonenſi in opere de Initiis Eccleſiæ ſuæ Foro-Julienſis pag. 3. Quare iis bene ſit, qui hiſce lauticiis magno ſtudio corraſis ſomnia ſua ſe adſtruere arbitrantur. Nobis in iis evertendis bonas horas terere non vacat, nec lubet, ne laureolam in muſtaceo quærere videamur.

VI. Ceterum nequis Forum-Julij Galliæ Narbonenſis, vel aliam quamcumque ejuſdem nominis civitatem, a noſtra diverſam, Cornelio Gallo patriam largiatur, quod, Antelmio non adverſante, nuper egit Hadrianus Bailletus in Judiciis eruditorum to. IV. par. 2. §. 1147. pag. 124. heic præſtat animadvertere, Hieronymum Chronico Euſebiano, ab ſe aucto, & latinitate donato, *plurima* addidiſſe, a Troja capta ad annum uſque XX. Conſtantini, *quæ intermiſſa videbantur, in Romana maxime hiſtoria*; Ipſemet Sanctus Doctor id teſtatur in præfatione. Ex his autem *plurimis*, unum eſt, Gallum patria *Foro-Julienſem* appellaviſſe; hoc enim in Græcis a Scaligero vulgatis deſideratur pag. 198. Ne-

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I. Neque ambigo, quin Hieronymus id ſpeciatim didicerit ex Livii poſtremis libris, tunc nondum deperditis. Livius autem res Galli proſecutus eſt libro CXXXIII. quantum ex Epitome, quæ Florum vulgo auctorem præfert, colligere poſſumus. Quare non immerito Johannes Freinshemius res Galli, utpote a Livio deſcriptas, ſupplevit lib. CXXXV. cap. V. Porro quis veram Galli patriam melius & accuratius magno Hieronymo noſſe potuit, qui præterquam non in Gallia Braccata ſeu Narbonenſi, ſed Conſtantinopoli Euſebianum Chronicon auxit, aliquandiu apud nos Aquilejæ vixit, unde paullum aberat civitas *Fori-Julii*? Ibidem etiam & in aliis tractus iſtius Civitatibus, plures intima neceſſitudine ſibi conjunctiſſimos habuit, quod ejus epiſtolæ palam faciunt. Quare Hieronymus ſi ex alia civitate *Foro-Julienſi*, quam noſtra, Gallum ortum noviſſet, profecto is, qui in Venetia *Forum-Julii*, omnium reliquorum celeberrimum ſtare noverat, Galli patriam ad vitandas ambages ſua appellatione, a noſtra diſcriminaſſet; præcipue quum *Foro-Julienſes* Galli non uno vocabulo in veterum monumentis diſtincti reperiantur, nam *Pacenſes*, *Claſſicos*, *Octavianos*, & *Narbonenſes* dici video apud Melam lib. II. cap. V. lib. III. cap. IV. Tacitum Annal. lib. II. cap. LXIII. & in Uberti Goltzii Theſauro pag. 240. 241. Urbem tamen noſtram Foro-Julienſem ab reliquis ejuſdem nominis diſcriminare, opus non fuit Chronici univerſalis auctori Hieronymo, qui procul a Gallia braccata ſcribens, de nullo alio Foro-Julii, quam de hoc Veneto, ceterorum notiſſimo, loqui, ſatis ſuperque agnoſcebatur; adeoque nec etiam de obſcuro illo Umbriæ Foro-Julii, cognomento *Concubienſi*, quod Plinius memorat lib. III. cap. XIV. *Umbrum* enim, aut *Concubienſem* potius, quam *Foro-Julienſem* tantum *Cornelium Gallum* dixiſſet, ut ejus patria ſine confuſionis diſcrimine ſtatim deſignaretur. Urbes enim minus claræ, ne cum clarioribus ejuſdem nominis miſceantur, diſtinctis cognominibus indigent: non perinde clariores, quæ ſplendore ſuo minorum nomina obruunt, ab illis non obruuntur. Cave autem putes Hieronymum anachroniſmo uſum; ac in anteceſſum *Galli* patriam eo nomine expreſſiſſe, quod poſtmodum a C. Julio Cæſare ſumſit, ubi in ea *forum*, & totius regionis *conventum* inſtituit, unde loco ipſi nomen adhæſit. Cæſar A. U. 685. quo natus eſt *Gallus*, annum agebat XXXII. quippe natus A. U. 653. C. Mario VI. & L. Valerio Flavio Coſs. ex Stephano Pighio in Annalibus tomo III. pag. 200. necdum ullum *forum*, ab ſe dictum, inſtituerat. Itaque alia Fori hujuſce noſtri, quod fuerit Galli natale ſolum, origo quærenda eſt. Livius lib. XXIX. cap. XLV. A. U. DLXIX. M. Claudio Marcello & Q. Fabio Labeone Coſs. L. *Julio* Prætori creato, Galliam eveniſſe tradit, ad quam juſſus eſt maturare, quum *Galli* tranſalpini per ſaltus ignotæ antea viæ in Italiam tranſgreſſi, opidum in agro, qui nunc Aquilejenſis eſt, ædificarent. *Gallia* ergo tunc regio hæc noſtra appellabatur, inque hac *Forum* ab ſe dictum prætor *L. Julius* anno ante Chriſtum natum 183. condidit; quumque

Digitized by Google

que poſteà *C. Julius* Cæſar præ *L. Julio* clarus, alia Fora condiderit, hujuſce conditor vulgo habitus eſt. De *Foro-Julio* noſtro, vera Galli patria, plura haberemus, ſi Chronici Euſebiani Hieronymianam editionem haberemus, quam una cum Proſpero, Victore & Paullo Diacono *innumerabilibus in locis*, *antiquiſſimorum codicum ope* caſtigatam, notiſque illuſtratam paraverat Hubertus Giſanius apud Jo: Georgium Schelhornium in Amœnitatibus literariis tomo XII. pag. 590. Ceterum hærere, utrumne *Galli* vocabulo *familiæ* cognomentum, an *patria* & *natio* denotetur, ludicrum eſt pro *Foro-Julio Galliæ Narbonenſis*, ſi regio quoque, ubi eſt Forum-Julii Venetorum, *Galliæ* appellatione innotuit. Addo tamen, Virgilium, Ovidium, alioſque, Latinos & Græcos, *Galli* cognomen ad familiam, non ad *patriam* referendum, teſtari. Addo pariter, gentem *Corneliam*, unde Gallus prodiit, fuiſſe Italicam, & Aquilejæ etiam floruiſſe, ut inſcripti lapides docent, a clariſſimo Adrienſi Epiſcopo editi cum Monumentis veteris Antii pag. 263. 268. Hinc Cornelius Gallus a pueris in Italia altus, & literis inſtructus una cum Virgilio: qui non certe in Gallia Narbonenſi, ſed Cremonæ, Mediolani, Romæ, & Neapoli ſtudiis operam dedit, teſtibus Probo & Donato Grammaticis in ejus Vita. Hæc eo me adducunt, ut dubitari poſſe non credam, quominus Cornelius Gallus ortum ſuum traxerit ex Foro-Julio Venetorum, cui ſincere ac libenter illum adjudicat Gallicus vates Germanus Audebertus Aurelianenſis lib. 1. Venetiarum

Quæque tibi natale ſolum, lectiſſime vates
Galle, Fori decus atque illuſtris gloria Juli,
Galle Maronis amor, ſervandæ ab prodige vitæ.

Legendum *Juli* in fine ſecundi verſus non Livi, ut errore typographi legitur in editione Aldina. Loquitur enim Audebertus de noſtro *Foro-Julio*, poſt *Patavium* & *Veronam* in Venetorum imperium redacto. Quid jam de illis dicam, qui Gallum domo *Vicetinum* fecerunt? Nunquid horum etiam ſententiam pluribus labefactare opus eſt, dum non alio ſponſore nititur, quam perbelle corrupto verſiculo 59. Elegiæ I. inter Maximianeas, quæ Gallum auctorem mentiuntur? Audi rem, ſane feſtivam. Ubi apud Maximianum legebatur, & adhuc legitur *Etruria*,

Ergo his ornatum meritis ETRURIA *noſtris*,

Jo: Baptiſta Palearinus, ſcriptor Sæculi XV. *Etruria* ſublata, *Vicetiam* ſuppoſuit, lib. I. Chronici ſui MS. in reliquis locis *Maximiani* nomine eraſo, Gallique addito. Hinc Paleariuo auctore, Maximianus *Etruſcus* in Gallum *Vicetinum* migravit. Hoc deinde Commento, ut fit, nonnullis ſuis conterraneis facile impoſuit, uti *Sebaſtiano Monticulo* de Inventario Quæſt. CCXXXII. §. 469. & Jacobo Marzario in Hiſtoria Vicetina lib. I. pag. 7. Sed, viri boni, etiamſi verſiculus ille, ita ut vultis, procederet, non ideo tamen *Gallum*, ſed *Maximianum* Vicetinum haberetis. Quam vero *Gallus* noſter fuit Vicetinus, tam *Maximianus*, verſiculi auctor, non fuit *Etruſcus*. Hoc poſtea planum faciam. Nequid

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

B porro

porro hac in re lateat, ſilentio non præteribo, Laurentium Pignorium ab eximiis fratribus Vicetinis Paullo & Æmilio Gualdis A. D. 1608. de patria Galli conſultum, candide ſententiam ſuam aperuiſſe, eandemque, ut vidimus, typis vulgaſſe A. D. 1625. in Originibus Patavinis. Ad hæc *Pignorius* de æreo Galli numiſmate procudendo a Paullo rogatus, reſpondit, in averſa ejus parte *lyram* ſibi poſſi nium arriſuram cum lemmate ex Virgilio in Georgicis lib. v. v. 99. CUI . NON . CERTAVERIT . ULLA . In antica vero ipſa *Galli* imago, nomen, & patria (ut ominor) legi debuiſſent. Ex Pignorianis epiſtolis MSS. Patavio datis ineunte Januario A. D. 1609. quæ Venetiis ſervantur penes Clericos Regulares Somaſchos ad Sanctæ Mariæ de Salute, hæc me docuit V. C. Apoſtolus Zenus. Gualdos autem prudentiſſimos viros, quum ſe, Pignorio judice, cauſſa ſua cecidiſſe intelligerent, de percutiendo numiſmate amplius cogitaſſe non puto, veritos, ne de illuſtri eorum patria *Vicetia* diceretur, quod de Pariſienſi urbe ſcripſit Franciſcus Petrarcha lib. x. Rerum Senilium Epiſt. II. ad Guidonem Januenſem Antiſtitem: *multa ſuorum mendaciis debere*.

VII. In Galli prænomine diſcordes ſecum abeunt ſcriptores; nam Eutropius lib. VII. cap. VII. *Cneum* appellat. Hunc ſequuti videntur Paullus Diaconus in Hiſtoria Miſcella lib. VII. pag. 211. editionis Caniſii, Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtoriali lib. VI. cap. L. & Petrus Crinitus lib. III. de Poetis Latinis cap. XLII. Ad hæc Lilius Gyraldus in Dialogo IV. de Poetis, Conradus Geſnerus in Bibliotheca V. *Cneus*, Caſpar Barthius in Adverſariis lib. XVI. cap. XI. & in Claudianum pag. 748. noſterque etiam Henricus Palladius. Sed liticulam dirimit Pæanius Sophiſta, Græcus metaphraſtes Eutropii, Γάϊον *Cajum* reddens, cui favet Græcus codex Euſebii Scaligeriani, in quo litera compendiaria Γ. prænomen Galli ſignatur. Latinus interpres, vel auctor, Hieronymus in quibuſcumque exemplaribus calamo & typo deſcriptis adſtipulatur; licet incuria quadam ipſum prænomen omnino abſit ab editione Scaligeri: quod totum in Mombritiana tamen legitur, *Gajus*, non, ut in reliquis, ſimplici nota G. quemadmodum præter codicem Lodovenſem, a Pontaco laudatum pag. 512. exhibet etiam Marianus Scotus. Non ergo audiendi Gerardus Jo: Voſſius de Poetis Latinis pag. 25. Jo: Vaillantius in Hiſtoria Ptolemæorum pag. 187. & Guido Pancirolus ad Notitiam Imperii cap. CXVII. quorum hic *Ælium*, ceteri *Publium* dixerunt.

VIII. Jam a nobis res poſtulat, ut eos erraſſe oſtendamus, qui *C. Cornelium Gallum* poetam cum aliis *Gallis* miſcuerunt. Hoc primus omnium egit Servius (ſi tamen eſt Servius) cujus verba hæc ſunt in editione Petri Danielis ad Eclogam x. Virgilii, quæ tota in Galli laudes effunditur: *hic eſt Gajus Aſinius Gallus orator, Aſinii Pollionis filius, qui ante omnes primus Ægypti præfectus, fuit eximius poeta; nam & Euphorionem, ut ſupra diximus* (ad Eclogam VI.) *tranſtulit in latinum ſermonem, & amorum ſuorum de Cytheride libros ſcripſit quatuor.*

Hic

Hic primum in amicis Cæſaris (Auguſti) *fuit*. *Poſtea quum veniſſet in ſuſpicionem*, *quod contra eum conjuraſſet*, *occiſus eſt*. *Fuit autem amicus Virgilii &c.* Labitur vulgatus hic Servius, nam *Cajus*, ſeu *Gajus Aſinius Gallus*, non ſane domo Foro-Julienſis, ſed Romanus, Conſul proceſſit cum C. Marcio Cenſorino A. U. 746. annoque poſtea U. C. 786. Ser. Sulpicio Galba & L.Sulla Coſs. Olympiadis CCIII. anno I. & Tiberii XX. *diris a Tiberio ſuppliciis necatur*, ut conſtat ex Chronico Euſebii ad annum Abrahami 2030. ubi tamen id illigatur anno II. Olympiadis CXCVIII. qui ſuit primus Tiberii ; odium enim quo Aſinium Gallum Tiberius perdidit, ab initio Imperii ſui conceperat, ut Pontacus obſervat pag. 541. Forſan Hieronymum decepit mors C. Aſinii Pollionis, Galli patris, quem anno Abrahami 2020. extinctum putavit, ut adnotat Scaliger : id cauſſa fuit, cur filii mortem ſerius rejecerit in annum 2030. Porro Aſinii Galli Pollionis filii *dira ſupplicia*, *de egeſtate cibi* explicat Tacitus Annalium lib.VI. cap. XXIII. Id contigit annos LVIII. poſt quam *C. Cornelius Gallus* ſibi necem intulerat. Immo Aſinii Galli pater Aſinius Pollio, noſtrum Cornelium Gallum, *familiarem* ſuum vocat apud Ciceronem infra adducendum ; tantum abeſt, ut ejus filius dici potuerit, ut nonnullis dictus, interque eos Aldo Manutio juniori in inſcriptione adulterinæ Elegiæ, quam poſtea diſcutiam, & Tarquinio Gallutio in Virgilianis vindicationibus pag. 459. Licet hic Servii error non levis eſt, non tamen eſt tantus, uti Scaligero viſus num. 1998. ubi ait, a Servio confundi *Cornelium Gallum cum Aſinio Pollione*. Quum enim & filium & patrem nominet vulgatus Servius : *Gajus Aſinius Gallus Aſinii Pollionis filius*, nihil eſt cauſſæ, cur verba ſequentia *Ægypti præfectus*, *fuit eximius poeta*, Servio invito, potius referamus ad patrem *Pollionem*, quam ad *filium Gajum Aſinium*, cui *Galli* cognomen veteres nummi largiuntur apud Fulvium Urſinum in Familiis Romanorum pag.93. editionis Caroli Patini, & inſcripti etiam lapides apud Onuphrium Panvinium in Commentario ad Faſtos lib.II. pag. 183. editionis Sanctandreanæ anni 1588. Enimvero inter *Aſinium Gallum*, & *Cornelium Gallum* proclivior fuit error, quam inter *Aſinium Pollionem* & *Cornelium Gallum*, ut Voſſius quoque in cap. XV. de Rhetorices natura animadvertit : & tamen Auguſtinus Babelonius nuper *Aſinium Gallum* pro *Cornelio Gallo* accepit in ſuis notis ad Tranquillum in Auguſto lib. II. cap. LXVI. §. 3. Hæc, quæ duos *Gallos* conflandi occaſionem præbuerunt, ex Chronico Euſebiano latine reddito in genuinum Servium irrepſiſſe non dubito. De *Aſinio Gallo* ſic ibi ſcripſerat Hieronymus ad annum, quem dixi, 2030. *Gajus Aſinius Gallus orator*, *Aſinii Pollionis filius*, *cujus etiam Virgilius meminit*, *diris a Tiberio ſuppliciis necatur*. Scripſerat etiam anno 1987. *quam* (Ægyptum) *primum tenuit Cornelius Gallus*, *de quo Virgilius ſcribit in Bucolicis*. Vidit quiſpiam, Virgilianis præconiis *Gallum* extolli in Eclogis VI. & X. neque ulterius indagare laborans, ſtatim hunc ipſum & *Aſinium Gal-*

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

lum & *Cornelium Gallum* putavit, ad unum *Galli* vocabulum & cognomentum reſpiciens; nec animadvertens, duos *Gallos* a Virgilio laudari; unum *Aſinium* Ecloga IV. patri dicata, ſed facta in gratiam filii; alterum *Cornelium* Eclogis VI. & X. Hinc verba de utroque *Gallo*, ex Hieronymi Chronico ſumta, in ſincerum & antiquum Servium trudendi, unique *Cornelio Gallo* noſtro adplicandi facilitas orta eſt. Ergo poſt A.D. 380. quo Hieronymus qui Conſtantinopoli Euſebianum Chronicon vertit, perduxitque ad mortem Valentis, quæ contigit die IX. Auguſti A.D. 378. Servium, Macrobio antiquiorem hac in parte interpolatrices manus paſſum videmus. Macrobium porro qui Servii meminit lib. VI. cap. VI. Saturnaliorum, A.D. 400. floruiſſe colligit Reineſius ex cod. Theod. lib. VI. tit. VIII. in Epiſt. L. ad Rupertum, pag. 462. Ad hæc Voſſius cap. II. de Poetis Latinis alios arguit, qui *Cornelium Gallum* unum etiam fecerunt cum *Ælio Gallo*, poſt ipſum Cornelium, tertio Ægypti præfecto, & C. Petronii ſucceſſore. Ex his unus fuit ipſemet Voſſius lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap. VI. quod ejus mendum, quanquam ſublatum in appendice, nihilominus Henricus Valeſius ad Ammianum lib. XVII. cap. IV. Voſſio exprobravit perinde ac Caſaubono: in cujus notis ad Strabonem & Suetonium uterque *Gallus* coaluerat. Et tamen Strabo lib. XVII. & Dio lib. LIII. diſerte unum ab alio diſtinxerant. Sed nec defuere qui *Cornelium Gallum* cum alio *Gallo*, apud Propertium Elegia V. & XXI. libri I. memorato, unum fecerunt, ut Janus Douſa & Philippus Silvius, tametſi Beroaldus ſenior ibidem, quo Silvius offendit, hæc tanto ante adnotaverat: *nec intelligas, hunc eſſe illum Gallum, qui primus Ægypti provinciam rexit: qui Foro-Julienſis fuit: qui propria ſe manu interfecit: Ille enim fuit dictus Cornelius Gallus: cujus ſit etiam mentio a Virgilio in Bucolicis, de quo Strabo & Euſebius meminerunt.* Gallum ſuum fuiſſe Umbrum Amerinum teſtatur Propertius lib. I. Elegia XX. 20.

> *Hunc tu ſive leges umbroſæ flumina ſilvæ,*
> *Sive Amerina tuos tinxerit unda pedes.*

ſic enim poſteriorem hunc verſum ex ſuo codice legit Scaliger. Obiit in bello Peruſino, teſte eodem Propertio Elegia XXI. habuitque matrem *Arriam*, & fratrem *Lupercum*, ex Elegia I. lib. IV. in qua de ejus morte ita canit:

> *Gallus at in caſtris dum credita ſigna tuetur,*
> *Concidit ante Aquilæ roſtra ſuperba tuæ.*

ubi hæc notat Scaliger: *inepte hæc refert ad Cornelium Gallum poetam Grammatiſta ille, qui Virgilii vitam ex multis auctoribus, tanquam centonem conſarcinavit.* Cave inſuper miſceas *Cornelium Gallum* poetam cum *Cornelio Gallo Prætorio*, cujus meminit Plinius lib. VII. cap. LIII. hic enim in Venere obiit, ille ſibi mortem conſcivit. Non tamen repugnem, utrumque ex eadem familia oriri potuiſſe, quod in mentem venit Johanni Harduino in notis ad Plinium, quanquam id ex antiquis nemo teſtatur.

IX. *Cor-*

by Google

IX. *Coruelio Gallo* cum *Pollione Aſinio* neceſſitudinem interceſſiſſe, ex ipſomet Pollione jam dixi. Hic enim Tullio ſcribens Epiſt.famil.xxxii. lib. x. ait: *Gallum Cornelium familiarem meum poſcito*. Nomini enim cognomen ſæpe præponi, veterum exemplis comprobat Franciſcus Sylvius Progymnaſmatum Elegantiæ Latinæ, Centuria II. cap.xi. ut *Celſus Cornelius*, *Nepos Cornelius*, *Pollio Aſinius*, & alia. Pontacus ad Euſebium pag.518. *Cornelius Gallus*, *alias Gallus Cornelius*, in antiquis chirographis uſurpari teſtatur. Dionem hoc modo ſcripſiſſe, obſervat Caſaubonus in notis ad lib.xvi. Strabonis. Hoc notavi, nequis *Gallum Cornelium* a *Cornelio Gallo* diverſum putaret. Idem Pollio in Epiſtola xxxi. libri x. quæ jam adductæ præcedit, ad Tullium ſic ſcripſerat: *quod familiarem meum tuorum numero babes*, *opinioue tua mibi gratius eſt*, ubi quin *Cornelius Gallus* intelligatur, minime ambigit Sebaſtianus Corradus. Erat Pollio & poeta & orator & hiſtoricus perinſignis: quod ex veterum teſtimoniis memoriæ mandavit Voſſius cap.II. de Poetis Latinis, deque Hiſtoricis item Latinis lib.i. cap. xvii. diuque moratum in regione noſtra *Venetiæ*, ut populares in poteſtate Antonii retineret, auctor eſt Vellejus lib.II. cap. lxxvi. & Virgilius Ecloga viii. *Pollioni* inſcribenda, uti oboluit Scaligero ad Euſebium num. 2020. Hinc parta Philippenſi victoria anno III. Olympiadis clxxxiv. ex eodem Voſſio, U.C. 712. M. Æmilio Lepido, & L. Munatio Planco Coſs. *Gallus* agens annum xxvi. Pollioni & Alpheno Vario, Triumviris, munere junctus eſt, præpoſituſque *ad exigendas pecunias ab bis municipiis, quorum agri in Transpadana regione non dividebantur*, ut ait Servius ad Eclogam vi. maximi Poetarum, qui ea tempeſtate quum agri, inter milites veteranos dividerentur in eadem *Tranſpadana regione*, hoc eſt *Venetia*, ex Pignorio in Originibus Patavinis cap. xvi. pag.106. beneficio Triumvirorum ipſe indemnis redditus, adgreſſus fuit ad ſcribenda Bucolica, eoſdem Triumviros optime de ſe meritos celebraturus, *Aſinium Pollionem*, *Alphenum Varium*, & *Cornelium Gallum*, cujus rei teſtem habeo *Tiberium Claudium Donatum*, quomodo in editione Georgii Fabricii auctorem Vitæ Virgilii appellari video. Donato conſentit M. Valerius Phocas alter vetus Grammaticus, ita canens

Pollio, Mæcenas, Varius, Cornelius, ardent,
Et ſibi quiſque rapit per te victurus in ævum.

Huc alluſit Codrus Urceus in Encomio Virgilii, quod eſt libro i. Silvarum.

Quid? quod cauori Pollio carminis,
Et Tucca, Galluſque, atque Propertius,
Et Flaccus acer te celebrant,
Quanvis foret inter eos ſimultas?

De Virgilio hæc etiam habet Donatus: *per Mæcenatem, & per Triumviros, Varium, Pollionem, & Cornelium Gallum, fama carminum commendatus Auguſto, & agros recepit, & deinceps familiari amore perfrui-*

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.I.

fruitus eſt. Sed Probus, Grammaticus probatiſſimæ auctoritatis, qui tetigit Imperium Trajani, ut ſtatuit rei literariæ dictator Henricus Cardinalis Noriſius ad Cenotaphia Piſana Diſſert. IV. cap. III. pag. 464. omnem Virgilii fortunam & gratiam apud Auguſtum uni *Cornelio Gallo* ejus condiſcipulo tribuit ſubſequentibus verbis in ſua Virgilii vita, operibus ejus præfixa in editione Fabricii, Baſileæ apud Henricpetrum A. D. 1575. *factum, ut Virgilius quoque agros amitteret, quos ſexaginta veterani acciperent. Sed inſinuatus Auguſto per Cornelium Gallum condiſcipulum ſuum, promeruit, ut agros ſuos reciperet*. Ad hæc, *Galli* operâ, utpote viri diſciplina militari optime inſtructi, in rebus perquam arduis uſus eſt Auguſtus. Nam poſt bellum Actiacum A. U. 723. die II. Septembris, confectum, *Gallus* in Ægyptum trajicere juſſus, acceptis quatuor legionibus Pinarii Scarpi, qui ab Antonio defecerat, præter Pharum, etiam Parætonium occupavit, eluſitque Antonium, illuc profectum, ut copias recuperaret. *Gallus* enim concinere juſſit tibicines, ita ut nemo exaudire quicquam poſſet. Quare Antonius licet muris proximus, & alta voce clamans, copias alloqui non potuit, ſubitaque earum irruptione ejus claſſis magnum incommodum paſſa eſt; nam, teſte Dione lib. LI. pag. 449. editionis Jo: Leunclavii, *catenas quaſdam latentes noctu per fauces portus Gallus extenderat: ac deinde nullo præſidio portum cuſtodiens ſine omni timore Antonii naves cum ſui contemtu intro navigare paſſus fuerat. Poſtquam eæ intra pervenerunt, attractis per inſtrumenta, ad hoc parata, catenis, naves ſimul terra marique & ex ædibus circunventas partim incendit, partim ſubvertit*. Idem ac Dio ſcribit Oroſius lib. VI. cap. XVIII. Addit Plutarchus in Antonio tomo I. Operum pag. 952. editionis G. L. Pariſienſis anni 1624. Auguſtum, accepto nuncio de morte Antonii, Proculejum miſiſſe, ut viva Cleopatra potiretur: quæ ex propinquo cum illo congredi renuit, colloquio tamen ex ædificio habito. Hoc cum Auguſto renunciatum fuiſſet, *iterum miſſus eſt ad eam appellandam Gallus, qui ut venit ad fores, produxit de induſtria ſermonem. Interea Proculejus admotis ſcalis intravit per feneſtram, qua exceperant mulieres Antonium, trahenſque ſecum duos miniſtros, deſcendit confeſtim ad ipſas fores, quibus aſſiſtebat attendens Gallum Cleopatra*. Eadem habet Johannes Zonaras Annalium lib. X. cap. XXXI. Sic capta, inque cuſtodiam tradita eſt *Cleopatra* anno regni ſui XV. & CCXCIV. Lagidarum, ſecundum Johannem Vaillantium in Hiſtoria Ptolemæorum pag. 182. *Gallus* ergo non ſcriptis tantum, quod poſtea videmus, ſed re bellica etiam excelluit. Quare ſi non princeps, aliquis ſaltem locus ei debebatur in Diſſertatione *de Viris militia æque ac ſcriptis claris*, quam Johannes Chriſtianus Biel publicæ luci expoſuit Lipſiæ A. D. 1713. in 8. ubi juvenis eruditus de tanto viro penitus ſiluit. Hæc apud Hieronymum in Chronico illigantur anno Abrahami 1987. & III. Olympiadis CLXXXVII. ubi ſic legitur: *Cleopatra & Antonius ſemet interficiunt, & Ægyptus fit Romana provincia: quam pri-*

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

primum tenuit Cornelius Gallus, de quo Virgilius ſcribit in Bucolicis. Hæc omnia ex Uſſerianis Annalibus concurrunt cum periodo Juliana 4684. anno Mundi 3975. ante Chriſtum xxx. Auguſto IV. & M. Licinio Craſſo Coſs. qui fuit annus U. C. 724. non vero 721. nec 725. ut Cruquius & Douſa perperam ſcribunt. Tunc Auguſtus annum agens Imperii ſui xv. Ægypto in tributariam provinciam redactæ, ut ait Dio lib.LI. pag.455. *Cornelium Gallum præfecit. Nam multitudo tum hominum, urbium, & agrorum, ac mores gentis leves; tum copia annonæ & pecuniæ efficiebant, ut non modo committere provinciam Senatori nulli auderet; ſed & proficiſcendi in Ægyptum poteſtatem, niſi ipſe nominatim alicui permiſiſſet, omnibus adimeret.* Hunc morem, Romanis antea inauditum fuiſſe, obſervat Noriſius ad Cenotaphia Piſana Diſſert.II. cap.XI. pag.223. Præfecto Ægypti ſex provinciæ parebant, Libyæ duæ, Ægyptus cum Thebaide, Arcadia, & Auguſtamnica. Sedes fuit Alexanxandria, *ubi non prius* Ægypti imperium a præfecto deponebatur, *quam Alexandriam ingreſſus eſſet ſucceſſor ejus, licet in provinciam* veniſſet, inquit Ulpianus Digeſt. XVII. Cetera docuit Jacobus Cujacius in Paratitlis Codicis Juſtiniani lib.I. tit.XXXVII. tomo II. operum editionis Fabroti, & in Appendice recitationum tomo X. pag.584. Unus ergo, cujus fidei & imperio, *ad ſimilitudinem proconſulis* ei dato, ut ait Ulpianus, tot ac tantæ regiones committerentur, dignus habitus fuit Gallus: quem Strabo lib. XVII. pag. 819. edit. Pariſienſis anni 1620. Ἔπαρχον, *præfectum*, vocat: quo nomine eum Servii interpolator etiam deſignat. Ammianus vero lib.XVII. cap.IV. *procuratorem*, Sex. Rufus in Breviario & Eutropius lib. VII. cap. VIII. *Romanum judicem*, Julius Africanus apud Georgium Syncellum in Chronographia pag. 308. *ducem Auguſtalem*, Græce Ἡγεμὼν, Collector Chronici ex Idacio apud Henricum Caniſium tomo II. Antiquæ lectionis pag.619. *Conſulem*, Pierius Valerianus ad Virgilii Eclogam x. Alexander ab Alexandro Dierum genialium lib.I. cap.II. *præſidem* appellant: quæ vocabula ſummam rerum poteſtatem præſeferunt. De hoc vide etiam, ſi placet, Baronium in notis ad Martyrologium die xx. Octobris. Evagrius lib.III. Hiſt. Eccleſiaſt. cap.XLI. Galli præfecturam ſic memorat: *poſt hos* (Antonium & Cleopatram) *Cornelius Gallus præfectus* (ἡγεμὼν) *Ægypti ab Auguſto Cæſare conſtituitur, primuſque poſt Ptolemæos Ægyptum rexit*. Locus me monet, ut lapſum innuam Petri Angelii Bargæi, qui in Epiſtola de ædificiorum Romæ everſoribus, a corruptis Strabonis exemplaribus deceptus, hunc geographum *Cornelio Gallo* in Ægyptum proficiſcenti Comitem dedit. In eundem errorem cecidit Voſſius lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap.VI. quem tamen in Addendis pag. 530. poſtmodum ſuſtulit ubi primum *duos Gallos* Ægypto præfuiſſe cognovit, quibus *Petronius*, ut alibi dictum, medius interceſſit. Is, quem ſequutus eſt Strabo, in Pariſienſi editione Caſauboniana, omnium optima, non *Cornelius*, ſed *Ælius Gallus* vocatur, quem pro *Cornelio*, quaſi detruncato prænomine,

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

ne, cœpit etiam Pierius Valerianus. *Gallus* noſter vix tanto muneri admotus, quò Ægypti imperium Auguſto ſervaret, memorandæ ultionis exemplum edidit, Thebas, Heroum urbem, quod defeciſſent, depopulatus. Hieronymus in Chronico tunc funditus *& uſque ad ſolum dirutas* ſcribit. Sed Scaliger num. 1989. atque etiam in prolegomenis, Thebas a Gallo ſpoliatas tantum, non *dirutas* fuiſſe contendit. Scaligero tamen refragantes, pro Hieronymo ſunt Samuel Bochartus in Geographia ſacra lib. IV. cap. XXVII. in fine, & Johannes Marshamus in Canone chronico, Sæculo XV. pag. 421. editionis Franequeranæ anni 1696. præterquamquod funeſtæ hujus cladis memoriam teſtatam reliquerit Strabo, mox ſub Tiberio Imperatore, Ælio Gallo comes in expeditione Arabica, qui poſt C. Petronium *Cornelio* ſucceſſit. Ait enim Strabo de Thebana urbe lib. XVII. pag. 816. NUNC *per vicos habitatur*. Huc adde ex Juvenali, Domitiani æquali, illud Satyræ XV. v. 6.

Atque vetus Thebe centum JACET *obruta portis*.

Pauſanias etiam, ſub M. Aurelio clarus lib. VIII. pag. 509. *Thebas Ægyptias ad* NIHILUM *redactas* fuiſſe, literis conſignavit. Tacitus de Germanico ſcribit Annalium lib. II. cap. LX. *Mox viſit veterum Thebarum magna veſtigia, & manebant ſtructis molibus literæ Ægyptiæ priorem opulentiam complexæ*. Apud Euſebium hæc deſiguntur anno Abrahami 1989. primoque Olympiadis CLXXXVIII. qui fuit U. C. 726. Auguſti XVII. eodem Auguſto VI. & M. Vipſanio Agrippa II. Coſs. Sed inter Chriſtianos primus & accuratiſſimus temporum obſervator Sex. Julius Africanus, quem Scaliger, ab Euſebio *recoctum* dicere non veretur, id ſtatuit integro anno citius apud Syncellum pag. 308. ubi quod Strabo de Thebis, ipſe generatim de Ægypti urbibus ſic exponit: *Alexandria capta, primus dux Auguſtalis Cornelius Gallus miſſus eſt, qui Ægyptiorum ad perduellionem deflectentium urbes ſubvertit*. Et mox: *quod Romanorum Monarchiæ & Imperii anno* XI. *contigit, Olympiadis vero* CLXXXVII. *anno* IV. *Poſt Alexandriam captam cœpit Olympias* CLXXXVIII. *Annorum ſumma ab Adam creato eſt* 5472. Sic Africanus, qui everſionem Thebarum alteri anno ab exordio Cornelianæ præfecturæ conjungit. Annus IV. Olympiadis CLXXXVII. cecidit in annum U.C. 725. Auguſto V. & Sex. Appulejo Coſs. Antonius Pagius in Apparatu §. LXVIII. per antiquos Chriſtianos Chronologos, Romanorum ſive Auguſti Monarchiæ principium, ab anno U. C. 710. Juliano II. deductum, tuetur: quod tamen Africanus, ſi vulgati illius calculi recte procederent, ab anno U. C. 714. deduxiſſet. Sed in ejus numerales notas mendum utique irrepſit, adeo, ut XVI. pro XI. legendum ſit. Jacobus Goar in notis pag. 74. ubi ex his Africani calculis annos Auguſti a Mundi 5461. ante Chriſtum 40. vel 41. numerari obſervavit, ſuſpicatur, a primis librariis in Africano lectum ιά pro ιδ' annumque XI. pro XIV. eos reddidiſſe. Immo librarios ιά pro ιϛ' ſive XI. pro XVI. reddidiſſe dubitari nequit. Syncellus enim pag. 311. ex Africano, ut apparet, ait, Alexandrinos a XV.

Im-

Digitized by Google

Imperii Auguſti annos ſuos iniviſſe, nempe a prima die Thoth, ſive 29. Auguſti A. U. 724. ut in Epochis Syromacedonum Diſſertat. III. cap. VII. docet Noriſius. Annus autem, quo Gallus Thebas ſubvertit, fuit Auguſti XVI. & II. ab Ægypto in ejus poteſtatem redacta. Sed *Galli* exitus, opido infelix, alio nos vocat.

X. Is apud Euſebium anno Abrahami 1990. & II. Olympiadis CLXXXVIII. conſignatur his verbis: *Cornelius Gallus Foro-Julienſis, a quo primum Ægyptum rectam ſupradiximus, quadrageſimo tertio ætatis ſuæ anno propria ſe manu interfecit*. Sic ex fide omnium manuſcriptorum, & typis impreſſorum voluminum legit Pontacus: quibus poſt primam editionem Mombritii, codiceſque ſuperius adductos, conſentiunt Marianus, Florentius, Urſpergenſis, & Bellovacenſis, qui Gallum XLIII. ætatis anno mortem oppetiiſſe ad unum omnes teſtantur. Quare apud Anonymum cap. CVII. Vitæ philoſophorum mendum irrepſit, dum XLIIII. legitur pro XLIII. Sed ei triennium vitæ abſtulit Scaliger. Hujus enim editio habet ſolum *quadrageſimo*, quem poſtea errorem hauſerunt Philippus Labbeus in Chronologia hiſtorica tom. I. pag. 105. Voſſius cap. II. de Poetis Latinis, & Brietius etiam lib. II. de Poetis Latinis pag. 26. qui poſtremus, de rei veritate anceps vel parum ſollicitus, Gallum interemtum ait, 40. *vel* 43. ætatis ſuæ anno. Sed Claudius Salmaſius Palatinorum codicum ſubſidio triennium editioni Scaligerianæ reſtituit in ſuis emendationibus Euſebianis, ab Henrico Leonardo Schurzfleiſchio vulgatis in Notitia Bibliothecæ Vinarienſis pag. 206. Idem Scaliger probe animadvertit, *Galli* ruinam ab Hieronymo conjici debuiſſe in annum Abrahami 1691. non 1990. ideoque in annum III. non II. Olympiadis CLXXXVIII. nam Dio lib. LIII. pag. 513. Auguſto VIII. & T. Statilio Tauro II. Coſs. occidiſſe teſtatur: Ne tamen vitium anachroniſmi ad auctorem facile referam, ſed ad librarios, in hujuſmodi lapſus proclives, ea faciunt, quæ de Chronico Hieronymiano exponit Baronius A. D. 325. §. XIII. Conſulatus, a Dione expreſſus, congruit anno U. C. 728. Imperii Auguſtei XIX. Periodo Julianæ 4686. anno Mundi 3979. ante Chriſtum XXVI. ſeptennio ante Virgilii deceſſum, biennio poſt Thebanæ urbis excidium, Ægyptiæque præfecturæ anno IV. Idem adſtruunt præſtantes Chronologi Petavius, Uſſerius, & pereruditus amicus noſter Johannes Maſſon in Vita Horatii pag. 208. 209. & Ovidii pag. 84. Hinc corrigendus Salmaſius, in Excerptionibus Chronologicis ad Florum, ubi Gallum ſibi mortem conſciviſſe ſcribit A. U. 726. ante Chriſtum 24. His, quæ dixi detergitur levis alucinationis macula in Scaligero & Voſſio, quorum ille ad Propertium lib. II. Elegia XXXIII. *Galli* mortem conſignat A. U. 727. alter vero Olympiade CLXXXVII. De eadem morte Cruquius ad Horatium pag. 403. ſic loquitur: *aut occiſus eſt, aut propria manu ſe interfecit*. Sed ab alio, quam a ſeipſo occiſum nemo unus ex antiquis pronunciavit; non ſane Suetonius, non Dio, non Ammianus, Ovidius, Propertius, Hieronymus. Hi omnes vulgatum Servii interpolatorem ſatis refellunt,

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.I.

qui ab alio occiſum tradere videtur; quanquam non de *Cornelio Gallo*, ſed de *Aſinio Gallo* ejus verba eſſe capienda jam vidimus. In anno emortuali, quem deſcripſimus, adquieſcit Janus Douſa, tametſi Gallum, ut alibi dictum, cum alio confundens, annos octo & quadraginta falſo vixiſſe contenderat. Labitur etiam Henricus Ranzovius in Tractatu de annis climactericis & enneaticis, ubi pag. 90. eum periiſſe ſcribit anno enneatico LXIII. Cauſſa quamobrem ſibi vitam exhauſit, hactenus parum innotuit; nam ſcriptores antiqui de eadem cauſſa loquentes, inter ſe diſſident; non tamen de ipſa morte: quod tradidit Andreas Schottus obſervationum lib. II. cap. XXVI. In hac enim omnes conſentiunt. Eorundem ego varias ſententias in examen vocabo, ut veritas latens, ſi fieri poteſt, ex tenebris tandem antiquitatis proferatur in lucem. Ergo audiatur antiquitas. Ammianus Marcellinus Thebanæ direptionis exuviis *Galli* perniciem adſcribit, propterea quod repetundarum accuſatus, procerum indignationem formidaret. Verba Ammiani hæc ſunt lib. XVI. cap. IV. *Cornelius Gallus Octaviano res tenente Romanas, Ægypti procurator, exhauſit civitatem* (Thebarum) *plurimis interceptis; reverſuſque quum furtorum arceſſeretur & populatæ provinciæ, metu nobilitatis acriter indignatæ, cui negocium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro.* Verum hoc, quod Ammianus narrat, ſuſpectum redditur ſilentio Dionis, Ammiano vetuſtioris. Dio enim lib. LIII. pag. 512. *Galli* caſum derivat ex Auguſto maledice traducto, & ex ſtatuis ab eo ſibimetipſi per Ægyptum erectis. His ſubjungit, *Gallo* crimini verſum, quod Pyramidibus nomen ſuum & geſta, quaſi rerum potitus, inſculpenda curaſſet, quod Scaligero ad Euſebium num. 1990. eſt *crimen majeſtatis*. Sed nec Largi, nefarii hominis, & obtrectatorum calumnias Hiſtoricus ſilet. Proferamus verba Dionis. *Cornelius Gallus ad libidinem ex honore ſibi ab Auguſto dato præcipitavit, ita ut multa contra Auguſtum vana dicta deblateraret, ac multa flagitioſe ageret, ſtatuas ſibi ipſi per univerſam Ægyptum ponens, ſuaque acta in pyramidibus inſcribens. His de cauſſis accuſatus a Valerio Largo, qui ſocius ejus & convictor fuerat, infamia ab Auguſto notatus eſt, probibituſque intra provincias ejus degere. Eo facto multi quoque alii Gallum aggreſſi, varia ejus crimina detulerunt, decretumque eſt ab univerſo Senatu, ut judicio damnatus exſularet, bona ejus Auguſti eſſent, ac rem ſacram ejus rei cauſſa Senatus faceret. Gallus dolorem non ferens morte voluntaria damnationem prævenit.* Sed Suetonius Dione vetuſtior, ab epiſtulis Auguſtorum, deque eorundem actis optime edoctus, horum, quæ ſcripſit Dio, nullam mentionem facit, procul dubio facturus, ut puto, ſi eadem noviſſet: unde ſuſpicio animum ſubit, criminum, quæ a Dione recenſentur, *Gallum* minime fuiſſe compertum; ſed ejus hoſtes eadem commentos, ut abſenti apud Auguſtum invidiam conflarent. Tranquillus hoc nobis perſuadere videtur in Auguſto lib. II. cap. LXVI. ubi *Gallo* nullam prorſus notam inurit, præter-

terquam *animi ingrati & malevoli*: hancque ipſam ſubinde minuit, affirmans delatorum criminationibus ad necem ſibi inferendam adactum Auguſto lacrymas expreſſiſſe: *Gallo*, inquit Suetonius, *ob ingratum & malevolum animum domo & provinciis ſuis interdixit. Sed Gallo quoque, & accuſatorum denunciationibus, & Senatus-Conſultis ad necem* (ſibi inferendam) *compulſo, laudavit quidem pietatem, tantopere pro ſe indignantium, ceterum & illacrymavit, & vicem ſuam conqueſtus eſt, quod ſibi non liceret, amicis, quatenus vellet, iraſci*. Idem ſcriptor cap. XVI. de Illuſtribus grammaticis, *Gallo* objectum narrat, quod Q. Cæcilium Epirotam, Attici Romani equitis libertum, hoſpitio exceepiſſet, quanquam ſuſpectum, quod patroni filiam, Marco Agrippæ nuptam, docens, ad turpia ſollicitaſſet; quare, ut ait Suetonius, *ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum ſe contulit, vixitque una familiariſſime: quod ipſi Gallo inter graviſſima crimina ab Auguſto objicitur*. Ex adverſo tamen pugnant quæ mox ſubjungit; Cæcilium ſcilicet poſt necem *Galli* ſcholam aperuiſſe, in quam nullum prætextatum admiſerit, niſi cui eſſet officiis obſtrictus: *poſt deinde damnationem, mortemque Galli, ſcholam aperuit; ſed ita ut paucis, & tantum adoleſcentibus præciperet, prætextato nemini, niſi ſi cujus parenti hoc officium negare non poſſet*. Ecquis autem facile credat, propter hoſpitium Cæcilio præbitum, tantopere *Gallum* deliquiſſe; & Cæcilium poſtea, præcipui criminis reum, impune coram Auguſto degere permiſſum? Accedere poſtremo loco deberet vulgatus Servius, qui *Gallum* perduellionis reum, ideoque vita mulctatum tradere non dubitavit. Sed in hac parte ſpurii ſcriptoris commentum abunde ſuperius exploſimus.

XI. Tot ac tanta hæc auctorum diſſidia, quæ etiam ab aliis (mihi tamen minime viſis) in medium allata crediſiſſe videtur ſæpe a me laudatus Andreas Scottus lib. II. Obſervationum cap. XXVI. ſatis produnt, crimina *Gallo* impacta, parum certa, ipſumque calumniatorum inſidiis plurimum patuiſſe ob honoris culmen, quo illum Auguſtus evexerat. Quare aliunde *Galli* ruinæ abdita origo petenda eſt. Hanc exſpiſcari poſſe mihi videor in Ovidii carminibus ejuſdem ruinæ teſtis æqualis, utpote nati A.U. 711. ante Chriſtum 43. ex Noriſio ad Cenotaphia Piſana Differt. IV. cap. X. pag. 202. & Jo: Maſſonio in Vita; unde, ni fallor, digito oſtendam, crimina *Gallo* objecta, ex officina Valerii Largi ſceleſtiſſimi hominis, prodiiſſe. Ovidius ergo lib. III. Amorum Elegia IX. Tibullo juſta perſolvens, lepide fingit, in campis Elyſiis eidem Tibullo vita functo obvios poetas eroticos, ita canens:

Obvius huic venias, hedera juvenilia cinctus
Tempora, cum Calvo, docte Catulle, tuo.
Tu quoque, ſi falſum eſt TEMERATI crimen AMICI,
Sanguinis atque animæ, prodige Galle, tuæ.

Raptim percurrenda non ſunt verba *temerati amici*, quibus Auguſtum a *Gallo* offenſum deſignari opinantur interpretes. Hanc expoſitionem auda-

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. I.

audacter improbat Scaliger num. 1990. ipſe mentem poetæ ſe proxime adſequutum hoc pacto gloriatus : *quod dicit Ovidius crimen* TEMERATI AMICI, *hoc interpretes referunt ad læſum a Gallo Auguſtum, quod ut falſum eſt, ita ineptum: intelligendum enim Tibullum & Gallum amicos fuiſſe, & poſtea jus amicitiæ a Gallo violatum. Nam certum eſt, Gallum vinolentum, iracundum, contumelioſum hominem fuiſſe*. Ita Scaliger : cujus explicationem ut meo calculo adprobem, adduci non poſſum ; Nullam enim Ovidianæ ſententiæ lucem impertit : quæ, me judice, non ita capienda, hac ſi Naſo crimen ullum a *Gallo* patratum innuat ; ſed potius *Gallum* ipſum ab amico perverſo & corrupto falſis criminibus circumventum. Hoc aperte indicat vox *temeratus*, nempe *ſcelere & perfidia pollutus*, verbi ſignificatione ex intimo purioris latinitatis receſſu deducta, unde *intemerata* fides pro *integra* & *incorrupta*. Id vero de nemine intelligendum niſi de *Valerio Largo*, ficto & doloſo *Galli* amico Dioni memorato, adeo, ut Ovidii ſenſus ſit : *tu quoque, o Galle, prodige tui ſanguinis, tuæque animæ, obvius eas Tibullo, beatas Elyſii ſedes ingredienti, ſi tamen falſum eſt crimen, cujus te apud Auguſtum inſimulavit ſceleratus amicus* Largus. Tum illud etiam cogitare oportet, non fruſtra Ovidium exceptionem adjungere, *ſi falſum eſt*. Nam ſi crimen, *Gallo* affictum, reapſe verum fuiſſet, idem *Gallus* Tibullo Elyſium ingredienti, quo nonniſi purgati pervenire credebantur, neutiquam poſſet occurrere ; propterea quod *Gallus* ſeorſum Herebo, ubi puniuntur impii, eſſet damnatus : vide Servium ad lib. VI. Æneid. v. 47. & 61. Natalem Comitem lib. III. Mythologiæ cap. XI. Non temere igitur perſpicaciſſimus Barthius de Ovidiana ſententia hæc protulit Adverſariorum libro XLI. cap. XXVI. *amicum illum prodidiſſe memorat*. De hoc amplius quærendum non puto, quum jam liquido conſtet, *Galli* ruinam Ovidii ævo ex falſa accuſatione derivatam, qualem dubio procul agnovit etiam Auguſtus, dum eidem lacrymis ſuis parentavit, ut jam vidimus ex Suetonio ; quod ſane pietatis officium maximus Imperator perduelli & perfido homini poſt tantam fœditatem handquaquam ſolviſſet, nec Senatus præcipitem ſententiam improbaſſet. Jam ſequitur, ut paucis inquiram, undenam *Largus* cauſſam traxerit *Gallum* poſtulandi apud Auguſtum. Id aperit Ovidius Triſtium lib. I. ad ipſum Auguſtum ſcripto, Elegia I. v. 445.

Nec fuit opprobrio celebraſſe Lycorida GALLO,
Sed LINGUAM NIMIO NON TENUISSE MERO.

ſcilicet *Gallo*, homini libero, & ſine fuco, nec ab hoſte compranſore, quo familiariter utebatur, ſibi metuenti, interpocula, ut fit, verbum aliquod excidit, unde *Largus*, ſpreto amicitiæ ſacramento, anſam arripuit *Gallum* deferendi ad Auguſtum, tanquam *ingratum*, & *malevolum*, ut Suetonius loquitur. Quumque alii perditi homines *Gallum* hoc pacto in invidiam raptum conſpicerent, ceteris criminibus, apud hiſtoricos memoratis, eundem tanto terrarum ſpacio abſentem, in Senatu

natu impune onerare potuerunt, quemadmodum in hujuſmodi tempeſtatibus ſæpe contingit. Quare hoc pacto in ipſo ætatis flore, manu ſua uſus, ſic concidit *Cornelius Gallus*, vir profecto maximus, & utraque Pallade inſignis, utpote quem bellicæ juxta ac literariæ & politicæ laudes ſummarum dignitatum compotem fecerint. Triumvir enim Triumviris in Venetia præfuit, idemque fortiſſimus imperator, Cleopatram cum Antonio ad Parætonium & Pharum devicit, unde Alexandria cum Ægypto univerſa, cui mox ipſemet *Gallus* primus omnium jus dixit, in Romanorum poteſtatem pervenit. Magnis & optimarum artium gloria clariſſimis amicitiis floruit; nam Auguſtum, Pollionem, Tullium, Virgilium, Parthenium, Q. Cæcilium, ſtricto neceſſitudinis vinculo ſibi conjunctiſſimos habuit. Dolendum porro vehementer, idem illud fatum, ut ſic loquar, quod *Gallo* vitam exhauſit, in poemata, auro contra æſtimanda, quibus immortalem vitam tantus vir ſibi comparaverat, perinde ſæviiſſe, adeo ut, ſi *Ciris* (de qua poſtea) & *unicus verſus*, a Vibio Sequeſtro ſervatus, excipiantur, omnia perierint. Corneliani ingenii monumenta apud veteres quanti fuerint, Virgilii, Ovidii, Propertii, Parthenii, Martialis, Quinctiliani, Probi, Servii, Diomedis luculenta præconia, a nobis poſtmodum recitanda, patefacient. Ceterum *Gallus* præfecturam Ægypti C. *Petronio* implendam reliquit, quem deinde *Ælius Gallus* excepit. Strabo lib. XVII. pag. 819. utrumque ſtatim poſt noſtrum his verbis recenſet: *Cornelius quidem Gallus, cui primum provincia a Cæſare commiſſa eſt, Heroum urbem, quæ defecerat, paucis ſtipatus, recepit, & in Thebaide ſeditionem propter tributa exortam, cito admodum ſedavit. Deinde Petronius, tot millibus Alexandrinorum in eum irruentibus jactu lapidum, tantum ſuis munitus militibus impetum ſuſtinuit, nonnullis ipſorum interemtis, ceteroſque repreſſit. Gallus Ælius cum parte præſidii, quod erat in Ægypto, in Arabiam ingreſſus*. Cetera, de quibus Scaliger ad Euſebium num. 1990. *Gallum* objurgat, gratis dicuntur. Quod enim ſcribit magnus polyhiſtor Gyraldus in Dialogo IV. de Poetis, Proculejum *Gallo* obvium, ſibi manibus os & nares compreſſiſſe, ut innueret coram eo non licere tuto reſpirare nec loqui; hoc eſt ingens memoriæ lapſus doctiſſimi Lilii; quum Dio lib. LIII. pag. 513. actum illum Proculeji narrans, non de *Gallo*, ſed de *Largo* loquatur, in cujus & ejuſdem ſtudioſorum perfidiam ipſe Galli perniciem ita refundit: *Documento fuit is Galli caſus, quam parum ſincere plerique benevolentia alios proſequantur, quando eos ſe Gallo, cui adulati hactenus fuerant, præbuere, ut eum ad inferendas ſibi manus adegerint: & in Largum, quoniam eum jam creſcere videbant, ſtudia ſua converterunt; procul dubio ſi quid ei ſimilis eveniſſet, eadem in ipſum ſtatuturi. Certe Proculejus ita de Largo ſenſit, ut obviam eo forte facto nares ſuas oſque manu compreſſerit, iis, qui ſecum erant, ſignificans, ne reſpirare quidem, Largo præſente, quenquam tuto poſſe*. Ob hanc Gyraldi indiligentiam, a qua video in errorem

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP. I.

rorem abductum Tobiam Magirum in Eponymologico, Janus Douſa in Schediaſmate pro Tibullo pag. 921. tanquam ob crimen inexpiabile, bacchatur *in virum multarum literarum*, teſte Scaligero ad Euſebium num. 2160. & *longe doctiſſimum ac ſani judicii*, ut fatetur Caſaubonus ad librum x. Strabonis. Sed Douſam cogitare decuiſſet, quam facile ſit, viros etiam perſpicaciſſimos interdum ab alucinationibus capi: a quibus ſane iiſdemque palmaribus nec ipſe, immitis aliorum cenſor, ſibi cavit in notis ad Elegiam v. libri I. Propertii, ubi de *Gallo* quodam, ſui æmulo in amoribus Cynthiæ, poeta ſic canit

Nec tibi nobilitas poterit ſuccurrere amanti:
Neſcit amor priſcis cedere imaginibus.

hinc Douſa ratus *Cornelii Galli* honeſtum genus oſtendi, Suetonio nequaquam pepercit, quod in Auguſto lib.II. cap. LXVI. tradidiſſet, *Cornelium Gallum ad præfecturam Ægypti ex infima fortuna provectum*. Ubi ſane Douſa crimen admiſit eo non minus fœdum, propter quod ipſe parum memor manticæ ſuæ, quam ab erroribus minime vacuam geſtabat in tergo, acerbe, ne impudenter dicam, in Gyraldum invehitur, quem & *Lilium neſcio quem Gyraldum* appellat, & *utrumne incuriam Lilianam magis, an inſcitiam, an vero madidam memoriam potius demiretur*, neſcire ſe ait. Hui! plura adducere non ſuſtinet animus. Sed *Gallus* iſte Propertii vel Douſæ toto cœlo abſuit a *Gallo* Suetonii, quod jam demonſtravimus; adeout illius nobilitas hujus generi ſuffragari non poſſit. *Gallum* tamen noſtrum fuiſſe ex ordine equeſtri alias probatur teſtimonio Dionis, qui lib. LIII. pag. 504. ſcribit, Auguſtum Ægypto præfeciſſe *equeſtris dignitatis virum*; & Tacitus lib.I. Hiſtoriarum cap. XI. teſtatur, *Ægyptum, copiaſque, quibus coercetur, jam inde a divo Auguſto equites Romanos obtinere loco Regum*: quibus incumbens Cardinalis Noriſins ad Cenotaphia Piſana Diſſert.II. cap. XI. pag. 223. Cornelium Gallum *poetam inſignem & equitem Romanum* appellavit. Hunc eundem *Gallum* Iſidorus Originum lib. VI. cap. IX. ubi enumerat genera chartarum, ſextæ inventorem facit, quæ, ut ait, vocatur *Corneliana*, a *Cornelio Gallo præfecto Ægypti* primum confecta. Fortaſſis hoc nonnihil tutatur Geographus anonymus, a Jacobo Gothofredo primum vulgatus, qui in Emanuelis Schelſtratii Antiquitate illuſtrata to.II. pag. 624. laudat præ ceteris omnibus *Chartam*, quæ Alexandriæ in Ægypto fabricatur. Iſidoro aſſentiri videtur Voſſius pater in Ariſtarcho lib.I. de Arte grammatica cap. XXXVII. Sed omnium antiquiſſimus Hadrianus Auguſtus in epiſtola ad Severianum apud Vopiſcum in Vita Saturnini cap. VIII. teſtatur, Alexandriæ *chartam confici*.

CA-

C A P U T II.

I. *Scripta Galli, a Virgilio ſæpe laudati, deperdita ferme univerſa.* II. *Veterum plerique omnes in Galli laudes effuſi.* III. *Cytheris mima, alias Volumnia, ſub Lycoridis nomine quatuor libris carminum a Gallo celebrata, M. Antonio adhæſit.* IV. *Gallus in latinum ſermonem vertit Euphorionis Chalcidenſis poetæ Heſiodum & Chiliadem. Item utriuſque Scyllæ, Terei quoque & Philomelæ fabulas verſu deſcripſit.* V. *Poema Galli de Scylla, Niſi filia, in avem Cirim converſa, adhuc ſupereſt, Virgilio & Catullo falſo attributum.* VI. *Ciris amplius Gallo vindicatur.* VII. *Argumenta Cirim Virgilio adjudicantia evertuntur.* VIII. *In Ciris poema cenſura Caroli Ruæi, deque eodem poemate ſummorum virorum judicia.*

I. JAm ſupereſt, ut ad ingenii fœtus, quibus *Gallus* nomen ſuum immortalitati commendavit, diatribas convertamus. Multa eum literis condidiſſe, a veteribus memoriæ proditum eſt. Sed hæc fere omnia tempus edax nobis plane ſubripuit. Etenim ex quatuor libris Amorum de Cytheride amica, qui Servio memorantur ad Eclogam x. Virgilii, carmen unicum, ſub ejus nomine adhuc ſuperſtes, in Vibii Sequeſtri libello de fluminibus, exſpiſcatus eſt ſagaciſſimus Barthius, qui ſatis mirari nequit, magni & celeberrimi vatis opera omnia intercidiſſe, ita ut vix apud unum & alterum Grammaticum laudata reperiantur. Sic autem loquitur Barthius in Adverſariis lib.XVII.cap.XI. *Galli ſcripta funditus perierunt, nec Grammaticorum quidem allegationibus vindicata, quod genus in aliis mage frivolis curioſius eſt.* Hoc idem his verbis rurſus miratur lib. XLI. cap. XXVI. *illud mihi miro mirius eſt, non exſtare apud Grammaticos, niſi Virgilii interpretes, idque alieno in opere, quicquam de tam luculenti poetæ fragmentis, quod ejus videri poſſit genius. Unum quidem ſolum verſum exſtare nunc memini apud Vibium Sequeſtrum in libro de fluminibus, de Hypane.*

Uno tellures dividit amne duas.

Scaliger in Euſebium num. 1362. ſic legit:

Uno qui terras dividit amne duas.

putatque, falſo heic dici, *Hypanim* dividere Europam ab Aſia, quum Boryſtheni miſceatur. Sed contra eſt Abrahamus Ortelius, in theſauro geographico duplicem *Hypanim* diſtinguens, & hunc, de quo loquitur *Gallus*, alias *Phaſim*, Aſiæ & Europæ terminum antiquos feciſſe animadvertens, forte ex Procopio de Bello Gothico lib. IV. cap. II. & VI. ubi auctores adferuntur Herodotus atque Æſchylus. Gerardus Johannes Voſſius de Analogia lib.I. cap.XL. *tellures* non *terras*, de diverſis continentibus *Aſia* & *Europa*, a Gallo ſcriptum probat, & pro exemplo adducit. Licet *Galli* carmina fere omnia perierint, decus tamen nunquam

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.II. quam interiturum ei pepererunt, quum veterum poetarum nobiliſſimi (non tamen *Horatius*, quod tradidit Blondus) teneros eorundem affectus, Gallique rarum in iis pangendis ingenium, magnis & repetitis laudibus cumulaverint. Virgilius ceterorum princeps, non ſolum in Bucolicis, uti Ecloga I. in qua *Gallum* latere ſub nomine Tityri, ait Servius, ſexta inſuper & poſtrema, de quibus agam inferius; ſed præcipue in Georgicis *Cornelium Gallum* mirifice ornavit; ita ut *quartus Georgicorum a medio uſque ad finem ejus laudes teneret, quas poſtea, jubente Auguſto, in Ariſtæi fabulam commutavit*, inquit Servius in Ecloga x. Quare, ut ait Pontacus ad Euſebium pag.513. de Gallo Virgilius *loquitur lib.*IV. *Georgicorum ſub nomine paſtoris Ariſtæi, alludens ad Ariſtæi fabulam ſumtam ex Iliad.* XVIII. Hanc tamen Servii narrationem in notis ad argumentum ejuſdem Eclogæ,& rurſus in argumento libri IV. Georgicorum, poſtquam recitaſſet Carolus Ruæus, ſubinde in falſitatis ſuſpicionem idem ipſe vocare non dubitavit in ſua Virgilii hiſtoria per Conſules deſcripta, idque tribus de cauſis, quas præterire non decet.

1. Ariſtæi fabula cum Apum cultura ita cohæret, ut *nata e re ipſa, non huic attexta videatur*.

2. *Virgilius tantam operis partem, laudando Gallo minime debuit tribuiſſe, qui nonniſi pauculos verſus Mæcenati dederat ſuo, cui totum ipſum opus dedicabat*.

3. *Auguſtus ipſe, qui, Suetonio teſte, luxerat Galli necem, non ita videtur infeſtus ejus fuiſſe memoriæ, ut inanes ei laudes invideret*.

Hæc Ruæus; quæ mihi tanti non ſunt, ut Servii teſtimonium explodere valeant: qui certe quod narrat, alicunde hauſerit. Neque connexio Ariſteanæ fabulæ cum apum cultura prohibet, quominus eandem fabulam, *Galli* laudibus inde refectis, ſubrogare Virgilius potuerit; non enim ſummi poetæ ingenium ita erat anguſtum, ut eandem fabulam reliquo operi aptare neſciret. Neque maximi & amiciſſimi capitis encomia fuſius a Virgilio cani dedecuit, ut ut de Mæcenate, cui totum opus ſuum nuncupabat, id ille non ita præſtiterit, ratus ſufficere ſi paucis eundem alloqueretur, ut Heſiodus alloquutus eſt Perſen, & Lucretius Memmium. Libros Georgicorum A. U. 724. Virgilius abſolverat, quos tunc Atellæ per quatriduum recitavit Auguſto, ex bello Actiaco reverſo, ut ex Donato colligit Noriſius ad Cenotaphia Piſana Differt. II. cap.XIII. pag.249. Itaque Auguſtus *Galli* laudes memoriæ infixas quadriennio ſerius mutari juſſit, utpote quæ *Galli*, e vivis ſublati, virtutes eidem Auguſto, & Senatui quodammodo exprobrare viderentur, neque illas palam cani deceret, quanvis Auguſtus *Galli* necem luxiſſet.

II. Sed non unus Virgilius *Galli* nomen impenſe coluit, præſertim Ecloga VI. cujus verſus infra recitabo, & X. ubi ait:

Carmina ſunt dicenda. Neget quis carmina Gallo?

Ovidius enim in libro III. Amorum Elegia XV. ver. 29. ita de illo cecinit,

GAL-

GALLVS & Heſperiis & GALLVS notus Eois,
Et ſua cum GALLO nota Lycoris erat.

Cornelius Gallus. Lib. I. Cap. II.

Libro autem primo de Arte v. 333.

Et teneri poſſis carmen legiſſe Properti,
Sive aliquid GALLI, ſive, Catulle, tui.

Item v. 537. de Mima a Gallo celebrata

Veſper & Eoæ novere Lycorida terræ,

Lib. I. de Remedio amoris v. 765.

Quis potuit lecto durus diſcedere GALLO?

Et denique lib. v. Triſtium Elegia I.

Delicias ſi quis laſcivaque carmina quærit,
Præmoneo nunquam ſcripta quod iſta legat.
Aptior huic GALLVS, blandique Propertius oris.

Ovidium excipit Propertius lib. II. Eleg. XXXIII.

Et modo, formoſa quam multa Lycoride, GALLVS,
Mortuus inferna vulnera lavit aqua!

Martialis etiam lib. VIII. Epigr. LXXIII.

Ingenium GALLI pulchra Lycoris erat.

Huc facit locus Octavii Cleophili Phanenſis in Carmine de Cœtu poetarum pag. 22. editionis Baſileenſis apud Frobenium A. D. 1518.

Cynthia laſcivi micat inde decora Properti,
Illinc pulchra, tuus, Galle, Lycoris, amor.

Cleophilo addamus Herculem Strozam in libro I. Amorum fol. 67. 2. ita canentem.

Galle, tuus ſuper ignis erit, tenerique Properti,
Aurea dum Veneris diriget arma puer.

Herculis etiam patrem Titum in lib. I. Eroticorum fol. 14.

Abſtulit ardentem Gallum formoſa Lycoris.

Jam vero ad Propertium redeo, ad cujus locum ſuperius adductum, hærentes, mirum in modum ſe torquent interpretes. Beroaldus ſignificari opinatur, *Gallum apud inferos abluiſſe cruorem ex vulneribus, quæ ſibimet ipſe intulerat, miniſterio amicæ Lycoridis, quæ Gallum apud Inferos præſtolabatur*. Scaliger pro *quammulta*, legi jubet *qui multa*, eique adſtipulatur Janus Brouckuſius in notis ad Propertium pag. 209. Andreæ Schotto obſervationum lib. II. cap. XXVI. *qua multa*, potius arridet. Super hæc Barthius Adverſariorum lib. XII. cap. XXVI. in multis anceps, ſic loquitur: *is, ut verum dicam, Propertii locus mihi ſemper aliqua difficultate impeditus hærere viſus eſt. Juvandum putavi parva commutatiuncula, nimirum uti legatur: de modo formoſa, &c. Et quæſo attentius vulgata ſcriptura conſideretur. Infert enim Gallum, mortuum formoſa Lycoride. Sed illud verum non eſt.* At ſi Propertium de poetis eroticis, ſtatim a morte *Galli* ibidem loquentem, viri docti accuratius penſiculaſſent, ab ejus fortaſſe verbis ſollicitandis abſtinuiſſent. Nullo enim Œdipo indigent, dummodo inſtar exclamantis le-

Digitized by Google

gantur hoc pacto : *& Gallus , modo mortuus , o quam multa vulnera , ob formoſam Lycoridem ſibi inflicta , lavit aqua inferna !* Schottus , vir ſane pereruditus , hoc Propertium ex Euphorione , quem *Gallus* Latinum fecit, expreſſiſſe adnotavit ; cujus Euphorionis hic verſus proſtat apud Photium cod. cxc. non cc. ut errore typographico legitur apud Schottum . Κωκυτὸς μῶνος τὸν ἀφίλκεα νίψεν Ἄδωνιν .

Solus Cocytus ſua vulnera lavit Adonin .

Quanquam Ptolemæus Hephæſtion hoc aliter accepit ; de ſtygia tamen aqua accipit Schottus , qua Euphorion tradit ablutum Adonidem : cui Romæ in ſarcophago , ejus fabulam præferente , vulnera ad ſiſtendum ſanguinem ſpongia detergi obſervatum a Cæſare Baronio A.D. 34. §. cxxv. Ad hæc, Galli verſus magni fecit Quinctilianus , licet paullo duriuſculos appellans ; nam inter quatuor Elegiographos , quorum præſtantia Latini Græcos provocarent , locum Gallo dedit his verbis Inſtitutionis lib. x. cap.I. *Elegia Græcos quoque provocamus , cujus mihi terſus, atque elegans maxime videtur auctor Tibullus . Sunt qui Propertium malunt . Ovidius utroque laſcivior, ſicut durior GALLUS .* Quinctiliani judicium ſequutus videtur Homerus Italicus Jo: Georgius Triſſinus libro IX. Italiæ liberatæ fol. 161.

Volgi la viſta all' Elegia, che mena
Al dolce ber Callimaco e Fileta ,
E Properzio , e Tibullo , Ovidio , e Gallo .

Sed Ovidius ipſe , qui in hac arte excelluit , libro IV. Triſtium Elegia x. v. 64. Gallo potiorem locum hoc pacto adſignavit

Virgilium vidi tantum , nec avara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedere meæ .
Succeſſor fuit hic tibi , GALLE, Propertius illi ,
Quartus ab his , ſerie temporis , ipſe fui .

Heic Naſo declarat , elegos poetas eroticos , eximios & ſingulares quatuor uno eodemque ſæculo Auguſti floruiſſe ; quorum alius alium , tanquam *ætatis* pariter & *gloriæ* ſucceſſor ,exceperit : quæ eſt Franciſci Vaſſoris ſententia in pereleganti libro de ludrica dictione , operum ejus pag. 35. Ex his locupletiſſimis teſtibus exploratum habemus quanti fuerint *Galli* poemata , ita quidem , ut Parthenius Nicænus & ipſe poeta & mythologus inſignis , eidem inſcripſerit librum περὶ ἐρωτικῶν παθημάτων , *de amatoriis affectionibus* , inter Scriptores Hiſtoriæ poeticæ Thomæ Galei pag. 343. exſtantem , quem *de amantibus* vocat Probus in Eclog. III. Virgilii ad cap. v. ejus libri reſpiciens , ut notat Jo. Albertus Fabricius in Bibliotheca Græca lib. III. cap. XXVI. §. 9. pag. 675. ubi vir doctus & perhumanus de me honorifice loquitur . Parthenii epiſtolam nuncupatoriam , quoniam brevem , hic exſcribam , in latinum ſermonem translatam a Jano Cornario .

PARTHENIUS CORNELIO GALLO.

Quum convenire tibi , Corneli Galle , putarem , amatoriarum affectionum

num

num lectionem, eas quam potui breviſſime collectas tranſmiſi. Multa enim apud poetas ſunt, quæ magna conſideratione indigent, ubi illæ non perfecte ſint expreſſæ. Licebit autem tibi ex illis plurima in poemata ac elegias transferre, quæ videlicet maxime jucunda videbuntur, quum alias nihil ſuperfluum in illis ſit comprehenſum, quod tranſilire poſſis, ob verboſitatis tædium ei factus iniquior. Commentariolorum enim vice illas congeſſimus, ut & tibi ſimilem uſum exhibiturus ſperem. Hæc Parthenius, quæ, quanto in honore *Gallus* fuerit, oſtendunt. Dum quis legit verba illa de libro Parthenii apud Voſſium lib.II. de Hiſtoricis Græcis cap.1. *eum dicavit Cornelio Gallo Foro-Julienſi, primo Ægypti præfecto. Quid mirum? erat enim Gallus poeta egregius & amorum minime vacuus*, non ideo putet, Parthenium opus ſuum Gallo, præfectura Ægypti jam tunc potienti, dicaviſſe. Parthenius enim ſemper in Aſia non vixit, ſed pleroſque vitæ ſuæ annos *Romæ* egit, huc ductus a Cinna ex bello Mithridatico circa A. U. 670. ut vidit Fabricius, qui de eo fuſe & erudite diſſeruit. Græcas hic literas docuit Virgilium, teſte Macrobio Saturnaliorum lib. v. cap. XVII. eique propterea in Urbe agenti, cum *Gallo* ſe amatoriis argumentis in primis oblectanti, conſuetudo interceſſerit. CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.II.

III. Libros IV. Elegiarum de amoribus *Cytheridis*, quæ ſub *Lycoridis* nomine paſſim innotuit, *Gallum* ſcripſiſſe conſtat: Hoc diſcimus ex antiquis Virgilii interpretibus ad Eclogam x. quæ a *Gallo* titulum & argumentum accepit, dum Cytheris, quam ipſe deperiit, M. Antonium in Galliam ulteriorem ſequuta eſt, ut Servius prodidit: qui etiam teſtatur, Eclogam VI. ubi Quinctilius & Gallus laudantur, a Cytheride in theatro cantatam, ſpectante & obſtupente Cicerone. Sed hoc poſterius ſubducta temporum ratio falſum evincit apud Davidem Blondellum in Tractatu Gallico de Sibyllis lib. I. cap. XIII. pag. 58. Similiter Ludovicum Vivem erraſſe manifeſtum eſt, ubi ait, Poetam Ecloga x. *ſub titulo amorum deflere mortem Cornelii Galli*. De Cytheride, ab Antonio circumducta, hæc habet Cicero ad Atticum lib. x. Epiſt. x. alias XI. *hic tamen* (Antonius) *Cytheridem ſecum lectica aperta portat, altera uxorem*, ſcilicet *Fulviam*, explicante quidem Sebaſtiano Corrado, niſi cum Lipſio Epiſtolicarum Quæſtionum lib. IV. Epiſt. XI. *alteram uxorem* legere malimus; meretriculas enim hominibus luxuriæ deditis, loco uxorum eſſe omnes norunt. Hinc idem Cicero ad Atticum lib. xv. Epiſt. XXII. alias XXIII. Antonium acuto ſcommate vocat *Cytherium*. Rurſus lib. x. Epiſt. XVI. *Collega noſter Antonius, cujus inter lictores lectica Mima portatur*. Ea fuit *profeſſione* Mima, *P. Volumnii Eutrapeli*, M. Antonii neceſſarii, Liberta: unde Servius, Probus, & Cicero eam *Volumniæ* nomen ſumſiſſe tradunt, non tamen *Polymniæ*, ut errore librarii legitur apud Donatum. Eandem *infra Volumnium* ipſum, a quo etiam amabatur, accubuiſſe, teſtis eſt Cicero Familiar. lib. IX. Epiſt. XXVI. qui Philippica II. cap. VIII. illius conſuetudinem M. Antonio exprobravit,

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.II.

utpote facetias ex Mimæ & Ludiæ ſuæ Cytheridis contubernio affectanti: quam licet amicam, ab aſſiduo tamen Antonii conſortio, ſalſe *uxorem* appellat. Verba Ciceronis audiantur: *at enim quodam loco facetus eſſe voluiſti. Quam id, Dii boni! non decebat? In quo eſt tua culpa nonnulla: aliquid enim ſalis ab uxore Mima trahere potuiſti*. Infra vero cap. xxiv. ſic peroravit in Antonium, provincias cum Cytheride Mima obeuntem, quod refert etiam Plutarchus; *vehebatur in eſſedo Tribunus plebis, lictores laureati antecedebant; inter quos aperta lectica Mima portabatur, quam, ex opidis municipales, homines honeſti, obviam neceſſario prodeuntes, non noto illo & mimico nomine, ſed Volumniam conſalutabant*. Notum illud, & *mimicum nomen*, erat *Cytheris*. Plinius ſenior lib. VIII. cap. XV. narrans Antonium in medio bellorum civilium non puduiſſe cum eadem Cytheride in curru a Leonibus vecto Urbem circumire, *tempore illo*, inquit, *generoſos ſpiritus jugum ſubire coactos, prodigio ſignificante; nam quod ita vectus eſt cum Mima Cytheride, ſupra monſtra etiam illarum calamitatum, fuit*. De hoc ſimiliter Plutarchus in Antonio. Ergo Cytheride Antonium in Galliam ſequuta, Virgilius Eclogam x. luſit, ut Gallum ejus diſceſſu mœrentem ſolaretur: quod palam facit v. 22.

. . . . tua cura Lycoris
Perque nives ALIUM, perque horrida CASTRA ſequuta eſt.

Mox *Gallus* ipſemet ita in Cytheridem amaſiam fugientem querulus clamare fingitur v. 46.

Tu procul a patria: nec ſit mihi credere tantum,
Alpinas (ah dura) nives, & frigora Rheni,
Me ſine, ſola vides?

Auguſtus Antonium in Mutinenſi prælio devicit anno Abrahami 1976. & IV. Olympiadis CLXXXIV. ſecundum Euſebium. Antonius in Galliam ulteriorem profugus ex Epitome Liviana cap. CXIX. & Plutarcho, tunc M. Æmilio Lepido ſe conjunxit periodo Juliana 4671. anno Mundi 3961. ante Chriſtum XLIII. ex Uſſerianis Annalibus, & XVIII. ante necem *Galli*: qui tunc annum agebat XXV. Hi chronologici characteres concurrunt cum anno U. C. 713. Antonio & P. Servilio Iſaurico II. Coſs. Sed Ruæus in Hiſtoria Virgilii eam, de qua loquimur, Eclogam x. quæ tempore præceſſit *quintæ*, Scaligero judice, num. 1960. ſcriptam fuiſſe contendit anno XII. ante necem *Galli*, & XXXIII. ætatis Virgilii; quanvis Scaliger Virgilium XXX. annum jam natum oſtendat quo tempore Cytheris tranſiit in caſtra Antonii. Ad hæc Ruæus in argumento ejuſdem Eclogæ x. perſuadere conatur, *Cytheridem* Antonii aliam fuiſſe a *Lycoride* Galli. Sed non ego facile propter unum Ruæum fidem antiquis ſcriptoribus derogare auſim, Probo, Servio, & Junio Philargyrio ad Eclogam x. Donato item in Vita; & recentioribus etiam bonæ notæ, inter quos eminent Ruæi ſocii Brietius & Vavaſſor, a me ali-

Digitized by Google

alibi memorati. His tamen præeat Angelus Politianus, vir magnus & philologorum quidam veluti ſol, de Cytheride *Galli* hæc canens in Nutricia pag. 542. operum editionis Baſileenſis anni 1553. apud Nicolaum Epiſcopium, quam ideo peculiariter adnoto, quia reliquarum optima eſt. CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.II.

> . . . . *Galli mima Cytheris*
> *Perſonam falſæ laſciva Lycoridos adfert*
> *In ſcenam, & docto clauſam ſe jactat amanti,*
> *Dum miſer ipſe ſuo fodiat præcordia ferro.*

Alia eſt *Lycoris*, meretricula tamen & ipſa, ut videtur, cui forte ab vetuſtiore illa nomen adhæſerit, apud Martialem lib. I. epigr. II. & lib. IV. epigr. LXII. Jam propius venio ad ea, quæ majoris ſunt momenti, *Galli* nempe lucubrationum examen.

IV. Poſtquam *Gallus* diſceſſum Lycoridis fleviſſet apud Virgilium Ecloga X. tandem dolori ſuo multiplex remedium quærit, primumque ita declarat.

> *Ibo, & Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu*
> *Carmina, paſtoris Siculi modulabor avena.*

Hic innuit, ſe, ut ſolamen ſuo mœrori conciliet, Theocritico ſeu paſtorali ſtilo modulaturum carmina, quæ ex Græcis *Euphorionis*, Bucoliaſtæ Chalcidici, jampridem latine condiderat. Hoc Servius & omnes plane Virgiliani interpretes iis verſibus ſignificari conſentiunt. *Euphorion*, ex Suida to. I. pag. 915. editionis Ludolphi Kuſteri, & ex Voſſio de Poetis Græcis pag. 66. natus Olympiade CXXVI. præfuit Bibliothecæ Antiochi Magni Syriæ Regis, multaque elaboravit, inter quæ Lilius Gyraldus in Dialogo II. de Poetis, & Franciſcus Patricius in Poetica hiſtoriali lib. I. pag. 114. (ex Suida tamen) opus, cui *Heſiodo* nomen eſſet, enumerant. Ob hoc Varro fortaſſe & Columella *Euphorionem* cum ſcriptoribus rei ruſticæ collocarunt. Scripſit quoque *Mopſopiam*, libris quinque diſtinctam, in quibus actum præcipue de rebus *Atticis*, ex Voſſio de hiſtoricis Græcis lib. I. cap. XVI. *Attica* enim dicta olim *Mopſopia* ab ejuſdem nominis Oceani filia, ut tradit Suidas, ſive potius a *Mopſo* quodam alio, quam vate, ut auctor eſt Hieronymus ſcriptor antiquus apud Strabonem lib. IX. pag. 443. *Euphorion* autem licet Chalcide ortus, fuit incola Athenienſis ex Photii cod. CCLXXIX. Ad hæc etiam *Chiliadem* lucubravit, quæ mille annorum oracula, eventu comprobata, libris quinque complecterctur; quanquam Voſſius, qui *poetam hiſtoricum* vocat, librum quinctum *Mopſopiæ*, titulo *Chiliadis* inſcriptum putavit: quod viſum fuit etiam Gyraldo. Pluſcula vide apud Voſſium, qui hæc fuſe perſequitur. Ex Chiliade *Euphorionis* quædam leguntur in fragmento Stephani Byzantii nuper edito in Bibliotheca Coisliniana a ſummo & viro & amico Bernardo de Montefalconis pag. 281. qui etiam pag. 519. ait, ejus epigrammata exſtare in Anthologia Leonardi Philaræ. Jo: Jonſius in lib. II. cap. IX. pag. 160. de Scriptoribus Hiſto-

riæ

Digitized by Google

riæ philoſophicæ ex Athenæo lib. IV. cap. XXV. obſervat, hunc Euphorionem ſcripſiſſe librum de *Poetis Melicis*. De eo ſic Cicero lib. II. de Divinatione cap. LXIV. *ille vero nimis etiam obſcurus*, nempe Euphorion. Hoc fortaſſe propter non imitandas voces, quibus aliquando uſum notat Photius, quanquam tot fabulis, quibus erat refertus, id tribuat Voſſius de poetis Græcis pag. 67. Lucianus, ut poetam, in deſcriptionibus ſibi minime temperantem, Parthenio & Callimacho ſociavit, de Homero loquens in libro de ſcribenda hiſtoria, Operum pag. 371. edit. Bourdelotii, *quanquam enim* (Homerus) *poeta eſt, prætercurrit tamen Tantalum & Ixionem & Tityum, & reliquos. At ſi Parthenius, aut Euphorion, aut Callimachus eadem tractaret, quam multis putas verſibus aquam aduſque labia Tantali adduxiſſet*. Athenæus lib. XI. cap. VII. *Euphorionem* poetam ſemel atque iterum laudat, cujus fortaſſe Epicedion in Protagoram Aſtrologum memorat Laertius lib. IX. cap. 56. pag. 578. edit. Amſtel. 1692. *Euphorionis* verſus quoſdam congeſſit Petrus Victorius Variarum lect. lib. XXXIII. cap. XIII. Sed nemo hactenus docuit, utrumne *Gallus* aliquot tantum, an omnia ejus ſcripta latinitate donaverit: quod vidit etiam Patricius pag. 138. quippe Servius ait generatim: *Euphorion, quem tranſtulit Gallus*. Ex Ecloga tamen VI. Virgilii ſatis educitur, latinum feciſſe Euphorionis *Heſiodum*, & etiam *Chiliadem*; nam poeta Silenum cantantem inducit, quo pacto *Gallus ad flumina Permeſſi errans*, in magnum poetam evaſerit, ab *una ex novem ſororibus ductus in Aonios montes*, ubi *Phœbi chorus omnis illi aſſurrexit*, præcipue *Linus* poeta, qui muſarum nomine *Heſiodi calamis* Gallum donarit, eodem canere juſſo *originem Grynæi nemoris*, ubi oraculum Apollinis colebatur. Inde factum, ut *Gallus* etiam utriuſque *Scyllæ, Niſi, & Phorci* filiarum; item *Terei & Philomelæ metamorphoſes* verſu deſcripſerit. Ceterum ex ampliſſimis laudibus, quas in hac Ecloga VI. Virgilius *Gallo* largitur, Antonius Sebaſtianus Minturnus in lib. VI. de Poeta pag. 540. *conſentaneum* eſſe cenſuit, *in ſummis poetis Gallum haberi*. Committere vero non poſſum, quin univerſam, quam tetigi, narrationem, ex ore Sileni Maroniani adſcribam.

Tum canit errantem Permeſſi ad flumina GALLUM,
Aonas in Montes ut duxerit una ſororum,
Utque viro Phœbi chorus aſſurrexerit omnis:
Ut Linus hæc illi divino carmine paſtor,
Floribus atque Apio crines ornatus amato,
Dixerit: hos tibi DANT CALAMOS, en accipe, MUSÆ,
ASCRÆO quos ante SENI: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi GRYNÆI NEMORIS DICATUR ORIGO,
Nequis ſit lucus, quo ſe plus jactet APOLLO.
Quid loquar? Aut SCYLLAM NISI? Aut quam fama ſequuta eſt,

Can-

Digitized by Google

Candida ſuccinctam LATRANTIBUS *inguina* MONSTRIS. **Cornelius Gallus. Lib.I. Cap.II.**
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas CANIBUS *laceraſſe* MARINIS?
Aut ut mutatos TEREI NARRAVERIT ARTUS?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?

Hiſce carminibus res *Galli* numero plures tangi conſpicimus.

1. Illum e Græco latinum feciſſe *Heſiodum* Euphorionis.

2. *Chiliadem* etiam ejuſdem auctoris, ſive de origine oraculorum, illius præcipue, quod colebatur in Luco Apollinis *Grynæi*. Quare Servius ad ea verba: *Grynæi nemoris dicatur origo*, hæc notat: *hoc autem Euphorionis continet carmina, quæ Gallus tranſtulit in ſermonem latinum.*

3. Fabulam *Scillæ Niſi filiæ*, in avem Cirim mutatæ.

4. Fabulam etiam alterius *Scyllæ Phorci filiæ*, quæ monſtrum marinum induit.

5. *Terei* & *Philomelæ* metamorphoſes verſu etiam narraviſſe.

Petrus Daniel Huetius in Dialogo de optimo genere interpretandi pag. xi. hæc quæ *Gallus* ex *Euphorione* latine expreſſit, ejus generis fuiſſe arbitratur, quum *non auctorem modo, auctoriſque verbis ſubjectam ſententiam reſpicit interpres; ſed vel lectoris etiam ſervit voluptati, aut ſtudiis, vel ſuo ipſius ingenio indulget*. Fabius Paulinus noſtras in erudita Oratione de Græcis literis cum latinis conjungendis pag. 6. catalogum veterum poetarum latinorum texens, qui Græcos expreſſerint, *Cornelium Gallum* idem quod alii fecerant, præſtitiſſe arbitratur, dum *Euphorionem* Græcum poetam in latinum tranſtulit. Scripta tamen hæc omnia, tertio ſolum excepto, de Scylla Niſi, prorſus evanuerunt, tum codex Græcus *Euphorionis*, tum *Galli* interpretatio latina, ſi hemiſtichium aliquod illius excipias, ab antiquis ſcholiaſtis Græce ſervatum. Hinc dormitaſſe putamus Ludovicum Cerdam, ubi ad Virgilii Eclog. x. v. 50. de *Euphorione* hæc adnotata reliquit: *tantum itaque reſtant & Græca paucula, & quæ Gallus fecit Latina*. Alio prorſus abiit Julius Pomponius Sabinus ad eundem locum hæc ſcribens: *quidam ajunt Gallum tranſtuliſſe Euphorionem, ſed errant*. Anne errat etiam Virgilius, qui nobis id diſerto ſuo teſtimonio comprobavit? Ceterum magno ſtudio *Gallum* opera *Euphorionis* proſequutum, quod fecit & Tiberius Imperator, narrante Suetonio in ejus vita lib. III. cap. LXX. non ſolum inde conſtat, quod illius ſcripta Latio donaverit; verum etiam quod *Elegias* fuerit imitatus. Hoc indicat Probus ad Eclogam X. Virgilii: *Euphorion Elegiarum ſcriptor, Chalcidenſis fuit, cujus in ſcribendo ſequutus colorem videtur Cornelius Gallus*. Inter veteres Grammaticos Eliæ Putſchii col. 482. Diomedes idipſum ſic aperit in libro III. *quod genus carminis* (Elegias) *ſcripſerunt apud Romanos, Propertius, Tibullus, & Gallus, imitati Græcos Callimachum, & Euphorionem*. Hinc recte viſum Caſaubono, junctim a Suetonio *Euphorionem*, & Parthenium, poetas elegiacos, nominari, ob ſimilitudinem poeſeos, eoſque propterea Tiberio libidinoſiſſimo

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB.I. CAP.II. mo Principi probatos, quod amatoria tractarent: quo nomine *Gallum* quoque noſtrum celebratum nemo neſcit. Sane Euphorionis poemata Romæ ſic vulgo probata,ut a parum ſobriis cantarentur,teſtis eſt Cicero: qui Tuſcul. Quæſt. III. XIX. mollium Scriptorum lectioni operam dantes, *Cantores Euphorionis* appellat.Hæc refellunt Ruæum Probo inique adverſantem pag.88. quaſi temere & falſo Euphorionem *elegiographi* nomine compellaſſet.Si de *Servii* & *Vibii* Sequeſtri ætate certo conſtaret,facile eſſet agnoſcere, quo tempore *Galli* opera haud dum perierant, quandoquidem ab utroque, ut adhuc exſtantia, memorantur. Utinam vero Barthius edidiſſet *corpus veterum poetarum*, quod quinque tomis diſtinctum ſe editurum ſpoponderat in Adverſariis lib.XLIV.cap.XIX.primo enim volumini fragmina *Galli* inſerere decreverat. *Gallus* ſermone etiam numeris ſoluto videtur excelluiſſe, nam Fabius Inſtitutionum lib.I.cap.x. ejus orationem commemorat in C. Aſinium Gallum C. Aſinii Pollionis hiſtorici filium, judice Voſſio in fine capitis XXIII.lib.I. de hiſtoricis latinis: quæ tamen oratio *Labienum* præferebat auctorem. Sed hunc juxta ac alios bene multos *Galli* noſtri literarios labores nobis (heu!) tempus edax invidit. Quare non illepide in Mariniani poematis periocha vel cantu x. §.CLVIII. inter auctores, quorum libri apud nos quidem perierunt, ſed in conficta Mercurii bibliotheca ſervabantur, Gallus hoc modo enumeratur.

Petronio v'ha, di cui gran parte aſcoſe
Torbido Lete in nebbie oſcure e cieche;
Di Tacito vi ſon l' ultime proſe,
Tutte di Livio le bramate deche;
La Medea di Naſone, ed altre coſe
De' Latini miglior non men che Greche:
CORNELIO GALLO con Lucrezio Caro,
Ennio ed Accio, e Pacuvio, e Tucca e Varo.

V. Verum de his plus ſatis. Nunc ad *Cirim* progrediamur. Fridericus Taubmannus ad Eclogam x. inter ſummi poetæ opera ab ſe illuſtrata, & edita apud Zachariam Schurerium A.D. 1618. in forma quarti (Wittembergæ, ut puto, non enim adſcriptum eſt nomen loci) & Barthius lib.III. cap.XXI. Adverſariorum, quæ typis Wechelianis prodierunt Francofurti A. D. 1624. teſtes mihi ſunt, Obertum Giſanium primum omnium olfeciſſe, ad *Cornelium Gallum* eſſe referendum *Ciris* poema. Ciris eſt avis ex genere alaudarum,in quam Scyllam, filiam Niſi Regis Megarenſis converſam Mythologi tradunt, ſi unum Hyginum excipias, qui Fabula CXCVIII. non in avem, ſed *in piſcem Cirim* mutatam ſcribit. Ejus rei pro Gallo argumentum quantivis pretii ſuppeditat Sileni Virgiliani carmen ſuperius adductum,

Quid loquar? Aut Scyllam Niſi? Aut quam fama ſequuta eſt?

Ego tamen ubinam id *Giſanius* affirmet, expiſcari non potui. Immo contra obſervo, non uno in loco Indicis Lucretiani, *Cirim*, ut fœtum Virgilii, a Giſanio laudari, quemadmodum ad voces *æra*, *barbaricæ*, & *ritus*,

tus. Utcumque ſit, *Giſanium* ante omnes facem prætuliſſe ad detegendum aurei poematis verum auctorem *Gallum*, Taubmannus & Barthius certos nos reddunt, poſtquam ipſemet Barthius pro Virgilio ſtetiſſet, dum *Cirim* Commentario illuſtratam vulgavit Ambergæ ex typographio Schonfeldiano in 12. A.D. 1608. ubi tamen ſtrenuus adoleſcens annorum XVIII. in illud unum potiſſimum incubuit, ut frangeret Raphaelem Eglinum, qui ex inanibus conjecturis Carmen illud in Catulli penum tranſtulerat, epiſtola ad Melchiorem Goldaſtum data, & Francofurti edita, A.D. 1606. initio libri, ab ſe inſcripti: *Catulli caſta Carmina*. Hanc epiſtolam Philippus Sylvius recudendam curavit cum ſuo Catullo ad uſum Delphini pag. 191. Quare Barthius poſtmodum a *Giſanio* melius edoctus, ſponte ſua palinodiam cecinit, & aliis argumentis pro *Gallo* certavit. Præcipuum inde promanat, ubi Maro de Sileno refert: CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.II.

Tum canit errantem Permeſſi ad flumina GALLUM
Aonas in montes ut duxerit una ſororum.

Ciris enim auctorem quoque teſtari videmus, ſe, varie jactatum, in placido Muſarum ocio tandem quieviſſe. Barthii verba adſcribamus: *Ceiris illius divinæ auctor vario ſeſe laudis amore jactatum, tandem Eratus auxilio requieturum vovet cum Muſis, & blandum morem vagandi per Permeſſi vireta poſiturum.* Sed referam verſus ipſos ex *Ciri*, editionem Scaligerianam, alicubi emendatam ſequutus, quoniam nec Barthianam, nec aliam caſtigatiorem hactenus videre licuit.

Et ſi me, vario jactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropius, ſuaves exſpirans hortulus auras
Florentis ſophiæ, viridi complectitur umbra,
Nec mea quit Erato dignum ſe quærere carmen;
Longe aliud ſtudium, atque alios accincta labores,
Altius ad magni ſubtendit ſidera mundi,
Et placitum paucis auſa eſt ASCENDERE COLLEM.
Non tamen abſiſtam cæptum detexere munus,
In quo jure meas utinam requieſcere muſas,
Et leviter blandum liceat deponere morem.

Ad hæc Barthius eodem, quem dixi, libro III. cap. XXI. carmen Sileni Virgiliani de *Cornelio Gallo*

Aonas in MONTES UT DUXERIT una ſororum,

ad illud *Ciris* reſpexiſſe arbitratus,

Et placitum paucis auſa eſt ASCENDERE COLLEM,

ſtatim hæc adnotat: *non ſine ope divini numinis, & quidem Apollinei, factum Virgilius ſcribit. Alia quæ occurrunt in eandem rem argumenta, in Commentario dubiorum ſcriptorum prolixius proſequemur. Neque nos impedit, Virgilio olim adſcripſiſſe nos ipſos; non enim tam probare potuimus Virgilii eſſe, quam manifeſto demonſtrare Catulli non eſſe.* Cirim præterea non alium quam *Cornelium Gallum* auctorem habuiſſe, ſemel

E atque

atque iterum ſcribit etiam in Commentariis ad Statium to.I. pag.55. *Ceiris*, inquit, *quam non ſine ratione, doctorum nonnulli Cornelio Gallo adſcribunt; neque Virgilii enim, neque Catulli ullo modo eſſe poteſt, ut rebus neceſſariis alibi demonſtratum eſt*: & to.II. pag.885. *auctor Ceiris, quem re vera Cornelium Gallum arbitramur*. In notis ad Benedictum Paulinum Petrocorium lib.II. de Vita Sancti Martini v.52. *Ceiris* auctorem, *veriſimillime omnium Cornelium Gallum* putare ſe ait. Rurſus in Commentario ad Guillelmum Britonem pag.343. *Ceirim Maroni adſcriptam, revera Cornelii Galli* opus eſſe non ambigit. Sane Voſſius pater in cap.VIII. de Philoſophorum ſectis §.XXIII. dubitat, an ſit Virgilii; & Petrus Scriverius in Animadverſionibus ad Martialis lib.VII. Epigram. LXIX. *auctor*, inquit, *Ceiris falſo Maro creditus*. Virgilii eſſe negat etiam Brouckuſius ad Propertium pag.90. Ille Barthii *Commentarius dubiorum ſcriptorum*, quo, in libros X. diſtincto, eruditis ſalivam movit in præfatione ad notas in Rutilium, & in notis etiam ad Zachariam Mitylenæum pag.252. nunquam foras in lucem venit, magno certe literarum damno: ideoque nobis deſunt argumenta, quibus Galli cauſſam perorabat vir præſtantia ingenii & multa lectione inſignis. Quare mihi pro modulo tentandum eſt, ut eas rationes procudam, quas ex libro Barthii vel deperdito, vel alicubi deliteſcente, haurire non licet.

VI. Tantus ubique conſenſus elucet inter ea, quæ de Gallo narrantur a Sileno Virgiliano, quæque de ſeipſo Gallus narrat in Ciri, ut nihil ſupra. Etenim Silenus de Gallo ſcribit, *errantem ad flumina Permeſſi ab una ex novem muſis in Montes Aonas ductum*. Gallus in Ciri, quo reſpexit Silenus, ait, *ſe vario jactatum laudis amore, ſub viridi umbra in Cecropio hortulo florentis Sophiæ* conſediſſe, & Eratum, ejus Muſam, amorum præſidem, cujus nomen reticuerat Silenus, *paucis placitum collem*, nempe Aonium, aſcendiſſe. Silenus hæret quid primum loquatur, aut ut Scyllam Niſi, aut ut aliam Scyllam, Phorci filiam *Gallus* narraverit; quarum prima in avem, altera in monſtrum ſaxeum converſa eſt: hoc pacto innuens de utraque *Gallum* ceciniſſe. Id quidem hujus particulæ *aut*, utrique Scyllæ aptatæ, non inanis repetitio confirmat: *ut UTRIUSQUE fabulæ videatur facere commemorationem*, inquit Servius; qui etiam monet particulam *AUT certe ut bis accipiendam*. Rem firmat Scholiaſtes interlinearis vetuſtiſſimi codicis Virgiliani heic Romæ in Bibliotheca Ducis Salviati, a me conſultus, ubi hæc leguntur: *quid loquar? Aut loquar Scyllam Niſi? aut Scyllam Phorci?* Ad hæc particulam *aut* apud Virgilium in antiquis voluminibus utrobique reperiri teſtatur Petrus Hannius in lib. VI. Miſcellaneorum cap.VI.

Quid loquar? AUT Scyllam Niſi? AUT quam fama ſequuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates?

Gallus, Scylla Phorci in aliud tempus ſepoſita, Scyllam Niſi ſuis carminibus celebrandam, ſe delecturum profitetur ... po-

> ..... *potius liceat noteſcere CIRIM*,
> *Aut unam ex multis SCYLLAM noviſſe puellis*.

Demum Silenus Phorci filiæ metamorphoſim ab Gallo deſcriptam commemorans, tres integros *Galli* verſus ex *Ciri* uſurpavit, initio tertii leviter immutato: quod ex ſubjecta collatione melius patebit

I.	II.
Silenus in Ecloga VI. Virgilii.	Gallus in Ciri.
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris	*Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris*
Dulichias vexaſſe rates & gurgite in alto	*Dulichias vexaſſe rates & gurgite in alto*
Ah timidos nautas canibus laceraſſe marinis.	*Deprenſos nautas canibus laceraſſe marinis*.

At vero ne mirum videatur, Virgilium de *Galli* verſibus loquutum, meminiſſe ſufficiat, alibi quoque a ſummo vate id præſtitum; nam Ecloga X. Gallum novem totis verſibus, ab ipſo ante vulgatis, loquentem inducit. Hoc Servius ita teſtatur: *hi autem OMNES verſus Galli ſunt, de ipſius TRANSLATI carminibus*. Etiam in codice Virgiliano Ducis Salviati ad carmen illud: *tu procul a patria*, hoc ſcholion legitur: *hi omnes verſus Galli ſunt, de ipſius carminibus translati*: Eos præſtat audire

> *Tu procul a patria: nec ſit mihi credere tantum,*
> *Alpinas (ah dura!) nives & frigora Rheni*
> *Me ſine ſola vides? Ah te ne frigora lædant,*
> *Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!*
> *Ibo, & Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu*
> *Carmina, paſtoris Siculi modulabor avena.*
> *Certum eſt in ſilvis inter ſpelæa ferarum*
> *Malle pati, teneriſque meos incidere amores*
> *Arboribus: creſcent illæ, creſcetis amores.*

In primo verſu explicando hærent interpretes. Illum vero ſic enucleat Scholiaſtes Ducis Salviati: *tu, o Lycoris, procul es a patria: nec ſit mihi fas credere tantum de te*. Iis, quæ diximus & illud accedit, quanvis propter artificium, ſummamque elegantiam, *Ciris* poema auro & cedro digniſſimum ſit, tamen ob trajectionem verborum alicubi durius videri: quem nævum in carminibus *Galli* Fabium tetigiſſe, paullo ſupra indicavimus.

VII. Jam vero diſcutiendæ ſunt rationes, quæ *Cirim*, Virgilio tribuendam, viris bene doctis perſuaſerunt. Barthius ad Claudianum pag. 1160. edit. II. antequam palinodiam caneret, ex carmine illo Ovidianæ Medeæ apud Fabium lib. VIII. cap.V.

> *Servare potui, perdere an poſſim rogas?*

 ſum-

ſumtum putavit quod legitur in Ciri v. 276.

Ut me ſi ſervare potes, ne perdere malis,

Hinc *Cirim* Virgilio dandam conjecit; propterea quod Tertullianus de Præſcriptionibus cap.XXXIX. Ovidii Medeam, centonibus Virgilianis contextam fuiſſe, affirmaſſet: *vides hodie* (ait Septimius) *ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia ſecundum verſus, verſibus ſecundum materiam concinnatis. Denique Ovidius Geta Medeam Tragœdiam ex Virgilio pleniſſime exſuxit*. Sic locum Septimii legerat Barthius, ſic Pamelius, ſic Politianus, aliique. Sed omnes prava lectio decepit: quod non vidit Martinus Antonius Delrius in fragmentis veterum Tragicorum pag. 157. neque in Adverſariis ad Senecæ Medeam, ſed nec poſt eum Paullus Colomeſius in notis ad Fabium eodem, quem dixi, lib.VIII. cap.V. non enim *Ovidius*, ſed *Oſidius*, legendum monuit Nicolaus Rigaltius. *Oſidius*, vel potius *Hoſidius*, *Geta* fuit Conſul ſuffectus ſub Claudio I. ex lapide apud Thomam Reineſium in claſſe VII. num.XI. & ex Voſſio de Poetis Latinis pagina 85. Hoſidiæ familiæ, cui *Getæ* cognomentum adhæſit, nummos proferunt Fulvius Urſinus pag.122. editionis Patini, & Jo: Vaillantius tabula LXX. quos explicat pag. 492. Hoſidii Medeæ, quam integram habuit Claudius Salmaſius, ſpecimen edidit Petrus Scriverius in Collectaneis veterum Tragicorum pag.187. quo docemur, eam ex unis centonibus Æneidos Virgilianæ fuiſſe compactam. Quid vero *centonibus hexametris Hoſidii Getæ* cum Medea *Ovidii Naſonis*, verſibus jambicis concinnata? Quare laudandus Jo: Albertus Fabricius, qui quum olim in Bibliotheca latina lib.I. cap.XV. pag.273. edit.IV. Hamburgenſis anni 1712. utranque Medeam confudiſſet, poſtea melius edoctus, utranque diſtinxit in ſupplemento pag.109. Eglino, Catullianis ſcriptis *Cirim* admiſcenti, Barthius ex Chronico Euſebii objicit Catulli mortem illigatam anno IV. Olympiadis CLXXX. unico nempe anno poſt natum Meſſallam, cui *Ciris* dicatur. Verum Scaliger num.1960. mendum in Euſebio cubare opinatus, Catullum ſuperfuiſſe contendit Cæſaris neci, quam Petavius, ceterique chronologi deſignant Olympiadi CLXXXIV. A. U. 710. diei XV. Martii. Sed in tam longa ætate Catullo adſignanda (natus enim fuit anno IV. Olympiadis CLXXIII. A.U. 668.) Scaligerum a vero aberraſſe oſtendit Iſaacus Voſſius in Obſervationibus ad Catullum pag.81. mortiſque epocham ſtatuit A. U. 704. quo decurrebat annus III. Olympiadis CLXXXII. *Meſſalla* adhuc *Septenni*. Catullus ergo *Ceirim* dicaſſet infantulo, ſi ipſo etiam quo deceſſit anno, eandem ſcripſiſſet. Hinc nullo pacto in Catulli operum album tranſire poteſt. Sed neque in Virgilii: quod dicere liceat contra ſententiam Scaligeri in notis ad Ceirim. Nam quod primo obtrudit vir doctus, carmina ex *Ceiri* paſſim apud Virgilium legi, hoc idem, quod falſum eſt, ſi verum foret, nihil aliud evinceret, quam Virgilium eadem ex *Ceiri* mutuatum; alias opera omnia veterum poetarum, unde tot verſus in Æneidem translatos notat Macrobius Saturnal. lib.VI. cap.I. ad unum Virgilium pertinerent. Sed enim quis Scaligero conceſſerit,

hujus

hujus poematis *verſus*, præterquam ſemel in *Bucolicis*, *paſſim in Æneide*, *& in Georgicis* legi, quum neque alibi in Bucolicis legantur, quam in una Ecloga VI. neque ex *Æneide*, aut ex *Georgicis* ullum ipſe adduxerit verſum in notis ad *Ceirim*, ubi tamen omnes adduci debuiſſent? Paris omnino ponderis eſt quod ſecundo loco ingerit ex verſu Ceiris 430.

Ut vidi, ut perii, ut me gravis abſtulit error?

ad quem, *negari enim non poteſt*, inquit Scaliger, *quin eum ex Theocrito verterit Maro, qui omnium Romanorum primus Theocritum latine expreſſit*. Sed immo id a nobis negatur quammaxime; quia teſtimonio Virgilii adverſatur, apud quem Gallus noſter de ſeipſo canit.

Carmina paſtoris Siculi modulabor avena.

quod ita explicat Servius: *Theocritio ſtilo canam carmina Euphorionis*. His inhærens Jo: Vigintimillius in libro ſuo de Poetis Siculis pag. 143. cenſuit, *Gallum* poſt verſa *Euphorionis* poemata, idipſum etiam de Theocritiis meditatum: quod pro facto habuit Ludovicus Vives. Adhæc Scaliger Cirim *ſupremum Virgilii opus* appellat, & Megaræ quidem confectum, quum percepturus philoſophiam Epicuri, Athenas petiiſſet; unde in poemate Peplum deſcribi ait: Peplus fuit velum Panathenaicæ navis, quam quarto quoque anno honori Palladis inſtruebant, ducta pompa a Ceramico ad Eleuſinium; eundemque Peplum, in arce ſuſpendi ſolitum, prælia Gigantum, victoriam Palladis de Encelado, & heroum Athenienſium geſta & nomina acu picta exhibuiſſe, ex veterum ſcriptis egregie docuit Cœlius Rhodiginus lib. XIII. cap. XVIII. Sed pace magni Scaligeri, nos fugit, ubinam gentium Ciris conſcripta fuerit; auctor enim quanquam affirmat, ſe confidere in *Hortulo Sophiæ*, quæ eſt ſchola Epicuri, teſte Apollodoro apud Laertium lib. x. cap. 10. pag. 608. non ideo tamen declarat, in Græcia, an alibi ſcribat. Neque alias ejuſmodi ſtudium, proprium fuit Virgilii ſenis, ſed juvenis: qua ætate, philoſophiam a Scirone & Catio Inſubre eum didiciſſe Vitæ ſcriptores produnt. Falſum eſt pariter, Cirim eſſe *ſupremum opus*. Cui potius hac parte credamus, quam ipſi auctori? Hic vero diſertim teſtatur, ſe, adhuc adoleſcentem, illud *primum* omnium exegiſſe. Id optime ſuboluit Samueli Bocharto in Hierozoico tomo II. lib. v. cap. VII. ubi *Virgilium adhuc pueriliter balbutientem in Ciri* teſtem compellat. Virgilium tamen, an alium Ciris auctorem credat, diſerte ambigit lib. II. cap. XIX. Sed ipſum poetam de ſe loquentem jam tandem audiamus.

Sed quoniam ad tantas NUNC PRIMUM naſcimur artes:
NUNC PRIMUM TENEROS firmamus robore NERVOS;
Nec tamen interea quæ poſſumus, in quibus ÆVI
PRIMA rudimenta & PRIMOS exegimus ANNOS.

His verſibus peregre ablegatur ſententia Taubmanni, qui poſtquam ad Virgilii Eclogam x. Giſanium Cirim Gallo tribuentem laudaſſet, mox in præfatione ad Cirim, hæc pronunciavit: *Manifeſtum fit, poema hoc non*

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. II.

non fuiſſe adoleſcentis poetæ experimentum, ut grammaticorum παῖδες *nugantur, ſed jam* SENIORIS, *& forte* SUPREMUM *auctoris laborem*. Virgilius natus A. U. 684. Olympiadis CLXXVII. anno III. objit A. U. 735. Olympiadis CXC. anno II. ex Petavio. Sed ſi verum eſt quod tradit Taubmannus, cur Vigilius in Ciri, ſe *tunc primum* ad metricas *artes natum dicit*? Cur ſe *primos annos* in illo poemate elaborando *exegiſſe* affirmat? Cur Meſſallam, Conſulatibus, & maximis Romæ dignitatibus jam olim Virgilio ſene functum ipſe *juvenem* appellat? Ad M. Valerium Meſſallam Tibullus quoque, Galli amicus ſcribit Elegiam III. Libri I.

Tali te vellem, JUVENUM doctiſſime, ritu,
Purpureos inter Soles & candida Lunæ
Sidera, cæruleis orbem pulſantia bigis,
Naturæ rerum magnis intexere chartis.

Sed nec magis adſentior, auctorem Ciris tradere, ſibi viſam Athenis magnam illam pompam, proptereaque Peplum Panathenaicum ab illo deſcriptum: quod arbitratus eſt Scaliger. Immo quum poeta *felices* eſſe pronunciet quibus eadem feſta *videre* contigit; inde palam facit, ſe ea viſendi magno ſtudio teneri: alias *felicem* ſemetipſum etiam vocaſſet, qui iiſdem interfuiſſet.

Felix ille dies, felix & dicitur annus:
Felix qui talem annum videre, diemque!

Nec porro Virgilius tunc ea feſta ſpectare potuit. Quum enim, teſte Donato, *ingreſſus iter, Athenis occurriſſet Auguſto ab Oriente Romam revertenti, deſtinaretque non abſiſtere, atque etiam una redire, dum Megara, vicinum opidum, ferventiſſimo ſole cognoſcit, languorem nactus eſt, eumque non intermiſſa navigatione, duxit, itaut gravior aliquanto Brunduſium appelleret, ubi diebus paucis obiit x. Kal. Octobris*, Q. Sextio Saturnino, & Q. Lucretio Veſpillone Coſs. nempe A. U. 735. ideoque Athenis, viſurus magnum certamen Panathenaicum, morari neutiquam potuit. Hunc reditum Auguſti Noriſius ad Cenotaphia Piſana Diſſert. II. cap. XVI. §. 8. pag. 294. æſtati defigit: quamobrem etſi ludi Panathenaici eo anno rediiſſent (quod tamen falſum eſt) Virgilius eos ſpectare non poterat, menſe Hecatombæonis, anno III. cujuſque Olympiadis fieri ſolitos, quum apud Euſebium anno III. Olympiadis LIII. inſtituti fuiſſe tradantur. Eidem menſi, qui ſecundum ordinem a Numa Rege inſtitutum fuit primus apud Atticos, menſis Julius Latinorum reſpondet: & die XXVIII. Panathenæa magna Athenis incepta, ex Proclo adnotat Petrus Caſtellanus in libello de Anno & menſibus Atticis poſt Syntagma de Feſtis Græcorum Antuerpiæ editum apud Hieronymum Verduſſium A.D. 1617. in 8.° ubi argumentum Panathenaicum recondita eruditione pertractans, ſi quid nobis deſiderandum reliquit, hoc ubertim biennio ſerius implevit Jo: Meurſius in Panathenæis Lugduni Batavorum impreſſis A. D. 1619. in 4.° Ceterum uter-

uterque Philologus ad ſuam ſpartam ornandam Ciris auctoritate utitur. Quum ergo duntaxat quolibet quadriennio completo, ſeu quinquennio incepto hi ludi Panathenaici reverterentur, teſte etiam Scaligero num. 789. & 1452. ſecus ac minores, quotannis fieri ſoliti, illi reverti non potuerunt niſi integro anno a morte Virgilii, anno ſcilicet II. non I. Olympiadis CXC. Hujuſce rei locupletior teſtis ipſo Ceiris auctore flagitari nequit, præcipuum tempus eorundem feſtorum ſic explicante. CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. II.

Debita quum caſtæ ſolvuntur dona Minervæ,
Tardave confecto redeunt Quinquennia luſtro,
Quum levis alterno Zephyrus concrebuit Euro.

ideſt *cum ver incipit æſtati cedere*, ut explicat Barthius in Adverſariis lib. x. cap. XII. pag. 480. Adde, Tanaquillum Fabrum de iſthoc Virgiliano itinere longe diverſa ſentire lib. IX. Epiſt. XLIX. Ex his, quæ dixi, ſatis ſuperque exploratum autumo, Ceirim neque ad Catullum, neque ad Virgilium ullo modo pertinere poſſe, ſed in *Cornelii Galli*, legitimi auctoris, jura eſſe tranſcribendam.

VIII. Ciris venuſtatem ita eruditorum oculos perſtrinxiſſe hactenus vidimus, ut non ab alio quam a Virgilio, aut Catullo, aut Gallo, Sæculi Auguſtei deliciis, egregium & undequaque abſolutum carmen pangi potuiſſe crediderint. Quandoquidem igitur omnium plane philologorum quotquot in interioribus literis conſenuerunt, hæc una eſt eademque ſententia, ſatis mirari nequeo, ex gente non barbara, prodiiſſe, qui opus, in quo omnes Gratiæ & Veneres ornando certarunt, vel ex uno hoc capite nudius tertius Virgilio abjudicaret, quod ſibi uni videretur tanto auctore indignum, utpote ineptum, ipſaque Auguſti ætate poſterius. Is eſt Carolus Ruæus, inter ſuos humanioribus ſcriptis editis notus: a quo alias diſſentire coacti ſumus. Hic ergo Ruæus in Hiſtoria Virgilii de Ciris poemate hæc protulit: *in eo jacent multa, multa horrent, nitent quam pauciſſima*: quare poſt Ovidium a nugatore quoppiam confictum proclamare non dubitat, propterea quod colloquium Scyllæ cum Nutrice, patris & patriæ ruinam meditantis, ſimilitudinem ipſi referre videatur illius colloquii, quod Myrrha, patris amore inſaniens, habet cum nutrice item ſua apud Ovidium libro IX. Metamorphoſeon. Adhuc amplius; *ut plane*, ſubdit Ruæus, *exiſtimem fictorem illum Virgilianæ Ciris ad Myrrham Ovidianam inter ſcribendum oculos intendiſſe*. Sed heus tu vir bone! Nunquid etiam *Valerius Meſſalla*, cui Ciris dicatur, fuit Ovidio poſterior? Cur non Ovidius, colloquium Myrrhæ cum nutrice deſcribens, præ oculis Cirim habuiſſe dicendus, ſi tamen alterum alterius colloquii vel minimam ſimilitudinem refert: quod neminem unquam Ruæo conceſſurum exiſtimo. Sed humanæ iſta imbecillitati condonemus. Gallus ſcriptis a Parthenio Nicæno ſibi nuncupatis uſus eſt, quibus etiam Ovidium uſum monuit Patricius in Poetica hiſtoriali pag. 123. & Voſſius de Hiſtoricis Græcis lib. II. cap. I. Immo Agellius lib. IX. cap. IX. & Macrobius lib. V. cap. XVII.

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. II.

xvii. produnt, Virgilium ipſum ex Parthenio præceptore quædam in Eclogas tranſtuliſſe, & ſimiliter in *Moretum*: cujus rei teſtimonium Iſaacus Voſſius, teſte patre de Poetis Græcis pag. 70. reperit in veteri codice Bibliothecæ Ambroſianæ, ubi Moreto adſcribebatur hæc notula: *Parthenius Moretum ſcripſit in Græco, quem Virgilius imitatus eſt.* Fruſtra eſt ergo Scaliger ad Virgilii Appendicem pag. 158. edit. II. ubi Moretum eſſe Virgilii negavit. Quo autem loco habendum ſit Ruæi judicium de Ciri, ſatis docebunt magnæ & eximiæ laudes, quibus eam non e vulgo homines & proletarii, ſeu mavis ſtipites, ſi Ruæum auſcultamus, ſed viri in re literaria opido egregii, certatim cumulaverunt. Ordiar a Julio Cæſare Scaligero, qui exercitatione ccxxxvi. vocat *poematium pulcherrimum*, & exercitat. cccxli. hæc ſcribit: *profecto una Virgiliana Ciris univerſum obruit Silii reptilem conatum.* Patri ſuccedat filius Joſephus Juſtus, qui in notis pag. 44. 45. *politiſſimum poematium*; item *prorſus cultiſſimum* dicit; aitque, *nulli latinorum neque nitore, neque elegantia cedere.* In Animadverſionibus vero ad Euſebium num. 844. *divinum* appellat. Quis tantis viris non credere malit? Sed ſi quis eos non audit, nec Barthium audiet, cui libro x. Adverſariorum cap. xii. eſt *luculentiſſimum inter omnia antiqua poematia*: in Commentariis ad Claudianum pag. 1160. *poema unum omnium elegantiſſimum*, & ad Statium tom. I. pag. 55. *Carmen longe optimum*. Ad hæc Thomam Reineſium contemnet, cui in Appendice Epiſtolarum ad Chriſtianum Daumium cap. vii. pag. 332. eſt *cultiſſimum omnium poema*. Hinc viri bene docti, & plane Criticorum ephori, a renatis literis, in Ciri, quæ ita ſordet Ruæo, pro virili illuſtranda, vigilias ſuas impendere ſibi laudi tribuerunt, poſtquam inter opera Virgilii prodiiſſet Venetiis A. D. 1475. typis Nicolai Jenſon Galli in forma folii; eandemque decennio ſerius Chriſtophorus Landinus Florentiæ A. D. 1485. Virgilianis operibus admiſcuiſſet quæ excuſa fuerunt etiam Venetiis per Antonium Bartholomæi A. D. 1486. in folio: a quibus tamen Virgilianis operibus excluſerat Boninus Mombritius, ea edens Mediolani apud Philippum Lavaniam A. D. 1474. Abeſt pariter ab editione ibidem curata apud Antonium Zarotum Parmenſem A.D. 1476. in folio. Excluſerat etiam auctor editionis Romanæ Virgilianorum poematum, omnium primæ, ſub auſpiciis Paulli II. Summi Pontificis in domo Petri de Maximo, per Conradum & Arnoldum Teutonicos curata, circa annum (qui tamen omittitur) 1467. Badius Aſcenſius & Julius Pomponius Sabinus Ciri explicationes ſuas adjecerunt, quæ exſtant cum operibus Virgilii editionis Baſileæ cura Georgii Fabricii apud Henricpetrum A. D. 1575. in forma folii. Notæ Domitii Calderini Aſcenſianas comitantur in editione Veneta Virgilii apud Lucam Antonium Junctam A. D. 1519. & 1537. in folio. Joſephus Scaliger in Appendice Virgiliana Lugduni apud Guillelmum Rovillium A. D. 1573. in 8. notis bonæ frugis Cirim expoſuit: quas iterum cum Virgilio vulgavit Antuerpiæ typis

Digitized by Google

typis Plantinianis Germanus Guellius A. D. 1575. in folio ſuiſque auctas emiſit Fridericus Lindenbrogius Lugduni Batavorum apud Raphelengium A.D. 1595. & 1617. in 8.° Raphael Eglinus Cirim tanti fecit, ut Catullo digniſſimam judicaret. Barthius eam, ut dixi, Commentario illuſtratam publicavit Ambergæ A. D. 1608. in 8.° & Fridericus Taubmannus Vittembergæ cum Virgilio in 4.° Item Georgius Beſmannus in editione Virgilii Lipſiæ A.D. 1588. in 8.° pag. 667. Ciri aliquot variantes lectiones adjecit. Ad hæc nonnulli eruditi viri ejuſdem poematis teſtimoniis ſua ſcripta illuſtrarunt, ut librum de Panathenæis Johannes Meurſius: quæ protulit de Peplo Minervæ Marcellus Donatus; ſuas notas in Plautum Taubmannus pag. 896. Collectanea, ſive Indicem Lucretianum Giſanius, Dantis Defenſionem Jacobus Mazonius lib. I. cap. III. & lib. III, cap. LXXX. Petrarcham Ludovicus Caſtelvetrius Parte II. pag. 208. 210. Hæc eo dixi, ne Ruæi judicium ab lectione Ceiris quemquam abſterreat. Illud idem poema alicubi emendavit Reineſius Variarum lectionum lib. V. cap. VII. & ad calcem Epiſtolarum ad Boſium pag. 332. & ſuæ Collectioni Poetarum inſeruit Petrus Pithœus. Utque ejus maculas tollerent, quæ non ab auctore, longe elegantiſſimo, ſed ab ignavia librariorum irrepſerant, accuratam operam impenderunt Hadrianus Turnebus Adverſar. lib. XXVIII. cap. XXV. Barthius item Adverſar. lib. X. cap. XII. & lib. XX. cap. XX. & in Commentariis ad Statium, centies *Cornelii Galli* fœtum appellans. In eandem ſpartam ornandam incubuerunt Paullus Leopardus in Miſcellaneis lib. X. cap. XXIV. apud Gruterum to. III. Theſauri critici pag. 306. Janus Parrhaſius ad Claudianum ibidem to. I. pag. 836. Jacobus Nicolaus Loenſis in Miſcellaneis lib. VIII. cap. XXIII. to. V. ejuſdem Gruteriani Theſauri pag. 618. Hieronymus Columna in notis ad Ennium pag. 211. edit. II. Vincentius Contarenus Variarum lectionum cap. VIII. pag. 32. Jo: Rhodius de Acia pag. 61. edit. II. Nicolaus Heinſius in notis ad Ovidii Triſtia IV. I. v. 42. & Richardus Bentlejus ad Horatii lib. I. carm. XXV. v. XI. Arnoldus Drakenborchius in notis ad Silium Italicum lib. II. pag. 64. & 106. & lib. IX. pag. 461. Cirim emendat. Hæc Ruæum, parum idonee judicantem ſatis refellunt. Ultro tamen cum Scaligero fatemur, eximium hoc poematium, *quod venuſtate ſua meruit, ut minus ad nos depravatum veniret*, illud idem in hac luce literarum adhuc merere, & ab ſtudiis eruditorum depoſcere, ut ad veterum membranarum fidem emaculatum, & neceſſariis explicationibus aliquando locupletatum, pulchrius in lucem prodeat. Id ſibi præſtandum cogitaverat jam laudatus Nicolaus Heinſius. Nam in Epiſtola M. S. ad Octavium Falconerium, Holmiæ Suecorum data die XIII. Decembris A. D. 1670. de Catalectis Virgilianis loquens, hæc ſcribit: *Exemplar Ciris, quod poematium multo elegantius eſt, nec minus mendoſe deſcriptum, nullum licuit evolvere, ante artem typographicam inventam, deſcriptum.*

CAPUT III.

I. *Elegias Cornelio Gallo ab ſe fraudulenter ſuppoſitas, primus vulgavit Pomponius Gauricus*. II. *Fraus detecta & a viris doctis exploſa*. III. *Eas ad Maximianum pertinere teſtantur auctores & codices Gaurico vetuſtiores; prima etiam editio Pariſienſis. Maximianus Elegiographus Etruſcus, alius a Maximiano verſificatore Grammatico, natione Gallo*. IV. *Illuſtrium auctorum lapſus in Pſeudo-Galli ſcriptis laudandis*. V. *Gens, ætas, & res geſtæ Maximiani*. VI. *Alia carmina Cornelio Gallo attributa*.

I. EX ſinceris & omnium eruditorum calculo probatiſſimis Cornelii Galli carminibus, tranſeamus ad quiſquilias & nugas, quibus ſubleſtæ fidei ſcriptoribus tam bonum nomen mentiri placuit. In his ſummum locum ſibi vindicant *Elegiarum fragmenta*, Propertio ſub nomine *Galli* adcudi ſolita: & *fragmenta* quidem, nihil enim in iis integrum. Hæc porro quanquam primæ notæ Critici omnes ex aureæ ætatis operum albo jamdudum exſpunxerant, quia tamen, ut ſæpe fallimur, viri cetera non indocti, ſecus aliquando ſentire viſi ſunt, de iiſdem *Elegiis* inepte, vel timide judicantes, vel earundem verſibus, tanquam germanis, interdum uſi; opere pretium me facturum exiſtimo, ſi ſuppoſiticias merces paullo diligentius excuſſero, ne impoſterum quemquam amplius ludificent. Hoc ut effectum dem, ante omnia illud animadverto, Pomponium Gauricum Geophonenſem, quod nomen eſt opidi prope Salernum in Sicilia citra Pharum, ſub ſpecioſo titulo *fragmentorum*, & *Galli* nomine, haſce elegias primum vulgaſſe hac mendaci inſcriptione: *Cornelii Galli fragmenta. Venetiis per Bernardinum Venetum de Vitalibus Anno Domini* MCCCCCI. die XII. *Januarii in* 4.° Hæc editio, quæ rariſſima eſt, Lutetiæ in pluteis regiis ſervatur, exſtititque in Bibliotheca Heinſiana, ut legitur in ejus par. 2. pag. 75. Alterius editionis Venetæ anni 1503. exemplar cum codicibus Mſs. collatum recenſet Paullus Colomeſius operum pag. 891. inter libros Iſaaci Voſſii, qui poſtea tranſierunt in publicam Bibliothecam Leidenſem. Eadem *fragmenta* ſubinde cum P. Tipherni, & aliorum opuſculis, ad Italicum exemplar fideliter expreſſa, prodierunt Argentorati ex officina Schureriana menſe Julio A.D. 1509. in 4.° & deinde ſine elegia & nomine Gaurici, quæ extant in prima editione, excuſa fuerunt ad calcem Propertii Baſileæ apud Henricpetrum A. D. 1530. in 8.° Lugduni etiam apud Sebaſt. Gryphium A. D. 1531. in 8.° & alibi ſæpius. At undenam Gauricus *Cornelii Galli* nomen exſculpſerit, dicere non habeo, niſi forte ex relatu Vicetini cujuſpiam, ab Jo: Baptiſta Palearino decepti, de quo infra. Certe locus, Patavium ſcilicet, ubi Gauricus tunc morabatur, ut poſtea dicam, ſuſpicionem de hoc aliquam ingerit. Utcumque res fuerit, Gauricus

Cornelius Gallus. Lib.I.Cap.III.

ricus, fraudi ſuæ colorem additurus, iſtis ſuis *fragmentis* vitam Cornelii Galli, abs ſe conſarcinatam, præpoſuit, miris fallaciis inſtructam, ut jam aliis viſum, & res clamat. Ibi præ ceteris hæc leguntur: *Cornelius Gallus Foro-Julienſis* (cave legas *Foro-Livienſis*, quod oſcitatio fortaſſe typographi obtruſit ad calcem Propertii in editione Veneta apud Hieronymum Scotum A. D. 1549.) *Orator & poeta clariſſimus. Ejus ſcripta penitus interciderunt præter hunc libellum, quem paullo ante mortem in Ægypto viſus eſt perſcripſiſſe. Quum ibi Græcam quamdam puellam adamaſſet, nec propter ingraveſcentem jam ætatem ejus libidini ſatisfacere potuiſſet, materia ſatis opportune oblata eſt, ut ſenectutis incommoda deſcribens, juveniles ſuos amores recenſeret, ſeque ſuis carminibus multo melius, quam in nummo ſpectandum effingeret. Nam quod fuerit Etruſcus, quod Orator, quod poeta, quod etiam vinolentus, quod Lycorida adamarit; quod Legatus Ægypto præfuerit, hinc manifeſtiſſime colligitur: quæ ſi quis diligenter animadvertat, fatebitur, hunc libellum Cornelii Galli, non alterius fuiſſe, ut quidam parum prudenter exiſtimant.* Hucuſque Gauricus, homo plane admirandus, nam, ipſo auctore, *Forum-Julii*, urbs Venetiæ, ſerio in *Etruriam* migrat *Gallus*, qui ætatis ſuæ anno XLIII. ſibi mortem conſcivit; jam ad gravem ſenectutem pervenit *Præfectus* Ægypto, *& Legatus ad Eoas* gentes, ſi ipſum audimus, unum ſunt; ſcilicet Alexandria Conſtantinopolim pertingit, neque ulla regio eſt in Origene præter Ægyptum. Quis feret hæc? *Legatus* aliquo miſſus, provinciæ *præfectum* ſignificat. Nondum tamen ſatis, *adeo nullus mentiendi modus eſt*, inquit Livius lib.XXVI. cap.XLIX. cuncta enim poemata, quæ nomen *Lycoridis* alicubi exhibent, ad unum Gallum omnino pertinent, quia hic *Lycoridem* quandam carminibus ſuis celebravit. Sed Pomponi, vir bone, tuus iſte *Cornelius Gallus* a vetere illo, qui *libris quatuor* unam *Lycoridem* cecinit, ſe alium facile prodit, ubi duntaxat Elegia II. *Lycoridem* ſemel memorat; in tertia *Aquilinam*; in quarta *Candidam*. Sed ludere deſinamus, Gaurieus enim ludit, ſed ſerio rem agit in Elegia, Gallum ſuum comitante, ubi ſic canit.

Eloquar (ah facinus!) tua nunc ubi, Galle, Lycoris?
Ah ubi, ubi ingenium, Galle poeta tuum!
Pœnitet heu longi noctesque dieſque laboris,
Quum videam tantos deperiiſſe viros!
Nitendum tamen eſt, nam quanvis cuncta peribunt,
Ingenii nunquam fama perire poteſt;
Et quanvis tua ſcripta olim, divine poeta,
Ac verſus tulerint ſæcula longa tuos;
Orbe quidem toto vivet tua, Galle, Lycoris,
Vivet & ingenium, Galle poeta tuum.

Ne quid deeſſet, Johannes Baptiſta Rhamnuſius grande hoc beneficium ſub Gaurico acceptum ferri voluit hoc monito, quod in operis calce ſcriptum reliquit: Jo: Baptiſta Rhamnuſius Lectori. *Lector quod has Cornelii*

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.II.

lii Galli poetæ relliquias legeris, Pomponio Gaurico, adoleſcenti optimo gratias habeto. Gauricum vero ipſum ornavit hoc epigrammate.

Si quis ſenſus ineſt, ſi qua eſt mens ulla ſepultis,
Pomponi, pietas hæc tua, grata ſatis;
Qui ſparſos cineres proprio componis acervo,
Qui titulum proprio reſtituis tumulo.
Ipſe tuo tandem Gallus nunc munere, gaudet,
Se penitus dextra non cecidiſſe ſua.

Neque hic ſtetit calliditas Gaurici, ſicut enim fallacia alia aliam trudit, ipſe ut figmento ſuo fidem adſtrueret, duplici fraude uſus eſt; nam in carmen 48. Elegiæ II. corruptam vocem *Bobeti* ſuaviter nobis ingeſſit pro ſincera *Boeti*, ſive *Bobeti*: quam omnes codices præferunt; novit enim Gauricus, homo catus, hanc voculam non de nihilo eſſe, quum ab hac una, etſi cetera nos argumenta deficerent, carminum illorum ætas facile patefiat. Inde ab Elegia IV. integrum diſtichon XIII. abire juſſit, ne veterum & germanum auctorem *Maximianum* detegeret. Diſtichon illud poſteaquam Pſeudo-Gallus acceſſit Propertio, ab univerſis editionibus perpetuo exſulavit; quanquam proſtat in antiquis codicibus, & ſeorſum in tribus etiam editionibus, inferius recenſendis. Id tale eſt.

Atque aliquis, cui cæca foret bene nota voluptas
Cantat; cantantem MAXIMIANUS amat.

II. Nunc ad alia properemus. *Melchior Goldaſtus* A. D. 1610. libellum nugarum plenum hac inſcriptione vulgavit: *Ovidii Naſonis Pelignenſis erotica, & amatoria opuſcula de amoribus, arte & modis amandi, & qua ratione quis amoris compos fieri debeat, nunc primum ex vetuſtis membranis, & MSS. codicibus deprompta, & in lucem edita, diverſa ab iis, quæ vulgo inter ejus opera leguntur; cum aliis quibuſdam ejuſdem argumenti libellis, qui per fucum in Ovidianas inſcriptiones tranſierunt. Francofurti per* Wolffgangum *Richterum* 1610. *in* 8.° Deeſt quidem nomen *Goldaſti*: quod tamen *Chriſtianus Daumius* Epiſt. LXXX. inter Reineſianas ad ſe ſcriptas, aperuit. Idem *Goldaſtus* pravo loliginis ſucco in præfatione operis, quod carmina Pſeudo-Galli etiam complectitur, Gaurici carbones pro auro nobis obtruſos, *fucum Italicum* vocat, ac ſi non unus Gauricus, ſed univerſa Italia egiſſet hanc fabulam, quam tamen vix actam, Itali, a muſis minime alieni, exſibilarunt. Etenim illis ipſis diebus, ex popularibus noſtris Jacobus Purliliarum Comes lib.I.Epiſt. IV.ad Petrum Hædum, *nihil* (ſub Galli nomine) *certi ſupereſſe* prodiderat. Petrus Crinitus de Poetis latinis lib.II. cap.XLII. quod opus Philippus Juncta quadriennium ab fuco *Gaurici* edito, *Florentiæ* excudit A.D. 1505. ſic pariter cenſuit: *leguntur ætate noſtra Elegiarum libri ſub nomine Cornelii Galli, qua in re facile eſt imponere imperitis hominibus: qui autem paulo diligentius antiquitatem obſervarunt, nihil minus cenſebunt, quam ut hæc referenda ſint ad poetam Gallum.* Rem paullo acrius perſequitur *Dominicus Marius Niger Venetus* in enarrationibus Amorum

Digitized by Google

rum Ovidii lib.I.Elegia xv. editionis Venetæ apud *Joannem Tacuinum de Tridiuo* A. D. 1518. in folio, ita ſcribens: *Gallus Foro-Julienſis. Hujus nulla prorſus carmina exſtant; uam qui nuper protulit in lucem Elegiarum quendam libellum, cujus auctorem Gallum fecit, aut prudens ſcienſque, ſperans aliqnid inde emolumenti ſe aucupaturum, rudibus lectoribus impoſuit, aut judicio penitus caruit. Carmina enim illa, quibns ut fides frandi adhiberetur, Fragmentorum titulum præpoſuit, ridicula ſunt, nec digna, ut Galli (quem maximi ſemper fecerunt ejus temporis optimi poetæ) ingenio attribuantur.* Sed audiamus Lilium Gregorium Gyraldum, in Dialogo IV. de poetis propius larvam Gaurici impoſturæ detrahentem: *miratus ſum quorundam impudentiam, ne dicam amentiam, qui tralaticios quoſdam & ementitos verſus ſub Galli poetæ nomine ediderunt, quum in iis ueque phraſis, nec tempus Gallo conveniant, qui tertio & quadrageſimo ſuæ ætatis anno ſua ſibimet manu mortem accerſivit; in iis enim ſe ſenem deſcribit. Sed nec in pleriſque verſibus purus & ſincerus eſt ſermo latinus; quin & ſyllabarum moræ, & tempora metri leges nonnuuquam excedunt. Maximiani vero nugatoris cujuſdam & nebulonis potius eorum verſus plurimi ſunt. Et ſi hoc avetis noſſe ex vetuſtioribus adhuc quibuſdam exemplaribus eſt videre, in quibus Maximiani ipſins nomen legitur, illius inquam Maximiani, cujus & inſignis Grammaticæ nugator Alexander nugas irridet: quod nomen in editis & excuſſis nuper libellis per fraudem eſt prætermiſſum.* Hoc denique loco poſt Janum Parrhaſium in libro de Rebus per Epiſtolam quæſitis, hunc *Gallum* ſpurii Marci Catonis originibus, Beroſo, & Sempronio pag. 15. accenſentem audiamus Franciſcum Floridum Sabinum in Apologia Linguæ Latinæ pag. 49. operum, ubi ait: *Cornelii Galli ſcripta, quanvis durior pleriſque* (uni tamen Fabio) *viſus fuerit, utinam non penitus intercidiſſent; Nam quæ illius nomine circumferuntur; nihilominus, quam veterem antiquorum elegantiam leporemque ſapiunt, ut ex primis quatuor verſiculis quivis vel mediocriter in bonis poetis verſatus nebulonem aliquem illam nobis fæcem obtruſiſſe, acu (quod ajunt) tangere poſſit.* Illuſtrium virorum judiciis adſtipulans Benedictus Varchius, eaſdem Elegias, ut Gallo minime dignas, repudiat in Dialogo de Lingua Italica, quem *Herculanum* inſcripſit pag. 245. & in Prælectionibus habitis in Academia Florentina pag. 587. Varchio tandem ceteriſque proxime abit Tarquinius Gallutius in Vindicationibus Virgilianis pag. 459. Sed præterire non licet quæ Johannes Cardinalis Bona in Notitia auctorum, Divinæ Pſalmodiæ præpoſita, hac de re chartis mandavit: *Cornelii Galli*, inquit, *Foro-Julienſis, mellitiſſimus poeta. Sed Maximiani eſſe quæ vulgo ei tribuuntur, nihilque Galli ad uos perveniſſe* (nempe ſub ejus nomine, præter unicum verſum apud Vibium Sequeſtrum) *Critici accuratiores ſentiunt.* Tranſalpini nobiſcum faciunt; nam Barthius ad Rutilium v. 410. Maximiani, non Galli verſus adducit, Olaus Borrichius in Cogitationibus de variis Latinæ Linguæ ætatibus pag. 12. ait, ſe præterire Cornelium

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.II.

lium Gallum, *non quod non vixerit Sæculo Auguſti, ſed quod carmina, quæ ejus nomine circunferuntur, ſuppoſiticia ſint, a Maximiano quodam ſene, amatore & inepto confecta*. Idem auctor ad rem etiam & appoſite in Diſſertationibus Academicis de poetis pag. 853. *addi Propertio ſolet Cornelius Gallus, ſed carmen ejus præter alias ineptias non olet vetuſtatem, eoque ſequioris ævi fœtus recte judicatur. Nam nonniſi de fæce hæc ejus ſunt*

Hoc quoque virtutum quondam certamine magnum
Socratem palmam promeruiſſe ferunt.

Item.

O quam dura premit homines conditio vitæ!
Efficior demens alter Ulyſſes ego.

Iterum.

Quo tibi fervor abit, per quem feritura placebas?

Janus Brouckuſius in notis ad Tibullum pag.29. vocat *Longinum Maximianum, malorum temporum haud omnino peſſimum nugatorem*. Ad Propertium vero pag.209. *Maximianum ſcriptorem barbarum, lutulentum, ac tantum non ſtercoreum*. Hoc ætati, qua vixit tribuamus. Ne in rei tam claræ fidem, adhuc teſtium nubem vocare videar, innuere ſufficiat Martinum Antonium Delrium in notis ad Senecæ Hippolytum, Scaligerum ſeu Villiomarum in Animadverſionibus lib.I. cap.xv. Voſſium de Inſtitutionibus Oratoriis lib. v. cap. XIII. §. III. & de Arte grammatica lib.II. cap.XXVII. & XXXIX. in fine. Etiam cap.II. de Poetis Latinis; Brietium quoque de Poetis Latinis lib.II. pag.26. lib. VI. pag.69. & 565. Ruæum (hic recte ſentientem) in Eclogam x. Virgilii, Chriſtophorum Cellarium in Antibarbaro, voce *paſſio*, inque prolegomenis ad Curas poſteriores, tertium recognitas, de Barbariſmis; & quem non? Hi enim omnes de compacto agunt in iiſdem *fragmentis* repudiandis, quippe a genio *Cornelii Galli* longe lateque abhorrentibus. Quare vel ob tot ſcriptorum auctoritatem, jure ambigi nequit, quominus, literis jamdudum in barbariem euntibus, ſcripta fuerint non tamen Sæculo XII. ut nuper invita Minerva cenſuit Bernardus Moneta in Menagianis to. III. pag.244. Neque heic tam multas eruditorum cenſuras indicaſſem, adeo res eſt manifeſta, niſi horum quaſi umbone occurrendum fuiſſet Renato Papino, qui in Conſiderationibus ſuis de re poetica Parte II. §. XXIX. Elegias Pſeudo-Galli & legitimas cenſuit, & Catulli etiam & Mæcenatis carminibus, ſi Deo placet, præferre non dubitavit. Præſtat ipſum loquentem audire verbis ex Gallico ſermone in Latinum translatis: *ad nos pervenerunt aliquot Elegiæ Catulli, Mæcenatis, & Cornelii Galli, quæ ſummam puritatem præferunt, & ſummum leporem. Sed carmina Catulli & Mæcenatis ſunt nimis languida, & affectate neglecta. Contra Cornelius Gallus eſt rotundior & gravior*. Nolo iſtud Papini judicium aliis verbis, quam Franciſci Vavaſſoris viri politiſſimi, ejuſdemque cum Papino inſtituti, a me refellatur. Sic porro Vavaſſor in Papinum animadvertit pag.698.

pag.698. operum : *nihil falſius hac Papini ſententia : Cornelii Galli Elegiarum nihil ſupereſt : quodque illi tribuitur parum eſt caſtigatum ; immo eſt puerile & abſurdum ; tantum abeſt, ut ejus verſus Catullianis rotundiores & graviores ſint. De his conſulatur Juſtus Lipſius, Petrus Pithœus, Joſephus Scaliger, quique nunc in bonis literis aliquid ſapiunt.* Ita Vavaſſor, verbis Gallicis a me latine explicatis : quibus nihil oppoſuit Rapinus in ſuis Reſponſionibus ibi ſubjunctis, & ob judicium iſtud ſuum minime cautum præterea vapulat ab Jano Brouckuſio in notis ad Propertium lib.II. Eleg.XXV. v.91. pag.209. Lipſium tamen, quem generatim citat Vavaſſor, de Maximiano aut Gallo nuſquam loquutum reperio ; adeoque nec in libro II. Electorum, quem falſo indicavit Bailletus in Judiciis a me alibi adductis tomo IV. parte II. pag. 128. Henricus Palladius lib.V. pag.75. quaſi Rapiniano errori præcurrens, non ſolum in re certa dubius hæſit ; an ſcilicet Galli eſſent necne quæ Criticis plane omnibus emunctæ naris ut ſpuria & ſordida reprobantur ; ſed eadem *ab elegantiori ſtilo & cultu verborum*, immerito ſane, laudavit. Illuc omnino abiit Michael Fuſcarenus in notis ad Honorii Dominici Caramella Muſeum illuſtrium poetarum pag.70. ubi de *Gallo* ſcribens ; *hujus poetæ*, inquit, *carmina notiſſima ſunt ac lepidiſſima, præſertim carmen illud elegiacum de Senectute.* CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

III. Hæc eadem carmina, *notiſſima & lepidiſſima* quidem certe, apud ævi inferioris auctores uſque ad ipſa tempora Gaurici, ſub proprio ſemper & vero nomine *Maximiani*, qui ſe *Etruſcum* appellat, per manus hominum volitarunt. Hoc ita exploratum ubique & compertum eſt, ut nulla unquam tergiverſatione celari poſſit : nam præter mediæ ætates Auctorem Anonymum qui eum laudat in Florilegio poetarum, apud Chriſtianum Daumium in epiſtolis Reineſianis pag. 304. Theodericus a Niem in Nemoris unionis Labyrintho, quem complevit A. D. 1408. die 25. Julii, tract.V. cap.XXXVII. Hiſtoriæ Schiſmatis pag.384. loquens de Senectutis affectibus, hæc ponit : *& qui eaſdem paſſiones ſenum latius voluit ſpeculari, legat librum MAXIMIANI poetæ, qui incipit*

Æmula cur ceſſas finem properare ſenectus?

Mox & alios verſus adducit : quod in Margaritæ poeticæ cap.XIII. præſtitit etiam Albertus ab Eyb cubicularius Pii II. Summi Pontificis fol.86. editionis Baſileenſis A. D. 1503. nam deeſt recenſio paginarum in editione I. Romana A. D. 1475. apud *Udalrium Gallum alias Han, Alamanum ex Ingolſtat, civem Wiennenſem*, in forma folii. Hæc fugerunt obtutum eximii, & a me perſæpe laudati philologi Gerardi Jo. Voſſii in Inſtitutionibus Oratoriis lib. V. cap. XIII. §. III. ubi unum Johannem Magnum indicavit, qui in Sophologio lib.VII. cap.I. fol.67. edit. Pariſienſis A. D. 1516. Maximiani verſiculos aliquot protulit. Vixit Magnus A. D. 1415. ex Nicolao Antonio in Bibliotheca Hiſpana veteri lib.X. cap. II. §.58. Accedit eo Gregorius Britannicus, ſacerdos Ordinis Prædicatorum, qui in ſermone habito Cremonæ die prima Februarii A. D. 1492. & ipſe

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III. & ipſe ſub vero nomine *Maximiani* ex Elegia I. paullo poſt a Gaurico edita, prompſit hæc carmina inter ſermones funebres, Venetiis excuſos per Petrum Bergomenſem A. D. 1505. in 8,

Ortus cuncta ſuos repetunt, matremque requirunt,
Et redit in nibilum quod fuit ante nibil;
Felix qui potuit tranquillam ducere vitam,
Et lætus ſtabili claudere fine dies.

At vero ſi de codicibus calamo ſcriptis ſermo inſtituatur, omnes ad unum quotquot viri docti conſuluerunt, & Bibliothecarum plutei hactenus ſervant, carminum auctorem ſemper *Maximianum* faciunt; *Gallum* porro nunquam. Gyraldum quorundam Codicum auctoritatem retuliſſe jam vidimus. Martinus Antonius Delrius in Commentariis ad Senecæ Hippolytum parte II. pag. 93. teſtatur, in tribus Codicibus MSS. ſe auctorem reperiſſe *Maximianum*. Codicis MS. *Maximiani poetæ* etiam fit mentio in Bibliotheca Heinſiana parte II. pag. 121. Goldaſtus pag. 13. ad partes advocat quinque codices MSS. ita inſcriptos: *Facetum & perjucundum poema de amoribus Maximiani poetæ doctiſſimi, oratoris ſuaviſſimi*. Exemplum editionis *Goldaſti*, Hamburgi in Bibliotheca Johannea, varias lectiones MSS. Friderici Lindenbrogii exhibere, teſtis eſt Jo. Albertus Fabricius in Bibliotheca Latina lib.I.cap.XV. pag.278. editionis IV. Idem Lindenbrogius in notis ad *Cirim* pag.294. expreſſo nomine *Maximiani* adfert diſtichon ex Elegia III. Et quanquam ſatis in hanc ſententiam dixiſſe videri poſſum, quædam tamen alia non præteribo. Jacobus Sirmondus in notis ad Sidonium pag.146. edit.II. ſub eodem pariter nomine *Maximiani* laudat diſtichon Elegia I. ubi in voce *Socratem* media ſyllaba producitur: quod Sidonium ipſum alioſque, more ſæculi ſemipriſci, feciſſe obſervat ſtrenuus Sirmondus. Voſſius pater lib.I. de Arte grammatica cap.XXVII. in Inſtitutionibus Oratoriis, & in libro de Poetis Latinis certos nos reddit, nomen *Maximiani* in ſuis item Codicibus lectum. Marquardus Gudius in notis ad Phædrum lib.IV. Fab. XVIII. ſe in *vetuſtiſſimo codice Divionenſi* ſub nomine *Maximiani* eadem carmina legiſſe teſtatur, quomodo in Bibliothecæ Bodlejanæ codice 2195. & in alio, quem citat Labbeus in Bibliotheca minori MSS. librorum pagina 63. pariter legi compertum eſt. Tot codicibus Maximianeis addamus quos citat Janus Ulitius in notis ad Poetas Venaticos, ubi ſemel, iterum, & tertium Maximiani Elegias ex antiquis membranis emaculat pag.93. 274. 340. Hæc omnia, quanvis per ſe ſatis firma, eo amplius roborantur auctoritate Codicum Italicorum, & præcipue Bibliothecæ Vaticanæ, quos ego hiſce manibus contrectavi. In Codice enim 1663. qui eſt antiquiſſimus, fol.25. hæc leguntur: *incipiunt carmina Maximiani*. Codex Palatinus 1573. caret inſcriptione, ſed tamen *Maximianus* legitur in verſu 26. Elegiæ IV. In Codice Urbinate 832. fol.133. proſtat hic titulus: *Vetuli Maximiani de incommodis Senectutis libellus*. In Codice membraneo in folio Bibliothecæ noſtrates municipii Sancti Danielis, Ma-

Maximiani Carmina exſtant poſt Propertium, Tibullum & Catullum, utique ob unum amatorium argumentum. Demum Codex Eccleſiæ Patavinæ hanc epigraphem exhibet: *Maximiani poetæ illuſtris opuſculum de ejus Vita & Senectute*. In hoc codice, quem indicavit Jacobus Philippus Tomaſinus in Bibliothecis Patavinis pag.8. ſex Elegiæ Maximianeæ in tres coaluerunt, ſicut etiam in principe editione Pariſienſi, de qua mox dicam. Primæ elegiæ inſcriptio eſt quam recitavi. Secundæ hæc altera: *Maximiani poetæ illuſtris de Lycori ejus amica, quæ ipſam deſeruerat cum eſſet ſenex*. Tertiæ hæc: *Maximiani poetæ illuſtris, de quadam puella Græca, cujus amore captus fuit, & de nonnullis aliis*. Calligraphus omnia finiit hoc diſticho.

Talibus infectæ deponis verba ſenectæ
Scriptus ab Erimacho, Maximiane, Lupo.

Hæc de Maximiani codicibus MSS. Jam ſequitur, ut ad Gaurici editionem revertamur. Ab eo excogitata *Fragmentorum* epigraphe nuſquam in codicibus reperitur. Et cur nam reperiatur, ſi iiſdem elegiis nihil deeſt præter elegantiam & honeſtatem? Quid ergo in Senatu eruditorum ad agendum reum Pomponium Gauricum manifeſtæ impoſturæ, a nobis depoſcitur, quod ubertim productum non fuerit? Nihilominus adhuc amplius hominis fraudem configam, ita ut nullius artis medicamine obduci poſſit. Illo eodem tempore, quo Gauricus Maximiano ſubrepta, ut vocat, *Elegiarum fragmenta*, Cornelio Gallo ſupponere ſtuduit, hæc ipſa ſub vero nomine *Maximiani* typographicis formis excuſa fuerunt Pariſiis cum hac inſcriptione, quæ operi ſane reſpondet: *Perjucundus (juvenum quoque mirum in modum demulcens animos) libellus, quem nugarum Maximiani, immitis Alexander intitulat. Impreſſus Parrhiſii opera exactiſſimaque diligentia Stephani Jehannot & Petri Le-Drou arsium magiſtrorum, & vigilantiſſimorum impreſſorum. Hunc ſi parvo numiſmate comparare cupis, venalem in vico Sancti Jacobi reperies, in domo quadam, ante Mathurinos ſita, juxta carnificem (humano pro corpore) carnes vendentem* in 4.° Hujus rariſſimæ editionis exemplar ſervatur Pariſiis in Bibliotheca Mazarinica. Deeſt annus. Sed character aliique-libri ab iiſdem typographis A. D. 1496. & 1497. impreſſi factam evincunt circa A. D. 1500. Alexander, cognomento de *Villadei*, qui *nugas Maximiani* dicitur irriſiſſe, vixit A. D. 1240. ex Luca Waddingo in Scriptoribus Ordinis Minorum pag.10. inque ſuo *Doctrinali puerorum*, verſibus Leoninis contexto, quod centies excuſum eſt, ſic præfatur.

Scribere Clericulis paro Doctrinale novellis,
Pluraque doctorum ſociabo ſcripsa meorum.
Jamque legent alii pro NUGIS MAXIMIANI,
Quæ veteres ſociis nolebant pandere caris.

Gyraldus in Dialogo IV. de Poetis, hunc eundem *Maximianum cujus* (ut ait) *& inſignis nugator Alexander nugas irridet*, etiam ipſe pro

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

illo eodem *Maximiano* Elegiographo accepit, cujus carmina Gallo tunc recens ſuppoſita fuerant. Idem putavit Gabriel Naudæus in Auctario Hiſtoriæ Ludovici XI. Regis Francorum cap.VI. pag. 148. & nuper Moneta in Menagianis tomo III. pag.243. & 244. Sed viros cetera diligentes ſimilitudo nominis a vero deduxit. Etenim *Maximianus*, quem ſpernit Grammaticus Alexander, nec fuit *Etruſcus*, neque *Elegiographus*; ſed natione Gallus, & verſificator grammaticæ artis, in Academia Pariſienſi olim perlegi ſolitæ, quem vixiſſe A. D. 1200. auctor eſt Carolus Cangius in Nomenclatore ad Gloſſarium Latinum, ejuſque regulas metro concinnatas, alicubi forte *nugas*, uſque ad eundem Alexandrum invaluiſſe, palam fit non minus ex verſibus jam recitatis, quam ex Cæſare Egaſſio Bulæo in Hiſtoria Univerſitatis Pariſienſis to.I. pag. 517. Hæc ſententia vero etiam propius accedit, quod *puerorum* manibus libri de arte grammatica teruntur, non turpiſſimæ Elegiæ de amoribus & ebrietate, cujuſmodi hæ ſunt, quæ *Maximianum* Etruſcum, vitiis inquinatiſſimum ſenem, auctorem habent. Ceterum ſicut Alexander in Galliis e puerorum manibus excuſſit Maximianum illum Grammaticum; ſic pari modo Patres Synodi Mechlinienſis Alexandrum ipſum exploſum iverunt, ut juventuti unum Jo: Deſpauterium in manus tradere decernerent, teſte Auberto Miræò in Elogiis illuſtrium Belgii ſcriptorum pag.144. Editionis I. anni 1602. Ex his, quæ dixi, videmus, Theodoro Pulmanno & Jano Gebhardo prudenter actum ubi editionibus ſuis Lugduni apud Antonium Gryphium, & Hanoviæ apud Aubrios, curatis A.D. 1573. & 1618. carmina, quæ *Cornelio Gallo* affiĉta in ſuperioribus editionibus offenderant, Propertio non prius addiderunt, quam monito lectore, eadem referenda eſſe ad *Maximianum*. Id editione vero Propertii ex muſeo Simonis Abbes Gabbemæ, Trajecti ad Rhenum apud Gisbertum a Zyl A.D. 1659. in 8.° *Maximiani elegiarum libellus, perperam Cornelio Gallo attributus*, inſcribitur.

IV. Nomen ergo *Cornelii Galli*, cui *omnem Phœbi chorum aſſurrexiſſe* teſtatur Virgilius, longe abeat a vulgatis illis *Elegiarum fragmentis*, utpote Muſis omnibus invitis illuc intruſum. Neque audiatur Robertus Titius, vir ceteroqui eruditus, qui in ſuis Locis controverſis quum nonnulla carmina *Maximiani* pro ſinceris *Cornelii Galli* inconſulto laudaſſet, mox in lib.I. cap.XV. Aſſertionis contra Ivonem Villiomarum, ſive Joſephum Scaligerum (a quo propterea vapulaverat) ut hoſtis telum declinaret, poetaſtrum illum in Codicibus MSS. *Cornelium Gallum Maximianum* dici pronunciavit, antiquum vero, & nobiliſſimum vatem, *Cornelium Gallum Aſinium*: quod ſubterfugium Voſſius jure & merito ridet in Inſtitutionibus Oratoriis lib.V. cap.XIII. §.III. Ab hoc lapſu nec Tarquinius Gallutius ſibi cavit, dum *Maximianum* ipſe etiam cognomento *Gallum* dicere maluit. Utrique impoſuit Aldus Manutius junior in præfatione ad carmen, de quo infra agam, ubi narrat in ſuo Codice MS. Elegias ab hiſce Maximianeis diverſas, quas ipſe pro Sinceris Cor-

Digitized by Google

Cornelianis ab ſe editas venditavit, *Aſinii Cornelii Galli* nomen præferre. Verum inſcriptio hæc ideo confiſta eſt, ut *Aſinium Cornelium Gallum* ab *Cornelio Gallo Maximiano* diſtingueremus, quum utrumque ſit merum ornamentum. Quare vehemens ſuſpicio animum ſubit, Aldum Titio, familiari ſuo, a quo in partes vocatur, gratificaturum, ſpurium fœtum excogitaſſe, quum Titius totus eſſet in Scaligeri Animadverſionibus evertendis. Aldum enim hoc figmentum Florentiæ vulgaſſe A.D. 1588. infra videbimus. Titii Aſſertio ibidem prodiit A. D. 1589. Certe Aldus epiſtola inter ſuas Italicas 170. pag. 149. Piſis data die 3. Julii A.D. 1587. ab Titio ad ſe mitti poſtulat librum quempiam ſibi promiſſum, Titioque, ut ait, jam notum: quem Scaligerianum eſſe auguror. Ejuſdem farinæ cenſeo Maximiani Elegiarum Codicem MS. Raguſinum acephalum, ad cujus calcem ſic legebatur: *Cornelii Galli poetæ libri*. IV. *finis*, ſi meretur fidem non nemo, qui id notavit in margine Pſeudo-Galli editionis Lugdunenſis anni 1537. inter libros impreſſos Bibliothecæ Vaticanæ Cod. 10940. At neque ſatis mirari poſſum inconſtantiam Goldaſti, qui, quum negaſſet, in antiquis Codicibus MSS. *Cornelio Gallo* adſignari elegias, illi falſo adſignatas, poſtea nomine *Cornelii Maximiani Galli Etruſci* eaſdem inſcripſit inter Ovidii Erotica & amatoria opuſcula, a nobis jam recenſita. Hæc poſtea inſcriptio Jo: Albertum Fabricium virum alias diligentiſſimum fefellit in Bibliotheca Latina lib. I. cap. XIV. & XV. pag. 252. & 278. Præter Codices MSS. & auctores hucuſque indicatos, Janus Douſa in Præcidaneis ad Petronium lib. II. cap. XVIII. & Petrus Pithœus inter epigrammata, & poematia vetera, *Maximianum* dixerunt, nunquam *Cornelium Gallum*. Quare ex Aldi Officina ſine dubio reliqua nomina prodierunt. Unde vero Janus Brouckuſius in notis ad Tibullum pag. 29. *Longini* prænomen hauſerit, quo *Maximianum* donavit, me penitus fugit. Hoc unum ſcio, in Codice Neapolitano Vallettæ A. D. 1400. exarato, *L. Maximianum* dici, nota prænominis addita, quæ *Lucium*, non *Longinum* deſignat. Villiomarus, ſive Scaliger, Animadverſionum in Titium lib. I. cap. XV. arguit Petrum Crinitum, quaſi Gallo tribuerit quæ eſſent Maximiani. Hæc ſunt verba Scaligeri. *Crinitus tuus de Maximiano Cornelium Gallum fecit. Ideo non dubium eſt, eſſe Cornelium Gallum*. Hæc Scaligero humanitus exciderunt, dum Crinito Galli Vitam adſcribit, quam cum ſpuriis illis *elegiarum fragmentis* Gauricus auctor ediderat, & poſtea ſublato Gaurici nomine, iiſdem *fragmentis*, Propertio adcuſis typographi præpoſuerunt. Id Scaliger propterea facile credidit, quod teſtimonia Criniti in editionibus veterum Poetarum, limini præire interdum vidiſſet. Sed Titius perſonato Ivoni in hoc errore deprehenſo nequaquam pepercit in Aſſertione ſua lib. I. cap. XV. ubi eum his verbis contudit: *Illud certe diſſimulare non debeo, quod de Petro Crinito pluſquam mendaciſſime pronunciaſti. An vir ille eruditus adeo judicio non valuit, ut ex parum eleganti locutionis forma, ſententiarumque frigiditate, abſque ullo veteris exemplaris auxilio,*

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. II.

 quod

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

quod nactus deinde fuit Gyraldus non intelligeret, alium omnino auctorem fuiſſe illarum elegiarum, quam qui vulgo crederetur? Minime vero: ſunt enim hæc ipſius verba, ut norunt omnes. Hæc *verba* ego ſupra jam retuli. Goldaſtus ut Scaligeri lapſui occurrere ſtudeat, deceptum tradit a Vita illa, quam conſarcinaverat Gauricus. Paullus Colomeſius in opuſculis cap.v. id vitio vertit Pſeudo-Galli editioni Plantinianæ anni 1560., cui, ut ait, *præfigitur ejuſdem Vita, quam putavit Scaliger eſſe Criniti*. Non uni tamen iſti Plantinianæ editioni, ſed aliis etiam bene multis Vita illa præfigitur. Sed hoc eſt, quod acris & ſuperbus aliorum animadverſor, non inſpecto Crinito, putare non debuit. Scaligeri auctoritas ſubinde in errorem traxit Voſſium de Poetis latinis cap. II. & etiam Bailletum, qui in Judiciis eruditorum to.IV. parte II. pag. 125. Crinitum de eodem crimine a Gyraldo reprchenſum, nobis perperam narrat. Hoc enim Gyraldus nunquam ſomniavit, qui non ſane *Crinitum*, ſed *Gauricum*, licet ejus nomini parcens, reprehendit. Barthius in Adverſariis lib.XVII. cap.XI. & lib. XXI. cap. VI. ſuſpicatur, in clegiis Maximiani multa ex *Cornelio Gallo eſſe deſcripta, ſed in ſenſum Maximiani retorta*; cnjuſmodi nonnulla bonæ frugis ex illis erudcrat, quæ nihil attinet heic recitare. Fortaſſis, particulæ illæ priſcæ elegantiæ, etſi perquam raræ, quas Maximianus ab aliquo ex antiquis tribus poetis mutuari potuit, Gyraldo impoſuerunt, ut non diffiteretur, unam vel aliam ex iiſdem elegiis dandam Cornelio Gallo; non enim Gyraldus, qui obiit A. D. 1552. ad ſpuriam Galli elcgiam reſpicere potuit, ab Aldo juniore vulgatam, quod ſuſpicatur Fabricius in Bibliotheca Latina lib.I. cap.XIV. §.III. quum ante annum 1588. quo prodiit, nemini unquam innotuerit. Sed aurem vellit Julius Cæſar Scaliger, qui lib. VI. cap.VII. pag.786. edit.V. Poetices, tertiam tantum Maximiani Elegiam, eique ſubjectam cantiunculam pro adulterinis habere videtur. Verum hoc quod nulli Criticorum hactenus arriſit, admittere non ſuſtinet animus, & merito quidem certe, quia phraſis *barbara*, & character ubique humi ſerpens, veterum etiam codicum plane omnium conſenſus, ſingulas Maximiani eſſe ſatis loquuntur. Hinc poſt eundem ſeniorem Scaligerum viros eximios Claudium Dauſquium in notis ad Silium Italicum lib.I.pag.29. Hieronymum Columnam ad Ennium pag.474. & Sertorium Urſatum in Monumentis Patavinis pag. 271. nonnihil humani paſſos deprehendimus, quædam carmina Maximiani pro Cornelianis laudantes. Et tamen Columna pag.274. diſtichon ex eadem Officina protulerat, ambigens, an quæ Gallo adſcribuntur, ad eum pertinerent. Sed & alios doctos viros hic indicabo a Gaurico deceptos, qui Maximiani verſus, tanquam *Galli*, acceperunt. M. Antonins Majoragius Deciſione XX. in Cœlium Calcagninnm pag. 91. edit. Lugdunenſis apud Gryphium 1544. citat hunc verſum, quaſi Galli, quum ſit *Maximiani*, Eleg. I. ver. 50.

Non res in vitium, ſed male facta cadunt.

Digitized by Google

Jo: Jacobus Chiffletius in Geminiæ matris titulo pag. 22. profert hunc alium, qui eſt in fine Elegiæ v.

Ac velut expletis deſiit exequiis.

Gabriel Naudæus in Conſilio de inſtruenda Bibliotheca pag.79. edit. I. Pariſienſis apud Franciſcum Targam A. D. 1627. quaſi ex Gallo hoc diſticon recitat

Nec minus eſt nobis per pauca volumina fama,
Quam quos nulla ſatis bibliotheca capit.

Hoc diſticon, unde hauſerit Naudæus, me fugit. Nam in elegiis Gallo ſuppoſitis fruſtra quæritur. Daniel Heinſius in notis ad Silium Italicum lib.I. v.468. animadvertit, *mare fluctuoſum* ſæpe generatim dici *Ægæon* a poetis: ad quod comprobandum hos verſus profert *ex fragmentis Cornelii Galli*, ut ait, *non illis Maximiani*.

Non ſecus Ægæo moles objecta fragori,
Illa manet: fruſtra ventus & unda furit.

Pro *illa manet* legendum monet *firma manet*. Et *Ægæo fragori* ſimpliciter dictum pro *magno & inuſitato fragori*. Sunt verſus ex Elegia, Galli nomine edita ab Aldo juniore, & a Scaligero exploſa. Quum Heinſius fuerit Scaligeri amaſius, & armiger contra Scioppium, mirum eſt, carmina ſui herois animadverſione confixa, eum tanti feciſſe, ut Gallo adſcribere, & quaſi tanti vatis legitimum fœtum emaculare non dubitarit. Franciſcus Vavaſſor in opuſculo de *uſu quorundam verborum*, *verbum Cypris* pro *Venus* probæ antiquitati ignotum fuiſſe animadvertit. Eo uſum Auſonium epigr. LVII. & Maximianum Eleg.I.

Diligit & florem Cypris ubique ſuum,

notatur in Menagianis to. III. pag. 32. Ceterum ultro largimur, ut Gaurico *adoleſcenti*, non viro, hanc fraudem vitio vertamus: quem ſcilicet ingenii vanitas juvenilis, de qua culpatur a Paullo Jovio in Elogiis, ad experiendum perpulerit, utrumne operis novitate, falſo priſci ævi colore illita, viris doctis illudere poſſet. Sedenim Gauricum deinde adultum, & doctiorem factum, ſuæ fraudis pœnituiſſe, facile exiſtimo; adeoque impenſius egiſſe, ut primis Pſeudo-Galli exemplaribus pro virili ſubtractis (nunc ideo rariſſimis) nomen ſuum in novis editionibus impoſterum prætermitteretur. Certe hoc ſuadet nos credere Sebaſtianus Antonius Minturnus, qui Gauricum una cum aliis præſtantiſſimis viris diſceptantem inducit in eleganti opere ſuo de Poeta: in quo veteres Elegiographos, etiam Latinos, imitatione dignos, commendat lib.V. pag.406. non tamen in his Gallum ab ſuo Pomponio tanto ante vulgatum: quem neque illorum numero adſcripſit in opere Italico de Arte poetica lib.III. pag. 270. 271. Gaurici *Elegiæ*, *Eclogæ*, *Silvæ*, *Epigrammata*, Venetiis A. D. 1526. in 8.° non expreſſo typographi nomine, prodierunt. In epiſtola, qua Lucas, auctoris frater, librum Ferdinando Salerni Principi nuncupavit, Pomponium ante XIX. ætatis ſuæ annum ea Patavii ſcripſiſſe teſtatur. Rhamnuſius cui Pomponius duo

Epi-

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. III.

Epigrammata inſcribit, Tarviſii uatus die xx. Junii A. D. 1485. ex genealogia MS. apud V. C. Apoſtolum Zenum, A. D. 1501. quo, ut dixi, Gauricum, *adoleſcentem*, vocavit, ætatis ſuæ annum xvi. agebat, Pomponius circiter xix. tunc enim uterque ſimul Patavii ſtudiis operam dabat Raphael Regius in Oratione ad Jo. Baduarium, anno 1508. quo edita fuit Venetiis apud Georgium de Ruſconibus, ait Pomponium adhuc Patavii moratum & pridem operam dediſſe Jo. Calpurnio in eodem gymnaſio Pataviuo; quæ ideo ſcrupuloſe adnoto, ut juvenilem hanc fraudem & luſum vanis adoleſcentibus condonemus.

V. Priuſquam de perſona Maximiani, deque ævo, quo claruit, diſſerere inſtituo, notare præſtat, fuiſſe *Etruſcum*. Hoc non ſemel de ſe teſtatur. Elegia I.

Ergo bis ornatum meritis ETRURIA noſtris
Optabat natis me ſociare ſuis.

Elegia v.

Hic me ſuſcipiens ETRVSCÆ GENTIS alumnum,
Involvit patriis Graja puella dolis.

Rurſus.

Succubui fateor, Grajæ tum neſcius artis,
Succubui TVSCA ſimplicitate ſenex.

Quod *Maximiani* ætatem ſpectat, Delrius in codicibus MSS. eandem ſubodoratus, *temporibus Boethii* vixiſſe monuit in notis ad Senecæ Hippolytum pag. 93. Sane ipſemet Maximianus in Elegia III. non obſcure id prodit.

Hic mihi MAGNARVM SCRVTATOR MAXIME RERVM
Solus BOHETI fers miſeratus opem;
Nam cum me curis intentum ſæpe videres
Nec poſſes cauſſam noſcere triſtitiæ;
Tandem proſpiciens tali me peſte teneri,
Mitibus alloquiis pandere clauſa jubes.

Hæc nimium quantum congruunt clariſſimo Conſulari & præſtanti philoſopho Severino Boethio, qui præter alios librum de *Conſolatione* compoſuit, obiitque Theoderico Rege Gothorum, ſub quo Maximianum floruiſſe mox apparebit. Idem, quem dixi, Delrius, in ſuis Codicibus MSS. legerat *Boheti*, non *Boheti*, quod eſt a manu Gaurici, etiam in editione Pithœana. Verum lectionem Delrii prima editio Pariſienſis, membranæ Goldaſti, & ceteræ omnes confirmant. Codex Patavinus habet *Boheti*, Vaticanus & Palatinus *Boeci*, Raguſinus aliique *Boeti*. In hoc fundo arans Goldaſtus, nonnulla apte ſuggeſſit, quibus judicium ſuum non ſatis ſtrenue interpoſuit Reineſius Epiſt. LXXXI. ad Daumium. Nos rationibus utrinque ſubductis, & quibuſdam ex noſtro penu depromtis, rem non admodum notam pro modulo illuſtraturi, per ſingula ibimus. In Elegia I. Poeta teſtatur, ſe adoleſcentem in utraque palæſtra, declamatoria & gymnica exercitum, pro palma certaſſe; gratia, venuſtate, agi-

agilitate, cantu, venatu, arcu, natatu, valetudine, & corporis viribus, vigilia, temperantia; ſed etiam temulentia, æqualibus ſuis locum præripuiſſe. Quod ait Maximianus, ſe arte declamatoria pro palma, inque palæſtra & curſu certaſſe, hoc unum, ſi alia deeſſent, plane oſtendit, multis eum ſæculis ante XII. floruiſſe, quando ſcilicet Romana juventus hiſce artibus etiamnum exercebatur, quod iterum arguet oſcitationem Bernardi Monetæ, Maximianum ad ſæculum XII. detrudentis. Audi Vegetium ſæculi V. ſcriptorem lib.I.de Re militari cap.III. *ſudorem curſu & campeſtri exercitio collectum nando, juventus abluebat in Tiberi*. Hoc idem ſe feciſſe, ait Maximianus Elegia I. Eſt quidem ille poeta barbarus, at non ideo ſæculi XII. Ejus barbaries ea eſt, quæ ſæculis V. & VI. uſu erat ut periti norunt. Ortum, altumque in Tuſciæ Suburbicanæ opido quoppiam, Tiberi adjacente, puta Hortana Colonia, innuere videtur hoc carmen de ſe juvene ab illo prolatum

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

Innabam gelidas TIBERINI FLUMINIS undas.

Cum ergo Maximianus Boethio, qui Conſul proceſſit A. D. 510. familiariter uſus fuerit ſub Theoderico Rege Gothorum, ad eum ſine dubio referenda erit Epiſt.XXI. lib.I. Variarum Caſſiodori, hac epigraphe prænotata: MAXIMIANO *Viro illuſtri & Andreæ viro Senatori Theodericus Rex*, qui ratiocinia fabricarum & operum publicorum urbis Romæ utrique commendat. Idem *Maximianus* memoratur etiam epiſtola XXII. libri IV. Reineſius Goldaſto ſuccenſet, quaſi inſcriptionem epiſtolarem, jam recitatam, non viſo Caſſiodoro, pro marmorea venditaſſet; quanquam Goldaſtus pro titulo epiſtolæ, nec ſecus, eandem exhibuit. Æque iniquum ſe oſtendit Reineſius ubi ait, Goldaſtum gravius errare dum Siglas V. S. exponit *Viro Senatori*, non ut debuit, *Viro Spectabili*: nam Goldaſtus notas compendiarias V. S. minime expoſuit, ſed retulit verba integra Caſſiodori, penes quem proſtant bene multa hujuſmodi exempla, ut lib.I. epiſt. XIX. *Saturnino & Verbuſio Viris illuſtribus Senatoribus*. Epiſt. XXII. *Marcello Viro Senatori*, Epiſt.XXIV. *Sabiniano Viro Senatori*, & hujuſmodi alia ſexcenta. Neque dicendum, in editionibus verba temere extenſa fuiſſe; eadem enim prorſus leguntur in operibus Caſſiodori, quæ Johannes Garetius, monachus Sancti Mauri ad fidem veterum Codicum MSS. emiſit Rotomagi apud Ludovicum Billaine A. D. 1679. duobus voluminibus in forma folii. Quia vero Maximianus Elegia V. gloriatur, ſe *legati munere functum* apud *Eoas* gentes, ob *geminæ pacis fœdus* percutiendum, ſcite monet Goldaſtus, ad Anaſtaſium Conſtantinopolitanum Imperatorem, qui A.D. 491. Zenoni ſucceſſerat, & ad Regem Theodericum, id pertinere. Hanc ſuam Legationem ſic declarat Poeta Elegia V.

Miſſus ad EOAS LEGATI MUNERE functus
TRANQUILLUM cunctis nectere pacis OPUS.
Dum ſtudeo GEMINÆ componere FOEDERA PACIS,
Inveni cordis bella nefanda mei.

Ex

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

Ex his cognoſcimus, Maximianum *ad Eoas* partes, ideſt Conſtantinopolim miſſum, ut *gemina pacis fœdera componeret*, nempe inter Imperium Orientale & Italicum; Anaſtaſius enim in Oriente, Theodericus in Italia rerum potiebantur. *Legatus* hoc loco non eſt qui Proconſulibus in provinciam ituris vicaria poteſtate adjungebatur, ſed qui poſteriori ævo dictus eſt *Miſſus*. Hujuſce Legationis diploma recitatur a Caſſiodoro lib. I. Variar. Epiſt. I. ubi Theodericus poſcit ab Imperatore Anaſtaſio, ut ſecum fœdus ſanciat: propter quod binos Legatos ad eum ſe mittere ait: *proinde Illum & Illum LEGATIONIS officio ad sereniſſimam pietatem veſtram credidimus deſtinandos, ut ſinceritas PACIS, quæ cauſſis emergentibus cognoſcitur fuiſſe vitiata, deterſis contentionibus, in ſua deinceps firmitate reſtituta permaneat: quia pati vos non credimus inter VTRASQVE Reſpublicas, quarum ſemper unum corpus ſub antiquis Principibus fuiſſe declaratur, aliquid diſcordiæ permanere.* Ad hanc *pacem* alludens Senatus Romanus, Anaſtaſium Auguſtum affatur verbis, quæ Hormiſdæ literis intexuntur apud Baronium A. D. 515. §. XLIV. *proinde, piiſſime Imperator, hæc ſuo nomine Senatus ſerenitatis tuæ clementia provocatus adjunxit, ut qui animo quam benigno in VTRAQVE Republica concordanda fuiſti, tum eſſe pio in Eccleſiæ redintegrandæ unitate noſcaris. Nam, ut PAX illa Regnorum tantum ſcitur prodeſſe ſubjectis, ſic hæc religionis, cum populo ſuo proficit imperanti.* Avitus Viennenſis epiſt. LXXXIV. apud Sirmondum tomo II. Operum pag. 126. ſub nomine Sigiſmundi Burgundiæ Regis, ad Anaſtaſium Imp. de ea *pace* ſic ſcribit: *Specialius ſecuritate concepta, quod rector Italiæ* (Theodericus) *de PACE veſtra publice plauderet, & rumore diſperſo redditam ſibi Orientis gratiam coloraret.* Apud Procopium lib. III. de Bello Gothico cap. XXI. Totilas Juſtinianum Auguſtum alloquens eandem *pacem* his verbis pariter memorat: *petimus ut commoda PACIS & ampleſtaris ipſe & nobis concedas: quorum momenta atque exempla nobis ſuppeditant Anaſtaſius & Theodericus.* Legatorum nomina, qui hanc celeberrimam *pacem* in Aula Conſtantinopolitana pro Theoderico ſubſignarunt, in literis Legationis teſtibus, a me ſuperius adductis, reticuit Caſſiodorus; neque de iis ulterius indagavit Goldaſtus. Sed fuiſſe *Fauſtum Magiſtrum & Irenæum, viros illuſtres*, eruimus ex Gelaſii Pontificis epiſtola in magnis Eccleſiæ Annalibus A. D. 493. §. II. quo anno contigit hæc legatio, extincto Odoacre, & ad Regni Italici faſtigium evecto Theoderico: qui alias ab A. D. 489. quo vicit Odoacrem Veronæ, late dominabatur. Anonymus Valeſianus ad calcem Ammiani Marcellini pag. 719. editionis Gronovianæ memorat *Fauſtum Nigrum*, quem Theodericus Legatum direxerat ad Zenonem Imp. Caſſiodori Epiſtolæ XXXVI. & XXXVIII. libri IV. inſcribuntur *Fauſto Præfecto Prætorio*, qui penes Baronium *Magiſter officiorum* dicitur a Gelaſio. Verum quum nomen *Irenæi* nuſquam occurrat apud Caſſiodorum, ominari fortaſſe licet, eum fuiſſe multinominem, ex illius ſæculi more, quem egregie explicuit

plicuit Jacobus Sirmondus in notis ad Sidonium, adeo ut, quemadmodum Anonymus Valeſianus *Fauſtum Nigrum* appellat quem Gelaſius *Fauſtum* appellaverat, ſic *Maximianus* Caſſiodori fuerit *Irenæus* Gelaſii: quo pacto is, qui fuit *Anicius Maulius Torquatus Severinus Boethius* Caſſiodoro lib. I. Epiſt. x. & lib. iI. Epiſt. iv. eſt *Boethius*, & Theodulfo Aurelianenſi lib. iv. Carmine ix. *Severinus*. Idem Caſſiodorus, cujus nomina fuerunt *Magnus Aurelius Caſſiodorus Senator*, dicitur *Caſſiadorus* Epiſt. iiI. lib. I. Sed in inſcriptionibus Epiſtolarum libri xI. & xII. uno *Senatoris* nomine appellatur: *Irenæus* ergo idem fuerit ac *Maximianus*; & neſcio, an diverſus ab *Alano Maximiano*, Boethii συγχρόνῳ, cujus carmina Barthius inſerere decreverat tomo quincto Corporis Poetarum, quod moliebatur. Quare *Maximianus Etruſcus* tetigit finem quincti, & initium ſexti ſæculi; nec illi quicquam rei eſt, ut opinabatur Reineſius, cum Maximiano, ad quem Symmachus, Theodoſii I. æqualis, ſcribit Epiſt. xxIv. lib. vIII. eoque minus cum *Tarrutenio Maximiliano*, ut putavit Pignorius in Originibus Patavinis pag. 153. ubi ejus inſcriptionem, ſecum ab Sirmondo communicatam, vulgavit: quam poſtea edidit Sirmondus ipſe in cenſura cap. iiI. & ferme eadem proſtat apud Gruterum ccccLxxI. 8. Lapidem *Maximiliano* erexit *Anicius Acilius Glabrio Fauſtus* ineunte ſæculo quincto, qui Glabrio conſulatum iniit A. D. 437. ex Panvinio ad Faſtos Conſulares pag. 420. Præfuit Urbi A. D. 426. ex Reineſio Claſſe I. num. xxxIx. Felix Ciattus in Peruſia Auguſta lib. iiI. pag. 415. & ipſe *Maximianum* poetam cum hoc *Maximiliano* commiſcuit, & Peruſinis inſuper ſuis, in patriam officioſus adnumeravit. De eo Jacobus Gothofredus ad Cod. Theodoſianum lib. ix. tit. xxx. l. iv. Itaque *Maximiano* Etruſco, Gothicam illam ſuam Legationem in Aula Conſtantinopolitana obeunti, contigit quod ipſe in Elegia v. ſtatim poſt verſus a nobis ſuperius exhibitos, ſic narrat.

Hic me ſuſcipiens Etruſcæ gentis alumnum
Involvit patriis Graja puella modis,
Nam quum ſe noſtro captam ſimularet amore,
Me potius vero fecit amore capi.
Pervigil ad noſtras adſtabat mane feneſtras
Neſcio quid Græco murmure dulce canens.

Hæc ſatis evertunt mendaciſſimum commentum Reineſii, qui in Epiſtola ad Daumium, alibi adducta, opinatur Maximianum hunc poetam vixiſſe inter ſextum & ſeptimum ſæculum, eundemque illum eſſe Maximianum, qui fuit Abbas Monaſterii exſtructi in Urbe ab Sancto Gregorio Magno, deinde Epiſcopus Syracuſanus, ad quem idem Pontifex nonnullas epiſtolas ſcribit; enim vero hic Maximianus fuit vir ſanctiſſimus, ita ut abſque fœda calumnia illi adſignari nequeant elegiæ omnino profanæ, ineptiis & turpiſſimis amoribus ad nauſeam refertæ, quæ dedeceant non ſolum Abbatem, Epiſcopum & virum ſanctum, qui fuit idem Maximianus, ſed quencumque honeſtis & chriſtianis moribus paullo deditum.

Digitized by Google

CORNELIUS GALLUS. LIB. I. CAP. III. Brietius lib. VI. de Poetis latinis pag. 69. Elegias *flammarum, quam eruditionis luce digniores* judicat. Benedictus Varchius in Herculano Dialogo pag. 245. tantam earum turpitudinem cenſuit, ut ſi Galli eſſent, hunc omnium maxime laſcivum dicere non ambigeret. Hoc tamen vir præſtans de Gallo ſe minime credere affirmat, qui non ſolum laudatus, ſed & dilectus fuerit a Virgilio, quem veteres a virginali pudore *Parthenium* dixerunt: de quo Voſſius in Inſtit. orat. lib. IV. cap. VI. §. X. Quanto indignius ejuſmodi obſcœnitates viro ſanctiſſimo affingi debent? Sed de his jam ſatis, & nimis profecto patienter. Et tamen novelli ſcriptores *Foro-Livienſes* poſt Vicetinos, inconſultis rei criticæ magiſtris, harum etiam amœnitatum ductu, Cornelium Gallum in tabulas ſuæ Civitatis referre non dubitarunt. Eorum omnia ſingulatim percurrere non eſt animus, ne ócio plane abutamur. Quod ſi poſthabitis tot argumentis, quibus lectorem ferme oneravimus, adhuc exſurgit, qui in tanta luce ultro cœcutire geſtiat, quod nullius quidem ſapientis eſt, rem faciet viro gravi prorſus indignam. Abſit credam, in Civitate a doctis viris minime vacua, ullum eſſe tam levis ingenii, ut omni literarum Senatui detracturus, ſerio ei aures præbeat.

VI. Occaſio jubet, ut etiam adſcribam quid videatur de cantiuncula Lyrica, poſt primam Gaurici editionem Elegiis Maximianeis ſubjecta. *Gallo* adſcripta legitur in libro, cui titulus eſt: *Pindari de Bello Trojano*, ſeu verius, libri VII. Homeri Iliados latinitate donati, & Fani editi apud Hieronymum Soncinum 1515. in 12.° Non patiar diutius hærere quenquam in re levicula. Samuel Bochartus in Hierozoico to. II. lib. V. cap. VII. inde, ut ex Galli vero fœtu, verſum adduxit, quem ait imitatum Petrum Crinitum. Sed in erratis ita emendavit: *Cornelius Gallus aut quiſquis eſt*. Nicolaus Villanius in Conſiderationibus ſub ficto nomine *Phaſiani* editis pag. 499. ex ea cantiuncula, tanquam legitima, hoc teſtimonium adducit.

Da columbatim mitia baſia,

Sed *mammas* etiam *gemipomas* a Gallo reapſe dictas putavit pag. 404. alterius operis, quod *Aucupium Vincentii Foreſii* appellavit. Verum hæc ipſa verba Viros doctos monere debuiſſent, ne illud carmen Gallo tranſſcriberent, quum vox *columbatim* ſit Galli ætate recentior, utpote conficta a Cn. Matio, ut habet Agellius lib. XX. cap. IX. & Goldaſtus ſub nomine Georgii Erhardi in ſymbolis ad Plautum pag. 958. agnoſcit non eſſe Galli. Ad hæc in eodem carmine, Gallum mentiente *rubidæ genæ* pro *roſeis* dicuntur, quum tamen apud Agellium lib. II. cap. XXVI. RUBIDUS, *atrore & nigrore multo mixtus ſit*. Plautus pro *ſcabro & aſpero* accipit in Sticho I. III. 78.

Rubiginoſam, ſtrigilem ampullam RUBIDAM,

Et in Caſina II. V. 2.

Atque ibi torreto me pro pane RUBIDO,

Quare non laudis, ſed dedecoris cauſſa genas *rubidas* vocaſſet ſincerus Gallus

Digitized by Google

Gallus: Gallo etiam tribuere carmen, ubi *papillæ*, voce novitia dicuntur *gemipomæ*, perquam abſurdum videtur, eoque magis tertiam ſyllabam, quæ longa eſt, corripere ut patet ex genere metri. CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

Quid mihi fugis vivum ſanguinem?
Conde papillas, conde gemipomas,
Compreſſo lacte quæ modo pullulant.

Similiter ſtatuendum de illis pauculis, quæ prodierunt Florentiæ ſub hoc lemmate: *Aſinii Cornellii Galli Elegia, nunc primum e tenebris eruta ab Aldo Manuccio. Ejuſdem Epigrammata tria. Florentiæ ex typographia Georgii Mareſcotti* 1588. *in* 8.° Occaſio ſcriptionis hæc perhibetur: *Militabat Gallus adverſus Parthos ſub Ventidio Imperatore clariſſimo. Certior vero factus de valetudine Lycoridis, quam in urbe reliquerat, hanc in caſtris Elegiam ſcripſit, in qua mirabiliter amantum affectus exprimit.* Hæc eadem novo fuco illita paullo poſt recuſa fuerunt Venetiis cum hac inſcriptione: *Cornelii Galli antiqui poetæ Elegia, Gandavi in Divi Bavonis Bibliotheca reperta, ſed vitio temporis multis in locis corrupta. Epigramma cum eadem Elegia inventum, & quantum ex ſtilo conjicere licet, ab eodem poeta compoſitum, eadem quoque temporis injuria depravatum, & a Demetrio Græce utcumque reſtitutum. Venetiis apud Georgium Angelerium* 1594. *in* 8.° Omnia hæc proſtant etiam inter Epigrammata & poematia vetera Pithoei pag. 418. in Choro poetarum pag. 3263. editionis Lugdunenſis A.D. 1616. & cum Catullo, Tibullo, Propertio & Pſeudo-Gallo editionis Wechelianæ Francofurti A.D. 1621. in 8.° Denique cum iiſdem Poetis ex Muſeo Simonis Abbes Gabbemæ. Elegiæ initium tale eſt.

Non fuit Arſacidum tanti expugnare Seleucem.

Verum quibus pituita non eſt moleſta, cauſſam facile ſubodorantur, quamobrem inter pſeudepigrapha hæc quoque ſint ableganda. Id ubertim loquitur tota orationis idea & ſermo in primis, Galli ætate minime dignus. Perplacet judicium Pithœi pag. 477. ubi hæc omnia contemnit, *ut quæ nec temporum rationi, nec perſonarum moribus ac decoro, ſed nec linguæ quidem Romanæ elegantiæ, & proprietati ſatis congruere videantur*. De elegia ſic ſcribit Philippus Brietius pag. 186. *non puto tamen eſſe Galli*. Sane Scaliger omnia hæc Manutiana fragmenta cenſorio ſtigmate inuſſit in ſuis opuſculis poſtumis ab Iſaaco Caſaubono editis Lutetiæ apud Hadrianum Beys A. D. 1610. in 4.° ubi pag. 335. cum Scaligerianis notis recuſa ſic inſcribuntur: *Aſinii Cornelii Galli Elegia & epigrammata tria cum animadverſionibus Joſephi Juſti Scaligeri Jul. Cæſ. Fil. ad ampliſſimum Virum Claudium Puteanum Conſiliarium in ſuprema Curia Pariſienſi*. Hæc pariter inſeruntur iiſdem opuſculis auctioribus, Francofurti vulgatis apud Jacobum Fiſcherum A. D. 1612. in 8.° Ibidem vero Scaliger Parte II. pag. 411. ad Janum Gruterum de his commentitiis carminibus ſic iterum ſcribit: *Neque nos ſumus tam levis ingenii, ut illis fidem adcommodemus, quos ſcimus nunc non primum incipere ludere*

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

dere de credulitate noſtra, ſi modo ullam hactenus in nobis experti ſunt. Id fecerunt in Elegia ineptiſſima, nomine Cornelii Galli, in qua lacunas reliquerunt, & verſus integros omiſerunt, ut fidem facerent vetuſtatis ex lituris & obſoleta lectione. Idem ferme ait lib. IV. Epiſt. 409. & in notis ad pag. DCCCCXII. Gruterianarum Inſcriptionum. Scaligero plane ſubſcribit Euſthatius Svvartius in Analectis lib.I.cap.IV. in fine. Præſtantium virorum cenſuris adſtipulatur Barthius ad Statium to. I. pag. 449. ubi elegiam vocat *figmentum Aldi Manutii junioris*, & non immerito carpit Thomam Dempſterum, qui Antiquitatum Romanarum lib. X. cap.XXIX. Gallo cum ceteris reliquiis eandem adſcripſerit, in iiſque legendis Jacobi Lectii beneficium agnoverit. Non tamen video, cur Caſaubonus in epiſtola ad Jacobum Auguſtum Thuanum, qua præfatur in Scaligeri opuſcula, Criticos Italos inſcitiæ redarguat, quaſi legitimum Galli fœtum eam Elegiam reputaverint. Verba illius hæc ſunt. *Pſeudogalli Elegiam Itali Critici pro germano poemate Cornelii Galli, æqualis Auguſti, & cujus mortem Virgilius deflevit, venditabant. Conſultus ſuper eo hic noſtri ſæculi Varro a Cl. Puteano, cui de fraude ſuboluerat, reſponſi loco, Notulas miſit, quæ hic habentur*. Pravum loliginis ſuccum de more heic evomit Scaliger. Licet enim unus & alter ex Italis illam adprobaſſet, non ideo iſthoc judicium erat omnibus Italis imputandum. Sed neminem unum ex Criticis Italis huc adduci poſſe arbitror, qui tunc eandem pro ſincera laudaverit, nam Scaligero & Caſaubono recentior eſt Tarquinius Gallutius, qui *gravem* & *ſuavem* in Virgilianis Vindicationibus pag.459. & Octavius Ferrarius, qui in Parte II. de Re Veſtiaria lib.I. cap.I. *elegantiſſimam* profecto nimis incaute dixerunt. Inter libros formis deſcriptos Bibliothecæ Vaticanæ Cod.10962. ad marginem prioris editionis Manutii criticæ quædam notulæ MSS. leguntur, itaut plane politiſſimus Aldus ingenio ſuo abuſus fuerit, non animadvertens quantum diſtaret ſæculum & ingenium Galli ab auctore iſtius carminis: quod germanum tanti viri fœtum putare, hoc plane deſipere eſt. Eodem loco haberi debet epigramma ad Auguſtum de morte Virgilii, quod incipit.

Temporibus lætis triſtamur maxime Cæſar.

At me moratur Daniel Heinſius in notis ad Silium Italicum novæ editionis Drackenborchii lib.I. v.468. ubi ut probet, ſæpe generatim mare fluctuoſum, *Ægæum* a poetis dici, teſtem advocat *Cornelium Gallum* in fragmentis, non illis Maximiani, ſed hiſce Aldinis.

Non ſecus Ægæo moles objecta fragori
Illa manet, fruſtra ventus & unda fuit.

ubi etiam legendum monet: *firma manet*, atque *Ægæo fragori* ſimpliciter, eſſe *magno fragori & inuſitato*. Crinitus lib. III. de Poetis Latinis cap.XXXVII. illud habuit pro ſincero Cornelii Galli, Gyraldo non refragante. Sed aliis eruditiſſimis viris aliter viſum. Etenim Sebaſtianus Corradus libri primi Æneidos luculentus enarrator, *quæro*, inquit pag.20.

quis

Digitized by Google

quis iſte ſit Cornelius Gallus? Is certe non eſt, quem Virgilius ita dilexit, ut ejus laudes in fine libri quarti Georgicorum fuerit olim complexus; ſiquidem ille multo ante Virgilium, quod Euſebius oſtendit, obierat; nempe ſeptennio integro ante Virgilium. Hinc Scaliger ad lib.II.Eleg.XXXIII. Propertii vocat *ridiculum epigramma, quod ſub nomine Cornelii Galli vulgo circumfertur de morte Virgilii ejuſque Æneide*, aitque eſſe ſcholaſtici Poetæ. Et re vera huic auctori ſuo reſtitutum proſtat apud Pithœum pag.70. Deo eo vide etiam Barthium in Adverſ. lib.XLIX.cap.XV. Nonius Marcellus hunc verſiculum recitat verbo *laborioſus* CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

Durum rus fugite laborioſum,

quem poſt Nonium Henricus Stephanus in fragmentis Poetarum veterum latinorum pag.414. ſimiliter adducit, tanquam ex Gallo; ambigit tamen illine, an Calvo tribuendus, nam Agellius lib.IX. cap.XII.non *Gallo*, ſed *Calvo* tribuit, quem Catullo ſociatum laudat Horatius lib.I. Satyra X. & Ovidius lib.III. Amorum Elegia IX. Neque alias conſtat, noſtrum Gallum endecaſyllabos verſus ceciniſſe. Verſus enim endecaſyllabus apud Agellium

Durum rus fugis & laborioſum

Fuit etiam, qui Cornelium Gallum ſub *Alpini* nomine latere putavit apud Horatium in eadem Satyra X. libri I. ubi Memnonis, ſeu belli Trojani hiſtoriam ab Alpino ſcriptam irridet. Nam Jacobus Cruquius Venuſini vatis interpres id pro certo habuit in ſuis Commentariis pag.403. Sed Voſſius Cruquii argumenta *Alpina ſane nive*, ut ait, *frigidiora*, egregie labefactavit in fine capitis XVII. libri I. de Hiſtoricis latinis, cui propterea & nos libenter accedimus; quoniam Richardus Bentlejus in notis ad Horatium pag.439. editionis Weſtenianæ, de Furio Bibaculo poetam loquutum oſtendit. Adhuc unam & alteram obſervationem addamus. Dionyſius Neſtor Novarienſis, qui floruit Sixto IV. Pontifice, in Lexico edito Venetiis apud Guillelmum de Tridino A. D. 1488. hunc verſum pentametrum tanquam Cornelii Galli exhibuit lib.VIII.fol.148.2.

Praxitelis manibus vivo iterum Niobe,

quem Bernardus Moneta in Menagianis tomo III. pag.249. ex Græco epigrammate lib.IV. cap.X. Anthologiæ expreſſum, & Cyriaco Anconitano adſcribendum cenſuit, quum tamen ad Auſonium certo pertineat, ex ejus Epitaphio XXVIII. derivatum, quod integrum tale eſt.

Vivebam. Sum facta ſilex: quæ deinde polita
Praxitelis manibus, vivo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia; ſed ſine ſenſu.
Hunc ego, quum læſi numina, non habui.

Hoc ex Anthologia ſumtum, adnotaverat olim Elias Vinetus. *Cornelio Gallo* quidam adſcribunt epigramma Græcum de Tantalo, quod in Anthologiæ lib.IV. cap. VIII. cuidam *Gallo* tribuitur. Vide Natalem Comitem in Mythologia lib.VI.cap.XVIII. Sed Philippus Theſſalonicenſis in Corona, poetas unde ſuam collectionem corraſit enumerans, licet Au-

guſto

CORNELIUS GALLUS. LIB.I.CAP.III.

guſto æqualis, non meminit *Galli*, forte quod adhuc viventis, & Ægypto præfecti carmina nondum innotuiſſent.

C. Cornelii Galli opera, de quibus diſſeruimus.

I.

Sincera quæ exſtant.

Ceiris poema, falſo aliis adſcriptum.
Verſus unicus apud Vibium Sequeſtrum verbo *Hypanis*.
Novem verſus apud Virgilium Ecloga x. v. 44.

II.

Deperdita.

Elegiarum libri IV.
Heſiodus & Chilias Euphorionis latinis verſibus expreſſa.
Fabula Scyllæ Phorci filiæ.
Fabula Terei & Philomelæ.
Oratio ſub nomine Labieni.

III.

Suppoſiticia, ſive aliena.

Elegiæ VI. Maximiani una cum Cantiuncula Lyrica.
Elegia & Epigrammata ab Aldo Manutio juniore vulgata.
Epigramma Scholaſtici poetæ.
Verſus unicus Calvi.
Cantiuncula IV. lyrica, alias *Joci* ſub nomine *Galli Poetæ*, ſub finem *Pindari de Bello Trajano*, a Franciſco Polyardo Mutio Arellio inſcripti, & Fani editi apud *Hieronymum Soncinum* 1515. in 8.°

IV.

Dubia.

Carmen de Tantalo.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIÆ LITERARIÆ AQUILEJENSIS

LIBER SECUNDUS.

Sanctus Hermes Paſtor, Aquilejenſis.

CAPUT I.

I. *Hermes Sancti Pii I. Frater, Cognomento Paſtor.* II. *Scripſit librum, nunc plane deperditum, de paſchate die dominico celebrando. Virorum illuſtrium de* Hermete, Herma, *& eorum libris diſserentium lapſus.* III. *Hermas, qui nunquam dictus eſt* Hermes *idem ac* Hermodorus, *unus ex* LXX. *diſcipulis Domini, & epiſcopus Philippenſis.*

AB Auguſti temporibus conferamus nos ad ea, quibus Antonini imperaverunt. Floruit tunc *Hermes*, cognomento *Paſtor*, Sancti Pii I. Summi Pontificis frater, memoratus ab vetuſtiſſimo Scriptore poematis in Marcionem, quod poſt Jacobum Pamelium, David Blondellus de Sibyllis lib. II. cap. VI. Gerardus Jo: Voſſius de Poetis Latinis cap. IV. & Georgius Bullus in Defenſione fidei Nicænæ Sect. III. cap. X. §. 19. Tertulliani auctoris eſſe conſentiunt, nec Tillemontius, qui uni *Bullo* adverſatur, quicquam ſolidi profert, cur Tertulliano auctori poema illud abjudicare debeamus tom. III. pag. 669. Ita ille canit in fine lib. III.

Jamque loco nono cathedram ſuſcepit Hyginus,
Poſt hunc deinde Pius, HERMES cui germine frater,
Angelicus Paſtor, quia tradita verba loquutus.

Rufinum domo Aquileja utriuſque parentem facit Anaſtaſius aliique Scriptores. *Pius natione Italus ex Patre Rufino, frater Paſtoris de Civitate Aquileja*. Et gentem quidem *Rufinam* Aquilejæ floruiſſe nos dubitare non ſinit vetus Epigramma, quod inde ad viceſſimum lapidem in Colonia Foro-Julienſi erutum claræ memoriæ Adrienſis Epiſcopus Philippus a Turre vulgavit in monumentis veteris Antii pag. 368. licet inſtar omnium nobis ſit Tertullianus, qui ut dixi, *Hermetem*, cognomento *Paſtorem* vocat; Auctorem etiam dabo Anonymum, ab Emanuele Schelſtratio in Antiquitate illuſtrata tom. I. pag. 637. prolatum, apud quem ſub

Digitized by Google

S: HERMES PASTOR. LIB. II. CAP. I. ſub Antonino Pio hæc leguntur: HERMES PASTOR *Romæ clarus*, *&* *Egeſippus inſignis*.

II. Ergo hic *Hermes*, Pii frater, qui teſtibus Catalogo Bucheriano, Anaſtaſio, Adone in Chronico, aliiſque, *librum ſcripſit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus, quum venit ad eum in habitu paſtoris, & præcepit ei, ut ſanctum paſcha die dominico celebraretur*, hic inquam, *Hermes* alius non eſt a *Paſtore*, Sacti Pii fratre, de quo meminit Catalogus II. Henſchenianus, ubi *qui librum de iis ſcripſit, quæ ei præcepit Angelus, quum venit ad eum in habitu paſtoris*, nomine *Hermetis* etiam exprimitur, cui ſcilicet ab Angelico *Paſtore*, cujus viſum in ſuo de Paſchate libro enarravit, poſtea cognomentum adhæſit, dictuſque inde eſt *Angelicus Paſtor*, *quia tradita verba loquutus*, inquit Poeta antiquiſſimus. Sic etiam alia a ſcriptis ſuis cognomina tuliſſe obſervavit Jo: Mollerus in Homonymoſcopia pag. 875. nempe *Jo: Climacum*, *Gregorium Dialogum*, *Micrologum*. Sic noſtrum, Pius, eodem *Hermetis* nomine prætermiſſo, in Epiſtola II. ad Juſtum Viennenſem, deſignavit: *Presbyter* PASTOR *titulum condidit*, *& digne in Domino obiit*. Itaque immerito dubitatum tomo IV. Maii Bollandiani pag. 297. §. 4., an *Hermes* ſit *Paſtor*, Pii frater. Atque hic eſt qui librum ſcripſit, nunc plane deperditum, de *Paſchate* die dominico celebrando: quod ei præceperat Angelus *in habitu paſtoris*. Habemus ergo *Hermetem Paſtorem*, & ejus librum, non de alia re, quam de *paſchate*, agentem. Hic *Hermes* propterea cum *Herma*, viro Apoſtolico, quem Paulus in fine Epiſtolæ ad Romanos ſalutari jubet, miſceri non debet, neque hujus liber Eccleſiaſticus, adhuc ſuperſtes, cui titulus *Paſtor*, cum ejuſdem *Hermetis Paſtoris* libro de *Paſchate*, qui omnino periit. Singuli enim ab ſe invicem toto cœlo differunt, & ne verbum quidem ullum apparet de celebratione Paſchatis in *Herma Paſtore*, in libros III. diſtincto, quem Romæ ante excidium Hieroſolymitanum ſub Clemente Pontifice, viri docti ex libro I. Viſione II. Cap. III. & Viſione IV. Cap. III. ſcriptum fuiſſe obſervarunt; Dodvvillo enim ad Pearſonium cap. XI. pag. 158. 159. & Georgio Bullo in Defenſione Fidei Nicænæ pag. 30. hac in re potius adhærendum cenſeo, quam Tillemontio, Epocham libri Hermæ trahenti ad Imperium Domitiani circa A. D. 92. tom. II. pag. 12.; & quidem Græce ſcriptus fuit: cujus tamen verſione a primis uſque Eccleſiæ temporibus Latini non caruerunt. Diſcrimen jam dictum *Hermæ & Hermetis* Critici alias præſtantiſſimi, ob ſimilitudinem vocum nequaquam animadvertentes, in immanes errores eouſque prolapſi ſunt, ut *Hermetem* hunc noſtrum tanquam commentitium proclamare non dubitaverint. Id ſemel iterumque egit Jo: Baptiſta Cotelerius, qui *Hermæ Paſtorem* illuſtravit; poſtquam enim *Pſeudo-Tertullianum*, ut immerito ait, *Bedam*, & *Adonem* ab ejuſmodi Commento ſibi non caviſſe conqueſtus eſſet, hæc ſubdit in notis ad lib. I. Viſionem II. Cap. IV. §. 20. *Hermes*, *frater Pii*, *toti genuinæ antiquitati inauditus*, *ex cœnoſo gurgite fabularum hauſtus*. Dupinus in tomo I.

mo 1. Bibliothecæ *Reginone* ſuperaddito, eandem ſerram reciprocavit. Fortaſſe utrunque decepit *Blondellus* in Apologia, ut perperam vocat, pro Sententia Sancti Hieronymi; Sect. 1I. §. 3. pag. 16. ubi a Tertulliano, Beda, aliiſque *Hermam* illum ſeniorem cum *Rufini* filio, & Pii fratre mixtum cauſſatur, quanquam & ipſe in Tractatu de Sibyllis lib. 1I. Cap. VII. pag. 162. perinde eum laudat, ac ſi ab *Hermete* Pii fratre nequaquam differret. Sed præterquamquod a vero abeſt, Tertullianum, Bedam, Adonem (ſaltem in Chronico, aut in Martyrologio die XI. Julii) & Reginonem, *Hermeti Paſtori* librum *Hermæ* tribuiſſe; viri eruditi *Hermetem* noſtrum non tantum non eliminant, ſed potius confirmant. Quî enim, amabo, hujuſmodi fabula fingi unquam poterat, niſi Pius *Hermetem* fratrem vere habuiſſet, fundamentum eorum, quæ ſuperaddita fuiſſe dicuntur? Hæc eſt Tillemontii ſententia tom. 1I. pag. 656. omnium Criticorum calculis digna. Certe *Hermetis* librum de feſto paſchali die dominico celebrando, olim revera exſtitiſſe, probari etiam videtur ex inſigni illa Controverſia Aſianas inter & reliquas totius Orbis Eccleſias, ſub Commodo exorta, dum primæ Luna XIV. aliæ vero *die dominica* magnum illud feſtum recolendum putarent, utriſque veterum conſuetudini inniti affirmantibus, teſte Euſebio Hiſt. lib. V. cap. XXIII. & XXIV. ubi S. Irenæus in epiſtola Synodica ad Victorem Papam, licet Aſianos a communione ceterarum Eccleſiarum propterea ejiciendos, non adprobaverit, attamen *Anicetum*, *Pium*, *Hyginumque*, *Teleſphorum*, & *Xyſtum* reſurrectionis myſterium dominico die obſervaſſe fatetur. Hinc Victor, qui Pio poſt Anicetum, Soterem, & Eleutherum *quartus* ſucceſſit, quum Aſianorum ritum mordicus improbaverit, nequaquam credendus eſt nudæ tantum traditioni & verbo prolatæ, ſed ſcriptæ etiam, & ab *Hermete Paſtore* in libro de paſchate pridem literis conſignatæ inhæſiſſe.

S. HERMES PASTOR. LIB. 1I. CAP. I.

1II. Docti viri nobis illudunt, dum *Hermam* aliquando *Hermetem* vocari contendunt; hinc *Hermæ* librum *Paſtorem*, Hermeti Paſtori adſignatum rati: quod nemo veterum cogitavit. Sed nec *Hermæ* illi ullus veterum *Hermetis* nomen tribuit: non Clemens Alexandrinus Stromatum lib. I. pag. 311. 356. lib. 1I. pag. 360. lib. VI. pag. 679. editionis Caroli Morelli: non Tertullianus de Oratione Cap. XII. non Origenes de Principiis lib. I. Cap. 1II. Philocaliæ Cap. I. & in Epiſt. ad Romanos lib. X. cap. XVI. non Euſebius Hiſt. lib. 1II. cap. 1II. non denique Hyeronymus in Catalogo Cap. X. & in Oſeam lib. 1I. cap. VII. adeout apud unum *Rufinum*, tunc forte Græcam terminationem ſequutum, in Expoſitione Symboli ſemel proſtet *libellus Hermatis* pro *Hermæ*: & quanquam in ejus latina verſione libri de Principiis bis legitur *Hermes* pro *Hermas* lib. I. cap. 1II. & lib. IV. cap. 1I. hoc tamen in Origenis codice Græco nequaquam comparet; ſed Ἑρμᾶν, *Hermam*. Immo & apud Euſebium Rufini lib. 1II. cap. 1II. occurrit *libellus Hermæ*, non *Hermatis*, neque *Hermetis*. Horum pleraque teſtimonia quum recitaſſet Cotelerius in fronte libelli Hermaici, poſtea in notis *Hermam*, ipſum *Hermetem* di-

ctum fuiſſe pronunciavit. Pearſonius qnoque in notis ad *Rufini* expoſitionem in Symbolum poſt Opera Sancti Cypriani editionis Jo: Felli, & Dodvvellus in Differt. IV. Cyprianica hanc ſententiam amplexi, fabuloſum monſtrum obtrudunt. Ait quidem Labbeus in notis ad Catalogum Bellarmini to. I. pag. 430. Græcis unnm nomen eſſe Ἑρμᾶς & Ἑρμῆς, mutata ſolum dialecto, quæ in primo ſit *Dorica*, in altero *Jonica*. Lucas Holſtenius quoque in notis Mſs. ad Bellarmini Catalogum tradit Ἑρμᾶς, *Syrorum & Ægyptiorum pronunciatione idem eſſe, qui* Ἑρμῆς. Verum his facile occurritur, ſiquidem apud eoſdem auctores, pleroſque Orientales, qnibus *Hermæ* Paſtor, utpote Græce ſcriptus, magis, quam Latinis innotuit, ſemper legitur Ἑρμᾶς nunquam Ἑρμῆς. Eraſmus ad *Novum Teſtamentum* G. L. in I. ad *Romanos* XVI. ait *Hermen & Hermam* diverſa nomina eſſe, prius Ἑρμᾶν, alterum Ἑρμῆν, nempe *Mercurium*, ut ipſe vertit. Priori modo ſcriptum legimus in Stichometria Sancti Nicephori pag. 420. editionis regiæ, in gignendi caſu Ἑρμᾶ, *Hermæ*. Sic etiam in epiſtola Sancti Paulli ad Romanos cap. XVI. Ἑρμᾶν, *Hermam*, ubi Hugo Grotins Operum tomo II. par. II. pag. 762. *Hermæ* nomen ex Ἑρμόδωρος, contractum obſervat; nam ſicut notaverat in prolegomenis ad *Lucam*, nomina quæ in ᾶς terminantur, partem ſui poſtremam abſcindere conſueverunt, ut Δημᾶς Δημήτριος, Μηνᾶς Μηνόδωρος. De hoc, aliiſque ejnſcemodi nominibus conſulatur Thomas Reineſius Epiſt. I. ad Rupertum pag. 461. Quare Hermas ille Orientalis idem erit ac *Hermodorus*, ſcilicet cum juniore *Hermete* Aquilejenſi minime confundendus. De *Herma* meminit Paullus in Epiſtola ad Romanos XVI. 14. teſte etiam Euſebio in Hiſt. lib. III. cap. III. ac Hieronymo in Catalogo cap. X. fuitque unus e LXX. diſcipulis Domini, deinde *Epiſcopus Philippenſis*, ſi fidem meretur Dorotheus Epiſcopns Tyrius apud Auctorem Chronici paſchalis pag. 428. Sed *Hermes Paſtor*, homo latinus, ex Maii Bollandiani tomo II. pag. 360. fuit ſimplex presbyter in Eccleſia Romana. Quare Antonius Auguſtinus de emendatione Gratiani lib. I. Dialogo VI. pag. 63. edit. I. Baluzii, Baronius A. D. 159. §. IV. & die IX. Octobris, Henricus Palladins Rerum Foro-Jul. lib. VII. pag. CXI. & Franciſcus Maria Florentinius in Martyrologio pag. 715. minus recte *Hermetem* recentiorem, & Aquilejenſem cum *Herma* illo majori conflarunt, quem Sanctus Paullus ſalutari jubet. Baronius tamen eodem, quem dixi, anno §. VII. perpenſo utriuſque Auctoris libro, de re ipſa *magnopere ambiguum* ſe ingenue fatetur. Bellarminus omnium optime utrunque Scriptorem, utriuſque etiam libros, ſingulatim diſtinxit, licet nonnihil inconſtans *Hermam* ſive *Hermetem* utrumque appellavit. De Herma plura deſiderans, adeat Jo: Pearſonium in Vindiciis Epiſtolarum S. Ignatii par. I. cap. IV. pag. 39. Tillemontium to. II. pag. 121. 560. Nicolaum Nurrium in Apparatu to. I. pag. 47. & Jo: Albertum Fabricium in Bibliotheca Græca tom. V. cap. I. pag. 7. Hi enim hanc ſpartam mirifice ornarunt. Jo: Fellus Hermæ Paſtorem ab ſe recenſitum caſtigatiſſime edidit Oxonii A. D. 1685.

in

in 12.° ejuſdemque in illum animadverſiones poſtea Coteleriani acceſſerunt in altera editione Patrum Apoſtolicorum. Libri Analyſin præter Nurrium exhibet Tillemontius to. II. pag. 121. Quandonam ex hac vita *Hermes Paſtor* migraverit, ex Pii Epiſtola II. ad Juſtum Viennenſem colligitur, ubi Sanctiſſimus Pontifex Juſtum certiorem reddit de obitu *Paſtoris*, ſtatimque ſubjungit ſibi *revelatum eſſe citius ſe finem hujus vitæ facturum*; quod A. D. 161. die XI. Julii contigiſſe infra oſtendemus in cap. V. Quare *Paſtor* eodem anno 161. paullo ante *Pium* ad cœleſtem patriam evolavit. In Martyrologio Romano, inque veteribus Mſs. eum coli die XXVI. Julii notat Baronius. Sed dies ipſa non ita in comperto eſt; nam in Kalendario Romano Jo: Frontonis ſub die XXVIII. Augusti legitur *Natalis Sancti Hermetis*, ſi tamen eſt noſter. Ado in libello de Feſtis Apoſtolorum, ejus obitum defigit diei IX. Maii, ubi tamen cum *Herma* confundit; Hermæ enim Eccleſiæ ſeu Tituli Paſtoris originem tribuit. Sed hoc poſtremum fortaſſe irrepſerit a manu librarii; nam in Chronico, & in Martyrologio, ſe *Hermetem* ab *Herma* recte diſtinxiſſe Ado prodiderat. Auctor Florarii MS. illum refert ad Kalendas Martias apud Bollandianos tomo II. Maii pag. 360. qui ſe ſpondent de eodem acturos die XI. Julii to. I. Martii pag. 4. col. 2. *Hermetem* (rectius *Hermam*) auctorem *Paſtoris* coli ajunt die IX. Maii. Jo: Baptiſta Sollerius in Auctario ad Uſuardum Antuerpiæ editum A. D. 1714. die XXVI. Julii pag. 427. Sanctum *Paſtorem* noſtrum ex Uſuardinis codicibus inſeruit ſub titulo *Presbyteri & Confeſſoris*.

S. HERMES PASTOR. LIB. I. CAP. II.

CAPUT II.

I. *Paſtor domum Pudentis in Titulum, ab Eccleſia Sanctæ Pudentianæ in thermis Novati, diverſum, erexit in Vico Patricii*. II. *Eccleſia Sanctæ Praxedis non in Vico Patricii, ſed Laterani, contra Nardinum*. III. *Pia opera & ſcripta Sancti Paſtoris*.

SANCTUS PIUS hæc de *Paſtore* ſcribit ad Juſtum Viennenſem: *titulum condidit, & digne in Domino obiit*. Idem *Paſtor* ad Timotheum presbyterum, in epiſtola I. Sancti Pii memoratum, ait apud Baronium A. D. 162. §. II. & to. IV. Maji Bollandiani pag. 296. 298. 299. domum Pudentis Senatoris in Vico Patricii ſe in *titulum* convertiſſe. Hoc nomine ante redditam Eccleſiæ pacem, ædes, ſecretis Chriſtianorum Conventibus adſignatæ, appellabantur, quas nunc, eccleſias parochiales dicimus. Papebrochius duos Pudentes, ob ſimilitudinem nominum ab aliis in unum conflatos, diſtinguit, ſeniorem Sanctorum Petri & Paulli hoſpitem; juniorem Sanctorum Novati, Timothei, Praxedis, & Pudentianæ, ſeu *Potentianæ*, parentem. Alteruter Pudens fortaſſe eſt, qui in veterrimo Kalendario Eccleſiæ Carthaginenſis inſcribitur: III. *Kal. Maji Martyris Pudentis*, apud Mabillonium in Analectis tomo III. pag. 398.

I 2 Jacobus

S. HERMES PASTOR. LIB. II. CAP. II.

Jacobus Uſſerius in Britannicarum Eccleſiarum Antiquitatibus cap. III. pag. 18. edit. II. Timotheum & Novatum germanos facit, Pudentianam & Praxedem quoque germanas: ſed has illorum germanas ab antiquis nequaquam dici fatetur. Florentinius *Titulum Paſtoris* in domo Pudentis, a quo etiam aliquando dictum offendimus, alium facit ab Eccleſia Sanctæ *Pudentianæ*, a Pio dicata in Thermis Novati, ut dicam cap. IV. ſecus ac Baronius A. D. 159. §. VIII. & 162. §. I. & Panvinius de præcipuis urbis Romæ Baſilicis pag. 323. edit. Colonienſis 1584. qui *Titulum Paſtoris* cum Eccleſia in Thermis Novati conſtructa, miſcuerunt. Sed quum utrunque ædificium ſteterit in Vico Patricii, nempe in Via, quæ Collem Viminalem ab Exſquiliis nunc dividit, forſitan *Titulus* dirutus, poſtea Eccleſiæ Sanctæ Pudentianæ, ſibi proximæ, coaluit, ut conjicit Papebrochius. Anaſtaſius tradit, Hadrianum I. *Titulum Pudentis* (ſive *Paſtoris*) *ideſt Eccleſiam Sanctæ Pudentianæ in ruinis poſitam noviter reparaſſe*. Quare Monogramma, quod ex veteri muſivo adducit Pompejus Ugonius in Hiſtoria Stationum Urbis pag. 164. huic Hadriano I. convenit, non III. In Bulla Cœleſtini II. A. D. 1195. *Jordanum presb. Card. S. Pudentianæ tit. Paſtoris ſubſcriptum* reperio apud Ughellum to. VIII. pag. 200. Idem legitur in alia Alexandri III. nondum edita. In Hiſtoria Privernate Theodori Vallii lib. II. cap. VIII. pag. 74. exſtat Honorii III. Diploma anni 1217. cui inter alios ſubſcribit *Petrus Sanctæ Pudentianæ Tituli Paſtoris presbyter Cardinalis*. Hujus Eccleſiæ Zoophoro & epiſtylio portæ inſculpti viſuntur SS. Paſtor, Pudens, Praxedes, Pudentiana, & in medio Agnus typicus, ut carmina leonina ſingulis circumpoſita palam faciunt, quæ non tantum duodecimo ſed octavo etiam ſæculo obtinuiſſe nos docet epitaphium Taſſilonis Bavariæ Ducis apud Marquardum Freherum in Originibus Palatinis to. I. cap. VI. Effigies Sancti Paſtoris in veſte Sacerdotali benedictionem dextera impertientis, conſpicitur, & cum volumine in læva: quod Evangeliorum Codicem denotare putat Ciampinus in Veteribus monumentis tomo I. pagin. 26. 28. ſed potius eſt liber de *paſchate* ab eodem Paſtore conſcriptus. Vide Maji Bollandiani tomum II. pag. 90. & tomum IV. pag. 298. Circum hi verſus leguntur.

Hic cunctis vitæ PASTOR dat dogmata Sancta:
Sancte precor, PASTOR, pro nobis eſto rogator.

Ex his, quæ dixi, falli oportet Nardinum in Roma antiqua lib. IV. capite III. regione V. negantem Eccleſiam Sanctæ Pudentianæ ſtetiſſe in Thermis Novati, ubi ipſe ſtatuit Titulum Sanctæ Praxedis, qui tamen non in *Vico Patricii*, ſed in *Latericio*, ſeu *Laterano* ab Anaſtaſio collocatur. Contra, Paſtor in epiſtola ad Timotheum apud Baronium A. D. 162. §. II. Domum Pudentis ab ſe in Titulum erectam, æque ac Thermas Novati, a Pio in Eccleſiam ſub nomine Potentianæ dicatas, ſtatuit in *Vico Patricius*, Eccleſiam vero Sanctæ Praxedis *in Vico, qui appellatur Lateranis*. Conſulantur Bollandi continuatores to. IV. Maji pag. 299.

Digitized by Google

pag.299. 300. apud quos etiam tomo III. die XVII. Junii pag.286. Cœmeterium Sancti Hermetis memoratur in Via Salaria. Hi tres Tituli apud Labbeum to.IV.Conciliorum pag.1315. ſeparatim recenſentur in Concilio Symmachi ſub finem Sæculi quinti, nondum Paſtoris ſeu Pudentis, & Sanctæ Pudentianæ Titulis in unum coactis.

III. Uunm adhuc addam de Sancto Paſtore ex Codice Lateranenſi apud Autonium Boſſium in Roma ſubterranea lib. I. cap.XI. *hic vir beatiſſimus multa Corpora Sanctorum clanculo rapuit & ſepelivit, fretus conſilio & adjutorio Sanctarum Virginum Pudentianæ pariter & Praxedis, quarum Corpora Virginum honorifice ſepelivit.* Is literis mandavit Acta earundem SS.Virginum, quæ primus omnium vulgavit Boninus Mombritius, & poſtremo Papebrochius tomo IV. Maji pag.299. collata & emendata ad Codices MSS. Bodecenſem, duplicem Trevirenſem, Fuldenſem, Romanum, alioſque. Laudantur ab Adone in Martyrologio die XX. Julii. Cum eodem Hagiologo Bollandiano fatemur iiſdem Actis aliquid furfuris admixtum ab iis, qui duos Pudentes unum primi, alterum tertii ſæculi diſtinguere neſcierunt, & extremam clauſulam ab alio, quam a primævo auctore, adſutam fuiſſe.

Opera Sancti Hermetis Paſtoris.

I.

Dubia.

Acta SS. Pudentianæ, Praxedis, & Novati.
Epiſtola ad Timotheum presbyterum.

II.

Falſo attributa.

Paſtor Hermæ.

III.

Deperdita.

Liber de paſchate die dominico celebrando.

SANCTUS

S. PIUS I.
LIB. II. C. III.

SANCTUS PIUS
AQUILEJENSIS

Summus Pontifex, hujus nominis Primus.

CAPUT III.

I. *Sanctus Pius Aquilejenſis in Cathedra Romana ſedit ſtatim ab Hygino, ante, & non poſt Anicetum.* II. *Non fuit Vicarius, ſed ſucceſſor Hygini. Vicarii Summorum Pontificum, ab ipſiſmet Pontificibus minime diverſi.* III. *Bucherianus Catalogus, aliique, ubi agunt de Pio, ad examen vocati.* IV. *Anicetus Pio iterum male præpoſitus.* V. *Quamdiu in Pontificatu vixerit Pius.* VI. *Martyrii gloria inſignis.*

I. HERMETI *Paſtori* Comes & frater accedit Sanctus Pius. Hunc, quicumque Summorum Pontificum res geſtas, patria illorum expreſſa, literis conſignarunt, *Aquilejenſem*, & *Rufini* filium uno ore dixerunt. *Pius natione Italus ex patre Rufino de civitate Aquileia*, inquit vulgatus Anaſtaſius, ceterique pontificales nomenclatores. Utrum in Petri Cathedra *Anicetum* vel *Hyginum* exceperit, non omnino inter ſe conveniunt auctores, quandoquidem apud Optatum, Summos Pontifices enumerantem, in libro II. de Schiſmate Donatiſtarum cap. III. *Hygino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter* ſuccedit. Hanc tamen Optati ſeriem vitio laborare dudum viderunt præſtantes viri Franciſcus Balduinus, & Gabriel Albaſpinæus, propterea quod hæc verba *Damaſo Siricius* HODIE ſcribere non potuerit Optatus, qui opus ſuum circa A. D. 370. perfecit: at *Siricius* non fuit Pontifex ante A. D. 383. Quare *Siricii* nomen a librario, qui ejus tempore Optatum exſcripſit, irrepſiſſe notavit Baronius A.D. 368. §.XVII. Vulgatam Optati lectionem ſequutus videtur S.Auguſtinus Epiſt.LIII. alias CLXV. ubi eadem habet, quæ Optatus, nempe *Hygino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter*. Baronius A. D. 158. §.III. hunc ordinem fulciri putavit a Sancto Hieronymo in Catalogo cap. XXII. ubi DECIMUS *poſt Petrum Epiſcopus Anicetus vocatur*: qui numerus, *a Petro* ductus, *Pium* Aniceti non *deceſſorem*, ſed *ſucceſſorem* facit. Verum nihil vetat, quin Anicetus & *decimus* poſt Petrum, & etiam Pii *ſucceſſor*, non *deceſſor* extiterit: nam Hieronymus non ſolum in Catalogo, ſed etiam in Chronico Euſebiano, a ſe latine expreſſo, & aucto ſub Olympiade CCXXX. *decimum* poſt Petrum Epiſcopum Anicetum conſtituit, ubi ei *Pium* præponit, quem *Romæ* NONUM *Epiſcopum* vocat, excluſo nempe *Anacleto*, vel cum *Cleto* confuſo; non enim Hieronymus numerum init a *Petro*, ſed ab ejus ſucceſſore Lino, de quo ait in Chronico: *poſt Petrum* PRI-

PRIMUS *Romanam Eccleſiam tenuit Linus*; unde Soter Aniceti ſucceſſor ab eodem Hieronymo Pontifex *undecimus* appellatur. In Catalogo tamen cap.xv. Clemens, qui poſt Linum Petri ſucceſſorem, Cleto vel Anacleto ſuccedit, vocatur *quartus poſt Petrum Romæ Epiſcopus*, quod perinde eſt. Quare labitur Papebrochius in Propilæo par.I. pag.22. ratus Hieronymum circa Pii ſucceſſionem in Optati & Auguſtini ſententiam iviſſe. Ut clarius res pateat, Pontificum ordinem Hieronymianum & vulgatum heic Lectorum oculis ſubjiciam. S. Pius I. Lib. II. C. II.

I. Pontificum ſeries ex Hieronymo.	II. Pontificum ſeries vulgata.
Petrus.	1. *Petrus.*
1. Linus.	2. Linus.
2. Cletus, *alias* Anacletus.	3. Cletus.
3. Clemens.	4. Clemens.
4. Evariſtus.	5. *Anacletus.*
5. Alexander.	6. Evariſtus.
6. Sixtus.	7. Alexander.
7. Teleſphorus.	8. Sixtus.
8. Hyginus.	9. Teleſphorus.
9. Pius.	10. Hyginus.
10. Anicetus.	11. Pius.
11. Soter.	12. Anicetus.
	13. Soter.

Irenæus lib.III. cap.IV. Pontifices Romanos recenſens, Hieronymianum ordinem tanto ante his verbis expreſſerat: *Valentinus enim venit Romam ſub Hygino, increvit vero ſub* PIO, *& prorogavit tempus uſque ad Anicetum. Cerdon, qui ante Marcionem fuit, ſub Hygino, qui fuit* OCTAVUS *Epiſcopus*. Et paullo poſt. *Marcion autem illi ſuccedens, invaluit ſub Aniceto*, DECIMUM *locum epiſcopatus tenente*. Ergo *nono* loco fuit Pius, & *decimo* Anicetus ſecundum Irenæum & Hieronymum. Eadem ex illo habet Euſebius in Hiſtoria lib.IV. cap.XI. ubi tamen Hyginum *nonum* Epiſcopum, non *octavum*, appellat. Ita pariter Cyprianus Epiſt.LXXIV. quia uterque non a *Lino*, ut Hieronymus, ſed a *Petro* numerum iniit. Hunc poſteriorem ordinem ſequutus videtur Irenæus lib.I. cap.XXVII. alias XXVIII. Sed Renatus Maſſuetus, qui nuper Irenæum ab ſe egregie illuſtratum vulgavit, Hyginum ſemper *octavum*, Pium vero *nonum* ab Apoſtolico Patre dictos contendit. Sane in duplici Indiculo Mabilloniano, utroque antiquiſſimo, in Analectis tom.III. pag.426. ſi numerus ducatur a *Lino*, qui in altero *primus* occurrit, Anicetus *decimus* erit, Piique ſucceſſor; quia Anacletus, ſtatim poſt Clementem poni ſolitus, omnino abeſt. Adſtipulatur alius Indiculus, & hic vetuſtiſſimus, utpote ad Sanctum Silveſtrum uſque perductus, inter opera Sancti Athanaſii novæ editionis to.I. pag.XC. His non animadverſis, Emmanuel Schelſtratius

S. PIUS I. LIB. II. C. III. tius in Antiquitate illiuſtrata to.I. pag.417. Euſebium, tanquam ſibi non conſtantem, arguit, quaſi in Hiſtoria lib.IV.cap.XI. Pio Anicetum, quem *decimum* Pontificem vocat; deinde Aniceto Pium, præpoſuiſſet in Chronico. Nimirum Schelſtratius Euſebium legens, ulterius procedere neglexit, alias *Pii* defuncti *decimus* Pontifex ſucceſſor, non deceſſor, Anicetus ſtatim illi occurriſſet. Hunc eundem, quem digeſſimus, ordinem, teſtes æquales undequaque confirmant. Nam Hegeſippus temporibus Apoſtolicis proximus apud Euſebium lib.IV. cap.XXII. de ſe ita loquitur: Γενόμενος δὲ ἐν Ῥώμῃ διαδοχὴν ἐποιησάμην μέχρις Ἀνικήτου, οὗ διάκονος ἦν Ἐλεύθερος. καὶ παρὰ Ἀνικήτου διαδέχεται Σωτὴρ μεθ' ὃν Ἐλεύθερος. Hunc locum ſic vertit Johannes Pearſonius in Operibus poſtumis pag.25. *Romæ vero quum eſſem, ſucceſſionem compoſui uſque ad Anicetum, cujus diaconus erat Eleutherus, & Aniceto ſucceſſit Soter, poſt quem Eleutherus*. Pius ergo *præceſſit*, non *ſucceſſit* Aniceto. Euſebius eodem lib. IV. cap. XI. ex Irenæo hæc de Valentino hæretico protulerat, ſecundum interpretationem *Rufini*, quæ heic præ aliis arridet: *Valentinus venit Romam ſub Hygino. Invaluit autem temporibus* PII, *& ad Anicetum uſque duravit*. Et poſt alia: PIUS *vero in urbe Roma quindecim annis in Sacerdotio expletis Aniceto poſt tradidit Sedem. Cujus temporibus* (ſcilicet Pii) *Hegeſippus refert ſemetipſum Romam veniſſe, & permanſiſſe inibi uſque ad Eleutherum*. Rurſus lib.V. cap. VI. *tum Hyginus, deinde* PIUS, *poſt Anicetus illo munere potiebatur*. Ex his *Hyginum* inter & *Anicetum* in cathedra Pontificali ſediſſe *Pium* conſpicimus, eandemque ſeriem apud omnes Græcos haberi fatetur etiam Pearſonius pag.265. Idem conſtat ex ſubſequentibus verbis Irenæi lib. III. cap. III. *deinceps Hyginus, poſt* PIUS, *poſt quem Anicetus*. Etiam ex fine lib.III.poematis in Marcionem, quod viri docti, jam memorati, quin ſit Tertulliani, non ambigunt. Hanc eandem ſententiam fulcit auctoritas Epiphanii lib.I. Hæreſi XXVI. Proſperi in Chronico, apud Labbeum in Bibliotheca MSS. to. I. pag.32. & utriuſque *Nicephori*, Calliſti in Hiſtoria lib. III. cap. XXV. & Conſtantinopolitani in Chronographia pag. 411. Nec certe diſſentit Catalogus Bucherianus pag. 270. in quo tamen poſt *Pium*, vitio codicis abeſt *Anicetus*, *Soterem* inter & *Pium*, loco vacuo relicto. Denique concinit duplex Indiculus Mabillonianus, *ut jam plane* (inquit nobiſcum Baronius A. D. 158.§.III.) *ſtultitia habeatur iis non acquieſcere, qui eodem tempore, quo iidem Pontifices in Eccleſia claruere, ut Hegeſippus & Irenæus*, quorum alter *omnium doctrinarum curioſiſſimus explorator*, a Tertulliano dicitur in libro contra Valentinianos cap.V. ille vero a Hieronymo in Catalogo cap.XXII. *omnes a paſſione Domini uſque ad ſuam ætatem eccleſiaſticorum actuum hiſtorias texuiſſe*. Quare *Pii* & *Aniceti* ſucceſſio, hujuſmodi teſtium auctoritate firmata, qui *Pii, Aniceti*, & *Soteris* æquales, ſub Eleuthero ſcripſerunt, certiſſima haberi debet.

II. Nihilominus vir, in ſacræ antiquitatis ſtudio præclari nominis, Godefridus Henſchenius, binos Pontificum Romanorum *Catalogos* ab ſe

ſe editos tomo I. Aprilis his tam diverſis & gravibus teſtimoniis præferre non dubitavit hac una de cauſſa, quod tempora ſingulorum Pontificum per *Conſules* ibidem recenſeantur: quam *regiam viam*, in præfatione Annalium, vocat Baronius. Prior Catalogus (a Bucherio ſincerior ante vulgatus) ad Liberium; alter ad Felicem IV. perducitur, & in utroque *Pius* Aniceto *ſuccedit*. Ne vero Henſchenius auctorum, quos laudavimus, fidem explodere videretur, periculoſæ aleæ plenam divinationem, ab ſe primum excogitatam, ſæpius ingeſſit; Pium ſcilicet *Chorepiſcopum* ſeu *Vicarium* Hygini conſtituens, tunc forte carcere incluſi. Hygino autem mortuo, Anicetum *Succeſſorem* fingit, Pio tunc ægro, vel exule. *Pium* deinde Aniceti *Vicarium*, ac tandem *Aniceto* vita functo, *pontificem* ſalutatum comminiſcitur. Adi, ſi lubet, tomum I. Aprilis Bollandiani pag. 1. §. 2. tomum II. pag. 477. tomum III. pag. 5. & Maji tomum IV. pag. 297. Ex hoc novo Chronologiæ pontificiæ ſyſtemate, quod contra æquales & ſuppares Scriptores eccleſiaſticos pugnat, diſcrimen oritur, ne Eccleſiam bicipitem admittamus, nam uno tempore binos Succeſſores dabimus *Hygino*, Pium ſcilicet ex iis, qui eum, non *Vicarium*, vulgari notione, ſed verum *Pontificem* viderunt, *Hygino* autem ex Henſchenio *ſucceſſorem* dabimus *Anicetum*; Piumque eodem tempore *Hygini Vicarium*. Sed hoc monſtrum procul eliminandum; nullos enim Pontificum *Vicarios*, ab ipſiſmet pontificibus diverſos, per tria priora Eccleſiæ ſæcula conſtitutos præter *Linum*, & forte *Cletum*, ac *Clementem* (de quibus vide Tillemontium in Clemente tomo II. pag. 163.) in ſeptima ex regulis Chronologiæ recte ſtatuendæ, cenſet Antonius Pagius A. D. 67. §. XXI. contra Henſchenium & Papebrochium: a quibus vel ideo tot *Vicarii* Pontificum obtruduntur, quia illorum mortem contigiſſe non crediderunt ſub iis Conſulibus, quibus Catalogi I. auctor eam illigavit, vel quia diem *cultus* pro *emortuali* acceperunt: vel quia denique ſpiſſos errores in annos, menſes, & dies pontificum irrepſiſſe non animadverterunt. Catalogus I. Bucherianus nullius *Vicarii* unquam meminit; neque apud vetuſtos aut recentes ſcriptores aliqua eorum mentio apparet; puta apud Anaſtaſium, alioſque nomenclatores. Hinc Pearſonius in Annalibus Cyprianicis A. D. 253. §. IV. quum vidiſſet Catalogum I. in annis cuique pontifici adſignandis, alicubi fœde corruptum, Henſchenii novos *Vicariatus* exploſit, propterea quod ejuſmodi Chronotaxis hiſtoriam everteret, non confirmaret. Enimvero *Vicarii* pontificum, eorumque *ſucceſſores*, phraſi veterum Chriſtianorum, unum idemque fuerunt. Rem malo explicare verbis Cypriani ad Stephanum Papam Epiſt. LXVIII. alias LXVII. *Servandus eſt enim anteceſſorum noſtrorum beatorum martyrum Cornelii & Lucii bonor glorioſus, quorum memoriam quum nos bonoremus, multo magis tu, frater cariſſime, bonorificare, & ſervare gravitate, & auctoritate tua debes, qui* VICARIUS ET SUCCESSOR *eorum factus es*. Stephanus, quem alloquitur Cyprianus, fuit Cornelii æque ac Lucii *Vicarius*,

S. PIUS I. LIB. I. C. II.

S. Pius I. Lib. II. C. III.

rius, hoc eſt, interprete Cypriano, *Succeſſor*, quomodo latinos eam vocem uſurpaſſe auctor eſt Suidas, Βικάριος παρὰ Ῥωμαίοις διάδοχος, *vicarius apud Romanos Succeſſor*. Aliud vero eſt *Vicarius* vivi, aliud mortui. *Vicarius* vivi eſt adjutor, *Vicarius* mortui eſt *ſucceſſor*: Ille apud primos ſcriptores ſacros nullus vel rarus hoc vocabulo deſignatus; hic omnibus ſæculis frequens. Romanus Pontifex hac notione in eccleſiaſticis monumentis *Vicarius Sancti Petri* paſſim vocatur, illo nuſquam. In Concilio Epheſino Parte II. Actione III. apud Labbeum tomo III. pag. 625. *Cæleſtinus* Pontifex vocatur *Sancti Petri ſucceſſor & Vicarius*. Apud Bollandum die XIII. Februarii tomo I. pag. 697. num. 38. col. 2. Sanctus *Bonifacius* Germanorum Apoſtolus fidem ſuam ita ſpondet Gregorio II. Pont. Max. *promitto ego Bonifacius, Dei gratia Epiſcopus, tibi, beate Petre Apoſtolorum princeps, Vicarioque tuo Beato Gregorio Papæ, & ſucceſſoribus ejus*. Conſonat ejuſdem Bonifacii epiſtola apud Baronium A. D. 740. §. IV. & V. Summorum Pontificum epiſtolæ in Codice Carolino alia exempla ſuppeditant. Paullus I. epiſt. XIX. rogat Pippinum Regem Francorum, ut defendat Eccleſiam Romanam *juxta id, quod polliciti eſtis Beato Petro, & ejus Vicario prædeceſſori noſtro, domno & germano meo ſanctæ recordationis Stephano Papæ*. Epiſt. XXXVI. Romani ad Pippinum ſcribentes, vocant Stephanum Papam imitatorem *Beati Petri, cujus vices gerit, dum ejus Vicarius conſiſtit*. Rurſus Paullus I. Epiſt. XLII. ad Carolum Magnum, & Carolomannum, Pippini filios, ait, Deum miſiſſe *Apoſtolum ſuum Beatum Petrum per ejus nempe Vicarium* Stephanum Papam, ut eos & eorum genitorem Pippinum oleo Sancto perungeret. Epiſt. XLVII. Stephanus Papa iiſdem fratribus ſemel atque iterum memorat promiſſionem, ab illorum genitore Pippino, *Principi Apoſtolorum & ejus Vicariis factam*. Hanc promiſſionem *Beato Petro ejuſque Vicario* a Pippino & filiis factam repetit Leo Oſtienſis in Chronico Caſinenſi lib. I. cap. VIII. quo loco alia exempla adducentem vide Angelum a Nuce num. 556. pag. 120. Alia item occurrunt apud Henricum Spelmannum in Conciliis Britanniæ tom. I. pag. 632. 633. Lupus Abbas Ferrarienſis in Galliis epiſt. LXXXIV. de Leone IV. Pontifice ait: *Vicarium Beati Petri Leonem Apoſtolicum*: ad quem locum videndus Baluzius in notis pag. 425. Sed adeundus in primis Theophilus Raynaudus in Onomaſtico pontificio, quod inſcribitur: *Corona aurea ſuper mitram Romani Pontificis*, ubi fuſe hanc nomenclationem ſummi in Romano Epiſcopo Petri *Vicariatus* explanat pag. 126. tomo X. Operum. Nec prætereundus Johannes Diaconus in Appendice ad Ordinem Romanum apud Mabillonium tomo II. Muſei Italici pag. 567. ubi hæc habet: *dominus Papa Sancti Petri Vicarius*. Ceterum alii etiam Epiſcopi interdum dicti *Vicarii Sancti Petri*, ſecundarii nimirum; nam Romanus Pontifex eſt *ſummus* ſeu *ſpecialis Petri Vicarius*, uti eum appoſite vocat Hincmarus Remenſis Opuſc. XIV. cap. XVI. His adde Mabillonium libro II. de re diplomatica cap. II. §. XII. & in Actis Sanctorum Ordinis Sancti Benedicti

dicti

dicti ſæculo IV. parte I. pag. 362. notis ad Paſchaſium Radbertum in Vita Sancti Adalhardi. Hæc omnia ſupremum pondus accipiunt a Pontificali Romano, quod eadem phraſi ſecundum antiquum morem etiamnum utitur in *examine conſecrandi Epiſcopi* poſt *formam juramenti*. Adſcribam verba ipſa Pontificalis: *vis beato Petro Apoſtolo, cui a Deo data eſt poteſtas ligandi ac ſolvendi, ejuſque* VICARIO, *domino noſtro Papæ, ſuiſque ſucceſſoribus Romanis Pontificibus fidem, ſubjectionem, & obedientiam per omnia ſecundum canonicam auctoritatem exhibere? Volo*. Quomodo autem Romanus Pontifex paſſim dictus *Vicarius* (hoc eſt *Succeſſor*) *Beati Petri*, ſic etiam Archiepiſcopus Mediolanenſis a Gregorio Magno dictus eſt *Vicarius* (hoc eſt *Succeſſor*) *Beati Ambroſii* libro XII. epiſt. LXV. Indict. III. ſecundum vulgatum Ordinem, nunc lib. XI. Epiſt. IV. His enim verbis ſcribit ad Clerum Mediolanenſem: *Vicarius Sancti Ambroſii indignus evidenter oſtenditur, ſi electus a talibus ordinatur*, hoc eſt a nonCatholicis. Ita etiam Epiſcopi Aretini dicti ſunt *Vicarii* Sancti *Donati*. Ludovicus Pius Imp. in Conſtitutione ad Paſchalem I. Pontificem de rebus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, eum vocat *Sancti Petri Vicarium*. Dantes etiam in Cantu XXI. Purgatorii:

Ove ha 'l Vicario di Pietro le piante.

Jam redeo ad Cyprianum. Sanctus Martyr Epiſt. LXVI. alias LXIX. ad Florentium hæc habet: *Ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis* VICARIA *poteſtate* SUCCEDUNT. Ejuſmodi ordinationem SUCCIDANEAM vocat epiſt. LXIX. alias LXXVI. ad Magnum. *Succidaneos* eoſdem eſſe ac *Succeſſores* & *Vicarios*, iterum epiſt. II. alias LXI. docet his verbis: *non poteſt enim videri ceſſaſſe qui* VICARIOS *ſubſtituit, & qui pro ſe uno plures* SUCCIDANEOS *ſuggerit*. Quare *Vicarii* Henſcheniani, veluti univerſæ antiquitati incogniti, & commenticii, evaneſcunt. Hinc in laterculis *Pii* & *Aniceti* jure deferendus vel ſaltem accurato examine perpendendus eſt auctor Catalogi I. qui electiones & obitus Summorum Pontificum per *Conſules* primus omnium deſcripſit poſt A. D. 354. nam de *Liberio* loquens, quem poſtremum recenſet, utitur elapſo tempore, *fuit*. Ante illud tempus annorum numerum ab *Imperatoribus*, non a *Conſulibus*, Eccleſiaſtici ſcriptores generatim inibant, ut Theophilus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, ſecus ac poſteriores, quos a faſtis Conſularibus annos deduxiſſe innuit Pearſonius in præfatione ad Annales Cyprianicos §. V. Landati Catalogi I. auctor Pontificum tempora per conſulatus recte digeſſit; ſed tamen primorum Pontificum annos eum ignoraſſe Pearſonius oſtendit. In Pii quidem & Aniceti laterculis menda jamdudum olfecerat etiam Johannes Cuſpinianus, qui eundem Catalogum I. ſparſim in ſuos faſtos tranſtulit; ideoque Onuphrius Panvinius, & Baronius illum deſeruerunt, & Pagius etiam deferendum ſanxit A. D. 67. §. XVII. quoniam *ubi de Pio ſermonem facit, vel corruptus eſt, vel ſaltem illius Chronici auctor Hygini, Anireti, & Pii ſucceſſionem, & eorum Sedis durationem ignoravit*.

 Hoc

S. Pius I. Lib. II. C. III.

Hoc idem repetit A. D. 165. §. III. & a Bucherio, qui eum primus vulgavit, *confuſior & vitioſus uſque ad Calliſtum*, *poſt hunc paullo diſtinctior*, *maxime poſt Lucium* agnoſcitur. Sanc in hiſce principiis non ita certum eſſe, ut poſſit *fidem facere indubitatam*, *poſt animadverſam in Pio & Aniceto difficultatem*, ingenue fatetur Papebrochius in Propylæo par. I. pag. 217.

III. Sed non ego propterea archetypum & primigenium Catalogum I. unde vulgata apographa prodierunt, in ſucceſſionis ordine digerendo eſſe corruptum facile adſentior. Siquidem Cuſpinianus A. D. 156. pag. 434. *Pium* ſtatim poſt Hyginum locavit his verbis, ex ſuo ejuſdem Catalogi codice allatis: *Pius ann.* XX. (pro XV.) *m.* III. *d.* XXI. *fuit temporibus Antonini Pii a Conſ. Clari, & Severi uſque duobus Auguſtis. Sub hujus epiſcopatu frater ejus Hermes librum ſcripſit, in quo mandatur, contineturque quod ei præcepit Angelus cum venit ad eum in habitu paſtoris*. Cuſpinianus pag. 432. monet *Clari & Severi* Conſulatum ſe conjeciſſe in A. D. 148. ſed male ominatur, ordiuem Pontificum ſic videri præpoſterum, ratus, Euſebium *poſt Hyginum* ponere *Anicetum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum* DECIMUM: quem errorem ſupra abunde refutavi. Idem Cuſpinianus A. D. 172. pag. 439. ex ſuo codice *Soterem Pii ſucceſſorem* ſtatuit præterito *Aniceto*, quem Bucherius de Doctrina temporum pag. 270. teſtatur deſiderari etiam in ſchedis Heriberti Roſvveydi, e *vetuſtiſſima membrana* Jo: Brennerii deſcriptis, ſibique oblatis a Jo: Bollando. Hac eadem *membrana* Cuſpinianum in ſuis Faſtis uſum pro certo habet Bucherius pag. 245. Sed errat, nam codicem Cuſpinianeum, alium a Brenneriano, adhuc ſervari in Bibiiotheca Cæſarea docet Petrus Lambecius tomo IV. pag. 275. idque etiam ex Conrado Janningo amico noſtro ſe didiciſſe affirmat Schelſtratius tomo I. pag. 327. Henſchenius in diatriba præliminari ad Majum §. IX. tradit, Bucherium *primum omnium* edidiſſe Roſvveidi apographum, ex Bollando impetratum: cujus poſtea editionem puram putam ſe expreſſiſſe fatetur idem Henſchenius. Quamobrem aſſequi nondum potui, cur in Henſcheniano exemplari, quod nobis pro Bucheriano venditatur, compareant *Anicetus*, *Eleutherus*, *Zephyrinus*, qui omnino abſunt a Cuſpinianeo, Bucheriano, & etiam Sirmondiano, mox memorando; quum omnia hæc apographa ex uno & eodem fonte manaverint. Etenim codex Cæſareus, qui eſt recentior, vel deſcriptus fuit e Brenneriano vel uterque ex alio vetuſtiori: quæ eſt ſententia Janningi apud Schelſtratium pag. 337. 338. Neutiquam vero Bucherianus codex ex Cæſareo prodiit, ut eidem videbatur Schelſtratio. Nam Bucherius, ut vidimus, *vetuſtiſſimam* Brenneri *membranam* appellat. Sed Cæſareus codex non eſt *membraneus*: neque Henſchenius (ſi ipſi credimus) alio exemplari, quam Bucheriano uſus eſt, ſecus ac putavit Schelſtratius. Hæc omnia fuſius, quam alias oportuiſſet, ideo ſum perſequutus, ut hinc pateat, Henſchenium conſilio præpoſtero Catalogi I. lacunas ex Catalogo II. clanculum ſupple-

ſuppleviſſe. Hoc male factum queritur Pagius A. 67. §. VII. melius a Bucherio actum animadvertens, qui ſuum illum Catalogum I. ex Schedis Roſvveydi, verbum de verbo, deſcriptum, vulgavit, probe noſcens, in codicibus, inſcriptionibus, numiſque exprimendis, ipſa etiam errata, lectorum oculis eſſe repræſentanda, ut verum ſenſum ipſi ſuo marte exſculpant. Ejuſdem Catalogi I. apographum, manu Jacobi Sirmondi exſcriptum, & Bucheriano reſpondens, ut teſtatur Pagius ex Jo: Harduino, exſtat Pariſiis in Collegio Claramontano. De hoc me quoque jamdudum certiſſimum reddidit, qui utrumque ductu ejuſdem Harduini in locis ſuſpectis, me rogante, diligentiſſime contulit, dum olim eſſet Pariſiis, Julius Imperialis, nunc Sancti Angeli Princeps, quem honoris cauſſa nomino. S. Pius I. Lib. II. C. III.

IV. Ex his, quæ ſatis longo, ſed forte non prorſus inani excurſu, a me dicta ſunt, colligo, ſanctum *Pium* Aquilejenſem, in Summi Pontificatus cathedra ſtatim *poſt Hyginum* omnino ſediſſe, & ſecus opinantium effugia magnis alucinationibus patere. Hoc percepiſſe videtur Henſchenii diſcipulus Papebrochius, ut ipſe de ſe teſtatur in Propilæo par. I. pag. 23. *reverentiſſimus auctoritatis coævæ*. Ipſe enim Hegeſippi & Irenæi teſtimoniis perpenſis, ut Pium Aniceto præponeret, aliud (æque tamen infelix) medium tentavit, invertens nimirum poſteriores utriuſque Pontificis conſulatus; itaut Pius, qui in Catalogo dicitur ſediſſe a Conſulatu *Clari & Severi uſque duobus Auguſtis*, ſediſſe dicatur *uſque Præſente & Rufino*, ſub quibus Catalogi tradunt obiiſſe Anicetum; quem Papebrochius ſediſſe fingit a Conſulatu *Gallicani & Veteris uſque duobus Auguſtis*. Sed vir induſtrius etiam hac mutatione facta, fabuloſis nihilominus Magiſtri ſui Vicariatibus eget ad ſucceſſionem Pii recte firmandam, quia ſpacium regiminis in Catalogo expreſſi, nonniſi per *Vicarium impleri* poſſe arbitratur, ideoque hujuſmodi, ut ipſe vocat, *divinationem*, veluti inanem omnino reſpuimus. Quin vero in Catalogo II. laterculus *Aniceti* præpoſtera librariorum oſcitatione ante *Pium*, quem ſequi debebat, tranſlatus fuerit, non eſt cur dubitari poſſit. Hunc eundem errorem primo auctori libri Pontificalis inde adhæſiſſe pro certo habet Schelſtratius tomo I. pag. 393. Optatus & Auguſtinus ſub finem ſæculi IV. vetuſtius exemplar ſequuti videntur, ex quo Catalogus II. uſque ad *Felicem* IV. deductus proceſſerit. In eodem libro Pontificali error ineptus celari profecto non potuit: ibi enim *Hyginus* X. præſignatur, *Anicetus* vero XII. Quare in primævis ejuſdem libri Codicibus MSS. Pium medium, eundemque XI. intercedere debuiſſe, res ipſa loquitur. Enm ſane in duplici Florentino intercedere jam notaverat *Lucas Holſtenius* apud Schelſtratium tomo I. pag. 415. qui pariter id collegit ex Codice Reginæ Svecorum, idemque ex Regio, Mazarinico & Thuaneo deſcripſerat Carolus Annibal Fabrotus in variis lectionibus ad calcem Anaſtaſii magnæ editionis pag. 253. 292. Præterquamquod *Pium* in Anaſtaſianis Codicibus *Aniceto* præponendum ex unis utriuſque conſularibus notis, licet in ſecundo mendoſis, evin-

Digitized by Google

S. Pius I. Lib. II. C. III. evincitur: quum enim *Pius* ſediſſe dicatur *Conſulatu Clari & Severi*, qui incidit in A. D. 146. ſecundum Faſtos Noriſianos; *Anicetus* vero a *Gallicano* & *Vetere*, qui Conſules proceſſerunt A.D. 150. inde planum fit *Anicetum* poſt, & non ante *Pium* ſediſſe. Eoſdem Conſules ex duplici Catalogo jam allato, dubio procul auctor libri Pontificalis mutuatus eſt. Hæc omnia in Catalogo II. integrum Aniceti laterculum, exſcriptorum indiligentia, Pio præpoſitum fuiſſe, confirmant; unde error in alios manavit, & primo in Optatum, quem ex rationibus jam adductis, Catalogus I. fallere non potuit, quod male ſuſpicabatur Pearſonius in operibus poſtumis pag.266. Subinde tamen Optatus fortaſſe Auguſtinum fefellit. Jam vero ulterius procedamus.

V. Certus annorum numerus, quos Pius in pontificatu tranſegit, ex recentium, & paullo antiquiorum Eccleſiaſticis monumentis difficulter colligi poteſt. Nam Gilbertus Genebrardus in Chronographia lib. III. pag.198. Baronius A.D. 167. §.I. Blondellus in Apologia pag.18. Petavius lib.XIII. de Doctrina temporum, & Pagius A.D. 150. §.XX.& 165. §.III. in ſpacio hujus pontificatus definiendo, ſibi non conſtant. Idem offenditur in vetuſtis Catalogis Henſchenianis tomo I. Aprilis, Schelſtratianis tomo I. Antiquitatis pag.414.633. 650. Mabillonianis tomo I. Analectorum pag.426. & Pagianis tomo I. Critices. Anaſtaſius etiam vel Damaſus, Ado Roſvveydi, Uſuardus Florentinæ editionis, & Martinus Polonus in Chronico pag.10. editionis Jo. Fabricii, plures aut pauciores annos Pio Pontifici tribuunt. Ab his omnibus quam longiſſime abiit Pearſonius pag.271. qui unum Eutychium Alexandrinum, ſæculi decimi ſcriptorem, ceteris monumentis præferens, Pium tradidit Romanam Cathedram impleviſſe ab A. D. 127. ad annum 142. & licet ſcriptores antiqui ad unum omnes ſub *Antonino* Pium claruiſſe teſtentur, ipſe ex ſuo illo Eutychio Pium retro ad Imperium Hadriani detruſit, univerſa profecto antiquitate reclamante. Ex hoc opinionum diſſidio nihil certi educi poteſt, quum antiqui Catalogi arbitrio librariorum aucti & immutati fuerint. Ego tamen dum Pii annos alii augent, alii minuunt, Livianum illud recogito lib. XXVI. cap. XLIX. *ſi aliquibus aſſentiri neceſſe eſt, media ſimillima veris ſunt*. Quare in ea ſum ſententia, ut religio apud me ſit recedere ab Euſebio, qui, præ aliis diu noctuque verſatus in tabulis Eccleſiaſticis, res Chriſtianas, & ſingulatim Romanæ Eccleſiæ, centum & quinquaginta annos poſt Pium, literis conſignavit, ob oculos habens certæ fidei ſcripta Hegeſippi, eidem Pio æqualis. Contra, Eutychius, ſcriptor novus & externus, cujus Hiſtoriam Eduardus Pocockius A.D.1658. ex Arabico ab ſe in latinum ſermonem translatam, vulgavit Oxonii apud Humfredum Robinſon, veterum Romanorum Pontificum tempora ſcire non potuit, quum etiam deceſſorum ſuorum, quæ tamen ab Euſebio diſcere potuiſſet, geſta ignoraverit, ſinguliſque propemodum narrationibus craſſos & fœdos errores chronologicos immiſcuerit, ut bene adnotat Pagius A.D.167. §.III. Barbarum hujuſmodi auctorem apud Pearſonium & Hen-

& Henricum Dodvvellum fidem meruiſſe, eo magis mirari ſubit; quo ex ejus ſcriptis conſtat, non ſolum cujuſque Pontificis tempora ab illo ſupine ignorata, ſed & nomina ridicule corrupta, nam *Hyginum* vocat *Eugenium*, & *Pium* mutat in *Marcum*. Itaque vere Guillelmus Cave in Hiſtoria literaria A. D. 933. plurima apud Eutychium occurrere obſervat, *anilibus fabulis ſimillima: quæ ſi non ex proprio cerebro finxerit, ſaltem ex futilibus Eccleſiæ ſuæ monumentis hauſit*. Euſebius ergo lib. IV. cap. XI. ſuæ Hiſtoriæ *quiudecim* annos Pio tribuit his verbis: *Romæ quum Pius anno epiſcopatus ſui* QUINCTO DECIMO *vitam cum morte commutaſſet, Anicetus Eccleſiæ illius Antiſtes factus eſt*. Eundem numerum ſervat Euſebianæ Hiſtoriæ interpres *Rufinus*, & exſcriptor Jo: Zonaras Annal. lib. XII. cap. I. pag. 594. editionis Cangii. Item plerique omnes Euſebii Codices editi & MSS. melioris notæ, ut fatetur Dodvvellus ad Pearſonium pag. 38. Chronicon etiam Euſebianum, a Scaligero, & Auberto Miræo vulgatum, ſub Olympiade CCXXX. Nicephorus in Chronographia pag. 411. Proſper in Chronico Labbeano pag. 32. & Chronographus Saxo Leibnitii pag. 26. Hæc produnt, Henſchenio recte viſum, in ſuo Catalogo I. (qui, ut diximus, a Bucheriano differre non debuit) numerum annorum Pii, corruptum, & pro XV. olim ſcriptum fuiſſe XX. proclivi enim lapſu X. pro V. ſcribi potuit. Hoc idem amplius firmatur, quoniam *a Conſulatu Clari & Severi uſque duobus Auguſtis*, ſub quibus in Catalogo I. Pontificatum Pius tenuiſſe dicitur, non XX. ſed XV. tantum annos præterlapſos, ipſa Conſulum Collegia, ibidem expreſſa, certiſſimum reddunt: nempe ab A. D. 146. uſque ad A. D. 161. Hunc calculum illi antefero, qui arriſit Sebaſtiano Tillemontio in Commentariis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ tomo II. pag. 312. & in notis pag. 654. dum ab A. D. 142. ad annum 157. Pium vixiſſe, falſo arbitratur, ex Chronico Euſebii. Quum in Catalogo Bucheriano Pius ſediſſe dicatur *a Conſulatu Clari & Severi* (nempe *Sex. Erucii Clari*, *& Cn. Claudii Severi*) uſque ad Conſulatum *duorum Auguſtorum* (ſeu *M. Antonini Veri*, & *L. Aurelii Commodi*) recte inde conſequitur, Pium Pontificatum rexiſſe ab A. D. 146. ad annum 161. ex Faſtis Noriſianis, ſive ab anno IX. Imperii Antonini Pii ad annum I. M. Aurelii Antonini Veri. Quare non video cur Bucherianus Catalogus ſit abjiciendus, ubi in ordine ſucceſſionis fideliter exprimit Hegeſippum & Irenæum: in annorum numero tempus in Hiſtoria & Chronico per Euſebium Pio adſignatum, undequaque confirmat, & duplex par Conſulum, in eodem Catalogo expreſſum, vitium, in annorum numero & termino cubans, luculenter emendat. S. Pius I. Lib. II. C. III.

VI. Jam vero alia difficultas excutienda eſt, utrumne ſcilicet Pius *martyr* obierit. Genebrardus ſuperius adductus quæſtionem proponit, ſed neutiquam ſolvit. Onuphrius Panvinius in notis ad Vitam Hygini, a Platina ſcriptam, audacter negat, *Pium* martyrium feciſſe, *quia in optimi Principis Antonini Pii tempora incidit, quem & perſecutiones in nos cohibuiſſe, & Chriſtianis æquum fuiſſe, patet ex Xiphilino*. In eadem

Digitized by Google

S. PIUS I.
LIB. II. C. III.

dem ſententia eſt Tillemontius, propterea Baronium carpens, quod die xı. Julii, & A. D. 167. §.I. ut Pium martyrem faceret, *vetera quæque*, ut ait, *eccleſiaſtica monumenta, Miſſalia, Breviaria, & Martyrologia* citaverit. Baronii verba hæc ſunt in Annalibus: *Pius Papa martyr coronatur: ea enim die natalis ejus martyrio illuſtratus, in eccleſiaſticis tabulis notatus antiquitus reperitur*. In Martyrologio autem ſic loquitur die xı. Julii: *revera ipſum martyrem vita functum vetera quæque eccleſiaſtica monumenta teſtantur, Miſſales, Breviaria, ac Martyrologia cuncta*. Inde Tillemontius hæc ſubjungit: *vellem pauciora teſtimonia generatim, & plura ſingulatim citaſſet*. Addit, quæcumque de Sancto Pio in ſcriptoribus paullo antiquioribus reperit, ſibi adnotata: ex recentioribus Molanum, qui A. D. 1568. feſto Pii adſuto, Uſuardum interpolaverat, non expreſſa nota martyrii; in altera editione A.D. 1583. (immo 1573.) martyrii notam primum omnium expreſſiſſe. Sed, viro eximio, hæc humanitus excidiſſe, ſtatim patebit. In eccleſiaſticis tabulis Pii depoſitio conſignatur die xı. Julii, quo e vita migravit A.D. 161. ut vidimus. Hoc eodem anno die vıı. Martii, T. Antonino Pio demortuo, imperare cœpit M. Aurelius Verus, ut ipſemet Tillemontius oſtendit in Hiſtoria Imperatorum to. ıı. pag. 379. 459. Sub hoc Imperatore in Chriſtianos ſævitum idem auctor accuratiſſimus docet teſtimoniis Chronici Euſebiani, Oroſii lib. vııı. cap. xv. Auguſtini de Civitate Dei lib. xvııı. cap. lıı. & Sulpicii Severi lib. ıı. Hiſtoriæ ſacræ: idque confirmat Theodericus Ruinartus in præfatione ad Acta martyrum §. 3. Cur ergo in M. Aurelii perſecutione, quam iidem auctores *quartam* appellant, Pius martyrio coronari non potuit? Sed etiamſi ſub Antonino in cœlum receptus fuiſſet, martyrii laurea non ideo illi auferenda, quippe ſub ipſo Antonino Chriſtianos ad necem quæſitos egregie docuit Ruinartus, itaut Panvinius & Tillemontius, Antoninum perſecutiones in Chriſtianos cohibuiſſe non recte cenſuerint. Sed nec minus viri docti falluntur, dum glorioſo *martyrii* præconio Pium in ſacris Faſtis ornari negant & pernegant. Contra enim ſtat antiquiſſimum Martyrologium Gellonenſe, editum a Luca Dacherio in Spicilegio tomo xııı. in quo ita legitur pag. 406. v. *Idus Julii Pii* MARTYRIS. Feſtum etiam *Sancti Pii Papæ &* MARTYRIS præfert Martyrologium Uſuardi impreſſum Florentiæ apud Franciſcum de Bonaccurſiis A. D. 1486. & mox Papiæ cura Antonii de Birretis A. D. 1487. in 4.° quam editionem pauci norunt. Ad hæc Martyrologium, *ſecundum uſum Romanæ Curiæ*, quod prodiit Venetiis apud fratres de Sabio A. D. 1522. in 4.° & ibidem editum A. D. 1548. in 16. antea emendatum per Bellinum de Padua. Aliud etiam Martyrologium *ſecundum uſum Romanæ Eccleſiæ* inſcriptum, in Bibliotheca Telleriana Pariſiis Cod. 1453. His editionibus undequaque reſpondent Uſuardi Codices MSS. Vaticanus 5417. Ottobonianus R. vı. 39. Chiſianus 433. & etiam meus. Addatur Senenſis in tabulario Eccleſiæ principis, Florentinus in Bibliotheca Laurentiana, & Narnienſis, qui *Datarium ſeu Martyro-*

tyro-

tyrologium ſecundum conſuetudinem Romanæ Curiæ inſcribitur in pluteis Caſanatenſibus, Martyrologium Auguſtanum tomo VII. Junii Bollandiani pag. 20. & Labbeanum ibidem pag. 27. Alios ſex codices Uſuardinos, martyrium Pii adſerentes, laudat V.C.Jo:Baptiſta Sollerius in auctariis ad Uſuardum, Antuerpiæ editum A. D. 1714. pag. 394. Conſonant Petrus de Natalibus lib. VI. Cap. LXXXII. & Dantes in Cantu XXVII. Paradiſi, qui omnes Pium *martyrem* vocant. Ad hæc Sanctus Pontifex cum appellatione *martyris* proſtat in Kalendariis, duplici Miſſali membraneo & Breviario præfixis, quæ apud me ſunt. In Kalendario etiam Breviarii Eccleſiæ Parentinæ, ſecundum ritum & conſuetudinem Patriarchalis Eccleſiæ Aquilejenſis, inque meo Miſſali chartaceo, *ſecundum morem Romanæ Eccleſiæ*, ſcripto per *Jo: de Jacobello de Capua in Sala Comitis Altavillæ*, menſe Aprilis A. D. 1483. Pro eodem martyrio ſtat Miſſale ſecundum conſuetudinem Romanæ Curiæ editum Neapoli per Matthiam Moravum 1477. Kalendarium, quod Cardinalis, pietatis & doctrinæ laude inſignis, idemque mihi plurimum Venerabilis, Joſephus Maria Thomaſius, vulgavit cum Reſponſorialibus & Antiphonariis Eccleſiæ Romanæ: vetus etiam Litania ab eodem ſummo viro edita in antiquis libris Miſſarum Romanæ Eccleſiæ pag. 118. ubi hi verſus leguntur. S. Pius I. Lib.II. C.III.

Nunc Stephanus, Linus, Clemens, Anacletus, & almus
Xyſtus, Alexander, Corneliuſque, PIUS,
Hippolytus, Vitus, Laurentius, atque Modeſtus
Chryſogonuſque pius nos miſerando juvent.
OMNES MARTYRIO decorati in nomine Chriſti
Conſpicui teſtes purpurei proceres.

Denique, ut plura Miſſalia & Breviaria omittam, quæ Bibliothecæ Vaticanæ forulos gravant, idipſum legitur in Kalendariis ante Miſſale & Breviarium Mſs. Tabularii Baſilicæ Lateranenſis; in Miſſalibus Mſs. Bibliothecæ Laurentianæ, & Sanctæ Crucis Florentinorum. Item in aliis, Romæ apud Marchionem de Maximo, & apud Sanctam Crucem in Hieruſalem Cod.84. Adhuc accedat duplex Breviarum MS. Bibliothecæ Collegii Romani Societatis Jeſu, & aliud apud Nobiles de Sanis in Civitate Senarum. Ab his non diſcrepant typis edita Venetiis per Gregorium Dalmatinum A. D. 1483. Lugduni typis Blaſii Guidonis A. D. 1557. Aquilejenſe, Venetiis excuſum per Andream de Torreſanis A. D. 1496. & Miſſale pariter Venetæ editionis apud Lucam Antonium Junctam A. D. 1519. His addatur Breviarium Romanum *de Camera* inſcriptum, & Venetiis editum apud eundem Junctam A. D. 1550. in folio. Anne hoc erit multa teſtimonia *generatim*, & nulla *ſingulatim* citaſſe? Licet ergo Molanus in codicibus Uſuardi, ab ſe inſpectis, Pium *Martyrii* nota illuſtrem fortaſſe non reperit, ideoque ex Martyrologio Romano, ſuæ Uſuardi editioni eam ſuperaddidit, non inde conſequitur, in reliquis exemplaribus Uſuardi, *Martyrii* præconio Pium caruiſſe. Itaque jure Baronius, poſt Petrum Galeſinium, in notis ad diem XI. Julii,

 & Fran-

Digitized by Google

S. Pius I. Lib. II. C. IV. & Franciſcum Maurolycum, *Sanctum Pium* ex Martyrologiis, Miſſalibus, & Breviariis, *Martyrem* dixit. Ea vero *generatim*, non *ſingulatim* laudavit, ne ſpiſſa recenſione lectorem obrueret, quod ſi vir magnus præſtitiſſet, me hoc onere liberaſſet. Quanquam vero in uno & altero Martyrologio, Pii Pontificis *martyrium* reticeatur, haud propterea dicendus nece violenta non obiiſſe: quod pleriſque primi & ſecundi Sæculi Pontificibus contigit.

CAPUT IV.

I. *Geſta Sancti Pii in epiſcopatu, & duplex Epiſtola decretalis ſub ejus nomine confecta.* II. *Prima ex aliis duabus epiſtolis ad Juſtum Viennenſem, eidem Pontifici vindicatur.* III. *Altera etiam.* IV. *Primi Viennenſes Epiſcopi contra Tillemontium ſuæ Sedi redduntur.* V. *Colobium fuit tunica ſolis Epiſcopis propria.* VI. *Epiſtola Sancti Pii, a Blondello, Dallæo, & Salmaſio in ſuas ſententias inique detortæ.* VII. *Permultis viris doctis probatæ.*

I. QUÆ Sanctus Pius geſſit in epiſcopatu, paucis recenſentur ab Anaſtaſio, vel Damaſo. I. Decrevit, *hæreticum venientem ex Judæorum hæreſi, ſuſcipi, & baptizari*. Petrus Boerius, Urbevetanus epiſcopus, in Gloſſis Mſs. monet, *hæreſim* large heic ſumi pro *Judæorum infidelitate*, idque non a Pio tantum, ſed ab aliis multis ſtatutum. Baronius A. D. 167. §. II. per hanc *hæreſim* putavit Cerinthi ſectam ſignificari, quæ præ ceteris ſtudebat Ebraicis ritibus. Eandem a Pio innui Epiſt. I. ad Juſtum Viennenſem poſtea videbimus. II. Thermas Novati in Vico Patricii, ideſt *ſubtus Sanctam Mariam ad præſepe*, ut ſcribit Boerius, idem Pius in Eccleſiam ſub nomine Pudentianæ, rogatu B. Praxedis conſecravit, ubi Pius ſæpe incruentum ſacrificium obtulit. III. In lavacro ab ſe ibidem conſtructo plures Chriſto regeneravit. IV. Quinque ordinationes fecit, & denique obiit die XI. Julii, depoſituſque eſt apud Sanctum Petrum in Vaticano, ubi adhuc ejus Corpus quieſcit cum hac recenti epigraphe, SANCTUS PIUS I. teſte Franciſco Turrigio in Cryptis Vaticanis par. I. pag. 58. Petrus Mallius, qui ſub Alexandro III. Pontifice ſcripſit Hiſtoriam Baſilicæ Vaticanæ, Pii Corpus ibidem locavit tomo VII. Junii Bollandiani pag. 41. ejuſque natalicium tanto ante Vaticano adſignaverat Ado in Martyrologio die XI. Julii. Baronius A. D. 159. §. I. ait, Pium anno II. ſui Pontificatus Paſchatis ſolemnia, ex Apoſtolica traditione, dici Dominico illigaviſſe, ut Eccleſias Judaizantes corrigeret, quæ illud more Ebræorum luna XIV. celebrant. Hujus ſuæ narrationis auctorem Baronius facit Euſebium in Chronico, cujus aliqua editio Pio reapſe illud decretum adſignat, ut Baſileenſis Henricpetrina anni 1549. Sed a Mombritiana reliquarum principe, omnino abeſt. Ad hæc in nullo ex codicibus Mſs. ſe id repeririſſe teſtatur Arnaldus

Digitized by Google

dus Pontacus in notis ad Chronicon Euſebii pag. 615. & etiam Scaliger num. 2158. qui addit, hoc *Marianum a Beda, Bedam a libro Hermæ apocrypho in ſua Chronica tranſtuliſſe, & ab illis in Euſebianum textum ab editoribus admiſſa*. Errat Scaliger; non enim Beda, aut Marianus de hujuſmodi Pii decreto uſpiam meminerunt. De paſchate autem vulgatus liber Hermæ penitus ſilet. Beda in Chronico hæc tantum habet. Operum tomo II. pag. 185. *Sub Pio, Romæ epiſcopo, Hermes ſcripſit librum, qui dicitur Paſtoris, in quo præceptum Angeli continetur, ut paſcha die dominico celebraretur*. Nihil amplius affert Ado Ætate v. A. D. 141. Marianus & Regino in Chronicis apud Jo: Piſtorium to. I. pag. 4. 379. His ergo auctoribus minime innotuit *Decretalis Epiſtola* I. quam poſtea ſub nomine Sancti Pii falſarii obtruſerunt, ubi inter cetera, de hac paſchatis celebratione agitur, quamque cenſorio ſtilo percellit David Blondellus in Pſeudo-Iſidoro pag. 194. & cum eo etiam eruditi Catholici, unam verborum atrocitatem auctoris heterodoxi damnantes, ut teſtis eſt Pagius A. D. 100. §. III. Ea tamen epiſtola apud Gratianum ſæpe laudatur, ut Diſt. LXXXIII. C. *Quid enim prodeſt*. Rurſus III. Q. IV. C. *Si quis vero*. VI. Q. V. C. *Oves paſtorem*. Illius etiam fit mentio De pœnit. Diſt. III. C. *Nihil prodeſt*. De Conſecrat. Diſt. III. C. *Noſſe*, & Diſt. V. C. *Nihil enim prodeſt*. Porro huic epiſtolæ conſarcinandæ, ſcripta, Pio recentiora, centones ſubminiſtrarunt, puta Biblia Latina poſt A. D. 370. per Sanctum Hieronymum recognita, S. Leonis epiſt. LXXXIV. Sixtus Pythagoricus per Rufinum circa A. D. 400. latine redditus, Hormiſdæ epiſt. XXV. A. D. 517. data, Cæſarii Arelatenſis Homilia XXII. Iſidori Hiſpalenſis ſententiarum liber III. Anaſtaſius & collectio Hadriani I. A. D. 785. vulgata. Ivo in Decreto parte IV. cap. III. primus omnium hujus epiſtolæ laciniam adduxit. Ivonem ſequutus eſt Gratianus, itidem in Decreto, par. III. diſt. III. cap. XXI. & deinde Petrus de Natalibus in Catalogo lib. VI. cap. LXXXII. his de Sancto Pio recitatis: *ſub ejus Epiſcopatu Hermes librum compoſuit, in quo mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini cum ad eum venit in habitu paſtoris, & præcepit ei, ut Sanctum paſcha die dominico celebraretur: quod & ipſe Pius Epiſcopus* CONSTITUIT. Alteram epiſtolam decretalem, Pium mentientem, quæ inſcribitur *Italicis fratribus*, quæque in prædiis ſacro uſui mancipatis non alienandis verſatur, poſt Blondellum explodit Philippus Labbeus in Conciliis tomo I. pag. 561. De utraque ſic cenſuit Baronius A. D. 166. §. IV. *Leguntur duæ aliæ prolixiores Pii epiſtolæ, de quibus alii diſſeruerunt*. Cenſura laconica & tanto viro digniſſima. Sed Henricus Palladius noſter lib. VII. pag. CXI. non modo placitum illud vulgare de paſchate, ſed utramque epiſtolam Pio adjudicavit: quæ tamen omnia Pearſonius pag. 118. ex narratione libri Pontificalis coaluiſſe opinatur. In poſteriori epiſtola, apud Gratianum ſemel, iterum, & tertium laudata XI. Q. I. C. *Si quis Sacerdotum*. XII. Q. II. C. *Prædia divinis*; & XVII. Q. IV. C. *Sicut qui*, exſtant fragmenta ex Bibliis

S. Pius I. Lib. II. C. IV.

L 2 Hierony-

S. Pius I. Lib. II. C. IV. Hieronymianis, & ex Conſtitutionibus Cæſareis XXIII. & XL. tit. II. lib. XV. Cod. Theod. A. D. 376. & 412. primum vulgatis. Quamobrem in ejus falſitate, nemo, qui ſit mentis compos, amplius hærere debet.

II. Hæc de ſpuriis epiſtolis Sancti Pii præfari libuit, priuſquam totidem ſinceras & genuinas, ad *Juſtum*, *Viennæ* Allobrogum Epiſcopum, ſcriptas, & nunquam ante Blondellum Pſeudo-Iſidorianis immixtas, fuſius a criticorum accuſationibus eidem Sancto pontifici vindicarem. Priorem ex veteri codice, in Germania reperto, primus omnium eduxit Georgius Fabricius in notis ad Poetas Chriſtianos, Baſileæ editos apud Jo: Oporinum A. D. 1563. pag. 102. Utramque ſexennio ſerius Jo: Jacobus Grynæus prodire juſſit in *Monumentis Sanctorum Patrum Orthodoxographis* Baſileæ apud Henricum Petri A. D. 1569. tom. I. par. II. pag. 3. quæ alia quidem ſunt ab *Orthodoxographis Theologiæ Sacroſanctæ* per Johannem Heroldum pridem editis item Baſileæ apud Henricum Petri A. D. 1555. Idem, quem dixi, Fabricius, in epiſtola ad Johannem Haubitium, iiſdem *Monumentis* præfixa, teſtatur, illum, ut vocat Scriptorum *theſaurum* (ubi eſt utraque epiſtola Sancti Pii) e *Bibliothecis vetuſtiſſimis* erutum. Alteram Pii epiſtolam, Aviti verſibus ſubjectam, ſe in codicibus Mſs. legiſſe affirmat Petrus Pithœus Adverſariorum lib. I. cap. XVI. eandemque laudari in duplici Martyrologio MS. Eccleſiæ Viennenſis produnt Socii Bollandiani tomo II. Maji pag. 99. ubi hæc leguntur. *P. idie nonas Maji natalis Sancti Juſti Martyris, ſexti epiſcopi Viennenſis, qui quo tempore Pius Papa primus Romæ ſederet, accepit epiſtolam conſolatoriam ab eo de ſacri pallii (quod colobium epiſcoporum vocat) dignitate & fidei fervore*. Primam earundem epiſtolarum jam recitaverant tomo III. Martii pag. 477. §. 2. Margarinus Bigneus utramque conjecit in tomum I. pag. 63. ſuæ Bibliothecæ Patrum, Pariſiis primo in lucem emiſſæ apud Michaelem Sonnium A. D. 1575. non tamen ex editione Grynæi, quam nondum viderat: neque ex tabulario Viennenſi, ut memoriæ lapſu putavit Baronius A. D. 166. §. IV. & ex eo Blondellus, Pagius, aliique. Codicem, unde illas Bigneus deſcripſit, vetuſtiſſimum fuiſſe, docet his verbis pag. 62. *Hæ duæ epiſtolæ his temporibus a Domino revelatæ ſunt, & repertæ in ſacrario baſilicæ Sancti Petri in urbe Lemovica, ubi hactenus latuerunt, deſoſſæ in arca ſaxea ſub terra, quæ præ nimia vetuſtate vix legi potuerunt*. Ergo palam eſt, falli eos, qui, ut epiſtolarum ſinceritati detraherent, eas ex uno tabulario Viennenſi emerſiſſe commenti ſunt, ut Blondellus, Pagius, & alii. Omnes porro allati ſcriptores utranque *Juſto Epiſcopo* inſcribunt, ita ut plane aberraverit Jo: a Boſco, priorem *Vero fratri* directam prodens in Bibliotheca Floriacenſi par. III. pag. 22. Annalium parens A. D. 112. §. IV. ut *plane aureas* commendat. Deinde A. D. 166. §. IV. ambas ex Bigneo ab ſe recitatas *germanas* & *legitimas* cenſet, & cenſendas eſſe pronunciat, tum ob rerum argumentum & admirabilem quandam cum rebus geſtis ejus temporis convenientiam, tum ob ſimpliciſſimum illum antiquitatis candorem

candorem, quem in omnibus præſeferre noſcuntur. Jo: Cardinalis Bona in Rebus liturgicis lib. 1. cap. 11. ſic pariter judicat: *eas recipiunt Orthodoxi, nec audent omnino reprobare Sectarii*. Certe Blondellus, qui in Pſeudo-Iſidoro, Genevæ impreſſo A. D. 1628. eas impoſturæ accuſaverat, poſtea ſenior, eoque prudentior factus, veterem hanc ſuam de iis ſententiam omnino exuit, ut ex poſterioribus ſcriptis ab eo editis A. D. 1641. 1646. 1649. manifeſtum ſit. Siquidem in libris de Primatu, de Sibyllis, & in Apologia, utriuſque epiſtolæ, tanquam ad illum, cujus nomen præferunt, certiſſime pertinentis, teſtimoniis abutitur: quod etiam Claudium Salmaſium & Johannem Dallæum, Henrico Hammondo reclamante, pridem feciſſe inferius exponam. Cur ergo vel propter Blondellum nondum reſipiſcentem ſuſpectiores nobis ſint, nihil ſane cauſſæ eſt. Nec magis movere debet, qui priorem illam *Blondelli* cenſuram nuper improvide exſcripſit Tillemontius, vir alias in his literis eximie præſtans. Quis enim ſententiam amplectatur, quam auctor prudens abjecerit? Tillemontio detractum minime cupio, dum heic aut alibi ob unius ſtudium veritatis, quam vir pius & doctus agnitam mirifice coluit, ei non accedo. Sed jam tandem quæ Criticis in epiſtola I. Sancti Pii diſplicuerunt, additis reſponſionibus noſtris, ordinatim recenſeamus. S. Pius I. Lib. II. C. IV.

1. Putant Pii ſæculo *Miſſæ vocabulum*, in ea memoratum, *ad Cathecumenorum miſſionem, ſubſequentemque Sacramentorum adminiſtrationem ſignificandam*, nondum inoleviſſe. Addit Tillemontius, Tertullianum, Cyprianum, & Cornelium nunquam illo uſos, etſi alias uti debuiſſent, ideoque Ambroſio minime antiquius videri. Sed Ambroſius, uti jamdudum uſitatum, non uti recens, illud vocabulum uſurpavit. *Miſſa* enim ad omnia Eccleſiæ officia ſignificanda olim adhiberi conſuevit, ceu vox Romanis frequentiſſima, quum a principum virorum baſilicis & conventibus dimitterentur; unde ad ipſum etiam conventum indicandum *Miſſa* pro voce *miſſio*, vulgo uſurpabatur, quomodo *acceſſa* pro *acceſſio*, *ulta* pro *ultio*, *remiſſa* pro *remiſſio*, *offenſa* pro *offenſio*, & id genus alia. *Miſſa* pro *miſſione*, hoc eſt præteritum paſſivum generis feminei pro nomine verbali apud Grammaticos frequens eſt, inquit Joſephus Vicecomes lib. I. de Miſſæ ritibus cap. v. *miſſio* autem pro *dimiſſione*, ſumpta eſt ex re militari. Vide Barnabam Briſſonium lib. IV. de Formulis prope finem. Hinc Avitus epiſt. I. *in Eccleſiis, palatiis, ſive prætoriis* MISSA *fieri pronunciatur, quum populus ab obſervatione dimittitur: nam genus hoc nominis etiam in ſæcularibus auctoribus invenietis*. Hanc rem erudite pertractat Panvinius in opuſculo MS. Vaticano 4973. quod eſt de Miſſarum & Liturgiæ vocibus. Vide etiam Baronium A.D. 34. §. LX. Cangii Gloſſarium Latinum, & Jacobum Benignum Boſſuetum in explicatione precum Miſſæ §. II. Dum ergo Pius ſcribit ad Juſtum, ſe *Miſſas* agere *cum pauperibus in domo Euprepiæ*, de conventibus intelligit, non de ſimplici ſolum *miſſione cathecumenorum*, aut de *ſacra-*

Digitized by Google

S. PIUS I. LIB. II. C. IV. *ſacramentorum adminiſtratione*, ut viri docti putarunt. Notanda eſt etiam formula *agere miſſas*, quæ tanquam vetus, communiſque in re ſacra, ſemel iterumque uſurpatur apud Victorem Vitenſem lib.II. cap.II. & XIII. de Perſecutione Vandalica. Pearſonius pag.268. ex hac eadem epiſtola confectum exiſtimavit decretum apud Gratianum Diſt. II. de Conſecrat. C. *Si per negligentiam*, ubi altare cum quatuor linteis fieri ſtatuitur: de quo Latinum Latinium, Franciſcum Toletum, & Franciſcum Turrianum inter ſe diſputaſſe colligimus ex latinis Lucubrationibus to.I. pag.369. Profecto ſi id verum eſt, quod ait Pearſonius, decretum illud oportet eſſe antiquiſſimum, & ex ſincero fonte deductum. Illa enim epiſtola eſt ſincera & antiquiſſima.

2. Vocem *ſuperbeate*, quam peculiari charactere ſignavit Blondellus, nec *ſimplicem*, neque *latinam* cenſuit Tillemontius. Eà tamen nihil ad emunctæ latinitatis regulam exactius; nam *ſuperbeate* idem eſt ac *valde beate*, ut aurei ſæculi ſcriptor Virgilius nos docet lib. I. Æneid. v. 29. ubi de Junone in Trojanos irata, ſic canit.

His accenſa SUPER, *jactatos æquore toto*
Troas: *&c.*

nempe *valde accenſa*. lib. III. v. 489. Andromachen loquentem inducit, quum donis Aſchanium oneraret.

. . . . . . *cape dona extrema tuorum*,
O mihi ſola mei SUPER *Aſtyanactis imago*.

Ubi *ſuper*, ideſt *valde*, *expreſſe*, *vehementer*, explicat Servius: quæ exempla in eandem ſententiam affert Nonius Marcellus. Ad hæc quis ignorat, primos illos Eccleſiæ patres non elegantiam ſermonis, ſed ſanctam modeſtiam verbis & moribus exprimentes, vocabulis & dicendi modis a vulgo petitis, ſæpe uſos? Audiamus Hieronymum in Catalogo cap. XXII. de Hegeſippo, Sancto Pio æquali, ſcribentem: *Eccleſiaſticorum texens hiſtorias*, *quinque libros compoſuit* SERMONE SIMPLICI; *ut quorum vitam ſectabatur*, DICENDI *quoque* EXPRIMERET CHARACTEREM.

3. Viris doctis aqua hæret, ubi Pius Viennam *Senatoriam urbem* appellat. Blondellus enim hanc notulam ibidem appendit: *cur vero Senatoria Vienna dicatur*, *doceat qui poteſt*. Dodvvellus ad Pearſonium pag. 90. vel hinc utranque epiſtolam reſpuens, hæc profert: *urbem Viennenſem* SENATORIAM *appellat in utraque epiſtola Pſeudo-Pius*, *quod quo jure fecerit*, *plane neſcio*. Dodvvelle, de hoc ſtatim doceberis. Idem Blondellus in libro de Primatu pag. 713. ubi a ſua priori ſententia recedens, utranque epiſtolam ſinceram agnovit, Viennam quidem *Senatoriam* antiquitus dictam fatetur, ſed unde illi hoc nomen adhæſerit, ſe nondum adſequutum prodit, ſugillatque Philippum Berterium, quaſi ab Adone illud primo inventum tradidiſſet: de quo tamen Berterius non cogitavit. Tillemontius vocabulum, epiſtolæ nequaquam proprium, cuique Viennenſi magis, quam pontifici ſecundi ſæculi conſentaneum pronunciat.

nunciat. Sic critici, de rebus antiquis præpoſtere judicantes, per avia & devia feruntur. Sed non ita quidem certe judicavit Claudius Druſi filius in oratione ſuper Civitate Gallis danda apud Gruterum pag. DII. in tabula II. Lugdunenſi, ubi ante Pium ſæculo integro, & eo amplius, de eadem urbe Vienna ſic loquitur Imperator: *ornatiſſima ecce Colonia valentiſſimaque Viennenſium, quam longo jam tempore* SENATORES *huic curiæ confert*! Viden, Blondelle, tuque Dodvvelle, unde Vienna *Senatoriæ* cognomentum acceperit? Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. VIII. cap. XXXIX. Viennenſem civem & Epiſcopum, nomine Virum, *Senatorem* appellat: *Obiit Evantius Viennenſis epiſcopus, in cujus ſedem Virus presbyter de* SENATORIBUS, *Rege eligente, ſubſtituitur*. Avitus, Viennenſis epiſcopus in Homilia de rogationibus apud Sirmondum tomo II. Operum pag. 136. a Gregorio nequaquam abludens, *Viennenſis*, inquit, SENATUS, *cujus tunc numeroſis Illuſtribus Curia florebat*. Rurſus in epiſtola ad Feſtum ſe vocat SENATOREM *Romanum*, quum eſſet civis Viennenſis. Ad hæc in epitaphio dicitur ſepultus *in monaſterio Sanctorum Petri & Pauli apud* SENATORIAM *Viennenſium urbem*. Sic Avitus. *Senatoriæ* nomen a Romanis Viennæ inditum, quod ejus Senatus Gallias moderaretur, auctor eſt Ado in Chronico. Sed Philippus Berterius in Diatriba II. pag. 208. Adonem erraſſe contendit. At erraverit ille in cauſſa nominis adſignanda; in nomine ipſo quidem, antiquitus adſignato, nequaquam erravit.

S. Pius I. Lib. II. C. IV.

4. Quod ſcribit Pius de presbyteris ab Apoſtolis educatis: *qui a Domino vocati in* CUBILIBUS *æternis clauſi tenentur*, peculiari charactere, tanquam obelo dignum, notavit Blondellus. Heic tamen verba & ſenſus perpendi poſſunt. In verbis nemo non videt, *Pium* reſpexiſſe illud Pſalmi CXLIX. 5. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in* CUBILIBUS *ſuis*, de quo Lucas XVI. 19. & Auguſtinus lib. II. quæſt. XXXVIII. §. 3. in Evangelia. Vide *Ludovici Capelli* Diſſertationem, quam inſcripſit *Mortuorum vitam*, in ejus operibus criticis, Amſtelodami editis anno 1689. In ſenſu perpendi poteſt celebris & olim pervulgata doctrina de *receptaculis animarum*. De receptaculis animarum & ſtatu poſt mortem, antiqui Patres diſputantes, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad Gregorii XI. Pontificatum, Florentinumque Concilium, hoc eſt toto ferme quatuordecim ſæculorum ſpacio, incerti, interque ſe diſſentientes fuerunt, veluti in re, de qua Eccleſia catholica nondum quicquam definierat; propterea quod tam expreſſa pro illius definitione non apparerent ſacrorum Codicum teſtimonia, ut non poſſent in alium ſenſum utcumque trahi; ſinguli enim in ſuis ſententiis principia ſibi a divinis literis ſuppeditari exiſtimabant. Conſulatur præfatio ad librum Sancti Ambroſii de Bono mortis tomo I. Operum col. 385. editionis novæ. Nonnulli eorum, animas corporibus exutas & procul a viſione Dei in quibuſdam habitaculis concluſas, adusque generalem reſurrectionem ſervari putabant, ibi mercedem operibus ſuis debitam, hoc eſt, divini con-

Digitized by Google

S. Pius I. Lib. II. C. IV.

ni conſpectus fruitionem, in die ultimo reddendam, exſpectaturas; qua de re multa congerit clari ingenii & doctrinæ Theologus Dionyſius Petavius de Deo lib.VII. cap.XIV. Verum quidem eſt, inter hujus ſententiæ ſectatores, *Millenariorum* ſomniis quoſdam imbutos fuiſſe, ut Irenæus, Tertullianus, Apollinarius, Lactantius, Victorinus, & alii, de quibus Hieronymus in Catalogo cap.XXVIII. ubi Papiam ex Judæis eam opinionem hauſiſſe tradit, quanquam aliter ſentit Nicolaus Nurrius in Apparatu ad Bibliothecam PP. tomo I. pag.281. edit.II. Non omnes tamen Patres, qui ante magnum diem ſuſpenſam Sanctorum felicitatem adſtruere viſi ſunt, Chiliaſtarum nugis adhæſerunt: non quidem Ambroſius, Auguſtinus, Nazianzenus, Chryſoſtomus, Bernardus, & alii, quorum ſententias digerit Sixtus Senenſis in Bibliotheca lib.VI. adnotatione CCCXLV. & Guillelmus Eſtius in lib.IV. Sentent. Diſt. XLV. §. 6. Ambroſius quidem in libro de Bono mortis cap.X. §.45. doctrinam ſuam his verbis explanat: *animarum autem ſuperiora eſſe habitacula, ſcripturæ teſtimoniis valde probatur. Siquidem & in Eſdræ libris legimus, quia quum venerit Judicii dies, reddet terra defunctorum corpora, & pulvis reddet eas, quæ in tumulis requieſcunt, reliquias mortuorum. Et habitacula, inquit, reddent animas, quæ his commendatæ ſunt, & revelabitur altiſſimus ſuper ſedem Judicii. Hæ ſunt habitationes, de quibus dicit Dominus, multas manſiones apud Patrem, quas ſuis, pergens ad Patrem, diſcipulis præpararet. Sed Eſdræ uſus ſum ſcriptis, ut cognoſcant Gentiles ea, quæ in Philoſophiæ libris mitrantur, translata de noſtris*. Hic utique *Ambroſius* innuit Platonem, qui in Phædro tomo III. Operum pag.247. editionis H. Stephani anni 1578. de animorum reditu in coeleſtem patriam diſſerens, eadem habet, quæ Eſdras & Sanctus Ambroſius. Platonem ex ſacra Scriptura plurima hauſiſſe prodit *Origenes* contra Celſum lib.VII. pag.350. edit.Guill. Spenceri §.46. Idem Ambroſius in opere allato ſic loquitur: *denique & Scriptura habitacula illa, animarum promptuaria nuncupavit*, nempe Eſdras: lib.IV. cap.VII. n.32. Ambroſio plane conſonat Auguſtinus in Enchiridio cap.CIX. *tempus autem, quod inter hominis mortem & ultimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut unaquæque digna eſt vel requie, vel ærumna pro eo quod ſortita eſt in carne dum viveret*. Infinitus eſſem ſi huc omnes adducerem, qui in hac ſententia fuerunt antequam OEcumenica Synodus Florentina decerneret, animos, nullo poſt baptiſmum peccato foedatos, vel jam contracto, omnino purgatos, *in Coelum mox recipi, & intueri clare ipſum Deum trinum & unum, ſicuti eſt, pro meritorum tamen diverſitate, alium alio perfectius*. Sixtus Senenſis ad Concilii Florentini Sanctionem facile reduci arbitratur nonnullas eorundem Patrum ſententias, ſi duplicem ſcilicet beatitudinis ſtatum, divino conſpectu fruentium conſideremus, unum animæ ſine corpore uſque ad univerſale judicium: quem ſtatum veteres variis nominibus deſcribentes, dixerunt *ſinum Abrahæ, Paradiſum primis parenti-*

S. Pius I. Lib.II. C.IV.

ventibus ademtum, *Altare exterius*, *ſub Altare Dei*, *Sanctorum veſtibulum*, *Atria Dei*, *promptuaria Animarum*, *ſecreta receptacula*, *Animarum cuſtodiam*, *ſervitutis requiem*, *adeptas repromiſſiones*, & etiam *cubilia æterna*, ut noſter Pontifex Pius. Alter ſtatus animæ conſiderari poteſt, reſumto corpore, poſt extremum judicium: quem ſtatum ſimiliter diverſis appellationibus nuncuparunt, *domum Dei*, *altare interius*, *ſuper altare*, *ſublimiora Coelorum*, *& conſummationem gloriæ*. Proinde quum apud veteres Patres legimus juſtorum animas vivere aut *in ſinu Abrabæ*, aut in *Paradiſi nemore*, aut ſub *altare Dei*, aut in *abditis receptaculis*, aut in *cubilibus æternis*, ibique exſpectare futuræ gloriæ præmia, non ſtatim ſuſpicari debemus, eos credidiſſe, animas Sanctorum carere divini intuitus gloria, & nondum potiri perfecta illa & conſummata felicitate, quam poſt corporis reſurrectionem exſpectant. Ita rem explicat etiam Magiſter Sententiarum lib. IV. Diſtinct. XLV. §. I. notans ex Auguſtino, *majus futurum gaudium Sanctorum in Reſurrectione, quam fuerit ante*: tunc enim conſummabitur felicitas. Ideo Bernardus enarrans cap. VI. Apocalypſeos, docuit, animas Sanctorum *uſque ad diem judicii quieſcere ſub altare Dei*, *id eſt in ſola viſione humanitatis Chriſti donec veniat tempus*, *in quo filius Dei poſt univerſalem reſurrectionem oſtendat ſeipſum illis in forma Dei una cum Patre & Spiritu Sancto*. Deinde in Sermone II. de feſto omnium Sanctorum tres animarum ſtatus recenſet. I. in corpore corruptibili. II. ſine corpore. III. in beatitudine conſummata. Ex his nemo non videt, germanam antiquitatem Epiſtolæ I. Sancti Pii, vel ilia phraſi invicte probari, qua *in cubilibus æternis* animæ Sanctorum *clauſæ* TENERI dicuntur. Licet vero eadem phraſis illi perſimilis videatur, qua utitur Lactantius Divinar. Inſtitut. lib. VII. cap. XXI. ubi *Animas*, ait, *in una communique cuſtodia* DETINERI: quem loquendi modum Sanctus Hieronymus ferre non potuit in Vigilantio, cui propterea exprobavit: *tu Apoſtolis vincula iniicis*, *ut uſque ad diem judicii* TENEANTUR *in cuſtodia*; attamen Sanctus Pius veluti ceterorum Magiſter, unus omnium tutiorem & faciliorem viam preſſit, dum Sanctorum animas non alibi, quam in cœleſti beatitudine, diſerte collocavit, earum cubilia *æterna* appellans, non vero *corporeas*, non *ſubterraneas*, neque ad extremum uſque judicium tantum duraturas habitationes, ut ſenſit Lactantius, & Tertullianus de Anima Cap. LV. Hæc *cubilia* ſunt *manſiones* illæ *in domo Patris*, quibus Chriſtus apud Jo. XIV. 2. varios gloriæ beatorum gradus deſignavit. Hinc piæ memoriæ Cardinalis Thomaſius, interioris Eccleſiaſticæ antiquitatis longe peritiſſimus, *cubilia* in Pſalmo CXLIX. *manſiones* interpretatus eſt in Pſalterio edit. II. anni 1697. pag. 644. Atque hæc procul ſunt ab erroribus, nullam animam ante diem judicii, beatam eſſe dicentium, de quibus accurate agit Alphonſus a Caſtro lib. III. adverſus Hæreſes pag. 221. Operum editionis Pariſienſis anni 1571. Sanctorum animæ dicuntur *cubilibus clauſæ teneri*, *vel ad introitum Regni*

coeleſtis per cuſtodiam reſervari, ut loquitur Hilarius Pictavenſis in Pſal.cxx. 16. quia ibidem protectione & ſocietate Domini ab omni malo liberantur; unde in Pſal. cxix. idem Hilarius nihil nobis a ſæculi violentia timendum docet, quum *Chriſti conſortium mors acquirat*. Conſule clariſſimos & celeberrimos viros, qui Hilarium nuper ediderunt, in praefatione pag.63. §.6. num.203. Hæc ſatis *pro cubilibus æternis* Sancti Pii vindicandis. Veritati examuſſim cohæret & illud, quod tradit Pius, presbyteros ſcilicet Apoſtolorum alumnos, tunc diem ſuum obiiſſe. Prima enim Apoſtolorum ſucceſſio uſque ad tempora M. Antonini producitur: quo imperante Polycarpus, Johannis Apoſtoli diſcipulus, coronam martyrii reportavit, ut in Euſebium lib.II. Cap. xxiii. notat Valeſius.

5. Aliud falſitatis argumentum Pii epiſtolæ objici video per hæc verba: *ſalutat te Soter & Eleutherus digni presbyteri*. Nulla heic mentio Aniceti fieri putatur, propterea quod ab auctore epiſtolæ, dudum ante Pium in pontificatu mortuus putaretur, errore, ut creditur, hauſto ex Catalogo Henſcheniano, & ex Anaſtaſio. Ita Pearſonius in operibus poſtumis pag.268. inque Vindiciis Ignatianis parte II. Cap.xiii. pag.169. quo etiam judice, Eleutherus ſub Pio *presbyter* eſſe non potuit, qui erat *diaconus* ſub Pii ſucceſſore Aniceto, ex Hegeſippo, teſte oculato, apud Euſebium lib.iv. Cap. xxii. Sed heus tu, Pearſoni! Nonne ex Codicibus MSS. Anaſtaſii, & ex Conſulatibus Bucheriani Catalogi, ab Henſchenio poſtmodum male habiti, Aniceto Pium, non Pio Anicetum præponi jam vidimus? Qui ergo errorem, modo ac excogitatum inde olim haurire potuit auctor epiſtolæ? At at præteritus non fuit Anicetus, propterea quod reapſe tunc amplius vivere non crederetur, ſed aliam ob cauſsam nobis ignotam, vel quod Urbe tunc procul abeſset, dum verus Pius veram epiſtolam ſcripſit; etenim viri illi ſanctiſſimi non ſemper una verſabantur, ſæpenumero huc & illuc magnis fidelium neceſſitatibus occurrentes. Pergo ulterius. Sicuti ex hac ſalutatione non ſequitur, alios presbyteros & diaconos tunc Romæ non vixiſſe præter *Soterem & Eleutherum*, propterea quod Pius ſingulos non expreſſerit; eodem pacto futiliſſimum eſt affirmare; Anicetum ideo præteritum, quod ab auctore epiſtolæ jampridem ante Pium mortuus crederetur, errore ſcilicet ex corruptis Pontificum nomenclatoribus hauſto. Sanctus Concordius in actis apud Bollandum die 1. Ianuarii tomo I. pag.286. quæ elegantiæ commendantur a Tillemontio tomo I. pag.286. dicitur in Subdiaconum conſecratus a Pio noſtro: qui tamen nullam ejus mentionem facit in epiſtola 1. ad Juſtum. Quod *Elutherum* ſpectat, a Pio cum Sotere, *presbyterorum* nomine comprehenſum, quem tamen Hegeſippus ſub Aniceto Pii ſucceſſore *diaconum* dixerit, facillime reſpondetur. Etenim Sanctus Jo. Chryſoſtomus in Paulli epiſtolam ad Philippenſes cap.1. v.1. antiquitus, ait, nomine *presbyterorum* etiam *diaconos* veniſſe. Hoc præſertim factum ubi uterque ſimul contigit memorari, ut in epi-

in epiſtola Pii, in qua *ſenioris* ſeu *presbyteri* nomen ad *diaconum* honoris cauſſa extenſum eſt. Immo non *diaconos* tantum, ſed & reliquam Cleri partem complexum docet epiſtola IX. Sancti Cornelii Papæ tomo I. pag. 147. Pari pacto *diaconi* nomen in Eccleſia antiqua presbyteros complexum viri docti ad Clementinam epiſtolam I. ad Corinthios cap. XIII. adnotaverunt, nempe ad miniſterii nomen, non ad alterutrius gradum reſpicientes. Quum vero *diaconi* nomen *miniſtrum* denotet, fortaſſe Hegeſippus *miniſtrum* generatim ſumtum indicare voluit, ubi Eleutherum Aniceti *diaconum* dixit. *Miniſter* enim late ſumtus non unus *diaconus*, ſed etiam *presbyter*. Reliqua in epiſtola Pii dum recte conveniunt, unum *presbyteri* nomen Eleuthero *diacono* adſcriptum nos remorari non debet, quominus hac una ex cauſſa illam Pio adjudicemus. Frivolum ergo eſt totum hoc argumentum, nec melioris notæ aliud, quod mox ſubſequitur. S. Pius I. Lib. I. C. IV.

6. Blondello ſtomachum movet, a Pio palmam *perſeverabilem* dici, & epiſtolam his verbis claudi: *Cerinthus primarches Satanæ multos avertit a fide*; ſed utrunque infeliciter: palmam enim *perſeverabilem*, ſive æternum duraturam, deduci a *perſevero*, ut ejuſmodi ſexcenta alia, nemo niſi cavillandi ſtudio negaverit. Sed majus eſt, quod in *Cerintho* reprehenditur; ſcilicet plus æquo longævum fieri, qui multos adhuc *avertere a fide* ſub Pio tradatur. At ſi auctore Baronio, A. D. 166. §. II. Polycarpus, Apoſtolorum diſcipulus, Pii tempora pertigit, *Cerinthus* etiam pertingere potuit, præcipue ubi iis conſenſerimus, qui *Cerinthum* poſt Carpocratem hæreſes ſuas ſparſiſſe crediderunt. Carpocrates enim erroribus ſuis inclaruit imperante Hadriano. Sed hæc nihili facit Nicolaus Nurrius in Apparatu tomo I. pag. 281. quum *Irenæus*, cujus veſtigiis reliqui inſtiterunt, in ſua hæreticorum recenſione, tempora invertens, Chronologico ordini minime inhæreat. Polycarpus autem *Cerintho* jam amoto, & ceteris Apoſtolis jam demortuis, Johannem valde ſenem audivit. Quare Epiphanius Hæreſi XXXI. ſcribit, *Cerinthum* & Ebionem antegreſſos *Valentinum*, quem illis poſteriorem facit. *Cerinthus* ergo ſub Pio ſupereſſe non potuit: proptereaque in alteram Baronii ſententiam eundum eſt, ut non *Cerinthum viventem*, ſed ejus hæreſim in ſectariis graſſantem, multoſque avertentem a fide *Pius* innuere dicatur. Satis enim ſeducti a *Cerintho* videri poterant, qui a recto Fidei inſtituto per ipſam ejus doctrinam abſtrahebantur; quomodo *Tatianus*, qui inſanas *Valentini* de *Æonibus* opiniones animo imbiberat, ut docet Irenæus, cui Clemens Alexandrinus, ejus æqualis, ſuffragatur Stromatum libro III. pag. 465. Ait enim, hæreſiarcham e *Schola Valentini* prodiiſſe, non quod *Valentini* auditor fuerit unquam, ſed quod ejus exceperit diſciplinam, a qua totum habuit fere quicquid habuit. Hinc auctor appendicis ad Tertullianum de *Præſcriptionibus* affirmat Tatianum *totum cum Valentino ſapere*, obſervante pag. XIII. auctore Diſſertationis in *Tatianum* Oxoniæ editum a Wilhelmo Worth anno 1700. in 8.°

S. Pius I. Lib.II. C.IV. qui eſt Ludovicus du Feur de Longueve. Gnoſtica errorum portenta, quæ *Cerinthus* excogitavit, deinde per *Valentinum*, primarium ejus ſectæ diſcipulum, in ſyſtema creviſſe, egregio doctrinæ apparatu oſtendit Georgius Bullus in Defenſione Fidei Nicænæ ſect.III.cap.I. a pag.288. *Valentinus* autem, Pontifice Hygino Pii deceſſore pravorum dogmatum plauſtra Romam invexit, viguitque ſub Pio, uſque ad Anicetum ſuperſtes, uti ex Irenæo & Euſebio in comperto eſt. Non ergo de *Cerintho*, etiamnum vivo, intellexit Pius, ſed de eodem in *Valentino* contra Chriſti Fidem graſſante: neque verbum *avertit* pro tempore elapſo accipiendum, ut accepit Labbeus ad Concilia to.I. pag.576. quippe inſolens valde fuiſſet de clade per *Cerinthum* ipſum Catholicæ religioni olim allata, Juſtum Epiſcopum tam ſero a Pio certiorem factum: qui quidem Juſtus nuper aut paullo ante Roma diſceſſerat. Cenſuram in vocem ſemigræcam *primarcha*, ſeu *Primarches*, qua Pius Cerinthum ornat, non moror; quo enim tempore Cives Romani Græcis erant permixti, adeo familiaris fuit Romæ Græcus ſermo, ut Imperator M. Aurelius integros libros græcè conſcripſerit, & Chriſtiani ſuas Apologias itidem Græce Imperatori eidem obtulerint. Quare, ut egregie adnotat V. C. Philippus Bonarotius in Obſervationibus ad Sacra Vitra pag. 203. nihil mirum, ſi tunc in ore vulgi Græcus ſermo cum latino aliquando coaluit. Pari pacto ex eadem cauſſa in Græcorum ſcripta latina vocabula irrepſerunt. In Epiſtolis genuinis Ignatii Martyris editionis Oxonienſis anni 1709. pag.6. §.12. pag. 12. §. 2. pag. 32. §. 3. legitur ἐξεμπλάριον, *exemplarium*, ſive *exemplar*. Pag. 9. §. 6. δεσέρτορ *deſertor*, & δεπόσιτα *depoſita*. Pag. 10. ἄκκεπτα *accepta*. In nummo etiam apud Giſbertum Cuperum in Apotheoſi Homeri pag.243. DIVOΣ *divus*. Non enim in noſtra Epiſtola, ut ſuſpicatur Blondellus, antiqui Codices *patriarcha* potius, quam *primarcha* exhibuiſſe putandi ſunt, quum *Patriarchæ* nomen, Pii tempore extra Ebræos non innoteſceret. Nec alias Pius voce tam ſacra in Cerinthi gratiam abuſus fuiſſet. De SS. Timotheo, & Marco, qui in hac eadem epiſtola I. *per bonum certamen* tranſiiſſe dicuntur, mentio ſupereſt in tabulis Eccleſiaſticis die XXIV. Martii, ubi ex veteri Martyrologio MS. Sancti Cyriaci, ſub Antonino paſſos tradit Baronius; deque iis agunt Hagiologi Bollandiani tomo III. Maji pag.477. Alteram Pii epiſtolam vindicare pergamus.

III. In ea Blondellus multa improbat. I. *gaudium inæſtimabile facere*: qua tamen dictione vix quicquam magis latinum afferri poteſt; niſi Livium barbare ſcripſiſſe dicamus. Livius enim lib. XXIX. cap.XXXII. dixit: *inæſtimabile gaudium*. Cicero cap.I. de finibus: *recta & honeſta quæ ſunt, ea* FACERE *per ſe* LAETITIAM. Sic *terrorem, pavorem, dolorem, & luctum facere* occurrit apud Ciceronem & Livium, qui lib.VII. cap.III. Circum Tiberi ſuperfuſo, *terrorem ingentem* FECISSE, ſcribit. Sed nec verbum *recognoſces* arridet Blondello, & tamen Livius ait lib.V. cap.XVI. *biduum ad* RECOGNOSCENDAS *res datum*. Virgilius Æneid. lib.VIII. 721. *Dona*

Dona RECOGNOSCIT *populorum*. Tacitus Hiſt. lib.II. cap. LXX. RECOGNOSCERE *ſpacia certaminum*, & in Vita Agricolæ cap. VI. RECOGNOSCENDA *dona*. II. Martyrum corpora cur *membra Dei* perperam dici putat Blondellus, ſi Paullus ad Corinthios epiſt.I. cap.VI. 15. *neſcitis*, inquit, *quoniam corpora veſtra*, MEMBRA *ſunt* CHRISTI? *Tollens ergo* MEMBRA CHRISTI, *faciam membra meretricis? Abſit*. Et paullo poſt. *An neſcitis, quoniam* MEMBRA *veſtra, templum ſunt Spiritus Sancti, qui in Nobis eſt, quem habetis a Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis precio magno. Glorificate &* PORTATE DEUM *in* CORPORE *veſtro*. III. Negat Apoſtolos Stephanum *curaviſſe*, quod Pius tamen affirmat. Sed Lucas Act. VII. 2. rem ita narrat: *facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis: & omnes diſperſi ſunt per regiones Judææ, & Samariæ* PRÆTER *Apoſtolos*. CURAVERUNT *autem Stephanum* VIRI TIMORATI, *& fecerunt planctum magnum ſuper eum*. Si *Apoſtolos* Hieroſolymis permanſiſſe certiſſimum eſt, cur ipſimet, *viri* profecto *timorati*, corpus Stephani *curare* non potuerunt? quod quidem non tam a Luca, quam a majorum traditione Pius didiciſſe credendus eſt. *Curare* hoc loco pertinet ad rem funerariam, unde Suetonius in Nerone cap.XLIX. *imperavit, aquam ſimul & ligna conferri* CURANDO *mox cadaveri*. Diſplicet etiam Blondello hæc clauſula epiſtolæ II. *Salutat te Senatus pauper Chriſti, apud Romam conſtitutus*. Non diſſimulat in Conſtitut. Apoſtolicis lib.II.cap.XXVIII. dictum συνέδριον καὶ βουλὴ τῆς ἐκκλησίας, *Senatum, & curiam Eccleſiæ*, & ab Ignatio ad Magneſianos εἰς τόπον συνεδρίου Ἀποστόλων, *in locum Senatus Apoſtolorum*. Verum *an ſimilia ſcripſerit Pius, judicent pii*, inquit Criticus. Sed quum ſacra hac phraſi uſus fuerit Apoſtolus Paullus ad Timotheum IV. 13. πρεσβυτερίου συνέδριον, quumque jam in Eccleſia invaluiſſet ſæculi ſecundi initio, quo Ignatius martyr ſcripſit, non video cur eandem ſubinde uſurpare non potuerit etiam Pontifex Pius. Ea paullo poſt uſus eſt Origenes lib. III. contra Celſum pag. 129. edit. Cantabrigienſis Spenceri anni 1658. *Si* SENATUM, ait, *eccleſiaſticum componas ad Senatus ſingularum Civitatum, invenies, quoſdam* SENATORES *eccleſiaſticos, dignos ubivis gentium adminiſtrare divinitus rempublicam. Sacerdotes*, ideſt Epiſcopos, *ſeniores*, ideſt presbyteros, antiqua phraſi, dictos invenies in vetuſtiſſimis liturgiis ab Jo. Mabillonio illuſtratis pag.307.337. Sed audiamus Hermam ſæculi ſecundi eccleſiaſticum Scriptorem lib.I. Viſione II. cap.IV. in fine: *tu autem leges in hac civitate cum* SENIORIBUS, *qui præſunt Eccleſiæ* conſilio tamen, non poteſtate clavium. Vide Petavii libros de Eccleſiaſtica Hierarchia contra Salmaſium. Apud Origenem Philocaliæ cap.I. ex lib.IV. de Principiis cap.II. Rufino interprete, hæc leguntur: *tu vero annunciabis presbyteris Eccleſiæ*. Ergo *Seniores* & *Senatus*, ſunt *presbyteri*, & *presbyterium*. Quare *Senatum*, & *Curiam*, ex epiſcopis, presbyteris, & diaconis componi declarant Conſtitutiones Apoſtolicæ lib.II.

cap.

Digitized by Google

S. PIUS I. LIB.I. C.IV. cap.XLIX. L. & reliquis. Hinc tres diſtinctos in Eccleſia gradus aut ordines ſacros fuiſſe nos docent genuinæ epiſtolæ Ignatii, ante Pium paſſi. I. *Epiſcopum* ſingularem. II. *Presbyterium*, ſeu presbyterorum *Senatum*. III. *Diaconos*. Singulos doctiſſime comprobat Henricus Hammondus Diſſertatione II. pro epiſcopatus juribus cap.XXVI. pag.117. Pius ergo verbis illis *Senatus pauper Chriſti*, ſuos presbyteros deſignavit, eandemque phraſim poſtea uſurpant ſubſequentium etiam ſæculorum ſcriptores noſtri, Optatus in Geſtis Cæciliani & Felicis, Ennodius in natali Laurentii, & Sidonius lib.IX. epiſt.III. apud quos Eccleſiæ *Senatus*, ſeu *presbyterium* non ſemel occurrit. Hoc *presbyterium* Rufinus, *Cleri Romani Senatum* vocat Apologiæ lib. III. pag.448. editionis novæ Hieronymianæ, quas voces apud latinos *ab ætatis notione ad honoris & dignitatis appellationem* tranſiiſſe, notat Petavius lib.I. de Eccleſiaſtica Hierarchia cap.XII. §.XVI. Morem ſalutandi in fine literarum, Chriſtianis tunc fuiſſe acceptiſſimum, nos docet Eccleſia Smyrnenſis in epiſtola de martyrio Sancti Polycarpi, qui fuit Pio æqualis; ibi enim ſic legitur in Ruinarti Actis martyrum pag.34. *Salutate omnes Sanctos. Hi, qui nobiſcum ſunt, omnes ſalutant*: qua in re magnum Eccleſiæ doctorem, majores noſtri imitari ſtudebant. Hæc de ſtylo prioris epiſtolæ, quam Beveregius in notis ad canonem II. Apoſtolicum *indubitatam* vocat, ejus teſtimonio uſus, ut tres diſtinctos in Eccleſia ordines conſtitutos oſtendat, Epiſcopos, presbyteros, & diaconos A. D. 143.

IV Tillemontius poſt Blondelli, & Pearſonii cenſuras a me hactenus refutatas, alteri epiſtolæ Sancti Pii majus negocium faceſſere putat quod in eadem traditur de Vero, Viennenſi epiſcopo, e vita ſublato, deque *Juſto* in ejus locum a *fratribus conſtituto*: quæ, inquit vir eruditus to.I. & III. pag. 621. in concordiam redigi neutiquam poſſunt cum Sulpicio Severo, affirmante, nullum Chriſti martyrem ante M. Aurelium Imperatorem, ſive annum vulgarem CLX. in Galliis obiiſſe. Ad hæc *Verum* hunc *epiſcopum & martyrem* vel nuſquam, vel *confeſſoris*, non *martyris* titulo memorari contendit, ideoque non ad *ſecundum*, ſed ad *quartum* ſæculum pertinere, eoque interfuiſſe Concilio I. Arelatenſi. Chronico autem Adonis, epiſcopi Viennenſis, *Creſcentem*, *Zachariam*, & *Verum* (quem poſtremum ſilet Ado ipſe in Martyrologio) ab aliena manu inſertos videri, minime vero ab Adone, eorundem Sanctorum præſulum ſucceſſore. Addit vir doctus, ſimplicem *Veri* memoriam ſupereſſe in tabulis Eccleſiæ Viennenſis, at *martyris* elogium deeſſe in Martyrologio Romano. Sic Tillemontius. Quare heic mihi præcipue laborandum, ut *Verum Epiſcopum & martyrem* Eccleſiæ ſuæ Viennenſi reſtituam; inde enim patebit ſinceritas epiſtolæ Sancti Pii. Porro difficile eſt creditu, Adonem ſuæ Eccleſiæ primordia tam ſupine ignoraſſe, ut ea Chronico ſuo non inſeruerit, quum tamen de aliis Eccleſiis id accurate præſtiterit. Qnamobrem Adonem ipſum, & non alium, ſeriem præſulum Viennenſium a Creſcente deductam, in Chronico ſuo digeſſiſſe autumo; conſonat enim

Digitized by Google

enim ipſemet Ado in Martyrologio die XXVII. Junji pag. 109. editionis Plantinianæ, ubi hanc eandem originem literis conſignavit hoc pacto: *Sanctus Creſcens Viennæ, civitate Galliarum, per aliquot annos ſedit, ibique Zachariam diſcipulum pro ſe epiſcopum ordinavit*. Ante Adonem eadem ſcripſerat Paullus I. Pontifex in epiſtola ad Carolum Magnum, ubi Eccleſiam Viennenſem, *Apoſtolorum collegam Creſcentem, magiſtrum habere* meruiſſe affirmat apud Jo: a Boſco in Bibliotheca Floriacenſi par. III. pag. 45. Creſcentem Gallias religionem edocuiſſe ex Paulli epiſtola II. ad Timotheum cap. IV. colligit Petrus de Marca in literis ad Henricum Valeſium §. III. quæ exſtant cum Diſſertationibus editis a Baluzio pag. 425. Neque ulla alia Galliarum Eccleſia præter Viennenſem Creſcente antiſtite gloriatur. Nam vir eruditus Nicolaus Serarius, qui in Moguntiacis cap. II. pag. 231. Creſcentem, epiſcopum Moguntinum facere nititur, nullam ejus mentionem in illius Eccleſiæ tabulis haberi fatetur: quod primo auctori non contigiſſet. Petrus Cluniacenſis lib. I. epiſt. II. Galliæ Eccleſiarum conditores enumerans ait: *Irenæus Lugduni*, CRESCENS *Vienna &c.* Paſſus fuit ſub Trajano, ex Baronio A. D. 118. §. IV. & in Martyrologio ad diem XXVII. Junii. Hoc eodem tempore martyrium ſubjiſſe traditur ejus ſucceſſor *Zacharias*, quem excepit *Martinus*: atque hunc ſub eodem Trajano ſequutus eſt *Verus*, ut Ado auctor eſt, & ex illo Fratres Sammarthani in Gallia Chriſtiana to. I. pag. 792. Quatuor autem epiſcopos brevi intervallo Viennenſem Eccleſiam rexiſſe nemo mirabitur, qui perpenderit, in Hieroſolymitana *quindecim* præſules *triginta* annis ſediſſe, teſte Euſebio lib. IV. cap. V. & in Romana ab A. D. 883. ad A. D. 912. nempe ſolis *triginta* annis *quatuordecim* Pontifices numerari, ut conſtat ex Baronianis Annalibus. *Verus* ergo, quem nihil vetat ſediſſe uſque ad A.D. 146. quo univerſæ Eccleſiæ præeſſe cœpit Pius, non ſub Trajano, ſed ſub Antonino Magno paſſus jure dicetur, ſalva auctoritate Sulpicii, cujus hæc ſunt verba in lib. II. Hiſtoriæ ſacræ: *ſub Aurelio Antonini filio perſecutio quinta agitata: ac tunc primum intra Gallias martyria viſa, ſerius trans Alpes Dei religione ſuſcepta*. Hunc Sulpicii locum critici recentiores Jacobus Sirmondus, Johannes Launojus, & Tillemontius interpretatione ex ipſius juris & rhetorum principiis petita, utinam cum diptychis Eccleſiaſticis in concordiam redigere maluiſſent; generi enim per ſpeciem derogari docent Juriſconſulti. Petrus de Marca in epiſtola ad Valeſium §. XXIII. jure quidem, mea ſententia, arbitratur, Sulpicium loqui de martyriis *generalibus*, nimirum de cœde Pontificum ſimul & plebis Chriſtianæ, quemadmodum in Eccleſiis Viennenſi & Lugdunenſi ſub M. Aurelio factum eſt: cui cladi ſimilis ante in Galliis nulla contigerat. Nec propterea hæc ipſa *generalis* clades impedit, quin antiquitus alii præſules pro Chriſto mortem objerint, puta Creſcens, Zacharias, ceterique Viennenſes, abſque ullo tamen generali Chriſtianæ plebis excidio, ut poſtea ſub Decio pariter factum eſt, qui in ſolos Epiſcopos ſæviit. Non ideo tamen in rebus pertexen- S. Pius I. Lib. II. C. IV.

Digitized by Google

pertexendis erravit Sulpicius, qui ſumma tantum illarum capita libavit; præteriens Gallicanarum ſedium origines, quas omnino intactas reliquit. Quod vero ait, *ſerius trans Alpes Dei religionem ſuſceptam*, hoc recte quidem ait, comparatione habita partium Orientalium ipſiuſque Italiæ, quæ doctrina fidei prius imbuta eſt, proventuque uberiori, quam Galliæ, profanarum ſuperſtitionum tenaciores. Ad hæc Viennam *intra* provinciam Romanam potius quam *intra* Gallias ſtetiſſe conſtat; nam in lemmate epiſtolæ de *martyribus Viennenſibus & Lugdunenſibus* apud Euſebium lib. v. cap. I. *Lugdunum* vocatur urbs *Galliæ*, quæ poſtmodum devicta fuit; quæque tunc extra terminos provinciæ Romanæ cenſebatur. Non ita *Vienna*, quæ proprie erat in provincia Romana; ideoque ad illam non extenditur locus Sulpicii: quod tamen de more audacter pronunciavit Launojus. In eodem lemmate primum etiam locum habere Viennam propter ejus Eccleſiæ antiquitatem, auctor eſt Blondellus de Primatu pag. 714. non vero, quod honoris prærogativa in ordine civili tunc Viennæ præ Lugduno ex inſtituto Galbæ competeret, ut viſum eſt Petro de Marca de Primatibus §. 112. nam in regimine eccleſiaſtico primis illis Eccleſiæ ſæculis civilis ejuſmodi faſtigii dignitatem minime attentam fuiſſe egregie oſtendit Johannes Morinus lib. I. Exercitat. XVIII. *Veri* ergo martyrium recte ſtatuitur ſub Antonino Pio, quamvis non eo anno, quo illud locat Baronius, a quo A. D. 166. §. VII. vocatur *primus Viennenſis Eccleſiæ epiſcopus*, poſtquam ejus deceſſores jam numeraſſet; idque non errore, ut putavit Blondellus, neque conſulto, quaſi illum *primum*, & non *quartum* Viennenſem epiſcopum credidiſſet, ut ſibi perſuaſit Tillemontius; ſed propterea quod *tres*, vel ſaltem duo *Veri* eam ſedem diverſis temporibus impleviſſent, ut mox dicam. Nec obſtat, ex Adonis Chronico Ætate v. A. D. 101. pag. 124. 127. Verum *ſub Trajano* floruiſſe, & A. D. 163. *Juſtum*, ejus ſucceſſorem, martyrio coronatum, quum enim primis illis temporibus fatiſcat Chronologia Adonis, ſatis eſt, rem ipſam ab eodem fuiſſe literis traditam, licet non adeo certo tempori affixam, eo quod res Chronologica eſſet luxata ſæculo nono, quo ſcripſit Ado. Si autem *Verus*, qui adeſt in Chronico Adonis, in ejuſdem Martyrologio abeſt, non inde conſequitur, ab aliena manu in Chronicon irrepſiſſe, quod Guillelmus Morelius typographus regius cum editione Jodoci Badii, & cum *antiquiſſimo Codice* Viennenſi collatum vulgavit Pariſiis A. D. 1561. quippe neminem fugit, librarios in Martyrologiis exſcribendis alios Sanctos addere, alios omittere conſueviſſe, unde quot ſunt Martyrologii Uſuardini codices, calamo aut typis deſcripti, totidem ſpiſſa lectionum diſcrimina in iiſdem occurrunt. Pari pacto Deſiderius Veri II. ſucceſſor in eadem Sede Viennenſi, qui martyr obiit A. D. 607. memoratur in Chronico Adonis Ætate VI. pag. 189. reticetur in Martyrologio, quanquam ipſemet Ado ſeorſum ejus martyrium deſcripſit. Vide Cointium in Annalibus Francorum to. II. pag. 576. Itaque ſuſpicienda eſt traditio Eccleſiæ Viennenſis, quæ *Verum*, tan-

quam

Digitized by Google

quam *martyrem*, ſive, ut phraſi utar Adonis, *confeſſione fidei illuſtrem*, colit die prima Auguſti: *victor enim de mundi principe triumphavit*, teſte Pio; licet martyrii nota (quod alibi etiam ſæpe contingit) deſit in Bedæ, Galeſinii, & Baronii martyrologiis, in Uſuardo quoque Cartuſiano, & Bruxellenſi apud Sollerium pag. 441. ubi tamen non *Verus*, ſed *Severus* dicitur. Ex his patet, huic *Vero* martyri nihil eſſe cum *Vero* illo, qui A.D. 314. interfuit Concilio I. Arclatenſi, in quo ſic legitur tom. I. Labbeano pag. 1429. *Verus epiſcopus. Beda exorciſta de Civitate Vienneuſi*; ubi nihilominus non *Verum*, ſed *Claudium* interfuiſſe ait Ado A.D. 306. pag. 144. forte enim in Concilio obiit *Claudius*, cui ſtatim ſuffectus eſt *Verus*, quare uterque intereſſe potuit, niſi idem fuerit binominis, vel Adonem ex Baronio A. D. 314. §. XLIX. falſum fuiſſe malimus, quemadmodum falſus eſt affirmando, illud Concilium ex epiſcopis *ſexcentis* coactum tempore Nicæni, cui tamen *undecim* annos prævivit, *ducentiſque* tantum epiſcopis conſtitit. Hic *Verus*, ut notat Baronius ad diem 1. Auguſti, *ſecundus* eſt ejus nominis epiſcopus Viennenſis; *tertius* enim, qui rectius dicitur *Virus*, vixit A. D. 583. poſt Evantium & ante Deſiderium, ex Adone in Chronico & Martyrologio die II. Januarii. Hoc *Viri* nomen alias antiquis minime ignotum obſervat Petrus Franciſcus Chiffletius in notis ad Fulgentium Ferrandum pag. 269. Trium *Verorum* diſtinctionem poſt Baronium olfecit etiam Bollandus to. I. Januarii pag. 822. Jam ad Juſtum epiſcopum *Veri I.* ſucceſſorem deſcendamus. Ado in Chronico, nimirum in proprio, non in alieno opere, eum non ſemel quidem, ſed iterum & tertium nominat; nam ſub Hadriano, ait A. D. 120. pag. 125. *hoc itidem tempore Juſtus Viennenſis Eccleſiæ epiſſcopus, illuſtriſſimus in confeſſione extitit*. Sub Antonino de eodem ſic ſcribit A. D. 141. pag. 126. *Viennenſium epiſcopus Juſtus adhuc clarus habetur*: & demum ſub M. Aurelio A.D. 163. pag. 127. *Juſtus Viennenſis epiſcopus longo tempore exſilio maceratus martyr glorioſus efficitur*. In appendice ad Martyrologium Adonis, quod vulgavit Roſvveydus pag. 207. die IV. Maji hæc de eo leguntur: *memoria beatiſſimi Juſti Viennenſis epiſcopi*: & quaſi hæc lectio ſine expreſſione martyrii, non eſſet ſatis genuina, eam Roſvveydus aſteriſco ſignavit. Juſtus eadem die recenſetur in Bedæ Martyrologio, & etiam apud Uſuardum editionum Lubecenſis, & Colonienſis A. D. 1475. 1490. & in codice Bruxellenſi apud Sollerium pag. 253. Rurſus in duobus aliis Martyrologiis Mſs. Eccleſiæ Viennenſis, in Kalendario antiqui Miſſalis, in Florario MS. Sanctorum tomo I. Maji Bollandiani, & in Catalogo ibidem exſcripto, in quo paſſus traditur ſub M. Aurelio. Rectius profecto ejus ſedes inter Antoninum & Marcum arctatur, ut proinde illi tribuendi non ſint tot anni, ac vulgo tribuuntur. Ex his quæ dicta ſunt, exiſtimo, epiſtolæ Sancti Pii ſinceritatem iis, quæ de Vero & Juſto in ea memorantur, infirmari neutiquam poſſe. *Attalus* autem & literas martyrum, & nuncium de Veri triumpho ad Pium tuliſſe dicitur in hac ejuſdem epiſtola, quia

S. Pius I. Lib. II. C. IV.

N moris

S. Pius I. Lib. II. C.IV. moris fuit quum epiſcopus ad epiſcopum ſcriberet, alicui tantum Eccleſiæ miniſtro literas credere. Adi Baronium ad diem III. Februarii. Neque is Attalus a celebri Pergameno diverſus putandus eſt, cujus poſtea & ceterorum agonem, egregie toleratum, epiſtolæ eccleſiarum Vienneuſis & Lugdunenſis, ad Aſianos ſcriptæ, teſtantur apud Euſebium lib.v. cap. I. Tunc Viennam epiſcopum proprium, & quidem *Juſtum*, de quo loquimur, habuiſſe concludit Henricus Valeſius in notis ad eandem epiſtolam: dum enim *ex* UTRAQUE *Eccleſia præſtantiſſimi quique detenti* dicuntur, manifeſto apparet, Viennam perinde ac Lugdunum, ſuum tunc epiſcopum habuiſſe, nempe A.D. 177. qui fuit XVIII. Imperii Marci; quippe *Eccleſia* ab autiquis Scriptoribus non dicitur niſi *matrix* quam *Cathedralem* vocamus. Valeſio adſtipulatur Ruinartus in Actis martyrum pag. 63. editionis II. Recte ergo Sanctus Pius Juſtum recens electum, ſic alloquitur: *tu vero apud Senatoriam urbem Viennenſem ejus loco* (ideſt Veri) *a fratribus conſtitutus & colobio epiſcoporum veſtitus, vide, ut miniſterium, quod accepiſti, in Domino impleas*. Tantum de re hiſtorica, in Pii literis comprehenſa.

V. Sed Blondellus & Tillemontius *Colobium* iſtud Juſto detrahere conantur, ceu veſtimenti genus, epiſcopo minime proprium. An jure id agant, jam a nobis quærendum eſt. Veteres tam Romani, quam Græci duplicem *tunicam* exteriorem habuerunt; aliam manicatam & longam, quam *chiriodotam*; aliam nec manicatam nec longam, quam *Colobium* Græce, *tunicam* latine dixerunt. Conſulantur de hoc Juſtus Lipſius Antiquarum lectionum lib. IV. Cap. VIII. & Octavius Ferrarius de re Veſtiaria lib. III. Cap. VIII. Tertullianus Cap. I. de Pallio, *tunicam* ejuſmodi, ſive *colobium*, veſtem tam Gentilibus, quam Chriſtianis alias communem, ſic graphice delineavit: *neque trans crura prodige, nec intra genua inverecunde, nec brachiis parce, nec manibus arcte*. Sed erat etiam aliud *Colobium* ab vulgari & communi diverſum, quo uni epiſcopi in ſacris utebantur, propterea dictum a Pio *colobium epiſcoporum*. De eo fit mentio in actis Petri Alexandrini ſub Maximino paſſi, quæ in ſuum Martyrologium tranſtulit Ado VII. Kal. Decembres: ibi enim vir ſanctiſſimus Chriſtum ſibi apparuiſſe memorans, *erat autem*, inquit, *indutus* COLOBIO LINEO CANDIDO, *nimis conſciſſo a ſummo uſque deorſum, & ambabus manibus conjungebat illud circa pectus ſuum, quodammodo cooperiens nuditatem ſuam: quem ut vidi timore nimio correptus, tandem confortatus, ajo ad eum: quid eſt, Domine, quod video* TUNICAM *tuam ſciſſam a ſummo uſque deorſum?* Eadem proſtant in vulgato Martyrologio Bedæ & in meo codice MS. Uſuardi. Sic Petrus unum & idem veſtimentum & *colobium* & *tunicam* vocat. His reſpondent Acta Græca edita a Franciſco Combefiſio in Illuſtrium martyrum triumphis pag. 197. ubi legitur Κολόβιον & Χιτῶνα, quod poſtremum Anaſtaſius Bibliothecarius interpres apud Baronium A.D. 310. §.v. generatim vertit *indumentum*, quum potius *tunicam* vertere debuiſſet.

Au-

Auctor de Divinis officiis Cap. XXXIX. inter opera Alcuini pag. 1091. S. Pius I.
Honorius Auguſtodunenſis in Gemma animæ lib.I. Cap. CCXI. *colobium* a Lib.II. C.IV.
B. Silveſtro in *Dalmaticam* verſum affirmant, eamque ab eodem Pontifice initium ſumſiſſe tradit etiam Walafridus de Rebus eccleſiaſticis capite XXIV. quorum dictis adquievit Cardinalis Bona in Rebus Liturgicis lib.I. cap.XXIV. §.18. Contra Anſelmus Lucenſis in libro MS. Decretorum apud Petrum Ciaconium in notis ad Caſſianum pag.674. editionis II. Vaticanæ anni 1588. Euſebio in teſtem adducto, Liberium *Dalmaticæ*, *colobii* Silveſtrum, auctores facit. Sed Anſelmus dubio procul ſua hauſit ex actis apocryphis Sancti Silveſtri, quæ ideo tribuit Euſebio, quod initio Prologi occurrant hæc verba: *hiſtoriographus noſter Euſebius Cæſareenſis cum hiſtoriam eccleſiaſticam ſcriberet, prætermiſit ea, quæ ſe in aliis opuſculis meminit ſcripſiſſe*. Hæc acta latina, ſexcentis ab hinc annis exſcripta, quæ mecum olim communicavit doctiſſimus æque ac piiſſimus Cardinalis Thomaſius, *colobii* inſtitutionem tribuunt Silveſtro, occaſione, qua Euphroſynus epiſcopus ex Oriente huc Romam profectus, *accedens ad ſacrificandum Chriſti myſteria*, CANDIDISSIMO COLOBIO *utebatur*: *quod* COLOBIUM *Sancti Jacobi fuiſſe perhibebat. Dicebat autem juſtam eſſe reverentiam, ut dum divinis myſteriis ſacerdos aſſiſtit, his utatur veſtibus, quæ habitum Apoſtolorum in Sacerdotibus exhibent*. Inde ſtatim hæc ſubjunguntur: *ſicque factum eſt, ut a Sancto Silveſtro & presbyteris ejus* COLOBIORUM *uſus ſumſiſſet initium*: *quo Marcus & Julius & Liberius eo ordine uſi ſunt. Poſt hos autem* COLOBIA *in dalmaticas commutata ſunt*. Hæc eadem occurrunt in Actis Silveſtri Græce editis a Combefiſio in Illuſtrium martyrum triumphis pag.265. Verum quæ de *colobiis* heic narrantur, omnino falſa eſſe colligimus ex genuinis Cypriani epiſcopi & martyris actis proconſularibus, in quibus quum ille duceretur ad ſupplicium, *colobium*, ſeu *tunicam*, dimiſiſſe memoratur: *& quum ſe* TUNICA *expoliaſſet, & diaconibus tradidiſſet, in linea ſtetit, & coepit ſpiculatorem ſuſtinere*. Ita habent antiqui codices MSS. teſte Baronio die XXXI. Maii, Ruinarto in Actis martyrum pag.218. §.15. & Jo. Fello ad Opera Cypriani; unde prorſus contemnenda eſt vulgata lectio, quæ loco *tunicæ* habet *dalmaticam*. Hanc lectionem librariorum audaciæ tribuit idem Fellus; quum enim officioſi homines *tunicam* dignitati epiſcopali reſpondere non crederent, *dalmaticam* ſubſtituerunt. In Adonem Roſvveydi XVIII. Kal. Octobres, *dalmaticam* manifeſto irepſiſſe comperimus, ibi enim de Cypriano ſic legitur: *dalmaticam* TUNICAM *tulit, & diaconibus tradidit, ſtans in linea*; Vox *dalmaticam* inepte redundat. Papias & vulgatus Alcuinus *colobia* ideo in *dalmaticas* verſa ſcribunt, quia *nuditas brachiorum culpabatur*. Sed hoc ingenium magis, quam fidem hiſtoricam ſapit. *Colobium* fuit *tunica* exterior; interior autem *ſubucula*, ut patet ex Actis Sancti Cypriani, qui depoſito *Colobio*, ſive *tunica* exteriori, in interiori, nempe in *linea*, ſtetiſſe dici-

Digitized by Google

dicitur. Quare licet *Colobia* manicis ultra cubitum protenſis, carebant; non ideo tamen *nuditas brachiorum* culpari poterat, quæ ab interiore tunica tegebatur. Non ergo in Eccleſia latina *Colobii* auctor fuit Sanctus Silveſter, aut eo recentior Pontifex; ſed Apoſtoli in ſuos ſucceſſores epiſcopos hujus veſtimenti morem & formam tranſmiſerunt. *Colobio* pallium ſuperinjiciebatur; tantum abeſt, ut *Colobium* ipſum fuerit *pallium*: quo tamen nomine perperam appellatur in Martyrologio Viennenſi, ſuperius adducto. Hinc Chriſtum Dominum & *tunicam* indutui, & *pallium* amictui habuiſſe, colligimus ex Johanne cap. XIX. ver. 23. Abdias fabuloſus lib. VIII. Hiſt. Apoſtolicæ de Sancto Bartholomæo loquens, *veſtitus*, inquit, COLOBIO ALBO, *clavato purpura*, *induitur pallio albo*, *habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas*. Vide Philippum Bonarotium in commentariis ad Sacra Vitra pag. 37. 87. Eundem morem nos docent acta Silveſtri apud Combefiſium. Et ſane in Occidente diu poſt Silveſtrum, ipſumque Liberium, ſexto etiam ſæculo epiſcopos *colobio* uſos duo luculenta teſtimonia confirmant. Unum eſt antiqui auctoris, qui deſcripſit miracula Sancti Gibriani presbyteri, æqualis Sancti Remigii Remenſis epiſcopi apud Hagiographos Bollandianos tomo VII. Maii pag. 624. §. 14. ubi hæc leguntur: *viſum eſt in ſomnio cuidam ex noſtris, Sanctum Remigium de loco, ubi jacet poſt altare*, COLOBIO ALBO *indutum prodire*. Alterum eſt Gregorii Turonenſis, qui in vitis Patrum cap. VIII. §. 2. hæc narrat de Sancto Nicetio Lugdunenſi Antiſtite, cum quo adhuc puer verſatus fuerat: *oram veſtimenti ſui articulis arripiens, ita ſe* COLOBIO *concludebat, ut nunquam artus mei beata ejus membra contingerent*. Quotquot auctores hucuſque laudavi, *Colobium* una voce *candidum*, aut *album* dixerunt. Hoc ipſum confirmat Hieronymus lib. I. contra Pelagium, ſacras hujuſmodi veſtes criminantem: *quæ ſunt rogo*, ait, *inimicitiæ contra Deum*, *ſi* TUNICAM *habuero mundiorem*; *ſi epiſcopus*, *presbyter*, *& diaconus*, *& reliquus ordo eccleſiaſticus in adminiſtratione ſacrificiorum*, CANDIDA *veſte proceſſerint*? Ex his apparet, ſacrum *Colobium* ſemper *album* fuiſſe: quod de colobio communi & vulgari non legimus; deque *Dalmatica* multo minus: quam *poſt alia indumenta ſacerdotalia* inventam memorat Bruno Aſtenſis in libro de Sacramentis in Bibliotheca PP. tomo XX. pag. 1729. edit. Lugd. ejuſque uſum a ſummis Pontificibus nonniſi privilegio conceſſum ſexto ſæculo, docet Magnus Gregorius lib. VII. Epiſt. CXII. ad Aregium Vapincenſem epiſcopum. Immo Hieronymus veſtem *candidam* communiter induere, crimini vertit in epiſtola ad Nepotianum. Quare lapſus eſt Walafridus ſic ſcribens capite XXIV. de Rebus eccleſiaſticis: *primis temporibus*, *communi indumento veſtiti*, *Miſſas agebant*. Hæc, a nobis fuſe explicata, pro *colobio* ſacerdotali in epiſtola Sancti Pii, contra inſignium Criticorum animadverſiones, evincunt, epiſcopos a primis uſque temporibus *colobium* ſibi unis proprium, & a communi diverſum, habuiſſe, cui nihil fuit cum mona-

monachorum Orientalium colobio, ſive *lebitonario*, ut appellatur in Vita Sancti Pachomii cap. XIV. in originibus Iſidori lib. XIX. cap. XXII. & apud Cangium in Gloſſario Græco. Hoc inſtar *ſacci linei* fuiſſe tradit noſter Rufinus, in lib. II. de Vitis Patrum cap. III. Epiſcopali *colobio* ſuperiorem *tunicam* ſucceſſiſſe puto, quam induunt epiſcopi ſubter caſulam, ut eſt apud Amalarium de Eccl. offic. cap. XXII. Rupertum lib. I. capite XXIII. alioſque. Pius noſter epiſtolam II. claudit, Juſtum hortando, ut inter perſecutionum procellas forti animo religionem Chriſtianam palam confiteatur: *unum*, ait, *te rogabo*: *in communione ſta*, *& mei ne obliviſcaris*. Hæc diſplicent Tillemontio ægre ferenti, Pium ſine cauſsa dubitare de fide & conſtantia Sancti Juſti. Sed hæc cenſura tanto viro indigna eſt: quot enim orationes parænetica occurrunt, ſanctiſſimis viris inſcriptæ, ne flagellis & ærumnis a fidei confeſſione avertrentur? Ejuſmodi vere temporibus Juſtum vixiſse, hucuſque probatum eſt, & ex ipſa epiſtola id ſatis clare cognoſcitur. S. Pius I. Lib. II. C. IV.

VI. Hactenus pro utriuſque Epiſtolæ Sancti Pii veritate pugnavimus. Nunc ſupereſt, ut interpretationes illorum excutiamus, qui eaſdem pro genuinis ab ſe receptas, in Calvinianæ ſectæ commodum trahere conantur, novitatem quærentes in viſceribus vetuſtatis. David Blondellus, qui pridem, ut vidimus, impoſturæ ſuſpectas eſſe pronunciaverat, ſagaciter poſtmodum ab hac ſententia recedens, utramque probavit, non ſolum in opere de Primatu, Genevæ excuſo A. D. 1641. pag. 713. ſed etiam in alio de Sibyllis, Charentonii edito A. D. 1649. lib. II. cap. VI. VII. IX. pag. 160. 162. 169. Hæc Tillemontium fugerunt. Blondello enim contrariam ſententiam affingit, perinde ac Pii Epiſtolas cum judicio Baronii, in ſuo eodem libro de Primatu recitatas, exploſiſſet: qua in re vir eruditus, ut multa ſcribentibus ſæpe contigit, memoria lapſus eſt, volumen de *Primatu* cum *Pſeudo-Iſidoro* confundens. Idem Blondellus in Apologia, Amſtelodami apud Blavios vulgata A. D. 1646. ſuam hæreſim antiquiſſimis teſtibus, ſi Deo placet, roboraturus, Pii epiſtolis, tanquam veris, abutitur ſect. II. §. IV. pag. 18. Presbyterorum enim, & primæ Sedis prærogativam, in alios, jure electionis & ſuffragiorum, ſub Pontifice Pio, transferri cœpiſſe nobis obtrudit; inde factum ratus ut ad Juſtum, Epiſcopum conſtitutum, & Roma Viennam paullo ante profectum, idem Pius hæc ſcriberet: *presbyteri & diaconi te obſervent*. Nequis autem presbyteros Epiſcopali gradu dejectos putaret ob unum, quem communia Eccleſiæ ſuffragia illis præpoſuiſſent, Blondellus comminiſcitur, a Pio, more majorum, Apoſtolicos viros, quotquot antea dominicum gregem paverant, generali *presbyterorum* nomine nuncupatos: *presbyteri illi*, *qui*, *ab Apoſtolis educati*, *uſque ad nos pervenerunt*, *cum quibus ſimul verbum fidei partiti ſumus*, *a Domino vocati*, *in cubilibus æternis clauſi tenentur*. Ita quidem Blondellus. Quia vero novatorum ſtudia ſemper in unam metam collineare noſcuntur, hæc commenta avide arripuerunt Calvinianæ ſcho-

S. Pius I. Lib. II. C. IV.

ſcholæ prima capita, Johannes Dallæus de ſcriptis Dionyſii lib. II. cap. XXVI. pag. 397. & Walo Meſſalinus, ſeu Claudius Salmaſius, de Epiſcopis & presbyteris cap. IV. pag. 275. & in Apparatu de primatu Papæ pag. 60. Sed non ita eſt, viri ſuperbi, ut putatis. Tantum abeſt, Pium veſtræ cauſſæ ulla in re ſuffragari, quam veriſſimum eſt, penitus eandem evertere. Hoc paucis & nullo negotio demonſtro. Pius monet Juſtum, dum ei gratulatur Epiſcopatum, de munere diligenter implendo, ut ceteris inferioris gradus ſe præbeat exemplum: *carceres Sanctorum viſita, ne aliquis tepeſcat in fide. Martyria ſancta Spiritu Sancto proba. Ut perſeverent in fide, eis incitator exſiſte. Presbyteri & diaconi, non ut majorem, ſed ut miniſtrum Chriſti te obſervent. Plebs univerſa ſanctitate tua protegatur.* Itaque Pius jubet, Epiſcopum ita ſe exerceri in operibus Chriſtianæ pietatis, ut quanquam, ipſa Epiſcopalis gradus prærogativâ, ſuorum caput exſiſtat, modeſtia tamen, inferioris ordinis viros æquare ſtudeat, ex more ſcilicet doctrinæ Apoſtolicæ Sancti Paulli ad Timotheum. Appoſite ergo Henricus Hammondus in Diſſertatione V. pro Juribus Epiſcopatus cap. x. §. 5. pag. 286. Blondellianæ argumentationis levitatem irridens, Juſtum Epiſcopali charactere ſupra presbyteros efferri conſiderat, ut eum ipſi obſervare jubeantur; quæque a Pio *de presbyterorum, eadem etiam de diaconorum obſervantia* dici, adeo ut non ſolum presbyteros Epiſcopis, ſed diaconos etiam presbyteris & Epiſcopis æquatos, ex Pii verbis concludi poſſit, ubi fatua illa Calviniana expoſitio admittatur; de utriſque enim loquitur Pius: PRESBYTERI & DIACONI, NON *ut* MAJOREM, *ſed ut* MINISTRUM *Chriſti te* OBSERVENT: quibus verbis Pius reſpexit ad illud Domini apud Matthæum XXIII. 11. *qui major eſt veſtrum, erit miniſter veſter.* Et apud Lucam XXII. 26. *qui major eſt in vobis, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator,* ubi dici videtur *præceſſor* qui in Eccleſia ſublimiorem conſequutus eſt gradum, ut *Apoſtoli* erant conſequuti, *& poſt eos Epiſcopi*, inquit Hugo Grotius: nemo autem ad Chriſti exemplum vitam ſuam efformaſſe cenſendus eſt, qui non *obſervantiam* omnem, ſibi, ut miniſtro Chriſti, non certe ut majori, præſtari velit. Huc facit quod Wipertus ſcribit de Sancto Pontifice Leone IX. in Vita lib. I. cap. VI. *illud beati Papæ Gregorii dictum jugiter præ oculis mentis videtur habere: primus eſſe non audeat qui ſubeſſe non didicerit.* Cetera examinare pergamus. *Presbyteros ab Apoſtolis educatos*, de quorum dormitione loquitur Pius, Calviniani *Epiſcopos* fuiſſe garriunt. Vellem equidem addidiſſent, unde hoc colligerent; nam Pius ſecundi Ordinis ſacros Miniſtros, non certe *Collegas*, aut *Epiſcopos*, ſed *presbyteros* vocat: *ſalutant te Soter & Eleutherus, digni* PRESBYTERI. Sed Verum, Epiſcopum Viennenſem adlectum, *Collegam* ſuum, non ſane *presbyterum* vocat, Juſtumque ejuſdem Veri *loco a fratribus conſtitutum, & colobio Epiſcoporum veſtitum* agnoſcit, electione ſcilicet, non ordine antiquitatis. Quare *presbyteri ab Apoſtolis educati*, qui diem ſuum

Digitized by Google

ſuum obierant, non ſunt Eccleſiarum rectores, qui in varias mundi regiones profecti, dominicum gregem Epiſcopi paverunt, ut Blondellus & Salmaſius comminiſcuntur, ſed ſunt pauci illi *presbyteri*, tunc ſuperſtites, quos Romæ & non alibi, de facie noverat Juſtus, & cum quibus, ſibi ſubjectis *verborum fidei*, ſe veluti ſummum Epiſcopum, *partitum fuiſſe* teſtatur Pius, qui quum de clero ſui temporis loqueretur, diſtinctionem ordinum, & nominum accurate obſervavit, ſecus ac Sectarii nugantur: quod adnotavit etiam Pearſonius in Vindiciis Ignatianis par. II. cap. XIII. pag. 170. licet aureas haſce Epiſtolas parvi fecerit, perperam ſane, ut ſatis probatum. Salmaſium Pii epiſtolis abutentem, alia via refellit Petavius lib. I. de Eccleſiaſtica Hierarchia cap. XII. §. XXI. & XXII.

VII. Ex his patet, Guillelmum Cave A. D. 158. in Pearſonii & Dodvvelli ſeutentiam temere iviſſe, his de ſuo præterea ſuperadditis contra eaſdem epiſtolas: *Communi fere doctorum conſenſu, tanquam ſpurias rejici: nec ipſum Bellarminum de Romano Pontifice lib.* II. *capite* XIV. *qui ex iis teſtimonium citat, veluti indubitatæ fidei, defendere audere*. Somniat Caveus; nam Bellarminus de literis ad Juſtum Viennenſem ibi non loquitur, ſed de epiſtola decretali, Pium mentiente, *omnibus Eccleſiis* inſcripta, non expectato heterodoxorum judicio, inter ſpurias merces a nobis ultro rejici, ingenue fatetur Cardinalis Bona in Rebus Liturgicis lib. I. cap. III. §. I. ex ore Cardinalis Hiſtorici A. D. 865. §. IV. quibus addatur Bellarminus de Romano Pontifice lib. II. cap. XIV. tantoſque triumviros nominaſſe, gratiam inire ſit ab hoſtibus, qui crambem toties recoctam, nempe earundem epiſtolarum falſitatem, identidem nobis objiciunt. Non moror Caveum ubi Pii epiſtolarum fidem ſe imminuere arbitratur, propterea quod a veteribus memoratæ non fuerint: quot enim antiquiſſima monumenta, ſuperiore ſæculo emerſerunt, quorum tamen nulla exſtabat memoria? Neque ſane opus fuit, binas epiſtolas, eaſque breviſſimas, in Scriptorum Catalogos conjici, alias non paſſim vulgatas, quum Eccleſiam univerſalem nequaquam reſpicerent. Sanctus Pontifex Leo Magnus quot epiſtolas ſcripſit? Et tamen Gennadius in Catalogo cap. LXX. ceteris prætermiſſis, unam memorat ad Flavianum contra Eutychen. Idem auctor capite LXIII. omnino reticuit celebrem epiſtolam Sancti Eucherii ad Hilarium Arelatenſem *de Laude eremi*. Reticuit etiam cap. LXIX. ejuſdem Hilarii *expoſitionem Symboli*, ab Honorato Maſſilienſi laudatam in Vita ejus; nullamque omnino mentionem fecit *Fuſebii*, *Silvii*, *& Domnoli*, illuſtrium Gallicanæ Eccleſiæ doctorum, qui *Scriptis meritiſſime claruerunt*, teſte eodem Honorato in Vita Hilarii. Poſt Caveum dormitavit etiam Tillemontius, ratus a Natali Alexandro ſæculo I. cap. X. artic. VII. & ab Jo: Baptiſta Cotelerio in notis ad Patres Apoſtolicos pag. 42. edit. I. Epiſtolas Pii ad Juſtum Viennenſem reprobari; neuter enim loquitur de alia epiſtola, quam de illa, omnium Criticorum calculis

culis commenticia, quæ *omnibus eccleſiis* directa eſt. Haud abſimili errore captus eſt Pagius A. D. 1655. IV. a Labbeo non magis utranque probari ſcribens, quam duas decretales, doctorum omnium conſenſu improbatas. Sed tantum abeſt, hoc Labbeo in mentem veniſſe, ut e contrario noſtras pro ſinceris & genuinis receperit. Etiam Claudius Caſtellanus in notis ad diem XIII. Januarii, *a nemine*, ait, *in dubium vocari, quin epiſtolæ Pii ad Juſtum Viennenſem, ſint ſuppoſiticiæ*. Hæc, toties dicta, ferri non poſſunt. Nunquid pro *nemine* habendi ſunt tot viri doctiſſimi, qui eaſdem undequaque probarunt? Georgius Fabricius in epiſtola ad Jo: Haubitium, *theſauri e bibliothecis vetuſtiſſimis eruti*, loco habuit. Jo: Jacobus Grynæus in præfatione ad Monumenta Sanctorum Patrum orthodoxographa, *Pii*, inquit, *Romani Epiſcopi duæ epiſtolæ ob oculos ponunt, velut in tabula, illuſtria exempla vigilantis Epiſcopi, liberalitatis erga Eccleſiam, & conſtantiæ in martyrio*. Et paullo poſt: *ſpirant autem ipſius Epiſtolæ ſingularem quandam erga Symmiſtas caritatem & curam de Eccleſia*. Margarinus Bigneus, Cæſar Baronius, Jo: a Boſco, Severinus Binius, Petrus Pithoeus, Jo: Savaro ad Sidonium lib. IV. epiſt. III. lib. IX. epiſt. II. & Papirius Maſſonus de Epiſcopis Urbis lib. I. pag. 11. illas velut ſinceras, uno ore laudarunt. Henricus Spondanus A.D. 112. §. IV. *plane aureas* appellat: Joſephus Vicecomes de Miſſæ ritibus lib. I. cap. VIII. & de Miſſæ Apparatu lib. II. cap. XXIV. Philippus Labbeus in Conciliis to. I. pag. 576. Jo: Bona, Franciſcus Maria Florentinius in Martyrologio pag. 715. Dominicus & Carolus Macri in Hierolexico, Carolus Cangius in Gloſſario Latino, & Godefridus Henſchenius die IV. Maii, earundem, utpote a Sancto Pio ſcriptarum, ſacram auctoritatem plurimi palam fecerunt; ne iterum memorem recentiores heterodoxos, Dallæum, Blondellum, Salmaſium, & Hammondum, quorum hic utranque a ſe receptam contra presbyteriani dogmatis pravas interpretationes, catholice tuetur; ceteri vero utrâque, itidem a ſe recepta, tanquam omni ſuſpicione carente, ad ſuas impias ſententias confirmandas, de more abutuntur. Profecto nihil non vetuſtiſſimum & vere Apoſtolicum in illis elucet: quod ſi luculentius adhuc oſtendero, inſigniores venerandæ antiquitatis characteres ex illis decerptos, ob oculos ponens, operæ precium me facturum exiſtimo. Hi vero ſunt.

1. *Miſſas agimus*.
2. *Titulum domus ſuæ pauperibus adſignavit*.
3. *Presbyteri ab Apoſtolis educati*.
4. *Cum quibus ſimul verbum fidei partiti ſumus*.
5. *Cubilibus æternis clauſi*.
6. *Sementem Evangelii ſparſeris*.
7. *Per bonum certamen tranſierunt*.
8. *Neque vinculis Mundi illigeris*.
9. *Palmam perſeverabilem tenere*.

10. *Cui*

10. *Cui Crux caritatem Chriſti tollere non potuit.*
11. *Collegam noſtrum victorem de mundi principe triumphaſſe.*
12. *Colobio Epiſcoporum veſtitus.*
13. *Miniſterium, quod accepiſti, in Domino impleas.*
14. *Cura ſanctorum martyrum corpora.*
15. *Martyria ſancta Spiritu Sancto proba.*
16. *Fratres noſtri requieſcunt in Domino.*
17. *Titulum condidit.*
18. *Senatus pauper Chriſti.*
19. *Plebs univerſa.*
20. *Collegium fratrum.*
21. *In communione ſta.*
22. *Digne in Domino obiit.*

Et vero *Collegæ*, *fratres*, *plebs*, & reliqua chriſtiana & eccleſiaſtica nomina, paſſim occurrunt in genuinis epiſtolis Ignatii & Cypriani; eadem etiam aliquando ſtructura verborum, ac in epiſtolis Sancti Pii. Quod Pius jubet de *curandis martyrum corporibus*, omnino conſonat epiſtolæ VIII. alias III. Sancti Cypriani, & illi, quam Eccleſia Smyrnenſis ſcripſit de martyrio Polycarpi apud Ruinartum pag.34. Quod demum ſignificat *Pius*, revelatum ſibi fuiſſe, citius ſe diem obiturum, ſimile eſt exemplo Polycarpi, de quo ſcribit Eccleſia Smyrnenſis pag.30. *Signum ante triduum, quam comprehenderetur, revelationis accepit*. Sic etiam Cyprianus epiſt.XI.alias VIII.& XVI.alias X.& in libro de Mortalitate, revelationes ſibi a Domino oſtenſas amicis patefecit. Hæc fuſius perſequi oportuit, ut omnes ſuſpicionum nebulas ab integerrimis epiſtolis emoliremur.

Opera Sancti Pii.

I.
Sincera.
Epiſtolæ II. ad Juſtum Viennenſem.

II.
Suppoſititia.
Epiſtolæ decretales II.

HISTORIÆ LITERARIÆ AQUILEJENSIS
LIBER TERTIUS.

Fortunatianus Aquilejenſis Epiſcopus.

CAPUT I.

I. *Fortunatianus, origine Afer, in Sede Aquilejenſi Benedicto ſuccedit contra Valentem Murſenſem Epiſcopum.* II. *Origo Canonis* I. *&* II. *Concilii Sardicenſis.* III. *Sanctus Athanaſius Aquilejæ cum Fortunatiano alloquitur Conſtantem Auguſtum. In templo noviter ibidem exſtructo Synaxim habet, indeque Romam petit.* IV. *Fortunatianus ab Arianis deceptus, communionem Athanaſii in Mediolanenſi Concilio damnavit.* V. *Locus Sancti Hilarii explicatus.* VI. *Caſus Fortunatiani excuſatur.*

VENIO ad ſcriptores, quos ultra Conſtantini Magni tempora vitam ſuam extendiſſe cognoſcimus. His *Fortunatianus* Aquilejenſis Antiſtes adnumeratur, vir in Eccleſia magni nominis. Ad patriam, quod attinet, *natione Afer* dicitur a Hieronymo in Catalogo cap. XCVII. ſcilicet non ortu, ſed origine *Africanus*; quid enim vetat ex remota etiam Africa homines aliquando translatos in urbem, tunc *Italorum emporium opulentum*, uti eam vocat Julianus Imperator in Oratione II. de Conſtantio? Id ex veteribus monumentis aſſequutus Andreas Dandulus in Chronico Venetorum MS. de *Fortunatiano* hæc prodidit lib.I.cap.XII. Par.I. *hic ex Africanis ortus parentibus, & in Foro-Julii ætate & ſcientia provectus*. Hoc Dandulus videtur hauſiſſe ex Anonymi antiquioris Chronico Veneto MS. olim adſervato in Bibliotheca Triviſana, ubi *Fortunatianus* vocatur *natione Foro-Julii*. Quare non ortu, vel domo, ſed *natione*, hoc eſt origine, *Afer* dicitur a Hieronymo, & etiam a Sophronio ejus metaphraſte γένει Ἄφρος, *progenie Afer*. Certe nomen ipſum in Africa frequens fuit. *Fortunatiani*, *Cirtenſis*, *Siccenſis*, & *Tagaſtenſis* Epiſcopi præter alios occurrunt apud Sanctum Auguſtinum in Collat. I. Carthaginenſi cap. 65. Multi præterea apud Victorem Vitenſem in libro de Perſecutione Vandalica.

Alius

Digitized by Google

Alius pater Sanctæ Victoriæ ſub Anulino Procoſ. in Actis a Balutio vulgatis Miſcell. to. II. pag. 70. Hunc Onuphrius Panvinius in Commentario ad Faſtos libro pag. 265. improvide miſcuit cum Chyrio Fortunatiano, cujus ſcripta exſtant inter Rethores Pithœi pag. 38. Dandulus *nonum* a Sancto Marco, Aquilejæ Epiſcopum compntat, *decimum* Ughellus, *duodecimnm* Candidus, *decimumtertium* Henricus Palladius, & de compacto omnes *Fortunatum* mendoſe appellant: quo nomine Hieronymo Rubeo Baronius ſuccenſet A.D. 337. §. LXXIII. Et merito quidem certe; nam in Concilio Sardicenſi idem antiſtes *Fortunatianum* ſemel iterumque ſe ſcribit, & ab Athanaſio in Apologia ad Conſtantium Auguſtum *Fortunatiaxus* ſemper vocatur, qui profecto Athanaſius vernm ejus nomen optime calluit, quippe qui eum vidit in Concilio Sardicenſi, & cum eodem Aquilejæ, ut infra oſtendam, aliquandiu moratus eſt. Neque apud noſtros Aquilejenſes alius *Fortnnatianus*, *Fortunatus*, aut *Fortnnatius* unquam exſtitit præter hunc unnm, contra quam ſcripſit Georgius Fabricius in Notis ad Poetas Chriſtianos pag. 57. ratus, a Venantio dici *Fortunatum propter verſum*, *qui vero nomine Fortunatiauns Epiſcopus & Martyr Aquilejenſis cum Felice fratre a Diocletiano capite truncari* juſſi: ubi vir eruditus inſigniter lapſus eſt. *Fortunatus* enim martyr domo Vicetinns, licet Aquilejæ paſſus, non *Fortunatianus*, neque Epiſcopus Aquilejenſis putandus erat. Vide acta, quæ Hagiologi Bollandiani ediderunt tomo II. Junii pag. 460. Ut vero examen numeri Epiſcoporum, qui *Fortunatiano* præiverunt, alio rejiciam, certum eſt, neque *Agapyto*, nec *Quirino* eum ſucceſiſſe; ntraque enim ſententia, licet omnino falſa, ſponſoribus ſnis minime caret. Benedicto Fortunatianum ſucceſſorem datum jure memorat Dandulus. Hoc videtur contigiſſe A.D. 343. In emendatioribus enim Danduli exemplaribus Benedictus adſumptus A. D. 322. ſedem ſuam annos XX. impleviſſe dicitur. Quare A. D. 343. non 344. ut putavit Tillemontius tomo VI. pag. 330. eam Fortunatiano implendam reliquit. Id factum apparet occaſione, qua Patres Sardicenſes Julio I. Pontifici expoſuerunt apud Labbenm tomo II. pag. 661. Valentem Murſenſem, in Pannonia inferiori Epiſcopum Arianum, propriam Eccleſiam deſerere molitum, aliam præſtantiorem, nempe Aquilejenſem, invadere tentaſſe; unde magnam ſeditionem in eadem urbe excitavit, in qua *Victor* quidam Epiſcopus qunm tumultum effugere non poſſet, populi multitndine obrutus triduo poſt exſpiravit. Dabo verba epiſtolæ Sardicenſis ad Julium Pontificem: *quid autem de impiis & imperitis adoleſcentibus, Urſacio & Valente ſtatutum ſit, accipe, Beatiſſime frater. Qnia manifeſtum eſt, hos non ceſſare adulterinæ doctrinæ lethalia ſemina ſpargere; & quod Valeus relicta Eccleſia, aliam invadere voluiſſet; eo tempore, quo ſeditionem commovit, unns ex fratribus noſtris, qui fugere non potuit, Victor obrutus & conculcatus in eadem Aquilejenſi Civitate die tertia defecit. Cauſſam itaque mortis præbuit Valens, qui perturbavit, qui ſollicitavit.* Nec unum Concilium

lium Sardicenſe in hac epiſtola, vocavit Urſacium & Valentem *impios & imperitos adoleſcentes*; nam *ætate ac moribus juniores* dixit etiam Concilium Alexandrinum apud Athanaſium to. I. Operum pag. 135. editionis novæ; itemque *impios & imperitos adoleſcentes* Hilarius ad Conſtantium Auguſtum Operum pag. 1221. editionis pariter novæ. Utrunque ab Ario hæreticis dogmatibus imbutum teſtatur Athanaſius in epiſtola ad Epiſcopos Libyæ eodem to. I. pag: 277.

II. Hinc, perinde ac ceteros Epiſcopos Arianos, Valentem a Murſa, qui poſt Urſacium Singidunenſem primus in Concilio Sardicenſi proſcribitur, ejuſdem Concilii *juſta ſententia degradavit*, duas ob cauſſas: I. Quod labe hæretica eſſet infectus. II. Quod præter ſacrorum canonum ſtatuta, propriam Eccleſiam deſerere, & *Aquilejenſem* occupare tentaſſet. Quum vero Nicæna Synodus in tranſeuntes ex una in aliam Eccleſiam, mitius quodammodo videretur egiſſe, in canone XV. *factum prorſus irritum* duntaxat declarando; ex hoc Valentis crimine occaſionem ortam fuiſſe puto eandem legem inſtaurandi in canone I. & II. Concilii Sardicenſis: quod quidem pœna ea ſancitum eſt, ut laicam communionem etiam in fine vitæ ejuſmodi Epiſcopis Concilium denegari mandaverit: *manifeſta eſt enim cauſſa*, inquit ibi magnus Oſius Cordubenſis, *quia hoc facere tentant, quum nullus in hac re inventus ſit epiſcopus, qui de majore Civitate ad minorem tranſierit*; *unde apparet avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni ſervire*. Et quia Valens in ſui excuſationem fortaſſe attulit, ſe ad Aquilejenſes infulas invitatum, ſubjungit Oſius in canone II. *Etiamſi talis aliquis exſtiterit temerarius, ut forſitan excuſationem afferat, quod populi literas acceperit; quum manifeſtum ſit, præmio & mercede paucos, qui ſinceram fidem non habent, potuiſſe corrumpi, ut clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur epiſcopum; omnino has fraudes damnandas eſſe arbitror, ita ut nec laicam communionem in fine vitæ accipiat talis*. Hujus *communionis laicæ* notionem vide apud Cangium in Gloſſario. Adi etiam Fridericum Lindenbrogium in Gloſſario ad Codicem Legum antiquarum pag. 1380. col. 1. Epiſcoporum ad alias ſedes translationem ex ambitu vel avaritia poſtea damnavit etiam Leo Magnus epiſt. XII. alias LXXXIV. cap. VIII. ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem: ejuſque decretum confirmavit Concilium Chalcedonenſe can. V. jubens, *de his qui tranſmigrant de civitate in civitatem, Epiſcopis, aut Clericis, Canones, qui de hac re a Sanctis Patribus ſtatuti ſunt, habeant propriam firmitatem*. Hanc noſtram obſervationem de origine primi & ſecundi canonis Sardicenſis firmare videtur ejus epiſtola Synodalis ad Julium Pontificem, in qua Sanctiſſimi Patres in Concilio ſe quatuor pertractaſſe ſignificant: I. Res de fide, & de integritate veritatis: II. De perſonis inique damnatis, nempe de Athanaſio: III. De vexatis & in exſilium pulſis epiſcopis: IV. Demum de Urſacio Singidunenſi, & de Valentis crimine, cujus magnitudinem eidem Pontifici Julio ob oculos ponunt. Fortunatianus ergo paullo ante Concilium Sardicenſe in Epiſcopum Aquilejenſem

jenſem adlectus prælatuſque fuit Valenti. Nos enim ante ſæculum VI. titulo *Patriarchæ* abſtinebimus, quem ſemper a noſtris metropolitis uſurpatum cenſet Palladius uterque, & etiam Claudius Salmaſius in Euchariſtico pag. 481. quibus tamen in hac ſententia præiverat ſæculo XI. Dominicus Patriarcha Gradenſis in epiſtola ad Petrum Antiochenum apud Jo: Baptiſtam Cotelerium in Eccleſiæ Græcæ Monumentis tomo II. pag. 109. Quod legitur apud Hieronymum in Catalogo cap. XCVII. editionum Eraſmi, Mariani Victorii, Suffridi Petri, & Auberti Miræi, nedum apud Sixtum Senenſem in Bibliotheca lib. IV. litera F. Fortunatianum ſcripſiſſe imperante *Conſtantino*, & ſecundum Græcum Hieronymi metaphraſtem *βασιλεύοντος Κωνσταντίνου*, nempe *juniore*, qui obiit A.D. 340. id mendum eſt pro *Conſtantio*: quod nomen proſtat in vetuſtiſſimo codice Vaticano, mille & amplius ab hinc annis ſcripto, & in alio undecimi ſæculi in Cœnobio Sanctæ Crucis in Hieruſalem. Hanc ſententiam non improbat Andreas Dandulus lib. I. cap. XII. par. I. & tutatur Ado in Chronico, Ætate VI. A. D. 361. Freculphus item tomo II. lib. IV. cap. VIII. qui omnes ſuorum temporum Hieronymianos codices exſcripſerunt. Quare poſt Honorium Auguſtodunenſem in Luminaribus Eccleſiæ cap. XCVIII. ubi non *Fortunatianus*, ſed *Fortunatius* corrupte vocatur in editione Suffridi, Magdeburgenſes Centuria IV. cap. X. & Antonius Poſſevinus in Apparatu, eum ſub *Conſtantino* vixiſſe perperam tradiderunt. Porro in Valentis molitiones, & Victoris Epiſcopi cladem inde ortam, pœnis canonicis ſtatim animadverſum fuiſſe credibile eſt: quod tamen ante Concilium Sardicenſe factum neutiquam legimus; unde Fortunatianus & ipſe in æmulum ſuum Valentem ſententiam tulit cum ceteris Patribus, qui CLXX. plus minus interfuerunt, ut narrat Sanctus Athanaſius in Hiſtoria Arianorum ad Monachos, ſive, ut vulgo appellatur, *Epiſtola ad Solitarios* pag. 352. editionis novæ num. XVI. & pluſquam trecenti ſubſcripſerunt, ut ait in Apologia contra Arianos pag. 123. num. I. Ad eundem porro Athanaſium Urſacius & Valens per Muſæum ſeu Moyſem presbyterum ex urbe Aquileja literas dederunt, illius communionem ſimulate affectantes. Eas recitat Hilarius Fragmento II. pag. 1298. & Sozomenus lib. III. cap. ultimo.

FORTUNATIANUS. LIB. III. CAP. I.

III. Peracta Synodo, in qua Hæreſis damnata, abſolutuſque Athanaſius, Fortunatianus noſter Aquilejam rediit; eoque etiam Athanaſius A. D. 349. profectus eſt, quem biennio ibi permanſiſſe cenſet Godefridus Hermannus in Vita lib. V. cap. VIII. illuc ſcilicet properavit literis a Conſtante Imperatore acceptis. Henricus Palladius lib. IX. pag. 142. abſoluto Concilio Sardicenſi, mox Athanaſium cum Fortunatiano Aquilejam ſeceſſiſſe arbitratur, quod adhuc Arianorum inſidias formidaret. Sed abſoluto Concilio, ivit Naiſſum, urbem Daciæ ſuperioris, non Aquilejam. Hoc ipſe teſtatur in Apologia ad Conſtantium pag. 298. num. IV. deinde poſt biennium, Aquilejam venit, a Conſtantio evocatus. Ipſummet Athanaſium hujus rei teſtem audiamus: *poſt peractam*

vero

FORTUNATIANUS. LIB. IIII. CAP. I.

vero Synodum literas mihi tum Naiſſo degenti miſit Conſtantius, *atque hinc profectus*, *Aquilejæ poſtea commoratus ſum*, *ubi redditæ mihi ſunt tuæ pietatis literæ*. Nondum tamen Aquilejam Athauaſius contenderat, quum Urſacius & Valens, ibi degentes, eodem anno 349. literis ad eum miſſis, quæ proſtant apud Hilarium pag. 1297. ejus communionem flagitarunt. Aquilejæ, comite Fortuuatiano, Couſtantem Auguſtum, Couſtantii fratrem, alloquutus eſt Athanaſius,ut in eadem Apologia pag. 297. num. 11I. his verbis narrat: *quod ſi ne illa quidem*, *quæ adverſum vos*, *Imperatores*, *clam proferuntur*, *celari queunt*, *annon incredibile erit*, *præſente Imperatore*, *tantoque adſtante cœtu*, *me adverſum te verba feciſſe? Nunquam enim Fratrem tuum ſolum vidi*, *nec me ille unquam ſolum eſt alloquutus*, *ſed ſemper comite Epiſcopo Urbis*, *in qua tunc degebam*, *aliiſque*, *qui tum forte aderant*, *ipſum adii*: *iis*, *inquam*, *comitibus acceſſi*, *iis comitibus receſſi*. *Hujuſce rei teſtis eſt Fortunatianus Aquilejæ Epiſcopus*; *hoc ipſum poteſt patris Oſii teſtimonio confirmari*. Hactenus Athauaſius, qui ibidem loci Eccleſiaſticis conventibus operam navans, in templo, quod tunc excitabatur, collectam haberi conſpexit, præſente etiam Conſtante Auguſto: quod narrat in eadem Apologia pag.304. diluens Ariauorum calumniam in ſe conflatam, quod in magna Eccleſia Synaxim habuiſſet, nondum completo ædificio: *rem*, inquit, *ſimilem Treviris & Aquilejæ factam vidi*, *ubi item ob populorum frequentiam*, *dum Templa exſtruerentur*, *in illis nihilominus conventus agebantur*, *nulluſque tamen exſtitit*, *qui factum hujuſmodi in crimen vocaret*. *Quin etiam beatæ vir memoriæ frater tuus hujuſmodi conventu Aquilejæ cum aliis interfuit*. *Idipſum me egiſſe fateor*, *ita tamen*, *ut non dedicatio*, *ſed Synaxis ad orandum celebrata ſit*. Athanaſius acceptis deinde Conſtantii literis, a Sozomeno lib. 11I. cap. xx. & a Theodorito lib. 1I. cap. x1. memoratis, atque a Socrate lib. 1I. xx111. adductis, quibus eum hortabatur, ut ad Eccleſiam ſuam Alexandrinam remearet, Aquileja Romam properavit, unde poſtea in Germaniam, & ſecundo Iſtri flumine Hadrian opolim profectus eſt, ut in Vita, Athanaſianis operibus præfixa pag. 45. num. v. colligit ejus clariſſimus auctor Bernardus de Monte falconis, quem pro veteri amicitia, proque ejus egregia eruditione, honoris cauſſa nomino.

IV. Hæc interim Conſtantius bello Magnentiano defunctus poſt diem x. Octobris A. D. 353. Arelate morabatur, quum Liberius Julio ſuffectus eo miſit Vincentium Capuanum & Marcellum in Campania Epiſcopos, nt Synodum Aquilejæ cogi impetrarent, de quo antea inter eum & Imperatorem condictum fuerat. Id narrat Liberius in Epiſtola ad Cœcilianum Epiſcopum Spoletinum apud Hilarium pag. 1334. *multi*, ait, *ex Italia Epiſcopi convenerunt*, *qui mecum glorioſiſſimum Imperatorem Conſtantium fuerunt deprecati*, *ut juberet*, *ſicut ipſi placuerat dudum*, *Concilium ad Aquilejam congregari*. Sed contra res ceſſit, nam Conſtantius, Arianis auctoribus, terrore omnia & formidine complens,

exſilium

exſilium interminatur epiſcopis, ni Athanaſium proſcribant, teſte Sulpicio Severo in Hiſtoria Sacra lib. II. cap. LIV. Ubi vero prius de Fide tractari, fruſtra Legati petiiſſent, quam de damnatione Athanaſii, tandem hunc ſe damnaturos polliciti ſunt dummodo & Orientales Arianum dogma damnarent; quod ſe acturos negantibus Arianis, quum Legati Pontificis nec Concilium Aquilejæ, nec Arii damnationem obtinere valuiſſent, minis & contumeliis victi, in Athanaſium ſententiam ſcripſerunt. Guillelmus Cave in Hiſtoria literaria inter eos, quos Arelate inſidiæ & ſtrophæ Arianorum a Catholicis partibus abſtraxerunt, etiam Fortunatianum enumerat, quem Ludovicus Maimburgus in Hiſtoria Arianiſmi lib. IV. pag. 317. edit. 1673. id egiſſe comminiſcitur exemplo Saturnini Arelatenſis, ut gratiam Imperatoris aucuparetur. Antonius Godeau in Hiſtoria Eccleſiaſtica lib. IV. pag. 652. ait, eum non ſolum in Athanaſium ſubſcripſiſſe, ſed ulterius progreſſum, cum defenſione innocentis, fidem quoque deſeruiſſe. Sed hæc a vero longiſſime abſunt; nam Fortunatiani ſubſcriptio contra Athanaſium, contigit poſt Concilium Arelatenſe, immo poſt A. D. 354. ex Baronio A. D. 353. §. XVIII. Idque vel inde firmatur, quod Liberius in literis ad Euſebium Vercellenſem ſcriptis, ut Concilium, quo Athanaſii cauſſa tractaretur, ſaltem Mediolani celebrari impetraret, hæc de Fortunatiano in Baronianis Annalibus A. D. 354. §. VIII. ſignificavit: *etiam ad fratrem & Coepiſcopum noſtrum Fortunatianum, quem ſciebam neque perſonas hominum vereri, & futura magis præmia cogitare, literas erogavi, ut & ipſe pro ſinceritate pectoris, & pro fide, quam ſe ſcit etiam cum diſcrimine vitæ præſentis cuſtodiſſe, etiam nunc vobiſcum dignaretur excubare: quem quidem ſcio pro ſanctitate pectoris ſui indubitanter & conſilio ſuo prudentiam veſtram firmare: &, ſi ita vobis placuerit, præſentiam ſuam in nullo dilectioni veſtræ negare*. Ex his Liberii verbis videmus, Fortunatianum A. D. 354. egregiam operam adhuc navantem pro cauſſa fidei *etiam cum diſcrimine vitæ*, quemadmodum egerat in Conciliabulo Arelatenſi, ubi illum inter ejectos, & male habitos ab Arianis fuiſſe vel hinc palam colligitur. Quare caſus Fortunatiani vere contigit in Concilio Mediolanenſi A. D. 355. præſente Arianorum patrono Conſtantio. Iſthic enim cœtu Epiſcoporum ab Arianis ex Eccleſia in prætorium tranſlato, hoſtes Athanaſii, duce Auguſto, fraudibus & contumeliis cauſſam agentes, multos in confeſſione veræ fidei clariſſimos viros crudeli exilio damnarunt; quos inter Dionyſius Mediolanenſis, Euſebius Vercellenſis, & Lucifer Sardiniæ Metropolita immortalem ſibi nominis gloriam pepererunt. Ex his autem, qui tempeſtatis furori ſuſtinendo impares, innocentiam Athanaſii deſeruerunt, ab ejus ſe communione ſeparaturos ſcripto polliciti, duo alii magni nominis Metropolitæ inventi ſunt, Fortunatianus Aquilejenſis, & Heremius Theſſalonicenſis. Noſter, quem antea ſummis laudibus ornarat Liberius, ut dictum eſt, aliquanto reſtitit, ne ſuccumberet, & veritatem Catholicam honoravit, priuſquam Arianorum iniquitati aſ-

ſenſum

FORTUNATIANUS. LIB. III. CAP. I.

ſenſum præſtaret. Locupletior teſtis ipſo Athanaſio afferri non poteſt, qui *Fortunatianum* non niſi maximis injuriis oppreſſum ceſſiſſe narrat, quas forte pertulit auctore Valente Murſenſi, antiquo ejus æmulo in Aquilejenſi Epiſcopatu, ſine cujus nutu Conſtantius nihil agebat, *obnoxius quidem omnibus, ſed præcipue Valenti deditus*, inquit Sulpicius Severus in Hiſtoria Sacra lib. II. cap. LIII. Valens enim & Urſacius quidem in hæreſim relapſi, *principes mali iſtius habebantur* ex eodem Sulpicio.

V. In fragmentis Hilarianis pag. 1327. exſtat brevis epiſtola Liberii ante exſilium ad orientales epiſcopos, in qua ſuam iis communionem impertit, Athanaſio negat. Eam ſub Liberii nomine ab Arianis confictam cenſuit Baronius A. D. 352. §. XVII. ejuſque ſententiam aliis exemplis firmant Monachi Sancti Mauri in notis pag. 1328. Nunquam enim ante exſilium Liberius Athanaſium damnavit; immo quia id facere detrectaverat, exſulare coactus eſt. Quam vero ſubſequatur brevis appendix, tanquam ab Hilario conſcripta, a quo laudari videtur Epiſtola, ab omnibus merito proſcribenda, quod utique vir Sanctus, nec alius quivis Catholicus unquam feciſſet; hinc Hermannus in notis ad cap. XXV. libri VI. Vitæ Athanaſii num. III. eam appendicem, quam Arianis, epiſtolæ auctoribus, tribuit Baronius, non ad proximam illam epiſtolam refert, ſed ad aliam per Sardicenſes Patres ad Conſtantium, quam Hilarius in poſtrema clauſula Fragmenti II. pag. 1306. ſcriptam ſignificavit. Huic ſententiæ adverſantes editionis Hilarii doctiſſimi auctores, eas laudes meram eſſe ironiam arbitrantur, propterea quod nulla ejuſmodi appendix in fragmentis Hilarianis, etſi confuſis & perturbatis, a proprio loco divulſa reperiatur. Mihi vero hinc inde libratis illuſtrium virorum momentis, liceat quoque propriam ſententiam interponere. Hoc, ut aptius efficiam, prius dabo verba appendicis: *Quid in his literis non ſanctitatis, quid non ex metu Dei eveniens eſt? Sed Potamius & Epictetus dum damnare Urbis Romæ epiſcopum gaudent, ſicut in Ariminenſi Synodo continetur, audire hæc noluerunt. Quinetiam Fortunatianus Epiſcopus epiſtolam eandem rurſus diverſis Epiſcopis mittens, nihil profecit.* Quis non videt, ironiæ nullum heic locum ſupereſſe, ubi unus idemque ſermo continuus apparet, qui cadere neutiquam poteſt in præfixam epiſtolam, in qua Liberius ait, *Athanaſium alienum eſſe a communione Eccleſiæ Romanæ*? At cur, quæſo, Potamius Ulyſſiponenſis, & Epictetus Centumcellenſis Epiſcopi *audire hæc noluerunt*, impii Ariani, Athanaſiique acerrimi hoſtes; qui nihil magis optabant, quam ut ejus communionem Liberius damnaret? Fortunatianus vero cur epiſcopis *occidentalibus* hanc epiſtolam, ad *orientales* ſcriptam, direxit? Hilarius, ſi appendicis auctor dicendus eſt, de literis ab hiſce diverſis procul dubio heic loquitur. Cur non fortaſſe de Sardicenſibus, quæ perierunt? Has enim Fortunatianus *diverſis epiſcopis* recte miſiſſe dicitur, quanquam *nihil profecit*, non quod apud illos Sardicenſe Concilium,

FORTUNATIANUS. LIB. II. C. I.

cilium, judice Hermanno, parum valeret, ſed quod ab Athanaſii communione, ſalva fide Catholica, ſe abſtinere poſſe opinarentur. Falſum eſt ergo, Epictetum & Potamium, ſuperioris epiſtolæ fortaſſe mangones, Fortunatiano auctores fuiſſe, ut *eandem epiſtolam diverſis epiſcopis miſerit, ut eos ab Athanaſii communione retraheret*: quod viſum illuſtratoribus Sancti Hilarii. Si enim hoc procederet, is dici non poſſet in Concilio Mediolanenſi *coactus* ad ſubſcribendum contra Athanaſium, a quo jampridem deſciviſset. Immo ex ipſo etiam dicendi modo conſtat, Hilarium, ſi appendicem ſcripſit, ſerio, non ironice de Fortunatiano loquutum, *nihil eum profeciſſe* cauſſatus mittendo eas literas *diverſis epiſcopis*; Epictetum & Potamium eas audire noluiſſe, quanvis nihil *non Sanctitatis & ex metu Dei veniens* continerent. Fragmenta vero Hilariana, loco mota, ſalebroſa, obſcura, & ſine ordine eſse, Hermannus etiam non diffitetur in notis ad Vitam Athanaſii lib.vi. cap.xxv. num.iii. Siquidem iſthæc epiſtola Liberii inſerta eſt, ubi Sardicenſis ad Conſtantium inferenda erat, quemadmodum ex iis, quæ præcedunt, manifeſto conſequitur. Eodem pacto mox pag.1329. loco epiſtolæ Concilii Ægypti ad Liberium, quam promittit Hilarius, exſtat Liberii epiſtola ad Conſtantium. Veriſſimum ergo eſt quod ait Hermannus lib.vii. cap.vi. & Tillemontius tomo vi. Artic. li. pag.364. Fortunatianum, antequam laberetur, epiſtolam miſiſſe ad varios epiſcopos, puta Concilii Arelatenſis: qua tamen *nihil profecit*, non quod Arianiſmus in eorum cordibus perterrefactis dominaretur, ſed quod ſibi ſatius eſse ducerent, Athanaſii communionem damnare, dummodo nihil detraherent Concilio Sardicenſi, quod Arianos damnaverat.

VI. Hæc geſſit Fortunatianus Aquilejenſis epiſcopus ante A. D. 356. propter quæ, ut Arianus & transfuga traduci non poteſt: a Fide enim Catholica omnino eum defeciſse hactenus minime conſtat; ſed tantum Athanaſii innocentiam condemnaſse. Hac in re etſi graviſſimi criminis reus jure & merito agitur, quia cauſſa Athanaſii conjungebatur cum cauſſa Fidei; nihilominus veritatis orthodoxæ proditor dici nequit, ſi eidem Athanaſio credimus. Sane poſtquam Conſtantius Liberium, nec muneribus, nec terroribus fractum, in Thraciam exſulem miſerat, ut auctor eſt Theodoritus lib.ii. cap.xiii. ipſemet Athanaſius, ad cujus aures hæc convolarant, ex eremo ad Auſtugum iter inſtituens, in Apologia, quam ad illum ſcripſit A.D. 356. pag. 69. num. xxiv. *rumor*, inquit, *undique pervagabatur, Liberium Romanum epiſcopum, magnumque illum Oſium in Hiſpaniis epiſcopum, Paullinum Galliarum, Dionyſium quoque & Euſebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ, & alios quoſdam Epiſcopos, presbyteros, & diaconos, quod adverſus nos ſubſcribere renuiſſent, in exſilium miſſos. Vincentium vero Capuanum*, FORTUNATIANUM *Aquilejenſem, Heremium Theſſalonicenſem; omneſque occidentales epiſcopos vi non minima, immo maxima violentia, gravibuſque injuriis adfectos eſſe, donec pollicerentur, ſe impoſterum*

FORTUNATIANUS. LIB. III. C. II. *nobiſcum non communicaturum*. Hos omnes apud Athanaſium non tempus ſed cauſſa una conjunxit. Viden, caſum Fortunatiani ab Athanaſio excuſari, tantum abeſt, ut fidem Nicænam deſeruiſſe creditus fuerit? Huc facit teſtimonium Rufini, rerum orientalis æque ac occidentalis Eccleſiæ periti, itemque auctoris æqualis, qui lib. I. cap. XIX. & XX. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quam Chromatio, Fortunatiani poſt Valerianum ſucceſſori, nuncupavit, ait, Conſtantium in Concilio Arelatenſi *per deceptionem* epiſcopos traxiſſe in conſenſum Arianæ perfidiæ, *Athanaſii prius condemnatione præmiſſa*, *velut obicis validiſſimi objectione ſublata*. Hoc etiam in Concilio Mediolanenſi accidiſſe teſtatur, in quo *plures decepti*, dolum in negotio eſſe proclamantibus, in exſilium miſſis, *ceteris vel ignorantibus*, *vel non credentibus fraudem*. At neque Hieronymus, qui in Catalogo cap. XCVII. Fortunatianum primus omnium *deteſtabilem haberi* dixit, ideo illi hanc labem inurit, quod *pollicitus fuerit*, ſe cum Athanaſio *non communicaturum*; ſed quod *Liberium ad ſubſcriptionem hæreſeos* compulerit: quod crimen ſi vere conſtat, quin Fortunatianus cum Arianis ſit numerandus negari non poteſt. Hoc debet a nobis paullo accuratius expendi.

CAPUT II.

I. *Liberius exſilii pertæſus, primæ formulæ Fidei Sirmienſi ſubſcribit*. II. *In Arianas partes non tranſiit*. III. *Fortunatianus eum ad hæreſim ſubſcribendam minime compulit*. IV. *Nec labe Ariana ſuam Eccleſiam infecit*. V. *Quæ ſcripſit, & quando obiit*.

I. Liberius A. D. 355. crudelis exſilii pœna a Conſtantio damnatus, Beroeæ in Thracia miſere elanguit uſque ad menſem Maii A. D. 357. quo tempore matronis Romanis eum deprecantibus, teſte Sozomeno lib. IV. cap. X. & Theodorito lib. II. cap. XIV. annuit Auguſtus, quamquam poteſtas Romam redeundi ei minime facta eſt, priuſquam Athanaſii communionem execratus, formulæ Fidei Sirmienſi ab Arianarum partium, Demophilo Beroeæ, ubi exſulabat, epiſcopo, ſibi oblatæ, ſubſcripſiſſet. Hinc *Liberius*, qui terrori & minis Conſtantii forti invictoque animo pridem reſtiterat, quum tædium exſilii diutius ferre non poſſet, mœrore confectus, & deſiderio viſendæ Urbis graviter tactus, hoſtium ſtrophis vinci ſe paſſus eſt, teſte ejus epiſtola ad orientales apud Hilarium pag. 1335. quam tunc a *Liberio* conſcriptam oſtendit Petrus de Marca in opuſculis a Baluzio vulgatis pag. 164. De hoc fuſe agit Baronius A. D. 357. §. XLI. & Hermannus in Vita Athanaſii lib. VIII. cap. V. *Tres formulæ Fidei* diverſis temporibus Sirmii prodierunt, de quibus poſt Baronium anno eodem §. XLV. conſulantur Dionyſius Petavius in Diſſertatione de Photino cap. II. & Natalis Alexander Sæculo IV. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. III. Artic. IV. §. XVIII.

Prima

Prima formula A. D. 351. contra Photinum vulgata, damnat eos qui dicunt, Filium *de non exſtantibus, aut ex altera hypoſtaſi eſſe: vel fuiſſe tempus, aut ſæculum quando non erat*. Nulla in hac mentio fit *ſubſtantiæ*.

FORTUNATIANUS. LIB. III. C. II.

Secunda, Oſii nomine A. D. 357. expreſſa, Patrem Filio majorem faciens, vetabat fieri mentionem *ſubſtantiæ, ſimilis, & conſubſtantialis*, propterea quod nuſquam in ſcripturis legerentur.

Tertia demum A. D. 359. dictata, vocabulo *ſubſtantiæ* interdicit, ſed filium Patri ſimilem profitetur.

Hinc noſtro ævo inter eruditos magna quæſtio excitata eſt, cuinam ex his tribus formulis Sirmienſibus Liberius ſubſcripſerit. Blondellus de Primatu pag.480. 484. *ſecundam* formulam Liberium acceptaſſe contendit. Petavius ad Epiphanium Hæreſi LXXIII. in *ſecundam* & ipſe propendet, ita tamen, ut eam dumtaxat partem, qua *homouſion*, & *homoeuſion* reticendum eſſe decernitur, pacis & quietis ſtudio Liberius ſuſcepiſse dicatur: cui poſtea formulæ reliqua Ariani intexuerint, ut Romani Pontificis nomine & auctoritate ſuam perfidiam venditarent. *Tertiam* a Liberio acceptatam opinatur Henricus Valeſius in notis ad Sozomenum lib. IV. cap. XIV. Sed viri ſacrarum antiquitatum periti, gravioribus momentis innixi, velut agmine facto, in unum coeuntes *primam* tuentur, Baronius A. D. 357. §. XLVI. Arnaldus Pontacus ad Chronicon Euſebii pag. 726. Hermannus in notis ad Vitam Athanaſii lib. VIII. & Natalis Alexander ſæculo IV. Differtat. XXXI. Artic. I. Adſtipulantur Chriſtianus Lupus in ſcholiis ad Concilia to. V. pag. 228. Joſephus Cardinalis Aguirrius in Defenſione Cathedræ Sancti Petri tract. II. Diſput. XXXVIII. pag. 394. Monachi Sancti Mauri in notis ad S. Hilarium pag. 1336. & Tillemontius tomo VI. nota LV. ad Hiſtoriam Arianorum. Hi omnes uno ore Liberium *primæ* formulæ Sirmienſi ſubſcripſiſſe arbitrantur, qua *conſubſtantialis* Fides tantum ſupprimebatur, non damnabatur. Hanc formulam ambiguam, & a dolo minime vacuam, in ſenſum orthodoxum trahi potuiſſe non unus in ſui lapſus purgationem apud Theodoritum lib. II. cap. XXII. dixit Liberius, ſed etiam Hilarius in libro de Synodis pag. 1177. licet poſtea in fragmentis pag. 1337. eam non *Fidem*, ſed *perfidiam* appellavit. Quare Liberius doloſam & ambidextram Sirmienſem formulam amplexatus, fide interiori Catholicus manſit, communione vel potius rumore publico hæreticus, nempe ſubſcripſit hæreſi *interpretative*, non expreſſe, ut phraſi utar Scholaſticorum. Hoc utique erat, hæreticum quodammodo videri: hæreticis enim communicans, & ab eis Catholico etiam intellectu credendi legem accipiens, quam tamen ipſi ſuo, ideſt malo ſenſu, tuebantur, eorundem partes communire videbatur.

II. Confeſſio ergo a Liberio edita Sirmii, quo ex Beroeenſi urbe Conſtantius eum advocaverat, Filium per omnia Patri *homouſion*, & *homoeuſion*, ideſt *conſubſtantialem*, *ſimilemque*, nequaquam negabat,

 ſed

FORTUNATIANUS. Lib. III. C. II.

ſed reticebat. Hinc fraus Arianorum in Oriente vulgavit, a Liberio *conſubſtantialis ſimiliſque* vocabula, quæ tantum reticuerat, fuiſſe damnata, Filiumque Patri *diſſimilem* pronunciatum. Hoc ſcribit Sozomenus lib. IV. cap. XV. Rumorem ejuſmodi ſuſpectum habuit Rufinus, qui duos libros Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ teſtatur ſe conſcripſiſſe, *partim ex majorum traditionibus, partim ex his, quæ noſtra jam memoria comprehenderat*; nam lib. I. cap. XXVII. ait, ſibi non conſtare, an Liberius Imperatori adquieſcens hæreſi ſubſcripſerit: *Liberius*, inquit, *Urbis Romæ epiſcopus, Conſtantio vivente regreſſus eſt. Sed hoc utrum adquieverit voluntati ſuæ ad ſubſcribendum, an ad populi Romani gratiam, a quo proficiſcens, fuerat exoratus, indulſerit, pro certo compertum non habeo*. At ſi Liberius Arianorum fidem acceptaſſet, utique id Rufino patuiſſet, qui in Italia enutritus, inter Orientales diutiſſime vixit, & demum in Occidente diem extremum obiit. Quapropter Liberius non ſponte ſua, ſed invitus ſubſcribens primæ formulæ Sirmienſi, retinuit ſemper in animo Catholicam Fidem, neque illi quicquam contrarium adprobavit. Crimen vero ejuſdem fuit, partim adſenſus præſtiti injuſtæ ſententiæ contra Athanaſium, partim offendiculi dati Chriſtiano Orbi, extrinſecus recipiendo formulam, ab Arianis vulgatam. Hinc ex Commentariis Aquilejenſibus Johannis Candidi expungenda ſunt, quæ de Liberio per Fortunatianum, ut ipſe cum vulgo putat, in partes Arianas tracto, his verbis memoriæ prodidit: *ab exſilio in Pontificatum revocatus, Catholicos adeo perſequutus eſt, ut vix ſupereſſet locus ad latendum*. Nihil veritati minus conſonum a noſtro Candido dici poterat. Anne Catholicos perſequutus, qui ab Ambroſio lib. III. de Virginibus cap. I. §. I. *beatæ memoriæ*, & *vir ſanctior nuncupatur*? Similes honoris & venerationis titulos meruit a Baſilio Magno Epiſt. LXXIV. ab Epiphanio Hæreſi LXXV. cap. VII. & a Siricio Pontifice in epiſtola ad Himerium Tarraconenſem cap. III. Auctores editionis operum Sancti Hilarii, & Cardinalis Aguirrius eodem, quem expoſui, ſenſu intelligendos decernunt Hieronymum in Catalogo cap. XCVII. ubi Liberium a Fortunatiano *ad ſubſcriptionem hæreſeos* compulſum protulit, Hilariumque ubi paris impietatis inſimulavit Conſtantium in relegando, ac dimittendo Liberium. Sic etiam Auxilium, qui lib. I. cap. XXV. de Ordinationibus, exclamavit: *quis neſciat quod Liberius (heu prob dolor!) Arianæ Hæreſi ſubſcripſerit*? De Hilario & Auxilio quidem id certiſſimum habeo. Non ita de Hieronymo, quem a falſo rumore per Arianos quaquaverſum diffuſo, deceptum magnopere vereor, dum hæc de Fortunatiano dictavit: *& in hoc habetur deteſtabilis, quod Liberium Romanæ Urbis Epiſcopum pro Fide ad exſilium pergentem, primus ſollicitavit, ac fregit, & ad ſubſcriptionem hæreſeos compulit*. Hæc eadem ex Hieronymo habent Ado & Freculphus in Chronicis. Quomodo vero *ad ſubſcriptionem hæreſeos* PERGENTEM *ad exſilium compulit* Fortunatianus, ſi Liberius nonniſi *biennio* poſtquam exſulaſſet, tandem ſubſcripſit, ut ſuperius

Digitized by Google

perius oſtendi? In his verbis ulcus latere mirum a nemine hactenus obſervatum, accuratiſſimoſque Hermannum lib. VIII. cap. VI. & Tillemontium tomo VI. Artic. LXIX. pag. 419. intactum præteriiſſe. Admiratio magis etiam augetur ex collatione Hieronymi cum Hieronymo, a perſpicacibus viris neutiquam facta: Hieronymus ergo in ſua acceſſione ad Chronicon Euſebianum aliter ſentit atque in Catalogo; ibi enim ſub Olympiade CCLXXXII. A. D. 350. tradit, Liberium non *pergentem ad exſilium*, neque *ſollicitante & compellente* Fortunatiano, ſed in exſilium jam truſum, ærumniſque exſilii conſumtum, pravitati hæreticæ ſubſcripſiſſe: *quo*, inquit, *in exſilium ob fidem truſo, omnes Clerici juraverunt, ut nullum alium ſuſciperent. Verum quum Felix ab Arianis fuiſſet in ſacerdotium ſubſtitutus, plurimi pejeraverant: & poſt annum cum Felice ejecti ſunt, quia Liberius* TÆDIO VICTUS EXSILII, *& in hæretica pravitate ſubſcribens, Romam quaſi victor intraverat*. Quomodo vero Liberium, qui Arianæ pravitati ſubſcripſerat, Romani exceperunt, ſi Felicem ab Arianis ſuffectum, nec *tam ſectæ diverſitate, quam communionis & ordinationis convenientia*, maculatum exſpulerant, inquit Rufinus lib. I. cap. XXI.? Certe nec de Liberio, nec de Fortunatiano tantum nefas credidit Athanaſius, qui & hujus miſertus eſt, & de illo ſcripſit in Hiſtoria Arianorum ad Monachos pág. 368. num. XLI. *porro Liberius extorris factus*, POST BIENNIUM *denique* FRACTUS EST, *miniſque mortis perterritus ſubſcripſit. Verum ea ipſa re comprobatur cum violentia eorum, tum Liberii in Hæreſim illam odium, ejuſque pro Athanaſio ſuffragium; quandiu ſcilicet libere, arbitrioque ſuo agere licuit. Nam quæ tormentorum vi præter priorem ſententiam eliciuntur, ea non reformidantium, ſed vexantium ſunt placita*. Verba auro & cedro digniſſima! Non ergo Fortunatianus Liberium *pergentem ad exſilium*, aut Beroeæ in Thracia, vel alibi extorrem *ad hæreſim ſollicitavit, fregit, & compulit*, ſed Ariani hoc præſtiterunt: & per Demophilum Beroeæ epiſcopum Conſtantius Imperator, quem Demophilum *dirum perfidiæ caput* appellavit Concilium Aquilejenſe in Epiſtola ad Theodoſium apud Sirmondum tomo I. Operum pag. 744. Fortunatianus vero Liberii ſubſcriptionem ad Conſtantium pertulit, teſte eodem Liberio in Epiſtola ad Orientales, tunc edita, circa A.D. 357. quæ eſt apud Hilarium Fragmento VI. pag. 1336., ubi hæc ejus ſunt verba: *literaſque ſuper nomine ejus (ideſt de condemnatione ipſius Athanaſii) per fratrem noſtrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem Conſtantium*. Infra ait, ſe a Demophilo, non a Fortunatiano Sirmenſem formulam accepiſſe. Mox in alia epiſtola circa A. D. 358. ad Urſacium & Valentem ſcripta, rurſus idem inculcat pag. 1339. *& hoc etiam ſcire vos volo, quod fratrem Fortunatianum petii, ut cum literis meis ad clementiſſimum Imperatorem Conſtantium Auguſtum pergeret petere, ut bono pacis & concordiæ, in qua pietas ejus ſemper exſultat, me ad Eccleſiam, mihi divinitus traditam, jubeat reverti*.

FORTUNATIANUS.
LIB. III. C. II.

verti. Atqui ex his non conſequitur, Liberium ad ſubſcriptionem Hæreſeos a Fortunatiano compulſum. Hinc turpiter erravit *M. Antonius Sabellicus* lib. III. de Vetuſtate Aquilejæ, nullo teſte indicato, ſcribens; Liberium in exſilium ejectum, & *Aquilejam peregre progreſſum a Fortunatiano Aquilejenſi Epiſcopo ad hæreſim, & diſcordiam ſollicitatum*. Si Hieronymus, auctore Baronio, *ſecundum famam, de Liberio longe lateque ſparſam, tradidit, illum hæreſi ſubſcripſiſſe*, idipſum de Fortunatiano etiam fateri neceſſe eſt. Hoc innuere videtur Hieronymianus loquendi modus, *habetur deteſtabilis*, nempe vulgo male audit; niſi potius eo nomine traductum dicamus, quaſi cum Arianis per omnia communicaſſe creditus fuerit, Athanaſii innocentiam deferens; nam temporibus Arianorum communio cum Athanaſio erat ſinceræ Fidei teſſera. Hoc luculente habemus ex Hieronymo in Catalogo cap. XCV. ubi Luciferum Calaritanum exſulaſſe teſtatur, quod *ſub nomine Athanaſii Nicænam damnare fidem* noluiſſet. Chriſtianus Lupus in Scholiis ad Concilia tomo V. pag. 228. *Liberium biennalis exſilii ærumnis, & plurium Orthodoxorum Epiſcoporum, præſertim Fortunatiani Aquilejenſis ſuaſu & precibus*, lapſum putat: & quanvis errat in *Fortunatiano*, attamen etiam cum hac noxa illum orthodoxis adnumerarē non dubitat. Faceſſat ergo decoctor Maimburgus, qui in Hiſtoria Arianiſmi lib. IV. pag. 318. *Demophilum* & *Fortunatianum* ſimul conſpiraſſe fabulatur, ut variis artibus *Liberium*, exſilii calamitatibus fractum, invaderent, ubi & conciones, & verba recitat, quibus eum ſeducere uterque tentavit. Quum vero purpuratus Hiſtoricus omnes doctrinæ & eloquentiæ nervos intenderit in defenſionem Liberii, nondum percipio, cum Palladio noſtro lib. IX. pag. 144. cur *Fortunatiano*, qui criminis fœdioris, quam *Liberius*, inſimulari non poteſt, nunquam parcens, eundem, veluti hæreticum ubique in operoſis Annalibus traduxerit, atque etiam in notis ad Martyrologium. Si *Oſius* Cordubenſis, qui *ſecundæ* formulæ Sirmenſi, adeoque hæreſi, tormentis tamen adactus, ſuos calculos addidit, doctiſſimos defenſores invenit, & ante obitum pœnitentia ductus, ſancte obiiſſe ab eodem Baronio traditur A. D. 357. §. XXXI. a Bernardo Aldrete in Antiquitatibus Hiſpanicis lib. I. cap. III. a Nicolao Antonio in Bibliotheca Hiſpana veteri lib. II. cap. I. §. II. pag. 104. & eo amplius a piiſſimo æque ac eruditiſſimo Cardinali Aguirrio in Conciliis Hiſpaniæ tomo II. pag. 39., cur Fortunatianum quoque pœnituiſſe non debuit noxæ, lethalis quidem & maximæ, quam tamen mortis metu perterritus, invitus & coactus admiſerat, Athanaſii communionem damnando? Divinam opem illi in hoc non defuiſſe eo magis ſperamus, quod conſtat fui compotem tuendæ Fidei Nicænæ ſtrenuam operam impendiſſe.

IV. Hæc ſi eximio Annalium auctori occurriſſent, forſitan A.D. 372. §. XLII. locum Hieronymi ex epiſtola XIIII. ad *Chromatium*, *Jovinum*, & *Euſebium* Aquilejenſis Eccleſiæ alumnos: *per vos ab urbe veſtra Ariani quondam dogmatis virus excluſum eſt*, non perinde accepiſſet, quaſi extincto

extincto *Fortunatiano* Epiſcopo, ut ait, *Arianæ ſectæ fautore*, Valerianus ſucceſſor eam eccleſiam, ejuſdem Fortunatiani vitio fœdatam, *ab omni prorſus impietatis fæce*, purgaſſet; miniſterio nempe *Chromatii*, *Jovini*, & *Euſebii*. Eadem iterat A. D. 381. §. LXXXII. & in notis ad Martyrologium die XXII. Junii. At vero in plebe maximæ urbis, quo advenæ ex Oriente, *Mæſſia*, *Pannoniis*, *atque mediterranea Italia pro mercibus avehendis* confluebant, teſte Juliano in Oratione II. de Conſtantio; priuſquam Fortunatianus ipſe ad epiſcopatum eveheretur, Arii quiſquilias nonnullas intermixtas fuiſſe jam dixi, dum ibidem inventi ſunt, qui, Valenti Ariano ſtudentes, eundem inclytæ urbis Epiſcopum eligere optarent. Facile autem fuit intra muros Aquilejæ, *omnium ſub Occidente urbium maximæ*, ut vocat Juſtinianus Imperator Novella XXIX. Arianorum peſtem ſerpere, dum *omnes fere duarum Pannoniarum Epiſcopi, multique Orientalium, ac tota Aſia in perfidia eorum conjuraverant*, ex Sulpicio lib. II. cap. LIII. Idque haud mirum in praviſſimo ſæculo, *quum Arianorum deteſtanda perfidia totam cum univerſo Mundo Italiam perturbaſſet*, inquit Maximus Taurinenſis, vel alius auctor Sermonis LVI. de Natali Sancti Euſebii inter Ambroſii Opera editionis novæ tom. I pag. 468. in fine. Hoc adhuc Sulpicius confirmat cap. LV. *Italiam, Illyricum, atque Orientem Valens & Urſacius, ceterique, quorum nomina edidimus, infecerant*. Quare apte, obſervante Palladio, *in illo loco Civitas erroris arguitur ab Hieronymo, nulla interim facta mentione de Epiſcopo, nulla de Clero, quibus ſalvis, fieri potuit, ut vulgus morbo laboraret*. Ergo *Fortunatianum ſectæ fuiſſe Arianum*, ſedemque ab eodem infectam minus æque deducitur a Baronio in notis ad diem III. Auguſti, & XXVII. Novembris. Erroris cauſſam accipe. *Valeriani, Chromatii*, & ceterorum *Aquilejenſium* ſtudia ob Arianum dogma inde evellendum vir ſummus ad Fortunatianum, in Ariana hiſtoria notiſſimum, retulit, quum ad Julianum Valentem, Arianum, Petovienſis Eccleſiæ in proximo Norico invaſorem ea referre debuiſſet. Hic enim *florentiſſimas Italiæ Civitates illicitis ordinationibus* contaminaſſe traditur in Actis Concilii Aquilejenſis apud Ambroſium tomo II. pag. 809., ex quibus pariter diſcimus, in eodem Concilio A. D. 381. ſub *Valeriano* antiſtite, *Palladium*, *Secundianum*, *Urſicinum*, *Attalum*, omnes Arianos, una fuiſſe damnatos, *Jovino & Chromatio* ibidem præſentibus, quorum alter in Concilio contra Palladium ſemel atque iterum diſputavit. Hæc de geſtis Fortunatiani.

FORTUNATIANUS. Lib. III. C. II.

V. Scripta ejus paucis verbis recenſet Hieronymus in Catalogo XCVII. *in Evangelia titulis ordinatis, brevi & ruſtico ſermone ſcripſit Commentarios*, ſive, ut legitur in Codice Vaticano, & in alio Sanctæ Crucis in Hieruſalem: *breves ſermone ruſtico ſcripſit Commentarios*. Ex verbis Hieronymi diſcimus, *Fortunatianum* non unos *Commentarios* in Evangelia ſcripſiſſe, ſed & *Titulos ordinaſſe*, nimirum Evangeliorum contextu in periochas & Sectiones diviſo: quo ut pietati Fidelium, ita ſacrarum

literarum

FORTUNATIANUS. LIB. III. C. II. literarum ſtudioſis profecto conſuluit. *Tituli* erant breviaria ſive Capitula, quæ exhibebant quicquid libro ſubſequente contineretur, puta: *incipiunt Capitula libri Exodi. Incipiunt Tituli libri Levitici. Incipiunt Tituli libri Deuteronomii. Incipiunt Capitula libri Joſue*. Hos Titulos etiam *Periochas* ſeu rerum *argumenta* dixerunt. Apud Græcos Euſebius omnium primus eos condidit in Evangelia. Apud Latinos nemo ante *Fortunatianum* hanc Spartam ornaſſe reperitur. Apoſtolos enim & Evangeliſtas ſua ſcripta uno tenore, & ſine ullis diſtinctionibus edidiſſe, apud omnes conſtat. Hac de re conſulantur Laurentius Zacagnius in præfatione ad Collectanea ſua cap. XLIV. Monachi Sancti Mauri in Admonitione ad Commentarium Hilarii, & præ ceteris Joſephus Cardinalis Thomaſius de his literis meritiſſimus, qui *Sacrorum Bibliorum veteres Titulos* ex codicibus Mſs. in lucem protulit, digniſſimos certe, qui in nova aliqua Bibliorum editione ſinguli ſingulis locis pro ſolatio & commodo ſtudioſorum ſacræ Scripturæ inſerantur. Index ſive Elenchus horum *Titulorum* in varios numeros diſtinctus, ſingulis libris præponebatur, dictuſque eſt etiam *Canon*, ideſt *complexio Titulorum*. Jamdudum noſtri Fortunatiani Lucubrationes perierunt, ſed apud beatum Hilarium Pictavorum epiſcopum in Commentario ſuper Matthæum *Tituli* adhuc ſuperſunt. Fuit Hilarius noſtro æqualis: a quo tamen *Titulos* mutuari potuit. Thomaſius pate II. varios Titulorum *Canones*, ſive *Elenchos* in ſingula quatuor Evangelia vulgavit: quorum aliquem *Fortunatiani* eſſe, non abludit a vero. Nullus tamen ex quatuor, qui in Matthæum recenſentur, adamuſſim cum Titulis convenit, quos eidem Evangeliſtæ Sanctus Hilarius præpoſuit. Adi Henricum Valeſium in notis ad caput I. libri I. Hiſtoriæ Euſebii, ubi *titulum* eſſe indicem *Capitulorum* oſtendit, & proinde inter *Titulos* & *Capitula* diſcrimen aliquod intercedere, cum *Titulus* plura *Capitula* complectatur. Cæterum initio ſæculi IX. Sanctus *Paſchaſius Radbertus* in pologo libri I. in Matthæum pag. 5. Operum a Sirmondo editorum, de *Fortunatiani* & Victorini Petavionenſis commentariis in eundem Evangeliſtam, fruſtra ab ſe quæſitos teſtatur: *quos necdum reperire potuimus*. Utinam ſupereſſent, ad hiſtoricam, ſive ut Theologi loquuntur, literalem Evangelici contextus ſententiam illuſtrandam! Hieronymus in epiſt. XXI. ſibi a Paullo Concordienſi pro vita Paulli Eremitæ, qua eum donaverat, mitti petit *Commentarios Fortunatiani*. Rurſus circa finem prologi in Matthæum, inter hujus Evangeliſtæ latinas explanationes, ab ſe perlectas, recenſet *Fortunatiani opuſcula*, quæ a *Commentariis* jam dictis diverſa fuiſſe non puto. Quoto Chriſti anno extremum diem obierit, noſtri inquirere neglexerunt. Poſt Anonymum Triviſanum, Andreas Dandulus in Chronico lib. I. cap. XII. parte XX. ſediſſe tradidit annos XV. eique ſuffectum *Valerianum* A.D. 363. In Dandulum error irrepſit, nam in eodem cap. XII. par. I. ad epiſcopatum aſſumtns traditur A. D. 343. Ergo, ipſo Dandulo teſte, non A. D. 363. ſed 358. obiiſſet: quo tamen adhuc erat in vivis, ut vidimus cap. I.

FORTUNATIANUS. Lib. II. C. II.

cap. I. Onuphrius Panvinius, qui in Chronico Eccleſiaſtico pag. 30. A. D. 303. quinquaginta annos ei tribuens, Quirino ſuffecit, *Chromatium* ſucceſſorem habuiſſe affirmavit. Hæ ſupinæ allucinationes, quibus atque aliis permultis Onuphrii Chronicon ſcatet, ne refutari quidem merentur. Aptius Candidus lib. II. fol. IX. *Fortunatiano*, quem *Fortunatum* perperam vocat, annos XX. pontificatus adſignat. Quare e vita migraverit A. D. 366. In Apologia, ſive, ut vulgatæ inſcriptiones præferunt, *Invectiva I.* Rufini, ſub initio hæc leguntur: *Ante annos fere triginta in Monaſterio jam poſitus per gratiam baptiſmi regeneratus, ſignaculum Fidei conſequutus ſum per Sanctos viros Chromatium, Jovinum, & Euſebium, opinatiſſimos & probatiſſimos in Eccleſia Dei epiſcopos, quorum alter tunc presbyter beatæ memoriæ Valeriani, alter Archidiaconus, alius Diaconus.* Eam Apologiam ſcripſit *Rufinus* A. D. 400. Aquilejam ex Oriente reverſus; unde patet A. D. 371. non amplius *Fortunatianum*, ſed *Valerianum* Aquilejæ ſediſſe, qui tunc *Rufinum* ſalutari fonte lavit. In aula patriarchali Utinenſi, ubi nudius tertius præſulum noſtrorum imagines & elogia ſpectabantur, auctore *Johanne Baptiſta Scarſaburſa*, deeſt *Fortunatianus*, quod hæreſeos, *opinione vulgi ſaltem*, foret damnatus, conjectore Palladio lib. IX. pag. 150. Malo credere, *Fortunatianum* cum ſuppoſiticio *Fortunato* a Scarſaburſa confuſum, quem Palladius lib. VII. pag. 114. ad A. D. 224. trudit. Is enim *Afer* ibidem vocatur: quod, ut vidimus, *Fortunatiani* patrium fuit cognomentum. Haud una hæc fabula eſt, quam illi parietes, ſpongia digniſſimi, ſpectatoribus cecinerunt. Hac de re queritur etiam Noriſius in Diſſertatione de Synodo V. cap. IX. §. I. pag. 104. & 116. edit. I. idque mecum Eminentiſſimus auctor aliquando memoravit. Libentius, quam Scarſaburſæ, hoc tamen ego tempori tribuo, quo nemo adhuc ex critica gente res noſtras ad cenſorium examen vocaverat.

Opera Fortunatiani deperdita.

Commentarii, ſive opuſcula in Evangelia;

Digitized by Google

S. CHROMATIUS. Lib. III. Cap. III.

SANCTUS CHROMATIUS

Aquilejenſis Antiſtes.

CAPUT III.

I. *Chromatius patria Aquilejenſis*. II. *Valeriano ſuffectus*. III. *A magnis viris laudatus*. IV. *Ejus rogatu Hieronymus varios Bibliorum libros in latinum ſermonem convertit*. V. *Rufinum & Hieronymum in concordiam redigere ſtudet*. VI. *Jo: Chryſoſtomi cauſſam juvat*. VII. *Chryſoſtomi ad Chromatium epiſtola*. VIII. *Blondelli commenta*. IX. *Chromatius obit, & Sanctorum faſtis adſcribitur*.

I. AD eos pervenimus, qui partæ ſalutis ſæculum V. attigerunt. Horum agmen ducit *Chromatius*, Aquilejenſis antiſtes, quem Dandulus in Chronico lib.I. cap.XIV. par.I. natione *Hiſpanum*, Marianus Victorius in argumento Epiſt.XLIII. Hieronymianæ *Dalmatam*, Sixtus Senenſis in Bibliotheca lib.IV. *Romanum* fecerunt. Sed omnes in errore verſari; civemque *Aquilejenſem* fuiſſe, poſito etiam pignore contenderim. Nam Aquilejæ ſemper vixit, ubi ei *matrem*, *ſorores*, & *fratres* fuiſſe prodit illius neceſſarius & rerum Aquilejenſium peritiſſimus Sanctus Hieronymus epiſt.VII. alias XLIII. ad ipſum *Chromatium* adhuc presbyterum, pariterque ad Jovinum, & Euſebium, Chromatii germanum conſcripta, in qua ſe ad tres ſimul unam tantum epiſtolam mittere affirmat, propterea quod invicem ita ſe ament, *ut non minus tres charitas jungat*, *quam* DUOS NATURA SOCIAVIT. Hi *duo* ſunt *Chromatius* & *Euſebius*; quos *natura germanos* iterum vocat in Epiſtola VIII. alias XLII. ad Nicetam Aquilejenſem ſubdiaconum ſcripta: *ecce*, inquit, *beatus Chromatius cum Sancto Euſebio*, *non plus* NATURA, *quam morum æqualitate*, GERMANO, *literario me provocavit officio*. Non ergo *Jovini*, ut ad diem XXII. Junii ſcripſit Baronius, ſed *Euſebii* germanus erat *Chromatius*: cui tamen noſter Henricus Palladius lib.IX. pag.158. unum *Jovinum* conjunxit. Alium fratrem, adhuc anonymum, habuit *Chromatius*, cujus fortitudinem in illius dormitione, impenſe laudat Hieronymus epiſt. XXXV. alias III. ad *Heliodorum*. Hæc quum ſcripta fuerit A. D. 396., ut poſtea conſtabit, hinc Tillemontium tomo XI. pag.536. Martianæum in notis, & Hadrianum Bailletum in Vitis Sanctorum die II. Decembris erraſſe oportet, dum *Chromatii* fratrem, de quo mortuo Hieronymus loquitur, *Euſebium* dicunt, qui tamen *Euſebius* quadriennio ſerius adhuc erat in vivis, epiſcopali dignitate inſignis, perinde ac *Jovinus* & *Chromatius*, teſte Rufino in priori Apologia A. D. 400. exarata. Matrem viduam & ſorores virgi-

nes

nes *Chromatio* ibidem fuiſſe, nos docet eadem epiſtola XLIII. in qua Hieronymus ſalvere eas jubet, his verbis, ſororis ſuæ curam, iiſdem commendans: MATREM COMMUNEM, *quæ quum vobis ſanctitate ſocietur*, *in eo vos prævenit, quia* TALES GENUIT, *cujus vere* VENTER *aureus poteſt dici*, *eo ſalutamus honore*, *quo noſtis*: *una quoque ſuſcipiendas cunctis* SORORES, *quæ ſexum vicere cum ſæculo*: *quæ oleo ad lampades largiter præparato*, *ſponſi operiuntur adventum*. *O beata* DOMUS, *in qua moratur Anna* VIDUA, *Virgines*, *prophetiſſæ*, *geminus Samuel nutritus in templo*! Hic *geminus Samuel* ſunt *Chromatius* & *Euſebius*. Ne ullus de patria dubitandi locus ſuperſit, Hieronymus *Aquilejam*, illorum urbem patriam appellat: *per vos ab urbe* VESTRA *Ariani quondam dogmatis virus excluſum eſt*. Hæc docent, cur Hieronymus in Chronico Euſebiano ab ſe aucto, Olympiade CCLXXX. A. D. 376. qui reſpondet anno vulgari 374. hoc inſigni & memorando præconio noſtræ Eccleſiæ alumnos ornaverit: *Aquilejenſes Clerici quaſi chorus beatorum habentur*. Chromatius, qui, ut ſupra in Fortunatiano dictum eſt, & iterum dicam, A. D. 371. adhuc Diaconus, *Rufinum* tunc recens per gratiam baptiſmi regeneratum, doctrina Catholica inſtruxerat, poſtmodum *Valeriani* epiſcopi presbyter A. D. 381. in Concilio ibidem cauſſam Filii Dei contra Palladium Arianum ſtrenue peroravit, eumque omnia negaſſe oſtendit, *quæ Fides Catholica profitetur*. Quumque Palladius *auditores laicos* appellaſſet, *Chromatius* hominis confidentiam paucis retudit: *ſalva*, inquit, *condemnatione Sacerdotali*. Vide acta Concilii apud Ambroſium tomo II. pag. 798. §. 45. & pag. 800. §. 51. His refutantur ſarcinatores Magdeburgenſes, qui *Chromatium* A. D. 335. floruiſſe ſcripſerunt, & *Valerianum* Aquilejenſem cum ejuſdem nominis Calagurritano antiſtite, quem laudat Prudentius, conflarunt Centuria IV. cap. X. Ad Chromatii nomen quod attinet, apud Latinos & Græcos occurrit. Libanius ad *Chromatium* quendam ſcribit epiſtolam, nondum editam, a me olim latine converſam. *Chromatius*, præfectus Urbi, memoratur in Actis Sancti Sebaſtiani die XX. Januarii apud Bollandum to. II. pag. 271. Inter XIV. epiſcopos provinciæ Palæſtinæ, qui A. D. 415. in Concilio Dioſpolitano Pelagium Catholicum pronunciaverunt, unus fuit incertæ Sedis *Chromatius* apud Baluzium pag. 361. S. CHROMATIUS. LIB. III. CAP. I.

II. Quoto Chriſti anno cathedram Aquilejenſem, a *Valeriano* vacuam, *Chromatius* noſter implere cœperit, jam nobis quærendum eſt; inde enim recentium hiſtoricorum lapſus caſtigabuntur, Joannis Candidi lib. II. fol. IX. Panvinii in Chronico pag. 35. Wolfgangi Lazii Commentariorum lib. XII. Sect. V. cap. VIII. pag. 1014. Leandri Alberti in Deſcriptione Italiæ fol. 439. 2. edit. I. anni 1550. Henrici Palladii lib. VIII. pag. 129. Philippi Ferrarii in Catalogo Sanctorum pag. 733. & Godefridi Hermanni in Vita Ambroſii lib. V. cap. XII. Hi enim omnes dum *Chromatii* ſucceſſionem ſtabilire conantur, in immanes errores abeunt, alius

 duos

S. CHROMATIUS. Lib. III. C. III.

duos *Fortunatianos*, totidemque *Valerianos* confingens, alius inter *Valerianum* & *Chromatium*, *Benedicto*, alius *Januario*, locum adſignans. Porro *Valerianum* in Sede Aquilejenſi A. D. 366., uti jam dixi, *Fortunatiano* ſuffectum, Anonymus Triviſanus & Dandulus libri primi cap. XIII. ex veteribus tabulis, annos XIX. ſediſſe teſtantur. Obiit ergo ſub finem A. D. 386. eique ineunte A. D. 387. ſucceſſit Chromatins. Antiqui Martyrologiorum Codices, qui Valeriani emortualem diem proferunt VI. *Kalendas Decembris*, hi ſunt.

1. *Atrebatenſis* tomo II. Martii Bollandiani pag. XXXIX.
2. 3. *Aquiſgranenſis*, & *Augienſis*.
4. *Baluzianus* in Spicilegio Dacheriano tomo XIII. pag. 13. §. 6.
5. *Barberinus* tomo II. Martii Bollandiani pag. XXXIX.
6. *Blumanius* ibidem.
7. *Sancti Cyriaci* to. III. Februarii Bollandiani pag. 282. col. 2.
8. *Gellonenſis* in Spicilegio tomo XIII. pag. 418.
9. *Hieronymianus* ibidem tomo IV. pag. 684. & tomo III. Februarii Bollandini pag. 282. col. 2. ubi *Valentinus* pro *Valerianus* legitur.
10. *Lætienſis* tomo II. Martii Bollandiani pag. XXXIX.
11. *Lucenſis* apud Florentinium pag. 999.
12. *Sancti Maximini* to. III. Februarii Bollandini pag. 282. col. 2.
13. *Rabani Mauri* apud Caniſium tomo VI. pag. 594. ubi tamen, ut alibi, errore Librarii *Valentinus* pro *Valeriano* legitur.
14. *Sangermanenſis* in Spicilegio tomo XIII. pag. 13. §. 6.
15. *Sanremigianus* ibidem.
16. *Tornacenſis* tomo II. Martii Bollandiani pag. XXXIX.
17. *Vaticanus* ibidem.
18. *Uſuardus* Roſvveydi apud Sollerium pag. 702.

Tot veterum tabularum conſenſus erroris arguit Uſuardi codicem Bruxellenſem apud Sollerium pag. 711. ubi *pridie Kal. Decembris* hæc leguntur: *in Aquileja depoſitio Sancti Valeriani epiſcopi & confeſſoris.* An tot diebus poſt obitum deponi non potuerit alii quærent. Dies depoſitionis fortaſſe rectius apud Baronium ſignatur V. *Kalendas Decembris*, ex Martyrologio Sancti Cyriaci. Idem Baronius A. D. 388. §. LXXXIV. quum Ambroſium, Maximo per Theodoſium proſtrato, Aquilejæ conſtitutum legiſset, illuc profectum putavit *ex more, ad novi creationem antiſtitis, quum, defuncto Sancto Valeriano, ejus Civitatis epiſcopo, in locum illius eſt ſubrogatus Sanctus Chromatius*. Ita Baronius. Verba Paulini Diaconi, eam profectionem narrantis in vita Ambroſii cap. XXII. hæc ſunt: *extincto Maximo, poſito Theodoſio Imperatore Mediolani, Ambroſio vero Epiſcopo Aquitejæ, in partibus Orientis in quodam caſtello, a Chriſtianis viris Synagoga Judæorum, & lucus Valentinianorum, incendio concremata ſunt, propter eaquod Judæi, vel Valentiniani inſultarent Monachis Chriſtianis*. Sed Candidus

didus lib. II. fol. IX. 2. & Palladius lib. IX. pag. 156. ut Ambroſiano itineri cauſſam prætexerent, ejuſmodi incendium *Aquilejæ* contigiſſe commenti ſunt, quanquam Paulinus diſertis verbis *in partibus Orientis* id eveniſſe tradiderat, nempe ad caſtrum *Callinicum*, quod non in *Venetia*, ſed in *Meſopotamia* ſtetit ad ripam Euphratis, ex Ammiano lib. XXIII. cap. III. & ex Procopio de Bello Perſico lib. I. cap. XVIII. lib. II. cap. XI. & XXI. & in Hiſtoria arcana cap. III. in fine. Hoc noſtrates hiſtorici diſcere etiam potuiſſent ex Ambroſii Epiſt. XL. *Aquilejæ* ſcripta, in qua vir Sanctus cum Theodoſio expoſtulat, propterea quod Synagogam ab Epiſcopo Callinici inſtaurandam, & a Monachis pœnas dandas, edicto ſanxiſſet. Maximum Tyrannum ad tertium ab Aquileja lapidem A.D. 388. v. *Kal. Auguſtas* devictum teſtatur Idacius in Faſtis Labbeanis tomo I. Bibliothecæ Mſs., quibus potius, quam Socrati, extero ſcriptori, credendum eſt, qui lib. V. cap. XIV. eam cladem rejicit in VI. *Kal. Septembres*. Fuſo hoſte, *quem prius ignominia ſervitutis, quam hoſtili mucrone confoſſum*, ait Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, Theodoſius Aquilejæ ſubſtitit aliquandiu, Maximi acta abrogaturus. Nam lex VI. tit. XIV. lib. XV. Codicis Theodoſiani, ibidem data VI. Kal. Octobres, agit *de honoribus a Maximo collatis, abrogandis*. Mox poſt ſexdecim dies ei ſimilem ſanxit Mediolani VI. *Idus Octobres* ejuſdem anni 388. in qua urbe III. *Nonas Majas*, & VI. *Kal. Decembres* anni inſequentis 389. adhuc degebat, quando leges XVII. & XIX. de *hæreticis* tit. XV. lib. VI. vulgavit. Ergo Theodoſium die XXVI. *Septembris* Aquilejæ, & die X. *Octobris* A.D. 388. Mediolani morantem habemus: eoque ſpacio temporis interjecto Ambroſius, *extincto Maximo, poſito Theodoſio Imperatore Mediolani*, ut ait Paulinus, *Aquilejam* properavit; aliàs in alterutra urbe, non literis, ſed coram, de reſcripto, in Chriſtianos Mediolani vulgato, apud Auguſtum expoſtulaſſet. Conſulantur auctores Admonitionis pro ordine epiſtolarum Sancti Ambroſii §. XI. & Pagius A. D. 388. §. XII. Quum autem, ut vidimus, *Valerianus* obierit die XXVI. Novembris, hinc conſtaret, Ambroſium *ante*, non *poſt* obitum *Valeriani* Aquilejam profectum, ideoque aliam ob cauſſam, quam ob *Chromatium* Valeriano ſubrogandum; qui nondum ex hac vita migraverat. At quanto magis in Ambroſiani itineris cauſsa vir maximus falli dicendus eſt, ſi biennio citius, *Valerianus* diem extremum obierat, quemadmodum Venetorum monumentis proditum eſt? Recte ergo auctores novæ editionis operum Sancti Ambroſii, in ejus vita cap. XCVIII. cauſſam ejuſmodi itineris ignorari, neque ullum teſtimonium adſtruendæ Baronianæ ſententiæ proferri, dixerunt. Si Ambroſius in Pannoniam iter habuit, Anemium Sirmienſem Epiſcopum ordinaturus, teſte Paulino cap. XI. non video cur idem accuratus Ambroſii notarius cauſſam Aquilejenſis itineris reticere debuiſſet, ſi hoc Chromatii ordinationem ſpectaſſet.

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. III.

III. Fuit *Chromatius* inter occidentales Epiſcopos ſanctitate & doctrina

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. III. ctrina celeberrimus, ut laudes a laudatis viris in ipſum collatæ palam teſtantur; magnis enim amicitiis floruit: *Johannis Chryſoſtomi*, *Hieronymi*, *Ambroſii*, *Heliodori*, *Rufini*. Ambroſius quidem A. D. 389. a *Chromatio* rogatus, ut aliquid e ſacris codicibus epiſtolari familiaritate diſputatum cum eo communicaret, hiſtoriam Balaam pſeudoprophetæ ex libro Numerorum imterpretatus eſt epiſtola L. alias quoque ſe additurum pollicitus, quas nobis injuria temporum abſtulit. Adi Admonitionem pro ordine epiſtolarum Ambroſii §. v. & Vitam cap. CVIII. Subinde *Chromatium*, fratre orbatum, cujus nomen ignoratur, magnum chriſtianæ fortitudinis exemplum, adverſa invicto animo ſubeundi, dediſſe comperimus; nam Hieronymus epitaphium *Nepotiani*, quod eſt epiſtola XXXV. alias III. tunc ex Syria, ad *Heliodorum* Altinatem epiſcopum, ſcripta, clauſit his verbis: *jungamur ſpiritu, ſtringamur affectu, & fortitudinem mentis, quam beatus Papa Chromatius oſtendit in dormitione* GERMANI, *nos imitemur in filio*. Hanc epiſtolam A. D. 396. datam ex ſubſequentibus verbis docet Petrus Franciſcus Chiffletius in Paulino illuſtrato parte II. cap. X. *ecce tibi* ANNO PRÆTERITO *ex ultimis Caucaſi rupibus immiſſi in nos non jam Arabiæ, ſed Septemtrionis lupi, tantas brevi provincias percurrerunt*. Hæc ſuit Alarici Regis Gothorum in Orientale Imperium irruptio, proditione Rufini Patricii, Olybrio & Probino Coſs. A. D. 395. Quæ modo adductis Hieronymi verbis præcedunt, epocham magis confirmant: VIGINTI, *& eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim & Alpes Julias quotidie Romanus ſanguis effunditur*. Innuit primos *Quadorum*, & *Marcomannorum* incurſus in noſtram Venetiam, *perruptis Alpibus Juliis; unde tunc Aquileja obſeſſa, & Opitergium exciſum eſt*, teſte Ammiano lib. XXIX. cap. V. Hæc Gratiano Aug. III. & Equitio Coſs. A. D. 374. contigiſſe animadvertit Henricus Valeſius: eodemque excidio Italiæ imminente, Valentinianus ſenior *Liquentiæ* pontem in agro Opitergino reparandum curaverat A. D. 370. lege II. tit. X. lib XI. Cod. Theodoſiani.

IV. Hieronymus *Chromatio*, & *Heliodoro*, coepiſcopis, librum Chaldaicum Tobiæ latine reddi, ab ſe flagitantibus, unius diei labore paruit, homine ejus linguæ perito ſibi librum Ebraice dictante, ut ep. CX. A. D. 390. ſcripta nos docet: *mirari*, inquit, *non deſino exactionis veſtræ inſtantiam. Exigitis enim, ut librum Chaldæo ſermone conſcriptum ad latinum ſtilum thabam*. Et poſt pacua: *feci ſatis deſiderio veſtro, non tamen meo ſtudio. Arguunt & nos Ebræorum ſtudia, & imputant nobis contra ſuum canonem latinis auribus iſta transferre. Sed melius eſſe judicavi Phariſæorum diſplicere judicio, & epiſcoporum juſſionibus deſervire iuſtiti, ut potui*. Tandem his verbis epiſtolæ finem imponit: *orationibus veſtris mercedem hujus operis compenſabo, quum gratum vobis didicero, me, quod jubere eſtis dignati, compleſſe*. Ad hæc Hieronymus, utroque præſule hortante, & pecunias librariis erogan-

erogandas, ut nonnullos prophetas commentariis illuſtraret, liberaliter ſuppeditante, valetudinem cauſſatus, Proverbia, Eccleſiaſten & Cantica, triduo ab ſe latine explicata, ad eoſdem tranſmiſit: *jungat epiſtola*, inquit in præfatione, *quos jungit Sacerdotium; immo charta non dividat quos Chriſti nectit amor. Commentarios in Oſee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poſcitis, ſcripſiſſem, ſi licuiſſet præ valetudine. Mittitis ſolatia ſumptuum: notarios noſtros & librarios ſuſtentatis, ut vobis potiſſimum noſtrum deſudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba, diverſa poſcentium, quaſi ut æquum ſit, me, vobis eſurientibus, aliis laborare; aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter vos, obnoxius ſim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus eſſem, tridui opus nomini veſtro conſecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum*. His vixdum peractis A. D. 392. commentarium in Abacuc, duobus libris diſtinctum *Chromatio* donavit, quem in prologo lib. I. *epiſcoporum doctiſſimum* vocat. In prologo autem lib. II. *papæ venerabilis* præconio commendat, eundemque *carnem virtute* ſuperaſſe teſtatur. Subinde rogatus, ut ceteros ſcripturæ libros ex Ebræo ſermone transferret, Paralipomena Chromatio direxit A. D. 397. in cujus libri veſtibulo elogio magnifico illum extollens, vocat *epiſcoporum ſanctiſſimum atque doctiſſimum*. Sixtus Senenſis huic elogio ab ſe recitato in libro IV. Bibliothecæ, de ſuo addit hæc verba: *quod raro invenitur*, ævo tamen *Sixti* fortaſſis, non *Chromatii*. Hieronymus in libro II. Apologiæ I. quam A. D. 400. ſcriptam docebimus, eaſdem ſacrorum voluminum ab ſe factas interpretationes ita commemorat: *in libro temporum, ideſt Paralipomenon, ad Sanctum Chromatium præfatiuncula uſus ſum.* Et paullo poſt: *Salomonis etiam libros, quos* OLIM *additis obelis & aſteriſcis in latinum verteram, ex Ebraico transferens, & dedicans Sanctis epiſcopis Chromatio & Heliodoro*. Hæ ſingulæ præfationes, iiſdem libris præfixæ, ſimiliter exſtant cum Hieronymianis epiſtolis ſecundum ordinem Mariani Victorii CVII. CX. CXV. Denique Sixtus V. Pontifex Maximus in præfatione Bibliorum, Romæ editorum typis Vaticanis A. D. 1590. *Chromatium* ponit inter *Sanctiſſimos epiſcopos* qui Hieronymum de Scripturarum locis conſuluerunt.

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. III.

V. Doctor maximus in epiſt. XLII. alias LXVI. ad *Rufinum* ſcripta A. D. 399. ſic loquitur de Pauliniano fratre ſuo, quem in Dalmatiam transfretare præceperat: *frater meus Paulinianus nec dum de patria reverſus eſt: & puto quod eum Aquilejæ apud Sanctum papam Chromatium videris*. *Rufinus* biennio citius cum *Melania* ex Oriente reverſus, *Aquilejæ* apud *Chromatium* morari intellexerat, poſtquam Origenis libros *de Principiis* Romana civitate donaſſet; unde ipſum inter & Hieronymum graves ſimultates coortæ ſunt. Teſtatur Hieronymus in Apologia contra *Rufinum* lib. II. *Chromatium*, quem poſt Anaſtaſium Romanum Pontificem, magnis Orientis & Occidentis metropolitis, Theophilo

Alexan-

S. CHROMATIUS. Alexandrino, & Venerio Mediolanenſi conjungit, in ſuæ metropoleoſ conventu populis ſibi ſubjectis Origenis errores denunciaſſe: *ergo*, inquit,

LIB. III. C. III. *beati epiſcopi Anaſtaſius, Theophilus, & Venerius, & Chromatius, & omnis tam Orientis, quam Occidentis Catholicorum ſynodus, qui pari ſententia, quia pari ſpiritu, illum hæreticum denunciant populis, fures librorum illius judicandi ſunt?* Anaſtaſius Pontifex in epiſtola ad *Johannem* Hieroſolymitanum apud Baroninm A. D. 402. §. XVI. ait, ſe Origenianæ *damnationis epiſtolam fratribus ſuis Venerio & Chromatio ſcripſiſſe*. De hac epiſtola, deque illo Chromatii conventu accuratius agam libro V. cap. XIX. Nunquam tamen *Chromatius* a *Rufini* communione & amore diſceſſit, ipſique Hieronymo ſic adhæſit, ut ſemper utriuſque amantiſſimus, utrique carus, tantos viros in chriſtianam concordiam redigere pro virili ſtuduerit, nam & commonuit Hieronymum, ut acerbæ contentioni finem imponeret, Rufinumque Aquilejæ, ut dixi, apud ſe diverſantem, ad alia traduxit, juſſum Hiſtoriam Eccleſiaſticam Euſebii Cæſareenſis latinis verbis adcommodare. Primum illud de ſe fatetur Hieronymus in Apologia II. libri III. ubi ait; *teſtem invoco Jeſum conſcientiæ meæ, qui & has literas, & tuam epiſtolam judicaturus eſt, me ad commonitionem Sancti papæ Chromatii voluiſſe reticere, & finem facere ſimultatum*. Rufinus in præfatione Euſebianæ Hiſtoriæ ab ſe latinis redditæ, librifque duobus auctæ, Chromatium, *Pontificem Maximum*, uti eum honoris cauſſa nominat, ſic alloquitur; *peritorum dicunt eſſe mediocrum, ubi imminere urbibus vel regionibus generales viderint morbos, providere aliquid medicamenti vel poculi genus, quo præmuniti homines ab imminenti defendantur exitio. Quod tu quoque, venerande pater Chromati, medicinæ exequens genus tempore, quo diruptis Italiæ clauſtris ab Alarico duce Gothorum, ſe peſtifer morbus infudit, agros, armenta, viros longe lateque vaſtavit, populis tibi a Deo commiſſis feralis exitii remedium quærens, per quod ægræ mentes ab ingruentis mali contagione ſubtractæ, melioribus occupatæ ſtudiis tenerentur, injungis mihi ut Eccleſiaſticam hiſtoriam, quam vir eruditiſſimus Euſebius Cæſareenſis Græco ſermone conſcripſit, in latinum vertam*. Gothos, duce Alarico & Radagaiſo, per noſtras Alpes Julias, quas Rufinus *clauſtra Italiæ*, & Nicephorus Calliſtus lib. XII. cap. XXXIX. *Italiæ portas* appellant, A. D. 400. primum irrupiſſe, viri docti conſentiunt, Noriſius in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II., Pagius A. D. 400. §. XXV., & Tillemontius in Hiſtoria Imperatorum tomo V. pag. 524. 803. Tunc *Aquileja*, totius Venetiæ caput, obſidionem barbaricam ſubiit: nam Hieronymus Apologia III. in *Rufinum*, ibidem tunc morantem, *& tantum*, inquit, *Romanæ urbis judicium fugis, ut magis obſidionem barbaricam, quam pacatæ urbis velis ſententiam ſubſtinere*. Peſtiferum morbum, tunc a Gothis in Venetiam noſtram invectum, qui primo *armenta*, & poſtea *viros*, teſte *Rufino*, *longe lateque vaſtavit*, hic noſter annus infauſtus MDCCXIII. graphice repræſentat, dum boum lues ex Pannonia in Italiam cladibus obrutam

rutam

Digitized by Google

rutam, ſe infudit, eadem calamitate in homines per Auſtriam reliquamque Germaniam ingruente, & procul nos minitante, utinam non prope! Nec ſolum Euſebianam Hiſtoriam, ſed Origenis Homilias XXVI. in Joſuem, ſeu Jeſum filium Nave, latinitate donatas, *Chromatio*, qui id laboris ab eo flagitaverat, *Rufinus* prologo nuncupavit, qui falſo Hieronymum auctorem præfert inter opera Origenis editionis *Eraſmi*, Baſileæ apud Frobenium MDLVII. tom. I. pag. 318. *Rufinus* his verbis Chromatium ibidem alloquitur: *quia ergo & tu, o mi ſemper venerabilis pater Chromati, injungis & præcipis nobis, ut aliquid ad ædificationem & conſtructionem divini tabernaculi ex Græcorum opibus & copiis conferamus, oratiunculas* XXVI. *in Jeſum Nave, quas ex tempore in Eccleſia peroravit Adamantius ſenex, ex Græco latine tibi pro virium mearum parvitate diſſerui*. Jam ad alia procedamus.

VI. Jo: Chryſoſtomus A. D. 404. e ſede Conſtantinopolitana impie detruſus, & exulare coactus, ab Innocentio Romano Pontifice, præcipuiſque Occidentis Metropolitis opem implorans, præter Venerium Mediolanenſem, *Chromatium* etiam, Aquilejenſem epiſcopum de ſuis ærumnis certiorem fecit, ſingulis unam eandemque epiſtolam ſcribens, quam Palladius Helenopolitanus recitat in vita Chryſoſtomi cap. I. pag. 10. 22. quippe antiquitus in more poſitum fuit, ut poſt ſummum Pontificem præcipui ejus metropolitæ de magnis Eccleſiæ negociis edocerentur, quemadmodum ex hoc facto Chryſoſtomi oſtendit Hieronymus Aleander junior de Regionibus ſuburbicariis Diſſert. II. cap. III. pag. 130. Hoc etiam firmatur exemplo Theodoriti, qui epiſcopatu depoſitus, ad Sanctum Leonem magnum appellavit epiſt. CXIII. literaſque ea de re illum ſcripſiſſe ad epiſcopos Mediolani, *Aquilejæ*, & Ravennæ, tanquam ad præcipuos Occidentis metropolitas, docet epiſt. CXII. ad Domnum Antiochenum. Quantum apud Auguſtos Chryſoſtomi cauſſam *Chromatii* auctoritas juverit, Honorius Imperator teſtatus eſt in literis ad Arcadium fratrem, cui Occidentalium epiſcoporum ſententiam ſignificaturus, duas præ ceteris ſibi ſcriptas direxit epiſtolas, nimirum Innocentii & *Chromatii* apud Palladium cap. III. pag. 30. ubi ait: *quænam ſit Occidentalium de Johanne epiſcopo ſententia ex omnibus epiſtolis, quæ ad me ſcriptæ ſunt, duas ſubjunxi ejuſdem cum ceteris ſententiæ, unam Romani, alteram Aquilejenſis epiſcopi*. Sicut vero Sabinus Mediolanenſis Diaconus & ſub Damaſo Legatus Concilii Romani in graviſſimo negotio confirmationis Fidei Nicænæ, & divinitatis Spiritus Sancti, præter Synodicas, aliorum literas quoque, & potiſſimum *Sancti Valeriani* Aquilejenſis metropolitæ, *Chromatii* deceſſoris, tulit ad Sanctum Baſilium Magnum, ut hujus epiſt. CCCXXIV. ad eundem *Valerianum* ſcripta teſtatur; ita Æmilius Beneventi epiſcopus, Cythegius & Gaudentius Legati, una cum Valentiniano & Bonifacio presbyteris, præter Synodi Occidentalis commonitorium, tulerunt Conſtantinopolim ad Arcadium Auguſtum A. D. 406. & *literas Imperatoris Honorii, Innocentii, & Italorum* epiſco-

S. CHROMATIUS. Lu.ııı. C.ııı. *epiſcoporum*, *Chromatii Aquilejenſis*, *& Venerii Mediolanenſis*, atque aliorum, teſte eodem Palladio cap. IV. pag. 31. Ex his colligimus, *Chromatium* non ſolum ad Honorium, ſed ad Arcadium quoque literas dediſſe in cauſsa Chryſoſtomi, atque hinc patet quanti habitus fuerit, tum ut vir ſanctitate & doctrina conſpicuus, tum ut Aquilejenſis Metropolita.

VII. Baronius A. D. 405. §. XVII. ex Chryſoſtomi ad *Chromatium*, Venerium, & Gaudentium Brixianum, literis, quæ ſuperſunt, obſervat, eoſdem Epiſcopos, non *pacificis* tantum, ſed etiam *formatis* cum viro magno communicaſſe. Hæ tamen interierunt. Epiſtolam Chryſoſtomi ad *Chromatium*, quæ eſt CLV. integram huc ex tomo IV. Opuſculorum pag. 784. editionis Frontonis Ducæi, lubet transferre, propterea quod virum ſanctiſſimum mirifice exornet: *Clariſſima ferventis tuæ ac ſinceræ caritatis tuba ad nos uſque ſonum ſuum diffudit, magnum quiddam ac diutiſſime durans ex tanto itineris intervallo ſpirans, atque ad extremos uſque terræ fines pertingens. Nec nos licet alioqui tam longe disjuncti, minus quam ii, qui adſunt, vehementiſſimam atque igne plenam caritatem, ſinceramque & ingenti libertate & fiducia perfuſam linguam, atque adamantinam contentionem exploratam habemus: eoque nomine, veſtro etiam conſpectu atque congreſſu frui magnopere nobis in votis eſſet. Quoniam autem id quoque nobis ea ſolitudo, qua nunc, tanquam compedibus reſtricti ſumus, eripuit; idcirco Dominum meum Reverendiſſimum presbyterum nacti, cupiditatem noſtram, ut licet, explemus, ſcribentes & ſalutantes vobis quoque pro eo ſtudio, quod toto hoc tam diuturno tempore magna cum animi contentione præſtitiſtis, ampliſſimas gratias agentes. Ac vobis etiam rogamus, ut quum ipſe revertetur, inſuperque etiam, ſi tabellarii occurrant, qui ad hanc ſolitudinem veniant, de veſtra valetudine ad nos ſcribatis. Scis enim quantam hic voluptatem percepturi ſumus, quum de hominum tam ardenter nos amantium valetudine crebrius ad nos afferetur.* Huc uſque Chryſoſtomus.

VIII. Hic locus poſtulat, ut ea refutemus, quæ David Blondellus in Tractatu hiſtorico de Primatu pag. 262. 266. 283. 1265. ex hactenus dictis in fectæ ſuæ rem derivare ſtuduit. Quum Chryſoſtomus præter Innocentium I. Romanum Pontificem, Venerium Mediolanenſem, & *Chromatium Aquilejenſem* de iniqua ſua dejectione docuerit, hinc Blondellus ad omnes eum æque appellaſſe, neque Sedem Romanam, ut ſummum Eccleſiæ tribunal agnoviſſe falſe contendit. Addit, Chryſoſtomum non hiſtorice duntaxat narrantem, ut in iterato Reſponſo ad Jacobum I. Regem Britanniæ pag. 118. magnus Cardinalis Peronius ſcripſerat; ſed ut appellantem ad ſingulos æque ſcripſiſſe. Erras, Blondelle, erras. Bonifacius I. in epiſtola ad Ruſum, ceteroſque epiſcopos Macedoniæ, quam ex ſacræ antiquitatis theſauris eruit *Lucas Holſtenius* in Collectione Romana par. I. pag. 77. ait, Innocentium I. deceſſorem ſuum (non *Chromatium* nec *Venerium*) in cauſſa Chryſoſtomi, ab Orientalium communione diſceſſiſſe, qui poſtmodum per Legatos a Sede Apoſtolica (non ab

ab Aquilejenſi, neque a Mediolanenſi) pacem popoſcerunt; *ante breve tempus*, inquit Bonifacius, *ideſt ſub prædeceſſore meo beatæ recordationis Innocentio, Orientalium Eccleſiarum pontifices, dolentes, ſe a beati Petri communione ſejunctos, per legatos pacem, ſicut caritas veſtra retinet, popoſcerunt: quo tempore Apoſtolica Sedes omnia non difficulter indulſit*. Nicephorus Calliſtus lib. XIII. cap. XXXIII. literas recitat; qnibus Innocentius I. diris devovit clerum Conſtantinopolitanum, Arcadium, Atticum, & *Theophilum Alexandrinum*, non quidem ut unus ex epiſcopis occidentalibus, ſed ut Pontifex ceterorum maximus, & caput Eccleſiæ univerſalis: quod nemo ex reliquis feciſſe legitur. Idem Innocentius in epiſt. XIX. ad Acacium Berocenſem apud Labbeum tomo II. pag. 1270. tanquam ſummus Eccleſiæ cuſtos, ſibi ſollicitudinem inhærere ait, *ne quid obliquum, aut ſucciſivum in quoquam reſidere cognoſcat*. Arcadius Innocentio reſcribens apud Michaelem Glycam Annal. par. IV. pag. 260. edit. regiæ, poſtquam acta ſua in Chryſoſtomum excuſare ſtuduiſſet, Romanum Pontificem ejus cauſſæ unicum & ſummum judicem agnoſcens, ita concludit: *igitur quod ſupereſt, enixe te obſecro, ut nos a ſegregatione liberes, nec multipliciter punias*. Hoc amplius confirmat Facundus Hermianenſis, qui Conſtantinopoli diu vixit, nam in defenſione Trium Capitulorum lib. IV. cap. I. teſtatur, *Chryſoſtomum ſine judicio Sedis Apoſtolicæ* fuiſſe damnatum, & lib. VI. cap. V. de Cyrillo Alexandrino, Theophili deceſſoris ſententiam ſequuto, hæc prodit: *contra judicium Sedis Apoſtolicæ, quæ per beatiſſimum Papam Innocentium, prædicti Sancti Johannis in exilio conſtituti, damnationem ſolverat, nomen ejus poſt mortem inter Dei Sacerdotes in ſacrificio recitari prohibuit*. Denique Gelaſius I. in epiſtola XIII. ad epiſcopos Dardaniæ, de ſententia Innocentii contra iniquam damnationem Chryſoſtomi loquens, *quem*, inquit, *Sedes Apoſtolica, etiam* SOLA, *quia non conſenſit, abſolvit*. Viden, Blondelle, unam & *ſolam* Apoſtolicam Sedem, nunquam *Aquilejenſem* aut *Mediolanenſem*, in hoc judicio memorari! Perinde abludit a vero, Innocentium, ubi Chryſoſtomi nomine ſacris diptychis nondum reddito, Alexandrum & Atticum in communionem recipere detrectavit, ſuæ tantum ſeparationis rationem dediſſe, citra ullam auctoritatem in aliarum diœceſium eccleſias; idemque a pari, *Venerium* & *Chromatium* exigere potuiſſe. Sed cur ergo non exegerunt? Cur una Sedes Romana exegit, inque cauſſa Chryſoſtomi condemnationis & abſolutionis ſententiam *ſola* pronunciavit? Hæc pro re nata contra Blondellum.

S. CHROMATIUS. Lib. III. Cap. I.

IX. De anno, quo diem obiit *Chromatius* meritis plenus, nondum hactenus conſtitit; nam Panvinium in Chronico pag. 39., Sixtum Senenſem in Bibliotheca lib. IV. Antonium Poſſevinium in Apparatu tomo I. & Henricum Palladium lib. X. pag. 178. quorum alii A. D. 410., alii ſerius eum obiiſſe putarunt, a vero aberr:ſſe deprehendimus. Philippus Labbeus in notis ad Bellarmini Catalogum to. I. pag. 223. Francifcus Combefiſius in recenſione auctorum Bibliothecæ concionatoriæ to. I. pag. 8.

S. Chromatius. Lib.II. C.III. & Natalis Alexander ſæculo IV. cap. III. artic. 34. ut ſcopulos declinarent, larga & ancipiti formula uſi, *exeunte Chriſti ſæculo quarto, & ineunte quinto*, vixiſſe, annumque mortis ingnorari tradiderunt. Sed Chryſoſtomus, qui obiit A. D. 407. die XIV. Decembris, de beneficiis in ſe collatis gratias agens *Chromatio* A. D. 406. ejuſdem ſe *valetudinis* anxium in epiſtola ſuperius adducta, ſemel atque iterum prodit, quia *Chromatius* ſe ægrotare ad Chryſoſtomum ſcripſerat. Certe ultra A. D. 406. nulla omnino *Chromatii*, tanquam adhuc vivi, memoria reperitur. Quare hoc eodem anno, poſtquam ſediſſet annos XVIII. menſes IX. ex Andrea Dandulo in Chronico lib. I. cap. XIV. eum die II. Decembris ſenio confectum hanc mortalem vitam cum æterna commutaſſe non dubito, Sede Aquilejenſi, non *Nicetæ*, quod habent Baronius, Ughellus, aliique, ſed *Auguſtino*, relicta. Nam Dandulus, omnium plane hiſtoricorum, qui de rebus noſtris ſcripſerint, accuratiſſimus, lib. II. cap. I. A. D. 407. *Chromatio* Auguſtinum ſucceſſorem datum affirmat. *Chromatii* ſanctimoniam commendat, quod in paroecia Aquilejenſi eadem die II. Decembris colatur ſub ritu duplici, ut vocant: quo die in Martyrologio Romano deſcribitur, in Catalogo etiam Petri Equilini lib. VII. cap. XLVIII. & apud Philippum Ferrarium pariter in Catalogo pag. 746. Hi duo poſtremi dum *Heliodorum* Altinatem epiſcopum a *Chromatio* ordinatum tradunt, omnino falluntur; nam in Concilio Aquilejenſi A. D. 381. Heliodorus *epiſcopus*, Chromatius *presbyter*, non epiſcopus, interfuerunt. Quin ergo Heliodorus a *Chromatii* deceſſore *Valeriano*, ordinatus fuerit, dubitari nequit. Hieronymus epiſtolas utrique inſcribens, *Chromatium* Heliodoro, non ut juniori, ſed ut ejus metropoli contributo præpoſuit: quod fortaſſe non intellectum, memoratos auctores in errorem traxit. Quanquam in antiquioribus Martyrologiis, *Chromatii* nomen non vidi, ejus tamen cultum contra Bailletum, antiquiſſimum eſſe comperio; etenim invocatur in Litaniis majoribus, quæ ex libro Hieronymi de Sanctorum Nataliciis, collectæ dicuntur, in Operibus Alcuini pag. 281. Has Litanias puto laudari a Walafrido Strabone cap. XXVIII. de Rebus Eccleſiaſticis. Invocatur etiam in fuſioribus Litaniis Mſs. poſt Pſalterium in codice ſæculi XII. Bibliothecæ Paſſioneæ. Claudius Caſtellanus Canonicus Pariſienſis, vir de Sanctis egregie meritus, quorum nominibus ex antiquitate eruendis, reſtituendiſque, immortuus eſt, in Martyrologio univerſali die II. Decembris pag. 612. *Chromatium* recenſet, ratus ante Gregorium XIII. in nullo Martyrologio repertum; tunc enim Baronius, inquit, Romano illum inſeruit. Sed longe antea non ſolum in Catalogo Sanctorum, quem epiſcopus Equelinus confecit A. D. 1370. ſed ante Baronium Jo: Cabilonenſis Epiſcopus in Topographia Sanctorum poſt Martyrologium Maurolyci, immo & Maurolycus Martyrologio ſuo eum inſeruerat die XI. Auguſti. Ante Maurolycum Petrus Natalis in Catalogo Sanctorum etiam meminit. In Martyrologio Uſuardi, quod Hermannus Grever Cartu-

Cartuſianus vulgavit Coloniæ typis Jo. Roelhoff Lubecenſis A. D. 1490. recenſetur *Chromatius* noſter die XVII. Auguſti apud Sollerium pag.461. alia utique ex cauſa, quam propter obitum. S. CHROMATIUS. LIB. III. C. IV.

CAPUT IV.

I. *Homiliæ* XIIX. *Sancti Chromatii in unum opus conflatæ*. II. *Cur & a quo primum dictus epiſcopus* Romanus. III. *Homiliarum earundem omnino eſt auctor*. IV. *Viri docti eas laudant*. V. *A Magdeburgenſium calumniis vindicatæ*. VI. *Illarum ſtilus & ſcopus*. VII. *Scripta Chromatio ſuppoſita*.

I. EX ſcriptis, quæ *Chromatio* pietatis & doctrinæ laudem pepererunt, *Homiliæ* ſeu ſermones duodeviginti in *Evangelium* Sancti Matthæi, adhuc ſuperſunt; in quibus voluntariam paupertatem, puriorem doctrinam, & chriſtianam perfectionem *vir pietate & eruditione clariſſimus*, uti eum vocat Sixtus Senenſis, Fidelium animis inſerere ſtudet. Hæc opuſcula Jo. Sichardus una cnm Symmachi Papæ Apologetico *ex vetuſtiſſimo codice* Matthæi a Saræ caſtro Trevirenſis, ut teſtatur in præfatione, ſub hoc titulo primus omnium vulgavit: *Chromatii doctiſſimi epiſcopi Romani in* V. *&* VI. *caput Matthæi diſſertatio, atque in eodem genere declamatio: quæ nunc primum ſunt eruta, & in lucem edita. Baſileæ apud Adamum Petrum menſe Martio* MDXXVIII. in 8.° Primam hanc editionem *Sichardi* correctam & ſuppletam ex codice antiquo Bibliothecæ Sancti Trudonis, & ex altero, a Laurentianis prope Leodium impetrato, Martinus Lipſius comparere juſſit *in Micropresbytico veterum quorundam brevium theologorum*, Lovanii primum A.D. 1546. & poſtea Baſileæ edito apud Henricum Petri anno MDL. pag. 412. Subinde Johannes *Heroldus* hæc omnia inſeruit *Orthodoxographis Theologiæ ſacroſanctæ*, Baſileæ vulgatis apud Henricum Petri anno MDLV. to. I. pag.430. & etiam Johannes Grynæus ſuis *Monumentis Sanctorum Patrum Orthodoxographis*, ibidem impreſſis anno MDLXIX. to. II. 1192. Non ergo Lipſius *primus* omnium *Chromatii* homilias *luce donavit*, quod crediddiſſe videtur Aubertus Miræus in elogiis illuſtrium Belgii ſcriptorum pag. 73. editionis I. Hæc tam minuta non adderem, niſi ab hiſtoriæ literariæ ſcriptoribus præteriri conſpicerem, atque ita quodammodo iis inventi gloriam perire, qui primi *Chromatium* e membranis & latebris in lucem protulerunt. Mirari ſubit, a nemine criticorum hactenus viſum, hanc eandem Chromatii *diſſertationem*, ut vocavit *Sichardus*, ſive *opuſculum*, vel *declamationem*, aut *Commentariorum fragmentum*, ut cum Bellarmino & Labbeo tomo I. pag.223. alii dicere maluerunt, nihil aliud eſſe, quam *duodeviginti Homilias* in unum conflatas, quæ commode etiam *Tractatus* appellari poſſunt, ea phraſi, quo antiquos ſcriptores eccleſiaſticos ad denotandas *Homilias*

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. IV.

Homilias & *conciones*, uſos animadvertit Franciſcus Bernardinus Ferrarius lib. I. cap. II. de Ritu ſacrarum concionum. Enimvero ubicumque apud *Chromatium* occurrunt hæc verba, vel his ſimilia: *qui eſt benedictus in ſæcula*, ibi unaquæque Homilia ſingulatim abſolvitur. Hujuſmodi formula, Homiliis familiari, quæ ſemper exeunt in δοξολογίαν, ſacras conciones terminari conſueviſſe, poſt *Eraſmum* in præfatiuncula tomo II. operum Origenis, obſervat idem Ferrarius libro I. cap. XXXI. Chromatii *Homilias* in *tres* tantum *diviſas* Laurentius Cumdius inſeruit Bibliothecæ Homiliarum, per Gerardum Meſanum editæ Lugduni apud Junctas A. D. 1588. tomo II. pag. 1170. In *ſex* vero diſſectas Franciſcus Combefiſius tranſtulit in ſuam Bibliothecam concionatoriam, Pariſiis vulgatam apud Antonium Bertien A. D. 1662. tomo II. pag. 22. 94. to. V. pag. 202. 424. to. VIII. pag. 344. 346. Omnes junctim compactæ exſtant in Bibliotheca Patrum Margarini Bignei editionis II. Pariſienſis A. D. 1589. tomo II. pag. 792. & tomo item II. pag. 151. editionis IV. Pariſienſis A. D. 1624. & demum tomo V. pag. 976. editionis Lugdunenſis Aniſſonianæ anni 1677. Facile autem fuit tot Homilias ignavia exſcriptorum in unum coaleſcere, quum omnes & ſingulæ in explanando *Evangelio Sancti Matthæi* verſarentur. Ergo vulgatam diviſionem & nos ſequamur. In opuſculo I. eſt *una* tantum *Homilia*. In opuſculo II. ſunt XV. *Homiliæ*, quarum poſtremæ aliqua deſunt in fine; quæ in codicibus Mſs. Sichardi & Lipſii etiam deerant. In opuſculo III. quod eſt acephalum, ſunt *Homiliæ* II. Ex his omnibus *prima* tantum & *ſecunda* ſunt *de octo beatitudinibus*; quo nomine etiam reliquæ vulgo inſcribuntur, perperam tamen.

II. In prima editione *Sichardi*, unde reliquæ manarunt, *Chromatius* dicitur *epiſcopus Romanus*. Hæc *Romani* appellatio hactenus ingenia Criticorum mirifice torſit. Etenim Sixtus Senenſis in libro IV. Bibliothecæ, ab urbe *Roma*, Chromatii patria, ut ipſe quidem putat, illam appellationem arceſſit. Sed Baronius ad dies XXII. Junii, & II. Decembris, cumque eo Henricus Palladius lib. V. pag. 74. & lib. IX. pag. 157. aliique eoſdem ſequuti, ex *Romæ ſecundæ*, ſeu *Romanæ*, vel *Romatianæ* civitatis elogio, quod *Aquilejæ* adhæſiſſe non ambigunt, cognomenti originem trahunt. De hoc mihi poſtmodum in *Nota* quærendum erit. Ab his longe diſcedens Paſchaſius Queſnellus ad ep. CXXIX. Sancti Leonis Magni §. 4. poſtquam audacter in dubium vocaſſet, utrumne ejuſmodi inſcriptio *Chromatium* noſtrum vere ſpectaret, ſubinde Gradenſis Eccleſiæ Patriarchatum, ex Aquilejenſi ortum, memoria repetens, Gradenſem antiſtitem, ut ab Aquilejenſi, Langobardis ſubjecto, diſtingueretur, aliquando *Romanum* vocitatum affirmat. Suam in rem profert verba Paulli Diaconi ſic ſcribentis in lib. IV. cap. XXXIV. de Geſtis Langobardorum: *in Grados quoque ordinatus eſt* ROMANIS *Candidianus antiſtes*: eoque defuncto, ait, ordinatum patriarcham Epiphanium *ab epiſcopis*, *qui erant ſub* ROMANIS. Baronius A. D. 605.

§. IV. hos

Digitized by Google

§. IV. hos ipſos *Romanos*, perinde ac pro *catholicis* accipiendos, exiſtimavit. At Queſnellus, & ex eo Pagius A. D. 396. §. VI. Tillemoutius etiam tomo XI. pag. 647. *veros Romanos Auſonios* intelligunt; ſive Aquilejæ veteris incolas, Gradum profectos, qui parerent *Romanis* Auſoniis, tum etiam, quia epiſcopi illi *erant ſub Romanis*. Quominus hæc omnia veriſſima ſint, Queſnellus neutiquam dubitat. Hinc ipſe *Romani* nomenclaturam *poſt ſæculum* VII. *Chromatio* noſtro Aquilejenſi per anachroniſmum, a ſcribis adglutinatam, facile credit; ſcilicet, ſi eum audimus, tanquam *nomen*, *quod* (Scribæ illi) *communiter Aquilejenſibus ſui ævi epiſcopis tribui noverant*. Ita Queſnellus, ex frivolis conjecturis, ne dicam meris commentis, res certas proferre ſtudens; quum tamen Aquilejenſes, aut Gradenſes metropolitas neque ante, neque *poſt ſæculum* VII. ullus unquam mortalium *Romanos* dixerit; illique epiſcopi, a quibus Gradenſem patriarcham Gradi ordinatum narrat Diaconus, æque eſſent ſub *Romanis*, ac *Gradus* ipſa, teſte eodem Diacono. *Romanus* ergo ex hoc capite non magis Patriarcha Gradenſis, quàm ceteri epiſcopi, qui eum ordinaverant. Hæc ſatis ſuperque nos monent, ut in receſſu vocabuli quidpiam aliud latens inveſtigare debeamus. Gradus, Iſtriæque provinciæ civitates, tunc Eccleſiaſticæ huic Gradenſi metropoli contributæ, non veris *Romanis* noſtris, ut ex rerum Italicarum ignoratione putavit *Queſnellus*, ſed *Græco Imperio* ſuberant, cui paullo ante finem ſæculi VIII. *Iſtriam* etiamnum paruiſſe, habemus ex epiſtola LVII. Codicis Carolini. Libros enim typis vulgatos potius, quam non editos, ut ſunt Annales *Andreæ Danduli*, Leonino critico opponam. *Iſtriam* denique Carolus Magnus ſibi ſubegit, teſte Eginardo in Vita cap. XV. quod Cointius A. D. 789. illigandum cenſet. Si autem Ravennates imperiali Exarcho ſuberant, ut patet ex *Paullo*, utique Græcorum Imperio, non *Romanis* Auſoniis ſuberant. Idipſum de Iſtris & Gradenſibus dicendum eſt. Ergo *Romani* iſti ſunt *Græci*. Hoc non ſolum diſcimus ex *Paullo Diacono*, qui etiam in Hiſtoria Miſcella idem vocabulum frequenter uſurpat, ſed luculentius ex Liutptando in Legatione ad Nicephorum Phocam pag. 139. editionis Plantinianæ, juxta quem, *Romanorum* nomen Græcos Byzantinos ſibi proprium feciſſe in comperto eſt. Hoc ex aliis etiam anctoribus liquet apud Cangium in utroque Gloſſario, qui tamen in Græco to. II. pag. 1312. ex Novella XXI. Juſtiniani obſervat, hujus Auguſti ætate qui Imperium capeſſivit A. D. 527. nondum omnino invaluiſſe, ut Græci Byzantini, recepta appellatione, *Romani* dicerentur. Poſt Juſtinianum id paſſim invaluit adeo, ut tandem apud Occidentales nomen *Romani* eſſet opprobrio, inquit Liutprandus. Jornandes tum in libello de Rebus Geticis, tum in alio de Regnorum ſucceſſione, & Iſidorus in Chronico era 426. Imperio ſubjectos, ipſumque Imperium, generatim *Romanos* & *Romaniam* vocitarunt. Hoc idem ex Græcorum ſcriptis alii docuerunt, & dudum Jo: Baptiſta Cotelerius in Monumentis Eccleſiæ Græcæ tomo I. pag. 752.

Digitized by Google

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. IV. pag. 752. Quare Græci Imperii Sedem Conſtantinopolim, & *novam Romam*, & caput *Romaniæ* dixerunt. Immo & regio Italica, ubi aulæ Byzantinæ Exarchi, poſt Gothos per Narſetem Patricium, Juſtiniani Auguſti ducem omnino exactos, dominabantur, inde *Romaniæ*, vulgo *Romagna* appellationem obtinuit; contraquam Blondus aliique poſteriores nugantur. David Blondellus in libro de Primatu pag. 539. Paulli Diaconi *epiſcopos qui erant ſub* ROMANIS, eos, qui *Græco Imperio parebant*, ſecus ac Queſnellus, egregie explicavit. Sed poſtmodum pag. 612. cum Blondo errans, Ravennati Exarchatui *Romaniæ* nomen inditum tradidit, quod in jus Eccleſiæ Romanæ, Pippino & Carolo Magno auctoribus, tranſiiſſet. Hoc idem ſcripſerat pag. 125. ſemel atque iterum lapſus; nam locus, ex Paullo adductus, aliique mox adducendi, tempora Pippino & Carolo ipſo antiquiora, manifeſte reſpiciunt. In codicibus Mſs. Palatinis Paulli Diaconi lib. IV. cap. XLVII. Ravennates *Romanos* dici, abſque copula, adnotavit Janus Gruterus ad Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores latinos tomo II. pag. 170. in fine, ubi tamen in vulgatis *Paulli* editionibus legitur *cum Ravennatibus ET Romanis*, perperam interjecta copula. Idem *Paullus* lib. VI. cap. XLVI. *Faroaldus*, inquit, *Spoletanorum ductor Claſſem, Ravennatium civitatem, invaſit. Sed juſſu Regis Liutprandi eadem* ROMANIS *reddita eſt*; nempe *Ravennatibus* proxime nominatis. Gradenſes pariter non magis *Romani* fuerunt, quam Ravennates, quorum Exarchis obtemperabant. Hæc non ideo a me ſcripta ſunt, quod *Chromatium* hoc ſenſu *Romanum* dictum fuiſſe arbitrer, ſed quo ſententiam Queſnelli nullo modo ferri poſſe convineam. Enimvero palam eſt, *Chromatium* ſæculi IV. ſcriptorem, præ aliis hoc ſignificatu *Romanum* dici non debuiſſe qua ætate non uni Græci, ſed plerique omnes Romano Imperio ſubjecti pro Romanis reputabantur, unaque Eccleſia Romana, *Romaniæ* Metropolis audiebat, ex Athanaſio in Hiſtoria Arianorum pag. 364. *totiuſque Orbis Romani caput* ex Concilio Aquilejenſi in Appendice Theodoſiana apud Sirmondum tomo I. Operum pag. 743. Sic Epiphanius lib. I. Hæreſ. LXIX. §. II. Arium ait, prava doctrina ſua *πᾶσαν τὴν Ῥωμανίαν*, *totam Romaniam*, occupaſſe. Similiter Poſſidius in Vita Auguſtini cap. XXX. Vandalos Africam depopulantes, *Romaniæ everſores* appellat. Ex his conſtat, *Romani* cognomentum, *Chromatio* affixum, aliunde explicandum. *Sichardus* in epiſtola nuncupatoria ad Sigiſmundum Ilſungum teſtatur, *Chromatium* perhonorifice laudari, & ejus operis magnam partem percenſeri ab Albino in *libello contra hæreſim Felicis*. Folio deinde 59. pag. 2. ad hunc locum de divinitate Filii Dei, *non per adoptionem gratiæ, neque per religionem creaturæ, ſed ſui proprietate generis, & veritate naturæ*, hæc in libri margine adnotavit: *citatur hic locus ab Albino contra Felicem ex Chromatii libello de Octo beatitudinibus*. Hanc notam ſuæ poſtea editioni *Martinus Lipſius* etiam adpoſuit. Quum fruſtra hæc inter opera *Albini*, cognomento *Alcuini*, typis expreſſa quæſiviſſem, tandem reperi in codice 290. nunquam

quam edito, inter Palatinos Bibliothecæ Vaticanæ, qui inſcribitur: *Albinus contra hæreſim Felicis*, & ſeptingentis ab hinc annis exaratus videtur: Ibi inter alia Patrum Latinorum teſtimonia fol. 12. hæc recitantur: *Chromatius quoque Sanctæ* ROMANÆ ANTISTES ECCLESIÆ, *in libello, quem de octo Beatitudinibus ſcripſit, ita dicit: in myſterio enim baptiſmi & filius videtur in corpore, & Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ deſcendit, & vox Patris de cœlis auditur, ut Trinitatis unitas declaretur, quia nec Pater ſine Filio intelligi poteſt, nec Filius ſine Spiritu Sancto cognoſci. Vide igitur quale Patris de Filio teſtimonium ſit dicentis: hic eſt filius meus. Suus utique non per adoptionem gratiæ, neque per religionem creaturæ, ut hæretici volunt, ſed ſui proprietate generis, & veritate naturæ. Multi enim Sanctorum filii Dei dicuntur & ſunt. Sed hic ſine comparatione unus Deo Patri Filius unigenitus, & verus & proprius, non aliunde quam de Patre natus, quia tam verus Pater eſt, quam verus & Deus eſt, ſicuti etiam verus Filius eſt, quam verus eſt Dominus. Perfecta ergo fides eſt Trinitatis oſtenſa, cum & Pater Chriſtum Dominum, ac Deum noſtrum filium ſuum eſſe teſtatur, & Spiritus Sanctus, ideſt Paracletus in tanto Fidei Sacramento Patri filioque conjungitur, ut verum Patrem, verum Filium, verum etiam Spiritum Sanctum, credere tres perſonas, ſed unam divinitatem Trinitatis, unamque ſubſtantiam non dubitemus*. Illuſtrem hunc locum eo lubentius attuli, quod totidem verbis legatur in Homilia ultima *Sancti Chromatii*, quæ eſt de baptiſmo Chriſti pag. 990. editionis Aniſſonianæ, qua utor. Alcuinus ergo, qui, more ſuo, poetice loqui ſolet, poſtquam laudaſſet Alexandri Conſtantinopolitani epiſcopi literas ad Alexandrum Alexandrinum antiſtitem, pro Fide catholica ſcriptas, ſtatim præ aliis *Romanæ*, ideſt Latinæ *Eccleſiæ* Patribus, Auguſtino, Iſidoro, & Leone, *Chromatii Aquilejenſis* epiſcopi doctrinam Felici Urgellitano opponens, non *patriæ*, aut *Sedis*, ſed Occidentalis ſeu *Latinæ* Eccleſiæ nomen indicare voluit *Romanæ antiſtitem Eccleſiæ* appellando. Hinc *Sichardus* eundem *Chromatium* eo *Romani* cognomento donavit. Non enim Alcuinum, ſua ætate doctiſſimum, veterum formularum & hiſtoriæ pontificalis adeo ignarum fuiſſe putaverim, ut *Chromatium* ex elogio *ſancti & venerabilis Papæ*, quo Hieronymus eundem ornavit in præfatione libri Paralipomenon, & initio Commentarii in Abacuc, ideo Summum Pontificem fuiſſe crediderit. Eodem plane Alcuini intellectu Hieronymus, qui fuit Dalmata, in epiſt. LVIII. ad Damaſum, de tribus tunc Antiochenis epiſcopis trium hypoſtaſeon confeſſionem ab eo exigentibus loquens, *novellum*, inquit, *a me, homine* ROMANO, *nomen exigitur*. *Pro Romano* Latinum intellige. Pari pacto Gelaſius Cyzicenus in lib. I. de Actis Nicænæ Synodi cap. I. Concilium Nicænum II. Actione I. & Photius codice LXXXIX. *Rufinum*, presbyterum eccleſiæ Aquilejenſis, *Romanum* dixerunt. Anne hinc *Rufinum* noſtratem *Romanum*, ideſt *Romanis* ſubjectum cum Queſnello, vel ſtricto ſenſu, & vere *Romanum* intelligemus? S. CHROMATIUS. Lib. III. C. IV.

S Non

S. CHROMATIUS. LIB. III. C. IV.

Non certe. Sed neqne inter *Latinos* epiſcopos ullus *Chromatius* reperitnr, doctrina & ſanctitate conſpicuus, cui laudata opuſcula jure tribui poſſint, præterquam huic noſtro: quem Hieronymus, vir tantus, in præfatione ad libros jam dictos *epiſcoporum doctiſſimum*; iterumque *epiſcoporum ſanctiſſimum atque doctiſſimum* honoris cauſſa appellavit. Petrus Caſtellanus in Lexico Hagiologico ante Origines Gallicas Ægidii Menagii memorat quidem *Sanctum Chromatium* Metenſem epiſcopum, ſed quem ſæculo ſexto floruiſſe teſtatur. Mallem Bollandiani ſcriptores de *Chromatio* ſiluiſſent tomo IV. Junii pag. 246. §. 10. Quid enim levius, quam dicere, titulum *epiſcopi* ei vere *Romano*, allini potniſſe? vel ex *Comano* a librariis *Romanum* factum? *Comana*, civitas epiſcopalis, duplex fuit, una in Armenia minori, altera in Ponto, utraque in Cappadocia. *Comaniam* etiam ad Iſtrum obtrudunt. Hæc tamen *Comania*, vel *Cumania*, ſeu *Commania*, de qua Cangius ad Villharduinum pag. 336. eſt regio, Valachiæ partem conſtituens, non urbs epiſcopalis. *Comanos* Hungariæ populos dicit Pius in notis ad Antoninm Panormitam de Dictis & Factis Alphonſi Regis lib. IV. cap. 32. Atqui *Chromatius*, ſi vera hæc eſſent, non latine ſed *Græce* ſcribere debuiſſet. Appage frigidas hujuſmodi conjecturas, tantis viris indignas! Ni fallor, hæc ſatis produnt, ea non raro Criticis primæ notæ negocium faceſſere, quæ, ſi interius ſpectes, vulgaria omnino & plana eſſe noſcuntur.

III. Hæc ſcripta, quæ *Chromatii* noſtri eſſe contendimus, quin ſint antiqua & probatiſſimi auctoris, dubitari nequit, judice Tillemontio tomo XI. pag. 539., qui & *Chromatii* nomini illa undeqnaque reſpondere arbitratnr, & Sixto Senenſi aſſentitur, ab eruditionis & pietatis copia eadem commendanti. Illorum antiquitatem multa confirmant.

1. Teſtimonia ſacræ Scripturæ, ibi, ex more veterum Patrum, frequentiſſime recitata, non quidem ex verſione vulgata Hieronymiana, ſed ex priſca Itala, inque veteri teſtamento auctor ſequitur LXX. Interpretes, quod Martino Lipſio pariter obſervatum pag. 412.

2. De Gentilibus, tanquam de adverſariis, adhuc exſtantibus, auctor differit; nam Opuſculo I. pag. 977. illud: *beati pacifici*, de *pace* intelligi ait, qua *homines Gentiles, qui inimici ſunt Dei, per inſtantiam doctrinæ, adducuntur ad pacem, qua peccatores emendantur, & Deo per pœnitentiam reconciliantur*: Opuſculo II. pag. 981. *habemus*, inquit, *adverſarios & Gentiles, qui Fidei noſtræ adverſantur: qui nos interdum tempore perſecutionis ad nefanda ſacrificia cogunt*. Item pag. 985. ad illud Matthæi V. 41. *quicumque angariaverit te mille paſſus, vade cum illo adhuc alia duo*, ita differit: ideſt, *ut quicumqne Infidelis, vel necdum cognitionem veritatis conſequutus, de uno Deo Patre, rerum omnium conditore, velut per iter legis ingreſſus, non fecerit mentionem, vadas cum illo adhuc alia duo*. Porro Noricos regioni Aquilejenſi conterminos, adhuc *Infideles*, ſeu *Gentiles* quinquaginta circiter annis poſt *Chromatium* ad Chriſtianam fidem convertit Severinus, propterea

pterea *Noricorum Apoſtoli* elogio honeſtatus in Faſtis Eccleſiæ Romanæ die VIII. Januarii. *Chromatio* æqualis *Rufinus*, qui ſuam eidem Hiſtoriam dicavit, de Gentilibus ſeu Paganis, tanquam de hoſtibus religionis Chriſtianæ, tunc adhuc exſtantibus, loquitur in Expoſitione Symboli: *ſed Pagani ſolent irridere nos*. Ad hæc, *Chromatio* ſuperſtite, Siſinnius & ſocii, a Gentilibus oppreſſi, martyrium ſubierunt in provincia eccleſiaſtica Aquilejenſi prope Tridentum A. D. 397. Vide Acta Ruinarti pag. 608. Ejuſdem ætatis *Nicetas* ſubdiaconus Aquilejenſis, & poſtea *Romatianæ* civitatis in Dacia epiſcopus, librum edidit *de Gentilitatis erroribus* apud Gennadium in Catalogo cap. XXII. S. CHROMATIUS. LIB. III. C.IV.

3. In fine poſtremæ Homiliæ pag. 990. contra ejus temporis hæreticos Arianos, verbis, ex Alcuino ſuperius adductis, divinitas Filii Dei ſtrenue defenditur. Hæc nulli *Chromatio* congruunt, præterquam noſtro, quem in Concilio Aquilejenſi A. D. 381. contra *Palladium Arianum* diſputaſſe obſervavimus; quemque *Ariani dogmatis virus ab urbe* Aquileja excluſiſſe ſcribit Hieronymus epiſt. VII. alias XLIII.

4. Initium primæ Homiliæ, in populi frequentia recitatæ, tale eſt: *dat nobis, Fratres, conventus hic populi & mercatus frequentia occaſionem proponendi ſermonis Evangelici*. Hæc nimium quantum *Aquilejæ* conveniunt, ubi frequentes nundinas haberi ſolitas ob finitimos populos, illuc mercimoniorum cauſſa confluentes, inde colligitur, quod *Aquileja* tunc eſſet totius *Venetiæ* metropolis, teſte Jornande de rebus Gothicis cap. XLII. & Paullo Diacono de Geſtis Langobardorum lib. II. cap. XIV. Quare a Juliano Imperatore orat. I. *Italorum emporium opulentum*, a Liutprando hiſt. lib. III. cap. II. *prædives* vocatur. Mela lib. II. cap. IV. tanto ante, ut *ditem*, & Ammianus lib. XXI. cap. XI. *ab opibus* celebraverant. Porro leviſſimum eſt, quod ex ſilentio Hieronymi ad abjudicandas *Chromatio* Homilias adfert Labbeus; nam præterquamquod Hieronymus Catalogum ſuum non condidit poſt *Chromatium*, ſed illo adhuc ſuperſtite A. D. 392. qui fuit Theodoſii XIV. ut contra Scaligerum & Valeſium evincit Pearſonius in Vindiciis epiſtolarum Sancti Ignatii par. I. cap. VI. Viro maximo, brevem Catalogum ſcribenti, omnia omnium opera præſto nequaquam fuerunt; quod ipſe ait in prooemio: *Si qui autem de iis, qui* USQUE HODIE *ſcriptitant, a me in hoc volumine* PRÆTERMISSI *ſunt, ſibi magis, quam mihi imputare debebunt. Neque enim celantes ſcripta ſua, de his, quæ non legi, noſſe potui: & quod aliis forſitan ſit notum, mihi* IN HOC *terrarum angulo fuerit ignotum. Certe quum ſcriptis ſuis claruerint, non magnopere noſtri ſilentii diſpendio ſuſpirabunt*. Hæc Hieronymus ſcribebat, ubi *Chromatii*, licet amici, Homilias, necdum forte editas, aut ſcriptas, omnino ignorabat. Idem eſt judicium de Gennadio, Iſidoro, aliiſque nomenclatoribus exteris, qui nec de Mario Mercatore, Sancti Auguſtini amico, nec de Sancto Gaudentio, Brixiæ epiſcopo, & *Chromatii* æqualis, nec de Petro Chryſologo meminerunt. Eorum tamen opera genuina

S 2 ad nos

S. CHROMATIUS. LIB.III. C.IV.

ad nos perveniſſe, quis neſcit? Jam vero illuſtrium virorum ſententias de *Chromatii* lucubrationibus perpendamus.

IV. Sichardus in epiſtola ad Ilſungum, *diſpeream*, inquit, *ſi non Chromatius hic ſit dignus, qui non ſolum legatur ab eruditis; ſed & edifcatur; tanta eſt ſermonis elegantia, & tractandi hujus argumenti dignitas! Divine exſequitur ea fere omnia, quæ hodie ſunt de baptiſmo ac juramento vocata in controverſiam*. Sichardo his plane verbis concinit Martinus Lipſius in Micropresbytico pag. 412. *Chromatium nunc quaſi de novo redditum orbi, ſuſcipe, qui, ut prætercam interim alia, de octo illis apud Matthæum beatitudinibus ita ſcribit diſerte & ſancte, ut non legi ſolum ab eruditæ pietatis cultoribus, ſed etiam ediſci ad verbum re vera dignus ſit; tanta eſt in tractando dexteritas & acrimonia.* Heroldus in enarratione auctorum, quibus conſtant ejus *Orthodoxographa theologiæ Sacroſanctæ* num. XXVII. *Chromatius*, inquit, *ſive is papa (quod vocabulum ea ætate ſenioribus & eccleſiæ præfectis dabatur) ſive epiſcopus fuerit, certe de octo beatitudinibus in Dominicam orationem ſcripſit & eruditione, & pietate inſignia commentaria*. Iterum pag. 433. ejus Homilias, ut *eruditione pariter & pietate inſignes*, commendat. Johannes Jacobus Grinæus in præfatione ad *Monumenta Sanctorum Patrum orthodoxographa*, ait, Chromatium eleganti ὁμιλογίᾳ (ideſt *oratione ad populum*) *octo beatitudines expoſuiſſe*. Nicolaus Serarius in notis ad epiſt. I. Sancti Bonifacii Martyris pag. 292. inter veteres patres, qui libri Eccleſiaſtici auctorem non Jeſum filium Sirach, ſed Salomonem faciunt, *Chromatium* ponit ad caput V. & VI. Matthæi. Caſpar Barthius *Chromatiana* hæc ſcripta tanti fecit, ut in eorum locis nonnullis erudite illuſtrandis ingenium occupaverit. Nam in Adverſariis lib. XXXII. cap. IV. verſiculos, qui auctoribus exciderunt improviſi, neque ſtudio eo contendentibus, detegens, hos reperit in opuſculo I. pag. 977.

. . . . hic
Noſter mercatus, hæc nundina ſpiritualis.

Lib. XXXV. cap. XIII. obſervat, *Chromatium* opuſculo II. pag. 978. col. 2. *miſereri* cum dandi caſu uſurpaſſe: quod alii etiam Chriſtiani ſcriptores non illibentes fecerunt, ut Sanctus Cyprianus ad Demetrianum ex propheta: *nolite miſereri ſenioribus atque juvenibus*. Sic Corippus & Petrus Pictavenſis ibidem apud Barthium. Nec ſilentio prætereundum quod Barthius lib. LIV. cap. IV. de voce *Mammona* apud Matthæum VI. 24. in medium profert. Nam poſt variorum ſententias, qui *Mammonam* opes interpretantur, hæc ſubjungit: *mihi autem non videtur quiſpiam Evangeliſtæ locum expoſuiſſe melius Chromatio, cujus hæc verba ſunt, ait Dominus: non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ, oſtendens, nos non poſſe & Deo ſervire & Diabolo; ideſt Deo, miſericordiæ auctori, & Diabolo, Mammonæ. Mammona, ideſt Diabolus, qui auctor eſt Mammonæ*. Hæc proſtant apud *Chromatium* opuſculo II. pag. 989. Ad

hæc

hæc Barthius animadvertit, a Gennadio Conſtantinopolitano *Mammonam* haberi pro *diabolo* in his verbis epiſtolæ Synodalis: *non enim fieri poteſt, ut quæ coire non poſſunt, committantur, aut Deus conſonet cum Satana, aut huic ſervientes ſervire & Deo. Eſt enim & hæc dominica, citraque controverſiam, ſentetia: non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ*. Idem porro *Barthius* in notis ad Phæbadii Aginnenſis epiſcopi ſermonem contra Arianos pag. 51. eodem modo Chromatii *Sermonem de octo Beatitudinibus* pro *libro* dici, & vulgo perperam *declamationem*, a Sichardo nimirum, inſcribi obſervavit. A Barthio ad Sixtum Senenſem gradum faciamus. Is in Bibliotheca Sancta *Chromatii* nonnulla loca cum veterum Patrum ſententiis conferens, quæ percepta difficilia videbantur, luculenter explanat. Tale eſt opuſculo II. pagina 984. de lege conjugii, ubi poſtquam dixiſſet, non licere dimittere uxorem *abſque fornicationis cauſſa*, ita ſubjungit: *Sed ſicut uxorem caſte ac pure viventem dimittere fas non eſt; ita quoque adulteram dimittere permiſſum eſt, quia ipſa, mariti conſortio fecit ſe indignam, quæ in corpus ſuum peccando, Dei templum auſa eſt violare*. Dupinus tomo tertio Bibliothecæ ſæculo v. putat, *Chromatium* heic de divortio ita loqui ac ſi novum matrimonium, dimiſſa uxore adultera, contrahi poſſe exiſtimaret. Tillemontius tamen tomo XI. nota II. ad Chrom. pag. 647. verbis Evangeliſtæ Chromatium nihil addere obſervat, hac quæſtione nondum fortaſſe tunc excitata. Rei propius accedit Sixtus lib. VI. Adnot. LXXXI. *Chromatio* pleroſque veterum Patrum concinere animadvertens, Hilarium, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Euthymium, & Theophylactum: qui maritis quidem concedunt & aliquando præcipiunt, ut uxores adulteras, præcipue correctionem aſpernantes, procul ejiciant ac repudient; ſed novam ducere conjugem nec ſuadent, nec permittunt. *Chromatius* paullo infra videtur jusjurandum non adprobare; *unde*, inquit, *jurare nos prorſus non convenit. Quid enim unicuique noſtrum jurare neceſſe eſt, quum nobis mentiri omnino non liceat, quorum verba ita vera ſemper, ita debent eſſe fidiſſima, ut pro juramento habeantur? Et iccirco Dominus non ſolum pejerare, ſed etiam jurare nos prohibet, ne tunc tantum videamur verum dicere, quum juramus; ne, quos veraces in omni ſermone eſſe conſtituit, putaremus ſine juramento licitum eſſe mentiri. Juramenti enim hæc cauſſa eſt, quia omnis qui jurat, ad hoc jurat, ut quod verum eſt loquatur: & ideo Dominus inter juramentum & loquelam noſtram nullam vult eſſe diſtantiam, quia ſicut in juramento nullam convenit eſſe perfidiam, ita quoque in verbis nullum debet eſſe mendacium, quia utrunque & perjurium, & mendacium divini judicii pœna damnatur*. Ita *Chromatius*: cujus verba expendit Sixtus lib. VI. adnotat. XXVI. cum aliis his ſimilibus Sanctorum Patrum ſententiis, arbitrantium non licere abſque neceſſitate jurare, ſive etiam jurijurando aſſueſcere, idemque contemnere. Appoſite Ambroſius in Exhortatione Virgi-

S. CHROMATIUS. Lib. III. C. IV. Virginitatis cap. XI. *non jurandum facile; quia plerumque multi caſus accidunt, ut non poſſimus implere quod juraverimus. Qui autem non jurat, utique non pejerat. Qui autem jurat, aliquando neceſſe eſt, ut incidat in perjurium, quia omnis homo mendax. Noli ergo jurare, ne incipias pejerare.*

V. Hucuſque dicta, me monent, ne ab hæreticorum Magdeburgenſium calumniis ſanctum *Chromatium* vindicare obliviſcar. Ejus enim antiquam & vere Chriſtianam doctrinam, utpote ſuorum dogmatum novitati adverſantem, traducere non ſunt veriti duce Illyrico, de quo proditum eſt, nihil unquam boni feciſſe, niſi quum ex hac vita migravit ad Inferos. Itaque Centuria IV. cap. X. *de quibuſdam doctrinæ partibus incommode & periculoſe* eum loqui blaterant, *quod in operibus mereri homines juſtitiam affirmat*. Hæc tamen abunde diſcuſſit Robertus Bellarminus in to. IV. Controverſiarum lib. V. de Juſtificatione cap. II. Quare ne actum agam, illuc mitto lectorem. Ægre etiam ferunt, Chromatium *nimium extollere & urgere voluntariam paupertatem, quaſi per eam divitias cæleſtis regni conſequamur, ubi & pauperes ſpiritu eos interpretatur, qui ultro bonis ſæculi renunciant, & ſubſtantias ſuas erogant*. Sed Chriſtus Dominus hoc ipſum commendat apud Matthæum cap. XIX. *Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo*. Ibidem ajunt Apoſtoli: *ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te*. Verum quidem eſt, locum cap. V. *beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*, a Sanctis Patribus in alium ſenſum etiam trahi, nempe in humilitates ſpiritus, ut a Sancto Auguſtino in Pſal. LXXII. cap. XXIV. & Sermone LIII. cap. I. in Matthæum. Sed frequentius de voluntaria paupertate id ſecundum literam ceteri exponunt, ut Sanctus Hieronymus, *beati*, inquit, *pauperes, qui propter ſpiritum ſanctum, voluntate ſunt pauperes*. Gregorius Nyſſenus de beatitudinibus loquens Orat. I. tomo I. Operum pag. 771. edit. Pariſienſis 1638. *Vis*, ait, *intelligere quis pauper ſpiritu ſit? Qui corporalem opulentiam animæ divitiis permutat; qui propter ſpiritum egenus eſt; qui terrenas divitias veluti quoddam onus excuſſit, & abjecit*. Baſilius Magnus in Regula ad Monachos, Interrogatione CXXV. ex verſione *Rufini*, eodem modo Matthæum declarat: *Ii ſunt pauperes ſpiritu, qui non alia aliqua cauſſa pauperes ſunt, niſi propter doctrinam Domini, dicentis: Vade vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. Auguſtinus quoque contra Petilianum lib. II. cap. CIV. docet voluntariam paupertatem ad perfectionem Chriſtianam pertinere, eandemque extollit lib. V. cap. XVIII. de Civitate Dei. Alios Patres in eandem ſententiam coeuntes, præter hos, congerit Bellarminus to. IV. Controverſiarum lib. II. de Monachis cap. XX. inter quos & *Chromatium* appellat. Quamobrem Nicolaus Zegerus explicationem de *voluntaria paupertate* jure præ ceteris adprobat, tum quia Lucas VI. 20. *Spiritus* vocabulum non adjecit, tum

Digitized by Google

cit, tum quia utrobique eſt πτωχοὶ, quod proprie *Mendicos* deſignat. S. Chromatius. Itaque temere *Eraſmus* Bedam alioſque de voluntaria paupertate, non *coactius & alienius*, ut ipſe ait, ſed proprie illud interpretantes, re- Lib. III. C.IV. darguit, & de *humilitate* ſeu modeſtia tantum intelligendum affirmat. Proinde *Chromatii* doctrina evangelicæ omnino reſpondet, neque alia ab ea eſt, quam ſemper Eccleſiæ doctores ex ore Domini noſtri Jeſu Chriſti una voce tradiderunt. Ejuſdem ſunt furfuris, quæ ſubinde in *Chromatium* hæretici Magdeburgenſes effutiunt quia *gradus beatitudinum, quos evangelicos vocat, comparat ſcalæ Jacob, per quam qui adſcendat, portam inveniat cœli*. Hac cenſura nihil ineptius & abſurdius dari ex ſubjectis *Chromatii* verbis opuſc. 1. pag. 976. col. 1. patebit: *gradus*, inquit, *quoſdam firmiſſimos ex lapidibus pretioſis ſternit quodammodo Dominus Salvator, per quos ſanctæ animæ & fideles repere poſſint, & aſcendere ad ſummum illud bonum, ideſt regnum cælorum. Breviter igitur, fratres cariſſimi, qualitates graduum cupio demonſtrare*. Singulis deinde beatitudinibus enarratis, ita concludit pag. 977. col. 1. *oſtenſi ſunt, fratres, octo gradus evangelici exſtructi ex lapidibus, ut dixeram, pretioſis: oſtenſa eſt illa ſcala Jacobi, cujus cacumen de terra pertingebat ad cælum, perquam qui aſcendebat, portam invenit cœli, ac per eam ingreſſus ſine fine in conſpectu Domini lætus adſtabit*. Quis non agnoſcit ſapientiſſimum Epiſcopum lingua vere evangelica hic loqui? Verum Sectarii iterum *Chromatio* ſuccenſent, quia in dicto illo: *recti inhabitabunt terram, & Sancti habitabunt in ea*, intelligit *terram, corpus Sanctorum transfiguratum*. Nam opuſculo II. pag. 978. col. 2. declarans qui ſint *mites* apud Matthæum, ita diſſerit: *hujuſmodi ergo mites, beatos oſtendit, quibus non in præſenti vita, ſed in futura poſſeſſionem terræ illius felicis repromiſit, de qua dictum legimus in Pſalmo: Manſueti autem poſſidebunt terram & delectabuntur in multitudine pacis. Et iterum: qui exſpectant Dominum, ipſi hereditate poſſidebunt terram: de qua & per Salvatorem Spiritus Sanctus teſtatur dicens; quoniam recti habitabunt in terra & Sancti habitabunt in ea. Hos ergo mites Dominus beatos oſtendit, qui lenitatem manſuetudinis Dominicæ ſequentes, beatæ illius terræ hereditate, perpetua fruitione fruentur. Maxime tamen de terra noſtri temporis loquitur, in qua Sancti transfigurati in gloriam, ſecundum Apoſtolum, æterna felicitate regnabunt*. In hac enarratione quid a vera fide & religione alienum occurrit? Sed Magdeburgenſes *Chromatio* nondum parcunt. Hæc enim addunt: *in expoſitione dicti: eſto conſentiens adverſario tuo cito, ait, ſe accedere opinioni eorum, qui adverſarium, Spiritum Sanctum eſſe docuerunt*. Subleſtæ fidei cenſura, non prius tamen excipienda, quam perpenſis ipſis verbis *Chromatii* ex opuſc. II. pag. 982. col. 2. Explicaturus ille dictum Matthæi v. 45. *Eſto conſentiens adverſario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adverſarius judici, & judex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris*, varias profert auctorum

ſen-

ſententias de voce *adverſarius*, quem alii pro inimico, ad pacem revocando, alii pro diabolo accipiunt: quibus recitatis hæc ſtatim ſubjungit: *alii vero, quorum aſſertio plenior mihi videtur, adverſarium hic Spiritum Sanctum exiſtimant intelligendum: qui adverſatur vitiis & deſideriis carnis, ſecundum quod manifeſtat Apoſtolus dicendo: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem: hæc enim ſibi invicem adverſantur, ut non quæcumque vultis illa faciatis; ſpiritus enim cæleſtia deſiderat, caro terrena concupiſcit; ſpiritus donis ſpiritualibus gaudet, caro vitiis corporalibus oblectatur; unde & Apoſtolus ait: nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Huic, credo, adverſario peccati, & erroris humani, ſuadenti quæ juſta & ſancta ſunt in omnibus obedire nos, Dominus præcepit, dum cum illo ſumus in via, ideſt in comitatu vitæ præſentis, ut æternam pacem & perpetuam ſocietatem cum eo habere poſſimus.* Ita *Chromatius*, aliorum interpretum in hujuſmodi explicatione ſententiam amplexus: in qua profecto nihil non catholicum reperitur. Sanctus Paulinus Nolanus Epiſt. XXXVI. alias XX. ad Amandum pari modo, ac *Chromatius*, locum Matthæi ſe intellexiſſe demonſtrat his verbis: *Neque ſeptem dies luctus noſter excedat, ſi conſentiamus in hujus vitæ via* ADVERSARIO *noſtro, ideſt ſpiritui, ac verbo Dei, quod nobis peccantibus adverſatur.*

VI. Hæc quæ dixi, planum faciunt, ad regulas integerrimæ fidei, & ſpiritu vere Apoſtolico, Homilias *Chromatii* fuiſſe conſcriptas. De earundem ſtilo aliqua etiam dicamus. Non utitur charactere ſublimi, ſed plano, proprio, æquali, concinno, minimeque vulgari: qui nimirum convenit Epiſcopo, ad populum ſuum verba facienti. Dictio eſt ſelecta & nitida, ratiocinatio, rei, de qua agitur, maxime adcommodata, ita ut jure & merito Natalis Alexander in Sæculo IV. cap. III. Artic. XXXIII. Scripta Chromatii *elegantiſſima* dixerit. Conſiderationes perutiles ſunt, explicationes, ad mores præcipue directæ, & literales, quibus præ allegoricis ſtuduiſſe videtur. Orationem Dominicam explanat, voluntariam paupertatem, amorem erga proximum, eleemoſynam, jejunium, ceteraſque virtutes commendat, de quibus Salvator in monte diſſeruit. In ultimo opuſculo ſeu Homilia XVIII. loquitur de efficacia baptiſmi Jeſu Chriſti. Primi opuſculi Homiliæ, perſpicuitate & doctrina morum, ceteris præſtant. Ita ferme Dupinus in Bibliotheca tomo III. & Tillemontius tomo XI. pag. 539. 647. Franciſcus Lucas, inter Patres Latinos eo ſæpe utitur in ſuo Commentario in Matthæum cap. V. pag. 62. 63. 65. 66. 79. Hadrianus Bailletus in vitis Sanctorum die II. Decembris ſtilum *Chromatii* inſtruendo magis, quam movendo aptum fuiſſe arbitratur, ſed utrunque ex ejus Homiliis apparere nemo non videt.

VII. Cave, *Chromatium* metiaris a literis ad Hieronymum de Nataliciis Sanctorum, quæ ſub ejus & Heliodori nominibus una cum Hieronymi

nymi ad eoſdem reſponſo, circumferuntur a tempore uſque Walafridi Strabonis, ut ipſe his verbis innuit cap. XXVIII. de Rebus eccleſiaſticis: *Litania autem Sanctorum nominum, poſtea creditur in uſum aſſumpta, quam Hieronymus Martyrologium, ſequutus Euſebium Cæſareenſem, per anni circulum conſcripſit, ea occaſione ab Epiſcopis, Chromatio & Heliodoro, illud opus rogatus componere, quia Theodoſius religioſus Imperator in Concilio Epiſcoporum laudavit Gregorium Cordubenſem Epiſcopum, quod omni die miſſas explicans, eorum martyrum, quorum natalicia eſſent, nomina plura commemoraret*. Walafridus hæc hauſiſſe videtur ex epiſtolis, quæ *Chromatii*, Heliodori, & Hieronymi nomina in vetuſtis codicibus Uſuardi mentiuntur. Harum falſitas olim ſuboluit *Eraſmo*, qui in fine Indicis *pſeudepigraphorum indoctorum*, ut vocat, Hieronymi, *comperimus*, inquit, *Martyrologium, præfixa Hieronymi præfatione, Langobardicis ſcriptum literis; ſed alia quadam lingua, quam Latina, Hiſpana opinor; pleriſque vocibus in aliam formam deflexis ac depravatis*. Utramque epiſtolam explofit Johannes Molanus in cap. II. de Martyrologiis, & Baronius etiam cap. VI. & VII. de Martyrologio Romano. Sed Franciſcus Maria Florentinius in Admonitionibus præviis ad Vetuſtius Martyrologium ab ſe editum, earundem Epiſtolarum patrocinium ſuſcepit. Quia vero Baronius pro fabuloſo habet Concilium illud Mediolanenſe in Chromatii Epiſtola memoratum, ad quod *Theodoſius univerſos Italiæ Epiſcopos* invitaſſe dicitur *ob cauſſam aliquantorum Epiſcoporum, qui Ariana fæce ſuas animas* inquinaverant, ideo Florentinius in eo eſt pag. 60. ut illud eſſe perſuadeat, quod Baronius A. D. 390. §. VII. celebratum refert Mediolani. At vir doctus obſervare neglexit, in eodem Concilio non de *Arianis*, ſed de *Priſcillianiſtis*, deque Epiſcopis olim per hæreticos ſuis e ſedibus pulſis, actum fuiſſe, ut notat Pagius A. D. 390. §. X. Nec ſane de *aliquantis Epiſcopis Ariana fæce inquinatis* in eo agi potuit, ſi Sanctus Ambroſius Italiæ partem, hujuſmodi peſte contaminatam, jam pridem purgaverat, teſte Hieronymo in Chronico Olympiade CCCLXXXVIII. A. D. 376. ſecundum Euſebium, ubi poſt mortem Auxentii Ariani, Ambroſio Mediolani Epiſcopo conſtituto, hæc ſcribit: *omnis ad rectam fidem* ITALIA *convertitur*. Ambroſius Epiſt. XIV. A. D. 382. ſcripta ad Theodoſium, idipſum his verbis confirmat tomo II. operum pag. 818. *Laborem quin etiam nobis indicendum putavimus, non pro* ITALIA, *quæ jamdudum ab Arianis quieta atque ſecura eſt, nec ulla hæreticorum perturbatione vexata*. Idem in Lucam lib. IX. cap. XXXII. to. I. pag. 1501. quod opus ſcripſit A. D. 386. ex Pagio A. D. 376. §. III. *æſtus omnes*, inquit, *quibus* ITALIÆ *populus per Judaicæ olim & Arianæ proxime ſævitatis incendia coquebatur, ſereno jam ſpiramine temperantur*. Dum ait, *Italiæ populum incendiis Arianæ ſævitatis* olim coctum, tunc *ſereno ſpiramine* temperari, luculenter oſtendit, eodem A. D. 386. illa incendia prorſus extincta non ſolum in uni-

S. CHROMATIUS. LIB. II. C. IV.

verſa *Italia*, quæ erat parœcia Mediolanenſis, ſed in toto etiam occidente, in quo præter Auxentium, paucos admodum ejus impietatis ſectatores fuiſſe, colligit Arnaldus Pontacus in notis ad Chronicon Euſebii pag. 742. 745. Hinc Sanctus Baſilius Epiſt. LXX. ad Epiſcopos Italiæ & Galliæ, *hoc enim*, inquit, *hæreſeos malum cuncta depaſcitur*, *& periculum eſt*, *ne vaſtatis Eccleſiis noſtris*, *& ad* SANAM *incolatus veſtri partem ſerpat*. Non recte ergo Florentinius pag. 59. incertum exiſtimat, an *Italia reliqua ab hiſce ſordibus fuerit purgata*, quamvis Sanctus *Valerianus Aquilejenſis* ab Eccleſiæ ſuæ finibus Arianiſmum expellere laboraverit. Eaſdem etiam epiſtolas ſolœca & in paucis verbis denſa ſtribiligo, *Chromatio* prorſus abjudicant, ut *feriales* pro *Kalendariis*; item *perquirere cauſſam*, pro *in crimen inquirere*, & *ex fæce inquinare*, cum aliis omnino barbaris: mirorque Florentinium, ut has ſordes *Chromatio* affingat, ſcribere non vereri, *Sanctum Epiſcopum ad Latini ſermonis candorem minus accurate incubuiſſe*, propterea quod *mercatum* pro *nundinis* uſurpaverit; quum tamen ea voce nihil latinius adferri poſſit, ſi latine profecto ſapiunt Serenus & Varro apud Nonium verbo *Mercatus*, Plautus in Pœnulo I. II. 126. & in Aſinaria II. III. 17. Reliqua non moror, quum ipſemet Florentinius pag. 69. fateri tandem cogatur, epiſtolas nequaquam eſſe ſinceras; quanquam rurſus erret, *omnia* eis contenta vera eſſe pronuncians: cujus ſententiæ falſitas ex jam dictis apparet. Fraudis originem puto hauſtam ex Caſſiodoro cap. XXXII. de Inſtitutione divinarum literarum, ubi laudat Epiſtolam Hieronymi ad *Chromatium* & Heliodorum, in qua paſſiones martyrum legebantur. Huic deperditæ nugator quiſpiam Epiſtolas ab ſe confictas ſuppoſuit. Verba Caſſiodori hæc ſunt: *& ideo futuræ beatitudinis memores vitas patrum*, *confeſſiones fidelium*, *paſſiones martyrum legite conſtanter* (*quas inter alia in* EPISTOLA *Sancti Hieronymi*, *ad Chromatium & Heliodorum deſtinata*, *procul dubio reperietis*) *qui per totum orbem terrarum floruere*; *ut ſancta imitatio vos provocans*, *ad cæleſtia perducat*. Viden, in Hieronymi Epiſtola ipſa martyres recenſitos? Ergo alia fuit a Martyrologio, eoque longiuſculo, & breviſſimæ epiſtolæ ſubjuncto, ut hodie contingit. Quare unicam Hieronymi *Epiſtolam*, a Caſſiodoro laudatam, *Chromatii*, Heliodori, & Hieronymi *literas* eſſe non puto, quæ nunc exſtant: quod tamen cum Henrico Valeſio putavit Tillemontius tom. XII. pag. 354. 355. Beda in Marcum lib. II. cap. XXVI. & cap. VI. Retractationis in Actus Apoſtolorum laudat Martyrologium Sancti Hieronymi. Sed Johanni Mabillonio in præfatione ad Acta Sanctorum Benedictina Sæculo IV. par. II. pag. LXXXV. incertum videtur, an Hieronymus *Martyrologium* aliquod ſcripſerit. Caſſiodori quidem & Bedæ ſententiæ adſtipulari tamen videntur, & *Litaniæ*, *collectæ ex libro*, *quem beatus Hieronymus de Sanctorum per anni circulum nataliciis conſcripſit*, inter opera Alcuini pag. 280. licet Sancti nonnulli, Hieronymo recentiores, ibidem, ab exſcriptori-

tori-

toribus, de more, fortaſſe additi, reperiuntur. Valeſius in Diſſertatione de Martyrologio Roſvveydi, Hieronymianum memorari putat apud Gregorium Magnum lib. VII. epiſt. XXI. Jacobus Uſſerius in Chronologia ſacra cap. II. in fine non ambigit, quin Hieronymus, ut Chronicon, ita & Martyrologium Euſebii in Latinam linguam tranſtulerit, quod ab Uſuardo, Adone, aliiſque deinde auctum, retinuerit ſemper die XXV. Decembris, ab orbe condito uſque ad Natalem Chriſti, annorum numerum, ab ipſo Euſebio poſitum. Inde in univerſam occidentalem Eccleſiam Chronologiæ Euſebianæ uſus eſt propagatus, abſque ulla tamen veritatis Ebraicæ jactura; nam & in ipſo Chronico Euſebius codicum Ebraicorum calculum ſimul cum ſuo, diligenter adnotaverat, ſeriemque annorum mundi, ab Ebræis per quinquaginta Jubilæos dimenſam, propoſuerat. Sic ferme Uſſerius. Tres autem Martyrologii Hieronymiani codices ſupereſſe viri docti obſervarunt; ſed tamen poſt ipſum Hieronymum aucti. *Primum* laudat Bollandus to. I. Januarii pag. 46. *Secundum* octingentis ab hinc annis ſcriptum, judice Mabillonio in Itinere Italico pag. 188. edidit Florentinius Lucæ A. D. *1666*. *Tertium* ex codice Corbejenſi vulgavit Lucas Dacherius in Spicilegio to. IV. pag. 617. Hoc loco non eſt ſilendum, ab Anonymo de *Curſibus* eccleſiaſticis (quo nomine ſtatas Eccleſiæ preces, quæ ſub Breviarii nomine per ſingulos dies decurri, ac recitari debent, majores noſtri ſignificarunt) apud Henricum Spelmannum in Conciliis Britanniæ to. I. pag. 177. *Chromatio* & *Heliodoro Curſus Orientalis* originem tribui. *Holſtenius* ad oram *Spelmanni* in Bibliotheca Angelica, ejuſdem Anonymi codicem 900. annorum eſſe ex Uſſerio adnotavit. Mabillonius in Diſquiſitione de *Curſu Gallicano* pag. 380. auctorem ex ſtilo ſubodoratus, Britonem aut Scotum facit, curſumque cum liturgia confundere arbitratur. De hoc noſtri Chromatii curſu nuſquam alibi quidquam legitur.

VIII. In eundem locum falſarum mercium referri debent aliæ epiſtolæ *Chromatii* & *Heliodori* ad Hieronymum, & Hieronymi ad eoſdem, quarum auctoritate otioſi homines pretium conciliare ſtuduerunt opuſculis *de ortu ſive ſtirpe S. Mariæ, & de Infantia Salvatoris*, olim a Gelaſio I. Pontifice inter apocrypha relatis. Decretum enim de libris recipiendis nos Gelaſio alibi vindicavimus, & ſincerum edidimus. Jo. Albertus Fabricius in codice apocryphorum, Hamburgi impreſſo A. D. 1703. tomo primo inſeruit eaſdem epiſtolas, notis criticis confixas, exſtantque inter opera Sancti Hieronymi editionis Romanæ A.D. 1572. to. IX. pag. 398. & tomo V. pag. 444. Editionis Pariſienſis Jo: Martianæi anni 1706. apud Claudium Rigaud. Voſſius etiam illas explodit in lib. II. de Hiſtoricis latinis cap. XI. Graviſſimi viri Melchioris Cani judicium præſtat audire ex lib. XI. de Locis theologicis cap. VI. *hujus generis fabula etiam illa eſt inſulſa æque ac barbara de nativitate S. Mariæ ad Chromatium & Heliodorum epiſcopos*. Sixtus Senenſis lib. II. Bibliothecæ de Matthæo agens totum ſcriptum Hieronymo abjudicat, & Baronius etiam in Apparatu §.

S. CHROMATIUS. LIB.II. C.IV.

XLIV. Denique conſulantur Chriſtophorus a Caſtro in Hiſtoria Deiparæ Virginis pag. 704. Editionis Moguntinæ anni 1610. & Roſvveydus in Lege Talionis pro Baronio pag. 106. contra Caſaubonum Exercit.I. cap. XV. opus ipſum inter fabuloſa recenſet quidem, diverſum tamen ab eo putans, quod de eodem argumento hæretici antiquitus confixerunt: quod parum refert, dummodo Hieronymo non tribuatur: cui nemo ſane judicio præditus tribuit. Petrus Waſtelius in Vindiciis Johannis Hieroſolymitani tom. II. lib. II. pag. 419. 423. *nonaginta* Chromatii Homilias inter opera Johannis Chryſoſtomi editionum latinarum, Baſileenſis Eraſinicæ, & Pariſienſis Chevallonianæ, latere contendit. Nullam interim probationem Waſtelius adducit ea fortiorem, quam vox contracta *Chr.* eidem ſuppeditat. Hanc enim oræ codicum prius adpictam, poſtmodum exſcriptores ab Chromatio homine Latino ad Chryſoſtomum Græcum, eoque celebriorem, deſignandum adplicuerunt. Hinc Chromatianas Homilias imperiti Chryſoſtomo tribuerunt. Hæc Waſtelianæ ſententiæ prora & puppis. Sed vir bonus non olfecit, haſce Homilias in Matthæum revera eſſe *Chryſoſtomi*, quas Latine reddidit Annianus Diaconus Celedenſis Pelagianus, addita Epiſtola ad Orontium Epiſcopum, ob eandem hæreſim ex Italia ejectum, & deinde in Concilio Epheſino damnatum. Eas ab ſe interpolatas poſtea edidit Georgius Trapezuntius. Annianus vertit etiam Chryſoſtomi Epiſtolam ad Neophytos & Homilias VII. de laudibus Pauli: quas Evangelo presbytero Pelagiano dicavit. Vide Fabricium in Bibliotheca Græca tomo VII. pag. 645.

Opera Sancti Chromatii.

I.
Quæ ſuperſunt.
Homiliæ XIIX. in Matthæum.

II.
Deperdita.
Epiſtolæ ad Sanctos Ambroſium, Hieronymum, & Jo: Chryſoſtomum, Honorium & Arcadium Auguſtos.

III.
Spuria.
Epiſtolæ II. ad Sanctum Hieronymum.

HISTO-

HISTORIÆ LITERARIÆ
AQUILEJENSIS
LIBER QUARTUS.

Tyrannius Rufinus natura Concordienſis, Civitate Aquilejenſis, presbyteratu Hieroſolymitanus.

CAPUT I.

I, *Rufini ortus, & nominis ſcriptura*. II. *Patria*. III. *Concordiæ natus, ejus prænomen & genus*. IV. *Aquilejæ monachum induit*. V. *Una cum Hieronymo bonis artibus ibidem inſtituitur, adultus tingitur. Miniſter & Suſceptores illius baptiſmi*. VI. *Hieronymus ab eo divulſus, in Syriam navigat*. VII. *Rufinus paullo poſt cum Melania Hieroſolymam profecturus, Roma diſcedit.*

GELASIUS Cyzicenus perlectis Nicænæ Synodi Canonibus apud Rufinum in Hiſtoria Eccleſiaſtica libro x. cap. VI. eundem magno illi conventui interfuiſſe pro certo habuit in ſua præfatione ad Acta Concilii Nicæni apud Labbeum to. I. pag. 114. Atqui eo tempore, nempe A.D.325. nondum natum *Rufinum* adnotavit Natalis Alexander in ſæculo IV. Diſſert. XIII. concluſ. I. Longe aliter ſentiens Blondellus de Primatu pagina 881. *Rufini* ortum illigavit A.D.345. qui fuit a Concilio Nicæno *viceſimus*. Hanc ego Blondelli ſententiam nullo antiquiori teſtimonio firmatam haud propere amplector. Nam de anno & Conſule, quo natus *Rufinus*, nuſquam aliquid proditum eſt, adeo virorum illuſtrium perinde ac fluminum, ortus obſcuri ſunt, progreſſus & exitus conſpicui. Non diu tamen a Concilio Nicæno in lucem editum, probari puto ex Hieronymi libro II. Apologiæ A. D. 400. conſcriptæ, ubi *Rufinum* vocat *ſenem* & *canum*, eundemque ſugillans, quod *parentes* tunc ſe inviſiſſe dixiſſet: *quos*, inquit, *viventes juvenis dereliquit, mortuos* SENEX *deſiderat*. Sub initio libri III. *Rufinum* dicit VETUSTISSIMUM *monachorum*. Alibi ait: *de ſene* SENEX *tanta confingis*. Rurſus paullo poſt: *quæ enim eſt ædificatio, duos* SENES *inter ſe propter hæreticos*

(Ori-

Digitized by Google

(Origenem) *digladiari*! *Erravimus juvenes, emendemur* SENES. Infra vero: *ego tibi dabo veniam, quod Apologiam librorum ejus* (Origenis) CANO *ſcripſeris capite*. Anne hæc de *Rufino* ſexagenario dici potuiſſent? Fortaſſe tunc fuerit magno natu, & ſaltem ſeptuagenarius, qualis erat Hieronymus. Non eſt ſilendum, quod in nominis *Rufini* ſcriptura notavit *Caſpar Barthius* ad Claudianum pag.1073. edit.II. inque Adverſariis lib.LIII. cap.II. ſimplici litera F. in univerſis codicibus reperiri. Loquitur *Barthius* de *Rufino* præfecto prætorio, quem Claudianus exagitat; ſed hæc ſcriptura omnibus *Rufinis* congruit. Quare eos inepte facere putat, qui id elementum geminant, quum ipſa ejus nominis pronunciatio aliud nihil ferat: neque facile alioquin literam F. Latini in talibus geminant, nec profecto in antiquiſſimis *Rufini* noſtri codicibus geminaſſe noſcuntur. Huc facit adprime quod etiam Græci unam tantum duram literam huic nomini adſcribant, quorum ductum non ſine ratione in ſimilibus latini ſequuntur. Apud Ezechielem Spanhemium in Diſſert. IX. de Præſtantia & uſu numiſmatum tomo I. pag.712. & 713. editionis magnæ in nummis Græcis ſcriptum occurrit ΡΟΥΦΙΝΟΥ. Hanc eandem porro ſcripturam ex *Rufini* codice vetuſtiſſimo de *Benedictionibus Patriarcharum* confirmat Petrus Lambecius in Bibliotheca Cæſarea tomo II. pag.800. idque ex MSS. libris comprobat etiam Philippus Labbeus in notis ad Bellarmini Catalogum tomo II. pag.307. Hæc evertunt ſententiam Arnaldi Pontaci in notis ad Euſebii Chronicon pag. 749. ubi *Ruffinum* cum gemino F ſcribendum contendit. Conſulatur Index Gruterianus XXIII. & Chriſtophorus Cellarius in Orthographia, ubi unica litera F ex lapidibus & nummis adſtruitur.

II. Quoniam de patria *Rufini* non una circumfertur ſententia, ego certis Scriptorum veterum teſtimoniis eam indicabo, unde ſecus affirmantium dicta penitus convellentur. Natum in *opido* agri *Aquilejenſis* prodit Heraclides in Paradiſo, quæ eſt vetus interpretatio Hiſtoriæ Lauſiacæ Palladii, ut critici norunt. Ibi enim cap. XXXIII. hæc de Melania leguntur: *erat cum ea Rufinus quidam nomine, civis Italus ex Aquilejenſi opido*. Hoc ludibrii ergo Hieronymus in Apologia II. vocat *opidulum*: quod Noriſius Cardinalis in Hiſtoria Pelagiana lib.I. cap.II. interpretatus eſt *pagum*, ſive rus & *parvum caſtrum*: quibus tamen nominibus res diverſas ſignificari jam pridem viri docti obſervarunt. Sane *opidum* pro *civitate* non ſolum antiqui Scriptores Livius, Plinius & Mela; ſed etiam ſæculo quinto, ad cujus initium *Rufinus* pervenit, Sidonius & Eugippius, indiſcriminatim uſurparunt; nam civitas Arvernorum, *opidum* dicta eſt a *Sidonio* lib. III. ep. IV. & hujus æqualis *Eugippius* in Vita Severini Noricorum Apoſtoli, urbibus iiſque inſignibus, puta *Laureaco & Patavia* id nominis tribuit. Natus fuit ergo *Rufinus* in *opido* circa Aquilejam: quod his verbis confirmat Hieronymus lib.II. Apologiæ I. PATRIA *derelicta*, *Aquilejæ habitat*. In Apologia II. eum ſugillans, quaſi Romam ab Anaſtaſio Papa vocatus, ire noluiſſet: *qui*, in-

inquit, *rogantem Romam, ut eam illuſtrares præſentia tua*, OPIDULI RUFINUS.
tui amore contemſeris. Quanquam vero a Palladio in Hiſtoria Lauſiaca LIB.IV. CAP.I.
cap.CXVIII. dicitur Ρουφῖνος ὁ ἀπὸ Ἰταλίας ἐξ Ἀκυληΐας τῆς πόλεως, *Rufinus ab Italia, ex civitute Aquilejæ*, & a Gennadio in Catalogo cap. XVII. *Aquilejenſis presbyter*, hoc non in ipſa urbe *Aquileja* natum, ſed in monaſterio educatum, & in Eccleſia tinctum, nec tamen ibi ordinatum denique ob vicinioris urbis celebritatem ita dictum, ſignificabat, patriamque demum illi fuiſſe in *agro Aquilejenſi*. Nec profecto *opiduli* nomine Hieronymus Aquilejam dixiſſet, quam ejus æqualis Philoſtorgius *magnam* vocavit Hiſtoriæ Eccl. lib. XII. cap.XI. Quodnam fuerit iſthuc *opidulum* jam tandem aperiamus cum Doctore maximo in epiſtola IV. alias VI. ad Florentium monachum *Aquilejenſem*, Hieroſolymis tunc morantem, ad quem, de *Rufino* loquutus, hæc de grandævo Paullo Concordienſi ſubjungit: *ſcripſit mihi & quidam* DE PATRIA *ſupradicti fratris Rufini, Paullus ſenex, Tertulliani ſuum codicem apud eum eſſe, quem vehementer repoſcit*. Paulli ergo & Rufini *patria* una erat. Atqui *patriam* Paulli *Concordiam* facit Hieronymus in Catalogo capite LIII. *Vidi ego quendam Paullum* CONCORDIÆ, *quod* OPIDUM *Italiæ eſt*, SENEM, *qui ſe beati Cypriani jam grandis ætatis notarium, quum admodum eſſet adoleſcens, Romæ vidiſſe diceret, referreque ſibi, ſolitum nunquam Cyprianum abſque Tertulliani lectione unam diem præteriiſſe*. Ad eundem hunc Paullum, qui *centenarius adoleſcentiam in aliena ætate mentiebatur*, Hieronymus cum epiſtola X. alias XXI. miſit *Vitam Sancti Paulli eremitæ*, viciſſim ſibi mitti poſtulans libros quoſdam, hoſque inter *Fortunatiani Aquilejenſis* epiſcopi *Commentarios in Evangelia*. Raphael Fabrettus Inſcriptionum cap.x. num. 636. hanc ex pavimento Sancti Paulli in via Oſtienſi, a Cornelio Margarino mutuatam, vulgavit, quæ in eundem *Paullum* noſtrum pertinere videtur.

HERACLIÆ . RELIGIOSÆ . SORORI
PAVLVS . A . CONCORDIA . XVI. KAL. FEB.

III. Ergo nullum dubium eſt, quin *Rufinus* domo fuerit *Concordia*: quod ab his non animadverſum, qui aliud natale ſolum illi adſignarunt. Siquidem Rigberius Francogermanus, ſive is *Gabriel Gerberonius*, in notis ad Marium Mercatorem pag. 112. *Rufinum* hunc noſtrum cum altero cognomine, *natione Syro*, conſundens, patria facit *Alexandrinum*: quod tamen cavere poterat, inſpecta unica Hieronymi epiſtola I. alias XLI. in qua ait ſibi a monacho Alexandrino in Syriæ latebris deliteſcenti nunciatum fuiſſe, *Rufinum* noſtrum *Ægypti ſecreta* penetraſſe, quum tamen idem monachus Alexandrinus *ejus* PATRIAM *ignoraret &* NOMEN: quæ ſanæ non *ignoraſſet*, ſi *Rufinus* item fuiſſet *Alexandrinus*. Nomen, quod ignorabat, quoque *Rufinus* ab aliis Rufinis poſtea nominandis diſtinguebatur, erat *Tyrannius*, ut ſtatim oſtendam. Gelaſius Cyzicenus in præfatione ad Acta Nicænæ Synodi, hunc eundem *Rufinum* noſtrum *Romanum* dixit, quo nomine ut jam tetigi, *Latinum*

tinum intelligere voluit. Quia tamen ab multis retro ſæculis conſuetudo obtinuit, ut *Rufinus Aquilejenſis* diceretur, nos quoque eodem vocabulo utemur. *Rufinus* vero potuit etiam fuiſſe *civis Aquilejenſis*, quomodo Jo: Jonſius in libro de Scriptoribus Hiſtoriæ philoſophicæ cap.11. & xx. multis probat exemplis, viros doctos honoris cauſſa in multas civitates ſæpenumero adſcitos. Conſulatur Gabriel Naudæus hanc rem diligenter pertractans in Judicio, de Auguſtini Niphi opuſculis. Huc ſane facit Cicero in lib.II. de Legibus: *ego*, inquit, *mehercule & illi* (Catoni) *& omnibus municipibus* DUAS *eſſe cenſeo* PATRIAS; *unam naturæ, alteram civitatis, ut ille* (Cato) *quum eſſet Tuſculi natus, in populi Romani civitatem ſuſceptus eſt; itaque quum ortu Tuſculanus eſſet, civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram juris*. Pari ex cauſſa *Rufinum Concordiæ* natum, *Aquilejæ* tamen Chriſtianis moribus, doctrinisque imbutum, & denique tinctum, nemo ferme *Concordienſem*, omnes *Aquilejenſem* dixerunt. Sic non apud unum Gennadium, ſed in pleriſque omnibus *Rufini* lucubrationum codicibus reperitur. At exortus eſt Luſitanorum Hagiologus Georgius Cardoſus, qui to. 3. die xx. Junii ex cœnoſis lacunis Chronici Pſeudodextri *Rufinum* patria Luſitanum facere non vereretur, propterea quod in illa mendaciorum officina ſub A. D. 418. §.4. hæc verba legantur: *Paullo Concordienſi Luſitano ſcribit Hieronymus*. Quum enim *Paullus* & *Rufinus* unam eandemque patriam *Concordiam* ſortiti fuiſſent, opipare credulus *Cardoſus* utrumque etiam in ſuam Luſitaniam traxit, in qua *Concordienſes* neſcio quos locaverat Plinius lib.IV. cap.XXII. Feſtivum errorem mirifice fovit Franciſcus Bivarius in ingenti Commentario ad Dextrum illum confictum pag.432. ubi erga nos liberalis, *Paullum* ex *Concordia Luſitanica* ad noſtram *Italicam* tranſiiſſe commentus eſt. Has nugas confectari non vacat; nec eſt operæ pretium, quum eaſdem & id genus alia egregie exploſerit Hiſpanicæ hiſtoriæ ab impoſtorum dolis fœdatæ præclarus vindex *Nicolaus Antonius* in Bibliotheca Hiſpana veteri lib.III. cap.V. §.125. Et tamen Dupinus in tomo tertio Bibliothecæ eundem *Paullum* a *Concordia* noſtra *Hiſpanum* dixit, quod unde hauſerit, ſe ignorare ait Tillemontius tomo XII. pag.50. Hauſit ex Pſeudo dextro. Sed alio abiit *Joannes Fellus* in notis ad *Rufini* expoſitionem Symboli cum operibus Sancti Cypriani editionis Oxonienſis: nam ex *Tora*, ſive *Thora*, Sabinorum urbe exciſa, *Rufini* ortum deduxit, utique a mendoſis inſcriptionibus deceptus, in quibus legebatur *Rufinus Toranus*. Hoc poſtremum, ex ipſo *Rufini* prænomine detortum, Fellus patriam, non hominem denotare cenſuit. Inde, ut aſſolet ferme in corruptis & alia vocum monſtra prodierunt. Hujuſmodi ſunt *Thoranus*, *Toranius*, & *Thermus*. Ad hæc *Turanius*, *Turranius*, & *Tauranius*, ſingula enim hæc vocabula ſuos auctores habent, Barreum, Labbeum, Caveum, Dupinum, Roſvveydum. Patriam tamen *Aquilejam* ibidem loci, ubi *Fellus Toranum* legit, ſtatim legere poterat. Sic enim proſtat

ſtat in Recognitionibus Clementinis: *Rufino Torano* (pro *Tyrannio*) *Aquilejenſi interprete*. Ergo *Aquileja*, non *Tora* Rufini patria. *Proprium* & verum nomen inferiori ætate id fuit, quod *ultimum*, ait Sirmondus ad Sidonium. *Rufinum*, omnes *proprio* nomine, appellaverunt. Ergo non *Rufinus Tyrannius*, ſed *Tyrannius Rufinus*, appellari debuit, quomodo reapſe appellatur in libello de XII. Scriptoribus eccleſiaſticis Iſidoro & Ildefonſo ſubjectus cap.V. Hujus lectionis veritatem confirmat Hieronymus initio prioris Apologiæ, Pammachio, & Marcellæ amicis inſcriptæ, ubi in *Rufini* prænomine ita ludit: *& veſtris & multorum literis didici, objici mihi in ſchola* TYRANNICA, *linguâ canum meorum ex inimicis ab ipſo, cur Periarchon libros in latinum verterim*. Dicterium erat inſulſum, niſi *Rufinus* alio nomine dicebatur *Tyrannius*. Johannes Martianæus ad eum locum tomo IV. pag. 349. ex multis codicibus, *Tyranni* pro *Tyrannica* reſtituit: rectius fortaſſe *Tyrannii*, licet vulgata lectio nobis arrideat: in qua aculeum latitare olfecit etiam Tillemontius tomo XII. pag.32. *Tyrannii* prænomen ex parte adſumſit ſecundum morem, a Sirmondo obſervatum. Non enim nomen, ſed prænomen fuiſſe, nos docet Sidonius: in cujus tamen vulgatis codicibus *Turannius Rufinus* pro *Tyrannio* perperam legitur lib.I. epiſt.IX. Gentis nomen puto exſtitiſſe in lapide Concordienſi, quod fractum, uti eſt, vulgavit Adrienſis Epiſcopus in Diſſertatione de Colonia Foro-Julienſi pag.343.

*L. tyra*NNIUS. L. F.
RUNCHO
IIIIl VIR. D.

Cetera vocabula, quibus ab Hieronymo *Rufinus* ſemel atque iterum notatur, cujuſmodi ſunt *Grunnius*, *Calpurnius Lanarius*, & *Scorpius*, aliunde fluxerunt: & primum fortaſſe ex vitio pronunciationis, corporiſque craſſitie; nam *Rufinum* deſignans in fine epiſtolæ ad Minervium, *cur me*, inquit, *lacerant amici mei*, *& adverſum ſilentem* CRASSÆ SUES GRUNNIUNT? *quarum omne ſtudium eſt*, *immo ſcientiæ ſupercilium*, *aliena carpere*, *& ſic veterum defendere perfidiam*, *ut perdant fidem ſuam*. Idem ſenex *Rufini* vitium in voce, irridet his verbis Apologiæ I. lib.I. *tu qui in Latinis* MUSSITAS, *&* TESTUDINEO *gradu moveris potius*, *quam incedis*. Ut divitem & opipare viventem paullo poſt ſugillans, *Cræſos*, ait, *quis ſpiret & Darios? Literæ marſupium non ſequuntur. Sudoris comites ſunt & laboris*, *ſociæ jejuniorum*, *non ſaturitatis*, *continentiæ*, *non luxuriæ*. *Demoſthenes plus olei*, *quam vini expendiſſe dicitur*, *& omnes opifices nocturnis ſemper vigiliis præveniſſe*. In Apologia II.: *quis talis ac tantus eſt*, *ut audeat cum Croeſo pugnare divitiis? Ut ſubitum Demaratum & Craſſum non pertimeſcat? Habes enim per quod Danaes eſt victa pudicitia: quod Giezi magiſtri prætulit Sanctitati*; *propter quod Judas tradidit Dominum ſuum*. Epiſtolam quoque de *cubiculo fratris Euſebii*, NUMMIS AU-

REIS ab eo productam, & AURO, *ideſt ſuis ſuorumque viribus*, oppugnatam fidei veritatem, conqueritur in libro II. Apologiæ. Sane *Rufino* haud curtam ſupellectilem domi fuiſſe, colligi præterea videtur ex *cellulis*, quas non proprio tantum, ſed aliorum etiam hoſpitio de ſuo conſtructas habuit in monte Oliveti, ut ipſe teſtatur lib. I. Apologiarum. *Palladius* quoque in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXVIII. ſcribit, *Rufinum* Hieroſolymæ omnis generis hoſpites, illuc pietatis cauſſa adventantes, XXVII. annorum ſpacio propriis expenſis foviſſe. Hieronymus epiſt. XCV. alias IV. ad Ruſticum his coloribus eum jam mortuum depingit: TESTUDINEO GRUNNIUS *incedebat ad loquendum* GRADU, *& per intervalla quædam vix pauca verba carpebat, ut eum putares ſingultare, non proloqui. Et tamen, quum, menſa poſita, librorum expoſuiſſet ſtruem, adducto ſupercilio, contractiſque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat, hoc ſigno ad audiendum diſcipulos provocans. Tum nugas meras fundere, & adverſum ſingulos declamare. Criticum diceres eſſe Longinum, cenſoremque Romanæ facundiæ; notare quem vellet, & de Senatu doctorem excludere. Hic bene nummatus plus placebat in prandiis: nec mirum, ſi, qui multos ineſcare ſolitus erat, facto cuneo circumſtrepentium garrulorum procedebat in publicum: intus Nero, foris Cato. Totus ambiguus, ut ex contrariis, diverſiſque naturis unum monſtrum novamque beſtiam diceres eſſe compactam juxta illud poeticum.*

Prima Leo, poſtrema draco, media ipſa chimæra.

Rufinus a Palladio εὐγενέστατος, *nobiliſſimus* dicitur cap. CXVIII. Anne hoc ad mores, vel potius ad genus referendum? Rufinus ipſe Apologiarum lib. I. pag. 436. morum ſanctimoniam, de qua Hieronymus in Chronico illum cum *Florentio & Bonoſo* laudaverat, *vitæ* NOBILITATEM appellat. Porro *Concordia* Rufini patria, non fuit Mirandulæ vicinum opidum in Æmilia, ut ex nominis ſimilitudine cenſuit Marianus Victorius in Vita Hieronymi; ſed quam Venetis Plinius, Ptolemæus Carnis adſcribit, Coloniamque lege triumvirali deductam, & in Tribu Claudia deſcriptam nuper oſtendit V. C. Philippus a Turre Adrienſium antiſtes in Diſſertatione de Colonia Foro-Julienſi pag. 346. *Concordiæ* fabricam ſagittariam memorat Notitia Imperii, unde ibi *decuriam armamentariam*, ſeu corpus, fabricandis ſagittis deſtinatum, ex literatis lapidibus fuiſſe diſcimus. A Theodoſio Magno, & Valentiniano II. Imperatoribus in eadem Colonia leges datæ A.D. 391. proſtant Codice Theodoſiano lib. XI. tit. XXXIX. L. XI. *de fide teſtium*, & lib. XVI. tit. VII. L. IV. & V. *de apoſtatis*. Sed proh dolor! *Concordiam* iſtam una cum finitimis urbibus, Aquileja, Foro-Julio, & Altino A. D. 452. ſolo æquavit totius regionis flagellum & terror Attila Hunnorum Rex, teſte Paullo Diacono in Hiſtoria Miſcella lib. XV. cap. II. editionis Gruteri inter Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores Latinos tomo I. pag. 81. in fine Operis. Hanc editionem indico, quia id in ceteris non reperitur. Poſtea tamen e ruinis caput extulerunt; nam Caſſiodo-

Caſſiodorus lib.XII. Variarum epiſt.XXVI. *Aquilejenſem*, *Foro-Julienſem*, & *Concordienſem* civitates adhuc ſtantes recenſet. Hanc tertiam, epiſcopio illuſtrem, privilegiis auxerunt Carolus & Otto Magni, aliique Imperatores. Sed celebri Colonia ob inclementiam aeris in ſolitudinem redacta, nunc epiſcopus degit in proximo opido Portugruario, quod *Romatinum* veteres appellarunt, ex Plinio.

IV. Quum *Concordia* ab Aquileja, totius tunc Venetiæ principe civitate, XXXI. M.P. totidemque ab *Altino* diſtaret, Aquilejam *Rufinus* ſe contulit, monaſticæ vivendi regulæ nomen daturus. Iſtic patrum doctrina, & pietate erga Deum, in monaſterio inſtructus, a Sancto *Valeriano* urbis epiſcopo ſalutari lavacro abluitur A. D. 371. quod ipſemet prodit in ſua Apologia I. A. D. 400. conſcripta, in qua, veluti de re notiſſima, loquens, *ego*, inquit, *ſicut & ipſe* (Hieronymus) & OMNES NORUNT, *ante annos* FERE TRIGINTA *in monaſterio jam poſitus*, *per gratiam baptiſmi regeneratus*, *ſignaculum Fidei conſequutus ſum per ſanctos viros Chromatium*, *Jovinum*, *& Euſebium*, *opinatiſſimos & probatiſſimos in eccleſia epiſcopos*: *quorum alter*, *tunc presbyter beatæ memoriæ Valeriani*, *alter Archidiaconus*, *alius diaconus*, *ſimulque pater mibi & doctor ſymboli ac fidei fuit*. Hoc monaſterium in quo ſe *jam poſitum* dicit *Rufinus*, quum baptiſmi gratiam in *Aquilejenſi* eccleſia ſuſcepit, ceterorum Italiæ & Occidentis vetuſtiſſimum, magni Athanaſii inſtitutionibus primordia debebat, quem Alexandria ab Arianis ejectum, diu *Aquilejæ* ſubſtitiſſe animadvertit Noriſius in Hiſtoria Pelagiana lib. II. cap. III. monaſticamque diſciplinam ab Athanaſio univerſam Italiam ſuſcepiſſe teſtatur Hieronymus in epiſt.XCVI. alias XVI.ad Principiam. Siquidem monachorum, quos fugæ & laborum ſocios habuit, juventute utriuſque ſexus ad imitationem accenſa, brevi Romæ & per Italiam non pauca monaſteria ab epiſcopis conſtructa ſunt, ut *Mediolani*, adnitente Ambroſio, de quo Auguſtinus Confeſſionum lib. VIII. cap. VI. & *Aquilejæ*, ſtudio *Valeriani*, ubi præter *Tyrannium Rufinum*, *Heliodorum* etiam, *Nepotianum*, *Florentium*, *Bonoſum*, *Nicetam*, & *Chryſogonum*, ſpectatiſſimos monachos, floruiſſe diſcimus ex Chronico & epiſtolis Hieronymianis. Hinc refellitur Magdeburgenſium inſcitia, qui Rufini inſtitutum & fortaſſe etiam vitæ monaſticæ antiquitatem ignorantes, Centuria IV. cap. X. *Rufinum* a Trithemio *primum* monachi nomine dictum effutierunt. Sed nunquid Trithemio recentior eſt Hieronymus, qui in Chronico anno I. Olymp. CCLXXXI. Abrahami 2393. Chriſti vero 378. ſecundum epocham Euſebianam, quam Hieronymus ſequitur, anno epochæ noſtræ Dionyſianæ 376. ſic loquitur: *Florentius*, *Bonoſus*, *& Rufinus inſignes* MONACHI *habentur*? In Apologia I. lib. I. ſibi æque ac Rufino *monachi* nomen tribuit: *quicquid* MONACHI *vocabulum flagitat*, *noſtrum uterque complevit*. Et in Apologia II. *credidi Chriſtiano*, *credidi* MONACHO.

V. Idem Hieronymus, Aquilejenſibus clericis ſtricta neceſſitudine

 con-

RUFINUS. LIB.IV.CAP.I.

conjunctiſſimus, in hoc eodem monaſterio ab adoleſcentia videtur educatus: nam in epiſt. XXXIX. alias LXII. ſic ad Theophilum ſcribit: *qui ab adoleſcentia in* MONASTERII *clauſus cellulis, magis eſſe voluerim aliquid, quam videri*. Illi ſane jamdudum cum *Rufino* amicitia interceſſerat, cui apud Treviros manu ſua *prolixum valde de Synodis librum Sancti Hilarii* ſe deſcripſiſſe teſtatur epiſt. IV. alias VI. Ad *Rufinum*, poſtquam in Ægyptum adpulerat, ſcribit epiſt. I. alias XLI. *O ſi nunc mihi Dominus Jeſus Chriſtus, vel Philippi ad Eunuchum, vel Abacuc ad Danielem translationem repente concederet, quam ego nunc tua arctis ſtringerem colla complexibus! Quam illud os, quod* MECUM *vel* ERRAVIT ALIQUANDO, *vel* SAPUIT! Hæc manifeſto innuunt, utrunque *ab adoleſcentia*, ſtudiis ſimul operam dediſſe. Ipſis addi poteſt *Bonoſus*, de quo Hieronymus ad *Rufinum* epiſt. I. alias XLI. *ecce puer honeſtis ſaculi* NOBISCUM *artibus inſtitutus*. Hoc ipſum *Rufinus* magis confirmat Apologia II. *antequam converteretur* (Hieronymus) MECUM *pariter & literas Græcas & linguam penitus ignorabat*. Converſionem ſuam Hieronymus *ad Rheni ſemibarbaras ripas* accidiſſe teſtatur epiſt. I. alias XLI. *Monaſterium* ergo *Aquilejenſe*, ex *Rufini* verbis, A.D. 370. jam ſtabat: quo tempore alibi in Italia nullum ſtetiſſe legimus, niſi fortaſſe *Vercellis*, ubi Sanctus Euſebius ex Oriente reverſus A.D. 362. monaſticam vitam inſtituit. Lucas Holſtenius in præfatione ad Codicem Regularum cap. II. Italos ad monaſticam vivendi normam traductos ait a vita Sancti Antonii, quam ab Athanaſio, Romam primum adventante, vulgatam putavit. Sed Athanaſius eam Græce ſcripſit A. D. 365. auctoribus monachis Italis, a quibus ejuſmodi inſtitutum, in Occidente jamdudum coli cœptum, ſanctus Pater inſinuat initio operis, gratulatus, apud eos PLURIMA *eſſe* MONASTERIA, & MONACHORUM *quoque nomen celebre*. Hanc Athanaſii vitam per tabellarios in Occidentem perlatam, Evagrius presbyter, qui cum Euſebio Vercellenſi in Italiam venerat, latinam fecit A. D. 370. nuncupavitque Innocentio, cum quo & Hieronymo tunc in Orientem rediit, mortuo jam Euſebio. Hæc adnotavit peramicus noſter Bernardus a Montefalconis in Vita, Athanaſii Operibus præpoſita pag. 84. inque prefatione ad Vitam Sancti Antonii pag. 791. Ad hæc ex verbis ſuperius allatis palam eſt, *Rufinum adultum* ſacro fonte *Aquilejæ* tinctum, & quidem a *Valeriano* metropolita, miniſtrantibus *Chromatio* presbytero, *Jovino* Archidiacono, & *Euſebio* Diacono: quos tres, tanquam ſuperſtites, & epiſcopali charactere venerabiles A.D. 400. in ſuæ fidei teſtes *Rufinus* advocans, antiquo & proprio vocabulo *patres*, atque alibi, ut poſtea dicam, *parentes* dixit: quos majores noſtri etiam *ſponſores*, *ſuſceptores*, *fidejuſſores*, & demum *patrinos* dixerunt. Idem *Rufinus* huc reſpexit in *Apologia* pro fide ſua ad Anaſtaſium Pontificem: *hæc nobis de reſurrectione tradita ſunt, a quibus ſanctum baptiſma in Aquilejenſi Eccleſia conſequuti ſumus: quæ puto ipſa eſſe, quæ etiam Apoſtolica Sedes tradere & docere conſuevit*.

Hæc

Hæc arguunt lapſum Dupini in tomo III. Bibliothecæ, *Rufinum* in *monaſterio* baptizatum rati. Non enim in ullo monaſterio, ſed tantum in eccleſia epiſcopali tunc regenerationis Sacramentum ab uno ejus paſtore ordinario conferebatur. Neque *Rufinus* ait, ſe in *monaſterio*, ſed in *Aquilejenſi eccleſia* baptiſma conſequutum. Quanquam enim ſcribit in priori Apologia, ſe *monaſterio jam poſitum*, quando baptiſma ſuſcepit; nequaquam tamen in *monaſterio* ſe illud ſuſcepiſſe affirmat. Immo in explicatione ſymboli diſertis verbis teſtatur: *nos tamen illum ordinem ſequimur, quem in Aquilejenſi* ECCLESIA *lavacri gratia ſuſcepimus*. Eodem pacto Hieronymus procul a patria *Stridone* ſe baptiſmum *Romæ* ſuſcepiſſe, prodit epiſt. XIV. alias LVII. & XVI. alias LVIII. Edmundus Martene lib. I. de Antiquis Eccleſiæ ritibus cap. XVI. §. 12. & Gerardus Maſtricht in Schediaſmate de Suſceptoribus pag. 69. unicum olim fuiſſe putarunt. Sed *Rufinus* tres ſuſceptores ob oculos ponit, totidem officiis deſtinatos, *catecheſi*, *baptiſmo*, & *confirmationi*, ſtatim poſt baptiſma ab epiſcopo conferri ſolitæ: unde refellitur idem Gerardus, qui pag. 24. *catecheſi* & *baptiſmo* unicum ſuſceptorem tribuit uſque ad ſæculum ſextum. *Rufinus* per *ſignaculum fidei*, baptiſmum deſignat; quo nomine utitur etiam in Hiſtoria lib. X. cap. III. *ſequere me ad dominicum, & hujus fidei* SIGNACULUM *accipe*. De hac phraſi multa congerit Jo: Erneſtus Grabius in notis ad Spicilegium Sanctorum Patrum to. I. pag. 332.

VI. Hieronymus jam Romæ Chriſti lavacro ante *Rufinum* regeneratus, Aquilejam repetierat, conſortio *Valeriani*, & aliorum fruiturus, ad quos poſtea intimæ neceſſitudinis teſtes literas dedit. In *monaſterio* aliquandiu cum Rufino adhuc catechumeno ibidem moratus, improviſo rerum eventu illinc diſcedere cogitur, quemadmodum ex eremo ad *Rufinum* ſcribens, teſtatur his verbis epiſt. I. alias XLI. *me a* TUO LATERE *ſubitus* TURBO CONVULSIT, *poſtquam glutino caritatis hærentem* IMPIA DISTRAXIT AVULSIO: tunc enim violenta quadam, nobiſque ignota, perſecutione in eum excitata, *Aquileja* recedens, in Orientem migravit, profectuſque in Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam, & Ciliciam, tandem in *Syriam* deſcendit, ubi vixit in ſolitudine *monachus*. Hæc ejus navigationis periodus una cum *Evagrio* Antiocheno, *Innocentio*, & Hyla, *Melaniæ* famulo. Tunc Evagrium *ex Italia* ad ſe literas attuliſſe teſtatur Baſilius Cappadox in epiſt. VIII. ad Euſebium Samoſatenum. Sed ipſum Hieronymum ſuam peregrinationem *Rufino*, poſtquam ab ejus *latere* diſceſſerat, nunciantem, præſtat audire epiſt. I. alias XLI.: *tandem in incerto peregrinationis erranti quum me Thracia, Pontus, atque Bithynia, totumque Galatiæ & Cappadociæ iter, & fervido Cilicum terra fregiſſet æſtu, Syria mihi velut fidiſſimus naufrago portus occurrit; ubi ego quicquid morborum eſſe poterat expertus ex duobus oculis unum perdidi. Innocentium enim, partem animæ meæ, repentinus febrium ardor abſtraxit. Nunc uno & toto Evagrio* NOSTRO *fruor: cui ego ſemper infirmus, ad laborem cumulus,* ac-

RUFINUS. LIB. IV. CAP. I.

acceſſi. ERAT *nobiſcum & Hylas, Sancta Melaniæ famulus, qui puritate morum maculam ſervitutis ablucrat, & hic necdum obductam reſcidit cicatricem. Verum quia de* DORMIENTIBUS *contriſtari Apoſtoli voce prohibemur, &c. Rufinus* paullo poſt, eodem tamen anno 371. quo *baptiſmum* Aquilejæ ſuſceperat, Orientalium monachorum fama & ipſe permotus, cum *Melania*, Romanarum mulierum nobiliſſima, Hieroſolymam cogitavit. Hieronymus rei nuncio a *Paullo Concordienſi* accepto, qui Tertulliani Codicem ab *Rufino* ſibi reſtitui flagitabat, ſtatim Hieroſolymam ad *Florentium* Aquilejenſem literas, *Rufino* reddendas, nunc tamen deperditas, miſit. Harum ſic meminit epiſt. II. alias V. *quia* FRATER *Rufinus, qui cum Sancta Melania ab Ægypto Hieroſolymam veniſſe* NARRATUR, *individua mihi germanitatis caritate connexus eſt, quæſo, ut epiſtolam meam, huic epiſtolæ tuæ copulatam, ei reddere non graveris. Noli nos ejus æſtimare virtutibus. In illo conſpicies expreſſa ſanctitatis inſignia. Et ego cinis & viliſſima pars luti, etiam favilla dum vertor, ſatis habeo, ſi ſplendorem morum illius, imbecillitas oculorum meorum ferre ſuſtineat. Ille* MODO SE LAVIT, *&* MUNDUS EST, *& tanquam nix* DEALBATUS. *Ego cunctis peccatorum ſordibus inquinatus, diebus ac noctibus operior cum tremore reddere noviſſimum quadrantem. Rufinus* ab Hieronymo tantopere laudatus, qui A.D. 371. *modo ſe laverat, & mundus erat, & tanquam nix dealbatus*, tunc recens Aquilejæ baptiſmi gratiam ſuſceperat. Sed *Florentius* quum *Rufinum* Hieroſolymæ nondum viſum Hieronymo ſignificaſſet, hic epiſt. IV. alias VI. iterum ſcripſit: *Rufinus autem* FRATER, *ut ſcribis*, NECDUM VENIT (Hieroſolymam). *Et, ſi venerit, non multum proderit deſiderio meo, quum cum jam viſurus non ſim. Ita enim & ille* LONGO INTERVALLO *a me ſeparatus eſt, ut huc* (in eremum Chalcidis) *non poſſit excurrere: & ego arreptæ ſolitudinis terminis arceor, ut cœperit jam mihi non licere quod volui*. Ubi *Rufinus* advenerit, ab illo ſibi codices quoſdam deſcribendos commodari poſtulat: *ob hoc & ego obſecro, & tu, ut petas, plurimum quæſo, ut tibi beati Rheticii Auguſtodunenſis Epiſcopi Commentarios ad deſcribendum largiatur; in quibus Canticum Canticorum ſublimi ore diſſeruit. Scripſit & mihi quidam* DE PATRIA *ſupradicti fratris Rufini Paullus ſenex, Tertulliani codicem apud eum eſſe, quem vehementer repoſcit. Eſt ex hoc quæſo, ut eos libros, quos me non habere, Brevis ſubditus edocebit, librarii manu in charta ſcribi jubeas. Interpretationem quoque Pſalmorum Davidicorum, & prolixum valde de Synodis librum Sancti Hilarii, quem ei apud Treviros manu mea ipſe deſcripſeram, ut mihi transferas peto. Noſti hoc eſſe animæ Chriſtianæ pabulum, ſi in lege Domini meditetur die ac nocte*. Hæc Hieronymus ad Florentium de *Rufino*, deque Codicibus ab illo ſervatis. Eundem porro librorum copia maxime inſtructum Hieronymus non ſolum ante, ſed etiam poſt ſimultatem diſertis verbis teſtatum reliquit, nam in *Apologia* I. lib. II. MAGNIS, inquit, *ut ſcio, ſumtibus redemiſti Aquilæ & Sym-*

Symmachi & Theodotionis, quintaque & ſextæ editionis Judaicos tranſlatores.

VII. Rufinus interim cum *Melania* Hieroſolymam trajecturus, Romam profectus, ut quidem putamus, inde diſceſſit exeunte A. D. 371. Hæc Melaniæ diſceſsio eruitur ex Hieronymi epiſt. XXI. alias XV. ad *Marcellam*, ubi in *Melaniæ* laudes effunditur, proptereaquod *calente adhuc mariti corpuſculo, & necdum humato*, poſtquam duos ſimul perdidiſſet filios, unico ſuperſtite derelicto, *ingruente jam hieme Hieroſolymam navigavit*, Chriſto ancillatura. Plinius lib. II. cap. XLVII. hiemis initium his verbis deſcribit: *Vergiliarum occaſus hiemem inchoat. Tempus in* III. *Idus Novembres incidere conſuevit*. Ergo *Melania* menſe *Novembri* in Orientem trajecit. Hieronymus ob hoc facinus eam laudat etiam epiſt. XXXVIII. alias XCIX. ad *Aſellam*, eidemque concinit *Paulinus* Nolanus epiſt. XXIX. alias X. §. 8. ubi ait: *præter alias orbitates, quas irrito in fœtibus abortivis labore, adhuc marito participe, deflevit, ita crevit ærumnis, ut duos filios & maritum intra anni tempus amitteret*, UNICO *tantum ſibi parvulo ad memoriam potius, quam ad compenſationem affectuum, derelicto*. Et poſt alia: *luctuoſo ambitu trium funerum comes, vidua pariter & orbata Romam* VENIT *cum* UNICO *filio, incentore potius, quam conſolatore lacrymarum*: Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXVII. *genere Hiſpanam* dicit Σπάν ἐν τῷ γένει, quod vetus interpres, latens ſub nomine *Heraclidis*, ſic vertit: *de Hiſpano vel urbico genere deſcendens*. Particula *vel* pro copula *et* ſtilo medii ævi uſurpatur. Quædam ejus exempla adfert Cangius in Gloſſario, multa Blondellus de Primatu pag. 986. ad alium locum *Rufini* illuſtrandum: in quo explicando viri docti ob particulam illam, ſenſu veterum latinorum improvide acceptam, cæcutierunt. *Vel pro et* Græciſmum eſſe adnotat Barthius in Adverſariis lib. XXV. cap. II. iterumque de eadem particula agit in eruditis Animadverſionibus ad Rutilii Hodæporicon lib. I. verſ. 40. Vide etiam Reineſii epiſtolam XLII. ad Rupertum pag. 366. Hoc monui, ne in Palladii verbis ullus hæreat. Enimvero *Melania* erat ortu *Romana*, ſed ex familia Hiſpanica, ut recte obſervat Tillemontius tomo X. pag. 591. & fortaſſe in *Hiſpania* conjugem & filios amiſerat, unde *Romam* VENIT, teſte Paulino. Palladius cap. CXIX. teſtatur, *Melaniam* juniorem, quæ fuit *Publicolæ* filia, ideoque *Melaniæ* ſenioris heres & neptis, mundo renunciaturam, vendidiſſe *omnes poſſeſſiones, quas habuit in Hiſpaniis*. Nolanus antiſtes epiſt. XXIX. alias X. ad Severum §. 5. *Melaniæ* ſuum *ſanguinem propinquare* dixit; Ambroſius epiſtola XXX. alias XXXVI. ad Sabinum, commendat *Paulinum ſplendore generis, in partibus Aquitaniæ nulli ſecundum*. Domo enim fuit Burdigala, Aquitaniæ urbe; *paternis maternisque natalibus in Senatorem purpuris admirabiliter rutilans*, teſte Uranio in Vita cap. IX. *Melaniæ* juniori ditiſſima patrimonia in Hiſpania non ſolum, ſed & in Gallia fuiſſe, auctor eſt Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXIX. & nominatim qui-

quidem in *Aquitania*, *Gallia*, *Tarracone*, *Hiſpaniis*, ut ait Heraclides in Paradiſo cap.i. Genus ergo paternum *Melaniæ* ſenioris fuit ex partibus Aquitaniæ, *Tarraconenſi Hiſpaniæ* conterminis. Hinc ejus & Paulini affinitas. Nomen ipſum feminæ perinſignis in Aquitania uſitatum. Auſonius enim, homo & ipſe Aquitanus eodem ævo teſtatur in Parentali xxix. ſibi Æmiliam *Melaniam* ſororem fuiſſe. Paulinus de eadem Melania ſeniore hæc ſubjungit: *navem, cunctis flentibus, læta ſolvit, conſtanterque congreſſa fluctibus maris, ne tantum fluctus ſæculi vinceret, navigavit, & ſimul ſæculum urbemque commutans, urbem Hieruſalem ſpiritali dono, in qua a corpore peregrinaretur, elegit*. Non tamen recta *Hieroſolymam* properavit, ſed primo in *Ægyptum* trajecit, inde in urbem Sanctam profectura. *Rufini* & *Melaniæ* navigationem recte eandem facit Baronius A.D. 372. §. xxxii. quamquam Heribertus Roſvveydus in notis ad vitas Patrum pag. 439. ſtare non poſſe opinatur, propterea quod *Rufini* mora in Ægypto *ſex annos*, Melaniæ *ſex menſes* complexa fuerit, non autem *octo*, ut irrepſit apud Baronium A.D. 372. §. cxci. neque *annum cum dimidio*, ut ſcripſit Pagius A.D. 397. §. v. Palladius enim in Paradiſo Heraclidis cap. xxxii. pag. 973. *ſex tantum menſibus* affirmat, Gentianus Hervetus Palladii interpres cap.cxvii. *circiter annum dimidium*, non *annum & dimidium*, ut opinatus eſt Pagius, qui tamen A. D. 372. §. xviii. *annum dimidium* & ipſe ex Palladio recitans, obſervaverat, in Græco legi ὡς ἥμι ἔτει, ideſt *media parte anni*. Sed *Rufinus*, *Melaniam* ex Ægypto Hieroſolymam comitatus, cur poſtea *ſolus* redire non potuit Alexandriam, quemadmodum etiam *ſolus* Meſopotamiam peragravit, ut infra dicemus? Utriuſque navigationem conjunctam fuiſſe nobis ſuadent argumenta mox adducenda.

1. Sanctus Paulinus epiſt.xxvii. alias ix. §.5. *Rufinum presbyterum*, *Sanctæ Melaniæ* SPIRITALI VIA COMITEM vocat: quæ phraſis itum in loca ſancta, & ex iiſdem reditum indicare videtur, nam iter Hieroſolymitanum poſteriori ætate *via Sanctorum*, *via Dei*, & *Sanctum iter* antonomaſtice appellabatur, ut docet Cangius in Gloſſario: quæ idem ſunt ad *via ſpiritalis*, ſive *ſpiritualis*.

2. In Ægypto, & Hieroſolymæ utriuſque mora conjungitur.

3. Utriuſque reditus in Occidentem uni eidemque tempori affigitur, ut poſtea oſtendemus.

4. Hieronymus a Rufini amicitia alienatus, Apologia II. eum carpere videtur, quod ipſe *juvenis* navigaverit cum *Melania* item *juvene*, quæ annum agens *viceſimum & ſecundum*, tunc recens conjugem amiſerat, teſte Palladio cap. cxvii. cui ſuffragatur *Paulinus* epiſt. xxix. alias x. §. 8. ubi de *Melania* ait: TENERIS ADHUC ANNIS *nuptias paſſa, & brevi mater. Sed ea felicitate mortalium non longum potita eſt, ne diu terrena diligeret*. Audiantur verba Hieronymi: *nunquid & ego non poſſem* PROFECTIONEM *tuam diſcutere? Cujus ætatis fueris? unde? quo tempore navigaris? ubi vixeris? Quibus interfueris?*

Sed

Sed abſit, ut quod in te reprehendo, faciam; & in eccleſiaſtica diſputatione anilium jurgiorum deliramenta conjungam. Hoc ſolum prudentiæ tuæ dixiſſe ſufficiat, ut caveas in alterum dicere, quicquid in te ſtatim retorqueri poteſt.

5. *Rufinus* in occidentem reverſus, iterum Melaniæ *ſpiritali via comes*, Hieroſolymam navigans, in *Sicilia* obiit, ut ſuo loco monſtrabo. Hæc omnia *Rufinum*, *Melaniæ* comitatui ab initio, ſive ab A. D. 371. addictum, ob oculos ponunt. De *Melania* Hieronymus in Chronico anno II. Olympiadis 288. Abrahami 2390. Chriſti, ſecundum epocham Euſebianam, 375. decimo Imperii Valentiniani & Valentis; qui Chronologici characteres congruunt anno Dionyſiano 373. hæc ſcribit: *Melania nobiliſſima mulierum Romanarum & Marcellini, quondam Conſulis filia, unico, prætore tunc urbano, filio derelicto, Hieroſolymam navigavit: ubi tantum virtutum, præcipuaque humilitatis fuit miraculo, ut Theclæ nomen acceperit.* Viri docti jampridem notarunt, *Melaniam*, non *filiam*, ſed *neptem* fuiſſe *Marcellini*, qui conſul proceſſit A. D. 341. In prima editione Mombritiana non legitur, ut in Scaligeriana, *Marcelli*, ſed *Marcellini*, quomodo ſæculo IX. legit Freculſus in Chronicis tomo II. lib. IV. cap. XXI. Sic etiam in editionibus Sichardi, Pontaci, & Miræi; Idemque habent Palladius Græcus cap. CXVII. & Heraclides interpres latinus; aptius quam Gentianus Hervetus, qui *Marcelli* pro *Marcellini* expreſſit in ſua latina verſione Palladii. Sanctus Paulinus epiſt. XXIX. alias X. §. 6. & 8. eam *conſulibus avis* nobilem, & *Marcellino Conſule avo* prognatam prædicat: cui accedit *Rufinus* Apologiæ lib. II. pag. 436. ubi verba Hieronymi jam adducta recitans ex ſuo codice Chronici Euſebiani, non *Marcelli* nec *Marcellini filiam*, ſed *Marcellini Conſulis neptem* appellat. *Paulino* tamen & *Rufino* præ aliis adhærendum cenſemus, quorum prior *conſanguineus*, uterque Melaniæ amiciſſimus; quare vel *filiam* pro *nepte* uſurparunt *Hieronymus* & *Palladius*, quod Pontacus & Pagius contendunt (non enim in utriuſque verba, ut nunc circumferuntur, mendum irrepſiſſe facile dixerim) vel *filia* fuit Marcellini, Conſulis A. D. 341. & *neptis* alterius Marcellini, item Conſulis A. D. 275. ut conjecit Pontacus, cui ſuffragari quodammodo poſſet vulgatus Heraclides, eam vocans *filiam* Marcellini jam *Exconſulis*, quod Palladium Græce loquentem fideliter exprimit: τῦ ἀπὸ ὑπάτων. Hoc idem Hieronymus exprimit vocans *Marcellini* QUONDAM *conſulis filiam*, ut hinc pateat, *Melaniam* a Marcellino genitam *poſt conſulatum*, non vero A. D. 341. quo conſul proceſſit, ut ſine ulla neceſſitate ſentire viſus eſt Tillemontius. In verbis Hieronymi ſuperius recitatis, *unico, prætore tunc urbano, filio derelicto*, ſupereſt alia difficultas; nam Gregorius Turonenſis in Hiſt. Francorum lib. I. cap. XXXVI. *Urbanum*, Melaniæ filium dictum cenſuit: cui tamen *Publicolæ* cognomen fuit: Hoc ad gentem Valeriam pertinuit, ex Jo: Glandorpii Onomaſtico in Stemmate Valeriorum pag. 969., unde con-

X ſtat,

ſtat, *Melaniæ* conjugem ad clariſſimum genus *Valeriorum* eſſe referendum. Rufinus Apologiæ lib. II. pag.436. Hieronymi ſenſum fideliter exprimens, ita habet; *parvulo filio Romæ derelicto*. Roſvveydus in editione I. Hiſtoriæ Eremiticæ pag. 443. Noriſius in Adventoria pag. 14. Pagius A. D. 372. §. XVI. & Tillemontius to. X. pag.594. contra omnium editionum & codicum fidem, unica literula mutata, non *prætore*, ſed *prætori* legendum putarunt. At vero idem Roſvveydus in editione II. pag.444. veteribus libris in vulgatæ & primigeniæ lectionis fidem, inter ſe conſpirantibus, eandem & ipſe retinendam cenſuit, quod fugit Tillemontium, priori editione tantummodo uſum. Quare *Melaniæ* filio *Publicolæ*, adhuc puero, *præturam urbanam* ob generis ſplendorem, delatam Roſvveydus tuetur exemplis eorum temporum, quibus & præfecti prætorio, & Conſules etiam, pueri fuerunt: Hac de re conſulatur Theodorus Sitzmannus in Animadverſionibus ad Rutilii Hodœporicon ver. 173. Thomas Reineſius Variarum Lectionum lib. II. cap. XV. & Noriſius ad Cenotaphia Piſana Diſſert. II. cap. II. pag. 103. Neque a vero abiit Tillemontius tomo X. pag. 823. ratus, hunc eundem *Publicolam* poſtea Sancto Auguſtino ſcripſiſſe epiſtolam XLVI. alias CLIII. *Publicolam*, quaſi *Poplicolam* & *Populicolam* ſeu *Populi cultorem*, antiquiſſimum cognomen in eadem gente Valeria ex Menagianis tomo III. pag. 190. 398.

CAPUT II.

I. *De Rufini & Melaniæ Alexandriam adventu nuncius ad Hieronymum in Syriæ deſerto perlatus*. II. *Poſt obitum Athanaſii Rufinus in Nitriam fugit, perſecutione in Catholicos excitata*. III. *Pro fide patitur*. IV. *Melania Chriſti confeſſores ſequitur*. V. *Quibus ab exſilio revocatis, Diocæſarea Hieroſolymam petit*. VI. *Rufinus ſexennium agit Alexandriæ, ubi Didymum & Theophilum audit*. VII. *Hieroſolymam petit, hinc Melania Alexandriam excurrit*. VIII. *Rufinus ſe in operibus caritatis exercet*. IX. *A Bacurio Rege Iberorum, & ab Ædeſio, Æthiopum, ad Chriſti fidem converſionem audit*. X. *Narratio Rufini explicatur atque defenditur*.

I. MElania *ingruente jam hieme* A. D. 371. quum ex Oſtienſi portu Romano ſolviſſet, ineunte A. D. 372. Alexandriam adplicuit, adhuc ſuperſtite Sancto Athanaſio urbis epiſcopo. Interpres latinus Palladii, qui latet ſub nomine *Heraclidis*, id contigiſſe ait *inter principia Valentis Imperii* cap. XXXIII. pag. 973. editionis Roſvveydi. Hinc viri docti ſtrictim ad *initium* Valentis Imperii, Melaniæ iter traxerunt. Sed Gentianus Hervetus Græcæ dictionis ſenſum propius adſecutus, *Valente Auguſto tenente imperium* tranſtulit Græca verba Οὐάλεντος τῆς βασιλείας ἀρχὴν ἔχοντος cap. CXVIII. in Bibliotheca Patrum G. L. editionis Morel-

Morellianæ Pariſienſis A. D. 1634. to. XIII. pag. 1031. Ibi *Melania*, ut ait Palladius cap. CXVII. *qnum res ſuas vendidiſſet, ingreſſa eſt in Montem Nitriæ Sanctos Patres conveniens Pambo, & Chriſti ſervum Arſiſum, & Serapionem magnum, & Paphnutium Scatiroten, & Iſidorum Confeſſorem Hermipolis & Dioſcorum: & verſata eſt apud eos circiter* ANNUM DIMIDIUM, *obiens ſolitudinem & videns omnes Sanctos*. Tunc monachos Ægypti inviſit etiam *Rufinus*, cujus rei nuncium ſemel, iterum, & tertium ad ſe perlatum in Chalcidem, prodit *Hieronymus* epiſt. I. alias XLI. ad eundem *Rufinum* in Ægypto morantem ſcripta. Primo enim *Heliodorus* monachus id, ſibi ab alio narratum, Hieronymo in Syriæ eremo verſanti nunciavit. Sed quum, ut ait idem Hieronymus, *rei novitas fidem ſermonis auferret, non enim credebam certum quod certum eſſe cupiebam*; RURSUM *ſuſpenſam voto nutante mentem quidam Alexandrinus monachus, qui ad Ægyptios confeſſores & voluntate jam martyres pro plebis* JAMDUDUM *fuerat tranſmiſſus obſequio, manifeſtus ad credulitatem nuncii auctor impulerat*. His ita narratis, ſe adhuc dubium de *Rufini* in Ægyptum adventu teſtatur, propterea quod multi eſſent *Rufini*, illiuſque patriam *Concordiam* & *Tyrannii* nomen, quibus a ceteris diſtingueretur, Monachus *Alexandrinus* ſe ignorare oſtendiſſet: *fateor & in hoc meam labaſſe ſententiam*: *nam quum &* PATRIAM *tuam ignoraret &* NOMEN, *in eo tamen plus videbatur afferre, quod eadem aſſerebat, quæ jam alius indicaverat*. Sed quum *tertius* tandem *nuncius* multorum ore firmatus, *Rufinum* Nitriæ cellulas obire certo referret, Hieronymus immodica lætitia perfuſus, illuc ſtatim ad eum literas dedit: TANDEM *plenum veritatis pondus erupit*: *Rufinum enim Nitriæ eſse, & ad beatum perrexiſse Macarium* CREBRA COMMEANTIUM *multitudo* REFEREBAT. *Hic vero tota credulitatis frena laxavi, & tunc vere ægrotum me eſse dolui, & niſi me attenuati corporis vires quadam compede præpediſſent*, *nec* MEDIÆ FERVOR ÆSTATIS, *nec navigantibus ſemper incertum mare, pia feſtinatione gradienti valuiſset obſiſtere*. Hæc oſtendunt, *Rufinum*, qui *ingruente jam hieme* A.D. 371. cum *Melania* ex urbe diſceſſerat, adhuc *mediæ fervore æſtatis* anni inſequentis 372. ab Hieronymo, in ultima Syria degente, creditum Nitriæ in Ægypto morari, *& ad beatum perrexiſse Macarium*. Quid plura? *Rufinus* ipſe baptiſmo ſuo, & ex occidente in Palæſtinam itineri, unam eandemque epocham figit; nam Apologia I. A. D. 400. exarata, ſe *ante annos* FERE TRIGINTA *Aquilejæ* baptizatum; & *ad latinum ſermonem* TRICENNALI JAM PENE *incuria* torpuiſſe ſcribit. In *Apologia* ad Anaſtaſium ſummum pontificem ait: poſt TRIGINTA FERE *annos parentibus redditus ſum*: quem Hieronymus non amplius amicus in *Apologia* lib. I. ſic ridet: *hic ſupinus & laſſulus poſt* TRIGINTA ANNOS *per molliſſimum Flaminiæ iter eſſedo venire non poteſt, ſicque prætendit longi itineris laſſitudinem quaſi* TRIGINTA ANNIS *ſemper cucurrerit*: & in lib. II. *rurſus admones, ut ſciamus, te per* TRIGINTA ANNOS *Græcis volumi-*

RUFINUS. LIB. IV. C. II. *voluminibus devoratis, latina neſcire*. Dum *Rufinus trieennale* ſpacium ſuæ peregrinationis his particulis *fere*, & *jam pene* diſtinguit, vel potius extenuat, illud idem ſpacium *triginta annis* nondum completis, ſive uno minus, conſtare ſignificat; nam totidem anni intercedunt ab ejus profectionis A. D. 371. ad A. D. 400. quo ex Oriente reverſus, *trieennalem ad latinum ſermonem incuriam* ſuam querebatur; qui enim in Orientem navigaturus, e patria diſceſſerat A. D. 370. ex portu Romano ſolvit ſub finem A. D. 371. annoque inſequenti 372. una cum *Melania* in portum Alexandrinum ingreſſus eſt. *Rufinum* hæc ſcripſiſſe A D. 400. diſcimus ex ejus Apologiæ libro I. ubi doctrinam Hieronymi ſugillans, ita loquitur: *cur magiſter (ut tuis tecum verbis agam) poſt* QUADRINGENTOS FERE ANNOS, *quando eccleſia cognito eo, quod ab Apoſtolis non ſibi eſſet tradita veritas veteris Inſtrumenti, legatos mitteret ad iſtos, quos illi tunc circumciſionem vocabant, obſecrans & exorans, ut ſibi de veritate, quæ apud ipſos eſt, aliquid largirentur? Per totos iſtos* QUADRINGENTOS ANNOS *erraſſe ſe et ignoraſſe, quod verum eſt, fateretur*. Et poſt alia interjecta, hæc iterum ſcribit: *modo ergo nobis poſt* QUADRINGENTOS *annos legis veritas empta precio de Synagoga procedit*. Hæc arguunt *Rufini* & *Melaniæ* ab urbe diſceſſum, adventumque in Ægyptum, citius quam A.D.371. & ſerius quam A. D. 372. minus recte viris doctis ſtatutum fuiſſe. Hieronymus in interiori Syriæ deſerto, ab hominum commercio remotus latebat, itaut neque amicorum literæ ad eum volitarent, niſi poſtquam Antiochiam perlatæ, & ab *Evagrio* collectæ, ad illum in ſolitudinem tranſmitterentur: cujus ſitum non ſemel delineavit, nam in Vita Sancti Paulli, *Jeſum teſtor*, inquit, *& ſanctos Angelos ejus, in ea eremi parte, quæ juxta Syriam Sarracenis jungitur, vidiſſe me monachos, et videre, e quibus unus per triginta annos elauſus hordeaceo pane et lutulenta aqua vixit*.. In Vita Malchi cap. II. *perveni tandem*, ait, *ad Eremum Chalcidos; quæ inter Imanas et Beræam magis ad Auſtrum ſita eſt*. Epiſt. IV. alias VI. ad Florentium: *in ea mihi parte eremi commoranti, quæ juxta Syriam Sarracenis jungitur, dilectionis tuæ ſcripta perlata ſunt*. Epiſt. VII. alias XIIII. ad *Chromatium*, Jovinum & Euſebium: *literæ, Sancto Evagrio tranſmittente, in ea ad me eremi parte delatæ ſunt, quæ inter Syros ac Sarracenos vaſtum limitem ducit*. Præfatione in Abdiam: *quando ego & Heliodorus cariſſimus, pariter habitare ſolitudinem Syriæ Chalcidis nitebamur*. Epiſt. XIV. alias LVII. ad Damaſum: *pro facinoribus meis ad eam ſolitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ fine diſterminat*. Epiſt. XVI. alias LVIII. ad eundem: *nunc barbaro Syriæ limite teneor*. Et in epiſt. XVIII. alias XXII. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, eremum ſuam his verbis pingit: *O quoties ego ipſe in eremo conſtitutus, & in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta ſolis ardoribus, horridum monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe deliciis!* Bidui iter Antiochia diſtabat Chalcis, ut colligit Cardinalis Noriſius Diſſert. III. de Epochis Syromacedonum cap. IX. §. III. Hinc

Hinc *Evagrium*, qui poſtea fuit epiſcopus *Antiochenus*, in eremum, ut Hieronymo adhæreret, interdum feceſſiſſe conſtat ex verbis epiſt. I. allas XLI. ad *Rufinum* : *nunc uno & toto mihi lumine Evagrio* NOSTRO *fruor, cui ego ſemper infirmus ad laborem cumulus acceſſi*. Hæc poſtrema demonſtrant *Evagrium* Hieronymo æque ac *Rufino* neceſſitudine conjunctum ex quo fuerat in Italia, atque etiam *Aquilejæ*; unde Hieronymus epiſt. VI. alias XXXVI. ad *Chromatium* de Evagrio ſcribit, tanquam de homine eidem notiſſimo, & in epiſt. II. alias V. *Florentium* Aquilejenſem ab *Evagrio plurimum* ſalvere jubet. Sed jam ad *Rufinum* in Ægypto diſcurrentem verba convertamus. RUFINUS. LIB. IV. C. II.

II. E portu Alexandrino Seleuciam, indeque Antiochiam & Chalcidem, triremibus facillime ſolvi poterat. Hinc Hieronymus ubi primum certior redditus eſt de *Rufino* Nitriæ morante, ad eundem hæc ſcripſit, ut amiciſſimi capitis complectendi deſiderium explicaret: *niſi attenuati corporis vires quadam compede præpediſſent, nec mediæ fervor æſtatis, nec navigantibus ſemper incertum mare, pia cum feſtinatione gradienti valuiſſet obſiſtere*, quin ſcilicet *Rufino* occurriſset. Recte ingerit *fervorem æſtatis*; Rufinus enim in Nitriam fugit ſtatim a morte Athanaſii, quæ, ſecundum noſtram ſententiam ſeorſum expoſitam, contigit A. D. 372. die II. Maji. Tunc Ægyptios Confeſſores in Pœnicem, Pontum, Armeniam, Propontidem, & Palæſtinam ejectos infra apparebit. Omnium proximi erant Hieronymo Epiſcopi in Palæſtina exſulantes; unde in Schiſmate, quod Eccleſiam Antiochenam totumque Orientem dilaniabat, ſanctus doctor ſe in eorundem communione manſurum profeſſus eſt A. D. 376. epiſt. XIV. alias LVII. ad Damaſum ſcripta, ubi ait: *& quia pro facinoribus meis ad eam ſolitudinem commigravi, quæ Syriam juncto Barbariæ fine diſterminat, nec poſſum Sanctum Domini* (ideſt ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, abſentibus in ſignum Catholicæ communionis mitti ſolitum) *tot interjacentibus ſpaciis a ſanctimonia tua ſemper expetere, ideo hic* COLLEGAS TUOS ÆGYPTIOS CONFESSORES *ſequor, & ſub onerariis navibus parva navicula deliteſco*. Quos vir Sanctus antiqua Eccleſiæ phraſi *Collegas* Damaſi appellat, ſunt *epiſcopi*, juſſu Valentis Auguſti in Palæſtina exſulare coacti, de quibus *Rufinus* Hiſt. Eccl. lib. II. cap. II. *Valens favendo hæreticis abiit in viam patrum ſuorum, nam &* EPISCOPOS *egit in exſilium, & presbyteros ac diaconos & monachos* (*Tatiano Alexandriæ præſidente*) *uſque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit*. Hæc illigantur A. D. 372. Tatiano adhuc Ægypti Præfecto; etenim mortuo Athanaſio in Orthodoxos ſævitum, agente *Lucio* invaſore Sedis Alexandrinæ, teſtes ſunt Theodoritus & Socrates lib. IV. cap. XXI. & Sozomenus lib. VI. cap. XIX. *Rufinus*, qui perſecutioni eidem interfuit, hanc ſtragem Catholicorum bifariam dividit. I. in cives Alexandrinos. II. in Nitriæ monachos: *& hæc omnia poſt Athanaſii obitum*, partim ſub *Tatiano*, partim ſub *Palladio*, qui eodem A. D. 372. in præfectura Ægypti Tatiano ſucceſſit, ex Theodorito lib. IV.

RUFINUS. LIB. IV. C. II. lib. IV. cap. XXII. Audiamus verba *Rufini* utranque perſecutionem enarrantis lib. II. cap. III. *Igitur ea tempeſtate quum quadrageſimo ſexto anno Sacerdotii ſui Athanaſius poſt multos agones, multaſque patientiæ coronas quieviſſet in pace, ſciſcitatus de ſucceſſore, Petrum tribulationum ſuarum participem & ſocium delegit. Sed Lucius Arianæ partis Epiſcopus* CONTINUO *tanquam ad ovem advolat lupus: & Petrus quidem navem protinus conſcendens, ad urbem Romam profugit, Lucius vero tanquam materia ſibi crudelitatis oblata, ſævior erga ceteros efficiebatur, & ita ibat in ſanguinem, ut ne ſpeciem quidem aliquam religionis ſervare videretur: cujus* PRIMO *ingreſſu tanta & tam turpia in virgines & continentes Eccleſiæ geſta ſunt, quæ nec in perſecutionibus Gentilium memorantur.* INDE POST *fugas civium & exſilia*, POST *cædes & tormenta, flammaſque, quibus innumeros confecerat, ad monaſteria furoris ſui arma convertit. Vaſtat eremum, & bella quieſcentibus indicit. Tria millia ſimul aut eo amplius, viros per totam eremum ſecreta & ſolitaria habitatione diſperſos, oppugnare pariter aggreditur. Mittit armatam equitum, & peditum manum; tribunos, præpoſitos, & bellorum duces tanquam adverſus barbaros pugnaturus elegit: qui cum veniſſent novam belli ſpeciem vident, hoſtes ſuos gladiis objectare cervices, & nihil aliud dicere, niſi amice ad quid veniſti?*

III. De immani illa perſecutione Rufinus ſtatim hæc addit: *per id tempus patres monachorum vitæ & antiquitatis merito, Macarius, Iſidorus aliuſque Macarius, atque Heraclides & Pambus, Antonii diſcipuli per Ægyptum, & maxime in Nitriæ deſerti partibus habebantur, viri, qui conſortium vitæ, & actuum non cum ceteris mortalibus, ſed cum ſupernis Angelis habere credebantur.* QUÆ PRÆSENS VIDI, LOQUOR, *& eorum geſta refero, quorum in* PASSIONIBUS SOCIUS *eſſe promerui*. In Apologia etiam ad Anaſtaſium Pontificem, ſe tunc pro fide paſſum gloriatur: *quamvis igitur fides* NOSTRA *perſecutionis hæreticorum tempore quum in Sancta Alexandrina Eccleſia* DEGEREMUS, *in carceribus, & in exſiliis, quæ pro fide inferebantur*, PROBATA *ſit, tamen & nunc ſi quis eſt, qui vel tentare fidem noſtram cupiat, ſciat &c.* His in æſtu diſputationis ſic repoſuit Hieronymus Apol. lib. II. poſt initium: *miror quod non adjecerit: vinctus Jeſu Chriſti; & : liberatus ſum de ore Leonis, & Alexandriæ ad beſtias pugnavi; & : curſum conſummavi, fidem ſervavi, ſupereſt mihi corona juſtitiæ. Quæ exſilia? quos iſte carceres nominat? Pudet me apertiſſimi mendacii: quaſi carceres & exſilia abſque judicum ſententiis irrogentur. Volo tamen ipſos ſcire carceres, & quarum provinciarum ſe dicat exſilia ſuſtinuiſſe. Et utique habet copiam, de multis carceribus & infinitis exſiliis unum aliquod nominandi. Prodat nobis confeſſionis ſuæ acta, quæ hucuſque neſcivimus, ut inter alios Alexandriæ martyres hujus quoque geſta recitemus, & contra latratores ſuos poſſit dicere: de cetero nemo mihi moleſtus ſit; ego enim ſtigmata Domini noſtri Jeſu Chriſti in corpore meo porto.* Sed ex ejuſdem

dem Sancti Patris Apologiæ lib.II. diſcimus, *Rufinum* non ab ſe tantum ſed ab aliis etiam martyrem dictum: *cave, ne hoc magiſtri & condiſcipuli tui audiant, & offendas quamplurimos, qui me latronem*, TE MARTYREM *vocant*. Rurſus: *poſt Alexandrinum exſilium & tenebroſos carceres a cunctis Origenis ſectatoribus* MARTYR & APOSTOLUS *nomineris*. Certe Socrates lib.IV. cap.XXIV. Alexandrinorum ærumnas literis tradens inter ſanctos monachos dire vexatos, Rufinum id de ſe narrantem, his verbis recenſere non diffitetur: *hæc Rufinus &* VIDISSE *ſe coram*, & CUM ILLIS PERPESSUM *eſſe dicit*. Quocirca Roſvveydus, vir pius & doctus, quo nemo accuratius hiſtoriam eremiticam illuſtravit, in notis ad Vitas Patrum pag.442. §.18. tanti faciendam non putat objurgationem Hieronymi, quin *Rufino* credendum ſit, cui credidit Socrates, quum *Rufinus* idipſum tam in diſputatione, quam extra, profeſſus fuerit: quod tamen Hieronymus in uno diſputationis calore in dubium vocavit. In eadem ſententia eſt Tillemontius tomo VIII. pag. 514. & tomo XII. pag. 40. Argumenta enim contra *Rufinum* parum probare arbitratur, nobis ignorantibus, quid ad ea *Rufinus* ipſe reſpondere potuerit, quidve reſponderit in epiſtola ad duos priores libros *Apologiæ* Sancti Hieronymi: qui eam quidem epiſtolam, hodie deperditam, memorat in libro III. *Apologiæ*. Ad hæc Tillemontius obſervat, Arianos in publicas tabulas non retuliſſe quicquid violenti & inhumani in catholicos ipſi exercebant; nec ſemper judicum ſententias expectaſſe, ut quos oderant, in carceres truderent, exſiliis plecterent, & vita privarent; hinc *Rufino* titulum *Confeſſoris* hac in re tribui poſſe conſentit. Annalium parens A. D. 372. §.VIII. *Rufinum*, ſicut aliorum confeſſionem recenſuit, ita & ſuam putat recenſere debuiſſe exemplo Paulli Apoſtoli. Sed nunquid eam non recenſuit qui ait, *ſe eorum geſta referre, quorum paſſionibus* SOCIUS *eſſe promeruit*? Ad hæc in Apologia *pro fide ſua* ad Anaſtaſium Pontificem nunquid non fatetur, eandem *fidem* ſuam perſecutionis hæreticorum tempore *in carceribus, & in exſiliis, quæ pro* FIDE *inferebantur*, PROBATAM fuiſſe? Sed neque omnino id negat ipſe Hieronymus, niſi fortaſſe Ironico uſu, quod non magni profecto intereſt; nam Apologiæ lib. II. in Rufinum ſic loquitur: *Contra Arii dogmata jam Alexandriæ in carceribus & in exſiliis dimicaveras non voce ſed ſanguine*. In eodem libro II. pag. 399. *ne tibi quidem quando in carceribus et exſiliis morabaris hujuſcemodi ſacramenta patuerunt*. Et pagina 407. *tibi ergo in quo ſomnio Alexandrini* CARCERIS *revelatum eſt, ut quæ ille* (Origenes) *vera profitetur, falſata confingas*? *Rufinus* poſtquam enarraſſet admirandas Nitrienſium Monachorum virtutes, & conſtantiam pro Fide Catholica lib. XI. cap. VIII. de illis a ſe viſis & in familiare colloquium adhibitis, hæc iterum loquitur: *florebat igitur Ægyptus ea tempeſtate non ſolum eruditis in chriſtiana philoſophia viris, verum etiam his, qui per vaſtam eremum commeantes, ſigna & prodigia, Apoſtolica ſimplicitate vitæ, & cordis ſinceritate*,

RUFINUS. LIB. IV. C. II.

tate, faciebant: ex quibus interim quos IPSI VIDIMUS, *& quorum benedici manibus* MERUIMUS, *hi ſunt, Macarius de ſuperiori eremo, alius Macarius de inferiori: Iſidorus in Scyti, Pambus in Cellulis, Moyſes & Beniamin in Nitria, Scyrion & Elias & Paullus in Apeliote, alius in Focis, Pœmen & Joſeph in P.ſpiri, qui appellabatur Mons Antonii*. Eoſdem tanquam præceptores ſuos memorat *Rufinus* Apologiæ lib. II. pag. 424. *Ut ad eremi magiſtros veniam, quibus & attentius & frequentius vacabamus, ubi Macarius Antonii diſcipulus, & alter Macarius, & Iſidorus & Pambus, omnes amici Dei: qui* NOS HÆC DOCEBANT, *quæ ipſi a Deo diſcebant? Quantam ego, ſi hoc ita deceret aut expediret, de his omnibus haberem jactantiæ materiam poſſem? Sed erubeſco, hæc etiam retexens, dum volo tibi oſtendere, non, ut dicis, noſtro ingenio magiſtros, ſed quod plus doleo, magiſtris defuiſſe magis ingenium noſtrum*. Hieronymus A. D. 380. Chronicon ſcribens, elogio ſane magnifico *Rufinum* ornavit ſub anno I. Olymp. 289. Abrahamitico 2393. Chriſti ſecundum Euſebium 378. nempe Dionyſiano 376. *Florentinus & Bonoſus & Rufinus* INSIGNES *Monachi habentur: E quibus Florentinus tam miſericors in egenos fuit, ut vulgo pater pauperum nominatus ſit*. Hic *Florentinus*, quomodo habent omnes Chronici editiones, a Hieronymo ſemel & iterum *Florentius* vocatur in epiſtolis jam adductis, & etiam a *Rufino* Apologiæ lib. I. ubi hoc idem elogium de ſe olim ab *amico* ſcriptum, ſciſſo amicitia Hieronymo objicit: *Me nunc laceras, quem et in Epiſtolis tuis antea laudaveras, et in Chronicis tuis Florentio et Bonoſo pro vitæ, ut ais, nobilitate conjunxeras*. Mutua illis neceſſitudo interceſſerat, utpote omnibus ſimul in Aquilejenſi Eccleſia educatis. De *Bonoſo* Hieronymus Epiſt. I. alias XLI. ad Rufinum: *Bonoſus* TUUS, *immo meus, et, ut verius dicam* NOSTER, *ſcalam præſagatam, Jacob ſomniante, jam ſcandit*. Fuerat Hieronymi collactaneus & condiſcipulus, utque liberius Deo vacaret, ſcopulo, ſive inſulæ (forſitan Dalmatiæ) ſolus inſederat, derelicto etiam *Oneſimo* adoleſcente, quem *Rufinus* pariter noverat; *ne parvulus quidem, quem* NOSTI, *Oneſimus, quo, velut fratre, in oſculo fruebatur, in tanta vaſtitate adhæret lateri comes*. Chromatium, Jovinum, & Euſebium Aquilejenſes hæc Hieronymo nunciaſſe colligimus ex ejus Epiſt. VII. alias XLIII. Eundem porro *Bonoſi* ſeceſſum poſt A. D. 371. quo *Rufinus* in Ægyptum tranſmiſerat, contigiſſe manifeſtum eſt, quum Hieronymus hac de re, tanquam nova *Rufinum* in Ægypto verſantem docuerit Epiſt. I. alias XLI. ubi de more in Bonoſi laudes excurrit.

IV. Duplicem Catholicorum cladem ſub Tatiano & Palladio Ægypti præfectis A. D. 372. & 373. duraſſe colligimus ex Hieronymo, qui de *ſecunda*, poſt *primam* Alexandrinorum civium perſecutionem, in monachos Nitriæ exercita, loquens, hæc habet anno III. Olymp. 288. Abrahami 2391. Chriſti ſecundum Euſebium 376. ſive Dionyſiano 374. necdum

dum enim hoc anno perſecutionem illam deferbuiſſe vel hinc apparet; *Multi Monachorum Nitriæ per tribunos & milites cæſi*. Paulinus Nolanus epiſt. XXIX. alias X. §.2. ſanctiſſimos viros eouſque vexatos tradit, ut tunc Melania *per triduum quinque millia Monachorum* latentium ſuis panibus paverit, tot enim ibi fuiſſe narrat etiam Palladius cap.VII. & Hieronymus eodem in loco *circiter quinque millia diviſis cellulis* habitaſſe teſtatur ep.XVIII.alias XXII.ad *Euſtochium* de cuſtodia virginitatis,& *Rufinus* in vitis Patrum lib.II. §.219. pag.533. qui etiam in prologo pag.449. ait, mirum eſſe, *ut & numero immenſi ſint, & virtutibus incomparabiles*. Melania vero poſtquam *obiens ſolitudinem, & videns omnes ſanctos*, ſex menſes in Ægypto tranſegerat, *duodecim epiſcopos, & presbyteros, & clericos, & anachoretas, ut eſſent omnes centum viginti ſex, in Palæſtinam circa Diocæſaream*, ab Auguſtali Alexandrino delegatos, ſequuta eſt, eis *ex ſuis propriis pecuniis ſubminiſtrans in neceſſitatibus ſumptuum, atque omnibus ſuppeditans*, teſte Palladio cap.CXVII. Eidem in hac peregrinatione *Rufinum* adhæſiſſe,conſtare puto ex laudata epiſt.II. alias V. ubi Hieronymus, qui *Rufinum* una cum *Sancta Melania Hieroſolymam veniſſe* intellexerat, epiſtolam nunc deperditam eidem *Rufino* reddendam ad *Florentium* miſit, quem ex Hieronymi epiſt. IV. alias VI. reſpondiſſe colligimus, *Rufinum* illuc *necdum* veniſſe. Hoc tamen venturum demonſtrat, nam & codices quoſdam a *Rufino*, illic ad deſcribendum Hieronymus commodari poſtulat. *Rufinus*, qui, ut vidimus, ſe contra *Arii dogmata* non ſolum *carceribus*, ſed etiam *exſiliis* dimicaſſe, ipſemet in Apologia ad Anaſtaſium nos docet, repetitque Hieronymus, tunc fortaſſis, cum *Melania* & exſulibus Ægyptiis adhuc morabatur circa Diocæſaream: quam Palæſtinæ urbem pene extinctam, immortalem fecit Noriſius in Epochis Syromacedonum differt.V. Cap. VI. deque ea non cuivis obvia nuperrime protulit Hadrianus Relandus in Palæſtina illuſtrata libro tertio. Nec ſolum *Diocæſaream* in Palæſtina, Ægypti Confeſſores, epiſcopi, presbyteri, & diaconi tunc relegati, ad quos Petrus Alexandrinus ſcripſit epiſtolam, cujus fragmenta exſtant apud Facundum Hermianenſem lib. XI. cap.II. ſed alio etiam truſi ſunt, nam Heliopolim in Phœnice, & ad metalla Proconneſi, Propontidis inſulæ, apud Cyzicum, damnatos tradit idem Petrus Alexandrinus apud Theodoritum lib.IV. cap. XIX. Ad *metalla* Ponti & Armeniæ Caſſianus Collat. XVIII. cap.VII. *Metalla* quoque memorantur apud *Rufinum* lib. XI. cap. VI. Sane apud Caſſianum, qui in Syria & Ægypto fuit A. D. 390. monachus Alexandrinus *Piammon* teſtatur, ſe *temporibus Lucii, qui Arianæ perfidiæ epiſcopus fuit ſub Valentis imperio, diaconiam* (nempe eleemoſynas) *detuliſſe fratribus, qui de Ægypto & Thebaide fuerant ob Catholicæ fidei perſeverantiam metallis Ponti atque Armeniæ relegati*. Roſvveydus pag. 444. §. XI. putat, hunc ipſum monachum, tunc eremum Chalcidis pertranſeuntem, de *Rufini* in Ægyptum adventu Hieronymum docuiſſe; ut enim ad exſulantes in Ponto, Armenia, & Phœnice, de-

RUFINUS. LIB.IV.CAP.II.

RUFINUS. LIB.IV.CAP.II. ce, deferretur *diaconia*, neceſſe fuit tranſire per Syriam & Chalcidenſem eremum. Id autem monachus *jamdudum* illac pertranſiens, Hieronymo nunciaverat, quum ſcilicet ad Ægyptios exſules properaret, non ab iiſdem redux, ut videtur putaſſe Tillemontius. Illo vero tempore, *jamdudum* elapſo, puta poſt unum aut alterum menſem, tandem *plenum veritatis pondus erupit, Rufinum Nitriæ eſſe*. Quare tunc primum Hieronymus ad illum ſcripſit epiſtolam.

V. Fortem & magnæ virtutis feminam Diocæſarea Hieroſolymam petiiſſe in comperto eſt. Sed Palladius cap. CXVIII. & vulgatus Heraclides cap. XXXIII. Paradiſi, quæ, uti jam dixi, eſt vetus interpretatio Hiſtoriæ Palladii, auctores ſunt, eam non ante revocatos ab exſilio ſanctos viros parthenonem ſibi & quinquaginta virginibus condidiſſe: *hæc* POSTQUAM *hi fuerunt revocati, monaſterio ædificato Hieroſolymis* &c. Monaſterii epocha non *Melaniæ* in urbem ſanctam adventui, ſecundum Pagium A. D. 372. §. XXI. ſed monachorum revocationi, conjungenda eſt: quæ contigit circa menſem Aprilis A. D. 377. ut ſupputat Baronius anno eodem §.II.conſentitque Hieronymus in Chronico an.II.Olymp.289. Abrahami 2394.Chriſti ſecundum Euſebium 379.nempe Dionyſiano 377. ubi ait: *Valens de Antiochia exire compulſus, ſera pænitentia* NOSTROS *de exſiliis revocat*. Rufinus adhuc luculentius rem exponit Hiſt. lib.XI. cap. XIII. loquutus de tempore, quo Gothorum gens per omnes Thracias ſe infudit: *tum vero*, inquit, *Valentis bella, quæ eccleſiis inferebat, in hoſtem cœpta converti, feraque pænitentia epiſcopos & presbyteros relaxare exſiliis, ac de metallis reſolvi monachos jubet*. Scio Tillemontium in Hiſtoria Arianiſmi tomo VI. pag. 800. teſtimoniis tam luculentis opponere Theodoriti & Sozomeni auctoritatem, apud quos lib. IV. cap.XXXI. & lib.VI. cap.XL. Sanctus Iſaacus Valentem Conſtantinopoli in Gothos proficiſcentem uno aut altero menſe antequam moreretur, quod contigit die IX. Auguſti A. D. 378. de tollenda perſecutione catholicorum, utque redderet gregibus optimos paſtores, increpans monuit: quod poſtea mortuo Valente a Gratiano Auguſto ſancitum, & *paſtores gregibus ſuis reſtitutos* affirmant Theodoritus & Socrates lib.V. Cap.II. & Sozomenus lib.VII. cap.I. At *Hieronymi* & *Rufini* oculos non quidem remotos, ſed præſentes rei tantæ, cujus uterque, *Rufinus* autem præcipue,ut vidimus, pars magna fuit, falli potuiſſe haud facile adſentior. Potius cum magno Baronio, quem hac de re conſuluiſſe nequaquam videtur vir præſtantiſſimus, ad eccleſiarum reſtitutionem epiſcopis ab exſilio revocatis faciendam, auctores *Rufino* & *Hieronymo* poſteriores, & Gratiani edictum reſpexiſſe non dubito. Hujus rei veritas conſtat ex *Rufini* prologo ad Apologeticum Gregorii Nazianzeni, quem ad pervetuſti codicis fidem edidit Petrus Franciſcus Chiffletius in Vindiciis operum Vigilii Tapſenſis: ibi enim pag.59. Gregorius dicitur Conſtantinopolim tranſiiſſe *quum propter Valentis Ariani tempora* ECCLESIAS *catholici* RECEPISSENT, quas nempe Ariani ad XL. annos tenuerant. Grego-

Gregorius Conſtantinopolim ingreſſus eſt circa initium A. D. 379. ex Tillemontio tomo IX. pag. 707. Tunc A. D. 377. exſulum neceſſitatibus opum vim non amplius ab ea flagitantibus, *Melania* ad ædes ſacras excitandas animum adpulit. Hieronymus anno Abrahami 2390. X. Valentis, Olymp. CCLXXXV. Melaniæ adventum Hieroſolymam ſtatuit, *ubi*, ut ait, ***tanto virtutum, præcipuaque humilitatis miraculo fuit, ut Theclæ nomen acceperit***. Hæc, quæ de ejus adventu Hieroſolymam accipienda ſunt, non vero de diſceſſu ab urbe Roma, ut Pagius accepit A. D. 372. §. XIV. perperam Hieronymum erroris chronologici arguens, recte concurrunt cum A. D. 373. poſt V. Kal. Apriles: quo die Valens annum X. Imperii inierat, & poſt Kal. Octobres, quibus annus Abrahami exorditur.

VI. Rufinum, quem, *Melaniæ* comitem jungit Palladius, Alexandriam magnis viris operam daturum, rediiſſe dubitari nequit, nam & *ſex annos*, nonnihil vacuos, ab ſe ibidem traductos narrat, & Hieronymus *multo tempore* moratum agnoſcit. Proferamus verba *Rufini* ex Apologiæ lib. I. pag. 422. ubi ſe ab Hieronymo reprehenſum, tanquam nullo præceptore uſum, defendit: *& miror*, inquit, *hoc eum dicere voluiſſe, quum majorem in me & veriorem haberet obtrectandi materiam, quod magis inter* MULTOS *& præclaros* MAGISTROS DIU *moratus nihil dignum eorum vel magiſterio, vel inſtitutionibus habeam. Ceterum iſte, qui in tota vita ſua non totos triginta dies Alexandriæ, ubi erat Didymus, commoratus eſt, per totos pene libellos ſuos longe lateque ſe jactat Didymi videntis eſſe diſcipulum & καθηγητὴν, ideſt præceptorem, in Scripturis Sanctis habuiſſe Didymum: & omnis iſta jactantia in uno menſe quæſita eſt. Ego qui* SEX ANNIS *Dei cauſſa commoratus ſum, & iterum poſt intervallum aliquot aliis diebus, ubi Didymus, de quo tu ſolo te jactas, & ubi* ALII *nihilominus illo* NON INFERIORES, *quos tu ne facie tenus quidem noſti, Serapion & Menites, viri natura, & moribus, & eruditione germani; ubi Paullus ſenex Petri martyris diſcipulus* (nimirum epiſcopi Alexandrini, ejus nominis primi, qui martyrium ſubiit A. D. 311.) *&, ut ad eremi magiſtros veniam*, &c. Rufino hæc de ſe memoranti aſſentitur Hieronymus, cujus teſtimonium in Apol. lib. I. ita habet: *te* MULTO TEMPORE *Pharus docuit, quod Roma neſcivit, inſtruxit Ægyptus, quod Italia huc uſque non habuit.* His verbis *multo tempore* indicat *ſex annos* Alexandriæ tranſactos, quam per *Pharum* deſignat, ubi Rufinum Origenis doctrina imbutum inſinuat. Hunc enim auctorem, in quo bona & mala mixta fuerunt, impotenter quidem amavit *Rufinus*; ſed in Apologia ad Anaſtaſium pontificem *Origenis neque defenſor, neque aſſertor* haberi vult. *Didymum* ſane, quem miris & magnis laudibus, utpote omni diſciplinarum genere inſtructum, extollit, ſe audiviſſe teſtatur etiam Hiſt. Eccl. lib. XI. cap. VII. *nos tamen*, inquit, *qui & vivæ vocis ejus ex parte aliqui* FUIMUS AUDITORES, *& ea quæ a nonnullis dicente eo, deſcripta legimus, longe*

majorem gratiam & divinum neſcio quid, ac ſupra humanam vocem ſonans, in illius magis ſermonibus, qui de ore ipſius proferebantur AGNOVIMUS. Didymum ſcholæ catecheticæ Alexandrinæ poſt Macarium, & ante Rhodonem, præfuiſſe, teſtatur hujus Rhodonis diſcipulus *Philippus Sidetes* in fragmento de Catechiſtarum Alexandrinorum ſucceſſione, edito ab Henrico Dodvvello, ad calcem Diſſertationum in Irenæum pag. 489. Idem Didymus librum de morte infantium *Rufino* inſcripſit, teſte Hieronymo in libro III. Apologiæ pag. 464. ex quo etiam pag. 455. diſcimus, *Rufinum*, Theophilo Alexandrino *ab adoleſcentia*, operam dediſſe gloriatum: cui tamen rei adverſatur Hieronymus, propthereaquod *Rufinus* in Ægypto non fuerit poſtquam Theophilus ad epiſcopatum adſcendit, ſive poſt A. D. 385. neque Theophilus docuerit ante epiſcopatum: *& gloriaris*, inquit, *te ab* ADOLESCENTIA *Theophili fuiſſe auditorem & diſcipulum, quum & ille antequam epiſcopus fieret, pro humilitate ſibi inſita, nunquam docuerit, & tu, poſtquam hic epiſcopus factus eſt, Alexandriæ non fueris.* Hoc nihilominus haudquaquam probat, *Theophilum* neceſſarios ſuos *privatim* non docuiſſe, nec vero ſimile eſt, *Theophilo* adhuc ſuperſtite, *Rufinum* ſe pro ejus diſcipulo jactaſſe, a quo aperti mendacii convinci poterat.

VII. Sexennio tranſacto in ſchola Ægyptiorum, tandem Hieroſolymis pedem fixit *Rufinus*, Melaniæ adhærens, teſte Palladio cap. CXVIII. cujus verba ſic latine exprimit auctor ſub Heraclidis nomine latens capite XXIII. *Erat etiam cum ea Rufinus quidam nomine, civis Italus ex Aquilejenſi opido, vir nobilium et in propoſito ſingulari ſatis fortium morum, qui ad presbyteratum poſtea meruit pervenire: quo nullus manſuetior, fortior, et placidior, tanquam omnia ſciens, in ſexu virili, potuit inveniri.* Sexennalem *Rufini* moram in Ægypto, a primo illius adventu A. D. 372. deducentes, ejuſdem reditum in Urbem Sanctam ſtatuimus A. D. 377. quo Fidei Confeſſores ab exſilio revocati; tunc enim, reddita pace Eccleſiæ, ut ſe totum Vitæ Monaſticæ addiceret, Hieroſolymam petiit, ubi in *Monte Oliveti Cellulas* ſuo & aliorum uſui ſtetiſſe ſcribit Invect. lib. II. quas licet ſuas, non tamen ab ſe uno, ſed ab aliis etiam monachis, atque his *quamplurimis* frequentatas affirmat. Præſtat integra ejus verba hic recitare: *etiam teſtes quamplurimos fratrum habere poſſum, qui in* MEIS CELLULIS *manentes in Monte Oliveti quamplurimos ei* (Hieronymo) *Ciceronis dialogos deſcripſerunt; quoniam et ego quaterniones quum ſcriberent, frequenter in manibus tenui et relegi, et quod mercedes multo largiores, quam pro aliis ſcripturis ſolent, ab iſto eis darentur agnovi.* De Hieronymo ſubjungit Rufinus, *quod in Monaſterio potius in Bethleem ante, non multo adhuc tempore partes grammaticas executus ſit, & Maronem ſuum comicoſque ac lyricos & hiſtoricos auctores traditis ſibi ad diſcendum Dei timorem puerulis exponebat.* Itaque horum uſui Ciceronis dialogos de-

ſcri-

ſcribendos curaſſe putandus eſt. Fratrum in *cellulis* Oliveti manentium unus fuit aliquando Sanctus Petronius Bononienſis, cui poſtea *Rufinum* in Vitis Patrum ſcribendis calamum & ingenium ſuum commodaſſe, inferius patebit; ait enim in Prologo libri II. ſe eorundem fratrum rogatu opus illud ſcripſiſſe. Neque ideo tamen Rufinus ita ſubſtitit Hieroſolymis, quin ad inviſendos aliarum etiam regionum eximios viros excurrerit; nam Hiſt. Eccl. lib. XI. cap. VIII. Edeſſæ & Carrarum, provinciæ Oſrhoenæ in Meſopotamia, urbium, partes a ſe ideo luſtratas hic verbis affirmat: *habuit autem per idem tempus etiam Meſopotamia viros nobiles iiſdem ſtudiis pollentes, quorum aliquantos ipſi per* NOS *apud Edeſſam & in Carrarum partibus* VIDIMUS, *plures autem auditione didicimus*. Hieronymus in Commentariis ad Iſaiam lib. V. cap. XIX. in fine, de Meſopotamiæ monachis ita ſcribit: *hæ enim vel maxime gentes monachorum florent examinibus, Ægyptus & Meſopotamia, & pari inter ſe pietate contendunt*. Fortaſſe Rufinus hac occaſione iterum divertit Alexandriam, veteres amicos & præcipue Didymum ſalutaturus, quod luculenter ſuperius innuerat, ubi non ſolum *ſex annos* ſe ibidem *pro cauſſa Dei*, ſed *& iterum* POST INTERVALLUM *aliquot aliis diebus* moratum expreſſerat. Circa idem tempus Melaniam quoque in Ægyptum reverſam nos docet Palladius cap. X. Hiſtoriæ Lauſiacæ: qui tamen iſtud piæ feminæ alterum iter a primo ejus in Ægyptum adventu nequaquam diſtinxiſſe videtur; ait enim Sanctum Pambonem Nitriæ monachum, illa eadem præſente, diem obiiſſe: cujus corpore ab ſe curato, linteis involuto & depoſito, *receſſit a ſolitudine*, inquit Hiſtoricus, qui hæc omnia ex illius ore ſe didiciſſe teſtatur his verbis: *narravit beata Melania*. Hac Palladius juxta ac Rufino familiariter uſum fuiſſe Hieroſolymis, infra patebit. *Rufinus* quidem certe in primo adventu A. D. 372. ſe *Pambonem* in cellulis Nitriæ allocutum affirmat. Verum hic idem *Pambo* ante A. D. 385. in cœleſtem patriam nequaquam migravit, ſiquidem in monumentis eccleſiæ Græcæ a Jo: Baptiſta Coteleri o vulgatis legimus to. I. pag. 462. inviſum fuiſſe *Pambonem* a *Theophilo* jam tum Epiſcopo Alexandrino, qui quum ſedere cœperit die XX. Julii A. D. 385. *Pambo* ante hunc annum obiiſſe non potuit, niſi duos *Pambones* ex ingenio comminiſcamur. Quare vel Palladius ſermonem a *Melania* ſecum habitum minus recte diſtinxit, vel ejus verba ſtrictim accipienda non ſunt. Hoc a Tillemontio adnotatur in tomo X. pag. 823.

VIII. Jam vero cum *Rufino* & *Melania* Hieroſolymam revertamur. Utrique plures annos in omnis generis hominibus illuc pietatis cauſſa adventantibus, liberaliter excipiendis, impenſos, adſignat Palladius capite CXVIII. *Cum Melania vixit etiam nobiliſſimus & fortiſſimus Rufinus ab Italia ex Aquilejenſi Civitate, qui poſtea dignus eſt habitus presbyteratu: quo non eſt inventus vel doctior vel mitior. Viginti autem & ſeptem annis excipiebant eos, qui veniebant Hieroſolymam voti cauſ-*

ſa,

Digitized by Google

ſa, *& epiſcopos & monachos & virgines*, *& matrimonio junctos & illuſtres et privatæ conditionis*, *et omnes qui adventabant*, *ſuis fovebant ſumtibus*. Monachos etiam ob ſchiſma *Paulini*, diviſos, & Macedonianæ Sectæ reliquias, *Rufino* & *Melania* ſuadentibus, in priſtinam communionem rediiſſe mox ſubjungit Palladius, qui clerum inſuper Hieroſolymitanum donis & alimentis, utriuſque beneficentia cumulatum affirmat. His narratis ſermonem claudit his verbis: *ſic vitam tranſegerunt*, *neminem offendentes*, *ſed omnem propemodum Orbem terræ juvantes*. Rufinum A. D. 387. quo ſecundum calculos Tillemontii, Palladius eum & *Melaniam* Hieroſolymæ novit, nondum fuiſſe *presbyterum*, ſatis luculenter oſtendit ubi de illo ait: *qui* POSTEA *dignus eſt habitus presbyteratu*. Quare impoſterum *presbyteri* nomine appellatum videbimus, qui olim *monachi* & *fratris* nomine tantum appellabatur. Hieronymus A. D. 388. in loca ſancta profectus cum *Rufino* veterem neceſſitudinem renovavit, quemadmodum poſtea ipſemet *Rufinus* non obſcure ſic prodidit Apologiæ lib. II. MIHI *quoque ipſi aliquando, quum de Bethleem Hieroſolymam* VENISSET, *et codicem ſecum detuliſſet*, *in quo erat Dialogus Ciceronis*, *et idem ipſe Græcus Platonis*, *quod dederit ipſum codicem*, *et aliquando fuerit apud me*, *nullo genere negare poteſt*.

IX. Inter ſummos viros, quos *Rufinus* ibidem novit, ceteris maxime præſtitit *Bacurius Iberiæ Rex*, vir celeberrimi nominis apud Hiſtoricos, Zoſimum lib. IV. ante finem, & Socratem lib. VII. cap. X. Huic *Rufinus* acceptam referens hiſtoriam de admiranda Converſione Iberorum: *hæc*, inquit, NOBIS *ita geſta fideliſſimus vir Bacurius gentis ipſius Rex*, *& apud nos Domeſticorum comes*, *cui ſumma erat & religionis & veritatis*, *expoſuit*, *quum* NOBISCUM, *Palæſtini tunc limitis dux*, *in Hieroſolymis ſatis unanimiter degeret*. Ut *vir fide*, *pietate*, *virtute et animi et corporis inſignis*, eidem auctori laudatur etiam lib. XI. cap. XXXIII. ubi eum pro Imperatore Theodoſio Magno fortiter ſtrenueque contra *Eugenium Tyrannum* auxiliariis armis præliantem cecidiſſe teſtatur. *Rufino* Hieroſolymis adhuc degente id contigit A. D. 394. III. Idus Septembres in regionis noſtræ *Aquilejenſis* anguſto aditu Alpium, ad fluvium vocabulo *Frigidum*, nunc vulgo *Vipacum*. Iſtic pugnatum, & de *Eugenio* pari felicitate, ac ſexennio ante ad tertium ab *Aquileja* lapidem de *Maximo* altero Tyranno, Theodoſium triumphaſſe tradunt Socrates lib. V. cap. XXIV. Philoſtorgius lib. XI. cap. II. Claudianus in panegyri de tertio Conſulatu Honorii, Epiphanius Scholaſticus in Hiſtoria Tripartita lib. X. cap. XLV. aliique. Eodem pacto, quo Iberorum converſionem ex *Bacurio*, Indiæ quoque ulterioris a Sancto *Frumentio* factam audivit *Rufinus* ex ore *Ædeſii*, Tyri presbyteri, & ejuſdem Sancti *Frumentii* apud Indos comitis, ut lib. X. Hiſt. cap. IX. his verbis refert: *quæ nos ita geſta non opinione vulgi*, *ſed ipſo Ædeſio*, *Tyri presbytero poſtmodum facto*, *qui Frumentii comes prius fuerat*, *referente cognovimus*. Hac de re

conſu-

conſulendus Pagius A. D. 327. §. XII. & amicus noſter in Vita Sancti Athanaſii to. I. Operum pag. XVI. Indiam a *Rufino* memoratam, quæ *Frumentium* Apoſtolum nacta eſt, eam eſſe Æthiopiæ partem ſcribit, quæ *Abyſſinia* dicitur, hujus enim regia tunc erat Axuma ſive Auxumis. Porro tunc remotæ quæque regiones, ad Orientem & meridiem late patentes, *Indiæ* nomine dicebantur, quod video in antiquis auctoribus obſervatum a Friderico Brummero perelegantis ingenii viro in exercitatione ſua de Sabinis pag. 372. Operum. Etſi autem *Rufinus* hiſtoriam pertexit, quaſi in *Indiam* ulteriorem *Frumentius* perrexiſſet, quemadmodum exiſtimavit Baronius die XXVII. Octobris, ubi duos Frumentios ponit, & Carolus a Sancto Paullo in Geographia ſacra pag. 269. conſtat tamen eam fuiſſe Ægypto finitimam, & Æthiopiæ partem, quæ toto cœlo ab India Aſiatica ſeu Gangetica diſtat. *Æthiopes* enim antiquitus *Indorum* nomine appellabantur, unde apud Virgilium de Nilo, qui ex *Æthiopia* oritur, lib. IV. Georgicorum: RUFINUS. LIB. IV. CAP. II.

Uſque coloratis amnis devexus ab INDIS.

Ad hos *Indos coloratos* Frumentium primo perveniſſe compertum eſt. Inde Alexandriam redux, iterum illuc miſſus eſt, ab Athanaſio ordinatus epiſcopus *Axumeos*, ſive *Auxumeos*, Æthiopiæ metropolis, ubi regia poſita erat. Videantur Stephanus de Urbibus, Arrianus in Periplo maris Erythræi, Nonnoſus apud Photium Cod. III. & Procopius de Bello Perſico lib. I. cap. XIX. Ad hanc ergo *Axumim*, hancque Indiam, Æthiopiæ partem Ægypto proximam, non ad Indiam intra Gangem ad latus Orientale Indi amnis, *Frumentius* a S. Athanaſio miſſus eſt. Conſtantius ad Aizanam & Sazanam ejus loci *Tyrannos* epiſtolam ſcripſit, ut *Frumentius epiſcopus Axumeos inde abduceretur*, inquit Athanaſius in Apologia ſua. *Tyrannos* eos fratres vocat, iiſque cum Romanis jura impertit. Atqui nulli Imperatorum Romanorum fœderati ultra Gangem erant. Idem Conſtantius legem ſanxit in hæc verba: *nullus ad gentem Axumitarum & Homeritas ire præceptus, ultra annui temporis ſpacia debet Alexandriæ de cetero demorari*. Ergo tempore Conſtantii hi Axumitæ Homeritis adjuncti, Romano Imperio contermini & fœderati utique erant. Ad hos igitur ſæpe legati commearunt, qui Alexandriam primo, inde in Æthiopiam profecti, indeque Alexandriam reverſi ſunt: quos ſpectat illa Conſtitutio. Rufinus, a quo Socrates lib. I. cap. XV. Sozomenus lib. I. cap. XXIII. Theodoritus lib. I. cap. XXIII. Caſſiodorus, Nicephorus aliique recentiores hanc hiſtoriam acceperunt, Gangem non nominat, ut de Indis intra vel extra Gangem ſitis ejus narratio accipi poſſit; quum enim Rufinus *interiorem Indiam* ratione citerioris appellat, *interior* hic pro *exteriore*, ſive pro India extra Gangem, quæ nobis *citerior* eſt, accipi non debet: hoc enim foret abſurdum, & contra omnem veræ geographiæ ordinem. Itaque *citerior India*, dum a Rufino lib. X. cap. IX. dicitur, *Æthiopiæ adhærens* etiam deſignatur, in qua Bartholomæus Evangelium prædicavit. Hanc eſſe Æthiopiam ſub Ægypto, qua

rubrum

rubrum mare attingit ad Adulim, & oſtium ſinus Arabici, nemo dubitet; unde conſequens eſt, ut *India interior*, heic non alia intelligi poſſit, quam *Æthiopia interior*, non in Aſia, ſed in extrema Africa ſupra principium Nili: qui Æthiopes nunc Abyſſini vocantur, quorum metropolis erat *Axumis*, quoque antea nemo Chriſti præconum, interius penetraverat. *Axumis* octidui itinere a mari, & Adulitico portu aberat, teſte Arriano, aut alio auctore, in Periplo Maris rubri. Hieronymus in epiſt. xcv. alias iv. ad Ruſticum, periculoſam, & longam navigationem Rubri maris ad *urbem Axumam* deſcribit, ubi hactenus ſpiſſo ſed proclivi errore *urbem maximam* pro *urbem Axumam*, editum legitur: Verba ejus hæc ſunt: *navigantes Rubrum mare, in quo optandum nobis eſt, ut verus Pharao cum ſuo mergatur exercitu, multis difficultatibus ac periculis ad Urbem Axumam perveniunt. Utroque in litore gentes vagæ ac belluæ habitant ferociſſimæ, ſemper ſolliciti, ſemper armati, totius anni vehunt cibaria. Latentibus ſaxis vadiſque duriſſimis plena ſunt omnia, ita ut ſpeculator & doctor in ſumma mali arbore ſedeat, & inde regendæ et circumflectendæ navis dictata prædicet. Felix curſus eſt, ſi poſt ſex menſes, ſupradictæ urbis* (Axumeos) *portum teneant, a quo ſe incipit aperire Oceanus, per quem vix anno perpetuo ad Indiam* (Aſiaticam) *pervenitur, et ad Gangem fluvium*. Lucas Holſtenius vir exquiſitæ eruditionis ſummique judicii in notis ad Carolum a S. Paullo pag. 172. de narratione Rufini aureum hoc dictum protulerat: *Scriptores antiqui quum de regionibus rebuſque longinquioribus obſcurius loquuntur, benigna interpretatione juvandi ſunt*. Mox notat, hunc locum Hieronymi ad Rufini narrationem recte intelligendam unice facere. Idem Holſtenius hac de re conſulendus etiam in notis ad Martyrologium Romanum die xxvii. Octobris, & ſtrenuus Epiſtolarum S.Ignatii Vindex par.I. cap.x. pag. 184. edit. II. pag. 332. Unum adhuc addere præſtat. Dodvvellus in Diſſert. I. Irenaica §. xl. pag. 73. & in Addendis, *Æthiopes* putat *Indos*, quorum legationem ad Trajanum memorat Dio lib. lxviii. pag. 777. quique in nummis dicuntur *India in provinciam redacta*, nempe finitimos Imperio Romano *Indos citeriores* Arabiæ Felicis Homeritas, & Axumitas intelligit. Ad hos miſſus Legatus a Chriſtianis Alexandrinis Pantænus, ex Euſebio Hiſt. lib. v. cap. x. quem vide. In *nummis*, Indiam *provinciam* memorantibus, *rhinoceros* ſignatur. Æthiopia oriundos *rhinocerotes* tradunt veteres, quos & *Æthiopicos tauros* Pauſanias vocat in Eliacis & in Bœoticis. Æthiopas nempe Orientales deſignat, de quibus adeo multa ex Homero diſputat Strabo. Ne longior ſim, adi Joſephum Scaligerum lib. vii. de emendatione temporum pag. 680. Ezechielem Spanhemium Diſſertatione iv. tomo I. pag. 188. & Jobum Ludolphum in Hiſtoria Æthiopiæ lib. II. cap. xi. Hæc pro illuſtranda narratione, quam uni Rufino debet Eccleſia: de qua conſulendus etiam Tillemontius tomo vii. pag. 284. & 709.

CA-

CAPUT III.

I. *Hieronymi & Rufini ſimultatum origo*. II. *Hieronymus Epiphanio contra Jo: Hieroſolymitanum, Rufinus Johanni, adhæret*. III. *Rufinus in communionem ab Epiphanio Hieroſolymis admiſſus, & pro Catholico habitus*. IV. *Diſſidii inter Hieronymum et Rufinum occaſio aucta ex Epiphanii epiſtola ad Jo: Græce ſcripta, quam Hieronymus latine convertit*. V. *Melania Rufini et Jo: cauſſam tuetur*. VI. *Theophilus Alexandrinus iiſdem pariter favet*. VII. *Diſſidentes fruſtra in concordiam redigere ſtudet*. VIII. *Hinc Hieronymi et Theophili amicitia frigeſcit*.

I. Hieronymi & *Rufini* arcta neceſſitudo, magnis utriuſque virtutibus innutrita, crevit eouſque, ut *tam caras familiareſque perſonas, cunctis pene eccleſiis* NOTISSIMO *amicitiæ vinculo copulatas*, Chriſtiani omnes admirarentur, quemadmodum ex Africa ad Hieronymum ſcripſit Auguſtinus Epiſt. LXXIII. alias XV. cap. III. ubi primum inter eos *tantum malum exſtitiſſe diſcordiæ* intellexit. Hæc palam erupit A. D. 394. quo Sanctus Epiphanius Salaminæ Cypri, quæ & *Conſtantia*, epiſcopus, Hieroſolymam petiit. Tamen paullo ante nonnullus inter eos diſcordiæ turbo ſurrexerat, quum *Aterbius* neſcio quis una cum aliis in *Rufinum*, tanquam ſectatorem Origenis, clamare cœpiſſet, Hieronymum quoque, utpote *Rufini* amicum, & olim Adamantii præconem, eodem crimine involvens. Hoc Hieronymus ſe purgavit damnans doctrinam Origenis: quod a Rufino nequaquam factum fuiſſe poſtea contendit lib. III. Apologiæ, rem ita narrans: *quis Aterbii contra te, et ceterorum rabiem concitavit? Nonne ille eſt, qui et me hæreticum ex tuis amicitiis judicabat? cui quum ſatisfeciſſem damnatione dogmatum Origenis, tu clauſus domi nunquam eum videre auſus es, ne aut damnares quod nolebas, aut aperte reſiſtens, hæreſeos invidiam ſuſtineres. An idcirco teſtis contra te eſſe poterit, quia accuſator tui eſt?* ANTEQUAM *S. Epiphanius veniſſet Hieroſolymam et ore quidem et oſculo tibi pacem daret*, &c. *Aterbius contra te latrabat Hieroſolymis: et niſi cito abiiſſet, ſenſiſſes baculum, non literarium, ſed dexteræ tuæ, quo tu canes abigere conſueviſti*. Hæc prima Hieronymi declaratio in Origenem quanquam a Rufini amicitia illum non parum avertere viſa eſt, haudquaquam tamen in apertam ſimultatem abiit ante adventum Sancti Epiphanii, qui circa Paſcha A. D. 394. contubernio & menſa a Johanne epiſcopo Hieroſolymæ exceptus eſt. Erat vir Sanctiſſimus Origeni maxime infeſtus, in quem poſtmodum coram populo in *Anaſtaſi*, ſeu templo Reſurrectionis, magna animi contentione peroravit, Johanne, qui aderat, quaſi Origenianæ doctrinæ alumno, haud obſcure commonefacto, *ne Arii patrem, Origenem ſcilicet, & aliarum hæreſeon radicem, &*

parentem laudare deberet. Vide ejus epiſtolam inter Hieronymianas pag.824. Deſpexit Johannes Epiphanium, eoque a concione per Archidiaconum deſiſtere juſſo, haud multo poſt in æde Sanctæ Crucis contra hæreticos Anthropomorphitas, formam Humanam Deo tribuentes, Origenique prorſus oppoſitos, acriter declamavit, Epiphanium, quaſi hac contagione infectum, deſignans: qui ſubinde concionem undequaque probavit, hæreſim a Johanne damnatam & ipſe damnans, ſed viciſſim Origeniana dogmata ab illo damnari poſtulans. Hæc & alia diſcordiarum ſemina Epiphanium in Bethleemi ſeceſsum divertere coegerunt, ubi Hieronymo ceteriſque ſolitariis ab Johannis communione divulſis, Paulinianum Hieronymi fratrem, qui annum XXVIII. agebat, inconſulto Johanne loci epiſcopo, ad diaconatus, & deinde ad presbyteratus gradum evexit in cœnobio, quod *Vetus* appellabatur, inter Hieroſolymam, & proximam Eleutheropolim, ab ſe olim exſtructo. His de cauſſis Johannem ira immodica accenſum, & ad Siricium Pontificem hac de re ſcribere minitantem, Epiphanius epiſtola valde longa placare ſtuduit, ordinationem in aliena parœcia ab ſe factam excuſans, & reliqua ſibi oppoſita diluens, ipſo, ut ab Origenis doctrina abſtineret, iterum commonefacto. Hæc ſummatim decerpſimus ex ejus epiſtola CX. alias LX. quam Hieronymus in latinum ſermonem convertit, & ex duabus Hieronymianis ad Pammachium, & Theophilum Alexandrinum contra Johannem ſcriptis, nempe XXXVIII. alias LXI. & XLI. alias LXV.

II. In hoc magno diſſidio, Rufinum Johanni, Hieronymum Epiphanio adhæſiſſe manifeſtum eſt. Rufinum, quem A. D. 387. nondum fuiſſe presbyterum ſupra obſervavimus, hoc A. D. 394. *presbyterum* dici videmus ab Epiphanio in laudata epiſtola, eodem anno conſcripta. Johannes ergo Hieroſolymitanus antiſtes Rufinum intra illud ſeptennium ſuæ eccleſiæ *presbyterum* ordinaverat. Hieronymus in literis ad Pammachium ſubſequentibus verbis Johannem increpat, querentem, ſibi privatim ab Epiphanio ante concionem publicam non fuiſſe objecta Origenis dogmata, de quibus palam illum poſtmodum accuſaverit: *ille objeciſſe ſe dicit; tu negas. Ille teſtes profert; tu non vis audire productos. Ille etiam commemorat*, ALIUM *eſſe conventum*; *tu pro utroque diſſimulas*. Hunc *alium* non fuiſſe a Rufino diverſum ſtatim patebit: nam in lib. II. Apologiæ pag. 462. ita explicat quod pridem ſilentio involverat: *ergo pollutus erit Epiphanius, qui tibi pacem dedit, & in ſuo corde dolum ſervavit. Cur non illud verius ſit quod* TE PRIMUM MONUERIT? In literis ad Pammachium, paullo poſt locum ſuperius adductum, Johanni ſic exprobrat Epiphanii concionem: *quando contra Origenem in Eccleſia tua Papa Epiphanius loquebatur; quando ſub illius nomine in vos jacula torquebantur, tu &* CHORUS TUUS *canino rictu naribuſque contractis ſcalpentes capita*, DELIRUM SENEM *nutibus loquebamini. Nonne ante ſepulcrum Domini, miſſo Archidiacono præcepiſti, ut alia diſputans conticeſceret?* At vero in lib. II. Apo-

Apologiæ pag. 461. hæc eadem quæ Johanni exprobraverat, item Rufino exprobrat: *Simulque riſum tenere non poſſum, quod a quodam prudente commonitus, in laudes Epiphanii perſonas. Hic eſt ille* DELIRUS SENEX, *hic eſt Anthropomorphites* &c. Ergo Rufinus in Eccleſia Hieroſolymitana fuerat unus ex *Choro* Johannis Epiſcopi, Epiphanium in concione publica nutibus irridente. In epiſt. XXXIX. alias LXII. ad Theophilum contra Johannem, poſtquam dixiſſet, ab ſe, & ab Hilario Pictavenſi ſcripta Origenis in latinum ſermonem converſa, noxiis inde reſectis, ſic Rufinum, quo Johannes familiariter utebatur, perſtringit; *legat ipſe* (Johannes) *ſi novit; arbitror enim cum aſſidua confabulatione, et quotidiano latinorum conſortio, Romanum non ignorare ſermonem; aut ſi certe penitus non imbibit, interpretentur ei qui ſolent*. Rufinum Johannis partibus ſtuduiſſe illud etiam oſtendit, quod narrat Epiphanius in epiſtola ad Johannem, ipſum ſcilicet ab Zenone presbytero & ſocio Gregorii item presbyteri & abbatis Monaſterii Eleutheropolis, percontatum, num Epiphanius quempiam in diœceſi Hieroſolymitana eſſet ordinaturus? *Zenon autem dixit, quia quum ei presbyter Rufinus neſcio quæ alia tranſitorie loqueretur, etiam hoc dixerit: putaſne aliquos ordinaturus eſt Sanctus epiſcopus?* Rufinus ſub finem prologi in Apologiam Pamphili martyris, fidem Hieroſolymitanæ eccleſiæ, cui erat adſcriptus, ſe tenere fatetur: *hæc in Hieroſolymis in eccleſia Dei a Sancto Sacerdote ejus Johanne prædicantur. Hæc nos cum ipſo et dicimus et tenemus*. In fine Apologiæ ad Anaſtaſium Pontificem, ſe fidem quatuor Eccleſiarum profiteri teſtatur. I. Romanæ omnium matris. II. Aquilejenſis ubi tinctus. III. Alexandrinæ, ubi per ſexennium doctus. IV. Hieroſolymitanæ, ubi presbyter ordinatus fuerat: *Ego præter hanc fidem, quam ſupra expoſui, ideſt, quam Romana Eccleſia & Alexandrina & Aquilejenſis noſtra tenet, quæque Hieroſolymis prædicatur, aliam nec habui unquam, nec habeo, nec habebo*. Nullum ergo dubium eſt, quin Rufinus in Eccleſia Hieroſolymitana presbyteratum acceperit, atque vel hinc patet mendum Gennadiani Catalogi cap. XVII. ubi *Rufinus Aquilejenſis Eccleſiæ presbyter* appellatur. Mendum explodit vetuſtiſſimus codex ab *Holſtenio* mirifice laudatus, qui nunc eſt in Bibliotheca Vaticana: ibi enim ſic legitur: *Rufinus Aquilejenſis presbyter*, patriæ, non *eccleſiæ*, nomine expreſſo. Sic etiam habet Jo: Candidus lib. III. Gennadii verba recitans ex codice aliquo MS. Quare mirum non eſt, ſi *Rufinus* epiſcopi ſui partes contra Epiphanium ſequutus eſt, ſique cum *Melania* laboravit, ut monachos Bethleemitas in priſtinam communionem revocaret, dum ab Epiſcopo Hieroſolymitano defecerant, ut Pauliniani ordinationem tuerentur. Hac de re Palladius Heraclidis hæc habet cap. XXXIII. *illos etiam quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum* (ſive *Paulinianum*) *ſe ab eccleſia ſeparabant, ſanctæ rurſus eccleſiæ reddiderunt*, Se de hoc infra.

RUFINUS. LIB.IV. C. III.

III. Ceterum ab Epiphanio Rufinum Hieroſolymæ ad *oſculum*, & ad *orationem* admiſſum, nos docet Hieronymus in libro III. Apologiæ, qui hac pacis & catholicæ communionis teſſera eundem gloriari ſolitum, etiam teſtatur. Hieronymus enim ab urbe redux, ſe in Cyprum contulit, *ubi*, inquit, *ſuſceptus a venerabili epiſcopo Epiphanio, cujus tu teſtimonio gloriaris*. Sane Epiphanius in epiſtola ad Johannem quanquam octo capita hæreſeon Origenianæ doctrinæ ad examen vocat, illum obteſtans, ut Origenem damnet, eas tamen hæreſes ab ſe recitatas ad conflandum horrorem & invidiam auctori, nequaquam tribuit Johanni, & eo minus Rufino: immo ab Johannis communione, etiamſi de eadem doctrina ſuſpecti, ſe nunquam diſceſſiſſe teſtatur, nam & ſe in ſacrificio pro illo precari ſolitum ait: *Domine præſta Johanni ut credat*, & eidem hæc obiicit: *rumpitis caritatem, quam in vos habuimus in tantum, ut feceritis nos etiam pœnitentiam agere, quare vobis communicaverimus, ita Origenis errores et dogmata defendentes*. Rurſus in eadem epiſtola de Johanne, Rufinoque ejus presbytero ſic loquitur: *te autem, frater,* LIBERET *Deus, & Sanctum populum Chriſti, qui tibi creditus eſt, & omnes fratres, qui tecum ſunt, et maxime Rufinum presbyterum, ab hæreſi Origenis, & ab aliis hæreſibus, & perditione earum*. Hæc verba neutiquam probant, Johannem & Rufinum in Origenianam hæreſim lapſos credi a Sancto Epiphanio, ſed ne labantur optari. Hieronymus in lib.III. Apologiæ, ubi hoc eodem teſtimonio utitur in Rufinum, negantem ſe ab Epiphanio, ut Origeniſtam, potuiſſe traduci *poſt oſculum, poſt orationem*, de quibus meminimus ſupra, id tantum agit, ut illum in Origenianæ doctrinæ ſuſpicionem adducat: quod tunc facillimum fuit, quum hanc notam Chryſoſtomus ipſe, aliique ſanctiſſimi viri declinare nequaquam potuerint. Verba Hieronymi, poſtquam locum Epiphanii a nobis jam prolatum, recitaſſet, ita ſe habent: *hæc eſt viri Sancti de te teſtificatio. Sic ab eo ornatus, ſic laudatus incedis*. Tamen Epiphanius Rufinum quidem certe iiſdem verbis hæreticum haud magis proclamat, quam Johannem, quam *Sanctum populum Chriſti*, ei creditum, quamque *omnes fratres*, qui ſecum aderant. Hos *omnes* æque ac Johannem & Rufinum, Epiphanius ab Origeniana hæreſi *liberos* cupit, hæreticos fuiſſe non dicit.

IV. Epiphanii epiſtolam ad Johannem, per multorum ora volitantem, mirantibus eam ob doctrinam & puritatem ſermonis, doctis pariter & indoctis, quum Euſebius Cremonenſis, Græci ſermonis ignarus, non intelligeret, Hieronymus, ut homini in ſuo monaſterio verſanti morem gereret, raptim celeriterque latinitate donavit, poſtulatione facta *ab eo mutuo*, *ut domi haberet exemplar*; *nec facile in vulgus proderet*. Idem *Euſebius ſæcularem vitam reliquerat, et a tergiverſatione illa actuum publicorum ad monaſterium converſus, Hieronymo adhæſerat*, inquit Rufinus Invect. lib. I. *Anno* tamen *et ſex menſibus* jam elapſis, epiſtola *de Scriniis* Euſebii *novo præſtigio Hieroſolymam commigravit*, ad

ad manus Rufini, aliorumque Hierouymi hoſtium: *iſta eſt epiſtola, quam de cubiculo fratris Euſebii, nummis aureis, produxiſti, ut calumnieris interpretem*, inquit Hieronymus in lib.III. Apologiæ pag.461. Hoc veritati propius accederet, ſi fur epiſtolam tantum, uon etiam nummos Euſebio abſtuliſſet, ut ſtatim viſuri ſumus. Vtcumque res fuerit, certum eſt, hinc novam in Hieronymum latrandi materiam ortam, quaſi minus ſincere epiſtolam tranſtuliſſet, quam laudatam video ab Alvaro ſæculi IX. ſcriptore in Vita Sancti Eulogii apud Bollandum to.II. Martii die XI. pag.92. num.9. Hanc injuriam ut a ſe in Italia amoliretur, ſcripſit epiſtolam XXXIII. alias CI. *de optimo genere interpretandi* ad Pammachium. Quum inde tamen appareat pſeudomouachum non ſolum *chartis*, ſed etiam *ſumtibus* ſive nummis furtivos ungues injeciſſe, eundem uon pretio conductum, ſed ut pecuniam potius, quam chartas auferret, facinus *gratuita malitia* perpetraſſe credibile eſt. Nec ſane Rufinus pecunias Euſebio auferri juſſiſſet; nec ejus, aut ceterorum magni intereſſe poterat, epiſtolam, alias Græce vulgatam, iterum, nec ne, Latine vulgari. Quare monachum chartas non pecunia accepta, ſed *gratuita malitia* furatum, CORRUPTOR (uempe Rufinus) *perſuadere* nitebatur, teſte Hieronymo, qui de eodem Rufino etiam hæc addit: *& audet quidam ex eis* (monachis) *adducto ſupercilio, et concrepantibus digitis eructare et dicere: quid enim ſi redemit, ſi ſollicitavit? Fecit quod ſibi profuit?* Iiſdem ferme verbis Rufinum jam mortuum ſub Grunnii uomine carpit epiſt.XCV. alias IV. ad Ruſticum: *adducto ſupercilio, contractiſque naribus, ac fronte rugata, duobus digitulis concrepabat*. Rufinum porro ſic, ut Hierouymus refert, locutum, conſtat, non quaſi epiſtolæ furem a quoppiam reapſe redemtum & ſollicitatum fateretur; ſed ut, etiamſi id verum foret, illud idem, quia proderat, benefactum oſtenderet, ſe ipſum hoc pacto, aut Johannem defendens, quum uterque uno eodemque ſpiritu ageret. Sed hoc refellit Hieronymus: *mira*, inquit, *ſceleris defenſio, quaſi non & latrones & fures & piratæ faciant quod ſibi prodeſt. Certe Annas & Caiphas ſeducentes infelicem Judam, fecerunt quod ſibi utile exiſtimabant*. Hæc jurgia & motus animorum cogitanti ſuccurrit quod ab Epiphanio in eadem, de qua loquimur, epiſtola ad Johannem, memoratum videmus, quoſdam uempe ſolitos *ultro citroque portare rumuſculos, & his, quæ audierunt, ſemper addere, ut triſtitias et rixas inter fratres concitarent*, nimirum inter Johannem, Epiphanium, Rufinum, Hieronymum, ceteroſque alterutrius parti ſtudentes. Huc pertiuere videtur quod Rufino Hieronymus objicit in lib.III. Apologiæ pag.439. ejus opera & ſtudio, Bethleemi in cubiculis Sanctæ Fabiolæ ſenioris, & Oceani, utroque iuſcio, clam conlocatum fuiſſe codicem quendam, ab ipſis ante ignoratum: quod tamen facinus in alios regerebat Rufinus; *quis Bethleem de cubiculo fratris Euſebii furatus eſt epiſtolam laudatricem tuam? cujus artificio, et a cujus miniſtris in Sanctæ Fabiolæ hoſpitio, et viri* RUFINUS. LIB.IV. C.III.

Chri-

RUFINUS. LIB.IV. C.III. *Chriſtiani et prudentis, Oceani, inventus eſt codex, quem illi nunquam viderant? An idcirco te exiſtimes innocentem, ſi, quicquid tuum eſt, in alios conferas?* Codex fortaſſe ſcriptus fuerat in Hieronymum. Sub finem epiſtolæ ſæpius laudatæ ad Pammachium, hæc in Rufinum, Melaniam, & quendam alium ſcribit Hieronymus: *hæc non eſt illius culpa: cujus ſub perſona alius agit tragœdiam; ſed Rufini & Melaniæ, Magiſtrorum ejus, qui illum magna mercede nihil ſcire docuerunt.* Is, cujus nomen reticetur, eſt Johannes Epiſcopus, de quo, haud nominatim expreſſo, hæc quoque ſtatim ſubjungit: *nec reprehendo in quolibet Chriſtiano ſermonis imperitiam, atque utinam Socraticum illud haberemus*: ſcio quod neſcio. *Et alterius ſapientis*: te ipſum intellige. *Venerationi mihi ſemper fuit, non verboſa ruſticitas, ſed ſancta ſimplicitas. Qui in ſermone imitari ſe dicit Apoſtolos, prius imitetur virtutes in vita illorum, in quibus loquendi ſimplicitatem excuſabat ſanctimoniæ magnitudo: & ſyllogiſmos Ariſtotelis, contortaque Chryſippi acumina reſurgens mortuus confutabat. Ceterum ridiculum ſi quis e nobis manens inter Craſi opes, et Sardanapali delicias, de ſola ruſticitate ſe jactet.* His verbis, quibus ſcientiam, mores, & vitæ commoda carpit Hieronymus, omnino congruunt quæ in Johannem aperte ſcribit ep.XXXVIII. alias LXI. pag.308. *certe nec ætate, nec ſcientia, nec vitæ merito, nec totius orbis teſtimonio, major illo es* (Epiphanio). *Si ætatem, juvenis ad ſenem ſcribis. Si ſcientiam, non ſic eruditus, ad doctum, licet* FAUTORES TUI *diſertiorem Demoſthene, acutiorem Chryſippo, ſapientiorem Platone contendant, & tibi ipſi forte perſuaſerint.* Demum pag.312. ſic illum irridet: *repertus eſt ſæculi noſtri haud grandis homunculus, qui de cunctis Eccleſiæ quæſtionibus uno linguæ rotatu ſole clarius coruſcaret.* Hæc ſcientiam Johannis: opes vero, mox adducenda ex pag.314. perſtringunt: *tu qui ſumtibus abundas, & totius orbis religio lucrum tuum eſt.* Jam vero ad Melaniam redeamus.

V. Nobiliſſimam feminam ſummis laudibus perinde ac Rufinum, Hieronymus olim ad cœlum extulerat. In epiſt. I. alias XLI. & II. alias V. *ſanctam* dixerat. Epiſt. XXII. alias XXV. quæ eſt de obitu Bleſillæ hæc ſcripſerat: *Sancta Melania noſtri temporis inter Chriſtianos vera nobilitas (cum qua tibi Dominus mihique concedat in die ſua habere partem) calente adhuc mariti corpuſculo, & necdum humato, duos ſimul perdidit filios. Rem ſum dicturus incredibilem, ſed teſte Chriſto, non falſam. Quis illam tunc non putaret more lymphatico ſparſis crinibus, veſte conſciſſa lacerum pectus invadere? Lacrymæ gutta non fluxit, ſtetit immobilis, & ad pedes advoluta Chriſti, quaſi ipſum teneret, arriſit. Expeditius, inquit, tibi ſervitura ſum, Domine, quia tanto me onere liberaſti. Sed forſitan ſuperatur in ceteris. Quinimo, qua illos mente contemſerit, in unico poſtea filio probat, cui omni, quam habebat, poſſeſſione conceſſa, ingruente jam hieme, Hieroſolymam navigavit.* In Chronico novæ *Theclæ* nomine & in epiſt. XXVII. alias XCIX. ad Aſellam

lam *a contemtis facultatibus, pignoribuſque deſertis ut crucem Domini ſequeretur*, eam commendaverat. Sed poſtquam vidit, Melaniam Johannis & Rufini cauſſam tueri, tantarum laudum cumulo impoſterum non ſolum abſtinuit; ſed etiam ex Chronico ejus nomen eraſit, ſi Rufino credimus, qui illud teſtatur Invectiv. lib.II. pag. 436. Quum tamen ex omnibus Chronici exemplaribus illud delere nequiverit, adhuc Melaniæ nomen in eo legitur. In epiſt. XLIII. ad Cteſiphontem, poſt Melaniæ mortem ſcripta, ait, Evagrium *ad eam, cujus nomen nigredinis teſtatur perfidiæ tenebras*, librum ſcripſiſſe, ſic ex nomine Græco *Melaniam* deſignans. Tamen quadriennio ſerius, nempe A.D. 419. ep. LXXXI. alias LXXIX. Sanctum Auguſtinum nomine Albinæ, Melaniæ junioris, & Piniani ſalvere jubet. Albina erat Melaniæ ſenioris ſocrus, mater junioris, Piniano in matrimonium datæ.

VI. Rumor contentionis, inter celeberrimos viros cotidie magis ac magis in Palæſtina recrudeſcentis, ad Ægyptum uſque pervenit, ubi, ſicut Origeni quamplurimos impenſe addictos exſtitiſſe, monumentis literarum proditum eſt, ita Johannis & Rufini partium ſtudioſos nequaquam deſideratos, inde potiſſimum adparet, quod virum faſtigio & celebritate nominis maximum, Theophilum Patriarcham Alexandrinum Johanni & *Rufino* in hac cauſſa adſtipulatum dubitari nequeat. Etenim præterquamquod Theophilus ea tempeſtate Origeni favebat, etiam adverſus Anthropomorphitas, Origeniano dogmati oppoſitos, ferebatur, quibus poſtea triennio ſerius, bellum indixit, ut auctor eſt Socrates lib. VI. cap. VI. & X. & Sozomenus lib. VIII. cap. XI. & XIV. Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 151. memorat, literas ab eo ſcriptas ad Siricium Summum Pontificem contra Epiphanium, tanquam hæreticum, & auctorem Schiſmatis, nimirum propter ordinationem Pauliniani. Virum quoque Sanctiſſimum, ut minimum tanquam Anthropomorphitam ab eodem traductum, Socrates & Sozomenus in locis alias indicatis haud obſcure teſtantur. His omnibus cumulum addidit Theophili cum Johanne & Rufino, diſcipulo olim ſuo, amicitia, quorum opinione jamdudum occupabatur. Ex Hieronymi longa epiſtola ad Pammachium pag. 330. diſerte colligimus, Johannem pro ſe ſcripſiſſe ad Theophilum. Quamobrem ſanctus doctor inter cetera graviter expoſtulat, cur ad Alexandrinum Patriarcham, ad quem Palæſtina non pertineret, potius quam vel ad Cæſareenſem metropolitam, cui ſuberat, & cum quo Bethleemitæ ab Johanne ſeparati communicabant, vel ad Antiochenum, *totius Orientis* Patriarcham literas ſuas perferendas curaſſet: atque hæc poſtea ſubjungit: *maluiſti* OCCUPATIS *auribus moleſtiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere. Nec hoc dico, quod præter* AMICITIAS, *quæ ſuſpicionem generant, quidquam in legatione reprehendam*. Rufinus, qui, ſe *in omnibus* Theophili *ſententiam* ſequi jactabat, eum ſæpe inſtigavit contra Hieronymum, quaſi hic, hoſte quodam Theophili, familiariter uteretur. Immo & epiſtolas Theophili, Rufino prohibente, Hieronymus ſibi

RUFINUS. LIB. IV. C. III. ſibi non redditas ſcribit lib. III. Apologiæ pag. 455. *meæ autem communionis et Papæ Theophili nullum alium teſtem vocabo niſi ipſum, quem a me* LÆSUM *ſimulas : cujus epiſtolas, a me ſemper datas, etiam eo tempore non ignoras, quo mihi eas reddi probibebas, et quotidie miſſis tabellariis, inimicum ejus amicum noſtrum, & familiariſſimum jactitabas : & ea, quæ nunc impudenter ſcribis, mentiebaris, ut illius contra nos odia concitares, et injuriæ dolor Fidei fieret oppreſſio*. Inimicus ille Theophili, quem *Rufinus* Hieronymo adhæſiſſe ſcripſit, erat *Paullus* quidam, in Ægypto incertæ Sedis epiſcopus: quem ab Theophilo ejectum, Hieronymus in ſuo monaſterio receperat, Rufinus enim ab Hieronymo flagitatus quando Theophili, quem in ore habebat, ſententiam ſequi, eidemque fidei communione ſociari cœpiſſet, *credo*, inquit, *quando Paullum, quem ille damnaverat, ſummo niſu, et omnibus ſtudiis defendebas: quando eum per imperiale reſcriptum recipere ſacerdotium, quod epiſcopali judicio amiſerat, inſtigabas*. Ita Rufinus apud Hieronymum paullo ante locum nuper adductum.

VII. His ultro citroque agitatis, res eo pervenerunt, ut *Theophilus*, pacem Eccleſiæ Hieroſolymitanæ daturus, *Iſidorum* presbyterum in Palæſtinam, Johanne & Rufino auctoribus, mittere decreverit. Uno & altero menſe ante Iſidori adventum & circa paſcha, quod eodem A. D. 396. contigit die XIII. Aprilis, agente Archelao, Comitæ Palæſtinæ, qui anno inſequenti 397. præfuit Ægypto, ex codice Theodoſiano tom. VI. pag. 351. actum eſt de pace, inter Johannem & Hieronymum conciliandа. Verbis ex epiſtola ad Pammachium melius, quam noſtris, rei veritas explicabitur: *quando per virum diſertiſſimum et Chriſtianiſſimum Archelaum Comitem, qui ſequeſter pacis erat, condictus locus fœderis fuit, nonne hoc in primis poſtulatum eſt, ut futuræ concordiæ fides jaceret fundamenta? Pollicitus eſt* (Johannes) *eſſe ſe venturum. Inſtabat dies Paſchæ. Frequens monachorum turba convenerat. Expectabaris in loco. Quid faceres neſciebas. Repente mandaſti, ægrotare neſcio quam. Illo die te non poſſe venire*. Dilato conventu in alterum, & tertium diem ab Archelao, necdum Johannes comparuit, *muliercula enim vomere non ceſſabat*, feſtive inquit Hieronymus. Poſt duos interim menſes ab hocce colloquio, inter utranque partem indicto, nec tamen peracto, Iſidorus presbyter & legatus Theophili Alexandrini, in Palæſtinam, animos tanto motu agitatos pacaturus, advenit circa Pentecoſten. Ejus tamen judicio ſe Hieronymus ait diffidiſſe, proptereaquod Iſidorus in Johannis partes jampridem iviſſet. Rei teſtes appellat epiſtolas contra Epiphanium ab Iſidoro ad Rufinum ſcriptas, ei tamen nequaquam redditas, ſed Vincentio presbytero, Hieronymi neceſſario. Sic rem pandit, ad Pammachium ſcribens epiſt. XXXVIII. alias LXI. pag. 330. *literæ manu ejus* (Iſidori) *ſcriptæ, quæ ante tres menſes legationis, ad nos directæ erant, portantes errorem* (*terrorem* legi mavult Petrus Waſtelius in Vindiciis pag. 533.) *Vincentio presbytero redditæ ſunt: quæ uſque hodie ab eo tenentur:*

nentur; quibus cohortatur DUCEM *exercitus ſui, ut ſuper petram fidei, ſtabili perſiſtat gradu, nec noſtris næniis terreatur. Pollicetur, ſe antequam legationis eſſet ulla ſuſpicio, venturum Hieroſolymam, & ad adventum ſuum, illico adverſariorum cuneos proterendos. Et inter cetera his etiam verbis utitur: quomodò fumus in aere diſſolvitur, & cera ad viciniam ignis liqueſcit: ita diſſipabuntur qui ſemper eccleſiaſticæ Fidei reſiſtentes, nunc per homines ſimplices eandem Fidem inquietare conantur*. Per *ducem exercitus* Rufinum deſignari manifeſtum fit ex lib. III. Apologiæ pag. 453. ubi de iiſdem literis Iſidori, hæc in Rufinum proferuntur: *ne iraſcatur is tibi, qui contra Papam Epiphanium ad te epiſtolas dirigens, hortabatur, ut permaneres in Fidei veritate, & non mutares ullo terrore ſententiam: quæ epiſtola holographa tenetur ab his, ad quos perlata eſt*, nempe a *Vincentio presbytero*. Hæ literæ ſive fortuito, ſive dedita opera interceptæ, Rufini cum Alexandrinis commercium contra Epiphanium & Hieronymum, undequaque publicum reddiderunt. Suſpiciones eo amplius in Iſidorum etiam creverunt, dum literas ab Theophilo ad Hieronymum ſcriptas, injuſſu Johannis, Iſidorus reddere detrectavit. De hoc in epiſtola ad Pammachium nos docet Hieronymus, qui rurſus in epiſt. LXXXIX. alias LXII. ad Theophilum, id factum propterea cenſet, quod Johanni minus quam Hieronymo favere viderentur: *quum pacificas & ad concordiam pertinentes per Iſidorum presbyterum literas nobis miſeris, hinc probamus, quod illas qui pacem falſo jactant, reddere noluerint*. Hieronymus tamen lib. III. Apologiæ pag. 455. de literis ſibi non redditis reum facit Rufinum: *cujus* (Theophili) *epiſtolas ad me ſemper datas, etiam eo tempore, non ignoras, quo mihi eas reddi* PROHIBEBAS. Sed Waſtelius in Vindiciis pag. 535. hac una de cauſſa *non redditas* cenſet, quod Epiphanium ejuſque ſtudioſos vehementer perſtringerent, ideoque haud immerito timeretur, ne redditæ, Hieronymum, ceteroſque monachos acrius irritarent.

VIII. Quum ergo *Iſidorus* ejuſdem ac *Johannes* & *Rufinus*, doctrinæ haberetur, & apud illos Hieroſolymis degeret, non legatus pacis, ſed ſocius Johannis, & adverſarius Hieronymi creditus eſt. *Iſte Iſidorus, qui in cælum tuis laudibus tollitur, idipſum infamatur Alexandriæ, quod tu Hieroſolymæ: ex quo non legatus adveniſſe videretur, ſed ſocius*, ait Hieronymus in epiſtola ad Pammachium. Paullo poſt ſciſcitatur ſitne Iſidorus *adverſarius an legatus*? Quare hic *tribus vicibus* fruſtra Bethleemum profectus, ut Hieronymum cum Johanne in concordiam redigeret, re tandem infecta, diſceſſit, ſecum Alexandriam ferens ad Theophilum, Johannis epiſtolam, ſive *Apologiam*, *Iſidoro præſente, & multum collaborante, dictatam, ut idem eſſet & dictator & bajulus literarum*, inquit Hieronymus, qui eaſdem literas, utpote in ſe mordaciſſimas, fuſe refellit in iis, quas ad Pammachium & Theophilum ſcribit, unde illarum fragmenta in unum collegit Waſtelius pag. 530. 531. Gennadius in Catalogo cap. XXX. eandem Apologiam indicare videtur, ubi ait, Johan-

nem *adverſus obtrectatores ſtudii ſui librum* ſcripſiſſe, *in quo oſtendit Origenis ſe ingenium, non fidem ſequutum*. Quam porro Theophilus ægre tulerit, Hieronymum pacis conditiones per legatum ſuum oblatas reſpuiſſe, ſatis aperte ſignificavit, dum aliquo tempore ejus literas nullo reſponſo dignatus eſt. Sed crebra officia, quibus Patriarcham vel voce vel ſcripto Hieronymus ſedulo interpellavit, tandem cor hominis mollierunt. Itaque diuturnum ſilentium rupit Theophilus, Hieronymo tamen de ſacrorum canonum obſervantia monito, quod nimirum epiſcopo ſuo Hieroſolymitano nequaquam pareret, fratriſque Pauliniani ordinationem adhuc defenderet. Sancti doctoris reſponſum tom.IV. epiſt.LVIII. alias LXVIII. in nova ejus operum editione, quam hactenus ſequuti ſumus, plus querimoniæ, quam conjunctionis & amicitiæ cum Theophilo ſigna præſefert. *Meminerit*, inquit, *beatitudo tua, quod eo tempore, quo nobiſcum* TACEBAS, *nunquam ab officiis meus ſermo ceſſaverit; nec conſideraverim quid tu pro diſpenſatione tunc faceres, ſed quid me facere conveniret*; & paullo infra: *quod de canonibus eccleſiaſticis mones, gratias agimus; quem enim diligit Dominus, corripit, & flagellat omnem filium, quem recipit. Sed tamen ſcito, nobis nihil aliud antiquius eſſe, quam Chriſti jura ſervare, nec patrum transferre terminos, ſemperque meminiſſe Romanam fidem Apoſtolico ore laudatam, cujus ſe eſſe participem Alexandrina Eccleſia gloriatur*. His verbis fortaſſe innuit, ſe propter fidem a Johannis communione receſſiſſe, quaſi eam ipſe Theophilus parum ſequeretur. Poſtremo illum ſuper *nefaria hæreſi* (Origeniana) *quam in multa patientia gerit, multis Sanctis* diſplicere concludit. In ea, quæ ſtatim ſequitur, epiſtola, ait, ſe accepiſſe Theophili *ſcripta emendantia* VETUS *ſilentium*.

CAPUT IV.

I. *Schiſmatis Hieroſolymitani finis*. II. *Rufini & Melaniæ opera extinctum*. III. *Palladius Hiſtoricus & epiſcopus probatiſſimus cum Palladio hæretico male confuſus*. IV. *Anaſtaſis ædes, ubi Hieronymus & Rufinus ad mutuam pacem redierunt*. V. *Rufinus nullius erroris compertus*. VI. *Inter Jo: Hieroſolymitanum ab erroribus vacuum Hieronymumque perfecta neceſſitudo integrata*. VII. *Rufinus cum Melania Romam revertitur*. VIII. *Melaniæ reditus vera cauſſa exquiritur*.

I. SChiſma Hieroſolymitanum, quod per triennale ſpacium convaluerat, ut ſolum cœlitus tolli poſſe videretur, tandem A. D. 397. extinctum eſt. Quo tamen certo auctore, ignoratur, licet Baronius A.D. 393. §. XXXII. Theophilum, quod pridem obtinere non poterat, demum auctoritate ſua obtinuiſſe, non immerito exiſtimat. Sed quia ſeries temporum in operoſis Annalibus non raro luxata fatiſcit, ideo exitus magnæ hujus controverſiæ ibidem quadriennii anachroniſmo laborat,

rat,

Digitized by Google

rat, cujus rei veritas facile oſtenditur; nam Palæſtinæ altercatio adhuc fervebat quo tempore Sanctus Hieronymus commentabatur in Jonam, ubi quum de corruptione & incorruptione corporum loqueretur cap. II. hæc in literas miſit: *hoc illi ad occaſionem ſuæ ducunt hæreſeos, ut ſub perſona Chriſti mentiantur Antichriſtum, Eccleſias* TENEANT, *ut ventrem pinguiſſimum nutriant, & carnaliter viventes contra carnem diſputent*. Hæc quæ defenſores Origenis evidentiſſime feriunt, iis conſonant, quæ alibi a Viro Sancto in Johannem Hieroſolymitanum dicta jam memoravímus; verba enim *ut Eccleſias teneant*, epiſcopos denotantia, ad unum Johannem referenda ſunt, contra quem Hieronymus uſque ad hunc A. D. 397. certavit. In eum vero nequaquam ſic ſcripſiſſet ſtatim a pace inita. Porro in præfatione ad eundem prophetam diſertis verbis affirmat, ſe ad *Nepotianum vel pro Nepotiano duos libros* edidiſſe, qui *Epitaphium* appellantur. Hujus epitaphii epocham A.D. 396. illigari ſupra in Chromatio lib. III. cap. III. §. III. jam demonſtravimus. Quare nonniſi hoc tempore Hieronymus commentabatur in Jonam, necdum cum Johanne Hieroſolymitano in concordiam redactus, cujus communioni poſtmodum reſtitutus, nunquam ſcriptis in illum exarſit. Rufinus. Lib. IV. C. IV.

II. Hoc loco prætereunda non ſunt quæ de *Rufino* & *Melania* leguntur apud Palladium in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXVIII. quoniam non modicam lucem rebus noſtris adferre poſſunt. Hæc ſunt ejus verba ex antiqua verſione Heraclidis: *illos etiam quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum ſe ab eccleſia ſeparabant, ſanctæ rurſus eccleſiæ reddiderunt*. Baronius, qui hæc recitat A. D. 372. §. XCIX. *Paulinum, Antiochenum Epiſcopum* hic deſignari opinatur, quem contra *Meletium*, licet catholicum, ab Arianis tamen ordinatum, in cathedra Antiochena collocaverat Lucifer Calaritanus Epiſcopus, Sedis Apoſtolicæ legatus, unde ibi maximum ſchiſma conflatum eſt, quod tamen A. D. 378. Chryſoſtomus aliique extinxerunt; non vero *Melania*, neque *Rufinus*. Et ſane Hieroſolymis exſtitiſſe *quadringentos monachos, propter Paulinum* Antiochenum ab Eccleſia Hieroſolymitana diviſos, omnino incredibile eſt. Si aliquis unquam fuiſſet, hunc unum Hieronymum dici oporteret, quem Paulinus presbyterum ordinaverat, ex Baronio A. D. 378. §. LXXII. Sed propter hanc cauſſam Hieronymum ipſum, nedum *quadringentos monachos*, ab Hieroſolymitana eccleſia deſciviſſe, non eſt veritati conſentaneum: idque poſt hactenus dicta ferri non poteſt. Hinc *Petri Vvaſtelii* ſententiam, a quo ceteroqui in aliis nos diſcrepare non diffitemur, hoc loco expanſis ulnis amplectimur, dum is primus omnium in Vindiciis Johannis Hieroſolymitani pag. 534. *Pauliniani* apud Palladium, ſcriptorem Græcum, non *Paulini* legendum eſſe animadvertit, itaut *Rufino* & *Melania* maxime adlaborantibus, monachi Bethleemitæ, qui, duce Hieronymo, propter ordinationem *Pauliniani* ab Epiphanio factam, & ab Johanne improbatam, Eccleſiæ Hieroſolymitanæ communionem deſeruerant, eidem poſtremo coalue-

RUFINUS. LIB.IV. C. IV. coaluerint. Hieronymus hunc numerum monachorum in ſchiſmate viventium, generatim innuit his verbis in epiſtola ad *Pammachium* contra Johannem: TANTAM *fratrum* MULTITUDINEM, *et monachorum choros, qui tibi in Palæſtina non communicant*. Atqui ſchiſma Antiochenum non fuit *monachorum*.

III. Non me fugit, a doctiſſimis viris, quorum agmen ducit *Baronius* A.D. 388. §. CVII. *Palladii*, utpote *Rufino* amici, auctoritatem elevari, quaſi Origeniana labe corruptus his turbis & ipſe interfuerit, quem propterea *Epiphanius* in fine epiſtolæ ad *Johannem* Hieroſolymitanum, ita perſtrinxerit: *Palladium vero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, et nunc miſericordia Dei indiget, cave, quia Origenis hæreſim prædicat & docet, ne forte aliquos de populo tibi credito ad perverſitatem ſui inducat erroris*. Palladium, quem tunc Hieroſolymis fuiſſe ait Epiphanius, aperte ſugillat etiam Hieronymus in prologo Dialogi contra Pelagianos: *Palladius ſervilis nequitiæ, eandem hæreſim inſtaurare conatus eſt*. Verum hunc *Palladium, ſervilis nequitiæ* hominem, & Pelagianæ hæreſeos alumnum, cum ejuſdem nominis Helenopolitano in Bithynia Epiſcopo, Hiſtoriæ Lauſiacæ auctore, non bene confundi ſtatim patebit. Alter *Palladius* Hieroſolymis morabatur A.D. 394. quo Epiphanius, præſentem & Johannis lateri adhærentem pro hæretico inſimulavit in epiſtola, eodem anno conſcripta. Sed *Palladius* Hiſtoricus ab A. D. 388. ad A. D. 399. ſemper in *Ægypto*, Alexandriæ, in Nitriæ deſertis, atque in Cellulis, qui locus erat in eadem ſolitudine, moratum videmus. Initio Hiſtoriæ ait, ſe primum Alexandrinam civitatem attigiſſe *in ſecundo ſenioris Theodoſii conſulatu*, quod congruit A. D. 388. At vero illuc ſemel profectus, nunquam inde diſceſſit ante A. D. 399. quo ſe *Evagrio* morienti adſtitiſſe teſtatur cap. LXXXVI. *Evagrius* autem obiit circa feſtum Epiphaniæ A. D. 399. ex Tillemontio to. x. pag. 379. *Melania* & *Rufinus* Romam redierunt A. D. 397. ut infra viſuri ſumus. Quare *Palladius* non niſi priuſquam in Ægyptum migraret, ſive ante A.D. 388. *Melania*, & *Rufino*, tunc nondum presbytero, Hieroſolymis familiariter uti potuit, quod de ſe teſtatur cap. V. & CXVIII. Bethleemi integro A. D. 388. moratus eſt cum Poſſidonio ſolitario, quem, ſicut interdum viri etiam ſancti ab affectibus humanis vacui non ſunt, de Hieronymo minus æque loquutum, nos docet cap. LXXVII. Quia vero hic *Palladius* Hiſtoricus præter ſuam cum *Rufino* amicitiam, contra Hieronymum nimis tribuit *Poſſidonio*, ut ibidem, atque etiam cap. CXXII. palam facit; hinc eundem a *Palladio Galata*, qui ab Epiphanio & Hieronymo vapulat, diverſum nequaquam fuiſſe, viri doctiſſimi facile crediderunt. Ceterum *Palladius* cathedram Helenopolitanam inſcendit circa A. D. 400. quo contra *Antonium* Epheſiuum Epiſcopum interfuit Concilio Conſtantinopolitano, fortaſſe ordinatus a Sancto Johanne Chryſoſtomo, cui prætenſus Palladii Origeniſmus objectus eſt A. D. 403. in pſeudo-ſynodo ad Quercum apud Photium

tium cod. LIX. Idem *Chryſoſtomus* in exſilium truſus A. D. 404. ad *Palladium* ſcripſit epiſtolam CXIII. ſe ſuamque cauſſam ejus precibus commendans. *Palladius* ei pro virili opem laturus, Romam advolavit, teſte altero Palladio in Vita Chryſoſtomi pag. 26. & ipſomet in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXXI. Pro Chryſoſtomo, epiſcopatu & ipſe dejectus, multiſque ærumnis afflictus, tandem ad Eccleſiam *Aſponenſem* in *prima Galatia* poſitam tranſiit, ut auctor eſt Socrates lib. VII. cap. XXXV. Poſtquam circa A. D. 420. Hiſtoriam Lauſiacam ſcripſiſſet, ſic dictam a *Lauſo*, in Aula Imperiali cubiculario, cui eam nuncupavit, diem obiit ante A. D. 431. quo in Concilio Epheſino interſuit Palladii ſucceſſor, Euſebius Aſponenſis in Galatia Epiſcopus. Titulo *Confeſſoris* ob defenſum invicto animo Chryſoſtomum merito habetur illuſtris, cui ſcriptores æquales ſpiritum propheticum tribuunt, & Romæ, tanquam Præſul maxime catholicus, qualis habitus eſt in toto Oriente, ab Innocentio I. ſummo Pontifice exceptus fuit, contemta accuſatione Origeniſmi, quanquam Romæ, triennio citius, in Origeniſtas clamatum fuiſſet. Ibidem hac occaſione, ſe in domo *Melaniæ* omni officiorum genere cumulatum, ſeque inde proficiſcentem, liberaliſſime adjutum, teſtatur cap. CXXI. Hæc & alia, quæ ſpectant hunc probatiſſimum virum, fuſe & accurate perſequitur Tillemontius tomo XI. pag. 500. Quare ſatis patere arbitror, ejus auctoritatem & nominis famam nullo crimine hæreſeos poſſe labefactari, adeoque maxima injuria cum alio *Palladio Galata*, malæ fidei homine, fuiſſe confuſum. Ceterum, ſicut *multis Palladiis* circa idem tempus viventibus, facile fuit unum cum alio conflari; etenim *Iſidorus* Peluſiota plures epiſtolas ad *Palladium* ſcripſit, alias Sanctus Athanaſius ad alium, a quibus alius fuit quoque *Palladius*, quem tangit Epiphanius, aliuſque auctor Vitæ Sancti Johannis Chryſoſtomi; ita eidem fato ſuccubuit *Rufinus* noſter Concordienſis; multis enim *Rufinis* eadem ætate florentibus, cum alio & ipſum immerito coaluiſſe poſtmodum oſtendemus. Nunc ab omni ſuſpicionis nota purgato *Palladio*, Hieronymus & *Rufinus* poſt tantum diſſidium, mutuo ſe complectentes; nos Hieroſolymam vocant.

IV. More ſolemni, in *Anaſtaſi*, poſt ſacrificium Miſſæ, Hieronymi *Rufinique* animos ad pacem compoſitos fuiſſe, nos dubitare non ſinit Hieronymus, qui in libro III. Apologiæ pag. 466. id prodit his verbis: *in Anaſtaſi, immolato agno, dexteras junximus*. In nova editione pro *Anaſtaſi* perperam legitur *Anaſtaſii* pag. 462. Hæc *Anaſtaſis* fuit ædes, in loco *Dominicæ reſurrectionis* a Conſtantino Magno conſtructa, unde nomen traxit. Conſtantinus enim Hieroſolymæ duas baſilicas in totidem locis erexit, unam in loco *paſſionis*, quæ *Crux* & *Martyrium*; alteram in loco *reſurrectionis*, quæ proprio nomine *Anaſtaſis* dicta eſt. Utramque memorat Hieronymus epiſt. XXXVIII. alias LXI. ad Pammachium adverſus Jo: Hieroſolymitanum pag 312. *nonne*, inquit, *quum de* ANASTASI *pergeretis ad* CRUCEM, *& ad eum* (Epiphanium)

omnis

omnis ætatis & ſexus turba conflueret, offerens parvulos, pedes deoſculans, fimbrias vellens, &c. Ergo ex *Anaſtaſi* ad *Crucis* ædem ibatur. Plura vide apud *Sirmondum* tomo IV. operum pag. 436. & 704. ubi veterem nummum ANACTACIC Græce inſcriptum egregie interpretatur. Adi etiam Cangium in Diſſertatione de Nummis inferioris ævi §. LXVI. & Henricum Valeſium in epiſtola de *Anaſtaſi* & *Martyrio* ad calcem Euſebii pag. 304. Edit. I. ubi unam ædem *Anaſtaſin*, a Conſtantino erectam, fuiſſe contendit. Adamnanus lib. I. de locis ſanctis cap. IV. in Actis Sanctorum Mabillonii Sæculo III. Parte II. pag. 506. teſtatur, *inter Anaſtaſin*, & *Martyrium in Calvariæ loco* fuiſſe *plateolam*. Hanc *Sanctam Anaſtaſin* memorat etiam Jo: Cantacuzenus lib. IV. Hiſt. cap. XIV. pag. 757. editionis regiæ, ſed in contextu Græco. Hæc de loco, in quo Hieronymi & *Rufini* diſſidentes animi coaluerunt: quo ſane loco ſanctior haberi non poterat. Hieronymus ante verba ſuperius explicata, ait pag. 462. *junximus dexteras, abeuntes profecuti ſumus*, dixeratque ibidem Rufinus: *vos nobis pacem proficiſcentibus dediſtis*; etenim paullo poſt in Occidentem remeavit, quo *Hieronymus* ad eum ſcribens epiſt. XLII. alias LXVI. ſacramento affirmavit, ex parte ſua poſt reconciliatas amicitias nullum *interceſſiſſe rancorem*.

V. Baronius A. D. 393. §. XXXII. putat in hac pace errores Origenis ſilentio damnatos. Sed Hieronymus bona fide, *Rufinum* nullius erroris compertum agnovit; *Rufinus* vero, ſe nullum damnaſſe profitetur in lib. II. Invect. *nunquam ego ſequutus ſum errantem; aut alium quempiam, niſi Eccleſiam Catholicam, ſequar, Nunquid mea aliqua* PROFERRE *potes ſcripta, in quibus me vel in juventute erraſſe convincas?* Pace firmata, *Paulinianus*, cujus ordinatio diſcordiæ origo potiſſima fuerat, in monaſterio Bethleemi, quod Hieroſolymitano Epiſcopo ſuberat, habitare permiſſus; unde illum poſtea Hieronymus anno inſequenti Stridonem miſit, ut, vendito patrimonio, monaſterium ab ſe conſtructum, liberaliter ſuſtentaret. De hoc in fine epiſtolæ LIV. alias XXVI. ad *Pammachium*, ſic ait: *nos in iſta provincia ædificato monaſterio, & diverſorio propter conſtructo, ne forte & modo Joſeph cum Maria in Bethleem veniens, non inveniat hoſpitium, tantis de toto orbe confluentibus, turbis obruimur monachorum, ut cœptum opus deſerere, nec ſupra vires ferre valeamus; unde, quia pene nobis illud de Evangelio contigit, ut futuræ turris non ante ſupputaremus expenſas, compulſi ſumus fratrem Paulinianum ad* PATRIAM *mittere, ut ſemirutas villulas, quæ barbarorum effugerunt manus, & parentum communium cenſus, venderet, ne cœptum ſanctorum miniſterium deſerentes riſum maledicis & æmulis præbeamus*. Paulinianum in Palæſtinam de patria ſua reverſurum Rufino Aquilejæ viſum apud Chromatium A.D. 399. exiſtimabat Hieronymus in epiſt. LII. alias LXVI.

VI. Quod ad *Johannem* Epiſcopum attinet, concordiam quoque perfectam, cum illo initam, nobis ſuadent verba *Severi Sulpicii* Dialogo

logo I. cap. IV. ubi *Poſtumianus* teſtatur, parochi munus Bethleemi exercuiſſe Hieronymum, quem ſemel inviſit, poſtremoque ſex meuſes cum ipſo moratus eſt: *Eccleſiam*, inquit, *loci illius Hieronymus presbyter regit*; *nam parochia eſt Epiſcopi*, *qui Hieroſolymam tenet*. Hoc largitus haudquaquam fuiſſet Epiſcopus homini adverſario, ſibique non caro. *Rufinus* Invect. lib. II. pag. 420. *Sulpicio* concinens, ait, Hieronymum *traditis ſibi ad diſcendum Dei timorem puerulis*, quod munus parochi eſt, *partes grammaticas* executum, auctores profanos expoſuiſſe. Poſthac Johanni eouſque adhæſit Hieronymus, ut A. D. 397. illius innocentiam patefecerit *Theophilo* Alexandrino, querelas in eum excitanti, ut colligere licet ex ſequentibus verbis epiſt. LIX. alias LXX. *ſuper ſuſceptione cujuſdam*, *non debes contra urbis* HUJUS (Hieroſolymæ) *dolere Pontificem*, *quia nihil tuis literis præcepiſti*. *Et temerarium fuit*, *de eo*, *quod neſciebat*, *ferre ſententiam*. *Tamen reor*, *illum nec audere*, *nec velle te in aliquo lædere*. Bono animo ſanctiſſimi viri Johannes quoque reſpondit, nam A. D. 404. Bethleemi interfuit ampliſſimo funeri Paullæ Romanæ, ut ipſemet Hieronymus honoris cauſſa teſtatum reliquit in ejuſdem piæ feminæ Epitaphio, ſive epiſt. LXXXVI. alias XXVII. Quam bene Johannes audierit apud Sanctum Auguſtinum, magnus doctor locupletiſſime oſtendit in lib. II. cap. LI. contra Petilianum, ubi ait: *Cathedra tibi quid fecit Romanæ Eccleſiæ*, *in qua Petrus ſedit*, *& in qua hodie Anaſtaſius ſedet*: *vel Eccleſiæ Hieroſolymitanæ*, *in qua Jacobus ſedit*, *& in qua* HODIE JOHANNES *ſedet*; *quibus nos in catholica unitate connectimur*, *& a quibus vos nefario furore ſeparatis*. Paulinus Nolanus epiſt. XXXI. alias XI. ad Sulpicium Severum, & Zoſimus ſummus Pontifex epiſt. IV. ad Africanos, in Conciliis Labbei to. II. pag. 1561. *Sanctum* ante, & poſt mortem appellaverunt: quod nomen *datum aliquando homini hæretico nemo dicere jure poterit*, auctore Baronio ad Martyrologium Romanum cap. VII. RUFINUS. LIB. IV. C. IV.

VII. Animis utrinque compoſitis, poſt vitam tot annos procul a patria inſtitutam, cura in Occidentem revertendi *Rufini* animo inſedit. Quare *Melaniæ* ſeniori, cui a primo in Orientem adventu ferme ſemper adhæſerat, Romam iter meditanti, comes acceſſit. Hieroſolymis diſcedenti pacem dedit Hieronymus, junxit dexteram, abeuntem proſequutus eſt, quemadmodum lib. III. Apol. pag. 462. *Rufino* fatetur, qui illi hoc exprobraverat, *vos nobis pacem proficiſcentibus dediſtis*. Sic autem reſpondit Hieronymus: *pacem dedimus*, *non hæreſim ſuſcepimus*; *junximus dexteras*, *abeuntes proſequuti ſumus*. In epiſt. XLII. alias LXVI. animi ſui teſtem Dominum appellat, *poſt reconciliatas amicitias nullum interceſſiſſe rancorem*, ut *Rufinum* læderet. Initio poſtea lib. III. Apologiæ non diffitetur, ante ultimam cum eo ſimultatem, ex verſione libri Periarchon exortam, de qua infra loquemur, ſe viciſſim ab *Rufino* laudatum, ut *verum collegam & fratrem*. Rufinus ergo in priſtinam neceſſitudinem cum veteri amico reſtitutus, ſalute reddita, acceptaque, & *San-*

RUFINUS. LIB.IV. C.IV. & *Sanctæ Melaniæ ſpiritali in via comes*, teſte Paulino epiſt. XXVIII. alias IX. §. 5. in Italiam trajecit. Sed Melaniæ rebus examinandis mihi aliquanto accuratius inhærendum eſt, quia inde Rufini geſtorum veritas pendet.

VIII. *Publicola* Melaniæ filius, adhuc puer, ut dictum eſt, in prætura urbana relictus, virtutum omnium perinde ac honorum civilium gloria, matre abſente, inſignis evaſerat. Albinam uxorem, nobiliſſimo Cejoniorum ſtemmate ortam duxerat, cujus geneſim ex intimis penetralibus vetuſtatis ab ſe erutam illuſtravit Henricus Noriſius in Adventoria. Ex hoc Publicolæ & Albinæ conjugio Melania *junior*, & Publicola item *junior* prodierunt, ut poſtea conſtabit. Melania *junior* Piniano clariſſimo adoleſcenti, cujus parens Severus, ex Proſopographia Codicis Theod. to. VI. pag.384. col.2. A.D. 382. Africæ Italiæque præfuerat, invita nupſit; quippe quæ Melaniæ aviæ literis, virtutumque fama & exemplis ad vitæ ſanctioris genus capeſſendum excitabatur. Demortuis tamen duobus filiis ab ſe genitis, Publicolaque parente ſuperſtite, caſtitatis ſervandæ, a conjuge Piniano, adhuc gentili, venia impetrata, omni rerum terrenarum ſtudio renunciavit. Hæc Palladius, illorum aliquando hoſpes, in Hiſtoria Lauſiaca cap.CXIX. cui conſonant Acta Melaniæ junioris apud Surium die XXXI. Decembris. Melania *ſenior* ejuſmodi nuncio accepto, ut neptem, in propoſito confirmatam, a pravis opinionibus averteret, *navem adſcendit, & Cæſarea navigans viginti dierum ſpacio Romam venit*, inquit Palladius cap.CXVIII. Baronius A.D. 397. §.III. aliam itineris cauſſam adſignat, Romam nempe Origeniſmi invehendi ſtudium, cui tamen Melaniæ junioris ſeceſſus, apud vulgus obtentu fuerit. Opinionis vero ſuæ Baronius auctorem non dedit; conjecturis tantum obſequutus eſt, inquit Huetius in Origenianis lib.II. cap. IV. Sect. I. §.XVI. pag. 204. Idem Palladius ubi Melaniam ſeniorem *ſexaginta annos* tunc natam affirmat, tempora invertit; hanc enim ætatem tantummodo exegerat A. D. 410. quo iterum in Palæſtinam itura, ex Urbe diſceſſit. Si autem A. D. 371. quo primum illuc ſolvit, *viceſimum ſecundum* ætatis annum Palladius eidem adſignat cap. CXVII. adſtipulante etiam Sancto Paulino epiſcopo Nolano in epiſt.XXIX. alias X. §. 8. qui *teneris adhuc annis* viduam, ſæculo valedixiſſe declarat; inde conſequens eſt, A. D. 397. quo in Urbem rediit, non *ſexaginta*, ſed *quadraginta ſeptem* annos dumtaxat egiſſe. Adde *tredecim*, elapſos ab A. D. 397. ad A. D. 410. quo illuc remeavit, exſurgunt *ſexaginta*. Quare Palladius hac in re *tredecim* annorum prochroniſmum admiſiſſe videtur.

CAPUT

CAPUT V.

I. *Rufini & Melaniæ Nolam adventus*. II. *Quo tempore acciderit*. III. *Paulini Nolani epiſtolarum chronologia reſtituitur, unde Rufini & Melaniæ itus & reditus epochæ confirmantur*. IV. *Palladius cum Paulino in concordiam redactus*. V. *Paulini Natalium chronologia reſtituta, & Melaniæ Rufinique reditus epocha iterum confirmata*. VI. *Baronii ſententia de Rufino, individuo Melaniæ comite, defenſa*.

I. DUM *Palladius* Melaniam e Palæſtinæ portu Cæſareenſi Romam continuo veniſſe, teſtatur, itineris *terminum*, non *curſum* præ oculis habuit, quippe Neapolim primum adpulit, unde magno, qui occurrerant, procerum cognatorum agmine ſtipata, Nolam ad Paulinum divertit, ut ipſemet auctor eſt in epiſt. XXIX. alias X. §. 12. ad Sanctum Severum Sulpicium, cui Paulinus præ gaudio exſiliens, tantæ feminæ laudes mirifica ſua eloquentia deſcribit. Sed verba Paulini, quæ Melaniæ adventum ob oculos ponunt, hoc loco prætereunda non ſunt: *reliqua ejus* (Melaniæ) *negocia ac tempora tranſilibo, & hoc ipſum, quo* REMEANS NAVIGAVIT, *ut curſum ipſius æmuler, transfretabo, quo citius ſermonem meum, in ejus* ADVENTU *exponendo determinem: in quo magnæ Dei gratiæ ſpectator fui. Neapolim urbem, brevi ſpacio a Nolana, qua degimus, civitate, diſtinctam* (ſive diſtantem) *advecta eſt, ubi filiorum nepotumque occurſu excepta, mox Nolam ad humilitatis noſtræ hoſpitium feſtinavit: quo nobis advenit ambitioſo ditiſſimorum pignorum vallata comitatu. Vidimus gloriam Domini in illo matris filiorumque itinere quidem uno, ſed longe diſpari cultu. Macro illam & viliore aſellis burico* (ideſt breviori equo) *ſedentem tota hujus ſæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant, circumflui Senatores proſequebantur, carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente*. Hæc Paulinus, qui epiſtolæ §. V. *tunica lanea*, quam a *Melania* acceperat, Severum donatum voluit, & epiſt. XXXI. alias XI. §. 1. memorat *partem particulæ de ligno divinæ Crucis*, Johannis Hieroſolymitani munere, ſibi tunc ab eadem allatam, cujus *ſegmentum atomum* (ſive fruſtulum) *tubello aureolo* incluſum, ad Severum tranſmiſit, reliquum in æde Sancti Felicis, ab ſe conſtructa, depoſuit cum epigrammate, quod legitur epiſt. XXXII. alias XII. §. XI. Melaniæ familia, teſte Palladio cap. CXX. *habitabat in agris aliquando quidem Siciliæ, aliquando vero Campaniæ*, ubi Nola, ideoque advenienti Melaniæ cognatos protinus occurriſſe facile intelligimus; illam enim *magnifice a ſuis, Roma euſque profectis*, exceptam dicere cum Noriſio lib. I. cap. II. Hiſtoriæ

Pelagianæ, vetat Melaniæ improviſus poſt brevem xx. dierum navigationem in Neapolitanum portum non prænunciatus adventus. Hujus certum tempus ex collatis inter ſe Paulini locis patebit.

II. Paulinus in adducta epiſt. XXIX. alias X. §. 6. ait, *Victorem* monachum, Sulpicii Severi tabellarium, ſeu *librigerum*, ut vocat epiſtola præcedenti §. 4. Nolam iis diebus adveniſſe, quibus Melania ex Palæſtina etiam advenerat. Atqui in præcedenti eadem epiſtola ſcribit, Victorem, *decedente jam hieme*, nimirum initio veris, ab ſe Nolæ ſuſceptum. Ergo huic tempori, navigationi congruo, Melaniæ adventus certo illigatur. Verba Paulini, ſerum *Victoris* reditum ad Sulpicium, excuſantis, hæc ſunt in epiſt. XXVIII. alias IX. §. 3. *quod ad te, tardius pacto, rediit* (Victor) *ne imputes pedibus ejus, qui non pigritiæ vitio, ſed obedientiæ ſtudio apud nos diutius reſtiterunt. Reputa tamen tempus, non quo dimiſſum eum indicaſti, ſed quo miſiſti; & videbis de placita inter nos retinendi Victoris neceſſitudine, ſtare rationem mihi.* NON *enim* AD HIEMEM, *ut ſcripſeras, apud nos* EXIGENDAM, ADFUIT, *ſed ut aſſeruit, de Narbonenſi* (pago) *ubi fratri Poſtumiano occurrerat, remiſſus ad te, tunc a te iterum profectus eſt, quum ad me directus, pervenire potuiſſet. Jam igitur* HIEME DECEDENTE SUSCEPTUM, *neceſſe habui* VERNIS MENSIBUS *detinere. Et quia breve ſpacium videbatur, quod illico ſolemnitas paſchalis concluderet, quum & infirmiſſimus per idem tempus fuiſſem, ut ad reſcribendi negocium non valerem, appoſui de diebus æſtivis moras ejus, ut compenſarem tecum, ſi tantum in eo tui temporis uſurparem, quantum tu in eodem occupaveras de diebus hibernis, unde concedam, ut ſi autumno pervenerit ad unanimitatem tuam, ut hiemem rurſus impendat tibi.* Ex his liquet, Paulini epiſtolarum vulgatum ordinem alicubi eſſe præpoſterum, atque adeo illam epiſtolam, quacum *Victor* in Aquitaniam ad *Severum* remitti dicitur, in vulgatis editionibus præponi, quum poſtponenda illi ſit, quæ ſtatim ſubſequitur, ubi Paulinus *Severum* de Victore, ab ſe tunc recens ſuſcepto, certiorem facit. Inſuper in hac eadem poſteriori epiſtola, Melaniæ ex Oriente Nolam adventus deſcribitur, poſtquam Nola Romam profecta jam fuerat. In priori ſit ſermo de *Rufini* diſceſſu, quem Paulinus Melaniæ *comitem* vocat. Quare hæc non prior, ſed poſterior ordine & tempore, illa non poſterior, ſed prior cenſenda eſt.

III. Utrique epiſtolæ, ad *Severum* datæ, ſubnecti debet epiſt. XLIII. alias XXXV. ad Deſiderium presbyterum, ad quem Paulinus ſcribit, *Victorem*, ab ſe cum epiſt. XXVIII. alias IX. ex præſcripto Severi in Gallias antea remiſſum, ut *ad vindemiæ dies occurreret*, deinde ob ſubitos rerum obices iterum Nolam reverſum, *quum hiems navigationem, & itinera metus clauderent: quibus* (Victor) *impeditus atque* REVOCATUS *neceſſitati præſtitit* LONGAM *dilationem, qui procraſtinationem, rogatus, negaverat caritati.* Quinque menſium ſpacio ab *Junio* ad *Novem-*

Novembrem A. D. 397. *navigationem & itinera metus clauſit* ob apparatum belli Gildonici, in Africam tranſmittendum, ut notat Jacobus Gothofredus in Chronologia Codicis Theodoſiani pag.cxxxvii. Autumnali & hiberno receptui *Victoris*, acceſſit longa ægrotatio, & valetudinis reficiendæ neceſſitas, quæ illum etiam anno inſequenti 398. Nolæ detinuerunt uſque ad menſem Junii, quo *Paulinus* una cum ipſo *Romam* petiit, de more celebraturus feſtum Apoſtolorum Petri & Paulli: eoque celebrato, *Victor* diſceſſit, *ut illum* (Severus) *ſi non eodem* ANNO *quo ſperaverat, ſaltem eodem tempore* (vindemiæ) *quo juſſerat, occurſum reciperet*, inquit Paulinus. Per has moras *Victoris*, quas in A. D. 397. & 398. cecidiſſe evidens eſt, Paulinus plures ad Severum ſcripſit epiſtolas DIVERSO *tempore, prout impetus feſtinationum habebat, ſicut ipſorum varia lectione monſtrabitur*. Sic ille ad *Deſiderium*. Ex his epiſtolis duæ jam memoratæ ſuperſunt, a *Victore* una cum aliis & hac *tertia*, in *Gallias* perlatæ. Sed huic *tertiæ* Jo; Baptiſta Brunus, qui novam operum Paulini editionem accuravit Pariſiis A. D. 1685. vim fecit, traxitque invitam ad A. D. 406. quum tamen prodierit A. D. 398. Chiffletius in Melaniæ chronologia diſponenda, unius anni metachroniſmo peccans, datam exiſtimavit A. D. 399. in ſuo Paulino illuſtrato Parte II. cap.xix. etenim cap.xi. reliquas duas jam laudatas epiſtolas copulavit cum A. D. 398. quo Melaniæ Nolam adventum reduxit, quia non ineunte A. D. 372. ſed inſequenti ex Urbe in Ægyptum tranſvectam putavit. Hinc ſemel admiſſo errore chronologico, ſæpius impoſterum labi neceſſe fuit. Itaque ordo earundem epiſtolarum noſtra ſententia ſic eſt digerendus.

1. Epiſtola xxix. alias x. ad Severum, data eſt ipſo *vere* A. D. 397. poſtquam Victor Nolam advenerat, & *Melania* illinc Romam profecta fuerat.

2. Epiſt. xxviii. alias ix. ad Severum, data eſt *in fine æſtatis* ejuſdem anni 397. *Victore* ad profectionem parato.

3. Epiſt. xliii. alias xxxv. ad *Deſiderium*, data eſt A. D. 398. *poſt feſtum Apoſtolorum*, Victore in *Gallias* profecturo.

Ergo Tillemontius, & ab eo in nova editione Paulini adjutus Jo: Baptiſta Brunus, *duas priores* epiſtolas A.D. 402. ac *tertiam* A. D. 406. ſcriptas immerito cenſuerunt. De prioribus quidem ſi id verum foret, Melania in Oriente navigaſſet A. D. 377. poſt jam extinctam perſecutionem Arianorum: quod ſtare nullo modo poteſt; nam Paulinus, qui Melaniam POST QUINQUE LUSTRA ad ſe reverſam affirmat, eandem *tempore illo Valentis, quando eccleſiam Dei vivi, furor Arianorum, Rege ipſo impietatis ſatellite, perſequebatur*, fugatis & apprehenſis Catholicis, præſto fuiſſe teſtatur in laudata epiſtola xxix. §. II. cui omnino ſimiliter loquitur Palladius cap.cxvii. Hanc procellam A. D. 372. & 373. ſæviiſſe, extra omnem controverſiam eſt, ut pridem uberrime oſtendimus.

RUFINUS. LIB. IV. C.V.

IV. Palladius cap. CXVIII. *quinque luſtra* ad *viginti ſeptem* annos dilatat. Sed ex *Melaniæ* itus & reditus epocha, *Hieronymi* & *Paulini* graviſſimis teſtimoniis ſuffulta, certum eſt, exſurgere annos tantum XXV. unumque & alterum illum menſem primæ navigationi impenſum *ingruente jam hieme* ſub finem A. D. 371. quem eundem menſem, *unum* & *alterum*, Paulinus, rotundo *quinque luſtrorum* numero uſus, neglexit, Palladius pro *anno toto* accepit, toto etiam A.D. 398. ſuperaddito, quo Melaniam, ipſe in Ægypto degens, Romam adveniſſe intellexerat. Sic Palladius neceſſario explicatus, nequaquam a Paulino diſſentit, neque ullis Criticorum caſtigationibus indiget, e quorum numero eſt Pagius A. D. 397. §. V. & etiam Baronius anno eodem §. II. Ad hæc Palladius, in ſerie temporum minus, quam rerum, diſponenda, accuratus, annis XXVII. quos a *Melania* ſimul & *Rufino* Hieroſolymæ ſic, ut dixi, tranſactos enumerat, etiam totos ſex illos immiſcet, quos Rufinus, annumque *dimidium*, quem Melania, in Ægypti mora impenderunt. Nec Palladius a Palladio diſſentit, dum in uno eodemque cap. CXVIII. poſtquam dixiſſet, Melaniam XXVII. annos hoſpites Hieroſolymis excepiſſe, deinde ait, illam *triginta ſeptem* annos ibidem hoc pio munere perfunctam. Etenim priori loco *tempus peregrinationis* ab A. D. 371. ad A. D. 398. reſpexit, in altero ſuperaddidit *moram* & *domicilium* a ſecunda peregrinatione, ſive ab A. D. 410. quo ex Italia Hieroſolymam remeavit, ad A. D. 420. quo ibidem, ut hinc videmus, vivere deſiit. Tillemontius, vir alias in explanandis antiquæ hiſtoriæ difficultatibus maxime ſtrenuus, quum Hieronymi, Paulini, & Palladii nodos circa Melaniæ itum, reditum, moramque exſtricare non poſſet, nulli conveniens, & ſibi minime conſtans, multis ſeſe ambagibus involvit in notis ad ejus vitam tomo X. pag. 821. quæ hic repetere non vacat, nec præſtat, quum ex hactenus dictis ejus chronologicæ hac in re divinationes evaneſcant, quæque negocium faceſſere videbantur, planiſſima fiant.

V. Hæc quæ hactenus dicta ſunt, fuſius perſequi oportuit ad firmandum, Rufini & Melaniæ reditum nec citius, nec ſerius contingere potuiſſe, quam A.D. 397. quo illum magnus hiſtoriæ eccleſiaſticæ magiſter Baronius omnium optime conſignavit. Verum hæc eadem, ab doctiſſimis viris minime idoneo tempori conſignata, in cauſſa fuerunt, cur & multa alia id genus peccarint, quæ hic raptim ad examen vocabo, ne quempiam fallant, ſi forte, hoc loco non improbata, ſilentio prætermitterentur. Paulinus in fine epiſt. XXIX. alias X. ait, Vitam Sancti Martini, olim ab Severo conſcriptam, ſe Melaniæ, tunc hoſpiti ſuæ, recitaviſſe, quemadmodum prius eam recitaverat *venerabili epiſcopo atque doctiſſimo Nicetæ, qui ex Dacia Romanis admirandus* ADVENERAT, nimirum antequam Melania adveniſſet: quæ, ſi advenit ipſo vere anni 397. utique *Nicetas* hieme præcedenti adveniſſe dicendus erit. Quare omnino fallitur Pagius, qui A. D. 397. §. VI. *Nicetam* poſt Me-

laniam adveniſſe contendit, ideſt inſequenti A. D. 398. Errorem præbuit vulgata chronotaxis epiſtolarum Sancti Paulini, in quarum XXVIII. alias IX. quum Pagius nullam de *Niceta* mentionem factam videret, hoc ſibi ſufficere putavit, ut ſcriptam exiſtimaret priusquam idem epiſcopus ex Dacia Nolam veniſſet, nimirum *ante*, non vero *poſt* epiſtolam XXIX. alias X. Rurſum idem Paulinus in laudata epiſt. XXVIII. §. 6. teſtatur, ſe *quotannis* canere ſolitum Natale carmen Sancto Felici, Nolano presbytero, in ejus die feſto XIV. Januarii: quæ quidem carmina edi cæpta A. D. 393. quindenus numerus clauſit. Horum Natalium *quinto* Nicetas primum interfuit A. D. 397. & poſtmodum *nono*: quod prodiit A. D. 401. auctore Baronio A.D. 397. §. XV. In hoc enim Natali IX. quod eſt Poema XXIV. ſic Paulinus *Nicetam*, tunc Nolæ præſentem, alloquitur v. 330.

> . . . . *Dic quæſo*, REDISTI?
> *Teque ipſum teneo*, *Niceta*, *in quo hactenus æger*
> *Noctes atque dies*, *animo tabente*, *pependi?*
> *Veniſti tandem*, QUARTO *mihi* REDDITUS *anno?*

Hæc merito perſuaſerunt Annalium parenti, Nicetam & *quinto*, & *nono* Natali Sancti Felicis, primum A. D. 397. & poſtmodum quadriennio ſerius A. D. 401. Nolæ viſum. Sane quum Paulinus verno tempore A. D. 397. Melaniæ ſecum verſanti recitaverit Vitam Sancti Martini: quam *Nicetæ* Epiſcopo ante recitaverat, planum fit, *Nicetam* hieme ejuſdem anni 397. die XIV. Januarii primum Nolæ fuiſſe. Sed Pagius A. D. 397. §. VII. ex Chiffletio Parte II. cap. IX. has Paulini Natalium epochas turbat, utque Natale I. ab A. D. 393. avulſum, inſequenti anno defigat, Natale XIII. ex A. D. 405. ad A.D. 406. transferre conatur, propterea quod in eodem Natali XIII. memoretur excidium Radagaiſi Regis Gothorum, quod quum evenerit A. D. 405. ideo ſequenti A.D. 406. carmen illud a Paulino conditum putat, trahitque Natale I. ex A.D. 393. ad A.D. 394. ita ut, Chiffletio & Pagio auctoribus *Nicetas* non AD. 397. ſed 398. Nolæ Natali V. primum interfuerit. Verum hanc ſententiam ab alio etiam recoctam amplecti non poſſumus: quum enim A.D. 405. Gothis Italiam vaſtantibus, ipſique Romanæ urbi incubantibus, Paulino, alias ſui gregis curæ intentiſſimo, haudquaquam vacaverit conſueta die XIV. Januarii hoc ſuum pacis & quietis opus peragere; poſtmodum illud peregit tranſacta hieme, & vere appetente ejuſdem anni 405. adeoque Italia ab irruptione Gothorum jam liberata. Si bene auguror, diſertim hoc exponit Paulinus initio Natalis XIII. quod una cum XI. & XII. ex Ambroſianis codicibus prodiit. Etenim Sanctus vates hoc modo Natalis XIII. initium auſpicatur pag. 72.

> *Candida pax*, VERNI *grata vice temporis*, *annum*
> POST HIEMES ACTAS, *tranquillo lumine ducit*,
> *Signatumque pio Sancti Felicis honore*
> SECURIS *aperit populis*. *Gaudere ſerenis*

Men-

Digitized by Google

RUFINUS. LIB. IV. C. V.

Mentibus ABSTERSA *diri caligine* BELLI
Suadet ovans Felix, quia pacis & ipſe patronus,
Cum patribus, Paulo atque Petro & cum fratribus almis
Martyribus, Regem Regum exoravit, amico
Numine, Romani producere tempora Regni,
Inſtanteſque GETAS *ipſis jam faucibus Urbis*
PELLERE.

Cauſſa latet, cur is, qui hæc in lucem protulit, id ſibi licere putaverit, ut contra fidem codicis in primum verſum tertiam voculam *lætum* de ſuo intruderet, primigenia exploſa, quam ego *verni* fuiſſe ſcio, quamque alias luculenter confirmant verba illa in ſecundo verſu; *poſt biemes actas*. Eadem primigenia vocula *verni*, in qua una rei cardo verſatur, ſatis clare in codice Ambroſiano repræſentatur. Sed hoc atque alia id genus quam plurima veterem codicem cum nova editione conferenti, facile patebunt. Porro *verni grata vice temporis, poſt biemes actas* exprimit illud Horatii libro I. Carminum, Ode IV. *ſolvitur acris biems grata vice veris*. Hæc oſtendunt, Paulinum hoc ſuum Natale carmen XIII. non menſe *Januarii*, ut alias conſueverat, ſed mox ſubſequenti *verno tempore* ceciniſſe, ſtatim poſt deletum Gothorum exercitum; cujus clades *biemi* ejuſdem anni 405. propterea copulatur. Nec ſane ullo unquam anno Paulinus die XIV. Januarii, ideoque *media bieme*, dixiſſet *poſt biemes actas*. Sed neque ulla fuit cauſſa, cur Paulinus ad inſequentem A.D. 406. hoc ſuum Natale XIII. transferre debuiſſet, ipſumque annum 405. ab Anniverſario carmine vacuum dimittere, licet conſueta die XIII. Januarii illud canere nequaquam potuerit. Paulinus certe initium hujus Natalis auſpicatur ab Epinicio ob Gothos, ante initium Veris hoc eodem A.D. 405. proſtratos; ideoque apud Dungalum, qui Paulini Natales XV. enumerat in Reſponſis ad Claudium Taurinenſem in Bibliotheca PP. Lugdunenſi tomo XIV. pag. 218. his plane verbis inſcribitur: *De Gothorum exercitus cum ſuo Rege, interitu*. Ex his patere arbitror, piiſſimum vatem ſtatim a Gothis devictis tranſacto die XIII. Januarii Natale ſuum XIII. ipſo vere anni 405. ceciniſſe. Quum ergo Natale V. fixum maneat A. D. 397. Natale IX. A. D. 401. hocque Natale XIII. A. D. 405. hinc patet *Nicetæ, Rufini* & *Melaniæ* Nolam adventum ex A.D. 397. nullo conatu divelli poſſe. Cetera optandum, Paulini opera omnia per virum induſtrium & accuratum rurſus editum iri, ad veteres codices diligenter exacta, præſertim vero ad Ambroſianum, & Friſingenſem, ſæculi X. ævum referentem, quo Pauliniani Natales XII. continentur. Hunc memorat R. P. D. Bernardus Pezius in Diſſertatione Iſagogica ad tomum I. Theſauri anedoctorum pag. XXVII.

VI. Ad Rufinum, quem Baronius vocat *individuum Melaniæ comitem*, redeamus. Roſvveydus in Hiſtoria eremitica pag. 444. §. 27. Baronio adverſandi potiſſimam rationem deſumit ex ſilentio Paulini in epiſt. XXIX. alias X. ad Severum, ubi de *Melania* copioſe loqu-

quutus, *Rufinum* omnino ſilet. Verum ſi huic argumento ullum pondus ineſſet, ſequeretur, celeberrimam feminam, *ſolam* ad Paulinum iviſſe, quam tamen *ampliſſimo comitatu* ſociatam Paulinus excepit; qui in unius *Melaniæ* laudes effuſus, ceteros nominatim recenſere neglexit. Cum his *Rufinum* exſtitiſſe, jure negari non poteſt. Iterum præſtat Paulinum audire §. 13. *Tugurium vero noſtrum, quod a terra ſuſpenſum cænaculo, una porticu cellulis hoſpitalibus interpoſita, longius tenditur, quaſi dilatatum gratia Domini, non ſolum* SANCTIS, *qui illam* (Melaniam) PLURIMI *comitabantur, ſed etiam divitum illorum catervis, non incapaces anguſtias præbuit*. Inter hos *ſanctos*, ideſt laudabilis vitæ homines, unus, idemque præcipuus erat Rufinus, quem in præcedenti epiſtola, huic jam adductæ, ut oſtendimus, poſtponenda, memoratum videmus; ibi enim Paulinus Sulpicio, veterum Annales ab ſe poſtulanti, quibus nimirum in ſacra hiſtoria texenda uteretur, hoc pacto reſpondet: *nunc operis tui curam gerens, quo te pro utilitate fidei noſtræ inſpiciendis & conferendis præteritorum temporum rationibus occupatum judicaſti, quod de me non habui, de Fratris unanimi opulentiore theſauro petivi, & ipſam adnotationem, quam commonitorii vice miſeras, literis meis inditam direxi ad Rufinum presbyterum, Sanctæ Melaniæ ſpirituali via* COMITEM, *vere* SANCTUM *& pie doctum, & ob hoc intima mihi affectione conjunctum. Si ille has, quæ merito te permovent, de annorum ſive regnorum, non congruente calculo hiantis hiſtoriæ cauſſas non ediderit, qui & ſcholaſticis & ſalutaribus literis* (*ſæcularibus* emendat Baluzius in notis ad præfationem Salviani) *Græce & Latine dives eſt, vereor ne apud alium in his regionibus fruſtra requiramus. Quod ſi præſumptioni de ſe meæ ſatisfecerit, prima occaſione, ſi Dominus faverit, tranſmittam unanimitati tuæ, utcumque mihi ſuper hac ratione reſcripſerit*. Hucuſque Paulinus, qui de homine peregrino, nec ſibi alias viſo, tam ſingularia prodere non poterat. Sed quia Rufinus, *Sanctæ Melaniæ ſpiritali via* COMES, nempe cum ea redux e ſacro itinere Hieroſolymitano, pridem Nolæ fuerat; ideo Paulinus pietatem & doctrinam ejus coram miratus, Severum nunc primum de tanti viri laudibus edocet. De Melania haudquaquam hoc præſtat, quia in *anteriori* epiſtola, quæ ob librariorum inſcitiam nunc eſt *poſterior*, id fuſe præſtiterat. Idem Paulinus in epiſtola XL. alias XXVI. §. 6. Rufinum ab ſe coram de rebus Ægyptiis conſultum, non obſcure his verbis ſignificat, quibus Pſalmi CI. verſum VIII. explanat: *accepi a quodam Sancto, doctiſſimo viro, & cariſſimo mihi, qui non ſolum legendo ſed etiam peregrinando multa cognovit, Pellicanum avem eſſe in Ægypto, vel illis juxta partibus uſitatum, proximis Nilo flumini deſertis oberrare, ſerpentibus veſci, in quos dimicando prævaluerit. Ergo pugnat ut vincat, & victa moritur, Victrix vero & evadit* mor-

RUFINUS. LIB. IV. C.V.

mortem, & acquirit alimoniam. Quod autem nycticorax ſcriptum eſt, nycticoram eſſe verius aſſerebat, idque probabili ratione videbatur oſtendere, quum illam avem hoc loco poſitam diceret, quam appellamus noctuam, quia ſecreto noctibus cantus exerceat & volatus, & obſcuritate tenebrarum, qua fere cuncta caligant animalia, luminetur. Rufinum porro, flagitante Paulino, etiam benedictiones Patriarcharum expoſuiſſe; iterumque in Palæſtinam rediturum, Nolam a Paulino invitatum, poſtea dicemus.

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIÆ LITERARIÆ AQUILEJENSIS LIBER QUINTUS.

De ſcriptis a Rufino Romæ editis.

CAPUT I.

I. *Macarius doctrinam Origenis contra fatum ſibi a Rufino rogat exponi*. II. *Macarii profeſſio & ſtudia*. III. *Pineti cœnobium ubinam ſteterit, in quo Rufinus Urſejo Abbati Regulam Baſilii Magni latinitate donavit*. IV. *Varia de hac Regula proferuntur*. V. *Librum primum Apologetici Sancti Pamphili pro Origene Rufinus Macario nuncupat*. VI. *Ejuſdem Apologetici examen*. VII. *Rufini Diſſertatio pro Origene*.

EO tandem accedimus,unde Rufino ſumma invidia conflata, quæ illius nomen apud poſteros,de re ipſa parum ſollicitos, magnopere labefactare viſa eſt. Romam cum *Melania* nondum advenerat, quum *Macarius* quidam, vir primarius, monachus certe, ut poſtea probabo, contra mathematicos ſeu Fati adſertores, ſcripturus, & in quibuſdam, tanquam arduis, hæſitans, navim in ſomnis adſpexit, eminus per mare adventantem, quæ portum occupans, nodos difficultatum abſolveret. Quid plura? Vix dum *Rufinus* adparuit, *Macarius* ab eo percontatur, quid de argumento, quod manu verſabat, ſentiret Origenes; hujuſque doctrinam ſibi orat exponi. Quum labori ſe ſubducere *Rufinus*, & quadam ex parte tale aliquid operis ab Sancto Pamphilo martyre in Apologetico ſuo conſcriptum ſubjungeret, hunc eundem Macarius ſibi in latinum ſermonem verti, ſemel iterumque flagitavit. Quamvis autem id ſe præſtiturum abnueret Rufinus, proptereaquod *ad latinum ſermonem tricennali jam pene incuria torpuiſſet*, haudquaquàm tamen quin Macario auſcultaret, facere potuit. Quare de *Sancti Pamphili Apologetico* pro Origene, mox de libris *Periarchon* in latinum ſermonem transferendis cogitavit, interjecta propria diſſertatiuncula *de adulteratione librorum Origenis*, ut

Digitized by Google

ab eo, quem male audire didicerat, invidiam amoliretur. Hæc breviter præfari viſum eſt, antequam diſtinctius & latius ſingula percurramus. Eadem narrat *Rufinus* Invectiva I. uti vulgo inſcribitur, verius inſcribenda *Apologia*, ad Apronianum contra epiſt. XLI. alias LXV. S. Hieronymi ad Pammachium & Oceanum.

II. Admonet me hic locus, priuſquam ulterius procedo, ut raptim agam de hoc *Macario*, quandoquidem omni ævo memorandæ controverſiæ originem præbuit. Roſvveydus in notis ad Sanctum Paulinum recte monuit, alium ab eo non videri, ad quem Nolanus antiſtes ſcripſit epiſtolam XLIX. alias XXVI. ubi illum enixe ſollicitat, ut auxilio eſſe velit *Secundiniano*, naufragam navim cum mercibus ex Sardinia advectis, a procuratore Poſtumiani Senatoris repoſtulanti, qui eam in Brutiorum litore occupaverat: quique judicem provincialem declinaturus, Romam aufugerat. Palam eſt, hunc eundem eſſe *Macarium*, quem Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXXIII. inter eos recenſet, qui Pinianum Melaniæ junioris maritum, in Campaniæ & Siciliæ agris agentem, ſacræ exercitationis cauſſa conveniebant. *Similiter etiam*, inquit Palladius, *quidam, nomine Macarius ex Vicaria*. In codice Græco legitur ἀπὸ βικαρίας nempe *Exvicarius*, ſeu vicaria præfectura defunctus. Hanc phraſin aliis exemplis illuſtrat Roſvveydus in Onomaſtico pag. 1059. unde apparet lapſus Abrahami Ortelii in Theſauro geographico, ubi Palladii *Vicariam*, locum quempiam eſſe exiſtimavit, quum ſit nomen officii. Ortelii lapſum correxit Bollandus pag. 90. tom. I. Januarii. A Sidonio lib. I. epiſt. III. *Vicarianus apex*, ab aliis *Vicarianus honor*: & *Vicariana dignitas* paſſim; aut etiam *Vicaria* abſolute dicebatur, ex Sirmondo ibidem in notis. Præfecti prætorio Italiæ *tres Vicarii* fuerunt. I. Romæ. II. Italiæ. III. Africæ. Primi diſpoſitioni Picenum, Valeria, Campania, Brutii, & Avellinates ſuberant, ex Cod. Theodoſiano lib. IX. tit. XXX. quibus equorum uſus lib. V. & LXVIII. lib. XII. tit. I. de Decurionibus, ubi conſule Gothofredum. Adi, ſi lubet, Blondellum de Primatu pag. 917. & Noriſium in Diſſert. de Synodo V. cap. X. Hac prima Romæ *Vicaria* functus fuerat *Macarius*: unde habemus cur Paulinus *Secundiniani* navim ab eo deprecaretur. Vir *fide*, *eruditione*, *nobilitate*, *& vita clarus* dicitur a Rufino lib. I. Invect. qui, eo, uti diximus, etiam atque etiam rogante, Sancti Pamphili & Origenis Opuſcula in latinum ſermonem convertit, eidem Macario triplici prologo inſcripta, ubi *virum deſideriorum*, *& fideliſſimum* FRATREM appellat: quo vocabulo ejuſdem ſecum profeſſionis, nempe *monachum*, tunc fuiſſe deſignat. Certe idipſum prodit his verbis Gennadius in Catalogo cap. XXVIII. *Macarius monachus ſcripſit in urbe Roma adverſus Mathematicos librum: in quo labore, orientalium quæſivit ſolatia ſcripturarum*, nempe Origenis & Pamphili. Huc alluſerat Sanctus Hieronymus in Apologetico II. contra Rufinum: *ergo niſi de Oriente veniſſes, eruditiſſimus vir hæreret adhuc inter Mathematicos, & homines Chriſtiani quid contra fatum diſſererent, ignorarent*.

rarent. Paullo inferius navim, quæ Rufinum advexerat, in ſomnis a Macario viſam, irridens: *tua navis*, inquit, *Romanæ urbi*, *revelatione*, *promiſſa*, *aliud pollicetur*, *& aliud efficit*. *Mathematicorum venerat ſolvere quæſtiones*, *& ſolvit fidem Chriſtianorum*. Rurſus epiſt. xcvi. alias xvi. ad Principiam, carpens Rufinum & Macarium, licet utriuſque ſuppreſſo nomine: *tunc librorum* περὶ ἀρχῶν *infamis interpretatio*; *tunc diſcipulus* ὄλβιος, *& vere nominis ſui*, *ſi in talem magiſtrum non impegiſſet*, *tunc noſtrorum* διδακτικῶν *contradictio*, *& Pharisæorum turbata eſt ſchola*. Sub nomine ὄλβιος, quod *beatum* ſignificat, *Macharius* latet, qui Græce idem ſonat, & Sanctis adnumeratur apud Bollandum tom. I. Januarii pag. 90. Nomine vero *Mathematicorum* eo tempore non *Aſtronomi*, ſed Haruſpices, Genethliaci, & quos nunc *Aſtrologos judiciarios* dicimus, accipiebantur, qui paſſim apud Chriſtianos peſſime audiebant, quod omnia a Fato & Stellis derivantes, divinam providentiam & liberum hominis arbitrium penitus elevarent. Horum fallaces divinationes & impia deliramenta, quibus & ipſe aliquando fuerat addictus, rejicit Sanctus Auguſtinus in Confeſſionibus lib. vii. cap. vi. eoſdemque explodit lib. v. de Civitate Dei cap. I. & II. Ad hæc cap. xlv. de diverſis quæſtionibus, eos eleganter his verbis pingit: *non eos appellarunt Mathematicos veteres*, *qui nunc appellantur*, *ſed illos qui temporum numeros motu cœli ac ſiderum perveſtigarunt*. *Adverſus eos autem*, *qui nunc appellantur Mathematici*, *volentes actus noſtros corporibus cœleſtibus ſubdere*, *& nos vendere ſtellis*, *ipſumque pretium*, *quo vendimur*, *a nobis accipere*, *nihil brevius & verius dici poteſt*, *quam eos non reſpondere niſi acceptis conſtellationibus*. His conſona habet lib. II. de Doctrina Chriſtiana cap. xxi. In libro autem ix. Cod. Theod. integer titulus xvi. eſt contra maleficos & mathematicos. In iſtiuſmodi ergo homines fati adſertores ſcribenti Macario ſuppetias tulit Rufinus *labore orientalium ſcripturarum*, ut ait Gennadius, nempe latina interpretatione Apologiæ Sancti Pamphili pro Origene, & hujus opere de Principiis.

RUFINUS. LIB. V. CAP. I.

III. Celebre erat eo tempore in agro Romano monaſterium *Pineti*, in quod Macarius, aliique monaſticæ vitæ profeſſores, ipſeque etiam *Rufinus*, Deo vacaturi, ſecederant. *Rufinum* certe, vixdum ab Oriente reverſum, illud cœnobium intraſſe, colligimus ex ejus præfatione ad Regulam Sancti Baſilii, de qua poſtea. Sed viri docti diſputant, ubinam gentium ſteterit iſte *Pineti* locus. Norisius in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II. in fine, *locum* Romæ *ſuburbanum* appellat, eundemque *extra portam Angelicam primo ab urbe lapide* ſtetiſſe opinatur. Poſt Tillemontium to. xii. pag. 310. & to. xiv. pag. 127. alio abiit Johannes Mabillonius in libro I. Annalium Ordinis Sancti Benedicti §. xv. *Pinetum* enim aliis in Sicilia, aliis prope *Rhegium* Julii ſtatuentibus, ipſe locat in opido *Claſſenſi* prope Ravennam, ratus idem ac cœnobium Sanctorum Johannis & Stephani, quod Sanctus Gregorius memorat in lib. vii. epiſt. xviii. Hi omnes Pineti monaſterium in ora maritima agri Romani quæ-

ni quærere neglexerunt, ubi illud diſertis verbis ponit Rufinus, dum ſe *adventantem de partibus Orientis, & deſiderantem jam fratrum conſueta conſortia*, in illud ingreſſum affirmat. Rufinum ergo Hieroſolyma reducem, necdum Romam ingreſſum, *fratrum* (ideſt monachorum) *conſueta conſortia* in monaſterio Pineti primum exhilararunt. Ejus poſtea ſitum graphice delineavit in epiſtola jam laudata ad Urſejum, loci Abbatem, qui in pervetuſto codice Sanctæ Crucis in Hieruſalem *Urſacius* appellatur: *ſuperpoſitum anguſto areuoſi tramitis dorſo, hinc atque hinc paſſivi maris unda circumluit. Rara tantummodo latentes locos eminus arguit Pinus, ex qua & Pineti clarum nomen ſæculo dedit*. Si Pinetum *maris unda circumluebat*, ergo mari incumbebat, & procul ab Urbe aberat. Hoc neque *Pineto* extra portam Angelicam, neque Claſſenſi opido congruit. Si *rara pinus latentes locos* arguebat, ergo juxta *Pineta* Ravennæ eſſe non potuit, ubi non *rara* ſed *frequens* eminet pinus. Denique quid multis opus? Inter Campaniam & Romam *Pinetum* ſtetiſſe colligitur ex epiſt. XLVII. olim XLVIII. Pontii Paulini, qui A.D. 398. Cerealem, Nola Romam ad Sanctum Petrum redeuntem, licet incertus, an Rufinum eſſet viſurus, tamen Rufino tunc in *Pineto* degenti illum commendat: *etſi*, inquit, *incertum mihi fecit* (Cerealis) *quod* AD TE *perrecturus foret*. Rufinus ergo extra Urbem inter Nolam & Romam tunc morabatur, ut propterea eum inviſere cupienti, a via Romana nonnihil eſſet declinandum. Paulinus addit, ſe, epiſtolam Rufino reddendam, Cereali dediſſe: *itaque chartulæ damnum* SI TE FORTE NON VIDISSET, *quam officii, ſicut credimus ſi te viſeret, præoptantes capeſſere, commiſimus epiſtolam iſtam non caſui, ſed fidei. Credimus enim in Domino dirigendam ad te viam ſermonis ac filii noſtri*. Quare Paulinus dubius hærebat, num Cerealis Romam veniens, ad Rufinum in ipſo itinere diverteret, an potius epiſtolam ſuam ad illum extra iter eſſet miſſurus. Atqui Cerealis ad Rufinum non tulit, ſed præmiſit epiſtolam, ut ipſemet Rufinus teſtatur in ea, qua librum II. de Benedictionibus Patriarcharum ad Paulinum direxit, ubi & locum nominat, in quo tunc morabatur, *Pinetum* ſcilicet. Malo hoc verbis Rufini explicare: *communem quidem filium Cerealem* NONDUM *videram. Sed is conſcius quid mihi doloris infligeret, ſi reddere moraretur literas tuas*, PRÆMISIT *eas ad me*. In fine ſic ait: *quia autem Quadrageſimæ diebus, in monaſterio* PINETI *poſitus, hæc reſcripſi ad te, etiam fratribus, qui aderant, ineptias meas celare non potui*. Rurſus in præfatione lib. III. Periarchon ſic Macarium alloquitur to. I. Operum latinorum Origenis editionis I. Eraſmi apud Frobenium pag. 818. *Superiores duos Periarchon libellos, te non ſolum inſiſtente, verum etiam cogente*, DIEBUS QUADRAGESIMÆ *interpretatus ſum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religioſe frater Macari, &* VICINIUS *monebas, & amplius vacabas, etiam ego amplius operabar. Hos vero poſteriores duos tardius explicuimus, dum* AD NOS *ab extrema & ultima parte Urbis rarior exactor* acce-

accedit. In editionibus *Hierothei*, *Eraſmi*, & Grynæi, *orbis* pro *urbis* perperam legitur. *Pinetum* reperiſſe mihi videor in Actis Sancti Cæſarii Terracinenſis in Sanctuario Bonini Mombritii tomo I. litera C. ibi enim circa finem hæc leguntur de Sanctis martyribus Felice & Euſebio: *quorum corpora, die jam præclaro, jactavit mare ad littus juxta* PINETA. Hinc ſatis patere arbitror, monaſterium *Pineti* ſtetiſſe in agro Tarracinenſi juxta mare; atque huc Macarii monachi ſomnium reſpexiſſe, cui contra fatum ſcribenti, *per ſoporem navis quædam oſtenſa eſt eminus adventare per pelagus, quæ quum portum fuiſſet ingreſſa, nodos ſuæ hæſitationis abſolveret*, teſte Rufino Apologiæ lib. I. pag. 360. quippe quæ in littorale monaſterium *Pineti*, Macario monacho, tunc ibi degenti, adpellere viſa eſt. In hocce monaſterio conſtitutus Rufinus, uti jam dixi, Baſilii Magni Regulam latinitate donavit, obſequuturus Urſejo Abbati, ab ſe percontanti quænam in Oriente *Servorum Dei haberetur obſervatio, quæ animi virtus, quæ inſtituta ſervarentur in monaſteriis*. Eo libentius paruit Rufinus Urſejo pollicenti, *quod per univerſa occiduæ partis monaſteria ſi hæc Sancti & ſpiritualis viri* (Baſilii) *ſancta & ſpiritualia innoteſcerent inſtituta, omnis ille Servorum Dei profectus, qui ex hujuſmodi inſtitutionibus naſceretur, eidem quoque Rufino ex eorum vel meritis, vel orationibus aliquid gratiæ, vel mercedis afferret*. Sic Rufinus in epiſtola ad Urſejum, quem rogat in fine, ut una cum ceteris, qui Regulam legerit, illius ſit memor, *aliiſque monaſteriis exemplaria præbeat, ut ſecundum inſtar Cappadociæ omnia monaſteria eiſdem & non diverſis inſtitutis vel obſervationibus vivant.*

RUFINUS. LIB. V. CAP. I.

IV. Promiſſa *Urſacii* ſive *Urſeji*, ac vota Rufini inania non ceciderunt, ad hanc enim Baſilii regulam, latini juris factam, Itali & reliqui Occidentales vitam & mores ſuos compoſuerunt, notante Mabillonio in Annalibus lib. I. §. XIII. *Rufinus* triennio ſerius in Hiſt. lib. XI. cap. IX. hoc præclarum induſtriæ ſuæ monumentum ſic memoravit: *tranſfudimus in latinum Baſilii præterea inſtituta monachorum, optantes, ſi poterimus, & Dei favor adjuverit, eorum* (utriuſque Baſilii) *plura tranſferre*. Iſthæc Regula, omnium, quas Occidentales imitari ſtuduerunt, celeberrima, nos monet, ut quædam minus obvia de ea proferamus, quæ in Rufini interpretis laudem maximam cedunt. Magnus Baſilius monaſticum inſtitutum in Oriente variis regulis Græce editis illuſtravit, & ad perfectioris diſciplinæ normam excoluit. Has accurate recenſet Benedictus Haeftenus in Diſquiſitionibus monaſticis lib. I. Tract. IV. Diſquiſit. XI. Quæ nulla ſuſpicione laborant, hæc ſunt.

1. *Regulæ fuſius diſputatæ*.
2. *Regulæ breviores*.
3. *Conſtitutiones monaſticæ*.
4. *Regula in latinum ſermonem converſa*.

Hanc poſtremam in tres ducentaſque interrogationes diviſam, *Rufinus* noſter ex Baſilii fuſioribus & brevioribus regulis contexuit, quemadmodum

RUFINUS. LIB. V. CAP. I. dum ob oculos ponit Hugo Menardus in notis ad Concordiam Regularum a Sancto Benedicto Anianenſi Abbate initio ſæculi IX. confectam, ubi pag. 56. in translationem Rufinianam utranque Baſilii regulam, fuſius & brevius diſputatam migraſſe obſervavit. Eam vetuſtiſſimus codex MS. Bibliothecæ Sancti Germani a Pratis in ducentas interrogationes, totidemque reſponſiones iiſdem ſubjectas, diviſam complectitur. Sed in editione Holſteniana tres aliæ interrogationes ſuperadduntur. Vir doctus & pius Edmundus Martene, in Commentario ad Regulam Sancti Benedicti pag. 897. cenſuit, Baſilium ipſum ex utraque Regula ſua, breviori & fuſiori, tertiam conflaſſe, quam *Rufinus* latinam reddiderit. Non alius tamen, quam *Rufinus* & conflavit, & latinam reddidit. Ejus interpretatio ordinem regularum, quem Baſilianæ præſeferunt, neutiquam ſervat, ſæpe enim *Rufinus* non tam interpretem, quam paraphraſten agit, multis etiam de ſuo intextis, ut cenſet Haeftenus lib. II. Tract. I. Diſquiſit. IX. Hinc factum eſt, ut quotieſcumque Baſilianæ regulæ ſegmenta recitantur in Anianenſi Concordia, in qua Sancti Benedicti Regula cum aliorum Patrum XXV. Regulis committitur; toties Menardus eadem ſegmenta ad utranque Baſilii Regulam, & ad interpretationem *Rufini* ſumma diligentia exegerit, unde liquido apparet, dubitari non poſſe, quin Anianenſis in ſua Concordia *Rufini* interpretatione uſus fuerit, quod Menardus præcipue prodit ad cap. III. §. 3. pag. 115. Benedictus Anianenſis quo promptius hæc Rufini interpretatio pateret, eam ſuo Codici Regularum inſeruit. Hunc Fabius Chiſius apud Ubios Apoſtolicæ Sedis Apocriſarius, & poſtea ſummus Pontifex Alexander VII. juſſu viri, ſæculorum memoriæ digniſſimi, Franciſci Cardinalis Barberini ſenioris ex membranis Colonienſibus deſcriptum A.D.1643. miſit ad Lucam Holſtenium, cujus tandem cura prodiit Romæ apud Vitalem Maſcardum A. D. 1661. in 4.° & mox Pariſiis apud Ludovicum Billaine A. D. 1663. in 4.° Eandem Regulam, a *Rufino* in Italia vulgatam Sancti Benedicti ævo antonomaſtice dictam fuiſſe *Regulam Sancti Baſilii* notat Haeftenus, tum quod ejus ſumma, teſte *Rufino*, in Oriente obſervaretur, tum quod, ipſo interprete, non ſine magno omnium plauſu, Occidentali Eccleſiæ primum innotuiſſet, in pleriſque etiam monaſteriis uſu deinde recepta, quemadmodum illam ſtatim ſua cura receptum iri, Urſejus *Rufino* ſpoponderat. Viros ſanctiſſimos hanc præ oculis habuiſſe conſtat; non ſolum enim Magnus Benedictus eam perfamiliarem habuit, diſcipuliſque ſuis commendavit cap. LXXIII. ſuæ Regulæ, ubi plurima ex hac *Rufiniana* mutuatum nos docet Anianenſis Concordia; Sed Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. X. cap. XXIX. teſtatur celebratam in monaſteriis a Sancto Aredio inſtitutis. Eam laudat Anonymus in Vita Sancti Eugendi, qui floruit initio ſæculi VI. in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini Sæculo I. pag. 576. ubi etiam pag. 253. alius auctor ſcribit, Sanctum Droctoveum ad Baſilianam Regulam a Beato Germano informatum. Sæculo VII. Sanctum Filibertum hanc

hanc ipſam lectione aſſidua frequentaſſe teſtis eſt auctor ejus Vitæ in Sæculo II. pag. 819. Ex ea Smaragdus teſtimonia profert in Commentario ad Regulam Sancti Benedicti, eandemque memorat Innocentius II. Summus Pontifex apud Gratianum Cauſſa XVIII. Quæſt. II. cap. XXVI. Ad hæc auctor præfationis in opera G. L. Sancti Baſilii *Pariſiis* impreſſa apud *Michaelem Sonnium* A. D. 1617. in folio ſic loquitur de Regula, quam *Rufinus* expreſſit: *exſtat etiam aſceticorum librorum epitome vel certe Regularum fuſius expoſitarum, quam latinitate donavit Rufinus Aquilejenſis, ac librum de Inſtitutis monachorum appellavit, eaque Coloniæ una cum ceteris Rufini operibus ſeorſim edetur, præſertim quum ordinem Regularum non ſervet, quem Baſilii opera præſeferunt.* Iſthæc editio Colonienſis nunquam viſa eſt. Fronto Ducæus ibidem tomo II. pagina 28. col. 2. in notis ad Regulam fuſius diſputatam, inſeruit emendationes latinæ verſionis *Rufini* ex duobus Mſs. codicibus Puteanis. Rufinianam Regulam primus typis vulgavit Johannes Franciſcus Brixianus monachus Congregationis Sanctæ Juſtinæ in libro cui titulus: *Quatuor primum approbatæ religioſis quibuſque vivendi regulæ. Venetiis apud Lucam Antonium Junctam A.D.* 1500. *in* 4.° Hanc editionem poſtea renovatam vidimus Pariſiis apud Johannem Petit 1519. in 4.° ubi tamen qui in codicibns Mſs. eſt *Urſejus*, mendoſe appellatur *Urſarius* fortaſſe *Urſacius* dicendus. Monachus Brixianus adnotavit in fine, hanc regulam in ſuo fonte apud Græcos ampliorem, & in ordine accuratiorem haberi, eamque *ſe cum aliis ejuſdem Baſilii diverſis tractatibus*, Rufino interprete, propediem Latinis donaturum. Addamus teſtlmonium Damiani de Sancta Maria in præfatione operum Sancti Baſilii Græce editorum Venetiis apud Stephanum de Sabio A. D. 1535. in folio, ubi Caſparem Contarenum Cardinalem alloquens, Regulam a *Rufino* translatam, *fragmenta*, & *diminutum libellum* appellat. Cum epiſtola ad Urſejum acceſſit operibus Sancti Baſilii pag. 337. Coloniæ apud Eucharium Cervicornum latine editis A.D. 1531. in folio, ex interpretationibus Jo: Argyropili, Georgii Trapezuntii & Raphaelis Volaterrani. Acceſſit etiam Regulæ Sancti Benedicti, Commentario illuſtratæ per Johannem Cardinalem a Turrecremata pag. 537. editionis Colonienſis apud Geruinum Calenium A. D. 1575. in folio. Proſper Stellartius in libro, cui titulus: *Fundamina & regulæ omnium ordinum*, edito *Duaci per Balthaſſarem Bellerum* A. D. 1626. in 4.° pag. 138. aliam Baſilii regulam attulit. Sed Lucas Holſtenius in epiſtola MS. ad Fabium Chiſium die VI. Junii A. D. 1643. exarata teſtatur, germanam veramque *Rufini* interpretationem præ ceteris eam ſe reperiſſe quæ laudatur in Concordia Benedicti Anianenſis, cujus Codici Regularum ſeorſum inſeritur. Hinc ad membranas Colonienſes, olim ex autographo Sancti Maximini Trevirenſis deſcriptas, ubi Rufiniana Regula primo loco legebatur, adamuſſim expreſſam Holſtenius vulgavit in to. I. Codicis Regularum: *Statuta monachorum Sancti Baſilii Epiſcopi Cæſarienſis*

rienſis inſcribitur in pervetuſto codice membraneo Bibliothecæ Sanctæ Crucis in Hieruſalem in folio pag. 177. una cum prologo *Sancti Rufini presbyteri* ad Urſacium. Carolus Cointius in Annalibus Eccleſiaſticis Francorum tomo VI. A. D. 821. §. XXVIII. agens de Holſtenii Regularum codice, labitur, putans, Chiſium, nonniſi poſtquam ad pontificatum adſcendiſſet, apographum ſuum, olim Coloniæ deſcriptum, cum Holſtenio communicaviſſe. Illud enim jamdudum, ſcilicet A. D. 1643. communicaverat, ut nos ex ipſis Holſtenii epiſtolis hac de re ad Chiſium ſcriptis collegimus. Regulam Baſilianam a *Rufino* explicatam, & in Galliis ante A.D. 651. quo Sanctus Giſlenus Athenienſis in Belgio ſibi Sedem elegit, uſu receptam, illuc fortaſſe pertulit Sanctus Maurus, Magni Benedicti diſcipulus, & Sancto Aredio æqualis, ut monet Cointius in tomo III. A. D. 651. §. VII. qui etiam mox accuratam & egregiam profecto analyſin ejuſdem Regulæ exhibet, unde nobis vir doctiſſimus per ſingula eundi laborem ademit. Hæc de primo Opere, quod a *Rufino*, in Italiam reverſo, ſcriptum comperimus. Sed Macarius ad alias lucubrationes denuo nos vocat. Apud Gratianum hæc Baſilii Regula, *inſtituta monachorum*, dicta ex *Rufini* interpretatione laudatur 26. Q. VII. cap. VIII. Item Diſt. II. cap. I. de Pœnitentia. Nunc de *Pamphili Apologia* pro Origene agamus.

V. Eam *Rufinus* in *Macarii* nomine comparere voluit. Sed quia Origenem ejuſque ſtudioſos male audire noverat, invidiam ab ſe amoliri conatus eſt proœmio ad Macarium, *virum deſideriorum*, ut ſemel & iterum vocat, nempe alterum Danielem. Non diffitetur quin ſibi res ipſa *offenſam maximam comparet eorum, qui ſe læſos putant ab eo, qui de Origene non aliquid male ſenſerit. Et quamquam non ſuam de eo ſententiam, ſed Sancti martyris Pamphili Macario ſciſcitanti* explicaret, ait tamen, ſe non ambigere, *futuros, qui & in eo læſos ſe putent, ſi aliquid pro eo & alieno ſermone proferat*. Ipſos tamen deprecari ſe ait, *nihil præſumpto vel præjudicato animo agere; ſed quoniam ad judicium Dei venturi ſumus, non refugiant ſcire quod verum eſt, ne forte ignorantes delinquant, conſiderantes, quia falſis criminationibus percutere fratrum infirmorum conſcientias in Chriſtum peccare eſt. Et ideo* (ſubjungit Rufinus) *non accommodent criminatoribus aurem ſuam, nec ab alio diſcant alterius fidem, maxime quum coram experiri ſit copia, & oris ſui confeſſio, quid vel qualiter unuſquiſque credat, oſtendat. Sic enim ſcriptum eſt: quia corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: & ex verbis ſuis unuſquiſque juſtificabitur, & ex verbis ſuis condemnabitur*. Hæc præfatus, & lectore in iis, quæ Origeni contraria apud illum inveniuntur, miſſo ad *brevem Aſſertionem*, ut vocat, *de Adulteratione librorum Origenis*, quam Sancti Pamphili Apologiæ ſtatim ſubjecit, Fidei ſuæ teſſeram profert, contra præcipuas hæreſes Origeni impactas, omnino pugnantem.

1. Se credere profitetur, *quod Sancta Trinitas coæterna ſit & unius naturæ, uniuſque virtutis atque ſubſtantiæ*, 2. *Quod*

Digitized by Google

2. *Quod Filius Dei in noviſſimo tempore homo factus eſt, & pro peccatis noſtris paſſus eſt: & in ea ipſa carne, in qua paſſus eſt, reſurrexit a mortuis; propter quod & reſurrectionis ſpem humano generi tribuit.*

3. *Carnis* (inquit) *reſurrectionem non per aliquas præſtigias, ſicut nonnulli calumniantur, dicimus; ſed hunc ipſum carnem, in qua nunc vivimus, reſurrecturam credimus, non aliam pro alia, nec corpus aliud, quam hujus carnis dicimns. Sive ergo corpus reſurrecturum dicimns, ſecundnm Apoſtolum dicimus; hoc enim nomine uſus eſt ille: ſive carnem dicimus, ſecundum traditionem ſymboli confitemur. Stulta enim adinventio calumniæ eſt, corpus hnmannm aliud putare eſſe qnam carnem. Sive ergo caro ſecundum communem fidem, ſive corpus ſecnndum Apoſtolum, dicitur quod reſurget, ita credendum eſt, ſicut Apoſtolus definivit; qnia quod reſurget in virtnte, reſurget & in gloria, & incorruptibile reſurges & ſpirituale corpus, quia corruptio incorruptionem non poſſidebit. Salvis ergo his prærogativis futuri corporis vel carnis, reſurrectio carnis credenda eſt integre atque perfecte, ut & natura carnis eadem ſervesur, & incorruptione ſpiritualis corporis ſtatus & gloria non infringatnr, ſic enim ſcriptum eſt.* Sic de Fide ſua Rufinus circa Trinitatem, Incarnationem, & corporum reſurrectionem, quibus nullam difficultatem jure moveri poſſe conſentit Tillemontius tomo XII. pag. 206. *Rufinus* omnia his verbis claudit. *Hæc in Hieroſolymis in Eccleſia Dei à Sancto Sacerdote ejns Johanne prædicantur. Hæc nos cum ipſo dicimus & tenemus.* Poſt emiſſam hoc pacto Fidei ſuæ regulam, eorum, qui contra credunt, communionem damnat, ſecum vero ſentientibus pacem adprecatur: *ſiqnis, præter hæc vel credit, vel docet, vel a nobis aliter credi, quam expoſnimus, putat, anathema ſit. Noſtræ ergo Fidei documentum ſiquis habere vult, habeat ex his. Si quidem aut legimus, aut hujus fidei noſtræ facimus rationem, ſecundum Apoſtolum probantes omnia, quod bonum eſt tenentes, ab omni ſpecie mala nos abſtinentes. Et ſi qui hanc regulam ſeqnuntur, pax ſuper illos, & ſuper Iſrael Dei, amen.*

VI. His peractis ſubſequitur *Apologia Pamphili martyris pro Origene, interprete Rufino*, quemadmodum in editionibus vulgatis inſcribitur, quanquam ea primum dumtaxat librum, & loca nonnulla ex illis ſex libris ſeparatim decerpta continet, quibus Pamphili Apologiam conſtitiſſe proditum eſt. Martyr invictus eam Cæſareæ Palæſtinæ, in carcere clauſus cum aliis Fidei Confeſſoribus ſcripſit, ut Euſebius, Pamphili in eodem carcere ſocius, teſtatur in libro de Martyribus Palæſtinæ cap. XI. & Photius cod. CXVIII. cujus hæc ſunt verba: *lecti ſunt Pamphili martyris & Euſebii pro Origene libri ſex; quornm* QUINQUE *ſunt a Pamphilo in carcere, præſente etiam Euſebio, elaborati.* SEXTUS *vero poſtquam jam martyr ferro, privasus vita, ad unice deſideratnm Deum migrarat, ab Euſebio eſt abſolutus.* Photius totum opus recenſet, perinde ac utrunque auctorem haberet, utiturque verbis in multitudinis numero uſurpatis, *ajunt*, *addunt*, *commemorant* &c. In fine iterum ſcribit: *Ori-*

 genis

RUFINUS. LIB. V. CAP. I. *genis autem Apologiam, ut diximus, Pamphilus & Euſebius, communi carcere incluſi, conſcripſerunt.* Uterque operas contulit in condenda hujuſmodi *Apologia*, quam opido elaboratam & longam fuiſſe, diſcimus ex Euſebio in Hiſt. Eccleſiaſtica lib. VI. cap. XXXV. & ex Socrate lib. III. cap. VII. ac etiam ex ipſo Photio, qui nono Chriſti ſæculo totam legit. Iidem auctores nos docent, *quinque* priores libros non ab uno Euſebio, ſed a Pamphilo ſimul & Euſebio, *ſextum* ab uno Euſebio poſt Pamphilum martyrio coronatum, compoſitos. Hinc factum, ut *quinque* priores libri modo *Pamphilo*, modo *Euſebio* indiſcriminatim tribuerentur; *ſextus* unum ſemper *Euſebium* auctorem prætulerit: primo tamen unum *Pamphilum*, non etiam Euſebium auctorem habente, ut poſtea conſtabit. Univerſi operis argumentum fuit defenſio Origenis a multis criminationibus, quibus ejus doctrina impetebatur; nonnulli enim Origenianis ſcriptis intelligendis impares, alii mentis pravitate, multi etiam ſiniſtro affectu prærepti, in Origenem ferebantur, itaut etiam ſacrarum literarum ſtudioſos, Origeniana Opera lectitantes pro hæreticis conclamarent, quanquam alias innocentiæ & pietatis laude conſpicuos. Plurimi inſuper damnatores Origenis non ſolum quicquam ex ejus operibus nunquam legerant, ſed linguam Græcam, qua Origenes ſcripſerat, penitus ignorabant. Nec deerant qui quum ex ejus lucubrationibus, omnem, qua pollebant, eruditionem hauſiſſent, ne id ceteri animadverterent, doctrinam, auctoremque ſimul verbo & ſcripto execrabantur. Sic *Pamphilus* in Apologia ſua, quam, ut Photius teſtatur, Confeſſoribus ad metalla Palæſtinæ damnatis, direxit; propterea quod rumoribus & maledictis in Origenem excitatis faciles aures adcommodare viderentur. Conſtat porro tota propemodum locis integris & teſtimoniis Origenis præter exordium, quod eſt veluti epiſtola ad Confeſſores jam memoratos. Hæc in anteceſſum; de his enim infra ſermo adhuc recurret. In hac Pamphili Apologia memoratur liber Origenis de *Oratione*, qui tandem Græce prodiit Oxonii e theatro Sheldoniano A. D. 1685. in 12.°

VII. Rufinus tranſlationi Apologiæ S. Pamphili a ſe abſolutæ, diſſertationem adjunxit, quam in prologo *breviſſimum libellum* vocat, eſtque ejuſdem Apologiæ pars, ab uno Rufino tamen compoſita, & Macario pariter nuncupata. In hac Rufinus ea, quæ in Origenianis libris Pamphili Apologiæ contraria inveniuntur, ab hæreticis fuiſſe corrupta, variis argumentis oſtendit. Rufinus iſtud opuſculum de *Adulteratione librorum* Origenis, in duas partes ſecuit. In prima oſtendere nititur ejus libros ab Hæreticis fuiſſe corruptos. Hanc in rem exempla utriuſque Clementis, Romani & Alexandrini producit, & Dionyſii pariter Alexandrini, quorum ſcripta eandem aleam ſubierant. In altera parte Origenem ipſum etiamnum ſuperſtitem, in literis ſuis de corruptione operum ſuorum, conqueſtum pertendit. Harum etiam literarum partem adducit, præcipue quam ſcripſit ad Alexandrinos *contra eos, qui libros ejus, adhuc eo viven-*

vivente, *adulteraverunt*. Ad hæc obſervat, nonnullis Patribus Latinis & Græcis idem illud infortunium accidiſſe. His expoſitis, hæc addit: *ſi ergo & Origenes talia ab hæreticis & malevolis, ſe eſſe perpeſſum, in epiſtola ſua, propria voce conqueritur, & multis aliis catholicis viris tam vivis, quam defunctis eadem acciderunt, ſimileſque fraudes ſcriptis eorum probantur illatæ; quæ tandem animi obſtinatio eſt, in æquali cauſſa non æquali uti venia; ſed ex eiſdem accidentibus, aliis excuſationis reverentiam, aliis infamiam criminationis intendere?* Ita Rufinus, qui neque illud ſilet, acerrimos Origenis hoſtes, Origenis eſſe plagiarios, hoc ſcilicet pacto ſatis caviſſe ratos, ne ſua furta detegerentur: *quin potius* (ſubjungit) *aperienda eſt hoc in loco veritas latens, non enim poſſibile eſt tam iniquo judicio uti quemquam hominum, ut de cauſa æquali non æqualiter ſentiat. Sed quod auctores obtrectationum ejus hi ſunt, qui vel in eccleſia diſputare latius ſolent, vel etiam libros ſcribere, qui totum de Origene vel loquuntur vel ſcribunt. Ne ego plures ipſorum furta cognoſcant, qui utique, ſi ingrati in magiſtrum non eſſent, nequaquam criminoſi viderentur, neque ſimpliciores quoſque ab ejus lectione deterrerent.* His tangere voluit Hieronymum, ut recte monuit Grynæus in tomo I. operum Origenis pag. 781. editionis, quam poſtea memorabo. Ea, quæ ſequuntur, Epiphanium carpunt, quanquam Hieronymus lib. II. Apologiæ pag. 417. utraque contra unum Epiphanium ab Rufinò prodita interpretatur: *denique quidam ex ipſis, qui, ſe, velut evangelizandi neceſſitatem per omnes gentes & per omnes linguas, habere putat, de Origene male loquens, ſex millia librorum ejus ſe legiſſe, quamplurima fratrum multitudine audiente, confeſſus eſt, qui ſi utique, ut ipſe dicere ſolet, pro cognoſcendis malis ejus, ipſos legebat, ſufficere poterant ei decem libri ad cognoſcendum, aut viginti certe, vel quamplurimum triginta. Sex millia autem libros legere, non jam velle cognoſcere eſt, ſed totam pene vitam ſuam diſciplinis ejus & ſtudiis dedere. Quomodo ergo merito iſte audiendus eſt, quum eos culpat, qui inſtructionis ſuæ cauſſa perpauca ejus, ſalva fidei regula, atque integra pietate legerunt?* Hoc loco perſpicuum eſt, a Rufino Epiphanium carpi, de quo ſic Hieronymus in lib. II. Apologiæ in Rufinum pag. 405. *ne me mittas ad ſex millia librorum ejus* (Origenis) *quos legiſſe beatum Papam Epiphanium criminaris*. Rurſus lib. III. pag. 461. *hic eſt ille delirus ſenex, qui ſex mille Origenis libros, te præſente cantavit, qui omnium gentium linguis prædicationem ſibi contra Origenem injunctam putat, qui ideo eum legi prohibet, ne alii ejus furta cognoſcant*. In epiſt. XXXIX. alias LXII. pag. 337. ad Theophilum, arguit Johannem Hieroſolymitanum, quod Epiphanio objecerit, *ſex millia librorum* Origenis ab eodem perlecta; *ſex mille Origenis tomos non poterat quiſquam legere, quos ille non ſcripſit, faciliuſque credo teſtem hujus ſermonis, quam auctorem eſſe mentitum*. Hieronymus tamen epiſt. XLI. alias LXV. ad Pammachium & Oceanum pag. 346. de libris ab Origene ſcriptis hæc habet: *mille & eo amplius* tra-

RUFINUS. LIB. V. CAP. I. *tractatus, quos in Eccleſia loquutus, edidit. Innumerabiles præterea commentarios, quos ipſe appellat tomos, & quos nunc prætereo, ne videar operum ejus indicem texere. Quis noſtrum tanta poteſt legere, quanta ille conſcripſit?* Petro Halloixio in Origene defenſo lib. IV. pag. 334. haudquaquam incredibile videtur, eum *ſex millia librorum*, ſcripſiſſe, modo recenſeantur ſingulæ Homiliæ, parvi tractatus, dialogi, epiſtolæ, apologiæ, non autem libri grandiores, ut nunc vulgo intelligimus; quum Theodorus Mopſvetenus ſupra *decem millia* librorum ſcripſiſſe tradatur apud Pelagium II. Pontificem in epiſtola ad Eliam Aquilejenſem, & etiam apud Facundum Hermianenſem lib. VIII. cap. I. Quid quod ipſemet Epiphanius, qui Hæreſi LXIV. ſcripta Origenis *infinita* fuiſſe teſtatur, poſtea §. LXIII. illum *ſex millia* librorum ſcripſiſſe affirmavit? Concinit auctor epitaphii Origenis, pervetuſtus, quod poſtmodum proferemus; ait enim, Origenem tot libros ſcripſiſſe, quot hominibus legio conſtat. Eam ſex millibus peditum, & ſexcentis equitibus conſtitiſſe exploratum eſt. Diſſertationem ſuam his deinde verbis claudit Rufinus: *ſufficere hæc ad oſtendendum qualiter de Origenis libris ſentiendum ſit, puto; quod omnis, qui non contentionis ſed veritatis ſtudium gerit, facile his tam evidentibus aſſertionibus adquieſcat. Quod ſi quis in contentione ſua permaneat; nos talem conſuetudinem non habemus; definitum enim eſt apud nos, ſi quando eum* (Origenem) *legimus, ſecundum Sancti Apoſtoli commonitionem, tenere quæ bona ſunt, ſi quid autem inventum fuerit in his, quod cum Fide Catholica non conſonat, hoc & ab hæreticis ſuſpicamur inſertum, & tam ab illius ſenſu, quam a noſtra Fide dicimus alienum: in quo etiamſi fallimur, nihil, ut opinor, periculi hujuſmodi errore incurrimus: nam & ipſi, Deo juvante, permanemus illæſi vitando ea, quæ ſuſpecta habemus & improbamus. Et accuſatores Fratrum non inveniemur apud Deum, quia Diaboli proprium eſſe hoc opus dicitur accuſandi fratres; unde & Diabolus a criminando nomen accepit. Simul & maledicorum ſententiam, quæ a regno Dei ſeparat eos, qui tales ſunt, declinamus.* Sic Rufinus.

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.

I. *Rufinus latine vertit priores libros duos Origenis de Principiis. II. Ejuſdem verſionis conſpectus.* III. *Totius operis idea.* IV. *Benedictiones Patriarcharum Pontio Paulino duobus libris explanat.* V. *Rufini & Paulini hac de re epiſtolæ amœbææ.* VI. *Editiones & codices librorum de Benedictionibus Patriarcharum.* VII. *Rufinus libri tertii & quarti Origenis de Principiis verſionem abſolvit.*

I. MAcarius ſcriptorum Orientalium maxime avidus, quum in Sancti *Pamphili Apologia* libros *de Principiis* identidem memorari obſervaſſet, ab *Rufino* flagitavit, ut eos Romanis auribus adcommodaret. Quocirca *Rufinus* in his quoque *Macario* obſequuturus, latinos fecit libros IV. Origenis de *Principiis*, ſive de *Poteſtatibus*, ut dici poſſe in *prologo* exiſtimavit. Hanc tamen verſionem uno tenore haudquaquam abſolvit; ſed poſtquam prooemium *duoſque* priores libros latio donaſſet, amicorum impulſu in aliis conſcribendis operam poſuit, ut poſtea dicemus. Hæc *Rufiniana* translatio, tota quanta eſt, proſtat inter varia opera Origenis, ſtudio Conſtantii Hierothei Canonici regularis Sancti Salvatoris, latine edita *Venetiis apud Lazarum Soardum* A. D. 1514. *in folio*, unde eam cum ceteris, ut videtur, *Eraſmus* traxit in ſuum priorem tomum Origenis Operum, quorum latinæ editioni immortuus, eam abſolvendam reliquit Beato Rhenano *Baſileæ apud Frobenium* A.D. 1536. duobus tomis in folio. Hæc editio auctior lucem adſpexit *Baſileæ* ſimiliter apud *Frobenium* A.D. 1551. & poſtmodum A. D. 1557. variis operibus locupletata, quæ Laurentius Humfridus aliique in latinum ſermonem tranſtulerant. Inde ſublatis erroribus, & paſſim additis notulis iterum exprimendam curavit Jo: Jacobus Grynæus *Baſileæ apud Euſebium Epiſcopium* A. D. 1571. in folio. Hæc editio primis quatuor præſtat. *Hierotheus* in prooemio ſuarum Caſtigationum, quas Antonio Contareno Patriarchæ Venetiarum nuncupatas, libris Periarchon præpoſuit, hanc de toto volumine ſententiam pronunciavit: *in eo, velut enchiridio, principia Chriſtianæ Religionis conſulit; de omnibus præcipuis, de Deo, de Patre videlicet, filio, ac Spiritu Sancto, de divinis mentibus, de mundo, de anima, & de aliis diſputatur: quibus tractandis bis contingit obſcuriorem ſententiam fieri, vel quod materia ea ſit, ut ait Rufinus, in qua toto tempore vitæ ſuæ deſudantes philoſophi, invenerunt nihil; vel illud Horatianum evenit; brevis eſſe laboro, obſcurus ſio.*

II. Perſpicuum eſt, inter omnia opera Adamantii, notiſſimum fuiſſe hoc *de Principiis*, ut notat Petrus Daniel Huetius in Origenianis lib.III. cap. III. ſect. I, §. II. pag. 266. In illo enim Origenes principia credendorum

RUFINUS. Lib.V.Cap.I.

rum in religione ſtabilire conatur. Sed omnium una fuit ſententia, hos libros ſumma obſcuritate & difficultate laborare. *Rufinus* ipſe, præco alias Origenis, hoc ſincere profitetur ſubſequentibus verbis in prologo ad Macarium: *ſunt revera alias & obſcuriſſimi & difficillimi: de rebus enim ibi talibus diſputat, in quibus philoſophi omni ſua ætate conſumta, invenire potuerunt nihil. Hic vero noſter quantum potuit, id egit, ut Creatoris fidem, & creaturarum rationem, quam illi ad impietatem traxerant, ad pietatem converteret*. Sed illud eſt auditu moleſtius, omnes poſteriorum ſæculorum hæreticos ex hoc eodem volumine, Græce tamen ſcripto, contra veritatem arma ſumſiſſe. Nimirum Origenes in hoc opere humanas rationes & philoſophiam Platonicam magis, quam Verbi Dei ſcripti & traditi auctoritatem ſequutus, tentare potius fortaſſe voluit, quouſque poſſet hac methodo perveniri, quam exprimere quid ipſe vere ſentiret. Quare hoſtes Origenis in libris Periarchon arguendis potiſſimum inſudarunt: eoſdemque Pamphilus martyr in Apologia ſæpenumero appellat, proptereaquod Origenis adverſarii in hos unos potiſſimum accuſandos incumberent. De Didymi in eos Commentariis poſtmodum loquar. Euſebius lib. VI. Hiſt. Eccl. cap. XXIV. eos teſtatur Alexandriæ fuiſſe conſcriptos, nimirum ante A. D. 231. Quid ſpeciatim ipſi contineant, breviter adnotat Photius cod. CVIII. *Rufinus* Hieronymuſque certatim latinos reddiderunt; Hieronymi tamen translatio jamdudum interiit, neque Græcus codex amplius reperitur, ſaltem in bibliothecis Europæ. Quare nobis ſtandum eſt verſioni latinæ, cujus auctor Rufinus in prologo ad Macarium fatetur, ſe præcipue caviſſe, ne ea, quæ in libris Origenis diſcrepantia inveniuntur atque contraria, proferret, ratus, hæc eadem non ab Origene ſcripta, ſed ab hæreticis ſuperaddita, quemadmodum ſe abunde oſtendiſſe arbitratur & in Apologetico Pamphili, & in ſuo libello *de Adulteratione librorum Origenis*. Hinc ait: *ſicubi ergo nos in libris ejus aliquid contra id invenimus, quod ab ipſo in ceteris locis pie de Trinitate fuerat definitum, velut adulteratum hoc, & alienum, aut prætermiſimus, aut ſecundum eam regulam protulimus, quam ab ipſo frequenter invenimus affirmatam*. Græci codicis loca, ab antiquis auctoribus recitata, in Rufini verſione deſiderari animadvertit Huetius. Illud maxima admiratione dignum Tillemontio videtur in to. III. pag. 578. edit. II. Hieronymum, Origenis palam jam factum acerrimum hoſtem, adhuc tamen in epiſt. LI. alias CLIII. pro ſolutione cujuſdam gravis & præcipuæ quæſtionis, Paulinum Nolanum miſiſſe ad libros Periarchon, *quos nuper*, inquit, *Pammachio noſtro jubente interpretatus ſum*. Rufinus in prologo ait, ſe in hoc ſtudio vertendi libros Origenis, ſequi exemplum Hieronymi, qui multa opera Adamantii, ornate magnificeque præfatus, tranſtulerat in latinum, *in quibus quum aliquanta offendicula inveniantur in Græco, ita elimavit omnia interpretando atque purgavit, ut nihil in illis, quod a Fide noſtra diſcrepet, latinus lector inveniat*. Sed alia ibidem expreſſa, præte-

Digitized by Google

prætereunda non ſunt: *Nos ergo*, inquit, *Rufinus, rem ab illo quidem* RUFINUS.
(Hieronymo) *cœptam ſequimur & probatam; ſed non æquis eloquentiæ viribus, tanti viri ornare poſſumus dicta; unde vereor, ne vitio meo illud accidat, ut is vir, quem ille alterum poſt Apoſtolos Eccleſiæ doctorem, ſcientiæ ac ſapientiæ merito comprobavit, inopia ſermonis noſtri longe eſſe inferior videatur*. Poſt hæc prologum claudit ſuæ tranſlationis, exſcriptorem lectoremque obteſtatus *in conſpectu Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramentum, per illum, qui præparatus eſt Diabolo & Angelis ejus, ignem, ſic non illum locum æterna hereditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur, ne addat aliquid, nec auferat, nec immutet; ſed conferat eum exemplaribus unde conſcripſerat & emendet ad literam, & diſtinguat, & inemendatum vel indiſtinctam codicem non habeat, ne ſenſuum difficultas, ſi diſtinctus codex non ſit, majores obſcuritates legentibus generet*. Rufinus hujuſcemodi verborum ſententiis non ſane fortuito prolatis diluere voluit præcipua & omnium peſſima dogmata, de quibus Origenes accuſabatur. Id Tillemontius optime adnotat to. XII. pag. 211. Hæc *Rufinus* diebus Quadrageſimæ ſcribebat in monaſterio *Pineti* A. D. 398. quod teſtatur in præfatiuncula libri III. Periarchon, in qua Macarium ſic alloquitur pag. 711. tomi I. operum Origenis editionis Grynæi: *qui legis, memor eſto mei in tuis ſanctis orationibus, ut & nos effici mereamur æmulatores Spiritus. Superiores duos Periarchon libellos, te non ſolum inſiſtente, verum etiam cogente, diebus Quadrageſimæ interpretatus ſum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religioſe frater Macari, & viciniùs monebas, & amplius vacabas, etiam ego amplius operabar*. Duos poſtea reliquos libros tardius abſolvit, quia Romam, & quidem in extremam urbis partem Macarius, a quo urgebatur, poſt paſcha ſeceſſerat, quod eo anno 398. contigit die XVIII. Aprilis Cyclo ſolis XV. lunæ XIX. litera Dominicali C: *Rufinus* in epiſtola ad Paulinum Nolanum, quæ in vulgatis editionibus præit librum II. de Benedictionibus Patriarcharum, idipſum his verbis aſtruit: *quia autem Quadrageſimæ diebus in monaſterio Pineti poſitus hæc ſcripſi ad te*. In præfatione ad librum I. luculenter affirmat, ſe, Paulino gratificaturum, in eodem cœnobio illud opus eo tempore conſcripſiſſe, quo Origeni transferendo operam dabat: *quantum ergo vel mediocritas intelligentiæ noſtræ valet, vel tempus indulget, vel hi ſinunt, qui reſcripta ad Origenem perurgent, quanta, res tanta, pati potuit, brevitate, pro eo amore, quo confidere nos tibi de omnibus jubes, ſine præjudicio eorum, qui melius aliquid ſentire poſſunt, quid nobis de hoc interim Capitulo videatur exprimimus*, nempe de cap. XLIX. libri Geneſeos; ubi Jacob, ſive Iſrael Patriarcha, de ſingulis filiorum ventura prædicit, quæ Paulinus ſibi a Rufino explicari poſtulaverat.

III. Origenes in præfatione librorum Periarchon œconomiam totius operis

LIB. V. CAP. II.

RUFINUS. LIB.V.CAP.I. operis delineavit, ſe dicturum affirmans de Deo Patre, Filio, & Spiritu Sancto, de Anima, de Diabolis, de Mundo, de Scriptura ſacra, de Angelis, deque Cœleſtibus, an ſint animata. In libro I. agit de Deo incorporeo, de Chriſto ejuſque nominibus, de Spiritu Sancto, de animabus rationalibus, deque angelis. In libro II. perſequitur argumentum de Mundo, de natura corporea, de Deo, de incarnatione, de Spiritu Sancto, de animabus hominum pecudumque, de angelis & anima Chriſti, de reſurrectione corporum, deque pœnis hujus vitæ & poſt vitam. In libro III. diſceptat de libero arbitrio; de diabolis & peccatis, de Sapientia Dei, de tentationibus, de mundi principio & fine, & de ſummo bono. In libro IV. de ſacris literis, de ratione illas intelligendi, & de Trinitate. Eraſmus quæ dura videbantur, ſuis monitis ad oram poſitis, caſtigavit. Hierotheus vero ſuas ipſe Caſtigationes præmiſit. Ante utrumque Didymus Alexandrinus in eoſdem Origenis libros *Commentaria* apologetica ſcribere opus habuit, teſte Socrate lib. IV. cap. XXV. quæ Hieronymus lib. II. in Rufinum pag. 148. *breves commentariolos* appellat. His præcipue cæcus ille Didymus in ſe odium multorum attraxit, unde poſterioribus ſæculis una cum Origene proſcriptus eſt in Synodo V. aliiſque, ut oſtendit Noriſius in Diſſertationis ſuæ cap. VII. Errores Origeni impacti exſtabant præcipue in hoc opere *de Principiis*, quod fuit velut iſagoge, ſive introductio ad Theologiam. Nobis, ut dixi, Græce ſcriptum non ſupereſt, Synopſim tamen recitat Photius cod. VIII. tanquam operis, ſæculo nono, quo floruit, exſtantis: ejuſdemque fragmenta occurrunt cod. CCXXXV. ad hæc in Philocalia, & in Juſtiniani Imperatoris epiſtola apud Labbeum tomo V. Conciliorum pag. 672. Locum etiam ex codice MS. adfert Nicolaus Fullerus in Miſcellaneis theologicis lib. IV. cap. XIII. Univerſum opus, a *Rufino* latine expreſſum, habemus, qui illud pro virili correxit, declarans in utroque Prologo libri I. & III. ſe omnia ſuſtuliſſe, quæ doctrinæ Eccleſiæ contraria videbantur. Nihilo tamen ſecius in eo legimus audaces quidem ſingulareſque ſententias, quæ quum ex traditione eccleſiaſtica eductæ non ſint, generatim ab omnibus rejiciuntur, magna Origenis auctoritate nequaquam obſtante. Is in hoc opere funditus evertenda ſuſcepit Valentini, Marcionis, aliorumque hæreticorum deliria, qui, ut *cauſſam mali* oſtenderetur, *duo principia* excogitaverunt, totidem animas, dupliciſque, & inter ſe diverſæ naturæ homines exſtare commenti, unos reipſa bonos, alios reipſa malos. Origenes lib. I. cap. V. VI. & VIII. contra ſtatuit, ſolum Deum, natura ſua bonum & immutabilem eſſe, omnemque creaturam boni & mali capacem, mutationi obnoxiam. Rationalis creaturæ imperfectionem, ut mali cauſſam, adſignat. Eam ſua libertate male utentem ex propriæ originis perfectione, ſua culpa decidere, oſtendit. Subinde lib. III. cap. I. ſtatuit pro fundamento liberum arbitrium, quod ratione & ſcripturis ſolide comprobat, omnibus locis reſpondens, quibus hæretici abutuntur, ut illud evertant. Sed hoc errat, quod lib. II. cap. I. & VIII. creaturarum

rum inæqualitatem pro effectu earum meriti accipit. Etenim ipſo auctore lib. I. cap. VIII. & lib. II. cap. II. & VIII. Deus ante corpora quendam numerum æqualium animarum creavit, quæ quum pro majori parte peccaſſent, ſecundum peccatorum menſuram, qualitatemque, in variis corporibus ad id creatis, ut eaſdem puniat, velut carceribus includantur, ita ut ex ſpiritibus puris, Angelorum, Aſtrorum, atque hominum animæ evadant; Origenes enim cenſet, Angelos anima & corpore ſubtiliſſimo conſtare, & pro ſuis quemque meritis varia miniſteria ſubire. Putat aſtra eſſe animata,pulchroſque carceres,ſpiritibus minus reis,quam ii ſunt, qui Mundum inferiorem colunt, deſtinatos. Videatur lib. I. cap. VII. lib. II. cap. VI. Primus omnium ſpirituum, qui ab initio caritate perfectiori adhæſit Deo, meruit eidem conjungi excellentiori modo, nunquam impoſterum avellendus: atque hæc eſt anima Jeſu Chriſti. Ceteri ſpiritus mutari poſſunt de bono in malum & de malo in bonum ex lib. II. cap. III. Felicitas beatorum, eos impeccabiles non efficit, ne illam ſibimetipſis, potiuſquam Deo tribuant. Ceterum Dæmonem ipſum aliquando inimicitiam Dei abjecturum, ejuſque malam voluntatem deſtructum iri, ut Deus ſit totus in omnibus, tradit lib. I. cap. VI. Hoc tamen non eventurum niſi poſt longam ſæculorum ſeriem, quia poſt hunc alius erit Mundus, pluresque alii, quemadmodum plures ante fuerunt. Nullum enim fuit tempus ſine Mundo, neque ullum erit unquam, ne Deus ociari videatur. Hæc lib. II. cap. I. III. V. & VI. Origenem ex Platonis philoſophia, quam optime calluit, has opiniones hauſiſſe diſcimus ex lib. II. cap. XXI. Certe ex ejus Gorgia, Origenes inter cetera hoc ſpecioſum principium didicerat, omnes pœnas eſſe medicinales, & pro fine habere correctionem illius, qui eas ſubit. Hoc quidem pœnis æternis adcommodatius Origenes cenſuit, ratus hoc pacto juſtitiam Dei cum ejus bonitate in concordiam facile redigi; quod eruimus ex lib. IV. cap. II. Nihil profert, quod ſacræ ſcripturæ teſtimonio aliquo confirmare non videatur, tamen ſæpenumero in ſenſum violentum tracto. Tres ſcripturæ ſenſus optime diſtinguit, literalem ſeu grammaticum, figuratum ſeu allegoricum, anagogicum ſeu myſticum. Judæorum & hæreticorum errores oſtendit, qui nimis ſecundum literam expreſſiones figuratas acceperint, & etiam illorum, qui ſe ubique myſteria invenire opinabantur. Sed in hujuſmodi regularum applicatione ſæpenumero fallitur, dum ſenſui myſtico nimis tribuit, & literalem nimis negligit. Hi ſunt præcipui errores Origenis, ita confirmati & fixi in opere de Principiis, ut ejus corpus & formam conſtituant. Verum tamen eſt, ab Origene aliter hæc non proponi, quam dubitanter, & veluti opiniones, quas judicio lectoris ſubmittit. Primo exponit Fidem Eccleſiæ Catholicæ, quidque generatim illa doceat; de ceteris tanquam de opinionibus problematicis agit, circa quas ſuas cogitationes magna quadam modeſtia proponit. Hæc una excuſatio adduci poteſt ſententiarum, quæ ejus utique ſunt. Ab his enim aliæ fuerunt quas ipſe omnino damnavit, con-

RUFINUS. LIB. V. CAP. II.

Digitized by Google

queſtus ab hæreticis ſcripta ſua corrupta fuiſſe, ut diſcimus ex epiſtola, quam Rufinus latinitate donavit. Sed tandem Origenis opera multis erroribus infecta permanſerunt, tum illis, quos dubitanter ipſemet propoſuerat, tum iis, quos hæretici poſtea doloſe inſeruerunt. Utrique ob auctoris famam Sectatores plurimos nacti, ſæculis inſequentibus magnos ſtrepitus in Eccleſia excitarunt.

IV. Ex his, quæ ſuperius dixi, patet, *Rufinum* in *Pineto* non ſolum libros *Periarchon*, ſed & alios lucubraſſe intra illud ipſum tempus, quo, Hieroſolymis redux, in Romanis partibus moratus eſt, nimirum a vere anni 397. ad autumnum anni inſequentis 398. in cujus fine, ſcilicet die XXV. Novembris obiit *Siricius* Pontifex. Ab hoc enim adhuc ſuperſtite, literis formatis, de more acceptis, *Rufinus* Roma diſceſſit, ut infra videbimus. Scilicet ad *Rufinum*, religionis & doctrinæ fama percelebrem, viris piis & eruditis undique confluentibus, ut ſcripturarum, & auctorum orientalium theſauros, ab eo ſecum communicatos, mirarentur, is Regulæ Sancti Baſilii, Apologiæ Pamphili, ſuæ Diſſertationi de Adulteratione librorum Origenis, & libris IV. Periarchon, ſuperaddidit duos libros de Benedictionibus Patriarcharum, quos rogatu Pontii Paulini cognomento *Nolani*, nondum tamen *epiſcopi*, ſed tantum *presbyteri*, confecit. Jampridem receptum eſt, ut verba, quæ Jacob morti proximus cap. XLIX. Geneſeos protulit XII. filiis, totidem Tribuum auctoribus, quibus omnis Ebræus populus conſtabat, *Benedictiones* XII. *Patriarcharum* dicantur, quamquam, præter *Rufinum*, Ambroſius cap. II. de eodem argumento & Theodoritus in Geneſim cap. ultimo obſervent, eum titulum minime congruere ipſi orationi, per quam Jacob maledicit Ruben, Simeoni, ac Levi. Quamobrem *prophetiam* potius, quam *benedictionem* dicendam eſſe Ambroſius affirmat. *Rufinus* ex Urbe epiſtolam, nunc deperditam, ſcripſerat ad *Paulinum*. In ea ob nuncium ad ſe *Concordia* perlatum de obitu matris, ut infra clarius explicari videbimus, ſe *Romæ in æſtu ſollicitudinis, & in incerto morarum* eſſe, amico Paulino indicaverat, illum etiam hortatus, ut Græcis literis perdiſcendis operam daret, quod Rufinus Clementis Romani Pontificis tranſlationem, a *Paulino* digeſtam, non valde probaret. Hæc ex Paulini epiſt. XLVI. alias XLVII. qua *Rufini* literas, quanquam *breves*, ſibi magno refrigerio fuiſſe reſpondet, ejuſque ſollicitudine ſe affectum ſignificat; ſperare tamen illius præſentia ſe denuo exhilarandum; Græcas literas diſcere ſe non poſſe, niſi *diutius* Rufini *conſortio perfruatur*, & *pleniorem* ejus *copiam* habeat, ut illius opibus diteſcat. Subinde epiſtolæ hunc finem imponit: *in tempore ſane, quo ſcripta hæc ſcribebantur, cecidit ſub oculis incidens, propoſita lectione, Capitulum illud ex Geneſi, quo Judas a Jacob benedicitur* (XLIX. 8.) *Et quia Dominus opportuniſſimam hanc occaſionem dederat, pulſare poſt tempus fores cordis tui placuit. Ergo, ſi me amas, immo quia multum amas, rogo, ut ſcribas mihi, ut intelligis ipſam Patriarcharum benedictionem: & ſi qua*

ipſe

ipſe ſcis in eis ardua ſenſu, & digna cognitione, ſcire me velis. Specialiter tamen de Capitulo illo Geneſeos (XLIX. 11. ſecundum LXX.) *in quo ait, alligans ad vitem pullum ſuum, & ad cilicium pullum aſinæ ſuæ; quis ſuus is pullus ſit, vel quis aſinæ pullus? Et cur ſuus ad vitem, aſinæ vero pullus ad cilicium alligetur?* Ita *Paulinus*, qui eandem quæſtionem ſibi a *Deſiderio* presbytero dudum propoſitam indicat epiſt. XLIII. alias XXXV. §. 3.

V. Quamvis *Rufinus*, ut dictum eſt, libris Periarchon vertendis Operam daret, paruit tamen amiciſſimo capiti, librumque primum Jacobei Vaticinii de *Benedictionibus Judæ*, ad *Paulinum* direxit, epiſtola modeſtiæ & bonæ frugis plena eidem præmiſſa; unde nonnulla huc transferam: *quanto magis*, inquit, *ego me tibi excuſo & minus idoneum ad reſponſionem eorum, quæ ſciſcitaris, adfirmo, tanto tu inſtantius percontaris, & difficiliora perquiris, ac velut lenti bovis vitio deprehenſo cunctantes armos & retrorſum terga cedentia, ſtimulis pertinacioribus perfodis*. Ait etiam de re ipſa: *quod utique & otii & temporis non parum quærit, &, ut fidelius dicam, quod mentem Spiritu Sancto illuminatam depoſcit*. Notandum eſt porro, de ſe *Rufinum*, Chriſtiano more, in ſcriptis ſuis, modeſte admodum & demiſſe ubique ſentire. Hoc video animadverſum etiam Tillemontio tom. XII. art. 84. pag. 210. Paulinus vixdum accepta *Rufini* explicatione, per *Cerealem* ex Urbe Nola Romam revertentem, reſcripſit epiſtolam XLVII. alias XLVIII. in *Pinetum* ei deferendam. In hac poſtquam *Rufinum* rogaſſet, ne ex Italia *remeaturus* ad Orientem, eo inviſitato diſcederet; etiam poſtulat, *ut Benedictionem* XII. *Patriarcharum*, cujus (inquit) *jam principium mihi, expoſita circa perſonam Judæ prophetia, triplici, ut juſſum eſt, interpretatione conſcriptis paginis, edidiſti, per reliquos filios diſtributam digneris exponere, ut ipſe per te fiam conſcius veritatis, & magnæ gratiæ ac laudis auctorem habeam, ſi his* (Deſiderio presbytero) *qui de me ſupra me* (judicantes) *propter operis* (difficultatem) *conſulendum me putaverunt, divina potius, & tuo ſpiritu, quam de meo ſenſu inepta, reſpondeam*. Rufinus Quadrageſimæ diebus ex *Pineto* ad Paulinum miſit quæ poſtulaverat, nempe librum II. in *Benedictiones* reliquorum XI. Patriarcharum. Hoc totum opus memorat Gennadius in Catalogo his verbis cap. XVII. *diſſeruit* (Rufinus) *& benedictionem Jacob ſuper Patriarchas triplici, ideſt hiſtorico, morali, & myſtico ſenſu*. At error ſupinus irrepſit in Iſidori Catalogum cap. IV. ubi hæc leguntur: *Paulinus presbyter explicuit in benedictionibus Patriarcharum triplici intelligentiæ genere, libellum ſatis ſuccincta brevitate compoſitum*. Cum *Iſidoro* facit *Honorius*, de more illum exſcribens lib. II. cap. CXVII. Viden, *Paulino* cuidam *presbytero* Opus tribui, quod *Rufinus* rogatu magni illius Pontii Meropii Paulini, poſtea Nolani epiſcopi, ſcripſerat? Idem *Iſidorus*, cumque eo Aubertus Miræus in ſcholiis hunc *Paulinum presbyterum* cum ejuſdem nominis *diacono* & notario Sancti Ambroſii Mediolanenſis, improvide miſcuerunt.

runt. Error, quoad opus *Rufini*, ſuboluit Caſimiro Oudino in ſupplemento Bellarminiano pag. 61. & Tillemontio to. XII. pag. 126. Auctor de XII. Scriptoribus, Iſidoro & Hildefonſo ſubjectus, ignoraſſe videtur, quiſnam eſſet *Paulinus*, ad quem *Rufinus* librum direxit, ait enim cap. V. *Tyrannius Rufinus ſcripſit ad* QUEMDAM *Paulinum presbyterum de benedictionibus Patriarcharum, triplici intelligentia librum ſatis ſuccinctum, & clara brevitate compoſitum*. Mox *Rufinum* ſugillat, quod ſextam prophetiam de *Dan* non ad *Antichriſtum*, ſed ad Dominum noſtrum retulerit: *hic autem*, inquit, *juxta myſticum ſenſum ea quæ de Dan filio Jacob ſcripta ſunt, non recte de Domino noſtro interpretatur, dum procul dubio ad Antichriſtum eadem pertinere ſanctorum Patrum probat aſſertio*. Sed quamvis hoc vaticinium a nonnullis, quos recenſet, Benedictus Pererius tomo IV. in Geneſim cap. XLIX. de Antichriſto accipiatur, certum eſt tamen in alias ſententias a Patribus trahi, quorum octo Pererius adducit: alii enim de *Samſone*, alii etiam de *Meſſia* interpretantur.

VI. Hoc opus *Rufini* inverſum, confuſum, nec tamen totum Conſtantius Hierotheus ſub falſo titulo *Homiliæ* XVII. *in Geneſim*, proque fœtu Adamantii, primus vulgavit cum Origenianis Operibus in Novum Teſtamentum poſt Homilias in Pſalmos fol. CIIII. editionis Venetæ *apud Lazarum Soardum A. D.* 1516. Opus deinde ſuo Auctori reſtitutum, ſed priori editione ignorata, *Johannes Heroldus* inſeruit *Orthodoxographis Theologiæ ſacroſanctæ* tomo II. pag. 1423. unde huc transferam, quæ *Heroldus* de Codice, ex quo opus illud deſcripſit, initio præfatur, ſunt enim lectu maxime digna: *Georgius Pictorius, Vir clariſsimus apud Enſisheym medicus excellens, atque de literatura univerſali optime meritus, quum procul dubio nonniſi vel ingenii ſummis laboribus aut æris impenſa inſani, libellum hunc Rufini bibliothecæ ſuæ, tanquam theſaurum paraſſet, qua eſt in literas bonas atque erga amicos humanitate, Domino Henrico Petri, jam ſacrorum Auctorum bibliothecam edenti, etiam hunc libellum ſponte obtulit: qui quidem Romanorum majuſculis literis, iis quidem, quibus Pandectas Florentinorum ſcriptas vidimus, ſine diſtinctione ulla, ante mille ac plus annos, ſcriptus erat, venerandæ antiquitatis gemma, mehercle pretioſa. Hunc vero, ut ſolet, temporis injuria, incuriaque Barbarorum miſere laceravit, quippe quum de Benedictione Judæ, myſtica tractatur ſententia, tres pagellæ reſciſſæ ac perditæ deſiderantur; quarta etſi ſuperſit lacera, quo loco reponenda ſit, vix poteſt divinari. Erat proinde membranula tam tenera, ut teneriorem me vidiſſe affirmare non auſim: quod quidem tanto plus damni attulit ſcripto. Equidem ipſum ſcriptorium atramentum acerbitate ſua plures verſus eroſos ac tranſparentes reddiderat, ut ex ſtigmatibus tantum legi poſſent, niſi ſi e regione in facie alterius paginæ verſus verſui reſponderet, tunc utrinque major inſtabat labor. Accedebat & hoc quod vel pluvia irrorante, qua olim adſervabatur, bibliothecam, vel dum huc atque illuc ad oſtentationem*

tionem veteris monumenti perfertur, in marginibus totus madefactus fuerit liber, atque membranula tenerrima, quaſi glutino concreta, quod ferme ſingula folia, non niſi lacerarentur, disjungi aut aperiri poſsent. Sed & hoc tædii devorare volui, ut qualis qualis oblatus eſſet, a me deſcriberetur liber: qui quidem finem ſuum non habet, pauca tamen deeſſe ſuſpicor. Adhortor itaque ſtudioſos omnes; ut quod huic deeſt ſcripto, quacumque occaſione in bibliothecis venari velint, ut tandem & integer theologiſque minus mancus offerri poſſit. Idem opus in ſuis Monumentis Sanctorum Patrum Orthodoxographis, *Heroldo* tamen exſcripto, nec nominato, comparere juſſit *Johannes Jacobus Grynæus* Baſileæ apud Henricum Petri A. D. 1569. to. II. pag. 1065. Iterumque, ſed prioribus editionibus pariter ignoratis, edidit Laurentius de la Barre cum aliis *Rufini* lucubrationibus Pariſiis apud Michaelem Sonnium A. D. 1580. in folio, ſuppletis editionibus *Heroldi* & *Grynæi*. Sed peculiari animadverſione dignum eſt, Barreum non ſolum, quaſi nunquam antea vulgatam edidiſſe *Rufini* epiſtolam ſeu præfationem libri I. ad *Paulinum* Nolanum, quam tamen *Heroldus* & *Grynæus* pridem ediderant; ſed in ejus extremis duabus lineis lacunam eandem reliquiſſe, quæ exſtat in *Heroldi*, *Gryneique* editionibus, ubi ſtatim in calce Rufinianæ epiſtolæ poſt verbum *probabuntur*, lacunæ indicio relicto, ſubſequitur vox mutila -- *mis ceteris*, in margine vero hæc adnotantur: *hic deſunt nonnulla*. Barreus ait, ſe Rufiniana ſcripta eruiſſe ex *reliquiis venerabilis monaſterii Montis Dei*. Conſonat vetuſtiſſimus codex Cæſareus mille & ducentis ab hinc annis literis majuſculis & abſque ſingularum vocum diſtinctione, exaratus, apud Lambecium in Commentariis de Bibliotheca Cæſarea to. II. pag. 800. Hic enim codex libros II. *Rufini de Benedictionibus* continet, una cum duabus jam dictis *Paulini* & *Rufini* epiſtolis amœbæis, non ſeparatim, ſed initio ſimul poſitis: quarum poſteriori ad *Paulinum* uti eſt in Cæſareo codice, deeſt integrum folium mox a fine poſt verbum *probabuntur*. *Folium* vero, quod poſt lacunam a fine præcedentis folii proxime ſubſequitur, incipit imperfectæ vocis ultima ſyllaba -- *mis ceteris*, ut in aliis tribus editionibus jam adductis; unde lacunæ, in omnes poſtea codices diffuſæ, origo & antiquitas patet. Tantam codicis vetuſtatem fruſtra elevare conatur Carolus Cæſar Baudelotius in ſua utilitate itinerum to. II. pag. 127. edit. I. Ex his conſequitur, merito explodi judicium Franciſci Sacchini, quem ſub *amici Romani* nomine appellat *Fronto Ducæus* in notis ad epiſt. XLVII. Paulini pag. 833. editionis Plantinianæ A. D. 1622. in 8.° ubi a Sacchino cenſeri ait Paulini epiſtolas ad Rufinum *non eſſe Paulini*, *quod ſtilus magis affectatus a quopiam ad ſimilitudinem Paulini*, *quam genuinus ipſiuſmet Paulini videatur*. Hæc eadem habet Sacchinus in Vita Sancti Paulini pag. 179. Sed enimvero hujus cenſuræ fallaciam & levitatem ſatis revincunt jam memorati codices, ad Paulini ætatem proxime accedentes, itaut Cotelerius in judicio de libris Recognitionum pag. 484. edit. II. fucum Ducæa-

cæanum paſſus, *Paulini* epiſtolam XLVII. *non eſſe indubiæ auctoritatis* pronunciaverit. Sed Brunum audiamus id refellentem Diſſert. I. de Epiſtolis S. Paulini §. XLVII. pag. 113. *non ea ſum*, inquit, *perſpicacitate, ut quid diſcriminis inter eum ſcilicet, & Paulini ſtilum, intereſſe mihi appareat: mihique facile perſuaderem, non aliud de illis epiſtolis dubitandi nonnullis fuiſſe fundamentum, quam præconceptum in Rufinum odium. Quibuſdam enim videtur non potuiſſe innoxie amari, ex quo orta controverſia Rufinum ab Hieronymo abalienavit: cujus tamen cauſſa Auguſtini & Paulini in utramque amicitia nullum paſſa eſt detrimentum. Sed ex ſupra allatis luce clarius, has epiſtolas a Paulino noſtro ad Rufinum fuiſſe ſcriptas*. Sic *Brunus*, cujus dicta noſtris obſervationibus roborari videmus. Sacchinum præterea nominatim refellit Tillemontius tom. XIV. pag. 710. Recenſionem ſui codicis poſt allatum ſpecimen characteris, his verbis claudit Lambecius: *Operæ pretium profecto facturus eſt, ſi quis præſtantiſſimum hunc, & veneranda vetuſtate ſua admirandum codicem a capite uſque ad calcem cum impreſſis editionibus accurate contulerit*. Edmundus Martenius in Itinere I. literario Parte II. pag. 138. teſtatur, in Abbatia Murbacenſi in Alſatia alium ſupereſſe *Rufini* codicem de *Benedictionibus* XII. Patriarcharum, mille abhinc annis ſcriptum, quem utinam vir doctus cum editis contuliſſet. Quod tamen Martenius non fecit, hoc meo rogatu faciendum curavit Eminentiſſimus Cardinalis Firaus, qnum eſſet Romanæ Sedis Apocriſarius apud *Helvetios*, quæque in codice Murbacenſi lacunam antiquiſſimam in memoratis codicibns implent, hoc loco adſcribam. *Probabuntur. Sed cum dicit: non deficiet princeps ex Juda, neque dux de femore ejus donec veniat is, cui repoſitum eſt regnum, ſcilicet & in ipſo gentes ſperabunt. Quia donec veniat is, cui repoſitum eſt, in quo gentes ſperabunt, manifeſte de Chriſto dicitur; cogimur ſine dubio alium intelligere eſſe, quam Chriſtum eum, de cujus ſemine dux non deficiet, donec Chriſtus veniat. Non enim convenit illum Chriſtum intelligi, de cujus ſemine dux non deficiet donec Chriſtus veniat, qui utique dux in adventu Chriſti defecit. Et hoc ipſum indicio fuit, adveniſſe eum, cui repoſitum eſt, id eſt Chriſtum. Quædam referuntur ad Judam, ſicut in complurimis ceteris, etiam in hoc capitulo*. In Chronico Centulenſi apud Dacherium tomo IV. Spicilegii pag. 482. edit. I. notatur fuiſſe A.D. 831. in Abbatia S. Richarii *Explanatio Rufini de* XII. *Benedictionibus Patriarcharum in uno volumine*. Hæc dicenda occurrerunt in libros II. de *Benedictionibus*, quos *Rufinus* in monaſterio *Pineti* tempore ipſo Quadrageſimæ expreſſit, quo Origeni vertendo ſtudebat, nt ſuperius abunde probatum eſt. Quare palam fit, nequaquam hoc contingere potuiſſe poſt A. D. 398. qnia *Rufinus* ante finem ejuſdem anni *Aquilejam* profectus, Romam inde non rediit ante A. D. 408. rumorque, ab ejus verſione librorum Origenis excitatus, non quidem *poſt*, ſed *ante* A. D. 400. primo percrebuit. Ergo Tillemontius labitur to. XII. pag. 309. ubi *Rufinum* A. D. 410. Romam

ex

ex patria reverſum, opus de *Benedictionibus* adgreſſum fuiſſe arbitratur. Hoc poſtea to. XIV. pag. 127. vir doctus prioris ſententiæ oblitus A. D. 408. illigavit, quum tamen neutri, ſed A. D. 398. uti diximus, illigari debeat. RUFINUS. LIB.V.CAP.I.

VII. Nunc ad reliquos libros, *tertium* nimirum, & *quartum* Origenis Periarchon, nobis revertendum eſt. Ex Rufini altera præfatione colligitur, *duos priores* libros, quos in *Pineti* monaſterio converterat, per alienas manus volitaſſe, duobus reliquis nondum converſis, ſuperque illis rumores in interpretem ſurrexiſſe. Ipſa quoque præfatio nos docet, eoſdem illos duos poſteriores libros, ex intervallo, & ſerius quam priores, fuiſſe translatos: quo quidem intervallo Rufinus de Benedictionibus Patriarcharum, inſtante Paulino, diſſeruit. Hinc *duobus* iiſdem poſterioribus libris Periarchon, tanquam novo operi, novum prologum ad Macarium præmiſit, quem non præmiſiſset, ſi una cum duobus prioribus, quibus prologum ſuum ante præmiſerat, eoſdem vulgaſset. Adponam verba ipſa ad Macarium ex Rufini altera præfatione libri III. Periarchon; rem enim, de qua agimus, mirifice illuſtrant: *qui legis, memor eſto mei in tuis ſanctis orationibus, ut & nos effici mereamur æmulatores Spiritus*. SUPERIORES DUOS *Periarchon libellos, te non ſolum inſiſtente, verum etiam cogente* DIEBUS QUADRAGESIMÆ *interpretatus ſum. Sed quoniam illis diebus etiam tu, religioſe frater Macari, & vicinius monebas, & amplius vacabas* (forte *vocabas*, ut legitur in editione Grynæi pag. 711.) *etiam ego amplius operabar. Hos vero* POSTERIORES DUOS TARDIUS *explicuimus, dum ad nos extrema & ultima parte urbis rarior exactor accedis*. Hæc Rufinus de duobus poſterioribus libris Periarchon. Rumores ob ſuam verſionem, in Urbe excitatos, mox ita deſcribit: *Verum ſi meminiſti quod in præfatiuncula priore commonui, quia indignaturi eſſent quidam, ſi nos audiſſent non aliquid mali loqui; continuo id arbitror perſecutum probaſti. Quod ſi in illo opere ita* INFLAMMATI *ſunt hi, qui hominum linguas ad male loquendum excitant, dæmones, in quo nondum eorum ſecreta ad plenum nudaverat; quid in hoc futurum putas, in quo omnes eorum cæcas & occultas vias, quibus humanis cordibus irrepunt, & animas infirmas ac fragiles decipiunt, revelabit? Videbis illico perturbari omnia, ſeditiones moveri, clamores tota urbe diffundi, ad damnationem vocari eum, qui evangelicæ lucernæ lumine diabolicæ ignorantiæ tenebras fugare conatus eſt. Verum hæc parvi pendat qui cupit, ſalva Fidei Catholicæ regula, in divinis eruditionibus exerceri. Illud autem neceſſario commoneo, quod ſicut in* PRIORIBUS LIBRIS *fecimus, etiam in iſtis obſervavimus, ne ea, quæ reliquis ejus ſententiis & noſtræ Fidei contraria videbantur, interpretarer. Sed velut inſerta ea ab aliis, & adulterata præterirem. De creaturis vero rationalibus ſi quid novi duxiſſe viſus eſt, quia non in hoc eſt ſumma Fidei, ſcientiæ gratia & exercitii, cum forte nobis adverſum nonnullas hæreſes tali ordine neceſſario reſ-*

Digitized by Google

Rufinus. Lib. V. Cap. II. *reſpondendum eſt; neque in his libellis, neque in ſuperioribus dicta, repetere etiam in his poſterioribus voluit; & brevitatis gratia, aliqua ex his reſecare commodum duxi*. Poſtremo æmulos ſuos carpens, rem ita concludit: *ſi quis tamen proficiendi & non obtrectandi ſtudio hæc leget, rectius faciet, ſi exponi ſibi hæc a peritioribus velit; abſurdum namque eſt poetarum ficta carmina & Comœdiarum ridiculas fabulas a Grammaticis exponi, & ea quæ de Deo, vel cœleſtibus virtutibus, ac de omni univerſitate dicuntur, in quibus omnis vel paganorum philoſophorum, vel hæreticorum pravus error arguitur, ſine magiſtro & explanatione aliquem poſſe diſcere. Et ita fit, ut res difficiles & obſcuras malint homines per temeritatem & inſcitiam condemnare, quam per diligentiam & ſtudium diſcere*. Huc uſque *Rufinus*. Hæc Periarchon interpretatio exſtat in latinis Origenianorum operum editionibus, lib. v. cap. II. §. I. memoratis. In Appendice vero tomi VIII. operum S. Auguſtini editionis novæ libri II. de Incarnatione Verbi ad Januarium ex Rufiniano Origenis Opere collecti ſunt. Jo: Mabillonius in Analectis to. II. pag. 665. teſtatur in veterrimo *codice Corbejenſi* haberi libros Periarchon (utique ex verſione Rufini) quibus præfigitur Origenis epitaphium Mabillonio pag. 660. recitatum, & ab aliquo Origenis ſtudioſo confectum. quod nuper pro inedito exhibuit Edmundus Martene in itinere literario to. II. pag. 185. Id tale eſt.

Ille ego Origenes doctor veriſſimus olim,
Quem primum Fidei gratia clara dedit.
Si mihi credere vis, libros tot millia ſcripſi,
Quot legio miſſos mittit in arma viros.
Nulla meos unquam tetigit blaſphemia ſenſus,
Sed probus atque vigil, tutus ab hoſte fui.
Sola mihi caſum Periarchon dicta dederunt:
His me conjectum undique tela premunt.

Hoc ipſum fœde corruptum antea protulerat *Guido Carmelita* in ſumma de Hæreſibus cap. XLI. ubi illud Iſidoro tribuit. Alius verſus quoſdam e codice Ambroſiano vulgavit, olim ſcriptos in Bibliotheca S. Iſidori Hiſpalenſis, ut titulus præfert, ſed ignoravit, in iiſdem verſibus jam dictum Origenis epitaphium, alicubi varium, reperiri.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

I. *Novi rumores in Rufinum ab amicis Hieronymi ob reliqui operis Origeniani translationem excitantur.* II. *Rufinus matre amiſſa, ad Hieronymum ſcribit, cumque Siricii pontificis literis formatis, ex Urbe in patriam Concordiam revertitur.* III. *Nonalia quam ſolius itineris cauſſa, Mediolano pertranſit.* IV. *Ad illum in patria morantem Hieronymus literas ſcribit, quæ ei non redduntur. Pauliniani, Euſebii, & alterius Rufini iter ex Palæſtina Romam quoto anno contigerit.* V. *Hieronymus alias literas ad Pammachium ſcribit contra præfationem Rufini in libros Periarchon. Inde ſimultas inter utrumque augetur.* VI. *Rufinus Syrus utraſque Hieronymi literas, Pammachio Rufinoque reddendas, Romam detulit.* VII. *Harum priores ſummatim recenſentur.*

I. NOndum rumor ob priores *duos* libros Periarchon, a *Rufino* translatos, bene conquieverat, quum ſubinde reliqui duo latinitate donati, ignes ſopitos denuo excitarunt; vix enim interpretationis ſuæ ſchedas inemendatas, nec publici juris factas, e manibus labi ſivit *Rufinus*, quum Pammachius & Oceanus, viri apud Romanos clari nominis, ſed Hieronymi, Auguſtini, & Paulini Nolani amicitia longe clariores, eaſdem ſchedas furtim ſibi porrectas, & pravis ſententiis clam alicubi incruſtatas, ut contendit quidem *Rufinus*, ad Sanctum Hieronymum in Palæſtinam continuo tranſmiſerunt hoc eodem A. D. 398. quo *Rufinus* poſt Paſcha translationem abſolverat. Pammachius & Oceanus *Rufini* nomen reticuerunt in epiſtola de hac re ad Hieronymum ſcripta, ſeu quod in exemplari deeſſet, ſeu potius, quod Hieronymum, abſque alia explicatione, interpretis nomen facile adſequuturum exiſtimarent. Sane Hieronymus in reſponſo ad literas, ad ſe per *Rufinum* eodem tempore ſcriptas, *ex ſtilo*, ait, ſe ſtatim præfationis auctorem noviſſe. Ergo ejus nomen a ſcripto aberat. Porro ſummum virum, zelo alias catholicæ fidei ultro inflammatum, Romani proceres in *Rufinum* bono quidem animo, ut credere malim, concitare ſtuduerunt, quædam minus catholice in ejus translatione expoſita, quæque impietatem Origenis monſtrare poterant, ab interprete ſubtracta, cauſſantes. Ideo ſe, Romanoſque omnes novam Periarchon verſionem ab Hieronymo flagrantiſſime cupere, ut interpolata proderet, & male explicata convinceret: utque Hieronymum eo magis accenderent, illius ingenium & Fidem in præfatione Operis ficte laudari addiderunt, quaſi ejus nominis fama Rufinus propriam hæreſim tegere voluiſſe putaretur. Sed præſtat, verba ipſa brevis alioquin Pammachianæ epiſtolæ, quæ nunc eſt XL. alias LXIV. in medium proferre: *Sanctus aliquis ex fratribus ſchedulas ad nos* CUJUSDAM *detulit, quæ Origenis volumen, quod*

RUFINUS. LIB. V. CAP. II.

Periarchon inſcribitur, in latinum ſermonem verſum tenerent. Et quoniam in his multa ſunt, quæ tenuitatem noſtri ingenii permovent, quæque minus catholice dicta æſtimamus, ſuſpicamur etiam, ad excuſationem auctoris, multa de libris ejus eſſe ſubtracta, quæ apertam impietatem ejuſdem monſtrare potuiſſent, quæſumus præſtantiam tuam, ut & hoc ſpecialiter non tam nobis, quam univerſis, qui in Urbe habitant, profuturum opus digneris impendere, ut ſupradictum librum Origenis, quemadmodum ab ipſo auctore editus eſt, ad fidem, tuo ſermone manifeſtes: & quæ a defenſore ejus interpolata ſunt, prodas, ut quæ etiam in his ſchedulis, quas ad ſanctitatem tuam direximus, vel contra catholicam regulam, vel imperite edita ſunt, redarguas atque convincas. Sane ſubtiliter in præfatione operis ſui, mentionem, tacito nomine, tuæ ſanctitatis expreſſit, quod, a te promiſſum opus, ipſe compleverit; illud oblique agens, etiam te ſimili ratione ſentire. Purga ergo ſuſpiciones hominum, ne, ſi diſſimulaveris, conſentire videaris. Hæc ad Hieronymum Pammachius & Oceanus, dum inter eum Rufinumque præteritæ ſimultatis ob cauſſam Origenianam cicatrices vix coaluerant.

II. Rufinus hoc eodem tempore in patriam profecturus, literas ex Urbe ad Hieronymum ſcripſit, quibus & ſe diutius quam animo deſtinaverat, Romæ manſiſſe, & *Concordiæ* civitate matrem ſuam vita functam, ſignificavit, *ſpiritualium* tamen *parentum* (Chromatii & Euſebii) deſiderio ad patriam revocatum, quum alioqui matris amiſſæ luctu illuc accedere prohiberetur, ne ſcilicet maternæ domus adſpectus dolorem propius augeret, quem procul a patria, animo difficulter premere poterat. De Hieronymo etiam oblique conqueſtus eſt, quaſi, eo non inſcio, morſus Romanorum ſubiiſſet. Hæc *Rufini* epiſtola intercidit. Adhuc tamen Hieronymi ad Pammachium & Oceanum, ipſumque Rufinum reſponſa ſuperſunt, noſque infra quæ in iis continentur, ſingulatim recenſere conabimur, inde hiſtoriam Rufinianam illuſtraturi. Rufinus hæc interim annum & eo amplius Romæ & Pineti moratus, ad Venetiam noſtram properaturus, vaſa colligit, literaſque formatas, publicas fidei teſſeras, nonniſi Catholicis, in alienam parœciam abeuntibus, per epiſcopos dari ſolitas, ab Siricio Pontifice de more impetrat. Eas poſtmodum a Rufino prolatas colligimus ex Hieronymo in lib. II. Apol. ubi ait pag. 459. *Siricii in Domino dormientis profers epiſtolam.* Et infra pag. 462. *tale quid & contra Papam Anaſtaſium diſputas, ut, quia Siricii epiſcopi habes epiſtolam, iſte contra te ſcribere non potuerit.* Apertius hoc ipſum pandit in epiſt. XCVI. alias XVI. ad Principiam, quod eſt epitaphium Marcellæ: *petunt* (Rufinum innuit) *& impetrant Eccleſiaſticas epiſtolas, ut communicantes diſceſſiſſe videantur. Nec multum tempus in medio, ſuccedit in Pontificatu vir inſignis Anaſtaſius.* Siricium Sanctiſſimum virum inique culpari, quaſi homini hæretico literas communicatorias impartiri non dubitaverit, ſuo loco apparebit. Rufinus ergo Roma diſceſſit

A. D.

A.D.398. ante diem XXVI.Novembris, quo Siricius diem obiit,ex Daniele Papebrochio in Propylæo par.I. pag. 59. & ex Pagio ad eundem annum Rufinus. Lib.V.Cap.III.
§. II. alioqui non *Siricii*, ſed *Anaſtaſii* literas communicatorias protuliſſet. Baronius eodem A.D. 398. §.I. ubi Siricium ait demortuum die XXII. Februarii translationem aliquam hoc die & menſe quidem, ſed anno inſequenti 399. peractam pro die emortuali accepit: V. Bolland. Febr. to.III. p.282. Spacium verbis illis Hieronymianis denotatum, *nec multum tempus in medio menſes* aliquot fortaſſe complectitur ante demortuum Siricium, eique ſuffectum Anaſtaſium. Hic enim mox die V. Decembris, quæ in diem Dominicam incidit, ordinatus eſt, ex Pagio A. D. 398. §.V. & A. D. 402. §.XVI. Itaque *Rufinus per molliſſimum Flaminiæ iter*, ut ait Hieronymus initio libri II. Apologiæ, Mediolanum primo contendit, ubi Simplicianus Ambroſio, die V. Aprilis elapſi anni 397. terræ mandato, in cathedra Mediolanenſi ſucceſſerat, ut Auctor eſt Mabillonius in Muſeo Italico to.I. par.II. pag. 115. Rufinus lib. I. ſuæ Apologiæ, ab Euſebio Cremonenſi interpretationem ſuam libri Periarchon falſatam contendens, impiam ſententiam in ſuas ſchedas intruſam, ſibi per eudem Euſebium Mediolani recitatam conqueritur: *quum*, inquit, *hujuſmodi ſententiam apud Mediolanum* (Euſebius) *recitaret, & a me quæ exigebat, falſa eſſe dicerentur, interrogatus a quo accepiſſet exemplaria, reſpondit, matronam quandam ſibi dediſſe*. Euſebius, qui in preterito diſſidio inter Hieronymum Epiphanio faventem, & Rufinum Johannis Hieroſolymitani ſtudioſum, palam, ut dictum eſt, Hieronymo adhæſerat, poſtea Romam, priuſquam Rufinus hinc diſcederet, ex Oriente pervenerat. Ejus iter adventumque accurate deſignant hæc verba Hieronymi in libro III. Apologiæ pag. 462. *Paulinianus & Euſebius* POST ANNUM *veſtræ navigationis profecti ſunt*. Rufinum initio veris A.D. 397. Nolam adplicuiſſe probavimus. Quare Euſebius, qui verno tempore, navigationi congruo A.D. 398. in Italiam tranſmiſiſſe videtur, ineunte æſtate ejuſdem anni 398. Romæ jam aderat, ubi Rufinum ſuæ communionis & conſortii participem habuit, priuſquam uterque, hic Concordiam, ille Cremonam iturus, Mediolanum proficiſceretur. Hoc ipſum Rufinus teſtatur in lib.I. ſuæ Apologiæ. *Si hoc*, inquit, *in meis literis* (Euſebius) *inveniſſet, & vere ſcrupulum aliquem ex ipſa lectione cepiſſet, quum me, ſicut ipſe noſti, Romæ poſitum, haberet præſentem, continuo utique perquiſiviſſet, & ipſa ad me ſcripta detuliſſet, quippe qui uſque ad ipſum tempus etiam* VIDERE ME, & SALUTARE, & *in oratione* COMMUNICARE *ſolitus erat*. De Euſebio Cremonenſi Rufinum hic loqui, nos dubitare non ſinunt hæc verba Hieronymi contra Rufinum in lib.II. Apologiæ: *vociferare & clamita per plateas; non eſt meus liber; &, ſi meus eſt, ſchedulas inemendatas Euſebius furto abſtulit*. Matronam, quæ Rufini ſchedas tradidit Euſebio, a quo poſtea Pammachius & Oceanus eas ad Hieronymum tranſmittendas, acceperunt, fuiſſe Marcellam, aperte colligitur ex ejus epitaphio, ut di-

RUFINUS. Lib.V.Cap.III.

cam inferius. Hieronymus commentarios ſuos in Jeremiam & Matthæum eidem Euſebio nuncupavit.

III. Noriſius Cardinalis ubique *Rufinum* exagitans, Mediolanum hæreſes ſuas diſſeminandi cauſſa petiiſſe ſcribit in Hiſtoria Pelagiana lib.I. cap.II. ut *Venerium* ejuſdem Urbis Antiſtitem in ſuas partes traheret. Inde poſtmodum Aquilejam ſe contuliſſe, *ut Origenianis deliriis patrium etiam ſolum locupletaret, & Chromatio, alteri Italiæ metropolitæ, novorum dogmatum virus inſtillaret, ac pro Catholicæ Fidei rudimentis, quæ ante triginta annos ab eodem, tunc presbytero edoctus fuerat, ingratas profecto vices rependens, impiiſſimis erroribus ſanctiſſimum juxta ac doctiſſimum ſenem imbueret*. Neque vir ſummus tam atrocia in *Rufinum* ſine ullo teſte dixiſſe contentus, hæc ſtatim ſubjungit: *quis autem heic hominis conatus non execretur, qui uno fere tempore tres primarias Italiæ Eccleſias, Romanam, dein Mediolanenſem, poſtremo Aquilejenſem Origenianæ Sectæ adjicere petulantiſſime pertentavit?* Sed vir diſertiſſimus falſam opinionem induiſſe mihi videtur. Nolim tamen, ut, dum opinionem non probo, ipſi mihi olim benevolo inſultare videar. Hoc enim piaculare. Venerius in cathedra Mediolanenſi non ſedit ante A. D. 400. quo Simpliciani locum implevit. Hic autem Ambroſio ſucceſſerat, ut dixi,& conſtat ex Bollandiani operis continuatoribus in Exegeſi præfixa to. VII. Maji. Simplicianum vero, Gaudentium Brixienſem, & Chromatium Aquilejenſem, ſanctiſſimos æque ac doctiſſimos viros, quos ea tempeſtate Rufinus utique inviſit, Origenianis erroribus faciles aures adcommodare potuiſſe, abſque tantorum præſulum injuria dici nequit, præcipue quum nemo ex illis unquam Rufini conſuetudinem fugerit, ſed ipſe in ſingulorum perpetua communione vixerit. Beatum Gaudentium, Sancti Philaſtrii diſcipulum & in cathedra ſucceſſorem, Rufinus pridem in in Oriente noverat, ejuſdemque poſtea rogatu factum videbimus, ut Clementis Recognitiones ex Græco in Latinum ſermonem tranſtulerit. Iſtud iter per Inſubres Rufino in patriam ſuam reverſuro, fuit proprium & naturale, ut ſic loquar, non indirectum, minus proprium, & ob ſecretas cauſſas, homini ex Urbe Roma in Venetiam inferiorem ituro, ſuſceptum. Tunc enim, Ferraria & Venetiis nondum conditis, triplici via Aquilejam perveniri poterat.

Prima litorali, Arimino Ravennam ibatur, unde *ſeptem maria Altinum uſque* navigabantur, ut ait Antoninus in Itinerario. Altino poſtea iter erat Concordiam, Aquilejam. Illo ævo ſupra Bononiam *Palus* intercedebat, quæ a Vibio Sequeſtro *Paduſa Galliæ, a Pado dicta*, appellatur.

Secunda via mediterranea, *Arimino Cæſenam* ducebat. Inde Faventiam, Forum Cornelii, Bononiam, Mutinam, Regium, Parmam, Fidentiolam, Placentiam, Laudem, Mediolanum, Bergomum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Patavium, Altinum protendebatur.

Tertia, item mediterranea, Arimino Bononiam, Mutinam, Vicum Ser-

Serninum & Varianum, Montem Anianum, Ateſte, Patavium, Altinum ſternebatur. Hæc ex probatiſſimis Tabulis itinerariis Antonini & Peutingeri. Rufinus ex his tribus communibus Viis *ſecundam*, ut ſibi commodiorem, delegit. RUFINUS. LIB.V.CAP.III.

IV. A.D. 399. ad Rufinum in patria morantem ſcripta fuit, non tamen reddita, Hieronymi epiſtola XLII. alias LXVI. in qua vir Sanctus illi reſpondet epiſtolæ, quam Rufinus Roma diſceſſurus anno elapſo ad eum ſcripſerat. Ait, ſtatim ex elegantia latini ſermonis, quo noſter epiſtolam ſcripſerat, ſibi quod Rufinus ſignificaverat, patuiſſe, illum nempe *diu Romæ verſatum*, quum linguæ latinæ, cujus in diuturna peregrinatione oblitus quodammodo fuerat, aſſueviſſet: quod ſcilicet nonniſi longo tempore fieri poterat: *diu*, inquit, *te Romæ moratum*, *ſermo proprius indicavit*. Se non ambigere, ait, quia amor *ſpiritualium parentum* ad patriam revocaverit, quem matris defunctæ luctus ab ejuſmodi itinere averterat, ne magis coram doleret quod abſens vix ferre poterat. Conſcientiæ deinde ſuæ teſtem Dominum quum appellaſſet, *poſt reconciliatas amicitias nullum interceſſiſſe rancorem, quo quempiam læderet*, hæc ſtatim ſubjungit: *vera amicitia quod ſentit, diſſimulare non debet. Præfatiuncula librorum Periarchon ad me miſſa eſt* (nempe a Pammachio & Oceano) *quam ex ſtilo intellexi tuam eſſe* (nomen enim Rufini aberat) *in qua oblique, imo aperte ego petor. Qua mente ſit ſcripta, tu videris: qua intelligatur, & ſtultis patet. Poteram & ego, qui ſæpiſſime figuratas ſententias declamavi, aliquid de te, vetere artificio repetere, & tuo te more laudare. Sed abſit a me, ut quod reprehendo in te, imiter. Quin potius ita ſententiam temperavi, ut & objectum crimen effugerem, & amicum, quantum in me eſt, nec læſus læderem. Sed obſecro te, ut ſi deinceps aliquem ſequi volueris, tuo tantum judicio ſis contentus. Aut enim bona ſunt quæ appetimus, aut mala. Si bona, non indigent alterius auxilio: ſi mala, peccantium multitudo non parit errori patrocinium. Hæc apud te amice potius expoſtulare volui, quam laceſſitus publice deſævire, ut animadvertas, me reconciliatas amicitias pure colere, & non juxta Plautinam ſententiam, altera manu lapidem tenere, panem offerre altera*. Hæc ad Rufinum Hieronymus ſubiratus ob ſuſpiciones a Pammachio & Oceano ſibi injectas, quaſi falſis & ſubdolis Rufini laudibus in hæreticorum patrocinium traheretur; quanquam Rufinianæ tranſlationis errores omnino ſilet. Sub finem epiſtolæ ait, fratrem ſuum Paulinianum, qui anno elapſo 398. cum Euſebio Cremonenſi, ad patriam Stridonem iturus, in Italiam trajecerat, nondum illo anno 399. quo hæc ſcribebat, ad ſe reverſum; ſe putare tamen ab Rufino viſum Aquilejæ apud Chromatium metropolitam. Addit inſuper, ſe quendam alium *presbyterum Rufinum per Romam Mediolanum* miſiſſe, atque oraſſe, ut ipſum Rufinum noſtrum, ad quem ſcribit, ſuo *animo & obſequio* videret. Quiſnam fuerit iſte Rufinus, & quanto veritatis diſpendio celeberrimi ſcriptores illum cum noſtro conflaverint, poſtmodum differemus; heic tantum

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP.III. tantum dixiſſe contenti, ejus iter adventumque Romam eveniſſe hoc eodem anno 399. *biennium* ſcilicet poſtquam noſter inde diſceſſerat. Id probant hæc verba Hieronymi lib.III. Apol. pag. 462. *Paulinianus & Euſebius* POST ANNUM *veſtræ navigationis profecti ſunt. Rufinus in cauſſa Claudii* POST BIENNIUM *miſſus*. Nos fugit hæc *cauſſa Claudii*, ob quam Rufinus alter ex Syria Mediolanum properavit, ubi aula Cæſarea tunc aderat. Graviſſima tamen fuerit, quum Hieronymus *pro periculo capitis alieni* illud iter contigiſſe teſtetur. His in argumento ſinceræ cum noſtro Rufino amicitiæ memoratis, epiſtolæ hunc finem imponit: *ceteriſque amicis eadem ſignificavimus* (nempe ut Rufinum ejus nomine ſalutarent) *ne mordentes invicem, conſumamur ad invicem. Jam tuæ moderationis eſt & tuorum, nullam occaſionem impatientibus dare, ne omnes ſimiles mei invenias, qui poſſint figuratis laudibus delectari*.

V. Hieronymus una cum hocce reſponſo ad *Rufinum*, aliud quoque ad Pammachium & Oceanum reſponſum miſit, ubi Rufini præfatiunculam fuſius refutavit, ſe ab Origeniano dogmate alienum oſtendens; novamque librorum Periarchon ab ſe adornatam verſionem, adjunxit. In hac tamen epiſtola vir ſanctus Rufini interpretis nomini ubique pepercit, in quo mitiſſimi erga Rufinum animi ſpecimen dedit, quod Romani nequaquam voluiſſent. Hinc factum, ut quæ, ex eorundem votis, Hieronymi epiſtolæ deerant, ipſi vivæ vocis veluti commentario in vulgus ſparſerint, nomen Rufini palam eo magis exoſum redditturi, quo Hieronymi auctoritas illum gravius premere videbatur. Vide librum III. Apologiæ Hieronymianæ pag.467. Immo quia epiſtola Hieronymi ad Rufinum, de qua ſupra mentionem fecimus, paullo mitior videri poterat, ipſi nequaquam reddita eſt, ut hoc pacto altera ad Pammachium per urbem volitans, Rufinum vehementius læderet. Itaque Rufinus de eadem epiſtola, ad ſe quidem ſcripta, non tamen reddita, poſt ſimultatem jam eruptam, ſero tandem ab ſuis amicis Romanis edoctus, putavit, eandem ab Hieronymo tunc recens, non olim, quamquam tamen ſub falſa nota temporis, jamdudum elapſi, fuiſſe conſcriptam; idque non fortuito, ſed dedita opera factum cenſuit, ut ipſe nimirum gravius incuſaretur, quaſi moleſtiæ Hieronymi, pari modeſtia reſpondere noluiſſet. Verum Hieronymus crimen non redditæ epiſtolæ in amicos Romanos his verbis refundit in libro I. Apologiæ pag. 363. *Ego ille moderatus in epiſtola publica* (ad Pammachium) *qui diligenter cavi, ne quid in te dictum putares, ſcripſi ad te* STATIM *brevem epiſtolam, expoſtulans ſuper laudibus tuis: quam quia Romæ non eras, amici mei tibi mittere* NOLUERUNT *eo quod te dicerent cum Sodalibus tuis indigna nomine Chriſtiano de mea converſatione jactitare: cujus exemplum, huic volumini ſubdidi, ut ſcias quantum dolorem quanta moderatione neceſſitudinis temperavi.* Rurſus lib.III. Apol. pag.468. *novum quoque me putas finxiſſe mendacium, ut epiſtolam ad te meo nomine componerem, quaſi olim ſcriptam, quo bonus eſſe videar & modeſtus: quam tu nunquam omnino ſuſceperis. Hæc res perfacile probari*

Digitized by Google

bari poteſt. Multi Romæ ejus exemplaria habent ante hoc circiter TRIENNIUM, *qui tibi eam mittere noluerunt, ſcientes quæ de meo nomine jactitares, & quam indigna homine Chriſtiano ac nefanda confingeres. Ego ſcripſi neſciens quaſi ad amicum. Illi non reddiderunt ei, quem inimicum noverant, parcentes & meo errori & tuæ conſcientiæ. Et ſimul argumentaris, quod ſi talem tibi epiſtolam ſcripſeram, non debueram contra te in alio libello* (nempe in epiſtola ad Pammachium & Oceanum) *multa mala ſcribere. Hic eſt totus error tuus, & hæc juſta querimonia, quod quæ nos in hæreticos dicimus, tu in te dicta confingis; & niſi illis pepercimus te putas eſſe violatum*; non enim Rufinus in jam dicta epiſtola ad Pammachium & Oceanum, nominatim appellabatur. Rufinus. Lib.V.Cap.III.

VI. Quum Hieronymus illo ipſo tempore, quo ad Pammachium & *Rufinum* literas miſit, *Rufinum* alterum *in cauſſa Claudii* Mediolanum miſerit, qui *Rufinum* noſtrum ejus verbis ſalutare debuerat, ominari licet, illum eundem *Rufinum* utramque epiſtolam ſuperius memoratam ad Pammachium tuliſſe: a quo poſtmodum prima, Rufinum ſugillans, in vulgus ſparſa; altera Aquilejam ad Rufinum neutiquam miſſa. Pammachium certe his verbis innuit Hieronymus, Rufinum alloquens: *tibi eam mittere* NOLUERUNT, *Aquilejam* ſcilicet, ſive *Concordiam*. Rufinum illum alium, Hieronymi neceſſarium, a noſtro diverſum, tunc Romæ apud Pammachium, Hieronymi pariter neceſſarium, noſtrique hoſtem, manſiſſe, luculenter nos docent Acta Concilii Carthaginienſis apud Sanctum Auguſtinum in libro II. de Peccato originali cap. III. ubi hæc referuntur: *Cæleſtius: dixit Sanctus presbyter Rufinus Romæ, qui manſit cum Sancto Pammachio: Ego audivi illum dicentem, quia tradux peccati non ſit*. Hoc poſt Siricii obitum Rufinique noſtratis diſceſſum in patriam, ſub Papa Anaſtaſio eveniſſe, teſtatur initio ſui Commonitorii Marius Mercator: *hanc*, inquit, *ineptam & non minus inimicam rectæ fidei quæſtionem (quia tradux peccati non ſit) ſub ſanctæ recordationis Anaſtaſio Romanæ Eccleſiæ ſummo Pontifice Rufinus quondam, natione Syrus, Romam primus invexit*. Ergo hic *Rufinus*, *natione Syrus*, ex Syria pridem Romam & Mediolanum miſſus, Pammachio hoſpiti ſuo reſponſum Hieronymi contra *Tyrannium Rufinum* noſtrum natione Italum cum nova translatione librorum Periarchon reddidit, epiſtolamque ad eundem Rufinum Aquilejam tranſmittendam: cui tamen a Pammachio nequaquam reddita eſt. Huetius lib. II. cap. IV. ſect. I. §. XII. ait, ideo non fuiſſe tranſmiſſam, quia *per vecturæ moras ſerius Romam delata fuit*. Non redditæ epiſtolæ veram cauſſam accipe. Ob diremtam inter utrunque gratiam, poſt novam ab Hieronymo paratam librorum Periarchon interpretationem, ejus amici epiſtolam ſuppreſſerunt.

VII. Sed præcipua capita Hieronymianæ epiſtolæ ad Pammachium recenſeamus. Hieronymus diluere ſatagit Rufinianam præfationem librorum Periarchon, in qua ipſe, ut ornatus & magnificus Origenianorum operum interpres & præco, ad ſidera extollitur: Hanc laudem Alexandriæ

xandriæ & Romæ a *Rufino* alias ſparſam, contumeliæ loco ſe habere fatetur: *Schedulæ* (ſic orditur Hieronymus,) *quas miſiſtis honorifica me affecerunt contumelia, ſic ingenium prædicantes, ut fidei tollerent veritatem*. Ait ſe Origenem duobus in locis laudaſſe, in præfatiunculis Homiliarum in Cantica, & libri de Nominibus Ebraicis; nuſquam tamen de Origenis *dogmate* ſe ibi loquutum: *laudavi*, inquit, *interpretem, non dogmatiſten, ingenium, non fidem; philoſophum, non Apoſtolum. Quod ſi volunt ſuper Origene meum ſcire judicium, legant in Eccleſiaſten Commentarium; replicent in epiſtolam ad Epheſios tria volumina, & intelligent, me ſemper ejus dogmatibus contraiſſe*. His conſona etiam infra repetit, & in epiſt. XXXIX. alias LXII. ad Theophilum. Hæ tamen excuſationes non multum arrident doctiſſimo Abrincenſi Epiſcopo, *Rufini* alias haudquaquam ſtudioſo, in Origenianis lib. II. cap. IV. Sect. I. §. XVII. quum enim Commentarios in Eccleſiaſten & in Epiſtolam ad Epheſios magniloquus Doctor, Adamantii ſcitis inferſerit, eadem vix ſemel refellit; immo ne Origenem quidem auctorem laudat: quæ ſi tunc pro falſis habuiſſet, utique cenſura notaſſet: *nam quod dicunt* (inquit Hieronymus in prologo libri II. Commentariorum in Micheam) *Origenis me volumina compilaſſe, & contaminari non decere veterum ſcripta* (*quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant*) *eandem laudem maximam duco, quum illum imitari volo, quem cunctis prudentibus & vobis placere non dubito*. In præfatione ad librum de Nominibus Ebraicis, neminem ait, niſi imperitum negare, Origenem *poſt Apoſtolos Eccleſiarum* eſſe *magiſtrum*. Hieronymus deinde in epiſtola totus in eo eſt, ut, contra *Rufinum*, oſtendat, ſe temere non laudaſſe Origenem, magnorum virorum exempla ſequutum, a quibus auctores, quanquam alias erroribus ſcatentes, propter ingenium laudari tamen potuerunt: *Sic*, inquit, *beatus Cyprianus Tertulliano magiſtro utitur, ut ejus ſcripta probant: quumque eruditi & ardentis viri delectetur ingenio, Montanum cum eo, Maximillamque non ſequitur. Fortiſſimos libros contra Porphyrium ſcribit Apollinarius; Eccleſiaſticam pulchre Euſebius Hiſtoriam texuit*, dum tamen alter in myſterio Incarnationis erravit, *Verbum*, non animam, ſed ſolam carnem, adſumſiſſe ſomnians, alter impietatis Arii propugnator exſtiterit. Poſtea ſubjungit: *dum eſſem juvenis miro diſcendi ferebar ardore, nec juxta quorundam præſumptionem ipſe me docui*. Hic manifeſto *Rufinum* carpit, quem ſine magiſtro ſe literas Græcas didiciſſe gloriatum, Hieronymus etiam alibi tradit. Itaque ait, ſe Apollinarium Laodicenſem, Didymum, & etiam Baraninam Judæum audiviſſe: omnia ab ſe Origenis ſcripta eſſe perlecta, itaut ejus tamen errores diligenter caverit. Queritur, ſuas literas olim ad Didymum, quaſi ad magiſtrum ſcriptas, a quodam (*Rufino*) prolatas fuiſſe, quanquam nihil *præter honorem & ſalutationem* continerent. Poſtremo illud urget, ſe nunquam fuiſſe Origeniſtam, ſique fuit, ſe jam eſſe deſinere. Hinc reliquos (*Rufinum*) ad ſe imitandum hortatur; &, impenſe laudato

Digitized by Google

laudato Adamantio, illiuſque erroribus explosis, ea omnia deſpicit, quæ de adulteratione librorum ejus *Rufinus* ſcripto tradiderat; Apologiamque ſub nomine *Pamphili martyris* ab Rufino vulgatam, non Pamphili, ſed Didymi, vel alterius fœtum eſſe contendit. Hieronymus hanc epiſtolam ſcribens, ait: *centum quinquaginta anni prope ſunt, ex quo Origenes mortuus eſt Tyri*. Illum A. D. 253. fato functum oſtendit Tillemontius to. III. Artic. XXV. pag. 548. & 753. Annis 253. ex ſententia Hieronymi adde alios 150. & habebis annos epochæ Chriſtianæ 403. ſecundum quidem Hieronymum, qui Euſebii ab ſe latinitate donati calculos ſequitur. Hæc epocha quum Dionyſianam noſtram *biennium* antevertat, ut alibi notavi, deme illud *biennium*, & ſupererit annus 401. Quare particula *prope* in hoc centum & quinquaginta annorum ſpacio, ſecum aliud biennium aufert, unde habemus annum vulgarem 399. quo ſuam epiſtolam ſcripſit Hieronymus. Eandem epocham ſic paullo infra confirmat: *cur poſt quadringentos annos docere nos niteris, quod ante neſcivimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paullus edere noluerunt?* His verbis innuit ab initio æræ Chriſtianæ tunc annos 400. jam elapſos, & 401. in curſu fuiſſe. Deme *duos*, quibus epocha Euſebiana noſtram vulgarem ſuperat, & habebis annum Dionyſianum 399.

CAPUT IV.

I. *Apronianus ad Rufinum mittit exemplar Hieronymianæ epiſtolæ in vulgus ſparſæ. Varia de Aproniano & ejus gente proferuntur.* II. *Rufini Apologia contra Hieronymi epiſtolam.* III. *Ejuſdem Apologiæ libri* I. *ſynopſis, objectiones dogmaticas continens.* IV. *Rufinus ſe omnino catholicum, & ab hæreſibus Origeni impactis, vacuum fuſe demonſtrat.* V. *Apologiæ liber* II. *enucleatur.* VI. *Varia in Hieronymum a Rufino congeſta.* VII. *Hujus brevior Apologia ad Anaſtaſium.*

I. PAmmachius, Oceanus, ceterique Rufini æmuli Hieronymianæ epiſtolæ exemplaria, in illius dedecus, continuo per manus hominum ſpargenda curarunt, Romanis, ut fit, in contraria ſtudia interim ſciſſis, quippe aliis Hieronymo, aliis Rufino faventibus. Pro Rufino præcipuus cum *Macario* eminuit *Apronianus*. Hic epiſtolæ apographum Aquilejam ad amicum tranſmiſit, quo ex patria ſua *Concordia* apud *Chromatium* ſeceſſerat. Erat *Apronianus* ex gente *Turcia Aſteria Aproniana*, Romæ poſt ſæculorum memoriam nobiliſſima, quam trabeæ Quirinales, Urbanæ præfecturæ, militareſque & palatinæ dignitates numeroſa annorum ſerie decoraverant. Sed ſplendidiſſima martyrum purpura longe illuſtriorem reddiderat; nam *Rufina* & *Secunda* ſorores, ex hac eadem familia, pro Chriſtiana religione mortem oppetierunt A. D. 257. die X. Julii. Hunc Apronianum *Rufinus* ex cultu ido-

 lorum

RUFINUS. LIB.V.CAP.IV. lorum ad Chriſti fidem traduxerat, quem ideo in ſingulis prologis operum, quæ eidem inſcripſit, *filium ſuum* vocat, qua phraſi, eodem ſenſu a Sancto Paulino mox uſurpanda, Rufinus oſtendit, ſe Fidei Chriſtianæ eum peperiſſe, quanquam ſubinde etiam *Melania* ſenior catecheſi Apronianum inſtruxerit, teſte Palladio in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXIX. ubi ait de nobiliſſima femina Romam reverſa: *ibi quidem quum eſſet, beatiſſimum virum maximæ æſtimationis clariſſimum Apronianum, qui erat Gentilis, catecheſi inſtituit, perſuaſitque, ut contineret etiam cum ſua uxore, ejus antem ſororis filia, Avita nomine.* Hinc patet, *Avitam* ex *Melaniæ* ſorore, cujus nomen nos fugit, ortam fuiſſe. Idem Palladius cap. CXXXIV. *Aproniani* filiam, *Eunomiam* memorat: *vidi etiam beatam Avitam cum ejus marito Aproniano, & eorum filia Eunomia.* Sed piis conjugibus fuit etiam filius *Turcius Aſterius*, qui una cum patre baptiſmi gratiam ſuſcepit, teſte Paulino in Natali XIII. ver. 260. ubi de *Piniano*, quem ipſe *Paulinus* Chriſto genuerat, deque *Aſterio* ſic canit.

Eminet hic proprio mihi filius in grege primus,
Aſt aliud mihi par lumen in Aſterio eſt,
Quem ſimul unanimes vera pietate parentes
Infantem Chriſto conſtituere ſacrum.
Ut tamquam Samuel primis ſignatus ab annis
Creſceret, in Sanctis votus, alente Deo.
Prima puer, Chriſti ſub nomine, murmura ſolvit,
Et Domini nomen prima loquela fuit.
Jamque parente Deo regnis cœleſtibus ortus,
Sidereo pariter nomine & ore micat.
Hunc puerum & fratrem fecit pia gratia patri,
Nam pariter ſancto flumine ſunt geniti:
Quos natura gradu diviſerat, hos Deus almo
Munere germanos in ſua regna vehit.

Aproniani rogatu multa Græcorum ſcripta Rufinus latinitate donavit; Homilias Origenis in Pſalmos XXXVI. XXXVII. XXXVIII. Gregorii Nazianzeni Apologeticon, Homilias VIII. Baſilii Magni, ac Xyſti ſententias, haſque ſingulas lucubrationes brevi epiſtola, ſeu *prologo*, ut ipſe ait, *Aproniano filio ſuo* nuncupavit. *Avitam* quoque Aproniani uxorem ab Rufino *filiam* dici videbimus, propterea quod utrunque conjugem Jeſu Chriſto genuiſſet. Heic me ad alia properantem ſiſtit claræ memoriæ Cardinalis Noriſius penitioris antiquitatis ſcrutator diligentiſſimus, qui in Cenotaphiis Piſanis Diſſertatione IV. cap. II. §. I. dum gentem *Turciam Aſteriam Apronianam* priſco ſuo ſplendori reſtituit, *Apronianum* noſtrum cum aliis *Aproniani* junctim enumerans, pene indictum abire ſinit. Idem videtur ac *Turcius Secundus Aſterius Apronianus*, A.D. 376. Sacerdos Collegii XV. Virorum ſacris faciundis apud Onuphrium Pavinium in Commentariis ad librum III. Faſtorum pag. 302. qui *Noriſio* natus

natus videtur ex altero *Apronianus*, qui præfuit Urbi, Juliano imperante A. D. 363. nam tempora congruunt, titulusque *Viri clariſſimi*, quo eum Palladius ornavit. De eo ſic cecinit Paulinus in Natali XIII. v. 157. RUFINUS. LIB. V. CAP. IV.

Apronianum Turciæ gentis decus,
Ætate puerum, ſenſibus canis ſenem,
Veteri togarum nobilem proſapia,
Sed clariorem Chriſtiano nomine;
Qui mixta veteris & NOVI ORTUS gloria
Vetus eſt Senator Curiæ, Chriſto NOVUS.

Aproniani majorum Stemma præſtat hoc loco explicare.

A. D. 311. *L. Turcius Secundus Apronianus*
Conſul incerti anni.
Ex Panvinio ad Faſtos libro III. pag. 296. Grutero pag. CCCCLXXVI. 7. & Noriſio Diſſert. IV. ad Cenotaphia Piſana pag. 433.

A. D. 339. *L. Turcius Apronianus*
Præfectus Urbi.
Ex iiſdem & Indiculo Præfectorum Urbis apud Ægidium Bucherium in Commentario de Doctrina temporum pag. 240.

A. D. 363. *L. Turcius Apronianus Aſterius.*
Corrector Tuſciæ & Umbriæ & Præfectus Urbi.
Ex iiſdem.

A. D. 376. *L. Turcius Secundus Aſterius Apronianus*
Sacerdos collegii XV *virum ſacris faciundis.*
Ex Panvinio ad Faſtos lib. III. pag. 302. & ex Noriſio pag. 435. A Rufino & Melania Seniore ad Chriſti fidem converſus A. D. 397.

A. D. 397. *Uxor* Avita, *ſororis ejuſdem* Melaniæ *filia.*
Ex Palladio in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXIX. & ex Paulino in Natali XIII. v. 230.

Digitized by Google

I

A. D. 398.	*Eunomia*. Ex Hiſtoria Lauſiaca capit. CXXXIV. & ex Paulino in Natali XIII. v. 232.	*Turcius Aſterius Apronianus*, Una cum patre baptiſmi gratiam ſuſcepit. Ex Paulino in Natali XIII. v. 270.

Hæc de Aproniano, Rufini neceſſario expoſui, quia virum nobilitate, doctrina, & veritatis agnitæ gloria ſpectatiſſimum, ſcriptores pene ſilentio præterierant.

II. *Rufinus*, accepto exemplari epiſtolæ Hieronymianæ ad Pammachium, ratus, quæ contra ſe ſcribebantur, haudquaquam ſibi negligenda, ad cudendum reſponſum continuo animum adplicuit. Hoc reſponſum intercidiſſe arbitratur *Huetius* in Origenianis lib. II. cap. IV. §. XVIII. & Caveus in Hiſtoria ſua literaria: in quo errore verſari videtur etiam Dupinus tom. III. Bibliothecæ, dum *Rufini* Invectivas perperam dictas, quæ omnium manibus teruntur, contra *Apologiam*, non vero contra Hieronimi *epiſtolam*, ſcriptas cenſuit. Sed *Rufinus epiſtolæ* ipſi *Apologiam* oppoſuit, quæ ſub falſo nomine *Invectivarum* adhuc ſupereſt. *Epiſtolæ* initio quum dixiſſet Hieronymus: *omittam perſonas; rebus tantum & criminibus reſpondebo; neque enim cauſſæ prodeſt maledicentibus remaledicere, & adverſarios talione mordere*, hoc idem ſubſequentibus verbis *Rufinus* carpit ſub ipſo limine ſuæ Apologiæ: *quia ergo initio hujus Invectionis ſuæ* (ſic vocat Hieronymi epiſtolam) *promittit ſe omiſſurum perſonas, & rebus tantum & criminibus reſponſurum; utrunque autem falſum eſt; nam cui reſpondeat crimini, quod nullus obtendit? quomodo autem omittit perſonas, quum interpretem librorum toto Invectionis ſuæ textu indeſinenter incuſet & laceret?* Hæc *Rufinus*, qui etiam in libro II. ait, ſe Hieronymi *Epiſtolæ* reſpondere: *apud nonnullos*, inquit, *fratrum, etiam hanc nobis inurere conatus eſt maculam, & nunc iterare per* LITERAS. Hæ *literæ* ſunt epiſtola ad Pammachium. Multa alia conſulto prætereo, quando ex his abunde conſtat, *Rufini* reſponſum ad Hieronymianam Epiſtolam, neqnaquam intercidiſſe, ut viris doctis creditum eſt. In duos libros *Apologiam* ſuam diſpeſcuit *Rufinus*, quam poſtea Librarii *Invectivarum* odioſo nomine inſcripſerunt; nam in lib. I. ipſemet diſerte *Apologiam* vocat: *conveniens puto*, inquit, *huic Apologiæ noſtræ inſerere*, &c. Et non multo ante finem ejuſdem lib. I. *concludam Apologiæ noſtræ primum volumen*. Quid? Quod ipſemet Hieronymus in lib. III. ſuæ *Apologiæ* pag. 453. idem affirmat: *de carnis reſurrectione quid ſentias, jam in Apologia tua didicimus*. Quemadmodum vero Librarii *Invectivarum* nomen Rufinianæ Apologiæ indiderunt, ita non

ſolum

Digitized by Google

ſolum *Rufinus* Hieronymi Epiſtolam contra ſe ſcriptam *Invectivas* & *Invectionem* vocat; ſed Hieronymus ipſe in lib. III. Rufini *Invectivas* appellat. Noſter ſic initio Apronianum alloquitur: *perlegi ſcripta tua, Aproniane, fili cariſſime, quæ ab amico & fratre bono* (Hieronymo) *de Oriente ad virum nobiliſſimum Pammachium miſſa, tranſmiſiſti ad me. Recordatus ſum ſermonis prophetici, qui ait filii hominum dentes eorum arma & ſagittæ & lingua eorum machæra acuta. Verum ad hæc vulnera, quæ infliguntur ex lingua, inter homines medicus pene nullus eſt: & ideo converti me ad Jeſum, cæleſtem medicum, qui mihi antidotum potentiſſimam dedit de Evangelii ſui pyxide prolatam, quæ vim doloris ſpe futuri apud ſe juſti examinis, ſolaretur. Potio ergo ipſa, quam temperavit Jeſus, hæc erant verba: beati, inquit, eſtis quum vos perſequuti fuerint & dixerint adverſum vos omne malum, mentientes. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cælis. Sic enim perſequuti ſunt & prophetas, qui erant ante vos.* Hoc ſe medicamento contentum, de reliquo ait ſilere decreviſſe, ſed reſpondendi ex parte ſibi juſtam neceſſitatem imponi, propterea quod niſi hæreſeos crimen ſibi ab Hieronymo impactum repelleret, apud multos fama ſua in magno diſcrimine verſari diceretur; *quare*, inquit, *compellor contra votum meum & propoſitum reſpondere, ne forte reticendo, videar crimen agnoſcere, quamvis Chriſtiano cetera crimina ſilendo depellere, exemplo Domini, glorioſum ſit. Sed tamen hoc, in Fide, ſi fiat, maximum ſcandalum generat.* Primus Apologiæ liber dogmaticis criminationibus refellendis plerunque verſatur. Hunc *Rufino* auſpicari placuit ab initio epiſtolæ, ubi Hieronymus ſcripſit: *Omittam perſonas, rebus tantum & criminibus reſpondebo: neque enim cauſſæ prodeſt maledicentibus remaledicere, & adverſarios talione mordere.* Rufinus verbis a me ſuperius adductis, quum utrumque falſum eſſe dixiſſet, *omiſſa*, ut ait, *omni ironia, & hypocriſeos tergiverſatione, quæ Deo execrabilis eſt, ſe, licet incomtis verbis, & oratione incompoſita, reſponſurum* profitetur, veniam imperitiæ ſuæ a legentibus ſibi conceſſum iri confidens, *quia*, inquit, *non alios accuſamus, ſed noſmetipſos a maledictis purgare contendimus*, & ideo ſtudemus, ut non tantum in nobis ſermo, quantum veritas luceat. Illud ante omnia Hieronymum vere dixiſſe fatetur, nimirum, *ſe non reddere maledictum pro maledicto*, hoc ſatis verum eſſe contendit; *non enim pro maledictis ſed pro benedictis & laudibus convicia & maledicta* queritur ſibi reſtitui. Hoc ipſum argumentum identidem urget, ſe in Hieronymo eloquentiam & ſtudium in Græcis interpretandis laudaſſe, neque ſe illius unquam Fidem læſiſſe contendens. Veniam ab eo deprecatur, *ſiquid aſperius, aut incomtius dicturus eſt, quia*, inquit, *imperitum hominem ad reſpondendum laceſſivit, quem ſciret non poſſe per multam dicendi & eloquentiæ copiam id agere, ut is, quem læſum vellet ac vulneratum, nec vulneratus videatur eſſe nec læſus.* In ſumma, *qui objectas depellere a ſe maculas cupit, neceſſitate ſibi reſ-*

RUFINUS. LIB. V. CAP. IV

reſponſionis impoſita, cogitare jubet, non quam eleganter & ornate, ſed quam vere reſpondeat.

III. Quoniam Hieronymus initio epiſtolæ ſuæ hæc verba protulerat: *quaſi ſine me hæretici eſſe non poſſint*, Rufino hæc eadem in præcipuum ſuæ diſceptationis argumentum repetere placuit. Quare contra omnes hæreſes, ſibi præcipue, & Origeni, affictas, ſacratiſſimam & perpetuo ſervatam Fidei ſuæ regulam ſtatim exponit, utque ſuum dogma de *Trinitate*, & de *Carnis* reſurrectione catholicum eſſe tueatur, proprium *Aquilejenſis* Eccleſiæ morem, ab ſe cum baptiſmo ſuſceptum, aperit, in undecimo Symboli Apoſtolici articulo, ubi carnis reſurrectionem profitemur, pronomen *hujus* adjungentis, ut errorem exploderet affirmantium, non in propria carne ſed alieno in corpore homines reſurrecturos. Sed quandoquidem ipſa res aptius, quam Rufini verbis, explicari vix poteſt, eadem heic ex parte recitabimus: *ego*, inquit, *ſicut & ipſe* (Hieronymus) *& omnes norunt, ante annos* FERE TRIGINTA *in monaſterio jam poſitus* (Aquilejæ) *per baptiſmi gratiam regeneratus, ſignaculum fidei conſequutus ſum per ſanctos viros Chromatium, Jovinum, & Euſebium, opinatiſſimos & probatiſſimos in Eccleſia Dei Epiſcopos, quorum alter* (Chromatius) *tunc presbyter beatæ memoriæ Valeriani* (Aquilejenſis Metropolitæ) *alter Archidiaconus, alius diaconus, ſimulque pater mihi & doctor fidei fuit. Illi ergo ſic mihi tradiderunt, & ſic teneo, quod Pater & Filius, & Spiritus Sanctus unius deitatis ſint, unius ſubſtantiæ, coæterna, inſeparabilis, incorporea, inviſibilis, incomprehenſibilis Trinitas, & ſibi ſoli, ut eſt, ad perfectum nota: quia nemo novit Filium niſi Pater, neque Patrem quis novit niſi Filius: & Spiritus Sanctus eſt qui ſcrutatur etiam alta Dei, & ideo caret omni viſibilitate corporea; ſed intellectuali illo deitatis oculo videt Patrem Filius & Spiritus Sanctus, ſicut Pater videt Filium & Spiritum Sanctum; nec eſt prorſus ulla in Trinitate diverſitas, niſi quod ille Pater eſt, & hic Filius, & ille Spiritus Sanctus; Trinitas in perſonarum diſtinctione, unitas in unitate ſubſtantiæ, & quod unigenitus Filius Dei, per quem a principio omnia quæ ſunt, facta ſunt, ſive viſibilia, ſive inviſibilia, in noviſſimis diebus carne & anima humana ſuſcepta, homo factus eſt, & paſſus eſt pro ſalute noſtra. Et tertia die ſuſcitata illa ipſa carne, quæ poſita fuerat in ſepulcro, reſurrexit a mortuis: & cum ipſa eadem carne glorificata, aſcendit cælos, unde & exſpectatur venturus ad judicium vivorum & mortuorum. Sed & ſimili modo nobis quoque ſpem reſurrectionis dedit, ut eodem ordine, eadem conſequentia, pari eademque forma, qua ipſe Dominus reſurrexit a mortuis, nos quoque reſurrecturos eſſe credamus, non nubes aut auras tenues, ut calumniantur; ſed hæc ipſa, in quibus nunc vivimus, vel morimur, noſtra corpora recepturi. Nam quomodo verum erit, quod reſurrectionem carnis credimus, niſi in ea vere & integre carnis natura ſervetur? Abſque ullis ergo præſtigiis, veræ & integræ carnis hujus noſtræ, in qua nunc ſu-*

Digitized by Google

ſumus, reſurrectionem fatemur. Ita *Rufinus* ex ſymbolo Fidei catholicæ : quod una cum ſacramento baptiſmi ſe animo imbibiſſe teſtatur. Ceterum ſymboli dogmata ita urget, ut ex antiquæ in Eccleſia diſciplinæ publico & notiſſimo documento ſuam Fidem plenius tueatur; majores enim noſtros Aquilejenſes gratiam baptiſmi ſuſcepturos, per ſe quidem adultos, infantes vero per compares, palam & publice, fidelium populo audiente, ſymbolum reddidiſſe, multis veterum teſtimoniis, & *Rufini* etiam in Expoſitione ſymboli, oſtendit vir doctus *Geverbartus Elmenborſtius* in notis ad *Gennadium* de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. LXXIV. pag. 173. illud *Gennadii* explanans: *baptizandus confitetur Fidem ſuam coram Sacerdote*, nimirum *Epiſcopo* ejus ſacramenti miniſtro ordinario. *Rufinus* hæc omnia nequaquam dixiſſe contentus, reſurrectionis articulum ab ſe luculenter & ſine ulla ambage explanatum, adhuc amplius explanat, *ſingulare*, inquiens, *& præcipuum Eccleſiæ noſtræ* (Aquilejenſis) *myſterium pandens*. Etenim quum omnes Eccleſiæ poſt *peccatorum remiſſionem*, dicant ſtatim CARNIS *reſurrectionem*, Aquilejenſes noſtri, prænomine addito, dicebant, HUJUS *carnis reſurrectionem*. Sed heic quoque verba ipſa *Rufini* præſtat audire: *Sancta Aquilejenſis Eccleſia, Dei ſpiritu, futuras adverſum nos calumnias prævidente, ubi tradit carnis reſurrectionem, addit unius pronominis ſyllabam, & pro eo quod ceteri dicunt* CARNIS *RESURRECTIONEM, nos dicimus* HUJUS *carnis reſurrectionem, quo ſcilicet frontem, ut mos eſt, in fine ſymboli ſignaculo contingentes, & ore, carnis* HUJUS, *videlicet, quam contingimus, reſurrectionem fatentes, omnem venenatæ adverſum nos linguæ calumniandi aditum præſtruamus*. Hoc idem poſtea in explicatione ſymboli, *Rufinum* accurate enarrantem audiemus, & inſuper omnes hæreſes Origeni adſcriptas, clare damnantem. Mox omnia jam recitata, iſthoc emphatico epiphonemate concludit: *eſtne aliquid hac confeſſione plenius? Eſt aliquid iſta expoſitione perfectius? Sed nihil, ut video, profuit nobis tanta hæc cautela Spiritus Sancti*. Hæc de articulo *reſurrectionis* in propria, vera, & palpabili, ſed incorruptibili carne humana, quæ oſſibus & membris ſuis conſtet, latius adhuc perſequitur, ut ab ſe quamcumque ambiguitatis & ſuſpicionis umbram amoliatur, quaſi humanum genus in alia carne & corpore, quam humano, reſurrecturum credidiſſet, aut crederet. Expoſitis quæ Fidem ſuam de Trinitate, Incarnatione, Reſurrectione, ſecundo adventu, & futuro judicio Salvatoris noſtri ſpectabant, gradum facit ad ſuam interpretationem librorum Periarchon. Arguebatur Origenes, quaſi omnes peccatores, & ipſum etiam Diabolum reſtitutum iri tradidiſſet, animas quoque ante creatas eſſe, quam corpora, eaſque cœlo deductas & corporibus inſertas. Ad hæc *Rufinus*, ſe nihil, ait, pro Origene agere, nec Apologeticum pro ipſo ſcribere, *ſive enim ſtat apud Deum, ſive lapſus eſt, ipſe viderit*; cogi tamen ejus meminiſſe, quod dum Origenes arguitur ipſe a Hieronymo non jam oblique, ſed palam mucrone diſtri-

RUFINUS. LIB. V. CAP. IV.

RUFINUS. LIB.V.CAP.IV.

ﬅo feriatur. Cur interpretationem ſuam adorſus fuerit, ſe *pauciſſimis & veriſſimis* abſoluturum declarat, licet apud Apronianum, quem alloquitur, quique rem bene norat, hoc ſupervacaneum fortaſſe videtur; *tamen*, inquit, *& ignorantes convenit noſcere, ſimul etiam quia & hoc non ſolum ipſe* (Hieronymus) *ſed & omnis ſchola ejus* (Pammachius, Oceanus, Marcella, Euſe: ius) *jactat de nobis, quod quum aliter promiſerimus nos in præfationibus tranſlaturos, aliter fecerimus in opere. Ideo non ſolum ipſis, ſed & aliis reſpondebimus, quibus vel proprius livor mentem, vel c: iminatio aliena conturbat*. Hæc produnt, *Rufino* ex Urbe ſignificatum, multos contra illum ſigna contuliſſe. Occaſionem ergo ſuæ tranſlationis deberi pandit *Macario*, in urbe notiſſimo, non ſibi, quaſi nimirum opus malo animo interpretandum delegerit, *quod neque ipſe* (Hieronymus) *neque alius quis veterum interpretum delegiſſet*. Sic vero crimen ſuum Macarii umbone defendit: *vir*, inquit, *fide, eruditione, nobilitate, vita clarus Macarius, quum opuſcula adverſus fatum vel matheſim haberet in manibus, eaque utili & neceſſario labore componeret, in aliquantis vero, quia erat perdifficilis materia, de divinæ providentiæ diſſerere diſpenſationibus hæſitaret, per ſoporem, ſibi a Domino tale aliquid dicebat oſtenſum: quod navis ei quædam demonſtraretur eminus adventare per pelagus, quæ quum portum fuiſſet ingreſſa, nodos ſuæ hæſitationis abſolveret. Exurgens vero quum de viſu ſollicitus cogitaret; nos ſuperveniſſe ajebat in tempore: quibus continuo & opuſcula ſua & ambiguitatem indicavit & viſum*. Subinde Macarius ab Rufino ſciſcitatus, quid de talibus ſentiret Origenes, *breviter ſibi ejus, de ſingulis quibuſque ſententias, orat exponi*. Rufinus rem factu eſſe difficilem cauſſatus, addidit, *Sanctum tamen Pamphilum martyrem quadam ex parte tale aliquid operis conſcripſiſſe in Apologetico ſuo*. Macarius *continuo id ſibi poſcit in latinum verti*, nihil Rufini excuſationem moratus, onus propterea detrectantis, quod *uſum hujuſcemodi operis non haberet, & ſe ad latinum ſermonem tricennali jam pene incuria torpuiſſe* affirmaret. *Perſtitit tamen Macarius deprecans qualicumque ſermone notitiam ſibi tantum eorum, quæ cupiebat, oſtendi*. Quare tandem *Rufinus*, precibus & adjurationibus *Macarii* compulſus, utrumque opus abſolvit, in præfationibus fidem ſuam exponens, proteſtatus ſe ita *credere, ſicut Fides catholica eſt*. Singulis, de quibus in iiſdem præfationibus lectores monitos voluit, repetitis, ſuæ Fidei documentum inde habendum eſſe contendit; ejus ſalva ratione, ſe legere, diſſerere, interpretari ſecundum illud Apoſtoli: *omnia probantes, quod bonum eſt tenentes, ab omni ſpecie mala nos abſtinentes*. Neque ſe ab aliis admonitum vel coactum hæc modo dicere, quæ ante non ſenſerit, quum priuſquam ab ullo appeteretur, hæc de ſua fide præfatus fuerit, itaut prima confeſſionis ſuæ vox omnem contrarii dogmatis ſuſpicionem procul avertat. In libris Periarchon interpretandis ait ſe caviſſe, ne illa proferret, quæ Origeni ipſi eſſent contraria, non quæ ab aliis diſcreparent,

rent,quemadmodum in præfatione ſe facturum ſpoponderat: quæ de Deo dicuntur, ad Fidem; quæ de creaturis ad rationem pertinere declarat. Se nihil ſui protuliſſe; Origenem, ut Apoſtolum,aut prophetam haudquaquam laudaſſe:Fidem ſuam præmiſiſſe,*quæ in omnibus cum eccleſiaſtica confeſſione concordet*.In interpretando,ſe Hieronymi exemplum ſequutum, ſuumque propoſitum palam etiam deſignaſſe. Dum mala ex translatione ſuſtulit, bona reddidit, nihil ſuum addidiſſe. In quodam loco interpretando, quæſtio habebatur in Valentinianos & Anthropomorphitas, Deum corporeum dicentes, & humanis eum membris habituque deſcribentes; heic *Rufinus*, naturam Dei, nulli viſibilem eſſe ſic affirmavit; *aliud quidem eſt videre, aliter noſcere. Videri & videre corporum eſt, noſci & noſcere, intellectualis naturæ eſt*. Hoc amplius proſequutus, de iis conqueritur, qui *ad inſidiandum* ſibi de *Oriente tranſmiſſi ſunt*, (heic deſignat Euſebium Cremonenſem) qui, ut ait, *non ſolum perverſa intelligentia, verum etiam verborum adulterio conati ſunt infamare*. Ait ſe nequaquam loquutum de comparatione Patris aut Filii, ſed de ipſa deitatis natura, num ei aptum viſibilitatis vocabulum videretur; ſeque hæreticis reſpondiſſe, qui Deum viſibilem, quia corporeum, dicunt; viſio enim proprie corporis eſt. Quare Origenes viſionis appellationem, tanquam ſuſpectam refugiens, melius putavit in natura deitatis, nempe inter Patrem & Filium, illo ſermone uti, quem ipſe Dominus definivit: *nemo novit filium, niſi pater, neque patrem quis novit niſi filius*, hoc pacto ad excludendam occaſionem hæreſibus, *notionem* potius in natura deitatis, quam viſionem dicens; quum *viſio* occaſionem aliquam hæreticis præbere videretur. *Notio* autem inter Patrem & Filium ſervat indiſſociabilem veritatem, præcipue Evangelii auctoritate accedente. Ingenue fatetur, ſe verba, in Græco incautius fortaſſe poſita, declinaviſſe, quod ratio, quam expoſuit, contra hæreſes utilis videretur. Hoc tamen judicio legentium relinquit, eorum ſcilicet, quorum animus ab invidia, favore, & odio ſit vacuus. Non videri id ſibi crimini vertendum, quanquam fortaſſe otioſum, ubi inviſibilitatis æqualitas inter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum confirmatur Ulterius in ſchedas ſuas impia verba, quod ſupra tetigerat, intruſa fuiſſe conqueritur. Hoc ut clarius pateſiat, utranque lectionem heic junctim repræſentabimus.

Digitized by Google

I.	II.
Verba genuina Origenianæ verſionis Rufini.	*Verba adulterina Origenianæ verſionis Rufini.*
Quod ſi requiris a me, quid etiam de ipſo unigenito ſentiam, ſi, ne ipſe quidem viſibilem dicam naturamDei, qui naturaliter inviſibilis eſt; non ſibi ſtatim vel impium videatur eſſe, vel abſurdum; rationem quippe dabimus conſequenter.	Quod ſi requiris a me, quid etiam de ipſo unigenito ſentiam, ſi, ne ipſe quidem viſibilem dicam naturam Dei, qui naturaliter inviſibilis eſt, non tibi ſtatim vel impium, vel abſurdum videatur eſſe, quia ſicut Filius Patrem non videt, ita nec Spiritus Sanctus videt Filium.

Ob hoc facinus, ut ait, *in eccleſia inauditum*, acerrime invehitur in Euſebium & Marcellam, neutro tamen pro modeſtia ſua, nominatim expreſſo. Errore ſcribentis, aut lapſu ſermonis deprehenſo, ſchedas corrigi & emendari voluiſſet, non falſa interſeri, *ut vita fratris infamaretur*. Quum falſam hujuſmodi ſententiam Mediolani ſibi recitaret Euſebius, & ab ſe quæ legebat, falſa eſſe dicerentur, *interrogatum a quo accepiſſet exemplaria*, reſpondiſſe ſignificat, *matronam quandam* (Marcellam) *ſibi dediſſe*. De ea *Rufinus, quæcumque illa eſt*, nihil ſe dicere ſcribit, ſed ſui eam & Dei conſcientiæ derelinquere. Sibi vero Dei teſtimonium, Macarii & Aproniani ſufficere, qui ſchedas autographas necdum completas, ab initio legerint, & etiamnum aſſumentum illud adulterinum ſervet: *quia ſicut Filius non videt Patrem, ita nec Spiritus Sanctus Filium videt*. Hoc poſtquam non ſolum ſe nunquam ſcripſiſſe, ſed & ab alio falſatum indicaſſet, anathema dicit neganti, quod *non ita videt Filius Patrem, ſicut Pater Filium, & non ita videt Spiritus Sanctus Patrem & Filium, ſicut videt Pater Filium & Spiritum Sanctum. Videt enim*, inquit, *& veriſſime videt, ſed ut Deus Deum, & lux lucem; non ut caro carnem; ſed ut Spiritus Sanctus, non corporeis ſenſibus, ſed virtutibus Deitatis. Siquis hæc negat ſit anathema in æternum*. Ex his aperte colligitur, illud aſſumentum Rufinianæ tranſlationi ſuperadditum, non, ut interpreti, ſed, ut Origeni, hæreſeos crimen impingeretur, quaſi nimirum illud idem in Græco repertum, *Rufinus* ab latina verſione reſecuiſſet. Hoc produnt verba Rufini: *memini ſane, quod aliquis eorum, quum argueretur falſaſſe hæc, reſpondit mihi, in Græco ita haberi, me autem in latino immutare* voluiſſe. Hac ſententiam negat exſtare in codice Græco; & quando etiam exſtaret, ſe nequaquam culpandum, ſi ab interpretatione ſua illam reſecuit, quum in præfatiunculis ſuis diſerte ſpoponderit, *ſe omiſſurum*, quæ catholicam religionem offenderent, utpote per hæreticos Origenianis ſcriptis inſerta, vel etiam

etiam ab ipſomet Origene incaute quidem, non conſulto prolata. Se propterea nihil abſque promiſſo vel ratione feciſſe. Pergit oſtendere, in quatuor libris, ab ſe latinitate donatis, ubi ſparſim de Trinitate per ſingulas paginas diſputatur, nullum alium repertum locum, ei ſimilem, quem produxerat. Quare ſi per omne librorum corpus nuſquam ſit illa differentia Trinitatis, dici non poſſe, uno ſolo capite hæreſim ab illo confirmatam fuiſſe, *qui eam mille capitibus expugnaverit*. Addit, ſi in ſchedis ſuis illud vere repertum fuiſſet, ipſummet Rufinum tunc Romæ præſentem, & cum Euſebio in oratione communicantem conveniri debuiſſe, deque errore moneri, ut ſcripta nondum edita emendarentur: *ſi hoc*, inquit, *in meis literis inveniſſet, & vere ſcrupulum aliquem ex ipſa lectione cepiſſet, quum me, ſicut ipſe noſti, Romæ poſitum, haberet præſentem, continuo utique perquiſiſſet, & ipſa ad me ſcripta detuliſſet; quippe qui uſque ad ipſum tempus etiam videre me & ſalutare; & in oratione communicare ſolitus erat. Contuliſſet ſine dubio mecum de his, quibus videbatur offendi. Inquiſiſſet quomodo a me fuiſſet prolatum, quomodo haberetur in Græco. Certe etiam hoc gloriæ ſufficere ſibi putaſſet, ſi viſus fuiſſet in dictis noſtris vel ſcriptis feciſſe aliquid per ſe emendari. Aut ſi furor animi non tam emendare errorem, quam proferre in publicum compuliſſet, ſine dubio nunquam elegiſſet abſentem lacerare, quem potuiſſet gravius confutare præſentem. Sed iſtum quia falſi conſcientia deterrebat, ad me quidem cujus erant, ſcripta quæ volebat criminari non detulit, ſed per domos, per matronas, per monaſteria, per ſingulos quoque fratrum circumfert, quo ſolo poſſit conturbare auditu. Et hoc fecit ſub ipſo tempore, quo confeſtim ex urbe diſcederet, nec vel comprehenſus facti ſui redderet cauſſas*. Euſebium carpit, quod juſſu Hieronymi *magiſtri ſui*, per totam Italiam, turbas ſibi excitaverit, conturbarit eccleſias, *aures Sacerdotum*, ſive Epiſcoporum polluerit, Rufini modeſtia, tanquam conſcientia abutendo. A diſcipulo ad *magiſtrum* tranſit, cui objicit novam librorum Periarchon interpretationem ab illo adornatam, omnibus, quæ ipſe, ut improbabilia prætermiſerat, eidem inſertis: *ut Romani*, inquit, *per ipſum cognoſcant Origenis mala, & ignorent bona*; ſcripſerat enim Hieronymus aliquando ad Vigilantium: *per me Latini cognoſcunt omnes Origenis mala, & ignorant bona*. Ægre fert, ſe in hæreſeos ſuſpicionem adduci, *inceſſabiliter* mitti *Canes*, qui ſe *per urbes, per vicos, per iter quoque tranſeuntem, calumniarum latratibus inſectentur*. Tandem ad Hieronymum ipſum orationem ſuam convertit, qui jamdudum, ut *eccleſiarum magiſtrum* in decem locis laudarit Origenem, tunc nondum hæreticum. In hoc preſſius Hieronymum, quem ſemper *magiſtrum* appellat, exagitare non ceſſat, cenſuram immitem exercens in ejus commentarios jampridem emiſſos ſuper epiſtolas Sancti Pauli. Sed quum Sixtus Senenſis in Bibliotheca lib. VI. Annot. 287. & ſequentibus, ſingulas Rufini accuſationes cum Hieronymi reſponſionibus diligenter adduxerit, eas indicaſſe ſufficiat.

RUFINUS. LIB. V. CAP. IV. IV. Poſtquam dogmaticis objectionibus, ut ait, immerito ſibi impactis, in priori ſuæ Apologiæ libro reſpondit, in altero varia in Hieronymum congerit. Dolet primo loco jactari, *confœderatos eſſe quoſdam Origeni ad perjurium, & iſtud myſticæ traditionis arcanum, abſconditum eſſe in ſexto Stromatum*. Negat & pernegat, ſe ſcire quid ſint *Stromatum* libri, ab Origene ſcripti, ſeque illos unquam legiſſe. Ab omni perjurio ſe alienum profitetur, & ſecus ſentientibus anathema dicit his verbis: *omnis qui docet quacunque ex cauſſa pejerandum eſſe, ego dico quod alienus ſit a Fide Chriſti, & ab eccleſiæ unitate catholicæ*. Hinc tranſit ad criminandum Hieronymum, varias ex ejus ſcriptis ſententias decerpens, quas perperam, vel incaute prolatas eſſe non dubitat, nempe in libris de Virginitate, Chriſtianorum gradus & ordines laceraſſe; Ciceroni, Porphyrio, & Barabbæ Judæo operam dediſſe, neque illorum lectionem abjeciſſe, poſtquam in ſomnis ad tribunal Judicis raptus, ſe illam impoſterum abjecturum ſacramento affirmaſſet. De his tamen ſe judicium omne ſuſpendere profitetur; *quia de anima hominis res agitur, de perjurii crimine, de negationis Chriſti ſacrilegio, non poteſt facilis haberi condemnatio*; atque hinc declarat, abſentes nec reos, nec interrogatos, non debere facile condemnari; qua in re cauſſam ſuam agens ita concludit: *quamvis ergo omnes libelli ejus hoc teſtentur, & ſuperflua de hoc mea videatur aſſertio, tamen utendum aliquo ſpeciali teſtimonio eſt, ne minus plenum his, qui forte ejus ſcripta non legerunt, videatur eſſe quod dicimus*. Adverſarium graviter increpat, quaſi Porphyrio introductore ad logicam uti maluerit, quam illo, qui introducit ad Patrem. Ei crimini vertit, quod per monachos Oliveti quamplurimos Ciceronis dialogos in ipſius Rufini cellulis larga mercede ſibi deſcribendos curaverit: quod de Bethleem Hieroſolymam veniens, codicem cum dialogo Platonis a M. Tullio latine redditum, ad deſcribendum dederit: in monaſterio Bethleemitico partes grammaticas exequens, Virgilium, Comicos, Lyricos, & Hiſtoricos auctores pueris, ad diſcendum Dei timorem ſibi traditis expoſuerit. Verba, quibus tactus fuerat, quaſi ſe ipſum docuiſſet, vocat reſponſione vix digna; Hieronymum doctores ſuos e Synagoga mercatum (hocque illi ſæpius exprobrat) ſe vero majorem & veriorem obtrectationem promeritum, non quod ſine magiſtro didicerit, ſed *quod magis inter multos & præclaros magiſtros diu moratus, nihil dignum eorum vel magiſtero vel inſtitutionibus* haberet. Ipſum Hieronymum, addit Rufinus, *non totos triginta dies Alexandriæ, ubi erat Didymus*, commoratum, & tamen gloriari præceptorem habuiſſe Didymum. Se ibidem *ſex annis cauſſa Dei* commoratum, & *iterum poſt intervallum aliquot aliis diebus*, ubi Didymum aliosque Didymo non inferiores audierit, quos Hieronymus ne de facie quidem noverit, ut Serapionem, Menitem, Paulum Petri martyris diſcipulum, atque Macarium, Iſidorum, & Pambum, omnes amicos Dei, qui eum hæc docuerint, quæ ipſi a Deo didiciſſent.

didiciſſent. Hæc non ſine rubore ſe retexere, non quod ſuo ingenio magiſtri, ſed magis quod ſuum ingenium magiſtris defuerit. Hieronymo rurſus irriſo, quod Barabbæ Judæo, & Porphyrii ſcriptis nimiam operam dederit, non ſolum Origenem, effuſe olim ab illo laudatum, ſed & multas ejus Homilias in latinum verſas oſtendit. Se non mirari quæ in ſe egerit, quum Ambroſium, ut Origenis & Didymi plagiarium, quanquam ſuppreſſo nomine, ſpreverit, & Origenem, ut Apoſtolum, dogmatiſten, & Eccleſiarum magiſtrum laudibus in cœlum tulerit; ſe habere Hieronymi epiſtolam, in qua Ambroſius carperetur; eam nolle tamen ſe publicare ante tempus, quia *ſecretiora quædam* contineat. Ob doctrinam & Sanctitatem Ambroſio laudato, juxta hunc, ſe *pulicem* vocat: non debere conqueri, ſi poſt tantum virum ipſe Rufinus carpatur, quem tamen Hieronymus in epiſtolis ante laudaverat, & in *Chronicis Florentio & Bonoſo pro vitæ nobilitate* conjunxerat. De iiſdem Chronicis Hieronymum Melaniæ nomen eraſiſſe, *cum actus ſuos vidiſſet diſtrictioris diſciplinæ feminæ diſplicere*. Se nec Hieronymum, nec alium errantem unquam ſequutum, ſed *in virtute Chriſti Eccleſiam Catholicam* ſequi, neque ulla ſua ſcripta proferri poſſe, in quibus vel in juventute erraſſe convincatur. Hieronymum in Origenis ſcriptis interpretandis multa ſuſtuliſſe, idemque a ſe actum: *Scripta mea*, inquit, *nulla exſtant, in quibus error meus aliquis corrigendus ſit*, Hieronymi vero multa eſſe contendens. Illum antea damnaſſe modum interpretandi *verbum de verbo*, & poſtea in interpretandis Origenis libris Periarchon hanc ipſam normam, licet inutiliori ſermone ſequutum. Hieronymum vero in nova ſua interpretatione *verbum de verbo* tranſtuliſſe, eoſque arguere, qui Origenem hæreticum deſignant, dum tamen adverſus eos agit, qui Origenem Catholicum defendunt, quando ipſe Rufinus ab eo non culpatur, quod Origenem hæreticum ſed catholicum fecerit. Ad Apologeticum pro Origene Pamphilo martyri abjudicandum non ſatis eſſe affirmare: *non credo, quia martyris ſit. Hoc*, inquit, *ſi velimus de omnibus ſcriptorum dicere libellis, quæ erit in ſingulis probatio, ſi dicam: non eſt verum; quia Stromatum libri, quos dicis, Origenis non ſunt. Unde ipſius eſſe probantur? Non ex ſimilitudine ſtyli, quia qui falſum facere vult; hunc poteſt imitari*. Ad reſpuenda ſcripta Pamphili proferri debuiſſe, quæ reprehenſione digna viderentur; *& tunc unuſquiſque legentium vidiſſet quid ibi eſſet abſurdum, quid conſequens, quid iniquum, quid certe contra Apoſtolicas regulas*. Sed conceſſo etiam (quod tamen nequaquam concedit) *Apologiam* pro Origene, non eſſe martyris *Pamphili*, ſed *cujuſcunque unius de eccleſia*, non ſuis verbis uſum auctorem, ita ut vis libri ab auctoris merito pendeat, ſed ex Origenis libris exempla poſuiſſe, & *quid de ſingulis ſentiat non ſuis defenſoriis verbis, ſed ejus ipſius, qui accuſabatur oſtendere*; itaut non excuſantis auctoritate, ſed ſuis dictis Origenes defendatur, ideoque ſupervacaneam eſſe de auctore quæſtionem, ubi defenſio talis eſt, quæ auctore non egeat.

V. Hie-

Digitized by Google

Rufinus. Lib.V.Cap.IV. V. Hieronymus dixerat, *quis prudentium, vel quis Sanctorum aggredi voluit in latinum vertere quod tu auſus es? Ego ipſe ſæpe rogatus a multis, non feci*. Ad primum reſpondet Rufinus, *non continuo qui Sanctus & prudens eſt Latinus, eum linguæ Græcæ notitiam ſufficienter* habere, *nec ſanctitati ejus detrahi, cui deeſt peregrinæ linguæ notitia: aut iterum, non continuo ſi ſcientiam quis habet Græci ſermonis, etiam voluntatem interpretandi habere, aut etiam ſi habet, non ſtatim diſcutiendum, cur ille, qui pauca interpretatus eſt, non plura, aut non hæc, ſed illa tranſtulerit*. Ad ſecundum reſpondet, non opus fuiſſe Hieronymum libros interpretari, *quorum jam pene omnem continentiam in aliis libris* ſcripſerat, licet in *Rufino* tunc reprehendebat, quod ipſe ante ſub ejus nominis ſermone protulerat. Arguit Hieronymi novam Bibliorum interpretationem latinam, ex Ebræo fonte deductam, quum nemo ante id præſtitiſſet, ob venerationem erga veterem translationem Italicam ex LXXII. Interpretibus derivatam, quam Apoſtoli eccleſiis Chriſti tradiderant. Ei crimini vertit quod Suſannæ hiſtoriam, tanquam apocrypham, cum trium puerorum hymno abſciderit; LXXII. *Virorum per cellulas interpretantium unam & conſonam vocem, Spiritus Sancti interpretatione prolatam*, translationi ſuæ, Judæo Barabba adſpirante, confectæ, poſtpoſuerit. De Italica etiam verſione, hæc quæ ſcribit, notatu digna nobis videntur: *Petrus Romanæ Eccleſiæ per viginti & quatuor annos præfuit. Dubitandum non eſt, quin, ſicut cetera, quæ ad inſtructionem pertinent, etiam librorum inſtrumenta Eccleſiæ ipſe tradiderit, quæ utique jam tunc, ipſo ſedente & docente, recitabantur*. Hinc occaſionem ſumit fuſe & acriter invehendi in Hieronymum, quod aliam interpretationem ipſe confecerit. Fruſtra ait, illum in hoc confugere ad auctoritatem Origenis, quem ipſe condemnet, præterquamquod Origenes nihil, Hieronymus vero omnes Scripturas ex Ebræis tranſtuliſſet. De Pammachio, ad cujus literas, ſibi contra Rufinum ſcriptas, Hieronymus reſpondit, Rufinus modeſte loquitur. Ait enim: *nondum dico quæ ſit illa aut qualis epiſtola. Tamen quoniam viri nobilis Pammachii continet nomen, quid fuiſſet abſurdum, ſi ei tale aliquid reſpondiſſes? Frater, non eſt temere de alterius opere judicandum; nam & tu ipſe noſti quid feceris, quando adverſum Jovinianum Romam miſi libellos. Quum eos quidam aliter intelligerent, quam ego me dictaſſe memineram; nonne quum jam a plurimis legerentur, & offenderentur pene omnes, cum quibus etiam tu eſſe putabaris, exemplaria jam de foro, jam de publico ſubtraxiſti, & hæc non ad aliquem alium, ſed ad me remiſiſti; cauſſam pariter, quia multi ſcandalum pati videbantur, inſinuans, quomodo ego Apologeticum denuo deſcripſi, & quæ aliter intelligebantur, ad intelligentiam rectiorem, prout potui, revocavi. Æquum eſt ergo, ut quod nobis fieri volumus, aliis faciamus. Sicut enim meos libros mihi remiſiſti, ut a me emendarentur, ita & ad illum ſuos remitte: & quod culpabile videtur, inſinua, ut & ipſe ſe, ſi in aliquo erravit, emendet*.

Digitized by Google

det. Tum præterea & nos jam in multis exercuimus ingenium, & multa jam nobis opuſcula deſudata ſunt. Ille (Rufinus) *hoc primum* PROPE *opus adiit, & fortaſſe compulſus, & nihil mirum, ſi fluctuavit in primis. Nec occaſio derogandi Chriſtianis captanda eſt, ſed emendationis utilitas requirenda.* Sic Rufinus ab Hieronymo ad Pammachii epiſtolam reſcriptum voluiſſet. In anacephalæoſi totius Apologiæ, quam ſtatim pertexit, ad Apronianum converſus, iterum de Pammachio ſic loquitur: *cognoſcat etiam per te, fili cariſſime Aproniane, ſanctus vir ille Pammachius, cujus epiſtolam amicus meus* (Hieronymus) *in invectione vel accuſatione hac ſua protulit, in Chriſti adjutorio non ſtudiis, ſed innocentiæ favendum, nec in cauſſa veritatis ſtudioſe agendum eſſe magis, quam religioſe. Præceptum eſt enim Domini, ut non ſecundum faciem, ſed rectum judicemus judicium. Quia ſicut in unoquoque minimorum ſuorum Chriſtus eſt, qui eſurit & ſitit & nudus eſt, & ipſe eſt qui reficitur & induitur, ita in his, qui judicantur injuſte, ipſe eſt, qui inique judicatur: & pro his qui odio habentur gratis, ipſe dicturus eſt: odiſtis me gratis.* Inde paullo acrius inſtat his verbis: *quomodo Pammachius æſtimat hanc cauſſam & hoc factam ſuum* (inſtigandi Hieronymum contra Rufinum) *in tribunalibus Chriſti judicandum, quum habeat ſua conſcientia, quod codices illius* (Hieronymi) *contra Jovinianum ſcriptos, qui jam publice legebantur & reprehendebantur, ſubtraxerit de manibus legentium, & culpantes prohibuerit atque culpaverit, remiſerit vero ad ipſum auctorem libros ſuos, inſinuans ea, quæ ad reprehenſionem venirent, ut vel emendaret, vel rem quoquo modo poſſet, curaret. Meos vero non codices, ſed ſchedulas imperfectas, inemendatas, furto cujuſdam nebulonis & fraude ſubtractas, ſibique delatas, quum me inibi haberet præſentem, mihi quidem non offerret, neque conquereretur, ſed increpare quidem, aut etiam arguere dignaretur, vel per amicum certe aliquem, aut etiam per inimicum; ſed ad Orientem mitteret & inſtigaret linguam ejus hominis, qui eam mitigare non poterat. Quid contra religionem faceret, ſi me præſentem potius conveniſſet? Intantum ne colloquio ejus videbamur indigni, ut ab eo nec argui mereremur?* Paullo infra veniam petit, ſi aſperius, quam debuiſſet, cauſſam ſuam peroravit: *nos autem, quamvis neceſſitate compulſi reſpondere niſi ſumus ei, qui nos amariſſime pulſaverat, attamen pro hoc ipſo veniam petimus, ſiquid forte aſperius proſequuti ſumus, quia Deus conſcientiæ noſtræ teſtis eſt, quod multa plura reticuimus, quam protulimus. Penitus autem ſilere, contra conſcientiam criminati, minime potuimus, quum ipſius pene Fidei ſuæ nonnulli jacturam ducerent ſilentium noſtrum.* Ex his poſtremis eruimus, ſicut Romani Hieronymum inſtigaverant ad reſpondendum *Rufino*, ſic quoque Romanos *Rufinum* inſtigaviſſe ad reſpondendum Hieronymo, utriuſque partis ſtudioſis diſcordiarum flammas utrinque ſpargentibus, bono fine, ut credere par eſt, quum utrique egregie catholici, offendicula pertimeſcerent,

Digitized by Google

rent, & errores averſarentur. Sed quamdiu heic ſumus, ab omni prorſus affectu vacuos undequaque eſſe non licet: nec mirum, ſi viri alias ſanctiſſimi & doctiſſimi, humani aliquid patiuntur, id Deo permittente, cujus judicia imperſcrutabilia ſunt. Rufinus Apologiam pene omnem abſolverat, quum monachus quidam (*fratrem* enim appellat) Roma Aquilejam profectus, currenti calcar addidit dum Apologiam ſibi ab Rufino relectam probavit, unum tantum excuſationis locum prætermiſſum indicans, quem Romæ *audiſſet ab obtrectatoribus incuſari*, ubi Rufinus in præfatiuncula prima librorum Periarchon, de Hieronymo dixerat: *in his quæ de Origene interpretatus fuerat, nonnulla offendicula eſſe in Græco, quæ ita tamen interpretando purgaverit, ut nihil in his, quod a Fide noſtra diſcrepet, Latinus ſermo inveniat*. Idem monachus (fortaſſe Chryſogonus Aquilejenſis, Rufini ſectator, cui Hieronymus ſcribit epiſtolam IX. alias XLIV. & quem carpit circa finem libri I.) addidit, a Rufini æmulis ſpargi, ſi ipſe verſionem Hieronymianam, ut omnis offendiculi expertem probarat, verſionem Rufini ergo improbandam, quam ipſe omnis offendiculi expertem non reddidiſſet. Rufinus tamen reſpondet, ab ſe præſtitum quod Hieronymus ante præſtiterat. Se de ejus ſcriptis *abſque malitia & calumnia judicaſſe: non quid obtrectationi pateret, ſed quid proſpectus fuerit interpretantis*, aſpexiſſe in ejus ſcriptis ab Hieronymo reprehenſum quod ipſe ante conſcripſerat. In fine ait, ſi *Epiſcoporum ſynodus* libros Origenis damnandos eſſe decreverit, prius Græce damnandos, ut latine verſi damnentur; ſe demum Catholicæ Eccleſiæ ſententiam contra eoſdem Origenis libros amplexurum. Hæc ſummatim ex utroque libro Rufinianæ Apologiæ recenſere viſum eſt.

VI. Rufinus eodem tempore, quo duos ſuperiores libellos ad amicos Romanos miſit, aliam breviorem Apologiam pro Fide ſua ad Anaſtaſium Pontificem direxit, ut invidiam, ſibi apud eundem conflatam, dilueret. Septem capita in ea perpendi poſſunt, quorum priora quinque reſpiciunt dogmata Origeni, ut auctori, Rufinoque ut interpreti, adſcripta. I. Trinitatem. II. Reſurrectionem. III. Extremum judicium. IV. Diaboli damnationem æternam. V. animarum originem. In duobus reliquis capitibus de ſua agit latina interpretatione & Fide. Sed præſtat ipſa Apologiæ capita ſingulatim enucleare.

1. Se accepiſſe ait, quemadmodum in controverſiis de Fide ſeu de quibuſdam aliis, apud Anaſtaſium commotis, ſui etiam mentio facta fuiſſet; ipſum vero Pontificem, *velut ab incunabulis per Eccleſiaſticæ traditionis regulas* inſtitutum de homine *abſente, ſibique bene & in Fide & in caritate Dei cognito, calumniantibus auditum non accommodaſſe*. Tamen ſe *poſt triginta annos parentibus* ſpiritualibus & conſanguineis redditum, non poſſe tam cito illos deſerere, ut hanc ob cauſſam labores iterans, Romam peteret. Quare in ſuæ famæ defenſionem ſe æquum putaſſe ad Anaſtaſium haſce literas ſcribere: *non*, inquit, *ut de* *ſan-*

ſancta mente tua, quæ velut quoddam Dei ſacrarium, aliquid iniquum non recipit, maculam ſuſpicionis abſtergerem, ſed, ut æmulis adverſum me forte oblatrantibus baculum quendam tibi confeſſionis meæ, quo abigerentur, offerrem. Ita Rufinus in capite I. ubi & ſe probe notum Pontifici, neque Romam ad cauſſam dicendam ſe ab illo vocatum innuit; immo neque Anaſtaſium hoſtibus ſuis faciles aures præbuiſſe, clare ſignificat.

2. Fidem ſuam *perſecutionis hæreticorum tempore, quum in Sancta Alexandrina Eccleſia degeret, in carceribus & exſiliis, quæ pro Fide inferebantur*, alias probatam, illamque ſe iterum cuicunque probare paratum. De Trinitate ſe ita credere, *quod unius naturæ ſit, unius deitatis, unius ejuſdemque virtutis atque ſubſtantiæ, nec inter Patrem & Filium & Spiritum Sanctum ſit prorſus ulla diverſitas, niſi quod ille Pater eſt, & hic Filius, & ille Spiritus Sanctus, Trinitas in perſonis ſubſiſtentibus, unitas in natura, atque ſubſtantia. Filium quoque Dei in noviſſimis diebus natum eſſe confitetur, ex Virgine & Spiritu Sancto, carnem naturæ humanæ atque animæ ſuſcepiſſe, in qua paſſus eſt, & ſepultus, & reſurrexit a mortuis, in eadem ipſa carne reſurgens, quæ depoſita fuerat in ſepulcro: cum qua carne ſimul atque anima poſt reſurrectionem adſcendit in cœlos, unde & venturus exſpectatur ad judicium, judex vivorum ac mortuorum.* Nihil ad Catholicæ Fidei regulas exactius proferri poterat.

3. Ait, ſe *carnis noſtræ reſurrectionem fateri, integre & perfecte futuram hujus ipſius carnis noſtræ, in qua nunc vivimus, non, ut quidam calumniantur, alteram pro hac reſurrecturam ſe dicere, ſed hanc ipſam, nullo omnino ejus membro amputato, vel aliqua corporis parte defecta; ſed cui nihil omnino ex omni natura ſua deſit, niſi ſola corruptio.* Hoc promittere Apoſtolum; hæc ſibi de *reſurrectione tradita ab his, a quibus ſanctum baptiſma in Aquilejenſi Eccleſia* conſequutus fuerat, nempe a Sancto Valeriano metropolita, a *Chromatio*, & Euſebio; *quæ*, inquit, *puto ipſa eſſe, quæ etiam Apoſtolica Sedes tradere & docere conſuevit.*

4. Se credere profitetur, *judicium futurum, in quo unuſquiſque recipiat propria corporis, prout geſſit ſive bona, ſive mala; Diabolum etiam æternis ignibus mancipandum*, hocque ſiquis negat, *partem cum ipſo æterni ignis accipiat, ut ſentiat quod negavit.*

5. Hinc tranſit ad quæſtionem de anima, de cujus origine quum nondum quicquam definitum haberetur, ait, ſe exſpectare judicium Pontificis: *audio*, inquit, *& de anima quæſtiones eſſe commotas: de qua re utrum recipi debeat querimonia, aut abjici, vos probate.* Apud quam plurimos Eccleſiaſticos tractatores ait, ſe *de hac quæſtione diverſa* legiſſe, quæ ad tres omnino ſententias redigit. I. Quoſdam, *per humani ſeminis traducem animam diffundi* affirmare. II. Alios, a Deo cotidie creari, & *formatis in utero corporibus infundi*. III. Alios denique,

factas jam olim quum omnia Deus creavit ex nihilo, & cotidie in corporibus diſpenſari. Hoc poſtremum ait ſenſiſſe Origenem, & nonnullos alios Græcorum. De ſe autem ita ſubjungit: *Ego vero quam hæc ſingula legerim, Deo teſte, dico quia uſque ad præſens certi vel definiti aliquid de hac quæſtione non teneo; ſed Deo relinquo ſcire quid ſit in vero, & ſi cui ipſe revelare dignabitur. Ego tamen hæc ſingula & legiſſe me non nego, & adhuc ignorare confiteor præter hoc quod manifeſte tradit Eccleſia, Deum eſſe animarum & corporum conditorem*. Ex his patet, nulli ex tribus ſententiis de origine animæ ſuperius adductis *Rufinum* inhæſiſſe, quamvis ejus præexiſtentiam, ex *Origenis*, certe non ſua, opinione protulerit. Nec ſolum *Rufinum*, ſed & alios viros doctrina & ſanctitate probatos in hac dubitatione per plura ſæcula fuiſſe, ubere doctrinæ apparatu docet Cardinalis Noriſius in Vindiciis Auguſtinianis cap. IV. §. III. Petrus Halloixius in Origenis defenſi lib. IV. quæſt. IV. pag. 281. aliud eſſe ait, opinari de rebus dubiis & incertis; aliud illas, ut veras & certas, proferre; aliud item quæſtionis alicujus ventilandæ cauſſa varias in medium ſententias adducere. Ad hæc aliud unam aliquam ab eccleſia non probatam nec definitam proponere, illique adhærere. Itaque auctor iſte contendit, Origenem de animalibus nullum dogma conſtituiſſe, more aſſerentis, ſed conjecturas varias adduxiſſe inſtar diſſerentis. Sanctus Pamphilus martyr in Apologia, hoc unum dogma Origenem certo tenuiſſe teſtatur: *unius ſubſtantiæ omnes animas & immortales & rationales & liberi arbitrii ac voluntatis. Judicandas quoque eſſe pro his, quæ in hac vita geſſerunt, eſſe itidem factas a Deo, qui univerſa condidit, & creavit*. Idem martyr pro certo habet, Origenem tractaſſe de animabus ante corpora exſiſtentibus non aſſerendo, ſed inquirendo, tanquam de re, in traditionibus Apoſtolicis non contenta, necdum ab eccleſia definita. Rufinus, dici non poteſt, animas compage corporis antiquiores, ſecundum Origenem, credidiſſe, ſi neque hanc, neque ullam aliam de origine animæ ſententiam tenere ſe profitetur, ſed hoc unum, *quod manifeſto tradit Eccleſia, Deum eſſe animarum & corporum conditorem*.

6. Ait, ſibi nunciatum contra ſe ideo diſputari, quod *quædam Origenis, rogatus a fratribus, de Græco in Latinum* tranſtulerit. Putare ſe tamen, *quod omnes intelligant, hæc pro ſolo livore culpari*. Si aliquid diſplicet in auctore, id in interpretem non detorquendum; ſe in Græcis ſenſibus verba latina dediſſe tantummodo. Sive ergo illis ſenſibus laus, ſive culpa ineſt, neutrum ſibi imputandum. Quinimmo etiam illud in præfatiuncula ſe adjeciſſe, ut aliquando decideret, quæ non ab Origene dicta, ſed ab aliis viderentur inſerta, propterea quod de iiſdem rebus alibi catholica & contraria dixiſſet.

7. Rogat Summum Pontificem, ne factionibus & calumniis, ei ob hoc patiatur invidiam conflari: *quod*, inquit, *in Eccleſia Dei fieri non licet. Ubi enim ſimplicitas tuta erit & innocentia, ſi hic non erit?* Se ne-

neque Origenis defenſorem, neque aſſertorem, neque primum interpretem eſſe ſubjungit; alios ante ſe id præſtitiſſe, quod ipſe poſtremus præſtiterat *rogatus a fratribus*. Si jubetur ne fiat, juſſionem obſervari debere impoſterum. Si culpantur qui ante fecerunt, debere culpam a primis incipere. Demum omnia ita concludit: *Ego enim præter hanc Fidem, quam ſupra expoſui, ideſt quam Romana Eccleſia & Alexandrina & Aquilejenſis* NOSTRA *tenet, quæque Hieroſolymis prædicatur, aliam nec habui unquam in iſto homine* (Origene) *nec habeo, nec habebo: & ſiquis aliter credit, quiſquis ille eſt, anathema ſit. Reddent autem in die judicii rationem hi, qui offendicula & diſſenſiones & ſcandala fratribus propter invidiam ſolam generant & livorem*. Fidem Eccleſiæ Alexandrinæ poſt Romanam recenſet, quia ſexennio ibidem vixerat, & quia Eccleſiæ Alexandrinæ poſt Romanam apud omne ævum prius tanta fuit auctoritas, ut Occidentis Eccleſia communionem illius maximi fecerit, conſuetudineſque ſervaverit, ut ex Actis Concilii Aquilejenſis, A. D. 381. celebrati, oſtendit Caſpar Barthius in notis ad Zachariam Mitylenæum pag. 294. Hieronymus in epiſt. LVIII. alias LXVIII. ad Theophilum ſcribit: *Romanam Fidem Apoſtolico ore laudatam, cujus ſe eſſe participem Alexandrina Eccleſia gloriatur*. Gelaſius pontifex in epiſtola decretali, quam nos aliquando ſinceram, & ab interpolationibus vacuam edidimus, de eadem Eccleſia ſic ſtatuit: *ſecunda autem ſedes apud Alexandriam, beati Petri nomine a Marco ejus diſcipulo, Evangeliſta, conſecrata eſt*. Huc plane alluſit Æneas Pariſienſis initio libri contra errores Græcorum apud Dacherium in Spicilegio tomo VII. *quæ ſedes*, inquit, *ſecunda eſt a prima Romana, ut canonum ſtatuta decernunt*. Hæc *canonum ſtatuta* alia non ſunt ab epiſtola *Gelaſii* Pontificis. *Rufinus* poſt Eccleſiam *Alexandrinam* memorat *Aquilejenſem*, in qua tunc degebat, & ubi olim Chriſti fidem acceperat; ultimo vero loco *Hieroſolymitanam*, ubi diu moratus, & ad gradum presbyteri evectus fuerat. Utranque Apologiam ſcripſit *Rufinus* A. D. 400. Hieronymus enim lib. I. ſuæ Apologiæ, eodem anno ſcriptæ, pag. 377. hæc habet: *compulſus ſum ante* BIENNIUM *brevi libello tuis contra me præconiis reſpondere*. Hunc *libellum* ad Pammachium ſcripſit A.D. 398. ut ſupra monſtravimus. Has duas Apologias ſubinde *tres libellos, & tria volumina* ab Hieronymo dici apparebit.

CAPUT V.

I. *Rufini utriuſque Apologiæ ſynopſis, ad Hieronymum mittitur.* II. *Qui ſtatim ad utramque reſpondet.* III. *Apologia Origeniana, quam Hieronymus Pamphilo abjudicat, huic martyri vindicatur.* IV. *Quænam Pamphilus ſcripſerit.* V. *Conjecturæ ad Apologiam Pamphilo abjudicandam excuſſæ.* VI. *Reſponſio Hieronymi ad accuſationes Rufini.* VII. *Ad alias Rufini accuſationes Hieronymi reſponſa.* VIII. *Refutatio Hieronymi Apologiæ Rufini ad Anaſtaſium papam.*

I. RUfinus utramque Apologiam ſuam cum amicis Romanis communicavit, qui, ſecundum votum auctoris, eas nequaquam in vulgus ſparſerunt; ſed *per angulos*, ut ait Hieronymus, ſuis tantum audiendas ingeſſerunt. Hieronymus initio libri I. Apologiæ id factum ait, ut & *ſimplicium* corda percuterent, eique pro ſe reſpondendi facultatem auferrent. *Rufinus* contra ait, ſe libros ſuos ad eos *tantum* miſiſſe, qui verbis Hieronymi *læſi fuerant, & non ad plures.* Hoc eruitur ex libro III. Apologiæ contra Rufinum. Illud non evaſit impune; Pammachius enim & Marcella, quum integrum Apologiarum exemplar obtinere non potuiſſent, ſaltem hinc inde præcipua illarum capita ſtudioſe corroſa ad Hieronymum feſtinanter perferenda curarunt, fortaſſe per Paulinianum ejus fratrem, ex Dalmatia Bethleemum redeuntem. Ut acrius ad reſpondendum incitaretur, iſtiuſmodi etiam ſynopſi relatio eorum acceſſit, quæ ab amicis *Rufini* de Hieronymo vulgabantur. Quare vir Sanctus ubi primum ex amicorum literis & Pauliniani ore ſe maledice traductum accepit, continuo Apologiam in duos libros diſtinctam pro ſe elucubravit, eamque ad Pammachium & Marcellam Romam direxit, utrumque enim *Rufinus*, præter Hieronymum ipſum, perſtrinxerat. In inſcriptione vulgati operis, non *Marcellæ*, ſed *Marcellino* hactenus lectum eſt: quem Tillemontius tomo XII. pag. 247. Tribunum illum fuiſſe conjecit, qui A. D. 411. præfuit magnæ collationi Carthaginienſi apud Baronium A. D. 410. §. LVIII. Sed Martianus tandem *Marcellam* pro *Marcellino* ex codicibus MSS. reſtituit, in quibus hanc epigraphen reperit: *Incipit Hieronymi doctoris egregii adverſus tres libros Rufini, calumniatoris invidi, defenſio miſſa Pammachio &* MARCELLÆ. Summa Hieronymianæ Apologiæ huc reducitur.

II. Ex *Pammachii*, *Marcellæ*, & multorum literis ſe didiciſſe, accuſari in *ſchola Tyranni* (ſive ab amicis *Tyrannii Rufini*) quod libros Periarchon in latinum vertiſſet, quum tamen ipſe *Rufinum* accuſaret, quod eandem verſionem adgredi non dubitaſſet. Impudentes vocat, qui medicum arguunt, quod venena prodiderit. Id ab illis præſtari, ut *Rufinum*, quem, ut *pharmacopolam* Origeniſtarum non obſcure traducit, *non innocentiæ merito, ſed criminis communione tueantur quaſi culpam*

numerus peccantium minuat, & in perſonis, non in rebus ſit accuſatio. Dolet Rufini Apologias contra ſe ſcriptas ingeri omnibus audiendas, nec tamen edi, *ut*, inquit, *& ſimplicium corda percutiant, & mihi facultatem auferant reſpondendi*. Novum eſſe *malitiæ genus accuſare quod prodi timeas, ſcribere quod occultes*. Se figuratas Rufini laudes repuliſſe, quia ſub amici nomine, inimici inſidias deprehenderat. Jam vero id ſibi *Rufinum* in Apologia crimini vertere, quod ante in præfatiuncula librorum *Periarchon* ſemel iterumque laudi verterat, quum *poſt reconciliatam ſimultatem etiam leves ſuſpiciones fugere* debuiſſet, *ne quod fortuito feciſſet, conſulto facere putaretur*. Si auctoritatem ſuo operi perſtruebat, laudare potuiſſe *columnas Eccleſiæ* Hilarium, Ambroſium, Victorinum, Origenis interpretes, quos tamen tacuit, uno laudato Hieronymo, qui ſe *pulicem* vocat. De priori ſua epiſtola ad Pammachium & Oceanum ſcripta, ſic loquitur: *teneo epiſtolas veſtras, quibus accuſatum me ſcribitis eſſe, &* HORTAMINI, *ut reſpondeam criminanti, ne ſi tacuerim, videar crimen agnoſcere*. Ex his colligimus, non unum *Pammachium*, ſed *Marcellam* quoque Hieronymo ad ſcribendum contra *Rufinum* ſtimulos addidiſſe, præter Oceanum, cujus nomen quanvis exprimitur in Pammachii epiſtola ad Hieronymum, hic tamen in ſuis reſponſis nunquam eum memorat, nec *Rufinus* vel leviter quidem tangit, cujus rei cauſſa nos fugit. Addit, ſe jam reſpondiſſe, & quanvis læſum; ſic amicitiæ jura ſervaſſe, ut ſe ſine accuſantis accuſatione defenderet, quodque *unus Romæ amicus* (Rufinus) *objecerat, a multis in toto orbe inimicis* diceret jactitatum, ne homini, ſed criminibus reſpondere videretur, nunquam enim nominatim expreſſit *Rufinum*, ſed tanquam de pluribus, loquutus eſt. Alia inſuper congerit, ut Rufini laudes ſibi jure ſuſpectas fuiſſe demonſtret, ſeque *apud tacitum lectoris judicium purgatum* reddat, ne prior læſiſſe videatur. Apologias, quas, Rufino contra ſe ſcriptas fuiſſe didicerat, ſemel & iterum aſpernatur, modo enim ludibrii cauſſa TRES *libros venuſtate Attica textos* vocat, paullo poſt reſponſum illis minatur his verbis: *ſed adverſus illos libros qui per angulos garriunt, & furtiva accuſatione me mordent, quum* (libri illi tres) *editi fuerint, & de tenebris ad lucem proceſſerint, atque ad nos vel ſtudio fratrum, vel temeritate æmulorum potuerint pervenire, reſpondere conabor, neque enim magnopere formidandi ſunt, quos metuit auctor ſuus prodere, & tantum confœderatis legendos eſſe decrevit*. Mox hæc quoque ſubjungit: *nec læſiſſe contentus quaſi adverſus elinguem ſemperque taciturnum*, TRES *elucubravit libros & antitheſes Marcionis de meis opuſculis fabricatus eſt*. Hæ *antitheſes*, opus erant, in quo Marcion Vetus Teſtamenum cum Novo, ſive *diſcordiam Evangelii cum lege committere* auſus eſt, aut ait Tertullianus, qui toto libro IV. adverſus Marcionem, opus refutandum ſuſcepit. *Tres* libri a *Rufino* ſcripti, quos Hieronymus duobus hujus Apologiæ prioribus refellit, ſunt utraque *Rufini* Apologia, quarum *prima*, in *duos libros* diſtincta,

 ſtincta, invadit Hieronymum, *Secundam*, quæ eſt pro fide ad *Anaſtaſium* Pontificem, Hieronymus, ſibi nondum viſam, contra ſe ſcriptam pariter vocat, quia in ea ſugillatur. Sectatores *Rufini* Hieronymo ſuccenſebant, quod libros *Periarchon* & ipſe vertiſset, quanquam, ut *noxios & Eccleſiaſticæ fidei repugnantes*, damnaret. His Bethleemiticus ſenex Pammachium alloquens, ita reſpondet: TUÆ *me, frater Pammachi, &* TUORUM *literæ compulerunt, dicentes, illos ab alio* (Rufino) *fraudulenter eſſe translatos, & intepolata nonnulla, & vel addita vel mutata ac ne parvam quidem epiſtolis haberem fidem, miſiſtis exemplaria ejuſdem translationis cum præfatiuncula laudatrice mea.* His lectis & collatis cum Græco, ait ſe illico animadvertiſſe, ab *Rufino* interprete meliorem in partem mutata, quæ *Origenes de Patre, Filio, & Spiritu Sancto impie dixerat; cetera autem dogmata de Angelorum ruina, de animarum lapſu, de reſurrectionis præſtigiis, de mundo vel intermundis Epicuri, & de reſurrectione omnium in æqualem ſtatum*, vel a *Rufino* ita plene converſa, ut habebantur in Græco, vel de Commentariis Didymi *exaggerata firmiora fuiſſe poſita, ut qui in Trinitate Catholicum legerat, in aliis hæreticum non caveret*. Poſt *Rufini* translationem & ſuam inter ſe comparatas, *in prima*, ait, *laudem auctoris, in ſecunda vituperationem* contineri. Cur Origenem in quibuſdam ante laudaſſet, ſe docuiſſe ſcribit in epiſtola ad Pammachium; tunc interpretationis ſuæ cauſſam reddidiſse, ne ſcilicet impius, quaſi pius Eccleſiis traderetur. Septuaginta libros Origenis, ut *Rufinus* ajebat, ſe in latinum vertiſse fatetur, nec tamen de ullo opere ſuo Romam commotam. *Ego*, inquit, *per tot annos tam multa convertens nunquam ſcandalo fui; tu* (Rufine) *ad* PRIMUM *& ſolum opus, ignotus prius, temeritate factus es nobilis*. Rufinus ante ſuum reditum in Italiam, nihil unquam in literas miſerat, huc tamen reverſus ante libros Periarchon *Regulam Sancti Baſilii* latio donavit, ſed quum Abbatis Pinetenſis privato uſui conſcripta, nondum paſſim innotuiſset, Hieronymus *primum & ſolum* opus a *Rufino* confectum, tranſlationem librorum Periarchon exiſtimavit.

III. Hieronymus *Pamphili* Apologiam a *Rufino* latine converſam, totis viribus ſemel atque iterum invadit, ut magni nominis patrocinio Origenem ſpoliet. Rationes a Noriſio in Diſsertatione de Synodo V. cap. XIII. magnopere exaggeratas, quæ *Apologiam* martyri abjudicant, paucis complectar, additis pro *Pamphilo*, *Rufinoque* reſponſis, præcipue illis, quæ in *Apologia* ſuæ Quæſt. VII. ſive pag. 132. operum editionis Baſileenſis apud Henricpetrum anni 1601. edidit Mirandulæ Comes *Jo: Picus*, vel Phœnix, qui ob eandem etiam *Apologiam* a Roberto Cardinali Bellarmino Eccleſiaſticis ſcriptoribus adnumeratur, ut *vir ingenio & doctrina pro ætate maximus*. Hæc reſponſa nunc certe Chriſtianæ religionis plurimi interſunt, quia impios nefandoſque noſtri temporis Arianos, & ſingulatim Chriſtophorum Sandium, mortalium impudentiſſimum, tanti martyris præſidio exarmant. Hos enim urit, Servatoris

toris noſtri divinitatem & *homouſion* in *Apologetico* Patris Antenicæni diſertiſſime adſtrui. Hoc idem egregie animadvertit ſtrenuus defenſor Fidei Nicænæ Georgius Bullus, qui Sect. II. cap. IX. §. 20. pag. 207. iterumque cap. XIII. §. 3. pag. 263. omne ſtudium in eo poſuit, ut opus illud *Pamphilo* vindicaret. Ergo Hieronymum audiamus lib. I. Apologiæ pag. 357. *ſex libros, ut ante jam dixi, Euſebius Cæſareenſis epiſcopus, Arianæ quondam ſignifer factionis* (quem tamen ab hoc crimine vindicat Cellerius) *pro Origene ſcripſit, latiſſimum & elaboratum opus: & multis teſtimoniis adprobavit, Origenem juxta ſe Catholicum, ideſt juxta nos Arianum. Horum tu primum librum vertis ſub nomine martyris. Et miramur, ſi me homunculum parvi pretii, Origenis laudatorem velis, quum martyri calumniam feceris. Paucisque teſtimoniis de Filio Dei & Spiritu Sancto commutatis, quæ ſciebas diſplicitura Romanis, cetera uſque ad finem integra dimiſiſti, hoc idem faciens in Apologia quaſi Pamphili quod & in Origenis Periarchon translatione feciſti. Si iſte Pamphili liber eſt, de ſex libris quis erit primus Euſebii? In ipſo volumine, quod tu Pamphili ſimulas, ſequentium librorum facta mentio eſt. In ſecundo quoque & reliquis dicit Euſebius quid in primo libro ante jam dixerit, & quod eadem repetere non debeat. Si totum opus Pamphili eſt, cur reliquos libros non transfers? Si alterius, cur nomen immutas?* His conſona habet lib. II. Apologiæ cap. IV. pag. 407. *vir doctiſſimus Euſebius (doctiſſimum dixi, non Catholicum, ne more ſolito mihi & in hoc calumniam ſtruas) per ſex volumina nihil aliud agit, niſi ut Origenem ſuæ oſtendat Fidei, ideſt Arianæ perfidiæ: & multa ponit exempla, & hoc conſtanter probat.* Sic Hieronymus. Num iſtud opus, *ſex volumina*, ſeu libros complexus, alicubi adhuc ſuperſit, omnino ignoramus. In ſynopſi, quam exhibet Photius cod. CXVIII. inque libri I. verſione latina, a *Rufino* confecta, nullum certe *Arianæ perfidiæ* veſtigium deprehenditur: ſique Arianum virus in eadem *Apologia*, quam Photius criticorum princeps diligenter excuſſit, revera delituiſſet, nulla profecto cauſſa erat, cur ipſe, Ario, & Origeni alias minime blandus, id ſilentio prætermittere debuiſſet. At vero non unus Euſebius, ut Hieronymus cenſuit, ſed Euſebius ſimul & Pamphilus conjunctis ſtudiis *Apologiam*, pro maxima ejus parte, ſcripſerunt. Hoc diſertim teſtatur qui omnium optime rem novit Euſebius ipſemet lib. VI. Hiſt. Eccl. cap. XXXIII. *quæcumque vero*, inquit, *de illo* (Origene) *neceſſario cognoſcenda ſunt, ea petere licet ex Apologia, quam pro eo ego & ſanctus noſtri temporis martyr Pamphilus* CONSCRIPSIMUS, *quam quidem nos, propter malevolos quoſdam accuſatores*, COMMUNI *ſtudio atque opera junctim elaboravimus.* Rufinus lib. VI. Hiſtoriæ Euſebianæ cap. XXIV. in fine hoc ipſum ita contraxit: *quæ tamen* (geſta Origenis) *agnoſci poſſunt ex ea, quæ ſcripta a Sancto Pamphilo martyre Apologia pro ipſo una mecum.* Euſebii locum explicat Photius, qui ſæculo IX. totam *Apologiam* legit. Ait enim codice CXVIII. ſupra indicato: *lectus eſt Pamphili martyris & Euſebii pro Oregine*

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP. V.

Origene codex. Tomi autem ſunt ſex, quorum quinque a Pamphilio in carcere degenti, præſente etiam Euſebio, elaborati ſunt. Sextus autem poſteaquam gladio martyr vita privatus migravit ad Deum, quem concupiſcebat, ab Euſebio denique eſt abſolutus. Antea Photius cod. CXVII. recenſuerat ſcriptorem anonymum, qui aliam *Apologiam* pro Origene condidit, in primis Pamphilum martyrem & Euſebium ſequutus: *præ ceteris vero* (ait) *Pamphilo martyri innititur & Euſebio*. Atqui ſcriptor ille non fuit certe Arianus, qui, teſte Photio, *de Sancta Trinitate nihil erratorum adfert. Quin etiam hoc aſſerit de Origene, nihil eum, quod quidem ad dogma de Trinitate attinet, erraſſe*. In hoc articulo eandem plane rationem & methodum ſervat, ac *Apologia*, ſub Pamphili nomine a *Rufino* latine edita. Ergo hæc ipſa *Rufini* translatio codicem *Pamphili*, quem Anonymus, in articulo de Trinitate catholicus, Græce legit, fideliter exprimit. Nec puto quenquam eatenus divinationibus indulturum, ut *Rufinum* dicat, non ex ſuo tantum, ſed ex omnibus, quotquot erant, exemplaribus Græcis, Arianiſmum deleviſſe, quo facilius Euſebii librum Pamphilo martyri ſupponeret. Quis hoc unquam dicat, aut credat? Hæc manifeſte produnt, Origenis Apologiam recte Pamphilo adſcriptam, ſi Pamphilus perinde ac Euſebius in ea condenda laboravit. Adde, Socratem lib. IV. cap. XXII. totam uni Pamphilo dare. Verba ejus hæc ſunt, *meminit quoque illius* (Gregorii Thaumaturgi) *Pamphilus martyr in iis libris, quos pro Origene elaboravit.* At vero lib. III. cap. V. Pamphilum juxta ac Euſebium, *utrumque communiter* pro Origene *inſignibus libris* Apologiam ſcripſiſſe tradiderat; quippe duorum opus modo utrique, modo alterutri adſcribebatur. Certe Synodicon ſæculi VI. a Chriſtiano Lupo vulgatum, cujus auctor ubique Origenem pulſat, Euſebium citat *in opere apologetico pro Origene*. Sed *martyris & ipſius Euſebii Cæſareenſis nominibus prænotari* teſtatur epiſtola CXCVIII. apud Baluzium in Nova collectione tomo I. pag. 895. Jam videmus quo evadat Hieronymi argumentatio adverſus Apologeticum, a *Rufino* translatum, ubi ait: *ſi liber* PRIMUS *non Euſebii, ſed Pamphili eſt, de* SEX *libris quis erit* PRIMUS *Euſebii*? Is erit liber *Pamphili*. Sed alia ratio librum *primum* uni *Pamphilio* vindicat. Eam accipe; ſed Picum pro eo loquentem prius audire neceſſe eſt. Euſebius apud Hieronymum, inquit Picus, probare conatur, Origenem *fuiſſe Arianum.* Atqui in Apologetico Pamphili nihil aliud agitur, quam ut probetur, Origenem *non fuiſſe Arianum*, quæque hæreſim Arii confirmantia, in ejus libris occurrunt, non ab illo ſcripta, ſed ab Arianis intruſa. Ergo omnino diverſus ſit liber iſte ab illo neceſſe eſt, qui contrariam cauſſam tuetur. Porro librum hunc *primum* Apologiæ, in *ſex libros* diſtinctæ, *ſolus Pamphilus* ſcripſit, teſte Hieronymo in Catalogo, quem is ante decennium ediderat, adeoque tempore puro, necdum ab ulla cum Rufino inimicitia turbato. Ait enim cap. LXXV. *Pamphilus ſcripſit* ANTEQUAM *Euſebius Cæſareenſis ſcriberet, Apologeticum pro Origene*, ſive, ut qui

eſt

eſt *liber primus* Apologiæ in *ſex libros* poſtea diſtinctæ. His verbis Hieronymus in anteceſſum explicavit quod poſtea ſcripſit cap. LXXXV. ubi inter Opera Euſebii hoc legitur: *Apologiæ pro Origene libri ſex*. Hujus Apologiæ *quatuor* ſubſequentes libros *Pamphilus* & *Euſebius* poſtmodum collatis ſtudiis una ſcripſerunt in carcere. *Pamphilo* denique martyrii gloria coronato, totum librum *ſextum* de ſuo Euſebius adjuuxit, quem unum pro Euſebiano Gelaſius I. pontifex agnovit in Decreto, a nobis ſincere edito, dum cap. III. de Euſebio ait: *quod in laudibus atque excuſatione Origenis Schiſmatici* UNUM *conſcripſerit* LIBRUM. Non ergo *ſex*, ſed *unum* tantum, nempe *ſextum* librum de ſuo Euſebius procudit. In Synodo VII. œcumenica Actione V. apud Labbeum tomo VII. pag. 367. Antipater Boſtrorum epiſcopus *Apologiam Euſebii*, non *Pamphili* refutaſſe traditur, quia, ut puto, hunc unum librum *ſextum* refutavit; quæ enim ex *Sermone primo contradictionum* Antipatri recitantur, præexiſtentiam animarum refellunt, de qua Pamphilus omnino ſilet. Floruit Antipater A. D. 460. ex Noriſio in Differt. de Synodo V. cap. XIII. Is in cauſſa eſſe potuit, cur poſtea Gelaſius A. D. 494. in Decreto eundem *librum unum* notaverit. Jam patet, cur uni *Pamphilo*, & non etiam *Euſebio* unus liber *primus* tribuatur. *Pamphilo* quoque tribuit *Gennadius*, ut poſtea monſtrabo. Ad hæc antiquiſſimus auctor Prædeſtinati, quem ante natam *Eutychii* hæreſim, hoc eſt ante A. D. 447. prodiiſſe conſtat, quemque alii *Primaſio*, alii *Arnobio* juniori adſcribunt (qua de re vide præfationem tomi I. Operum Sirmondi §. VII.) ipſum Apologeticum uni *Pamphilo* hiſce verbis tribuit cap. XXII. *quicunque uſque hodie Origenem legit, ſi prudenti eum novit recitatione diſtinguere, deprehendit loca ab hæreticis maculata: quod ita eſſe Pamphilus in* SUO *Apologetico declaravit*. Rurſus cap. XLIII. ſic loquitur: *hic* (Pamphilus) EDIDIT *Apologeticum & omnia, quæ Catholici ignorantes mentiuntur, excluſit, oſtendens, ea, quæ reprehenſibilia inveniuntur in ejus opuſculis, Origenis non eſſe*. Hic auctor ſcripſit poſt concertationes hac de re inter Hieronymum, *Rufinumque* editas, & tamen *Rufini* de *Pamphilo* ſententiam amplecti maluit. Jo: Trithemius in Catalogo cap. XLVII. & Baronius etiam A. D. 256. §. XL. ab hac ſententia nequaquam diſcedunt. Quum vero univerſæ *Apologiæ* maxima pars, ſive toti libri quatuor, *primo* & *ſexto* intermedii, duos ſimul *Euſebium* & *Pamphilum* indiſcriminatim auctorem haberent, *ſextus* que inſuper totus eſſet *Euſebii*, haud mirum eſt, ſi *Euſebius*, omnium conditor ab Hieronymo aliiſque interdum dictus, ſive etiam creditus. Poſt Synodici auctorem, & Photium, Nicephorus Calliſtus lib. X. cap. XIV. mixtim totos ſex libros *Pamphilo* perinde ac *Euſebio* propterea adſignavit, quod omnes in uno codice junctim, non ſeparatim occurrerent. Nec ſane *primum* a quinque reliquis avelli oportuit, ſi in omnibus unicum argumentum duo auctores ſimul tractabant, adeoque totum opus generatim *Pamphili* & *Euſebii* pro Origene Apologia dici jure & merito potuit. Tot rationum momenta

ſuis omnino calculis adprobavit Lucas Holſtenius in notis Mſs. ad Catalogum Bellarmini, ubi de Origene agitur: *imo*, inquit, *primus liber indubitate eſt ſolius Pamphili. Ceteri Pamphili ſimul & Euſebii*, nimirum excepto ultimo, qui eſt ſolius Euſebii.

IV. Aliam Hieronymi conjecturam examinemus. Liber primus ſub nomine Pamphili a Rufino translatus ſubſequentes quinque commemorat. Ergo omnes ab uno ingenio Euſebii prodierunt; non enim Pamphilus primi auctor ſolus reliquos etiam tanquam ſuos, commemoraſſet. Hoc tamen unde viro magno exciderit, ignoratur. Nam in Pamphili Apologetico adhuc ſuperſtite, nullam prorſus ſubſequentium librorum fit mentio: neque eam faciendi ulla fuit cauſſa, quum in uno libro ſuo, undecunque abſoluto Sanctus martyr Pamphilus argumentis ſuo tempore in Origenem excitatis, plene reſpondeat, vir ſcilicet Adamantii uſque adeo ſtudioſus, *ut maximam partem Origenis voluminum ſua manu deſcripſerit*, inquit Hieronymus in Catalogo cap. LXXV. Noriſius in Diſſert. de Synodo V. cap. XIII. Hieronymum ait loqui de libro I. non prout corruptus fuit a *Rufino*, ſed prout in autographo Cæſareenſi exſtabat. Vereor tamen, ut hoc verum ſit. Verba ejus hæc ſunt in Apologiæ lib. I. *in ipſo volumine, quod tu Pamphili ſimulas, ſequentium librorum facta mentio eſt*. Atqui volumen, quod Pamphili a Rufino *ſimulari* dicebatur, eſt idem ipſum, quod Rufinus vulgavit. Sua enim verſione latina hoc *ſimulare* creditus eſt, quanquam nec *ſimulavit* quod revera aſſeruit. Quod vero ſubjungit Stridonenſis Pater: *in ſecundo quoque & reliquis dicit Euſebius quid in primo libro ante jam dixerat, & quod eadem repetere non audeat*; hoc *Pamphili* cauſſam nequaquam evertit; in *ſecundo* enim & poſterioribus libris mentio *primi* utique fieri potuit, immo & debuit, quum hic *primus* jamdudum ab ſolo *Pamphilo*, poſt modum *quatuor* reliqui ab *Euſebio* ſimul & *Pamphilo*, *ſextus* denique ab ſolo *Euſebio* conſcripti fuiſſent. Cauſſa quam Hieronymus a *Rufino* ſciſcitabatur, cur *primum* dumtaxat, & non *quinque* reliquos tranſtuliſſet, hæc fuit, quia non *Euſebii* ſimul & *Pamphili*, ſed unius *Pamphili* indubitatum pro Origene teſtimonium, per ſe integrum & completum, producere voluit, Hinc nulla libros reliquos, ab utroque, non ab uno *Pamphilo* ſcriptos, transferendi neceſſitas fuit. Quid? Quod idem *Rufinus* in prologo ſuo ad *Macarium* ſe unicum *Apologetici* librum ſibi vertendum propoſuiſſe teſtatur? *librum ejus* (Pamphili) *quem pro Origene in Græco ſcripſiſſe traditur, transferri tibi popoſceris in latinum*. Non *libros*, ſed *librum* memorat. Verba *ſcripſiſſe traditur*, nobis oſtendunt rem omnium vulgatam, communique traditione notiſſimam, adeoque tunc primum haud ſane confictam.

V. Hæc repræſentare viſum eſt, ut intelligatur, Pamphilum martyrem ex Apologiæ poſſeſſione hucuſque non dejici. Jam reliquas conjecturas ad examen vocemus. Euſebius *tres libros ſcripſit* de vita Pamphili, in quorum ultimo hæc tradit: *ipſe quidem* PROPRII OPERIS *nihil*

nihil omnino ſcripſit exceptis EPISTOLIS, *quas ad amicos forte mittebat, intantum ſe humilitate dejecerat*. Ex Vita Pamphili, nunc deperdita, hæc Hieronymus lib. I. Apologiæ pag. 359. quibus de ſuo iſta ſubjungit: *defenſor Origenis, & laudator Pamphili* (Euſebius) *dicit Pamphilum nihil omnino ſcripſiſſe, nec* PROPRII *quicquam condidiſſe* SERMONIS: *& hoc dicit, jam Pamphilo martyrio coronato, ne habeas ſuffugium, poſt editos ab Euſebio libros, hoc Pamphilum ſcripſiſſe*. Utrum verba *proprii operis*, & *proprii ſermonis* diſcrimen aliquod in Græco Euſebii contextu fuiſſe prodant, puta *propriæ doctrinæ*, quum nobis deſit ipſum opus Euſebii, divinare non poſſumus. Interim certe Euſebius non dicit, Pamphilum *nihil operis*, ſed *nihil proprii operis* condidiſſe, & ejus Apologia nihil habet PROPRII *operis*, ſive *doctrinæ*, quandoquidem contra malam doctrinam, Origeni objectam, veram ejus doctrinam, ipſis Origenianis verbis expreſſam, opponit, ut ex utriuſque mutuo collatæ diſcrimine clare evincatur, Origenis ſcripta ab hæreticis fuiſſe corrupta, quum hanc unam quæſtionem pertractet, fuerintne libri Origenis corrupti, necne: quod non eſt *proprii operis* aliquid condere. Ad hæc qui ipſum *Epiſtolas* ſcripſiſſe teſtatur, utique etiam teſtatur, eum aliquid *proprii ſermonis* ſcripſiſſe. Ideo enim Euſebius adjecit: EXCEPTIS *Epiſtolis*, quod hæ *proprii ſermonis* eſſent; & fortaſſe id addidit, ut hoc idem opus exciperet. Hinc Hieronymus epiſtolarum auctores ſcriptoribus Eccleſiaſticis adnumeravit, uti præter Apoſtolos, Ignatium, Polycarpum, aliosque. Atqui Pamphili Apologeticus, integris locis Origenianis conſtat præter initium, quod nihil aliud eſt, quam *Epiſtola ad Confeſſores*. Quare id quod in hoc opere ad Pamphilum pertinet, *Epiſtola* potius dici poteſt, quam *liber*. Aliud opuſculum Pamphili martyris, ſed non *proprii ſermonis*, ſive *doctrinæ*, eſt *expoſitio capitum Actuum Apoſtolorum*, nuperrime editum ab amico noſtro V. C. Domno Bernardo de Montfaucon in Bibliotheca Coisliniana pag.78. Eam antea ſub ementito nomine Euthalii Epiſcopi Sulcenſis ediderat alter amicus noſter Laurentius Zacagnius in Monumentis Eccleſiæ Græcæ pag. 428. Hujus eſpoſitionis cum Apologia comparatio, Pamphilum utriuſque auctorem eſse omnino confirmat, licet latinam tantum *Apologiæ* verſionem habeamus. Nec ceteroqui Hieronymus *Apologiæ* ſtilum Euſebiano conformem eſse pronunciavit: & ſane lector diſcrimen aliquod intercedere non diffitebitur. Hæc eadem Pamphili opuſcula fortaſse comprehendi quodammodo poſsunt nomine *Indicum librorum Origenis*, quos Euſebius lib. VI. Hiſt. cap. XXXII. a Pamphilo ſcriptos fuiſse teſtatur. Revera enim *Indices*, ſive excerpta doctrinæ Origenianæ & in Sacram Scripturam, continere videntur.

VI. Pro Pamphilo *Hieronymus* ipſe adducebatur, qui ante decennium in Catalogo ſuo *Apologiam* pro vero fœtu Pamphili memoraverat, Græce conſcriptam, necdum a *Rufino* in latinum ſermonem converſam: tunc enim Hieronymus nullum impoſturæ veſtigium, nulla

RUFINUS. LIB.V.CAP.V. mendacia, nullaſque hæreſes in exiguo libello deprehenderat, alias auctore Catholico & martyre dignum certe non judicaſset. Quin eum legerit, dubitari nequit, quum in prologo Catalogi ſe excuſet, ſi eos prætermiſit, quorum *ſcripta non legit*. Hieronymus hoc argumento pulſatus, reſpondet lib. II. Apologiæ I. pag. 419. ſe in hoc a *Rufino*, qui codicem communicaverat, falſum fuiſſe: *poſui & hunc librum a Pamphilo editum, ita putans eſſe, ut a te & tuis diſcipulis fuerat divulgatum. Itaque fraudem tuam errori meo imputare non debes*. At alibi non in *Græco*, ſed in *Latino* contextu fraudem a Rufino commiſsam dicit, & generatim dicit. *Rufinus* tamen hæc omnia diluit in epiſtola, nunc deperdita, contra quam librum III. ſuæ *Apologiæ* ſcripſit Hieronymus. Ego vero puto, *fraudem* illam, ſiqua fuit, in *inſcriptione*, non in *contextu* operis indicari. At ſi Hieronymus poſtea codicem reperit, a librariis ſolo *Euſebii* nomine prænotatum, contra eſt Euſebius ipſe, qui illum non ſibi ſolum, ſed *Pamphilo* etiam adſcripſit: neque Photius in Græcis hujus *Apologiæ* codicibus, qui ejus ætate ſupererant, ullum ex erroribus deprehendit, quos Hieronymus generatim ait ſe deprehendiſse, quoſque in latina translatione a Rufino ſublatos fuiſse conqueritur. Hic idem Sanctus Pater ante finem epiſtolæ XLI. alias LXV. ad Pammachium & Oceanum multis aliis variiſque inter ſe conjecturis librum Pamphilo abjudicare conatus fuerat, quas paucis recenſere non pigeat.

1. Ait, ab amicis & ſectatoribus Origenis conflatum ſub nomine Pamphili, ut Adamantium teſtimonio martyris ab infamia vindicaret. Hanc conjecturam poſtmodum parvi fecit, dum alias ab hac diverſas excogitavit.

2. Ex collatione ſtili agnoſci non poſset, ait, utrum ſit Pamphili, quum aliud ejus opus non reperiatur. De aliis Pamphili ſcriptis ſuperius jam dixi: & ſi opus genuinum comparatione ſtili noſci non poteſt, non ideo in dubium verti debet. Sed nec Hieronymus ſtilum Apologiæ Euſebiano conformem eſse dicit.

3. Sex librorum Apologiæ Euſebii *principium* contineri, ait, in Apologia, quæ Pamphilo adſcribitur. Non tamen Euſebii, ſed Pamphili *principium* illud eſse monſtravimus.

4. Quum Euſebius & Pamphilus inter ſe ita convenerint, ut unus ab altero cognomen acceperit, illi ab ſe invicem diſsentire non potuerunt, ut Euſebius Origenem probarit Arianum, Pamphilus vero Catholicum; ſed in carcere ſimul pro una cauſsa fidei catholicæ detentos fuiſse, certiſſimum eſt. Quod ſi poſtea Euſebius alio abiit, haud inde conſequitur, Pamphilum non ſcripſiſse quod ſcripſit, immo vel hinc patet, librum Pamphili alium eſse a libris Euſebii.

5. Hinc adſtrui, Apologiam non Pamphili, ſed Didymi opuſculum eſse. Hanc quoque ſententiam poſtea deſeruit.

6. Vel ſaltem cujuslibet alterius, qui ex principio ſex librorum Euſebii

ſebii illam compegerit, reliquis libris inter ſe poſtea compactis. Rei veritas firma conſiſtit, etiamſi principium ſex librorum ſit Pamphili, ceteri Euſebii.

7. Concedit, opus eſse Pamphili; ſed necdum martyris, qui tamen poſtea martyrio ſuo errorem Origeni defendendo impenſum deleverit. Hoc tamen eo imbecillius eſt, quod Pamphilus ex Photio codice CXVIII. opuſculum in eodem carcere ſcripſerit, in quo A.D. 307. poſtquam tormentorum vim ſubiiſſet, clauſus fuerat, teſte Euſebio de martyribus Palæſtinæ cap. VII. Quare ex more illius ævi tunc erat vere martyr. Deinde biennio ſerius extremum martyrium ſubiit.

Sed ipſa verba Hieronymi, licet fuſiora, exhibeamus, ut conjecturarum pondus facilius ex ſe pateſiat: *quod Pamphilum proferunt laudatorem ejus* (Origenis) *gratias illis* (Rufino) *ago meo nomine, quod dignum me putaverunt, quem cum martyre calumniarentur. Si enim ab inimicis Origenis libros ejus* (Origenis) *dicitis eſſe violatos, ut infamarentur, quare mihi non liceat dicere, ab amicis ejus & ſectatoribus compoſitum eſſe ſub nomine Pamphili volumen, quod illum* (Origenem) *teſtimonio martyris ab infamia vindicaret? Ecce, vos emendatis in Origenis libris quod ille non ſcripſit: & miramini, ſi edat aliquis librum, quem ille non edidit? Vos in edito opere poteſtis coargui. Ille* (Pamphilus) *qui nihil aliud edidit, facilius patet calumniæ: date quodlibet opus Pamphili: nuſquam reperietis. Unde igitur ſciam, quod Pamphili ſit? Videlicet ſtilus & ſaliva docere me poterit. Nunquam credam, quod doctus vir primos ingenii ſui fructus quæſtionibus & infamiæ dedicarit: & ipſum nomen Apologetici oſtendit accuſationem; non enim defenditur, niſi quod in crimine eſt.* Hucuſque Hieronymus, cujus verba hoc loco Tillemontius me prærumpere cogit, qui in Commentariis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ to. V. pag. 750. Hieronymum mirari ſe ait, quod quum libro I. & II. Apologiæ ſuæ *Pamphili* opuſculum vocaſſet *primum ſex* librorum Euſebii, poſtea ſemel, iterumque, ut videbimus, *ſexti libri Euſebii principium* vocaverit. Qui fuerat *primus*, cur jam dicitur *ſexti principium*? Halloixius in Origene defenſo lib. IV. pag. 226. hoc loco Hieronymum ſecum pugnantem deprehendere ſibi videtur. Tillemontius vero ait, ei raptim ſcribenti hæc excidiſſe. Sed Noriſius in Diſſertat. de ſynodo V. cap. XII. non Hieronymi, ſed librarii mendum eſſe detexit, qui ſcilicet verba contracta VI. *lib. Euſebii*, reddiderit; adeoque nulla in Hieronymo eſt contradictio: cujus verba, quæ ſuperius adducta mox ſubſequuntur, hæc ſunt: *Sexti libri* (lege *ſex librorum*) *Euſebii ſuper Origenis defenſione principium uſque ad mille ferme verſus liber iſte, qui Pamphili dicitur, continet; & in reliquis ſcriptor ejuſdem operis profert teſtimonia, quibus nititur approbare, Origenem fuiſſe Catholicum. Euſebius & Pamphilus tantam inter ſe habuerunt concordiam, ut unius animæ homines putes, & ab uno alter nomen acceperit* (Euſebius enim *Pamphili* dici voluit). *Quomodo igitur inter*

ter ſe diſſentire potuerunt, ut Euſebius in toto Opere ſuo Origenem Ariani probet dogmatis, & Pamphilum Nicænæ Synodi, quæ fuit poſtea, defenſorem? Ex quo oſtenditur vel Didymi, vel cujuslibet alterius, eſſe opuſculum, qui ſexti libri (lege *ſex librorum*) *capite detruncato, cetera membra ſociarit. Sed concedamus ex ſuperfluo, ut Pamphili ſit, ſed necdum martyris, ante enim ſcripſit, quam martyrium perpeteretur: at quomodo, inquies, martyrio dignus fuit? Scilicet ut martyrio deleret errorem, ut unam culpam ſanguinis ſui effuſione purgaret. Quanti in toto orbe martyres antequam cæderentur, variis ſubjacuerunt peccatis?* Hæc fuſius ex Hieronymi epiſtola referre placuit, quod cum aliis ejus teſtimoniis collata clare oſtendant, ipſum in hac de *Pamphilo* quæſtione ſuis conjecturis parum fidiſſe, dum aliis poſtea rationibus libri auctoritatem elevare conatus eſt, quaſi non amplius *Didymum*, ſed *Euſebium* auctorem haberet: qua in re Tillemontius *Rufinum* æque ac Hieronymum probe ſtatuiſſe affirmat, quum uterque ſimul collatis operis Apologiam pro Origene ſcripſerit, teſtibus Euſebio, Socrate, & Photio. Diſtinctione tamen, a nobis ſuperius expreſſa, utendum eſt.

Verum Hieronymus librum non eſſe *Pamphili* propterea contendit, quod iniquum videretur, a martyre hominem defendi, cujus ſcripta poſtea damnaſſent *Anaſtaſius* Pontifex & *Theophilus* Alexandrinus Epiſcopus. Hieronymi verba hæc ſunt lib. 1. pag. 359. *quid facient epiſtolæ Theophili Epiſcopi? Quid Papæ Anaſtaſii in toto orbe hæreticum perſequentes, quum liber tuus ſub nomine Pamphili editus pugnet contra Epiſtolas eorum, & Epiſcopali nomini teſtimonium martyris opponatur?* Sed Jo: Picus pro *Rufino* reſpondet, illorum propoſitum fuiſſe, hæreſes illas, & falſa dogmata cujuſcumque eſſent, evellere, quia hoc ad fidem & religionis ſtabilimentum noverant pertinere. Origenis autem ea eſſe, ut putabatur a multis, aut non eſſe, Picus cenſet Pontifices parum curaturos, immo gratum futurum, ſi certe probari potuiſſet, hæreſes illas non fuiſſe ab Origene traditas; pro Fide enim hoc faceret, non contra Fidem; contra hæreticos, non pro hæreticis, qui tanti viri teſtimonio innixi errorem ſuum illius nomine tuebantur. Ergo contra Anaſtaſii & Theophili epiſtolas liber Pamphili non pugnabat, in quo hæreſes ab illis damnatæ non excuſabantur, ſed illarum aſſertoribus tantus patronus eripiebatur, quemadmodum Sandio & aliis nefandiſſimis noſtri temporis Arianis a Socino inſtauratis eripitur. Nec unus vero fuit Pamphilus Martyr, qui Origenem antequam damnaretur, a ſuſpicionibus purgare ſtuduerit, quandoquidem hoc etiam a magno Athanaſio præſtitum notat Bernardus de Monteſalconis in præfatione ejus operum pag. XIX. §. 6. & Dominus de la Motte in Hiſtoria Tertulliani & Origenis, Lugduni edita A. D. 1691. lib. IV. cap. VI. pag. 416. non diffitetur, aliqua ejus ſcripta ab hæreticis fuiſſe corrupta. Nec ideo tamen Athanaſius contra Anaſtaſium & Theophilum pugnare dicendus eſt:

quem

quem quidem Origenem, inquit Picus pag. 134. *ſi illæ perſequuntur epiſtolæ* (Anaſtaſii & Theophili) *certum eſt, quod nonniſi ut illarum creditum opinionum hæreſiarcham, perſequuntur*. Pamphili Apologetico ſe reſponſurum promittit Hieronymus lib. II. contra *Rufinum*, quod tamen minime præſtitit, quanquam poſtea xx. annos ſuperfuit. Ceterum ſi *Pamphilus* fidem catholicam Verbi ſemper defendit; ſique *Rufinus* Pamphili Apologiam verbum de verbo exprimens, quædam tantum, ut Hieronymus objicit, quæ Filium Dei & Spiritum Sanctum reſpicerent, immutavit, ceu ſcripta antequam hujuſmodi quæſtiones propriis formulis in Eccleſia definirentur, fieri potuit, ut *Pamphilus* in ſententiis luculentiſſimis apud Origenem inveſtigandis accuratior undequaque non fuerit. Qui vero mendacia officioſa pro peccatis haberi non putant, credere etiam poterunt, *Rufinum* eo deveniſſe, ut loca conſubſtantialitati faventia, illis, quæ revera *Pamphilus* ſcripſerat, ſupponere non dubitaverit. Beatus Rhenanus in præfatione ad *Sixti* ſententias, a *Rufino* editas, hanc ipſam ſuſpicionem, ſeu potius calumniam his verbis manifeſtavit: *olim antiqui ſi quando expedire videbatur, a piis hoc genus mendaciolis non ita abhorrebant*. Mitto aliam Rhenani futilitatem, ubi ait, non *Rufinum*, ſed Euſebium *primum pro Origene librum Pamphilo martyri inſcripſiſſe*. Verum quum hæc aliunde certo ſciri non poſſint, quam ex Græco *Apologiæ* codice, quo caremus, *Rufino* iſtud malæ fidei crimen impingi non debet ob unas ſuſpiciones Hieronymi, qui in lib. I. Apologiæ cap. III. ſic ſcriptum reliquit: *profeſſæ inimicitiæ ſuſpicionem habent mendacii*. Quid? quod *Rufinus* in libro *Apologiæ* contendit, nullam omnino hæreſim in libro Sancti *Pamphili*, ab ſe latine reddito, occurrere, Hieronymumque generatim dumtaxat eum accuſare: ſique id ſpeciatim præſtaret, ſe accuſationis injuſtitiam omnibus oſtenſurum. Photius certe, iis quæ Arianam labem redolere poſſent, maxime infeſtus, quum in hac Apologia ab ſe Græce perlecta, nihil cenſura dignum offenderit, jure affirmari poteſt, nihil Arianis propitium in illa occurriſſe. Hoc ipſum in Defenſione Fidei Nicænæ ſect. II. cap. 11. §. 20. Bullus affirmat, nihilominus putans, *Rufinum* aliqua ſuſtuliſſe, quæ duras ſuſpectaſque ſententias præferre viderentur, nullo interim loco ſuperaddito, quem *Pamphilus* non ſcripſiſset. Sed ſi Photius, vir perſpicaciſſimus, & in articulo de Trinitate catholicus, hæc eadem in codicibus Græcis, ab ſe perlectis, nequaquam vidit, *Rufinus* ea videre, & ſuopte arbitrio reſecare potuiſse quis credat?

VI. Jam vero ad Hieronymi Apologiam redeamus. In libro I. *Rufinum* arguit conquerentem in ſe dicta putare quæ in epiſtola contra Origeniſtas Hieronymus ſcripſerat: quumque a *Rufino* vapulaſſet, eum inſimulante quod Judæum *Barrabam*, præceptorem, adhibuiſſet, hunc non *Barrabam*, ſed *Baraninam* dictum lepide oſtendit, ſeque Judæum audiviſse teſtatur, quomodo Origenem legerat, ſcilicet, *non ob fidei veritatem, ſed ob eruditionis meritum*. *Aquilejam* ad manus *Rufini* per-

lata

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP. V.

lata epiſtola paſchali Theophili Alexandrini, in qua fuſe damnabantur errores Origenis, is ita exhorruit, ut aures ſuas obturaret, eos ab ſe ante ignoratos & ipſe condemnans. Hieronymum hoc dicentem audiamus: *lectis nuper Papæ Theophili epiſtolis, in quibus Origenis exponit errores, dicitur obturaſſe aures ſuas, & auctorem tanti mali clara cum omnibus voce damnaſſe, & dixiſſe, uſque ad illud tempus ſe ignoraſse, quod tam nefaria ſcripſerit*. Theophilus A. D. 400. vulgavit epiſtolam paſchalem pro A.D.401. quæ *prima* fuit in tempore, quanquam in ordine ſit *ſecunda* inter opera Hieronymi, qui eam cum ceteris latine vertit. Singulas poſtea ſuis annis accurate reſtituit Noriſius in Hiſtoria Pelagiana inque Diſſertatione pro Sancto *Siricio*. Hieronymus ait, *Rufinum* quæ interpretabatur, ignorare non potuiſſe. Ægre fert, ſuas enarrationes in Paulli epiſtolam ad Epheſios, ab illo accuſari; ſed hoc ſe ex relatu amicorum, non ex *Rufini* ſcriptis didiciſſe fatetur: *fama enim*, inquit, *ad me criminum ejus, non ſcripta venerunt, & ſtultum eſt juxta Apoſtolum, pugnis aerem verberare*. Nec tamen ideo ſui defenſionem tacitus præterit. Non diffitetur, ſe in *Commentariis ad Epheſios* varias ſententias *Origenis*, *Didymi*, & *Apollinarii*, qui inter ſe contraria habent dogmata, lectorum judicio probandas vel improbandas exhibuiſſe; ita tamen ut fidei ſuæ non amitteret veritatem. Rufinum carpit ob jactationem ſcientiæ Græcorum, & oblivionem patrii ſermonis: *prætermitto*, ait, *Græcos, quorum tu jactas ſcientiam, & dum peregrina ſectaris, pene tui ſermonis oblitus es, ne veteri proverbio, ſus Minervam, docere videar, & in ſilvam ligna portare. Illud miror, quod Ariſtarchus noſtri temporis puerilia iſta neſcieris, quanquam tu occupatus in ſenſibus, & ad ſtruendam mihi calumniam cervulus, Grammaticorum & Oratorum præcepta contemſeris, parvi pendens hyperbata poſt anfractus reddere, aſperitatem evitare conſonantium, hiulcam fugere dictionem*. Et infra, *niſi forte ſe literas non didicisſe jurabit: quod nos illi & abſque juramento perfacile credimus*. Neque illum inſtar Paulli Apoſtoli, ſermone imperitum, ſcientia doctum haberi vult, quem ſic ridendum proponit: *tu qui in latinis muſſitas, & teſtudineo gradu moveris potius, quam incedis, vel Græce debes ſcribere, ut apud homines Græci ſermonis ignaros aliena ſcire videaris; vel ſi latina tentaveris, ante audire Grammaticum, ferulæ manum ſubtrahere, & inter parvulos* Ὀψιμαθὴς (ideſt *ſenem ſcholaſticum*) *artem loquendi diſcere*. Hinc oſtenſurus, Origeniſtas inter ſe *Orgiis mendaciorum fœderari*, tranſit ad Stromata Origenis, ex quorum libro VI. locum adducit, ubi tradere videtur, aliquando licere mentiri. Suam Pſalmi II. interpretationem, & ſex loca in Commentario ad Epheſios, quæ a *Rufino* reprehendi Paulinianus retulerat, fuſe tuetur; de quo Commentario ſic loquitur: *decem & octo ferme anni ſunt, ex quo iſtos dictavi libros*. Scribebat hæc Hieronymus A. D. 401. Ergo ad Epheſios commentabatur circa A. D. 384. non vero 387. ut viſum Tillemontio in Vita Hieronymi Artic. XLVIII. pag. 114.

In

In reſponſione ad tertium locum epiſtolæ ad Epheſios, ab Rufino reprehenſum, aliam iterum notam chronologicam habemus lib.I. pag.377. ubi ait: *pro quo* (Origene) *compulſus ſum ante* BIENNIUM *brevi libello tuis contra me præconiis reſpondere*, nempe A. D. 399.

VII. Hieronymus, quem Rufinus ut *maledicum & ſacrilegum* accuſaverat, prius crimen diluit, ſe contra nullum, niſi contra invidos loquutum oſtendens. Hujuſmodi vocat *Luſcium Lavinium, vel Aſinium Pollionem de genere Corneliorum*. Hæc vocabula *Rufinum* denotant, aliumque monachum, ejus ſtudioſum, ad *Cornelios* genus ſuum referentem. Ad poſterius, quod eſt ſacrilegium & ſomnii perjurium, ita reſpondet: *dixi, me ſæculares literas deinceps non lecturum. De futuro ſponſio eſt, non præteritæ memoriæ abolitio*. Hoc amplius perſequitur, ſibi ſomnium ſuum objici conquerens, quum ſcriptum ſit: *nec adulterium ſomnii ducit ad Tartarum, nec corona martyrii in cælum levat*. De Rufino ſic etiam ſcribit: *nimirum iſte eſt Salluſtianus Calpurnius, qui nobis per Magnum oratorem non magnam moverat quæſtionem, cui libello brevi ſatiſfecimus*. Infra in epiſt. LXXXIII. alias LXXXIV. ad Magnum hæc habet: *ſed per te mihi proponi ab* ALIO *quæſtionem, qui forte propter amorem hiſtoriarum Salluſtii, Calpurnius cognomento Lanarius eſt*. His alluſit ad ejuſdem nominis nebulonem, qui prodidit Livium Salinatorem apud Plutarchum in Sertorio. A Hieronymo prope finem Rufinus pungitur, ut ſeverus & gravis: *ego certe ut tibi, homini ſeveriſſimo, riſum moveam, & imiteris aliquando Craſſum, quem ſemel in vita dicit riſiſſe Lucilius; memini me puerum curſitaſſe per cellulas ſervulorum* &c. Eundem iterum taxat, quaſi literas Græcas ex ſe didiciſſe gloriaretur: *miraris, ſi ego literas Latinas non ſum oblitus, quum tu Græcas ſine magiſtro didiceris*. Mox ejus ſtilum, & rationem ſcribendi ironice ſugillat: *en tu, qui in me parvam criminaris ſcientiam, & videris tibi literatulus atque Rabbi, reſponde cur ſcribere aliqua auſus ſis, & virum diſertiſſimum Gregorium pari eloquii ſplendore transferre? Unde tibi tanta verborum copia, ſententiarum lumen, translationum varietas, homini, qui oratoriam vix primis labris in adoleſcentia deguſtaſti? Aut ego fallor, aut tu Ciceronem occulte lectitas: & ideo tam diſertus es, mihique lectionis ejus crimen intendis, ut ſolus inter eccleſiaſticos tractatores eloquentiæ flumine glorieris, licet magis philoſophos ſequi videaris, ſpinas Cleantis, & contorta Chryſippi, non ex arte, quam neſcis, ſed de ingenii magnitudine. Et quoniam Stoici Logicam ſibi vindicant, & tu hujus ſcientiæ deliramenta contemnis, in hac parte Epicureus es: nec quæris quomodo, ſed quid loquaris. Quid enim ad te pertinet, ſi alius non intelligat quid velis dicere, quia non ad omnes, ſed ad tuos loqueris*. Hanc ſtili Rufiniani cenſuram ita concludit: *denique & ego ſcripta tua relegens, quanquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere putem; tamen non doleo, nec me pœnitet tarditatis: id enim in legendo patior, quod tu pateris in ſcribendo*.

bendo. Denique libro I. finem imponit, Chryſogonum Rufini amicum arguens, a quo reprehendebatur quod per baptiſmum bigamiam tolli dixiſſet, nec eum eſſe bigamum vellet, qui unam ante, alteram poſt baptiſmum duxiſſet uxorem. Ei tamen epiſtola LXXXII. alias LXXXIII. ad Oceanum ſcripta reſpondit, Carterii in Hiſpania epiſcopi ordinationem defendens, qui unam ante, alteram poſt baptiſmum uxorem ſuſceperat.

VIII. Poſtquam Hieronymus crimina ſibi a *Rufino* impacta priore libro diluiſſet, mox ejuſdem Apologiam ad Anaſtaſium Pontificem refutare adgreditur, in qua ſibi calumnia ſtrui videbatur; idque præſtat Apologiæ particulis identidem recitatis. In *Rufino* modeſtiam deſiderat ubi *fidem* & *charitatem* ſuam laudat: nec ferre poteſt, illum ad ſummum Pontificem contra *latratores* ſuos *miſiſse baculum literarum*. Irridet excuſationem, quod propter ætatem & affinium poſt XXX. annos amplexum pro ſui defenſione Romam non properaverit: *illud vero*, inquit, *ridiculum, quod poſt triginta annos ad parentes ſe reverſum eſse jactat, homo, qui nec patrem habet nec matrem, & quos viventes juvenis dereliquit, mortuos ſenex deſiderat: niſi forte parentes, militari vulgarique ſermone, cognatos & affines nominat: quos quia non vult deſerere, ne inhumanus putetur aut durus, idcirco patria* (Concordia) *derelicta, Aquilejæ habitat. Periclitatur Romæ illa probatiſſima fides ejus: & hic ſupinus & laſsulus poſt triginta annos per molliſſimum Flaminiæ iter eſsedo venire non poteſt: ſicque prætendit longi itineris laſſitudinem, quaſi triginta annis ſemper cucurrerit, aut biennio Aquileiæ ſedens præteriti itineris labore confectus ſit*. Carceres & exſilia Rufinum Alexandriæ pro Fide ſubiiſſe non credit abſque judicum ſententiis, & niſi prodat confeſſionis ſuæ acta. Ad hoc alibi a nobis reſponſurum eſt. Confeſſionem, quam de Trinitate & reſurrectione protulerat, variis quæſtionibus turbat. Sententiam de judicio & Diabolo etiam exagitat, quaſi peccata hominum non arbitrii libertati, ſed uni Diabolo ab Rufino imputarentur. Hoc tamen poſtea lenire videtur his verbis: *verum hæc poſsunt quaſi ſimplicis hominis excuſari: & quum eruditos non ſubterfugiant apud indoctos præferre innocentiæ ſimilitudinem*. Rufinus ſcripſerat: *dicimus quoque judicium futurum*, IN QUO *judicio unuſquiſque recipiet propria corporis*. Hoc Hieronymus ſic carpit: *dixerat judicium futurum ſed homo cautus timuit ſolum dicere* IN QUO, *& poſuit* IN QUO JUDICIO, *ne ſi non ſecundo repetiiſset judicium, nos obliti ſuperiorum, pro judicio Aſinum putaremus*. Dixerat etiam Rufinus: *qui criminantur fratres, cum ipſo pariter æterni ignis hereditate* POTIENTUR. Hoc item carpit Hieronymus: *quis enim*, inquit, *unquam audivit* POTIRI *ignibus, frui ſuppliciis?* Agnoſcit Græci ſermonis translationem *ſed*, ait, *homo Græcus videtur mihi ſeipſum interpretari voluiſſe, & pro eo quod apud eos* (Græcos) *dicitur* κληρονομήσουσιν, *& apud nos uno verbo dici poteſt* HEREDITABUNT, *& ornatius* HEREDITATE POTIENTUR. *Iſtiuſmodi nugis & acyrologiis*

rologiis

rologiis omnis ejus ſcatet oratio. Nullum profecto eſt dubium, quin Hieronymus latinis ſcriptoribus verſandis aſſuetus, in copia & elegantia ſermonis Rufino præſtiterit, qui ultro ſuæ tricennali inter Græcos peregrinationi vitio vertebat, ſi aliquando, minus latine ſcribens, offenderet. Eum tamen ſæpins in hoc tangit Hieronymus, nam & *Theophraſtum* ironice appellat, & quod *querimoniam* pro *quæſtione* uſurpaverit. Denique ait: *tam pudite & confuſe loquitur, ut plus ego in reprehendendo laborem, quam ille in ſcribendo*. Mox *Arceſilam & Carneadem, qui omnia incerta pronunciant*, ſe Rufinum putare ait, ubi tres ſuper animarum ſtatu & origine ponit ſententias,neutra adhuc præ ceteris ab Eccleſia probata. Infra iterum ejus ſic loquutionem perſtringit: *mira eloquentia & Attico flore variata! Admiror auſum illum eſſe hæc Romam verborum portenta tranſmittere. Compeditam putes linguam ejus, & inexſtricabilibus nodis ligatam, vix in humanum ſonum erumpere*. Alibi ejus *laciniosæ diſputationis faſtidia* ſe fugere ait. His nondum finis, nam Hieronymus Rufino ſuccenſet quod in transferendis libris Periarchon aliqua addiderit, nonnulla ſubtraxerit, alia immutaverit, unde bona & mala non tam auctori quam interpreti tribuenda eſſe contendit. Poſt multa Origenis mala qnum maxime hæretica enumeraſſet, ex hac ſupputatione illam ſummam naſci animadvertit, non aliornm eſſe quæ Rufinus ex Origene amputavit, cujus ideo mala interpretatusfuerit, quod putaret bona, ideoque tam bona, quam mala Origenis eidem tribuenda, cujus ſcripta Rufinus in prologo ſuo comprobaſſet. Ei non objici quare Origenem interpretatus fuerit, ſed quod interpretatus hæretica, præfationis ſuæ laude firmaverit, inque eorum defenſionem præmiſerit *quaſi martyris librum*. Deinde ita ſubjungit: *aut certe ſi ideo interpretaris, ut eum hæreticum arguas, nihil de Græco mutes, & hoc ipſum præfatione teſtare, quod prudentiſſime Papa Anaſtaſius in epiſtola, quam contra te ſcribit ad Epiſcopum Johannem, ſuo ſermone complexus eſt, me liberans, qui id feci, & te arguens, qui facere noluiſti. Ac ne forſitan hoc quoque neget, ſubjeci exemplum ejus, ut ſi non vis audire fratrem monentem, audias epiſcopum condemnantem*.

Etſi vero Apologiæ Pamphili, quam Euſebii eſſe tuetur, Rufinus multa ſubtraxerit, & in bonam partem de Filio & Spiritu Sancto mutare conatus fuerit; adhuc tamen multa offendicula in ea reperiri ait. Didymum, certe in Trinitate Catholicnm, commentariolos in libros Periarchon dictaſſe non diffitetur, ſed extra Filium & Spiritum Sanctum, in Origenis ſcita deſcendere affirmat. Rufinus dixerat, aliorum etiam veterum ſcripta ab hæreticis fuiſſe vitiata. Sed hoc non probat Hieronymus, ratus fieri potuiſſe, *ut vel ſimpliciter erraverint, vel alio ſenſu ſcripſerint, vel a librariis imperitis, eorum paulatim ſcripta corrupta ſint: vel certe antequam in Alexandria quaſi Dæmonium meridianum Arius naſceretur, innocenter quædam & minus caute loquutos, & quæ non poſſint perverſorum hominum calumniam declinare*. Rufinus adduxerat particu-

 lam

RUFINUS. LIB.V. CAP.V.

lam epiſtolæ ad Alexandrinos, in qua Origenes queritur, libros ſuos a perditis hominibus fuiſſe corruptos, negatque, ſe unquam dixiſſe diabolum eſſe ſalvandum. De Epiſtolæ ſinceritate inter Hieronymum & Rufinum convenit. Sed vir Sanctus hoc loco in verſione Rufini duo reprehendit. Unum quod fraudulenter aliqua reticuerit: alterum quod ſenſum inverterit. Verum Halloixius lib. IV. pag. 290. Rufinum in neutro pecaſſe autumat, nec illa, quæ reticuit ad librorum depravationem attinere, quemadmodum uno adſpectu apud Hieronymum illa adducentem videre eſt, & mox utriuſque loci collatio patefaciet. Quod vero ad ſenſum pertinet, quanquam nobis Græca Origenis deſint, tamen ex Hieronymi, & Rufini verſione facile erit rem ipſam adſequi. Utranque igitur committamus. Id fieri voluit Hieronymus his verbis: *conferte Origenis verba, quæ ſupra ad verbum tranſtuli, his quæ ab iſto* (Rufino) *non verſa ſunt, ſed everſa*.

I.	II.
Fragmentum epiſtolæ Origeuis ex verſione Rufini.	*Fragmeutum epiſtolæ Origeuis ex verſione Hieronymi.*
* * * * *	*Quid neceſſe eſt de prophetarum ſermonibus dicere, quibus ſæpiſſime paſtoribus & majoribus natu & ſacerdotibus ac principibus populi comminantur, & arguunt eos? Quæ abſque nobis de ſanctis ſcripturis elicere poteſtis & liquido pervidere quod forſitan hoc tempus ſit,*
* * * * *	*de quo dicitur: nolite credere amicis, uec ſperetis in principibus: & nunc impleatur vaticinium: duces populi mei me neſcierunt; filii ſtulti ſunt & non ſunt ſapientes. Sapieutes ſunt, ut faciant mala; bene autem facere neſciunt: quorum ma-*
* * * * *	*gis miſereri, quam eos odiſſe debemus, & orare pro illis, quam eis maledicere. Ad benedicendum enim, & non malediceudum erecti ſumus: unde & Michael quum adverſum Diabolum diſputaret de Moyſi corpore, ne tauto quidem*
* * * * *	*malo auſus eſt judicium inferre blaſphe-*

Digitized by Google

* * * * *

blaspbemiæ;ſed dixit: increpet tibi Dominus. Cui quidem ſimile etiam in Zacharia legimus: increpet tibi Dominus, diabole: & increpet Dominus in te, qui elegit Hieruſalem. Itaque & nos cupimus, increpari a Domino eos, qui nolunt cum humilitate a proximis increpari. Diceute autem Michaele: iucrepet tibi Dominus, Diabole, & Zacharia ſimiliter, utrum increpet, an non increpet Deus diabolum, ipſe viderit: & ſi increpat, quomodo increpet ipſe agnoſcat... Et poſt multa (verba ſunt Hieronymi) *quæ prolixum eſt ſcribere, addit. Nos hoc ſentimus, quod ejicientur de regno cælorum non ſolum qui grandia peccaverunt, verbi gratia fornicatores & adulteri, & maſculorum concubitores, & fures, ſed & qui minora deliquerunt, ex eo quod ſcriptum eſt: neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt; & tam in bonitate, quam in ſeveritate Dei eſſe menſuram: unde cuncta uitimur agere conſilio, in vini quoque potu, & in moderatione ſermonis, ut nulli audeamus maledicere. Ergo quum propter Dei timorem caveamus in quempiam maledicta conferre recordantes illius dicti: non fuit auſus judicium inferre blaſphemiæ quod dicitur de Michaele contra diabolum: & in alio loco: dominationes quidem reprobant, glorias autem blaſphemant.*

* * * * *

* * * * *

* * * * *

Quidam eorum, qui libenter habent criminari proximos ſuos, adſcribunt nobis & doctrinæ noſtræ crimen blaſphemiæ, quod

Quidam eorum qui libenter contentiones reperiunt, adſcribunt nobis & noſtræ doctrinæ blaſphemiam, ſuper qua ipſi viderint,

RUFINUS. LIB.V. CAP. V.

a nobis nunquam audierunt: de quo ipſi viderint, nolentes obſervare mandatum illud quod dicit: quia maledici regnum Dei non poſſidebunt, dicentes aſſerere me, patrem malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei ejiciantur, ideſt diabolum eſſe ſalvandum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeſte inſaniens dicere poteſt. Sed nihil mirum mihi videtur, ſi adulteretur doctrina mea ab inimicis meis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta eſt Epiſtola Pauli Apoſtoli.

rint, quomodo illud audiant: neque ebrioſi, neque maledici regnum Dei poſſidebunt, licet patrem malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei ejicientur, dicant poſſe ſalvari: quod ne mente quidem quis captus dicere poteſt.

Ex utraque hac verſione docemur, *Origenem* cum ſuis popularibus olim conqueſtum, libros ſuos ab *hæreticis fuiſſe corruptos*, ſibique ab inimicis affi̇cta quæ nunquam dixiſſet. Hinc *Rufinus* in libro *de Adulteratione librorum Origenis* poſtquam oſtendiſſet, hæreticos aliorum etiam Patrum libris furtivas ungues injeciſſe, nimirum utriuſque Clementis, Romani & Alexandrini, & Dionyſii etiam Alexandrini, ſubinde verbis ipſis Origenis oſtenſurus hujus quoque libros ab illis fuiſſe corruptos, inde laciniam adducere orſus eſt, ubi Origenes id proprie oſtendit, nimirum ex verbis illis: *quidam eorum*. Quæ autem *Rufinus* utpote ſupervacanea omiſit, ad librorum adulterationem non pertinent, quum ſolas Origenis querimonias generatim contineant in quoſdam Epiſcopos, illi adverſantes, qui hæreticis librorum ejus corruptoribus faciles aures adcommodarant. Hieronymus quidem ait, in tota illa Epiſtola *Demetrium Alexandrinæ urbis pontificem lacerari*, ſed ante inimicitias ſuas cum *Rufino*, ſcripſerat in Catalogo cap.LIV. *Demetrium tanta in Origenem debacchatum eſſe inſania, ut per totum Mundum ſuper nomine ejus ſcriberet*. Quare mirum non eſt, ſi Origenes Sancti Alexandri Hieroſolymitani, & aliorum antiſtitum communione munitus, de ſuis hoſtibus per Demetrium, hominem neque a doctrina neque a ſanctitate commendatum, ſubornatis, generatim conqueſtus eſt. Hæc tamen reticuit *Rufinus*, ut inde inchoaret, ubi Origenes de librorum ſuorum corruptoribus querebatur.

Quod ſpectat fidem verſionis epiſtolæ Origenianæ, a *Rufino* adornatæ, quanquam nos Græca Origenis verba deficiunt, ex duplici tamen verſione ſimul compoſita, facile colligimus, uter interpres Origenis ſenſum fidelius expreſſerit. *Hieronymus* in epiſtola ad Pammachium & Oceanum teſtatur, ex doctrina Origenis ſequi *Diabolum* poſſe ſalvari,

Ga-

Gabrielem damnari. Origenes in epiſtola ab *Hieronymo*, latine reddita, hoc ſuis adverſariis objectat: *licet patrem malitiæ & perditionis eorum, qui de regno Dei dejicientur, dicant poſſe ſalvari*. Origenes hoc de adverſariis ſuis Valentinianis dicere non potuit; ſed hi potius hoc ab Origene dici affirmarunt; *Diabolum* ſcilicet quum eſſet naturæ perditæ, nullo modo poſſe unquam nec potuiſſe ſalvari, nec *Gabrielem* damnari, quod naturæ eſſet ſalvandæ. Atqui *Origenes* utrunque, eorum naturæ conſentaneum pronunciabat, itaut *Diabolus* libero arbitrio recte uſus, ſalvari, *Gabriel* vero prave uſus, damnari potuiſſet. Hinc Valentiniani Origenem increpabant, quaſi dixiſſet, *Diabolum* eſſe ſalvandum. Hoc profecto exprimit interpretatio Rufini: *dicentes, patrem malitiæ & perditionis, & eorum, qui de regno Dei rejiciuntur, ideſt Diabolum* ME DICERE, *eſſe ſalvandum: quod ne aliquis quidem mente motus, & manifeſte inſaniens dicere poteſt*. Ad hæc *Rufini* verſionem comprobant hæc verba Hieronymi libro II. Apol. juxta ſuperius recitata, ubi Origenes, catholicæ Fidei defenſor, & Candidus Valentinianæ hæreſeos propugnator, diſceptant: *aſſerit Candidus, Diabolum peſſimæ eſſe naturæ, & quæ ſalvari nunquam poſſit. Contra hoc recte Origenes reſpondit, non eum perituræ eſſe ſubſtantiæ, ſed voluntate propria corruiſſe, & poſſe ſalvari. Hoc Candidus vertit in* CALUMNIAM, *quaſi Origenes dixerit, Diaboli naturam eſſe ſalvandam. Quod ille falſo objecerat, hic refutat*. Ex his patet, Origenem ubi ait, *Diabolum* potuiſſe ſalvari, hoc intelligere *ex parte naturæ*, non malitiæ, ut Valentiniani Adamantio inique exprobrabant.

Reliqua libri II. Apologiæ Hieronymianæ percurramus. Quæ *Rufinus* de *Hilarii*, *Cypriani*, & *Tertulliani* libris falſatis dixerat, Sanctus Pater vertit in dubium. Verba recitat, ubi *Rufinus* Epiphanium, quamquam innominatum, pupugerat, eundemque a *Rufini* reprehenſionibus tuetur. *Sex millia librorum Origenis Epiphanius, quamplurima fratrum multitudine audiente, confeſſus eſt*, teſte *Rufino*; quibus Hieronymus hæc reponit: *in qua multitudine & caterva fratrum tu quoque medius eras, quando ille in ſua epiſtola queritur pro Origenis hæreſi, nefaria a te dogmata eſſe prolata*. Increpito deinde *Rufino* quod dixiſſet, ſe non eſſe *defenſorem Origenis, neque aſſertorem illius*, ſe ſcripturum minatur contra libros *Pamphili & Euſebii, ſi Dominus vitæ hujus dederit ſpacium*. Dedit autem, ut dixi, ferme ad viceſimum annum, nec tamen quidquam ſcripſit præter illa, quæ his literis conſignavit, ſe primo vidiſſe, ſcribens, librum *Pamphili* in codice *Rufini*, & non ſibi fuiſſe curæ, *quid pro hæretico diceretur, ſic ſemper habuiſſe, quaſi diverſum eſſet opus Pamphili & Euſebii. Poſtea vero quæſtione mota ſcriptis eorum reſpondere voluiſſe, & ob hanc cauſſam legiſſe quid pro Origene unuſquiſque ſentiret, perſpicueque deprehendiſſe quod primus liber ſex voluminum Euſebii ipſe eſſet, qui unus ſub nomine Pamphili* (a Rufino) *editus fuerat, tam Græce, quam Latine, immutatis*

dun-

RUFINUS. LIB.V.CAP. V. *duntaxat ſenſibus de Filio & Spiritu Sancto, qui apertam blaſphemiam præferebant*. Hinc ait factum, ut *ante annos ferme decem*, nempe A.D. 392. *Pamphilum*, tanquam hujus libri auctorem, in Catalogo ſuo recenſuerit cap. LXXV. Ad hæc queritur, *commenticiam* epiſtolam ſub ſuo nomine ſparſam, in qua ſe pœnitere teſtaretur quod adoleſcens ab Ebræis deceptus, Ebræa volumina, in quibus nulla eſſet veritas, in latinum vertiſſet. Euſebius Cremonenſis apud Epiſcopos Africanos, *qui propter Eccleſiaſticas cauſſas ad Comitatum* (nempe ad Aulam pontificiam) *venerant*, eam *ſe* reperiſſe ſignificaverat. Concilium Carthagine habitum A.D. 401. legatos miſerat ad *Anaſtaſium* pontificem, *Venerium* Mediolanenſem, & *Honorium* Auguſtum, ex Tillemontio in Vita S. Auguſtini §. 131. quos quidem legatos ex Africa ſecum tuliſſe oportet epiſtolam, tanquam a Hieronymo ad Africanos conſcriptam. Hoc animum ejus vehementer pertulit poſtquam id non unius *Euſebii*, ſed *multorum ex urbe fratrum ſcripſa docuerunt, ſciſcitantium, an ita ſe haberet, & a quo ipſa epiſtola diſſeminata eſſet in vulgus, lacrymabiliter indicantium*. Hieronymus epiſtolam, ex ſtilo & forma eloquii ſibi non eſſe adjudicandam, oſtendit, ejuſque fictionem ex conjectura *Rufino* tribuit. Sed *Rufino* obteſtante, ſe non eſſe epiſtolæ auctorem, Hieronymus repoſuit in lib. III. Apologiæ, Rufinum ſibi perperam dictum putare quod nominatim ipſe nemini tribuiſſet: *quo*, inquit, *non erumpat ſemel effrenata audacia? Aliorum crimen ſibi objecit, ut nos finxiſſe videamur. Quod abſque nomine dictum eſt, in ſe dictum refert: & purgans externa peccata, tantum de ſua ſecurus eſt innocentia. Jurat enim, ſe epiſtolam non ſcripſiſſe ad Afros ſub nomine meo, in qua confitear, inductum me a Judæis mendacia tranſtuliſſe: & mittit libros eadem omnia continentes, quæ neſciſſe ſe jurat. Et miror quomodo prudentia ejus cum alterius nequitia convenerit, ut quod alius in Africa mentitus eſt, hic concorditer verum diceret, ſtilique ejus elegantiam neſcio quis imperitus poſſet imitari*. Viſus eſt tamen non alterius, quam *Rufini*, eam ex ſtili ſimilitudine, judicare. Poſtquam *Hieronymus* pro nova ſua ſcripturarum translatione, & contra LXX. interpretum verſionem, corruptione fuſius perorasset, *Apologiæ* finem impoſuit, ſignificans ſe tres *Rufini* libros contra ſe ſcriptos avide opperiri: *expectans tria amici volumina*. Hæc *tria* volumina, ut dixi, erant libri II. *Apologiæ*, ſive, ut vulgo inſcribuntur, *Invectivarum* in Hieronymum, Rufinique *Apologia* ad Anaſtaſium Pontificem pro fide ſua.

C A-

Digitized by Google

CAPUT VI.

I. *Rufinus duobus Hieronymianæ Apologiæ libris Aquilejam ſibi perlatis, biduo reſpondet epiſtola, nunc deperdita.* II. *Suos libros ad Hieronymum mittit, quem acriter carpit.* III. *Ejuſdem epiſtolæ deperditæ excerpta.* IV. *Anaſtaſii Pontificis & Sancti Epiphanii epiſtolas in dubium vocat, ſeque purgans, adverſarium varie percellit.* V. *Hieronymus a Sancto Chromatio Aquilejenſi antiſtite monitus, ut a ſcribendo in Rufinum abſtineret, ſe invitum ad ſui defenſionem cogi reſpondet, quod Rufini libri in vulgus ſparſi, vagarentur.* VI. *Apologiæ Hieronymi, ejuſdemque interpretationes literarum paſchalium Theophili, annis & numeris ſuis reſtitutæ.* VII. *M. Antonii Sabellici judicia circa Rufinum inter, & Hieronymum contentiones.*

I. Hieronymus ad *tria* Rufini *volumina*, noudum plene ſed ſummatim tantummodo accepta, vix duobus Apologiæ ſuæ libris, ſuperius recenſitis reſponderat, quum horum exemplar ex Oriente *Aquilejam* ad *Rufinum* per negociatorem allatum eſt. Utrum illud Hieronymus ipſe ad *Rufinum*, an alius miſerit, ignoramus. Ex *oriente* per negociatorem allatum dubitari nequit, a quo illuc, unde venerat, propere trajecturo, biduum ſibi duntaxat pro reſponſione conceſſum, *Rufinus* ita teſtatus eſt: *ante biduum mibi quam proficiſceretur harum bajulus, in manus venerunt quæ in me declamaſti*. Hæc tamen Rufini reſponſio prorſus intercidit, propterea quod, ut unum Hieronymum terrore & minis Rufinus compeſceret, ad illum dumtaxat eam miſerit, nec per Italiam vulgari voluerit: quam propterea Gennadius in Catalogo ſuo nequaquam memorat. Quum ergo hoc *quarto* Rufini opere careamus, cui *ſecundam* Apologiam, ſeu potius librum *tertium* Apologiæ ſuæ Hieronymus ſtatim oppoſuit, nos illius ſummam ex eodem lib. III. Hieronymiano, in quo ea *Rufini* reſponſio refutatur, nunc exſpicari conabimur. Itaque *Rufini* reſponſio fuit *epiſtola*, ad Hieronymum ſcripta. Hoc Sanctus doctor paſſim, & præcipue his verbis prodit: *ante biduum quam ad* NOS *epiſtolam ſcriberes, libellos meos in manus tuas veniſſe teſtaris, & idcirco non habuiſſe ſpacium ex ocio, reſpondendi. Alioqui ſi meditatus in nos paratuſque dixiſſes, fulmina jacere, non crimina videreris*. Rufinus hanc epiſtolam ad unum Hieronymum ſe ſcripſiſſe dixit, ut eum commoneret & emendatum vellet, ne ceteris novum ſcandalum faceret, illique inter ſe rixantes, aliis mortem ſpiritalem inferrent: *ad me* inquit, *epiſtolam ſcribis, ut me commoneas, & emendatum velis, ne ceteris ſcandalum faciat, & aliis furentibus jugulentur alii*. Eam Hieronymus maledictis, criminationibus, mendaciis, & injuriis turpibus plenam fuiſſe contendit. In ſumma non tantum epiſtolam, ſed *accuſationis volumina* appellat. *Stili elegantiam* vir Sanctus hac vice litte-

RUFINUS. LIB. V. C. VI. ris Rufinianis ultro largitur, ſed propterea *biduo* ſcriptas fuiſſe haudquaquam concedit.

II. Ex allatis apud Hieronymum, qui ſe epiſtolæ Rufinianæ ordinem & veſtigia in reſpondendo ſequutum teſtatur, videmus, noſtrum ipſo epiſtolæ initio ſe tueri quod *Apologiam* edidiſſet. Quia vero doctiſſimus ſenex *Rufini* Apologeticos libros nondum acceptos refutaverat, eorum ſummam ab amicis ad ſe transmiſſa uſus, ideo *Rufinus* totos libros ſuos, novæ epiſtolæ adnexos, illi perferendos curavit, ſe prius ad eos tantum miſiſſe affirmans, qui Hieronymi *verbis læſi fuerant, & non ad plures, quia non ad oſtentationem, ſed ad ædificationem Chriſtianis loquendum eſt*. Hieronymus idem innuit his verbis: *mittis mihi & priores libros & recentem epiſtolam*. *Rufinus* verba addit, quæ ex Hieronymo heic aſſuam: *noli multo auro redimere notarium meum, ſicut amici tui* (Euſebius Cremonenſis) *de meis Periarchon ſchedulis, nondum emendatis, nondum ad purum digeſtis, fecerunt, ut facilius falſare poſſent quod aut nullus haberet, aut admodum pauci. Gratis a me miſſum ſuſcipe codicem* (Apologiæ) *quem cenſu magno cuperes comparatum*. Hieronymus in epiſt. LXIX. alias XCI. ad Auguſtinum, hanc *Rufini* confidentiam ſic perſtringit: *miſit mihi temeritate ſolita, ſua maledicta Calpurnius cognomento Lanarius, quæ ad Africam quoque ſtudio ejus didici perveniſſe, atque breviter ex parte reſpondi, & libelli ejus vobis miſi exemplaria, latius opus* (Apologiam in duos libros diſtinctam) *quum opportunum fuerit, primo miſſurus tempore: in quo illud cavi, ne exiſtimationem læderem chriſtianam; ſed tantum ut delirantis imperitique mendacium ac vecordiam confutarem*. Auguſtinus epiſt. LXXII. alias XCII. inter Hieronymianas, reſpondit, ſe neſcire quæ ſcripta contra illum ad *Africam* perveniſſent, ſeque inter tantos viros ſimultatem haud quaquam probare. Sed de hoc alibi. Pergit *Rufinus* in Hieronymum: *eloquentiam tuam & in præfatione mea laudaſſe, me fateor. Etiam nunc laudarem, niſi tu eam contra Tullii tui ſententiam, multa jactantia faceres odioſam*. Doluit, ſibi, per triginta annos extra Latium verſato, ferulas ab Hieronymo adhiberi: quem ironice *Philoſophum*, *Rhetorem*, *Grammaticum*, *Dialecticum*, *Ebræum*, *Græcum*, *Latinum*, *trilinguem* appellaſſe comperimus: hæcque in illum effundit: *tu qui tot diſciplinarum oculis vigilas, quomodo venia donandus es, ſi erraveris, & non perpetuo pudoris ſilentio contegendus*. Et infra: *imitari te volui, ſed refeſtinante eo, qui ad te remeabat, malui paucis ad te, quam ad alios pro tuis maledictis latius ſcribere ſuperflua mihi reprehenſio fuit in paucis, quæ profeſſa tibi habetur in omnibus*. Hieronymum ait debuiſſe ad ipſum Rufinum ſolum, & non ad alios ſcribere, ſi eum emendare cupiebat: *quem*, inquit, *in hoc, magiſter optime, emendare cupiebas, ſi illi, ad quos ſcribis, nihil deliquerant? ſi in me, quem arguis, non ad me ſcripſeras?*

III. Quod ſuas librorum Origenis translationes ſpectat, nihil ſe præſtitiſſe

tiſſe ait, quod pridem in Commentariis ſuis ipſe *Hieronymus* non præſtitiſſet. Quæ ad elevandam auctoritatem libri, a *Pamphilo* ſcripti, Hieronymus literis conſignaverat, ab *Rufino* irridentur, quod ſero nimis, librum martyri abjudicandum cenſuerit, quem *annos plurimos* ejus legitimum fœtum eſſe putaverat. Sic poſtea Hieronymum arguit: *dic, quis tibi permiſit, ut interpretans, quædam auferres, quædam mutares, quædam adderes? En tibi dico: quæſo quis permiſerit, ut in Commentariis tuis quædam de Origene, quædam de Apollinario, quædam de te ipſo ſcriberes, & non de Origene ortum, aut ex te, aut ex alio?* Hæc, ut ſuam & ipſe librorum Periarchon translationem tueatur. *Apologiam* ad Anaſtaſium pro Fide ſua *de carnis reſurrectione, nullo membro amputato, nec aliqua parte corporis deleta, ab omnibus Italiæ epiſcopis eſſe ſuſceptam*, confirmat. *Expoſitionem Fidei*, a *Theophilo Alexandrino* editam, & in Hieronymi literis indicatam, nondum ad ſe perveniſſe; polliceri ſe tamen quicquid ille ſcripſerit, ſequuturum. Hieronymus vero hoc ab ſe ſcriptum non meminiſſe reſpondet. In lib. I. *Apologiæ* de duabus Theophili epiſtolis, *Synodica* & *paſchali* contra Origenem loquitur, non de *expoſitione Fidei*, & forte *Rufinus*, tunc fortaſſe in legendis raptim Hieronymi libris contra ſe ſcriptis, non modica indignatione correptus, unam pro alia intellexit; poſtmodum iſta ſubjungit: *quid tibi videtur? Habes ne ultra aliquid, quo nervos tuæ loquacitatis intendas? Et indignaris, ſi putide te loqui arguam, quum comœdiarum turpitudines, & ſcortorum amatorumque ludicra eccleſiaſticus ſcriptor aſtumas?* Ut vero ad Theophilum redeam, ejus ſe *in omnibus ſententiam ſequi* ajebat *Rufinus*, quanquam vidiſſet quæ contra Origenem ſcripſerat, unde Hieronymus contra illum ſic argumentum intorquet: *ſi Papæ Theophili ſententiis delectaris, & nefas putas, pontificum decreta convelli, quid de ceteris* (Origeniſtis) *dicis, quos ipſe damnavit?* Eundem præterea ſugillans interrogat; quando ipſe Theophili ſententiam ſequi cœperit, reſpondetque: *tunc credo, quando Paulum, quem ille damnaverat, ſummo niſu & omnibus ſtudiis defendebas; quando eum per Imperiale ſcriptum recipere ſacerdotium, quod epiſcopali judicio amiſerat, inſtigabas.* Se *Theophili* diſcipulum fuiſſe ajebat *Rufinus*, eos minime accuſans, a quibus didicerat, ut Origenem & Didymum Hieronymus accuſabat: *magiſtros meos*, inquit, *nec accuſo nec muto*. Ad Hieronymi epiſtolam contra Vigilantium progreditur, & hujus, tanquam amici ſui, partes tueri conatur.

IV. Idipſum pro ſe agit contra epiſtolam *Anaſtaſii* pontificis ad Jo. Hieroſolymitanum, quam in ſuſpicionem falſitatis trahere videtur, quaſi ab Hieronymo vel ab alio certe compoſitam propterea quod quum illuc ex Urbe ſcripta diceretur ad *Johannem*, ab hoc tamen ad *Rufinum* miſſa nequaquam fuiſſet. Huic opponit *communicatoriam* epiſtolam ſibi, poſt ſuam latinam verſionem librorum Origenis de *Principiis*, Roma decedenti, traditam ab Siricio pontifice, Anaſtaſii deceſſore: *quid enim,*

 inquit,

RUFINUS. LIB. V. C. VI. inquit, *mihi officere poteſt, quod me ignorante* (Anaſtaſius) *aut ſcripſit, aut* FORTE NON *ſcripſit? Et ſi ſcripſit, ſufficit mihi totius orbis teſtimonium; quod* NULLI *verum videtur, ut tantæ Urbis ſacerdos vel innocenti injuriam facere potuerit, vel abſenti*. Hieronymus non *unam*, ſed *plures* Anaſtaſii contra *Rufinum* epiſtolas memorat, ex quibus *unam* duntaxat habemus: neque difficile eſt creditu, earum aliquam ſi non utramque, ab *Rufini* inimicis fuiſſe confictam, quemadmodum Hieronymi hoſtes ſub ejus etiam nomine *confictas literas* in Africam miſiſſe narravi. Audi verba Hieronymi. *Eſto præteriti anni ego epiſtolam finxerim. Recentia ad Orientem ſcripta quis miſit, in quibus Papa Anaſtaſius tantis te ornat floribus, ut quum ea legeris, magis te velle defendere incipias quam nos accuſare?* Sic poſtea Hieronymum arguit Rufinus: *nunquid & ego non poſſum enarrare, tu quomodo de urbe diſceſſeris? Quid de te in præſenti judicatum ſit? quid poſtea ſcriptum? ubi navim conſcenderis? quam ſancte perjurium vitaveris? Poteram pandere, ſed plura ſervare ſtatui, quam referre*. Alibi hæc quoque ait: *& ut noſtram epiſtolam non probes, Papæ quoque Anaſtaſii ſimili dicis fraude ſubnixam, de qua tibi ante reſpondi: quam ſi ſuſpicaris ipſius non eſſe, habes ubi apud eum nos arguas falſitatis. Sin autem ejus eſt, ut hujus quoque anni contra te epiſtolæ probant, fruſtra & falſo falſam arguere niteris, quum ex illius vera epiſtola noſtram veram eſſe doceamus*. Rufinus meminit etiam epiſtolæ Sancti Epiphanii, in qua ipſe arguebatur, aitque, *poſt oſculum, poſt orationem*, illum contra ſe ſcribere non potuiſſe, quare illam quoque in falſitatis ſuſpicionem vocare non dubitat. De utraque vero epiſtola *Anaſtaſii* & Epiphanii hæc in Hieronymum prodit: *abſit hoc a viris ſanctis. De veſtra ſchola ſolent iſta procedere. Vos nobis pacem proficiſcentibus dediſtis, & a tergo jacula, venenis armata jeciſtis*. Suam linguæ latinæ imperitiam, de qua ab Hieronymo culpabatur, iterum excuſat *triginta annorum* conſortio inter Græcos. Tranſit ad animarum ſtatum, de quarum origine, quemadmodum & aliarum rerum ad phyſicen pertinentium, quas ſigillatim enumerat, ſe nihil ſcire teſtatur. Urget Hieronymum, ut reſpondeat de *natura rerum*. Perjurii crimen ei rurſus opponit, quod in ſomnis commonitus, ſæculares libros ſe non lecturum promiſerit, quos tamen identidem legat. Eum poſt reconciliatam amicitiam infidelitatis accuſat. Epiſtolam XIII. alias LXVI. nuper ad ſe redditam, tanquam olim ſcriptam, elapſi temporis notam falſo præferre, recenterque ſcriptam fuiſſe arbitratur. Pythagoræ libros ab eo flagitat, quos ſe legiſſe gloriatum affirmat, licet nulli Pythagoræ libri reperiantur. Poſtremo loco Hieronymum ad pœnitentiam cohortatur, petitque privatim, non publice ſe moneri. Niſi ſiluerit, minatur interitum, hocque offendiculum ob Eccleſiæ damnum, in caput ejus caſurum denunciat. Addere etiam videtur, ſe ad publicorum tribunalium magiſtratus eum delaturum. Hoc tamen nuſquam ait Rufinus, ſed Hieronymus in toto reſponſionis ſuæ

libro

libro III. ab *Rufino* ſibi denunciatum identidem repetit. Ait enim in principio, *terreſque criminibus --- in ultima parte epiſtolæ denunciata morte me deterres, ne andeam reſpondere criminibus, imo laudibus tuis*. Et poſt pauca: *mortem minaris --- minaris interitum, niſi tacuero*. Et infra: *terres me gladiis tuis, & accnſationem non jam eccleſiaſticam; ſed tribunalium comminaris --- ſi aliter creditis, quid vultis occidere? An qui a vobis diſſenſerit occidendus eſt? Quis eum timeat qui eſt paratus occidere? Siquid in te aſpernm dixero, ſtatim mibi proſcriptionem & gladios comminaris --- reſervas te ad tribnnalia jndicum, nt acervum criminum, mibi dnm parcis, objeceris*. Hieronymus hæc *Rufinum* in extrema epiſtola manu ſua ſcripſiſſe ſubjungit: *opto te pacem diligere*, tunc enim moris erat, ut propria manu *ſalutationem* adjungeret, qui aliena manu ſcribebat. Hæc eſt ſumma totius epiſtolæ *Rufinianæ*, nunquam publici juris factæ, ſed ad unum Hieronymum ſcriptæ, ideoque deperditæ, quam ex ejuſdem Hieronymi reſponſo utcunque exſpicari conati ſumus.

V. Eodem tempore, ut videtur, quo *Rnfinus* epiſtolam ſcripſit, Sanctus *Cbromatius Aquilejenſis* Antiſtes, apud quem morabatur, perlecta Hieronymi Apologia, pro ſua caritate auctorem commonuit, ut contentioni, Chriſtianorum animos offendenti, finem imponeret. Viri ſanctiſſimi præcepto ſe obſequuturum *Hieronymus* ſacramento teſtatus eſt, ſed minis *Rufini* ad reſpondendum coactum, ne criminum, de quibus accuſabatur, reus videretur, ſi tacuiſſet. Verba illius hæc ſunt initio libri III. *teſtem invoco Jeſum conſcientiæ meæ, qui & bas literas, & tuam epiſtolam judicaturus eſt, me ad Commonitionem Sancti Papæ Cbromatii volniſſe reticere, & finem facere ſimultatum, & vincere in bono malum. Sed quia minaris interitum, niſi tacuero, reſpondere compellor, ne videar tacendo, crimen agnoſcere: & lenitatem meam, malæ conſcientiæ crimen interpreteris*. Se tamen ita reſponſurum ſpondet, ut & objecta diluat, & ab injuria temperet, ne quemquam temere offendat, quum non ſit ipſe *Rufini* accuſator, ſed ſui defenſor. Se Rufini *accuſationem* (ſic vocat ejus Apologiam) confutaſſe, quia *Romæ in Italia*, & *per Dalmatiæ inſnlas* diſſeminata fuerat. Ejus *Cereales* & *Anabaſios*, nempe *Rufini* tabellarios, per provincias cucurriſſe, ut Invectivas ſuis Apologiis Rufinianas prælegerent, quas Hieronymus ſuas laudes ironice vocat. *Catervatim de Occidente venientes* Rufini *maledicta* ſibi narraviſſe ita memoriter & conſentanee, ut cogeretur *non ſcriptis* ejus, *quæ necdnm legerat, ſed ſcriptorum reſpondere opinionibus, ut volantia toto orbe jacula falſitatis, clypeo veritatis exciperet*. Se, pauperem, auro non redemiſſe *Rufini* notarium, ut ejus verſione & ſchedis librorum *Periarchon*, nondum emendatis, nec ad purum digeſtis, potiretur, quaſque *Euſebius* Cremonenſis eo facilius falſaverit, quo aut *nullus eas baberet, aut admodum pauci*. Euſebii in *Rnfinum* accuſationem ſe non approbaſſe, imo, etiam veram ſe reprehendere;

non

RUFINUS. LIB. V. C. VI. non tamen ſuſcipere falſitatem ſchedularum in homine, Latini, & Græci ſermonis ignaro. Se non jactaſſe eloquentiam ſuam, ſed ab *Rufino* laudatam in præfatione libri Periarchon, non libenter accepiſſe. Si commonitum & emendatum voluiſſet Hieronymum, ne ceteris damnum inferret, non debuiſſe libros contra eum ſcribere ad alios, & legendos per ſatellites ſuos toto orbe diſpergere. Quum *Rufinus* libros legendos & cantandos omnibus tradidiſſet, *certatim ſibi de Italia & urbe Roma & Dalmatia* nunciatum quibus præconiis iterum ab eodem ornaretur, ideoque ab ſe *illico* ad objecta reſponſum ſuæque Apologiæ libros ſe ad eos miſiſſe, quos *Rufinus* vulneraverat, ut venena ſequeretur antidotus. Ob hanc culpam ſibi mitti ab Rufino *& priores libros, & recentem epiſtolam, plenam injuriarum & criminum*: ad quæ, ſibi accuſato, provocatoque, minime tacendum, quamquam invitus & repugnans ad hæc verba deſcendat, & niſi *Rufinus* provocaret, ſemper ſe taciturum. Se haudquaquam credere ait, *ante biduum, quam epiſtolam* ſcriberet, ſuæ Apologiæ libros Aquilejam in *Rufini* manus perlatam, & *idcirco non habuiſſe ſpatium ex ocio reſpondendi*, quum non reſpondere, ſed nec legere *biduo* ejus ſcripta potuerit. Non enim putat, *negociatorem Orientalium mercium, qui & ex Oriente deportata, vendere neceſſe habebat, & Aquilejæ emere quæ in Oriente rurſus adveheret, biduum tantum Aquilejæ fuerit, ut Rufinus raptim & ex tempore contra Hieronymum dictare epiſtolam cogeretur*. Sed mercator ubi primum appulit in urbem, *ſub Occidente omnium maximam*, ut ajebat Juſtinianus Auguſtus, Rufino Hieronymi epiſtolam non ſtatim reddidit, diutius moratus antequam redderet: quam poſtea, *biduo* ante diſceſſum, ei reddere optime potuit. De *Rufinianæ* Apologiæ libris ad ſe miſſis, hæc habet: *libri tui, quos limaſti per triennium, diſertiores ſunt?* Eos *Rufinus* ſcripſerat A. D. 399. Hieronymus autem hæc ſcribebat A. D. 402. Quia vero obſcuritatem & inelegantiam in iiſdem, ſummatim tantum, & non totis ad ſe allatis notaverat, ideo poſtquam, *triennio* ſerius, totos accepit, ait, *Rufinum* eoſdem *per triennium* limaſſe, nec ideo tamen *diſertiores* ad ejuſdem manus perlatos. Quemadmodum in diuturnis diſputationibus, inter viros etiam doctiſſimos, ſæpe contingit, multa hic repetuntur, quæ alias contra *Rufinum* dicta jam fuerant. Talia ſunt, Apologiam pro *Origene* non eſſe *Pamphili* martyris, *Rufinum* in libris Periarchon transferendis mala fide uſum. *Euſebium* Cremonenſem ſchedas inemendatas non ſurripuiſſe, neque falſaſſe, *Rufinum* apud *Anaſtaſium* ſummum pontificem, & apud *Epiphanium* male audire; Latini ſermonis imperitia laborare, & cetera hujuſmodi. Stridonenſis Pater conqueritur, Vigilantium per *Rufini* cuniculos in ſe inſurrexiſſe, *Rufini*que *malitiam* per Vigilantii *ſtultitiam* in ſe debacchatam. Quod ipſe de Pythagoræ dogmatibus ſcripſerat, *Rufinum*, tanquam de libris ſcriptum, accepiſſe contendit; ſe non parcere hæreticis, ait, nolle tamen inſanire *contra inſanientem, nec mordere mordentem*. Denique vir bea-

Digitized by Google

beatus ſic claudit reſponſum: *ſi pacem deſideras, arma depone. Blandienti poſſum acquieſcere, non timeo comminantem. Sit inter nos una fides, & illico pax ſequetur.*

VI. Hoc opus a Hieronymo ſcriptum eſt menſe *Martio* vel *Aprili* A.D. 402. nondum audito nuncio de morte *Anaſtaſii* pontificis, de hoc enim quaſi ſuperſtite, loquitur lib. III. Apol. p. 468. *hujus quoque anni contra te epiſtolæ* (Anaſtaſii) *probant*. Obiit *Anaſtaſius* die XXVII. Aprilis hujus anni 402. ut pleræque tabulæ Eccleſiaſticæ docent apud Tillemontium nota LXIX. Hæc eſt etiam Baronii ſententia A.D. 402. §. XLII. quam erroris immerito arguit Pagius ibidem §. XVI. Annus Hieronymianæ ſcriptionis emergit ex ejus ſequentibus verbis eodem lib. III. pag. 453. *duas, ſynodicam & paſchalem ejus* (Theophili) *epiſtolas contra Origenem illiuſque diſcipulos, & alias adverſus Apollinarium & eundem Origenem per* HOC *ferme* BIENNIUM *interpretatus ſum, & in ædificationem Eccleſiæ legendas noſtræ linguæ* (latinæ) *hominibus dedi. Aliud operum ejus neſcio me tranſtuliſſe*. Ex Cardinali Noriſio lib. I. Hiſt. Pelag. cap. II. & Diſſertatione de *Sancto Siricio* pontifice pag. 5. Hieronymus *tres* tantum *paſchales* Theophili epiſtolas, nunc ſuperſtites, interpretatus eſt, non *quinque*, ut putavit Baronius A.D. 399. §. LI. *Theophilus* enim de more ſuæ Eccleſiæ, quotannis paſchalem epiſtolam publicabat.

Prima, incipiens, *Chriſtum Jeſum Dominum*, deſignavit paſcha pro anno 401. die XIX. menſis Pharmuthi, ideſt XIV. Aprilis Cyclo Solis XVIII. Lunæ III. lit. Dom. F. Hæc quæ plures Origenis errores pandit, & *prima* eſt, in vulgatis editionibus *ſecunda* perperam dicitur.

Secunda, incipiens: *Primum ſolemnitatis auguſtæ*, in qua errores Apollinarii & Origenis confutantur, deſignavit paſcha pro anno 402. die XI. menſis Pharmuthi, ideſt die VI. Aprilis, Cyclo Solis XIX. Lunæ IV. lit. Dom. E. Hæc *ſecunda* in vulgatis editionibus *prima* perperam dicitur.

Tertia pro anno 403. converſa non fuit a Hieronymo, quod Baronius tamen exiſtimavit.

Quarta, incipiens, *nunc quoque Deus*, deſignavit paſcha pro anno biſſextili 404. die XXII. menſis Pharmuthi XVII. Aprilis Cyclo Solis XXI. Lunæ VI. literis Dom. C. B.

Ex his nemo non videt, Theophili epiſtolarum paſchalium ordinem in cunctis editionibus eſſe præpoſterum, in tomo IX. operum Sancti Hieronymi editionis Mariani Victorii, inque tomo IV. editionis novæ pag. 689. in Bibliotheca Patrum editionis Colonienſis anni 1618. tomo IV. pag. 713. inque tomo V. editionis Lugdunenſis pag. 883. quod ex ipſis earundem paſchalibus characteribus patet: ut poſt Noriſium, eo minime tamen laudato, animadvertit etiam Abbas Claudius Floriacus in Hiſtoria eccleſiaſtica tomo V. lib. XXI. pag. 131. Hieronymus in verbis ſuperius allatis ait, *per hoc ferme biennium*, nempe A.D. 401. & 402. quia

Digitized by Google

RUFINUS. LIB. V. C. VI. quia *ſecundo* hoc anno 402. ſcripſit librum III. *Apologiæ*; alteramque *Theophili* paſchalem epiſtolam contra *Apollinarium* & *Origenem*, ab ſe Latino converſam, ſive, ut ait, *Alexandrinas opes*, *primo Romam ve- re*, tranſmiſit ad *Pammachium* & *Marcellam* una cum epiſtola CIXXXVII. alias LXXVIII. & quidem *Anaſtaſio* adhuc ſuperſtite. Hieronymus enim his verbis epiſtolæ ſuæ finem imponit: *cui* (Anaſtaſio) *multos impre- camur annos, ut hæreſeos rediviva plantaria, per illius ſtudium longo tempore arefacta, moriantur*. Male ergo in nova Hieronymianorum ope- rum editione, to. IV. pag. 689. hæc epiſtola ad *Anaſtaſium* ſcripta illi- gatur A. D. 405. quum ipſe *Anaſtaſius* triennio ante obiiſſet, Petri Sede Innocentio I. relicta, qui eam implere cœpit A. D. 402. Rurſus aliud ar- gumentum pro ſtabilienda epocha anni 402. libri III. *Apologiæ* Hierony- mianæ hæc ejus verba ſuppeditant: *Hæreticorum factio* NUPER *fugata de Ægypto & Alexandria, ſe Hieroſolymam contulit, & huic* (Paullo cuidam Epiſcopo per Theophilum Alexandrinum depoſito) *voluit copu- lari, ut quorum unus eſſet dolor, una fieret accuſatio, quos ille* (Paul- lus) REPULIT, SPREVIT, ABJECIT. Et paullo poſt: *quid tibi vi- detur de his, qui damnati, palatia obſident*, nempe Aulæ Cæſareæ pro- ceres & miniſtros in Theophilum inſtigantes? Ergo monachi a Theophi- lo *repulſi*, *ſpreti*, *abjecti*, Conſtantinopolim petierunt. Rem narrat Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 57. Socrates lib. VI. cap. IX. & So- zomenus lib. VIII. cap. XIII. *Theophilus* in Epiſtola II. paſchali pro A. D. 402. quæ ordine eſt *prima*, ſic ait de Origeniſtis: *in magnis ur- bibus lacerant, divitumque obſident fores --- effeminatis auribus & Gen- tilium odiis ſe noſtri detractione commendant*, nimirum Eunuchis & ho- minibus chriſtianæ Religionis expertibus. Quare monachi jam Con- ſtantinopolim adpulerant, Hieronymo hæc ſcribente. Adpulerunt autem circa medium vel finem anni 401. ex Tillemontio to. XI. pag. 477. & 635. Ergo liber III. *Apologiæ* ſcriptus fuit A. D. 402. propterea que Hieronymus libros Biblicos, e quorum præfationibus loca quædam in ea proferuntur, ante hunc annum ediderat; perperam enim Humfre- dus Hodius aliter ſentit libro III. de Bibliorum textibus Parte I. cap. II. pag. 357. Difficile eſt autem priores duos Hieronymianæ *Apologiæ* li- bros, qui ſcribi non potuerunt ante finem anni 401. latos fuiſſe *Aqui- lejam* ad *Rufinum* ante annum 402. At Hieronymus librum III. poſt ac- ceptum *Rufini* reſponſum compoſuit ante finem veris ejuſdem anni 402. ait enim, *Anaſtaſium* adhuc vivere, quod dicere non potuit, niſi an- tequam de ejus morte, quæ contigit die XXVII. *Aprilis*, nuncium in Orientem advolaſſet. Hinc lapſus illorum patefit, qui *Anaſtaſii* obitus epocham retro trahunt ad diem XIV. Decembris A.D. 401.

VII. Quod pertinet ad has contentiones inter ſpectatiſſimos viros, M. Antonius Sabellicus lib. VI. Exemplorum cap. IX. *de æmulatione*, eas ad hoc ſtudium refert ex parte Rufini: *quid quod*, inquit, *ne Hieronymo quidem, in quo tantum infuſi luminis fuit, tantum eloquentiæ, ſuus defuit æmu-*

æmulus? Sed potuit Rufinus verbis contendere, ſanctitate non potuit, quanquam ſi illud quoque in ambobus penſetur, tantum Stridonenſis illa tuba Carnicæ præſtitit, quantum Indici Elephantis barritus culicis bombitulo. Adducamus alia *Sabellici* verba ex ejus libro II. de vetuſtate Aquilejæ, ubi de *Rufino* paullo mitius judicat: *exſtant inter cetera, ejus* (Rufini) *epiſtolæ, immo Invectivæ potius, ad Hieronymum, & Hieronymi ad eum, quæ haud mutuæ emulationis indicio carent. Diſtat tamen non parum uterque ab altero in eodem ſcribendi genere. Denſior ille, hic copioſior; ille arctius pugnat, hic latius: ille acumine nititur, hic vero pondere. Verum non omnino elegans ille, hic autem non ſolum elegans, ſed comptus etiam, &, brevi, talis, quem pro Ciceroniano ad tribunal Dei increpitum (ut ipſe teſtatur) credere poſſis. Sed video quam interim inepte faciam homo omnium pene literarum expers, qui tantorum virorum ingenia, velut alter Ariſtarchus, in trutina ſuſpenderim*. De hoc jurgio æquum judicium protuliſſe mihi videtur Sigebertus Gemblacenſis in Chronico A. D. 401. pag. 13. editionis Auberti Miræi: *Hieronymus*, inquit, *& Rufinus presbyter Aquilejenſis, orta inter ſe ſimultate pro quæſtionibus Scripturarum; ſatis quidem luculento, ſed nimis mordaci ſermone in alterutrum conſcribunt*. Ado vir Sanctus in Martyrologio die XXX. Septembris recenſuit quidem opera Sancti Hieronymi, ſed ſcripta in *Rufinum* prætermittere maluit. Fuit Ado Archiepiſcopus Viennenſis, Galloſque antiſtites *Rufini* partibus ſtuduiſſe, ex infra dicendis conſtabit. *Ado* ſua manu Ravennæ deſcripſerat Martyrologium parvum *Roma Aquilejam* ante tranſmiſſum, pro magna ſui parte ex *Rufini* hiſtoria decerptum. Interim judex, omnium ſane probatiſſimus, æqualis, & ab omni ſuſpicione alienus, utpote amicus utrique, hoc loco eſt proferendus. Is eſt *Auguſtinus* Hipponenſis Epiſcopus, ad quem Hieronymus epiſtola LXVIII. alias XIII. inter Auguſtinianas poſt A. D. 402. ſcripſerat, ſibi relatum, *Rufini*, ſive, ut ait, *Calpurnii cognomento Lanarii maledicta ad Africam quoque ſtudio ejus perveniſſe: ad quæ breviter, ex parte, ipſe tamen reſponderit: & libelli ejus*, inquit, *vobis miſi exemplaria*, quæ erant prioris *Apologiæ*, in duos libros diſtinctæ; *latius opus* (Apologiam II. vel librum III. Apologiæ I.) *quum opportunum fuerit, primo miſſurus tempore*. Se quoque illud caviſſe ſignificat, *ne in quoquam exiſtimationem læderet Chriſtianam, ſed tantum ut delirantis imperitique mendacium, ac vecordiam confutaret*. Auguſtinus perlecta Hieronymi *Apologia*, in ejus partes, pro miti ingenio ſuo, nequaquam deſcendit, etſi alias in ſe ſubiratum mulcere ſtudeat. Satis habuit, ſi inter tantos viros diſcordiæ flammam arſiſſe vehementer doleret. Nulla *Rufini* contra eum ſcripta ad Africam perveniſſe reſpondet, ſeque ex Hieronymi apologeticis literis didiciſſe, quantum ſibi hac in re temperaverit. Se, illius inter eos natæ diſſenſionis exemplo, territum ait, quum quædam ad ſe in Hieronymi epiſtola, ipſius indignationis indicia, obſervaret. Sed præſtat ſuiſmet verbis ipſum loquentem audire epiſt. LXIII. alias XV. cap. III.,

neſcio quæ ſcripta maledica ſuper tuo nomine ad Africam pervenerunt. Accepimus tamen quod dignatus es mittere, illis reſpondens maledictis; quo perlecto, fateor, multum dolui, inter tam caras familiareſque perſonas, cunctis pene Eccleſiis notiſſimo amicitiæ vinculo copulatas, tantum malum exſtitiſſe diſcordiæ. Et tu quidem quantum tibi modereris, quantumque teneas aculeos indignationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, ſatis in tuis literis eminet. Ita Auguſtinus, qui ſtatim ſubjungit, quod ſi Apologia, in qua Hieronymus ſibi temperaviſſe ſignificabat, illum adeo terruerat, hinc ominari licebat, quid ſibi ex lectione Scriptorum *Rufini* accidere debuiſſet, ſi unquam ea legeret, quandoquidem, ut Hierony mus nunciaverat, maledictis ſcatebant. Ait, ipſum Hieronymum hæc dicere, quem non audet palam reprehendere. *Veruntamen*, inquit, *ſi eas ipſas cum legiſſem, contabui dolore, & obrigui timore, quid de me illa facerent, quæ in te ille ſcripſit, ſi in manus meas forte veniſſent? Væ mundo ab ſcandalis! Ecce fit, ecce prorſus impletur quod Veritas ait: quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet caritas multorum. Quæ ſibi enim jam fida pectora refundantur? In cujus ſinum tota ſe projiciat jam fida dilectio? Quis denique amicus non formidetur, quaſi futurus inimicus, ſi potuit inter Hieronymum & Rufinum hoc, quod plangimus exoriri? O miſera & miſeranda conditio! O infida in voluntatibus amicorum ſcientia præſentium, ubi nulla eſt præſcientia futurorum! Sed quid hoc alteri de altero gemendum putem, quando nec ipſe quidem ſibi homo eſt notus in poſterum? Novit enim utcunque vix forte nunc, qualis ſit: qualis autem poſtea futurus ſit, ignorat.* His dictis, Hieronymi animum, prætéritis ſuis literis nonnihil offenſum, placare ſtudet, & ſummus doctor, quaſi de ſe agens, Chriſtianam caritatem generatim prædicat. In fine epiſtolæ ad ejus cum *Rufino* inimicitias iterum redit, ſeque non probare, nec credere ea, quæ de Rufino ſcripſerat, ſatis aperte innuit: *quis prudentium non videat, etiam tu quam tolerabiliter feras amiciſſimi quondam & familiariſſimi* (Rufini) *inimicitias, conſolante conſcientia? Et quemadmodum vel quod jactitat, vel quod a quibuſdam* (Pammachio, Oceano, & Marcella) *forſitan creditur, in ſiniſtris armis deputes, quibus non minus, quam dextris contra diabolum dimicatur? Veruntamen illum* (Rufinum) *maluerim aliquo modo mitiorem, quam te iſto modo armatiorem* (fortaſſe *amariorem*). *Hoc magnum & triſte miraculum eſt, ex amicitiis talibus ad has inimicitias perveniſſe. Lætum erit & multo majus ex inimicitiis talibus ad priſtinam concordiam revertiſſe.* Hucuſque Auguſtinus, qui epiſt. CLXVI. olim XXVIII. quæ aliis inſcribitur *de origine animæ hominis liber*, innuit cap. V. §. 15. ſe accepiſſe Hieronymi *Apologiæ* librum III. ex quo hæc verba recitat: *illud vero, quod in libro adverſus Rufinum poſuiſti, quoſdam huic ſententiæ calumniari, quod, Deum dare animas adulterinis conceptibus, videatur indignum, unde conantur adſtruere meritis geſtæ ante carnem vitæ, animas quaſi ad ergaſtula hujuſmodi juſte poſſe perduci, non me movet, multa cogitantem,* quibus

quibus hæc poſſit calumnia refutari. Recentiores plerique omnes *Rufinum*, ut hæreticum & ab Anaſtaſio Pontifice damnatum, uno ore traducunt. Verum Auguſtinus, hæreticorum acerrimus hoſtis, non luxiſſet tanti viri, ac fuit Hieronymus, diſſidium cum homine hæretico, & ab Apoſtolica Sede damnato, neque optaſſet, ut *ex inimicitiis talibus ad priſtinam concordiam* cum *Rufino* reverteretur; nulla enim ſocietas lucis & tenebrarum eſſe debet. Quare vel ex uno Sancto Auguſtino liquet, nunquam *Rufinum* fuiſſe damnatum, aut pro hæretico habitum, quod poſtea latius oſtendam. Interim reliqua Origenis ſcripta, a Rufino latine verſa, recenſere pergamus.

CAPUT VII.

I. *Origenis Homiliæ* XVII. *in* Geneſim *non a Hieronymo, ſed a* Rufino *latine verſæ*. II. *Tredecim in* Exodum, *& ſexdecim in* Leviticum. III. *Vigintiocto in* Numeros. IV. *Viginti ſex in* Joſue. V. *Novem in* Judices, *totidem in* Pſalmos, *una in librum I.* Regum, *& quatuor in* Cantica. VI. *Libri decem in* Paulli epiſtolam ad Romanos. VII. *Homiliæ dubiæ. Quæ ſunt in* Lucam, *non* Rufinus, *ſed Hieronymus vertit.*

I. QUandoquidem rei connexio a nobis poſtulat, ut reliquarum Origenis lucubrationum, quas *Rufinus*, amicis obſequuturus, Latio donavit, ſeriem, ab aliis hiſtoriæ literariæ ſcriptoribus, ferme neglectam, concinnemus, initium auſpicabimur ab Homiliis XVII. in Geneſim. Has una cum aliis *Ægidio Viterbienſi, divinorum verborum oratori excellenti, Ordinis eremitarum*, & poſtmodum S. R. E. Cardinali, ab ſe nuncupatas, primus omnium typis vulgavit Aldus Manutius ſenior cum hujuſmodi inſcriptione: *Origenis Homiliæ in Geneſim, Exodum, Leviticum, Numeros, Jeſum Nave, & librum Judicum, divo Hieronymo interprete. Venetiis A. D.* 1503. *in fol.* Editioni operam commodavit Monachus, qui nomen ſuum in præfatione reticuit, multum ſe debere profeſſus ſodali ſuo in cœnobio Patavino Sanctæ Juſtinæ, Hieronymo a Valentia Hiſpano. Hanc poſtea editionem iterum expreſſit *Bernardinus Benalius* Venetiis A. D. 1512. in folio. Idem monachus Sanctum Hieronymum univerſi Operis interpretem fecit, nimirum proptereaquod in in ſuis codicibus Mſs. unde illud eruit, pro *Rufino*, ab librariis *Hieronymum* ſcriptum reperiſſet, ut tanti viri auctoritate volumen acceptius evaderet. Monachus tamen dubitare videtur, an recte Hieronymo ea tranſlatio inſcribatur: *non dubitamus*, inquit, *tam auctorem, quam interpretem opus tam egregium abſque proœmio nequaquam edidiſſe, verum ſcriptorum incuria ad nos minime perveniſſe. Neque eo inficias tamen, inveniſſe quidem nos, nonnullis in exemplaribus neſcio quid, proœmii loco inſcriptum; nec auctore ſane (ut ego ſenſerim) nec interprete noſtro dignum. Verum calamus mihi temperandus eſt; potuit enim latinus in-*

RUFINUS. LIB.V. C.VII.

terpres e Græcis bonis (ut ait Comicus) latina facere non bona. Alium tamen prologi, atque alium operis interpretem exſtitiſſe manifeſtum eſt. Haudquaquam igitur viſum eſt nobis, pulcherrimo (ut ita dixerim) corpori alienum ſimul ac horridum præfigere caput, & prima libelli fronte deterruiſſe potius, quam allexiſſe lectorem. Quare monachus prologo illo, quem in codicibus Mſs. repererat, improvide prætermiſſo, omnium earundem Homiliarum Hieronymum interpretem fecit. Sed non ita credulus fuit Deſiderius Eraſmus, qui ſuæ editioni Operum Origenis hanc de Homiliis in Geneſim cenſuram adpoſuit: *Homilias in Geneſim vertit Rufinus, non Hieronymus. Præfatio reſecta eſt, quum nec Rufinus nec Hieronymus ſoleant quicquam edere ſine prologo. Rufinus autem graviſſima ſuſpicione premebatur quod eſſet Origeniſta; ſub hoc enim titulo Arianorum hæreſis conata eſt repullulaſcere. Itaque pro invidioſo nomine Rufini ſuppoſitum eſt gratioſum nomen Hieronymi. Hæ nimirum ſunt artes librariorum ſubmoventium quæ prima ſtatim fronte deterrent emptorem, & affingentium quæ poſſent allicere. Non mediocrem orexim habet auctoris celebritas. Simili fuco vulgus imponit incautis, pannum ex Anglia allatum mentiens, qui nunquam vidit Angliam, et pro Belnenſi vendentes vinum, quod juxta Lovanii mœnia natum eſt.* Ita de vero interprete optime quidem Eraſmus. De ipſo autem Opere ſic cenſet: *ſtilus multum habet perſpicuitatis, ſatiſque commode fluit; licet non uſquequaque purus; cui virtuti utinam fidem adjunxiſſet, quam ab interprete requirimus. At hac libertas, vel licentia potius, addendi, adimendi, mutandi, Rufinum clamat interpretem. Hanc licentiam fatetur uſurpaſſe ſe in Leviticum, in Epiſtolam ad Romanos, in Hiſtoriam Eccleſiaſticam. Quod porro opus ipſe tractavit unquam, quod non ad iſtum modum contaminarit?* Georgius Bullus in Defenſione Fidei Nicænæ Sect. II. cap. IX. §. 20. pagina 209. quando Rufinus id abſque lectoris monito nunquam præſtitit, hoc ipſum de quo culpatur, illi in ſinceri & probi hominis laudem vertit. Bulli verba hæc ſunt: *in vertendis quidem pleriſque Origenis libris multa de ſuo addidiſſe Rufinum conſtat; ſed quotieſcumque ea libertate uſus fuerit, de eo lectorem ſuum, prout hominem probum & veri amantem decebat, ipſe expreſſe monuit.* Gennadius in Catalogo cap. XVII. teſtatur, quicquid Origenis verſum eſt, id omne, præter ea quæ vertit Hieronymus, ab Rufino verſum fuiſſe. Hieronymus autem & ipſe in Catalogo, quem provecta ætate confecit, cap. CXXXV. dum quæ ex Origene verterat, nominatim recenſet, Homilias in Geneſim omnino ſilet; & tamen teſtatur, ſe adhuc juvenem Origenis quædam vertiſſe. Honorius utroque poſterior hoc ipſum loquitur in Catalogo lib. I. cap. CXXXVI. Verum *quid opus his argumentis*, inquit Eraſmus, *quum ipſe Rufinus in peroratione, quam adjecit Commentariis in Epiſtolam ad Romanos, profiteatur, ſe vertiſſe Origenem in Geneſim, Exodum, Leviticum, item in Jeſu Nave, & in Librum Judicum, quanvis non neſciam & illic ſuppoſitum Hieronymum, ſed nimis imprudenter, ut mox docebimus?* Ea

peroratio,

peroratio, adjecta commentariis in Paulli Epiſtolam ad Romanos, exſtat tomo II. Operum Origenis ex editione IV. Eraſmi per Grynæum adornata, pag. 634. Petrus Daniel Huetius in Origenianis libro III. cap. II. Sect. III. §. I. antiquo codici Bibliothecæ regiæ, in quo illa ipſa, de qua agimus, Homiliarum in Geneſim interpretatio, Hieronymo adſcribitur, omnem fidem merito abjudicat, eandemque poſt Eraſmum, & Gilbertum Genebrardum uni Rufino deberi agnoſcit, quandoquidem Rufinus in Prologo ſuper Homilias XXVIII. in Numeros, diſertim teſtatur, ſe tunc omnes Origenis Homilias in Pentateuchum, ſive in *legem Moyſi* vertiſſe, præter ſcriptas in Deuteronomium. Atqui *latinas babemus Homilias in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum interpretem auſit inficiari*, inquit Huetius? Hoc argumento utitur etiam Chiffletius in loco poſtmodum adducendo. Hinc merito Genebrardus Homilias in Geneſim & quas Origenes ſcripſit in *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros*, *Joſue*, *Judices*, ſub *Rufini* interpretis nomine inſeruit a pag. I. uſque ad pag. 221. ſuæ latinæ editioni Operum Origenis, quam ſub hoc titulo publici juris fecit: *Origenis Adamantii magni illius & vetuſti ſcripturarum interpretis, & ſecundi Eccleſiæ poſt Apoſtolos magiſtri Opera, quæ quidem proferri potuerunt omnia, doctiſſimorum virorum ſtudio jam olim tranſlata & recognita. Pariſiis apud Guillelmum Chaudiere A.D. 1574. in fol.* Hanc poſtea editionem ab aliis typographis recuſam adſpeximus. In *Appendice* tomi V. Operum Sancti Auguſtini editionis novæ Sermo IX. de Rebecca eſt Homilia X. *Origenis* in Geneſim a *Rufino* latine converſa.

II. Rationibus iiſdem evincitur, Origenis Homilias XIII. in Exodum, & XVI. in Leviticum, quæ jam dictas proxime ſequuntur in editione Grynæi tomo I. pag. 58. & 104. Rufini ſtudio fuiſſe latinitate donatas; nam & in Prologo Homiliarum in Numeros, ait, ſe omnia Origeniana, quæ in *lege ſcripta ſunt*, latina reddidiſſe; & in peroratione Homiliarum in Pauli Epiſtolam ad Romanos tomo II. pag. 634. luculenter affirmat, ſe *in Exodum* etiam id præſtitiſſe, & præcipue, inquit, *in his quæ in librum Levitici ab illo* (Origene) *quidem perorandi ſtilo dictata, a nobis vero explanandi ſpecie tranſlata ſunt*. Hoc idem pro Rufino ſentit Huetius in loco ſuperius indicato §. II. Fallitur ergo Sixtus Senenſis in libro IV. Bibliothecæ, has interpretationes Hieronymo tribuens. Eraſmus de tranſlatione Homiliarum in Leviticum hanc profert cenſuram, paullo aſperiorem: *fatetur* (Rufinus) *ſe has Homilias vertiſſe liberius, hoc eſt multa quæ dicit defuiſſe, de ſuo attexuiſſe. Ea temeritas tolerabilior eſt, quum nominatim indicat quid ſuſtulerit, quid adjecerit, quemadmodum fecit in Hiſtoria eccleſiaſtica, cui detraxit librum* IX. *& in ejus loco ſuas narrationes infulſit. At qui legit hoc opus & enarrationem epiſtolæ ad Romanos, incertus eſt, utrum legat Origenem, an Rufinum. Hac arte vir gloriæ cupidus putavit, ſe reperiſſe viam, qua vel invitis omnibus, tereretur manibus hominum*. Matthæus Petitdidierius tomo I. Animadverſionum in Bibliothecam Dupini pagius

RUFINUS. LIB. V. C. VII. gina 15. jure explodit Jo. Rodulphum Wetſtenium, perperam ſuſpicantem, in Homilia I. Origenis ſuper Leviticum ab Rufino aliquid immutatum, ubi diſſeritur de Hiſtoria Suſannæ. Origenis tamen commentarius in Matthæum, Græce adhuc ſuperſtes, eadem ferme exhibet, ac latina interpretatio Rufini. Me fugit, cur Labbeus tomo II. de Scriptoribus pag. 141. harum Homiliarum interpretem Hieronymum fecerit. Quam inquus *Rufino* heic, ut alias plerique hominum, ſit *Eraſmus*, argumento eſt ſingularis modeſtia, qua ubique de ſe ſuiſque *Rufinus* loquitur. Huetius §. III. pag. 245. quanquam & ipſe non bene habet *Rufinum de ſuo*, ut ait, *quicquid libitum eſt largientem*, tamen hoc illi deberi agnoſcit, quod *legitimo ſuo auctori reſtitutæ ſunt* (Homiliæ in Leviticum) *quæ inter Cyrilli opera falſo venditabantur*. Jodocus Clichtoveus has Homilias in Leviticum, a *Rufino* translatas, primus omnium in lib. XVI. digeſtas vulgavit Lutetiæ typis *Wolfgangi Hopylii* A. D. 1514. in folio, ex codice Corbejenſi deſcriptas, ſibique a Guillelmo Parvo Ordinis Prædicatorum, & Ludovici XII. Galliarum Regis a ſacris confeſſionibus, traditas. Hinc patet, quantopere fallatur Voſſius in Hiſtoria Pelagiana lib. II. parte I. Theſi VI. ubi *Cyrilli* eſſe hos commentarios in Leviticum putat, vel incerti auctoris. Cyrillo quoque perperam tribuuntur in Latinis ejuſdem Patris editionibus, & ſignanter in illa, quam accuravit Petrus Caniſius Coloniæ apud Melchiorem Noveſianum A. D. 1546. tomis duobus in folio, in quorum priori pag. 41. laudatæ Homiliæ repeririuntur; & in editione Cyrilli operum, latine facta Pariſiis apud Michaelem Sonnium A. D. 1573. in folio pag. 66. Harum codex MS. *Rufino interprete*, exſtitit Venetiis in Sancti Antonii Bibliotheca, ante aliquot annos (heu!) flammis abſumta. Conſulatur Tomaſinus in Bibliothecis Venetis pag. 10. Hinc Robertus Bellarminus, qui lib. IV. cap. XI. de Verbo Dei non auſus fuerat definire, an Homiliæ ad Origenem pertinerent, illas poſtea in Catalogo, abſque hæſitatione pro Origenianis agnovit. Quare Huetius merito carpit Heterodoxum quendam, inter Origenis ſuppoſiticia eas rejicientem; pluresque earundem collectiones fuiſſe ſtatuit, itaut Rufinianæ, ſint aliæ ab Homilia II. in Leviticum, cujus fragmentum exhibetur in Origenis Philocalia cap. I. Prologi vero Homiliarum in Exodum & in Leviticum interciderunt.

III. De translatione Homiliarum XXVIII. in *Numeros* nullum judicium profert *Eraſmus*; quare nos fugit, cuinam interpreti eaſdem tribuerit. *Rufino* tribuit Caſſiodorus, teſtis idoneus in Inſtitutione alibi memorata cap. I. ubi tamen XXX. eſſe teſtatur. Exſtant illæ ſine nomine interpretis to. I. pag. 182. ſed Aldus earundem juxta ac reliquarum interpretem facit Hieronymum. Prologi, ſeu præfationes *Rufini* in Geneſim, Exodum, Leviticum, & Numeros deſiderantur plane omnes in editionibus typis vulgatis, & etiam in codicibus calamo ſcriptis, niſi alicubi delitéſcant; librariis autem vitio vertendum quod evanuerint, ut nimirum Hieronymus earundem Homiliarum interpres pro Rufino facilius vendi-

Digitized by Google

venditaretur. *Ruſinum* porro ſingulis ſuis interpretationibus prologum præmiſiſſe, teſtatur Gennadius in Catalogo cap. XVII. Fraudi larvam Prologi detraxiſſent, quemadmodum ſane detraxit Prologus ille in Galliarum bibliothecis repertus, quo Rufinus *Donatum* quendam præfatur in ſuam illam translationem Homiliarum XXVIII. in Numeros, quam morti proximus in Sicilia confecit, unde ipſe una cum Melania, & ejus comitatu Rhegium Julii Gothorum flammis ardere ſpectabat. Eundem prologum ſecum ex codice Bigotiano communicatum, non ſemel appellat Huetius lib. II. cap. IV. Sect. I. §. XXII. lib. III. cap. II. Sect. I. §. II. Sect. II. §. I. Sect. III. §. I. & IV. Atqui ex eodem codice illum ediderat Henricus Valeſius in notis ad Hiſtoriam Euſebii lib. VI. cap. XXXVIII. & Petrus Franciſcus Chiffletius in Paulino illuſtrato Parte II. cap. XXV. qui tamen illum ex codicibus Divionenſi, Remenſi, Claravallenſi, Graonenſi, & Claramontano, ab ſe vulgatum, non *Urſacio*, ſed *Donato* inſcripſit, cui etiam inſcribitur in codice Vaticano Urbinate 144. Error a viris doctis Valeſio, Huetio, Labbeo, Noriſio, & Tillemontio nequaquam viſus, titulum codicis acephali occupavit hoc pacto. In *prologo* ipſo memoratur *Urſacius*, Rufini notarius, quem exſcriptor ob ſupinam inſcitiam ab eo nequaquam diſtinguens, quem *Ruſinus* ibidem alloquitur, *Urſacii* nomen initio *prologi* adpoſuit; nam etiam in codice 1405. Collegii Sancti Benedicti *Urſacio* inſcribitur, in Catalogo codicum MSS. Angliæ Parte II. pag. 136. *Pearſonius* in Vindiciis Ignatianis Parte I. cap. X. pag. 159. laudat codicem Cantabrigienſem, ubi ſic legebatur: *Incipit prologus --- Numerorum ad Urſacium*, reliquis vocibus manifeſte ob Rufini nomen exoſum abraſis. Verum in codicibus a Chiffletio laudatis (ſed non in *Vaticano*) prologus Rufinianus Hieronymo adſcribitur, perperam tamen, quippe Hieronymum procul hinc abfuiſſe, quum Alaricum Italiam depopularetur, contraquam de ſe auctor prologi affirmat, ſatis oſtendunt Hieronymi præfationes in Ezechielem lib. I. & III. ac præſertim epiſt. XCVI. alias XVI. ad Principiam, ubi cap. V. ſic loquitur: *dum hæc aguntur in Jebus, terribilis de Occidente rumor* AFFERTUR, *obſideri Romam, & auro ſalutem civium redimi*. Ergo prologus non eſt Hieronymi, procul abſentis, ſed Rufini præſentis, qui tunc A.D. 409. in Siciliam cum Piniano & ejus familia, in Orientem reverſurus, profugerat, de quo alibi. In codice etiam Bibliothecæ Jacobeæ to. II. Catalogi MSSrum Angliæ pag. 141. interpretatio Homiliarum in Numeros Rufino tribuitur. Hæc interpretatio extremus fuit Rufini labor quamquam nos ſeriem ipſam librorum ſequuti, heic in anteceſſum de ea loquimur. Huetius de illa appoſite hoc ſcribit §. IV. pagina 245. *ex prologo, quem præfixit Rufinus interpretationi ſuæ octo & viginti Homiliarum Origenis in Numeros, quæ ad hanc diem ſuperſunt, & ex ipſo etiam ſtilo, intelligitur, vehementer eos falli, quicumque alium interpretem aſſignant, quam Rufinum*. In eodem prologo hæc habet Rufinus: *quæcumque in Numerorum libro ſive Homiliatico ſtilo,*

ſive

RUFINUS. *ſive etiam ex his, quæ Excerpta appellantur, ſcripta reperimus, hæc*
ER. V. C. VII. *perurgente te* (*Donatum*, non *Urſacium*, alloquitur) *Romana, ut potuimus, voce ex diverſis in unum ordinem collecta digeſſimus*. Hinc Huetius notat, has Homilias undecumque collectas, cum ſcholiis ab Rufino permixtas: *quod*, inquit, *Rufino interprete dignum erat*. Itaque merito arguit Andream Rivetum, qui in ſuo Critico Sacro haſce Homilias non Origenis, ſed hominis Latini fœtum eſſe contendit, propterea quod in earum XII. diſcrimen notetur inter *excudere* & *excidere*, quæ tamen *Rufini interpretis munificentiæ accepta referenda ſunt*, inquit Huetius.

IV. Jam vero gradum faciamus ad Homilias XXVI. in Librum Joſue, ſeu Jeſu Nave, quæ exſtant apud Grynæum to. I. pag. 284. Lemma Prologi *ad Chromatium*, Hieronymo interpretationem tribuit; *ſed tam interpretatio, quam interpretationi præfixus prologus, prorſus Rufinum auctorem habent*, inquit Huetius. Eraſmus ejuſdem Operis translationem Rufino quidem adjudicat, ſed Hieronymi nomen & prologum, a Librariis conficta, audacter pronunciat. De primo non dubito, ſed in poſtremo falli Eraſmum pro certo habeo. Hoc priuſquam oſtendo, ejus verba recitabo: *Hic*, inquit Eraſmus, *crevit bibliopolarum audacia. In totius operis frontiſpicio ſat habebant pro Rufino Hieronymum ſupponere, revulſa præfatione; heic affixerunt præfationem, ſed adeo frigidam, adeoque ineptam, ut nullo certiore argumento poſſit perſuaderi, hæc ab Hieronymo non eſſe verſa. Homines ſuaves exiſtimarunt, neminem addubitaturum, poſteaquam ad Chromatium inſcripta eſſet præfatio, ad quem interdum ſcripſit Hieronymus*. Ceteris exſcribendis jam ſuperſedeo, poſtmodum enim ad Eraſmum redibo. Sed illius argumentis rejectis, alio abit Huetius in Origenianis lib. III. cap. II. ſect. III. §. V. pag. 246. translationis enim & *Prologi* auctorem facit *Rufinum*, ſed tamen viro probo impoſturæ crimen impingit, quaſi nimirum *doloſis artibus, quum ſe Origeniſmi vulgo ſuſpectum eſſe, proptereaque minus vendibiles merces ſuas intelligeret, fucum incautis lectoribus facere voluerit, & Hieronymi, adverſarii ſui, nomen præſcripſerit, quo eum quoque in Origeniſmi ſuſpicionem vocaret, a quo tam ſæpe doctrinæ hujus fuerat criminatus*. Addit, ſimili vafritie uſum in præfatione Commentariorum Origenis in epiſtolam ad Romanos. Hanc calumniam *Rufino* alibi etiam a viro docto affingi audiemus. Sed ſcriptor, cetera perſpicax, qui in *Eraſmo* damnat judicium præceps, ipſe plus æquo inanibus conjecturis indulget. Qui enim fieri potuit, ut *Chromatio* & *Hieronymo*, adhuc viventibus, *Rufinus* in luce hominum adeo putidam & ridiculam fraudem excogitaverit, ut ſub larva *Hieronymi* translationem Homiliarum Origenis, ab ſe publici juris factam, *Chromatio Aquilejenſi* Epiſcopo offerret, & tamen *Chromatius*, Hieronymus, & reliqui ejus neceſſarii, adeoque *Rufini* hoſtes, tam bardi & ſtupidi fuerint, ut tantam fraudem nequaquam olfecerint, nec palam ſuæ impudentiæ pœnas *Rufinum* dare compulerint? Levitatem conjecturæ penitus difflat *Gen-*

Gennadius in Catálogo cap. XVII. ubi omnes tranſlationes Homiliarum Origenis *Rufino* adſcribit, iis ſolis exceptis, quas vertit Hieronymus. Hæ autem, quæ notæ ſunt omnibus, ab ipſomet Hieronymo in Catalogo ſuo recenſentur, & ab Honorio lib. I. cap. CXXXVI. Quæ *Rufinum* interpretem habent, *ſuo prologo diſcernuntur*, inquit Gennadius, ſic *Rufinum* ſingulis ſuis interpretationibus *prologos* præmittere conſuevisſe aperte docens. Itaque interpretatio Homiliarum in *Joſue* ævo Gennadii *Rufini* nomine diſcernebatur. Non ergo *Rufinus* ſub Hieronymi adverſarii ſui perſona, illam obtruſit; ſed recentiores librarii, ut tanti nominis umbra mortales ludificarent, *Rufino*, qui ob ſimultatem cum Hieronymo male audiebat, expuncto, ipſum *Hieronymum* ſuppoſuerunt, tum in epigraphe, tum etiam in *prologo* ipſo, quum alias ab anterioribus libris Rufini nomen & *prologos* totos avulſiſſent. Neminem puto ignorare, *Chromatium* Hieronymo æque ac *Rufino* fuiſſe amicitia conjunctum: quod ex utriuſque Lucubrationibus patet, adeo ut magnus Antiſtes utriuſque animos non parum exulceratos in priſtinam concordiam redigere ſtuduerit. Quid ergo mirum, ſi *Rufinus* Homilias in *Joſue* celeberrimo patriæ ſuæ metropolitæ, ſuoque olim Fidei Chriſtianæ doctori nuncupavit, cui Euſebii Hiſtoriam, ab ſe in Latinum ſermonem converſam etiam nuncupaverat; ſiquidem *Rufinus* ad haſce Homilias convertendas, poſt Euſebii Hiſtoriam ab ſe tranſlatam, incubuiſſe poſtea dicemus. In Bibliotheca MS. Antonii Auguſtini, edita *Tarracone* apud *Philippum Mey* A. D. 1587. in 4°. codex 48. hoc lemmate recenſetur: *Origenis Alexandrini, qui & Adamantius, in Librum Joſue Homiliæ* XXVI. *Beato Hieronymo interprete, vel Rufino, ad Chromatium. Liber in membrana annorum* CCC. *& ultra, forma quadrati*. Verum ne quid præterire videamur, *Eraſmi* hac in re argumenta, ſingulatim perpenſa, recenſeamus. RUFINUS. LIB. V. C. VII.

1. Ait, *prologi* auctorem his verbis *Chromatium* affari: *O mi ſemper venerabilis Chromati*. Immo ſic: *O mi ſemper venerabilis pater Chromati*: quibus ferme verbis eundem alloquitur in *prologo* Hiſtoriæ Euſebii. Quare nihil abſurdius cenſura, quam heic exercet *Eraſmus*.

2. Totam præfationem talem eſſe, *ut cuivis operi poſſit aptari, ſententiamque ipſam ex Hieronymi ſcriptis ſublectam*, ab impoſtore *mira garrulitate dilatatam* falſum omnino eſt. Præfationes enim, *Rufini* ſcriptis præfixæ, nihil aliud ſunt, quam epiſtolæ familiares, quibus ad amicos tranſlationes ſuas mittit, quarum propterea tenor ex ipſis tranſlationibus, quas ſingulæ epiſtolæ comitantur, abunde colligitur, præcipue quum nobis deſint epiſtolæ, pro iiſdem tranſlationibus obtinendis, ad *Rufinum* ab amicis tranſmiſſæ. Quidnam vero *inepti*, *vulgaris*, & *ſtulti*, ut vocibus utar *Eraſmi*, verba hæc Rufiniani prologi continent: *quia ergo & tu, o mi ſemper venerabilis Pater Chromati, injungis & præcipis nobis, ut aliquid ad ædificationem & conſtructionem divini ta-*

Digitized by Google

 bernaculi ex Græcorum opibus & copiis conferamus, Oratiunculas XXVI. *in Jeſum Nave, quas ex tempore in Eccleſia peroravit Adamantius ſenex, ex Græco, latine tibi pro virium mearum parvitate diſſerui?* Quid gravius, quid religioſius, & rei aptius proferri poterat? At Rufinus *nullam adfert cauſſam* (urget Eraſmus) *cur hoc opus Origenis vertendum ſuſceperit*. Cauſſa eſt, ut *Chromatio*, id ab ſe poſtulanti, obſequeretur.

3. Eraſmus negat, Origenem *Oratiunculas ex tempore declamaſſe*. Hoc tamen ait *Rufinus*, hoc Huetius difertis rationibus evincit lib. III. ſect. II. cap. IV. §. IV. ubi cenſet, Origenis Homilias, partim meditate conſcriptas, partim *ex tempore* ab eo recitatas.

4. Reliqua cenſuræ pars, quam *Eraſmus* in prologi ſtilum pluribus inculcat, non tam probat, non eſſe Hieronymi, quam eſſe *Rufini*, qui ſemper de ſe modeſte ſentiens & loquens, fatetur identidem, ſe ad latine ſcribendum ob longam moram inter Græcos, *tricennali incuria* torpuiſſe. Itaque illum populari potius, quam exquiſito ſermone conſcriptas Lucubrationes ſuas edidiſſe conſpicimus. Audiamus extrema verba, quibus *prologo* ipſi finem imponit: *totum ergo hoc, de tuo judicio pendeat. Siquid ſane eſt, quod placere poteſt, hoc ſit auctoris, neque enim quæ aliis labore parta ſunt, diripere, & noſtræ laudi applicare juſtum putamus. Si vero vim ſenſuum oratio inculti ſermonis exaſperat, hoc vel mihi, vel (ut cum tua venia dixerim) tibi ipſi reputato, qui opus, quod eruditis debet injungi, expetis ab indoctis*. Non ſolum ergo interpretatio Homiliarum in Joſue ad *Rufinum* pertinet, in quo *Eraſmus* & *Huetius* æque conſentiunt; ſed etiam *prologus*: quod prior negat, alter ſic affirmat, quaſi *Rufinus* auctor eum fraudulenter Hieronymo ſuppoſuerit, ex Homilia XV. in Joſue pag. 315. *Rufino* interprete. Gratianus laciniam tranſtulit in Cauſſam XXXIII. Quæſt.I. cap.I. Porro ineptam *Eraſmi* cenſuram Magdeburgenſes Cent. III. cap. X. adhuc ineptiorem facturi, quod *Eraſmus* de *Rufini* prologo ſcribit, ipſi de Origenis Homiliis dictum prodiderunt, quaſi illas Eraſmus Origeni abjudicaſſet. Et tamen Centuriatorum ſententiam alii ejuſdem farinæ ſcriptores imprudenter amplexi ſunt. Sed quidpiam majus auſus eſt Jo: Dallæus lib.I. de ſcriptis Dionyſii cap. XLI. ubi Origenianas *Rufini* interpretationes conatur undequaque convellere, haud certe alia de cauſſa, niſi quia ſuorum dogmatum novitati eas ſæpe adverſari cognovit; ſed homo heterodoxus non aliud plerunque agit, quam ut illam ipſam licentiam ſe pandere jactet, qua *Rufinum* in vertendis Græcorum ſcriptis uſum inſimulat.

V. Nunc locus poſtulat, ut patefaciam, Homilias IX. in *Judices* tomo I. pag. 377. editionis Grynæi, de quibus Eraſmus penitus ſilet, *Rufinum* quoque interpretem habuiſſe. Id in peroratione explanationis in Epiſtolam ad Romanos pag. 634. ipſemet *Rufinus* diſertim teſtatur, & Huetius pariter animadvertit lib. III. cap. II. ſect. III. §. V. pag. 246. Hiſce

ce Homiliis librariorum nequitia *prologum* detractum, ut facilius Hieronymo ſupponerentur, pro certo habeo; ideoque magnam gratiam a nobis iniret, qui illum & ceteros omnes, idem infortunium paſſos, in antiquis codicibus expiſcaretur. Ceterum poſt Homilias in *Judices*, inter ſcripta Origenis reperiuntur Homiliæ IX. in Pſalterium Davidicum, nempe quinque in Pſalmum XXXVI. duæ in Pſalmum XXXVII. & duæ pariter in Pſalmum XXXVIII. Has a *Rufino* translatas, & cum prologo ad *Apronianum* directas, vulgavit Conſtantius Hierotheus cum aliis operibus Adamantii in Novum Teſtamentum, præmiſſa Apologia Jacobi Merlini pro Origene, *Venetiis apud Lazarum Soardum* A. D. 1516. in folio. Occurrunt ibidem poſt Homilias in Lucam fol. LXXXVII. exſtantque etiam in codice MS. Vaticano Urbinate 65. fol. 34. pag. 2. *Merlinus* Origenis Opera Latina in quatuor partes diviſa ediderat *Pariſiis* A. D. 1512. tomis duobus in folio: quæ editio ibidem poſtea recuſa fuit A. D. 1519. 1522. & 1530. Sed *Eraſmus*, qui Homilias eaſdem inſeruit to. I. pag. 440. editionis *Grynæi* anceps hæret in ſæpe memorata cenſura, num referant Origenis ingenium & phraſim, propiuſque accedere ad Chryſoſtomum putat, vel auctoris fuiſſe Latini, aut *Rufinum* interpretem, *more ſuo*, illas contaminaſſe. Hæc & alia ab *Eraſmo* ſuperbe & præpoſtere dicta, Huetius merito improbans lib. III. cap. I. ſect. III. §. VI. pag. 247. eundem criticæ ſuæ nimium permiſiſſe arbitratur, ubi de interprete ſcribit: *nec ipſe qui præfatur, profitetur, ſe has Homilias ſimpliciter vertiſſe, ut habebantur apud Græcos, nec illic exprimit nomen auctoris*. Sed *verum quidem eſt*, inquit Huetius, *ac meminiſſe debuerat Eraſmus, auctorum nomina operum initiis præſcribi ſolere, ac proinde præfantem Rufinum neceſſe non habuiſſe profiteri, has Homilias ſe ex Origene vertiſſe, quum id titulus clamaret*. Hæc Huetius, qui eo *futilius etiam cenſet argumentum petitum ex Peroratione, in qua nomen auctoris non expreſſit*. Rufinus de Operibus Origenis ab ſe latinitate donatis agebat, Origenem ipſum nominaverat; & Homiliarum ipſius in *Geneſim*, *Exodum*, & *Leviticum* mentionem fecerat. Addit poſtea: *illa, quæ in Jeſu Nave & Judicum librum, & in Pſalmos triceſimum ſextum, triceſimum ſeptimum, & triceſimum octavum, ſimpliciter expreſſimus, & invenimus*. Hinc non difficulter hæc opera perinde ac proxime laudata, ad Origenem pertinere intelligimus, cujus nomen ſingulis adponere ſupervacaneum ſane & moleſtum fuiſſet. Quod ſi hæc Origeniani nominis prætermiſſio dubium auctorem hic facit, cur *Eraſmus*, qui de auctore Homiliarum in *Pſalmos* dubitavit, de auctore quoque Homiliarum in librum *Judicum* neutiquam dubitavit? Par ſane erat utrobique dubitandi ratio, utrobique enim Origenis nomen omittitur. Ita ferme *Huetius*, & ante eum *Genebrardus* in Collectaneis de Vita Origenis cap. V. quæ ſuæ operum ejus Latinæ editioni præpoſuit, unde huc nonnulla in rem noſtram ſunt transferenda. Loquitur Genebrardus de cenſuris Eraſmi: *in iis*, ait, *ita ſuo ſtomacho indulſit more, ut in eo, modo majorem animad-*

RUFINUS. LIB. V. C. VII.

verſionem, modo firmius judicium merito poſſis requirere. Verbi gratia, cenſet Homilias in Pſal. 36. non eſſe Origenis. Quin & ubi annotaſſet, ſapere phraſim Chryſoſtomi, mox ſubjicit, ſe ſuſpicari eum, qui ſcripſit, fuiſſe latinum. Tu hæc, ſi potes, inter ſe conciliato, quum Chryſoſtomi locutio ſit Græciſſima. Deinde eſſe Origenis apparet, quia Homilia 2. de more invehitur in Valentinianos, & Homilia 3. locum Pauli I. *Corinth. 4. iiſdem verbis adfert, quibus Exodi Homilia 6. & Num. 4. pro conſuetudine perſtringit eos, qui hærebant in litera, neglecto ſpirituali ſenſu, eumque neceſſario ſtatuendum probat e verſu: non vidi juſtum derelictum, &c. adeout ad ſervandam verſiculi literariam veritatem, patet locutum de derelictione a rebus ſpiritualibus, non corporalibus. Et Homilia 3. nominat Valentinum,, Marcionem, & Baſilidem, contra quos in ceteris libris perpetuo fere luctatur. Denique phraſis & ſententia & mos Origenianus docent, temeraria fuiſse Eraſmi judicia; quod commemoro propter prurientes iſtorum hominum aures, qui protinus deſtruendum arbitrantur quod ab aliquo corroſum & morſum intellexerunt.* Hæc Genebrardus. Quare inani ſtudio Magdeburgenſes, Rohertus Cocus, & Guillelmus Perkinſius eaſdem Homilias ex genuinorum operum Origenis albo expungere, non verentur. Illarum interpretationem *Rufinus*, Aproniano *filio cariſſimo* gratificaturus ſe ſuſcepiſſe teſtatur in prologo, quem, quia brevis eſt, huc transferam ex tomo II. Origenis Operum pag. 439. editionis Grynæi: *Quoniam triceſimi ſexti, & triceſimi ſeptimi, & triceſimi octavi pſalmi expoſitio tota moralis eſt, inſtituta quædam vitæ emendatioris oſtendens, & nunc converſionis, ac pœnitentiæ, nunc purgationis & profectuum ſemitam docet, idcirco tibi eam Aproniane, fili chariſſime, in novem Oratiunculas, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digeſtam, in Latinum tranſtuli, ut intra unum codicem collectam haberet dictionem, quæ ad emendationem vel profectionem morum tota reſpiceret. Hoc ſane beneficii præſtabit hæc lectio, quod abſque labore lectoris intelligentia ejus in propatulo habeatur, quo ſcilicet vitæ ſimplicitas, ſenſu lucido, ac ſimplici ſermone doceatur: ex quo prophetiæ pervenire non ſolum ad viros, verum etiam ad religioſas fœminas poſſit, & excolere ſimplices mentes: ne forte religioſa filia mea, ſoror in Chriſto tua, ingrata ſit operi noſtro, ſi id ſemper laborioſum intellectui ſuo pro aſperitate ſentiat quæſtionum; quia nec corpus humanum ex ſolis potuiſſet nervis oſſibuſque conſtare, niſi eis divina providentia vel molliciem carnis intexuiſſet, vel blandimenta pinguedinis.* Huetius, & ex eo Natalis Alexander ſæculo III. cap. IV. Artic. II. *Rufinum*, exploſo Riveto, interpretem faciunt Homiliæ unicæ in Librum I. Regum, cujus etiam eſt verſio expoſitionis in Cantica Canticorum, teſte Caſſiodoro divinarum lectionum cap. V. ubi hæc leguntur: *in Cantica Canticorum duabus Homiliis expoſitionem Origenis idem Sanctus Hieronymus, latinæ linguæ multiplicator egregius, ſua nobis, ut conſuevit, probabili translatione proſpexit: quas item Rufinus, interpres eloquentiſſi-*

tiſſimus, *adjectis quibuſdam locis*, *uſque ad illud præceptum*, *quod* RUFINUS.
ait : *Capite nobis vulpes puſillas*, *exterminantes vineas*, *tribus li-* LIB.V.C.VII.
bris latinis explicavit. In editione *Grynæi* to. I. inchoantur pag. 356. & deſinunt pag. 492. quibus tamen deſunt prologi conſueti. *Rufinus* opus continuæ explanationis, & decem, quos vocant, *tomorum partes*, in Homilias IV. diſtribuit, de quibus loquitur etiam Pearſonius in Vindiciis Ignatianis Par. I. cap. IX. pag. CXI. Verum *Eraſmus* hujuſce lucubrationis nequaquam adſequutus auctorem, & eo minus interpretem, utrunque in unum conflat, putatque *hominem Latinum*, *& pulchre doctum ac bene diſertum*, non certe *Græcum*. *Quoniam autem is ob modeſtiam ſuum nomen apponere noluit*, *librarii præfixerunt nomen Ambroſii*. Ita *Eraſmus*, cui continuo adhæſerunt Magdeburgenſes Cent. III. cap. X. Guillelmus Perkinſius in ſuo Problemate, aliique mox nominandi. Tantum valet præconcepta opinio contra *Rufinum*, ut Eraſmus, ignorato harum Homiliarum interprete, opus ipſum euſque laudarit, ac ſi non a quoquam latine verſum, ſed ab latino homine integre compoſitum exiſtimaret. Sed eſſe Origenis, & ab *Rufino* latine redditum, ex Caſſiodoro locupletiſſimum teſtimonium produximus. *Rufinus* tamen de ſuo nonnulla addidit, unde Rivetus, Robertus Cocus, & id genus pſeudocritici Heterodoxi anſam arripuerunt hanc explanationem Origeni abjudicandi, perperam auctori tribuentes quod eſt interpretis. Formulas populares, & voces *Rufino* uſitatiſſimas, inde collegit *Huetius* lib. III. cap. II. ſect. III. §. VII. pag. 249. Ceterum Prologi *Rufini* eandem ob cauſſam, ob quam ceteri, interciderunt, velut ille in *Numeros*, pridem repertus, quem Latinæ editiones nunquam ante repræſentaverant. Rem firmat etiam vetus codex *Petri Pithoei*, ſic inſcriptus : *incipit Tractatus Origenis in Cantica Canticorum*, *a Rufino translatus in latinum*. Quare Johannes Martianeus librum ab ſe minus recte *incerto interpreti* adſcriptum, conjecit in tomum V. Operum Sancti Hieronymi pag. 603. Hæc quum ita ſe habeant, de nihilo eſt, quod in quibuſdam codicibus, Hieronymo & Ambroſio hæc lucubratio tribuitur, ut probe monet *Huetius*.

VI. Hucuſque ſermonem fecimus de ſcriptis Origenianis in Vetus Teſtamentum, quæ *Rufinus* ex Oriente in Italiam redux tulit & precibus amicorum, Latio donavit. Nunc de Origenianis lucubrationibus differendum ſupereſt, in Novo Teſtamento explanando verſantibus, quas *Rufinus* pariter latinas fecit, quanquam in vulgatis editionibus ſub alienis nominibus circumferuntur. Ex his primum locum obtinent tomi XV. Commentariorum in epiſtolam Sancti Paulli ad Romanos, quod opus in libros X. diviſum, *Rufinus* Heraclii impulſu latinæ linguæ donandum ſuſcepit quo tempore in vertendas Homilias incumbebat, quarum ſeriem amico obſecuturus, abrumpere debuit. Sic enim ait in Prologo : *volentem me parvo ſubvectum navigio oram tranquilli littoris ſtringere*, *&*

mi nuto

RUFINUS. LIB. V. C. VII.

minutos de Græcorum ſtagnis piſciculos legere, in altum, frater Heracli, laxare vela compellis, relictoque in libros x. opere, quod in transferendis Homiliis ſenis Adamantii habebam, ſuades, ut noſtra voce quindecim eius volumina, quibus epiſtolam Paulli ad Romanos diſſeruit, explicemus: in quibus ille dum ſectatur Apoſtoli ſenſum, in tam profundum pelagus effertur, ut metus ingens ſit illuc eum ſequi, ne magnitudine ſenſuum, velut immanitate opprimar undarum. Deinde nec illud adſpicis, quod tenuis mihi eſt ſpiritus ad implendam ejus tam magnificam dicendi tubam. Super omnes autem difficultates eſt, quod interpolati ſunt ipſi libri; deſunt enim fere apud omnium bibliothecas (incertum ſane quo caſu) aliquanta ex ipſo corpore volumina: & hæc adimplere in latino Opere, & integram conſequentiam dare, non eſt mei ingenii; ſed, ut tu credis, qui hæc exigis, muneris fortaſſe divini. Addis autem, nequid laboribus meis deſit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Græcus ſermo ad quadraginta fere, aut eo amplius millia verſuum produxit, abbreviem, & ad media, ſi fieri poteſt, ſpacia coarctem. Dura ſane imperia, & tanquam ab eo, qui pondus operis hujus ſcire nolit, impoſita. Aggrediar tamen, ſi forte orationibus tuis, quæ mihi, tanquam homini, impoſſibilia videntur, adſpirante Domino, poſſibilia fiant. Sed ipſum jam, ſi videtur, Origenem, qualiter præfationem ſuſcepti operis dirigat, audiamus. Hactenus *Rufinus*, cujus in hoc labore ſinceritatem ac bonam fidem laudat Tillemontius to. III. pag. 558. Vir pius diſertim fatetur, ſe in transferendis hiſce homiliis libertate uſum addendi, & lacunas de ſuo ſupplendi. *Theophilus Salodianus* ordinis Fratrum Obſervantium, ut vocant, de quo in ſcriptoribus Minorum ſilet Lucas Waddingus, Origenianum opus in Feſulani monaſterii bibliotheca *Hieronymi* interpretis nomine, cum blattis & tineis pugnans, ab ſe repertum, foras emiſit *Venetiis apud Simonem de Luere* A. D. 1506. *in folio*, nuncupavitque Alexandro Portenſi Vicetino, equeſtris ordinis viro, quaſi ob inventum theſaurum præ gaudio exſiliens. Iſtud poſtea opus ibidem recudit *Bernardinus Benalius* A. D. 1512. *in folio*, ſuæque Origenianorum operum collectioni tomo II. pag. 455. editionis *Grynæi*, inſeruit Eraſmus, *Hieronymi* quidem nomiue in fronte relicto, cui tamen in cenſura tomo I. præfixa, opus abjudicat, *Rufinum*que interpretem carpit. Sed ipſummet Eraſmum audire præſtat: *hic*, inquit, *Librarii magnifice perfricuere frontem & in præfatione & in peroratione, pro Rufino Hieronymum ſupponentes, hoc eſt vitrum pro gemma lectori obtrudere conantes, & hactenus ſane fefellerunt incautos; nam præfatio poterat utcunque videri Hieronymi; ſed in peroratione quaſi ſorices ſuo ſe produnt indicio.* Inde ex eadem peroratione ſubjungit quæ *Rufinum* auctorem patefaciunt, quanquam *Hieronymum* pro *Rufino* aſſutum gerunt. Hoc prodit codex Thuanus, cujus verba recitat Cotelerius in Judicio de libris Recognitionum Clementinarum inter opera Sanctorum Patrum, qui temporibus Apoſtoli-

cis

cis floruerunt pag. 484. editionis II. anni 1698. Ea verba huc libentius adferam, quod non uno in loco vulgatam editionem emendent: *poſt hoc ſane vocat nos opus, quod olim quidem injunctum eſt, ſed nunc a Beato Gaudentio epiſcopo vehementius perurgetur; Clementis ſcilicet Romani epiſcopi, Apoſtolorum comitis ac ſucceſſoris, de Recognitione libri, ut in latinum vertantur: in quo opere bene novi, quod laborem labor, multiplicata ſorte, ſuſcipiet. Satisfaciam ſane in eo amicis meis. Dabo titulo nomen meum, auctoris nihilominus vocabulo permanente, nam Rufini Clemens inſcribetur*. Mox ſubjungit, ſe ad cetera Origenis opera transferenda aggreſſurum: *quod ſi me Dominus implere permiſerit, redibimus ad illos, & ad tua deſideria, ut in Numerorum, & in Deuteronomii libros, Deo permittente, aliqua dicamus. Hæc enim ſolum vobis de Pentateucho vel de reliquis Apoſtoli Paulli epiſtolis, quæ poſſumus, Domino protegente debemus*. In margine hujus perorationis pag. 634. editionis *Grynæi* hoc monitum exſtat: *vel hinc colligi poteſt quos Origenis libros Rufinus latina civitate donaverit*. Recte quidem; omnia enim ab ſe verſa & vertenda, ſingulatim enumerat. *Rufinum* vero Clementis opus reapſe in Latinum vertiſſe alibi audiemus. Iterum ſic ſcribit Eraſmus: *hic locus erat eradendus, ſi voluiſſent nobis perſuadere, hujus operis interpretem eſſe Hieronymum; conſtat enim tum ex Gennadio, tum ex ipſius Rufini præfatione, quod Rufinus verterit Clementis Recognitionum libros, non Hieronymus, & ad hunc Gaudentium alius quoque ſcribit Rufinus. Nihil igitur agunt Librarii, toties inculcantes nomen Hieronymi, immo hæc inculcandi ſedulitas auget ſuſpicionem fuci*. Inde ex *Rufiniana* peroratione laciniam ab Librariis depravatam profert, in qua *Rufinus* loquitur, ſed ſub *Hieronymi* nomine, per falſarios affiсto. Hoc non animadverſo *Jo. Carolus Bovius* in præfatione ad *Clementis Conſtitutiones* Apoſtolicas latine editas *Venetiis apud Jordanum Ziletum* A. D. 1563. in 4.° & *Franciſcus Turrianus* in prolegomenis Græcis ad eaſdem Conſtitutiones, *Græce* editas, apud eundem typographum eodem anno & forma, pag. 7. ipſum *Hieronymum*, non alium, loqui reapſe crediderunt, & propterea caſtigantur a *Jacobo Uſſerio* in Diſſertatione de Ignatii epiſtolis cap. VII. Verba Pſeudo-Hieronymi, ſive *Rufini* hæc ſunt pag. 634. *ajunt enim mihi: in his quæ ſcribis, quoniam plurima tui operis habentur, da titulum nominis tui, & ſcribe: Hieronymi* (lege *Rufini*) *verbi gratia, in epiſtolam ad Romanos, explanationum libri*. Et poſt nonnulla: *ſatisfaciam ſane in eo amicis meis*. Reliqua jam adduxi. Sed *eſt & illud*, inquit Eraſmus, *nonnihil argumenti, quod in gratiam Urſacii, cujus juſſu ſuſcepit hunc laborem, vertit Regulam Baſilii, & in gratiam Gaudentii, cujus hic meminit, vertit Clementem*. Quod *Eraſmus* ait de *Urſacio*, eſt memoriæ lapſus in viro non ſemper accuratiſſimo. *Heraclio* enim, non *Urſacio* opus illud *Rufinus* inſcribit, qui neque *Urſacio*, ſed *Urſejo* Regulam Sancti Baſilii nuncupavit. *Urſacius* vero, ſive *Urſatius*, fuit *Rufini* notarius, ipſo teſte in Prologo Homilia-

miliarum in Numeros, quem, uti jam dixi, *Donati* nomine prænotavit. *Heraclium* tam prologus, quam peroratio, in univerſis editionibus exhibent, ne excepta quidem Eraſmica. Adſtipulantur codices manu exarati, Vaticanus Urbinas 62. fol. 96. & in Catalogo MSS. Angliæ to. I. pag. 68. codex 1247. Guillelmi Laudi, ubi recenſetur *epiſtola Rufini ad Heraclium*, quam a *prologo*, de quo loquimur, diverſam non credimus. Ut in pauca rem contraham, *Eraſmi* animadverſio hac in parte veriſſima eſt, neminem unquam objeciſſe Hieronymo, quod ea, quæ verterat, truncarit, inverterit, immutarit, & ex alieno opere ſuum fecerit: quod tamen *Rufinus* in loco ſuperius adducto, & per Librariorum fraudem Hieronymi perperam credito, ſibi objectum fuiſſe prodit. Sed *Eraſmus* hoc etiam animadvertere debuit, *Rufino* haud modicæ profecto laudi potius, quam malæ fidei, tribuendum videri, quod eum nequaquam puduerit, palam fateri, ſed id præſtitiſſe quotieſcumque id præſtitit; neque enim Romanos lectores vir probus fallere voluit, quaſi nimirum fidam & ſimplicem Græcorum interpretationem latinam iis venditaret, ſed, ut veracem & religioſum hominem decuit, eoſdem candide monuit, ſe ex Græcis Lucubrationibus, quæ alias per omnium manus tunc volitabant, quaſdam veluti decerptiones & compendia rogatu amicorum extraxiſſe. Neque profecto aliud quam *decerptiones* & *compendia* fuiſſe oportuit tot opera ex Græcorum ſcriptis raptim deducta, quæ in Italiam redux, decem annorum ſpacio cum Latinis populis communicavit præter alia, quæ illo eodem tempore de proprio conſcripſit. Quare hoc ipſum, quod *Rufino* a recentioribus criticis vitio vertitur, laudi vertendum eſt. Non debuit ergo *Eraſmus* ita eſcandeſcere, ubi *Rufinus* in peroratione Commentariorum in epiſtolam Paulli ad Romanos ingenue fatetur, *ſe Homilias Origenis in Geneſim, Exodum, & maxime in Leviticum ſic immutaſſe, ut quæ ille ædificandi ſtudio populariter dixit, ipſe explanandi ſpecie tranſtulerit*: quæ Eraſmus obelo ita percellit: *argute vero diſtinxit ædificationem ab explanatione, quaſi non explanatio ſpectet ædificationem auditorum*. Verba *Rufini* hæc ſunt in peroratione pag. 654. *Hactenus nobis in epiſtolam ad Romanos, prout potuimus, dictantibus, plurimo & labore & tempore deſudatum ſit; fateor namque, Heracli, frater amantiſſime, quod dum tuis deſideriis ſatisfacere cupio, oblitus ſum pene mandati, quo præcipitur: onus ſupra vires tuas ne levaveris: quanvis nobis nec in ceteris, quæ, te inſiſtente, immo potius penſum diurni operis exigente, in latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum ſupplere cupimus ea, quæ ab Origene in auditorio eccleſiæ extempore non tam explanationis, quam ædificationis intentione perorata ſunt, ſicut in Homiliis, ſive in Oratiunculis in Geneſim, & in Exodum fecimus, & præcipue in librum Levitici ab illo quidem perorandi ſtilo dictata, a nobis vero explanandi ſpecie translata ſunt: quem laborem adimplendi quæ deerant, idcirco ſuſcepimus, ne pulſatæ quæſtiones & relictæ, quod in Homiliatico dicendi*

genere

genere ab illo ſæpe fieri ſolet, latino lectori faſtidium generarent. Nam illa, quæ in Jeſu Nave, & in Judicum librum, & in XXXVI. XXXVII. & XXXVIII. *Pſalmum ſcripſimus, ſimpliciter expreſſimus, ut invenimus, & non multo cum labore tranſtulimus. Quanvis ergo & in ceteris, quæ ſupra diximus, laboratum nobis ſit in ſupplendis iis quæ omiſerat; in hoc tamen opere epiſtolæ ad Romanos pro his cauſſis, quas in præfatione comprehendimus, immenſus nobis & inæſtimabilis incubuit labor. Sed delectabit indulſiſſe laboribus, ſi modo, non ut in aliis experti ſumus, malevolæ mentes vigiliis noſtris contumelias reddant, ſi non ſtudia obtrectationibus, & labores remunerantur inſidiis. Novum quippe apud eos culpæ genus ſubimus. Ajunt enim mihi*. Reliqua ſuperius recitavi. Hucuſque *Rufinus*, qui profecto ob hujuſmodi verborum ſententiam ab immiti *Eraſmo* vapulare non debuit. Miror amplius, non ſolum *Eraſmum*, ſed, illi etiam adſtipulantem Huetium, virum ceteroquin ſumme laudandum, lib. III. cap. I. Sect. III. §. XV. pag. 253. in *Rufinum* iraſci, quod illud idem opus alibi decurtaverit, alibi etiam ſuppleverit. Et tamen *Rufinus* in prologo ad *Heraclium* diſertim affirmat, eos libros in codicibus Bibliothecarum, quos ipſe conſuluit, fuiſſe interpolatos, mutilatoſque: quæ eſt cauſſa, cur eoſdem ipſe contraxerit, atque ſuppleverit. Huc inſuper acceſſit votum *Heraclii* poſtulantis, ut *quindecim* volumina coarctans, in mediam partem redigeret. Et tamen *Eraſmus*, hoc ipſum addidiſſe, *impudentiſſimum* vocat. Neſcio quo pacto fieri potuerit, ut Johannes Martianæus hunc *Rufini prologum* ad *Heraclium* Hieronymi eſſe crediderit, cujus epiſtolis ab ſe novo ordine digeſtis illum inſeruit tomo IV. num. CVII. pag. 808. Tillemontius to. XII. pag. 308. hunc *Heraclium* minime diverſum ab *Heraclio Diacono* putavit, quem memorat Sanctus Hieronymus in epiſt. c. alias XXXIII. ad Caſtrucium. Verbis ipſis *Rufini*, quæ ſuperius jam dedi, candoris, pietatis, & modeſtiæ pleniſſimis, ſatis ſuperque *Eraſmi* cenſura refellitur, ut nihil interim dicam de *Huetio*, qui *Eraſmi* cenſuræ de ſuo addit, non quidem recentiores librarios, ſed *Rufinum* ipſum ſuam hanc interpretationem Origenianam Hieronymo ſuppoſuiſſe, dum *aſtu*, & *invidia*, ut ipſe ait, *ad declinandam facti invidiam* (*male quidem audiebat Origenis nomen*) *& in Hieronymum, a quo ſæpe Origeniſmi cauſſa exagitatus fuerat, refundendam, nomen ſuum non appoſuit, modeſtia factum ſimulans, quod malis artibus actum erat*. In his diluendis horas diutius non teram, quum hæc improvide ſcripta recitaſſe, eadem refutaſſe ſit, præcipue quando etiam antiqui codices Mſs. ſupra laudati, non *Hieronymi*, ſed *Rufini* interpretis nomen referunt: & *Caſſiodori* diſerta auctoritas cap. VIII. de Inſtitutione divinarum literarum his verbis nobis adſtipulatur: *epiſtolam ad Romanos Origenes viginti libris Græco ſermone declaravit: quos tamen ſupradictus* RUFINUS, *in decem libros redigens, adbuc copioſe tranſtulit in latinum*. Quid clarius adverſus Huetium dici poterat? Nihil omnino.

VII. Hactenus dicta oſtendunt, *Rufinum* inique proſcindi a recentioribus

ribus criticis, quando ei, de eccleſiaſticis literis apud Latinos præclare merito pro contumeliis gratiæ referendæ eſſent, propterea quod ejus potiſſimum cura & ſtudio poſt deperditas Origenianas pleraſque lucubrationes, Græce ſcriptas, illæ ſaltem, quas ipſe latinitate donavit, quaſi pauculæ ex magno naufragio ſuperſtites tabulæ ad nos pervenerint. Exſtant inſuper tomo II. Operum Origenis pag. 425. Homiliæ x. quas auctor editionis *Eraſmus*, ſe ex variis locis in unum collegiſſe teſtatur. In cenſura, quaſdam eſſe ait, *non Origenis, ſed hominis latini, reliquas a Rufino impudenter contaminatas*. Sed quænam ſint, neutiqnam prodit. Ex his I. II. IV. V. VI. VIII. & IX. ſunt in *Matthæum*, II. in *Johannem*, X. eſt de *Maria Magdalena*, VIII. eſt de *Epiphania Domini*. Ne quid prætermeam, Johannes Dallæus, & David Blondellus, *Rufinum* Origenis quoque Homiliarum in *Lucam* interpretem faciunt; ſed uterque refellitur a Pearſonio in Vindiciis Ignatianis Parte I. cap. IX. pag. 118. Illas enim vertit *Hieronymus*, quanquam in cod. 65. Vaticano Urbinate, *Rufino* tribuuntur. Huic rei fuſius immorari non opus eſt, quandoquidem Hieronymus translationem pro ſua agnoſcit, *Rufinus*, ut Hieronymianam, carpit; quod Pearſonio accurate obſervatum.

CAPUT VIII.

I. *Rufinus Baſilii Magni Homilias octo, & Gregorii Nazianzeni decem opuſcula ab ſe latine reddita*, Aproniano *inſcribit*. II. *Nonnulla de his Gregorianis lucubrationibus proferuntur*. III. *Rufinus Sixti etiam Pythagorici ſententias in latinum ſermonem translatas ad* Apronianum *mittit*, *Ayamæ ſorori donandas*. IV. *Sixti ætas, religio, & pretium apud antiquos*. V. *Rufinus ob Sixti translationem male habitus, non tamen ſuperſtes*. VI. *Cur Sixtinus liber a Gelaſio I. rejectus inter apocrypha. De eo variorum ſententiæ expoſitæ*. VII. *Sixti dicta a Græcis paſſim adducta. Etiam a Latinis*. VIII. *Ejus codices, atque editiones*.

I. R*Ufinus*, qui in Urbe degens, Origenis Homilias in Pſalmos, Aproniani rogatu, latinas fecerat, poſtmodum *Aquilejæ* conſtitutus, in aliorum etiam interpretationibus laboravit, ut ab eodem amiciſſimo viro gratiam iniret. In his primo loco memorantur Homiliæ VIII. Sancti Baſilii Cæſareenſis Epiſcopi, quas idem Rufinus libro XI. Hiſt. ſuæ Eccleſiaſticæ cap. IX. teſtatur, ſe in latinum vertiſſe: *ex quibus* (Gregorii & Baſilii monumentis) *nos* DENAS *ferme ſingulorum oratiunculas transfudimus in latinum. Baſilii præterea Inſtituta monachorum*. Ait *denas* FERME, quia *denas* quidem Nazianzeni, ſed Baſilii *octo* tantum orationes in latinum transfuderat. Labbeus in tomo II. de Scriptoribus Eccleſiaſticis pag. 310. & ex eo Caveus, generatim dumtaxat loquuti, *nonnulla a Rufino verſa in antiquis* Operum Baſilii & Nazianzeni *latinis editio-*

editionibus reperiri tradiderunt. Baſilii tamen, præter Regulam monachorum, ego nihil vulgatum ex Rufini verſione reperire potui. Sed Bibliotheca Vaticana membraneum codicem Urbinatem 67. mihi ſubminiſtravit, ubi fol. 201. Homiliæ VIII. Baſilianæ a Rufino converſæ cum Prologo ad Apronianum leguntur. Hæc poſtea Julianus Garnerius ex codicibus regio & Colbertino vulgavit Pariſiis A. D. 1722. cum Operibus Sancti Baſilii tomo II. pag. 713. Rufinus ad Apronianum in prologo hæc ſcribit: *aliqua in latinum verti* OLIM *popoſceras, Aproniane fili cariſſime: quod & ex parte aliqua feci in præſenti dum in urbe eſſem; ſed & nunc aliquantum addidi* OCTO *ergo beati Baſilii breves iſtos homeliticos tranſtuli libellos*. Procul ab Urbe hæc ſcripſit Rufinus, nempe in patria. *Octo* ergo, non *decem* Baſilii homilias, tranſtulit. Sæculis Rufino poſterioribus dum apud Latinos hæc Baſilii ſcripta laudantur, ea ex *Rufini* verſione laudari, minime dubito. Ita Origenem, Euſebium, Nicænos canones, Nazianzenum, Xyſtum, pariterque Baſilii Regulas, ex *Rufini* translationibus paſſim laudari, manifeſtum eſt. In nova editione Operum Sancti Auguſtini poſt initium tomi IV. exſtat Sancti Baſilii præfatio ad Commentarium in Pſalmos, olim Sancto Auguſtino attributa, quam novæ editionis auctores interpreti *Rufino* tranſcribunt, quod fieri video etiam in codice Bibliothecæ Thuanæ tom. II. pagina 456. Hæc eſt præfatio Homiliæ I. Sancti Baſilii, a Rufino latine translata: eam piæ memoriæ Cardinalis Thomaſius præpoſuit utrique Pſalterio editionis I. & II. pag. XI. & XLIII.

Poſt Baſilium proxime accedit *Gregorius Nazianzenus*. Hujus *opuſcula* ab ſe latinitate donata, *Rufinus* Aproniano ſuo pariter nuncupavit, qui eorum interpretationem ab amico, *Aquilejam* abeunte, flagitaverat, ipſo *Rufino* teſte in epiſtola, quæ Apologeticum præit, ubi ſic *Apronianum* alloquitur: *proficiſcenti mihi ex Urbe magnopere injungebas, fili cariſſime, ut tibi, abſens quoque, aliquid operis impenderem, nec nos a conſuetis ſtudiis neceſſitas meæ profectionis inhiberet. Petebas Gregorium Nazianzenum tibi in latinum verti*. Ita *Rufinus*, qui in Hiſtoria *denas* Gregorii *oratiunculas*, ut jam dixi, ſe in latinum ſermonem transfudiſſe memoravit. Has Johannes Adelphus Mulingus edidit Argentinæ A. D. 1508. hoc titulo prænotatas: *Hi ſunt in hoc codice libelli* X. *divi Gregorii Nazianzeni*.

1. *Apologeticus liber I.*
2. *De Epiphaniis, ſive natali Domini.*
3. *De luminibus, quod eſt ſecundis epiphaniis.*
4. *De Fide liber I.*
5. *De Nicæna Fide, de Pentecoſte & Spiritu Sancto.*
6. *De ſemetipſo ex agro reverſo.*
7. *De dictis Hieremiæ, præſente Imperatore.*
8. *De reconciliatione & unitate monachorum.*
9. *De grandinis vaſtatione.*

RUFINUS. LIB.V. C.VIII. 10. *De Arianis, quod non liceat ſemper & publice de Deo contendere.*

Hi libelli, ſeu potius orationes, in tomo I. Operum Nazianzeni editionis Pariſienſis G. L. anni 1630. apud Carolum Morellum, ſunt I. XII. XV. XVII. XXVIII. XXXIII. XXXVIII. XXXIX. XLIV. & L. pag. I. 190. 224. 265. 472. 529. 613. 624. 705. 727. 736. non tamen Rufino, ſed Jacobo Billio interprete. Ex his falli conſtat Julianum Garnerium in præfatione tomi II. operum Sancti Baſilii pag. LXXXVII. ubi ait: *bodie neque in impreſſis neque in veteribus libris plus ſeptem aut octo* exſtare Nazianzeni Orationes, a Rufino converſas. In fine editionis Argentinenſis hæc proſtant. *Explicit liber B. Gregorii Nazianzeni, translatus a quodam Rufino, impreſſus Argentinæ per Johannem Knoblouch anno Domini MDVIII. in* 4°. Editionis auctor *Adelphus* librum dicat Georgio Bohem, Moguntinæ, & Johanni Flamingo, Boppardienſis eccleſiarum presbyteris, quibus palam facit, ſe Johanni Franciſco Pico, Mirandulæ Comiti, neceſſitudine junctum, ſeque ſcripta *Rufini* in lucem ferre, ne tandem pereant. Labbeus, ut vidimus, nihil de hac *Rufini* editione ſpeciatim promit, ſed nec de altera, quam cum aliis Nazianzeni operibus ex interpretatione *Petri Moſellani*, & *Bilibaldi Pirckeimeri*, dedit Lipſia A. D. 1522. in 8°. Hic nos moratur *Petrus Franciſcus Chiffletius*, qui in Vindiciis Vigilii Tapſenſis pag. 57. *quartum* libellum *de Fide*, tantum latine ſuperſtitem, Nazianzeno abjudicat; qua in re ſuffragatorem adſciſcit Fridericum Morellum tomo I. Operum Nazianzeni editionis Pariſienſis A. D. 1609. in notis ad Orationem XLIX. pag. 726. ubi Morello neutra oratio, de *Fide*, & *Nicæna Fide* Gregorii fœtus videtur; at *neque ullius auctoris Græci, ſed Latini, tametſi antiqui*, propterea quod ſcripturarum verſionem Italam ex Græca LXX. interpretum expreſſam citet. Andreas Rivetus cenſuram Morello ſuffuratus pro ſua venditavit cap. XXI. libri III. Critici Sacri. Hæc ferme ſunt, quæ Chiffletio, licet codicum MSS. auctoritate veterumque teſtimoniis deſtituto, facile perſuaſerunt, neutrum opus, de *Fide* & *Nicæna Fide* ad Gregorium pertinere. Immo hinc factum putavit, ut in codice Divionenſi, qui Gregorii libros a *Rufino* verſos complectitur, *prologus* ad *Apronianum* uni Apologetico præfigeretur: quem *prologum* Chiffletius ex eodem codice edidit. Hæc tamen ratio viri docti haud magni fit. Univerſis enim Gregorianis opuſculis ab *Rufino* translatis, ſimulque compactis, unicum, non plures prologos præfigi decuit. Hoc recte animadvertit Theophilus Raynaudus de Malis & bonis libris Partit. I. Erotem. x. tomo. XI. operum pag. 269. col. 2. ubi tamen hunc librum de Fide Gregorio Nyſſeno, quaſi ex Caſſiodoro, falſo adjudicat. Ad hæc in eodem Rufini prologo, qui Apologetico, opuſculorum primo, præponitur, non unus Apologeticus, ſed generatim Gregorii ſcripta memorantur: *petebas, Gregorium Nazianzenum tibi in latinum verti*, inquit in principio *Rufinus*. In fine vero: *hunc ergo* (Gregorium)

rium) *abſque ullo prorſus lege ſcrupulo*. Qui *Gregorium* nobis dare ſe profitetur, non unum ejus *Apologeticum*, ſed & alia opera ſub uno & eodem prologo nobis dare dicendus eſt. Quare licet Gennadius in Catalogo cap. XVII. generatim tantum affirmet, Rufinum *Gregorii Nazianzeni eloquentiſſimi hominis ſcripta latinis* dediſſe; facile tamen eſt definire, quænam opera dederit; ſcilicet ea omnia, quæ in editione Argentinenſi eidem prologo ſubjiciuntur. Hæc enim *denario* numero, quem ipſemet, *Rufinus* in Hiſtoria expreſſit, egregie reſpondent. Diſertum teſtimonium *Rufini* præ omnibus codicibus MSS. nedum Nicolai Fabri & Divionenſi, habendum eſt, in quibus, teſte Chiffletio, *quartus* & *quintus* abeſt Gregorii libellus de *Fide*, ac de *Fide Nicæna*, ita ut *octo* ibi, non *deni* ſint libelli, *Rufini* interpretis nomen præferentes. Hi vero in editione Morelliana ſunt *octo* Orationes eo, qui ſubſequitur, ordine I. XXXVIII. XXXIX. XLIV. XVII. XII. XV. XXVIII. Libellum de *Fide Nicæna* Jacobus Uſſerius in Diatriba de Romanæ Eccleſiæ ſymbolo pag. 30. ait, ab aliquibus Athanaſio tribui, & quamvis in Nazianzeni Operum collectionibus MSS. *Rufino* interprete, recenſeatur, unam tamen a Patricio Junio ſibi oſtenſam, in qua illud opuſculum deerat, quod Uſſerius propterea factum putat, quod neque a Gregorio ſcriptum, neque a *Rufino* Latine verſum fuiſſet. In Bibliotheca Paſſionea exſtant Opera Sancti Gregorii Nazianzeni, Latine tantum, *Baſileæ* edita apud *Jo: Hervagium* A. D. 1555. in folio cum notulis MSS. *Latini Latinii*, qui pag. 392. ad oram tractatus *de Fide*, *Rufino* interprete, ita ſcripſit: *hæc quæ ante epiſtolas, adjecta ex Rufino ſunt, in Græcis codicibus non legimus hodie, ideſt in excuſis ante annum* 1550. Notula videtur amplecti etiam tractatum *de Fide Nicæna*, *Rufino* interprete, exſtantem pag. 403. quem Nazianzeni epiſtolæ ſubſequuntur. Sed magni non refert, hoſce libellos Græce ſcriptos non reperiri, ut eos Gregorio abjudicemus; multa enim a *Rufino*, aliiſque Latine expreſſa reperiuntur, quorum tamen codices Græci nuſquam ſuperſunt. Ejuſdem ponderis eſt quod opponitur, in quibuſdam codicibus plures, in aliis pauciores *Rufinianos* Gregorii libellos exſtare; ſufficit enim in aliquibus omnes exſtare, *denos* nimirum, totidemque exſtitiſſe in codice, quo *Adelphus* ſuam editionem expreſſit. *Rufinus* loca Sacræ Scripturæ ex LXX. Interpretum editione, tunc omnium manibus trita, non ex vulgata Hieronymi, quam reprehenderat, in translationibus ſuis uſus eſt. Sic enim Græci LXXviralí Bibliorum verſione utebantur; eorumdem etiam Latinos interpretes LXXvirali verſione uti docuit. Hoc ergo, quod Morellius contra *Rufinianam* verſionem adduxit, pro eadem facit.

II. Hæ *Rufini* verſiones apud Occidentales tanti fuerunt, ut ex illis teſtimonia paſſim adducerentur. In horariis Eccleſiæ precibus die feſto in honorem Sanctiſſimæ Trinitatis Lectiones II. tertii Nocturni ex libello *de Fide* hoc titulo recitantur. *Homilia Sancti Gregorii Nazianzeni in tractatu de Fide*. Hic idem tractatus, quem ſub *Gregorii Orientalis*

no-

RUFINUS. LIB. V. C. VIII. nomine laudat Auguſtinus Epiſt. CXLVIII. alias CXI. cap. II. §. 10. in univerſis Operum Sancti Ambroſii editionibus, atque etiam in codicibus MSS. nonnullis, ſub ejus nomine latuit, hac epigraphe inſignis: *de Fide orthodoxa contra Arianos, alias de Filii divinitate & conſubſtantialitate*. Hoc movit novæ editionis auctores, ut in Appendice tomi II. pag. 343. opuſculum *Rufino* interpreti adſcribendum non diffiterentur, avulſumque ex illa fragmentum, quod irrepſit in opera Sancti Hilarii, adſutum libro de Patris & Filii divinitate pag. 1174. editionis novæ, interque ſermones Sancto Auguſtino adſcriptos, illi, qui nunc eſt CXIII. in Appendice Operum editionis novæ tomo V. Parte II. pag. 206. At Godefridus Hermannus in elucidationibus ad Vitam Sancti Ambroſii pag. 30. & Queſnellus in Diſſert. XIV. §. VII. ad Leonem Magnum, Gregorio Bætico opuſculum *de Fide* adſcribunt. Contra Caſpar Barthius in Adverſariis lib. XIII. cap. VIII. alium Bætici librum facit, pridem editum, & a Fauſtino quopiam interpolatum. Sed de hoc jam ſatis. Nunc ad reliqua progrediar. Leo Magnus in Epiſt. CXXXIV. alias XCVII. ad Leonem Auguſtum cap. IX. ex verſione *Rufini* libellum II. Gregorii Nazianzeni laudavit, nempe Homiliam ſive orationem XXXVIII. *de Epiphania*, alias *de Nativitate*: cujus laciniam ex eodem interprete adfert Vigilius Tapſenſis lib. V. contra Eutychetem cap. XXIII. pag. 79. Hinc facile adducor, ut credam, Gelaſium Pontificem A. D. 494. in Concilio Romano *opuſcula Gregoriana* ex verſione *Rufini* indicaſſe, dum ea in *Decreto* de Libris Sanctorum Patrum recipiendis deſignavit his verbis: *item opuſcula Beati Gregorii Nazianzeni Epiſcopi*. Nazianzenus plurima ſcripſit. Gelaſii tamen ætate apud Latinos *opuſcula* X. a *Rufino* converſa circumferebantur. Quare Gelaſius *opuſculorum* appellatione hæc una indicavit, paullo ante a Leone ejus deceſſore laudata. *Rufini* vero magna laus eſt, ejus latinam verſionem a Summo Pontifice in Concilio Romano probatam fuiſſe. De *Rufini* Gregorianis voluminibus MSS. aliqua etiam proferamus. Vaticani codices 4259. & 5259. exhibent opuſculum ſeu Librum II. Gregorianum *Rufino* interprete. Is eſt de Natali Domini. Urbinas 72. Apologeticum una cum prologo ceteriſque opuſculis comprehendit, non tamen de *Nicæna Fide deque Arianis*. Palatinus 566. Apologeticum quoque cum prologo. Hic libellus etiam ſervatur in Bibliotheca Sanctæ Crucis in Agro Seſſoriano poſt regulam paſtoralem Sancti Gregorii cod. 109. Exſtat pariter in Bibliotheca Bodlejana inter MSS. Jo: Seldeni num. 3423. In codice Norvicenſi 9333. cetera opuſcula ſub *prologo* ad *Apronianum* habentur. Hæc didici ex Catalogo MSS. ejuſdem Bibliothecæ. Philippus Labbeus in Bibliotheca minori, ſupplemento VIII. pag. 274. ait, in codice regio 313. haberi aliquot Gregorii orationes ex verſione *Rufini*. Rufiniana Nazianzeni Opera MSS. in folio nuper exſtabant in Bibliotheca Baluziana, ex ejus Catalogo tomo II. pag. 24. Poſtmodum tranſierunt in regiam.

III. Præter libros hactenus recenſitos, *Rufinus Sixti* etiam Pytha-

go-

gorici *ſententias*, ab ſe latine redditas, Aproniano inſcripſit, ſorori donandas, quam æque ac Apronianum, ad Chriſtianam religionem ipſe converterat. *Rufinus* enim in prologo *filiam* ſuam vocat, cujus nomen, quod in vulgatis editionibus deeſt, prodit auctor libri de Vitis philoſophorum cap. cx. ubi *Ayamam* vocat. Quare in prologo Rufini interpretis pro *religioſa filia mea*, legi debet: *religioſa filia Ayama*. Sed prologum ipſum ex editione B. Rhenani ſubjiciamus. RUFINUS. LIB. V. C. VIII.

Rufinus Aproniano ſuo S. P. D.

Scio quia ſicut grex ad vocem proprii paſtoris libenter accurrit, ita & religioſus auditor vernaculi doctoris admonitionibus gaudet. Quia ergo, cariſſime fili Aproniane, religioſa filia mea (lege *Ayama*) *ſoror jam in Chriſto tua, popoſcerat me, ut ei aliquid, quod legeret, tale componerem, ubi neque laboraret in intelligendo; aperto & ſatis plano ſermone Sixtum in Latinum verti: quem Sixtum ipſum eſſe tradunt, qui apud vos idem in Urbe Romana Sixtus vocatur, epiſcopi & martyris gloria decoratus. Hunc ergo quum legerit, inveniet tam brevem, ut videat ſingulis verſibus ingentes explicari ſenſus; tam vehementem, ut verſus ſententia ad totius poſſit perfectionem vitæ ſufficere; tam manifeſtum, ut nec aſſiſtens quidem legenti puellæ, exſpertem ſe intellectus eſſe cauſſetur; omne autem opus ita breve, ut de manu ejus nunquam poſſit recedere, totus hic liber ibi priſtini alicujus pretioſi obtinent Anuli locum. Et revera æquum videtur, ut cui pro verbo Dei terrena ornamenta ſorduerant, nunc a nobis ad vicem verbi & ſapientiæ monilibus adornetur. Hunc ergo interim habe in manibus pro Anulo. Liber paullo poſt vero in theſaurum proficiens, totus ſervetur in corde, ſermones diſciplinæ & bonorum actuum communionis de intimo ſuggeſturus arcano. Addidi & electa quædam religioſi parentis ad filium, ſed breve totum, ut merito omne opuſculum, vel Enchiridion Græce, vel Latine Anulus appelletur. Vale.*

Thomas Gale, qui hunc Sixti *Anulum*, ſive *Enchiridion* (opus enim utroque modo inſcriptum habetur) inſeruit opuſculis mythologicis, phyſicis, atque ethicis ab ſe *Cantabrigiæ* editis apud *Jo: Hayes* A.D. 1671. in octavo, & poſtmodum elegantius *Amſtelodami apud Henricum Vvetſtenium* A. D. 1688. in octavo. In his tamen, aliiſque editionibus, hoc per indiligentiam in ſtudioſorum commodum peccatum eſt, quod ſententiæ numeris ad oram poſitis diſtinctæ non ſunt: quas Margarinus Bigneus ad editionem Ludovici Hilleſſemii recte diſtinxerat tomo III. Bibliothecæ Patrum editionis I. Pariſienſis anni 1575. Rufini prologus, apud Galeum & alibi paſſim, deſideratus: quod & aliis non paucis ejuſdem Rufini prologis pariter contigit, ob ejus nomen, ab Hieronymo in invidiam adductum, avulſis, totus exſtat in prima *Anuli* editione,

tione, quam *Symphorianus Champerius* adjunxit libro ſuo de *Quadruplici vita*, *Lugduni apud Jannot de Campis* A. D. 1507. in 4.° Idem Champerius Sixtum dicans Philiberto Naturello, mirari ſe ait, librum eximium *a nemine Gallorum* ante, quod ſciret, impreſſum. Hanc editionem ignoraſſe videtur *Beatus Rhenanus*, qui una cum aliis antiquis auctoribus idem opus hac inſcriptione vulgavit: *Æneæ Platonici Chriſtiani de immortalitate animæ, deque corporum reſurrectione Dialogus aureus, qui Theophraſtus inſcibitur, Ambroſio Camaldulenſi interprete.*

Athenagoras Athenienſis de reſurrectione, Marſilio Ficino interprete.

Xyſti Pythagorici ſententiæ, Rufino interprete.

Baſileæ apud Johannem Frobenium 1516. *in* 4.° Rhenanus in epiſtola ad Paullum Volzium, inque altera, qua præfatur in *Xyſtum*, ait, hujus ſententias *ad antiquum exemplar, quod apud Divam Fidem Seleſtadii habetur*, ab ſe recognitas. Ceterum utraque editio, *Champerii* & *Rhenani* inter ſe conferri merentur, alicubi enim diſcrepant, & præſertim in *prologo*: quem ſibi minime viſum ait Tillemontius to. XII. cap. CXXIX. *Blondellus* autem in Pſeudo-Iſidoro pag. 58. negat, hodie reperiri. Nam deſideratur in omnibus Patrum Bibliothecis, quibus Xyſti liber inſeritur; tomo III. editionis I. paullo ante memoratæ, tomo V. editionum Pariſienſium A. D. 1589. 1609. 1624. 1634. 1644. 1654. tomo III. editionis Colonienſis A. D. 1618. & denique tomo etiam III. ultimæ Lugdunenſis A. D. 1677.

IV. Galeus de hoc *Xyſto, Sixto*, vel *Sexto*, aut *Sextio* (tot enim modis inſcribitur) erudite diſſerit in præfatione ad opuſcula mythologica; ſed cum aliis homonymis illum conflare videtur, vel ſaltem ab aliis non bene diſtinguere. Nam hic noſter, ut literarum fama jam notus, a Cicerone laudari non potuit in lib. II. de Finibus: quem Euſebius in Chronico anno dumtaxat Abrahami 2016. Olympiade CXCIV. floruiſſe tradit his verbis. *Xyſtus Pythagoricus philoſophus agnoſcitur*, ſive *clarus habetur*. Sic proſtat in editionibus Mombritii, Sichardi, Pontaci, & Scaligeri: eſtque phraſis Hieronymi interpretis, Olympiade LXI. *Anacreon Lyricus poeta agnoſcitur*. Olymp. LXXVI. *Æſchylus ſcriptor tragœdiarum agnoſcitur*. Olymp. LXXIV *Diagoras agnoſcitur*. Olympiade LXXVII. *Herodotus hiſtoriarum ſcriptor agnoſcitur*, Olymp. LXXX. *Ezras Sacerdos apud Ebræos inſignis agnoſcitur*. Olymp. LXXXI. *Ariſtarchus tragœdiographus agnoſcitur*. Sexcenta hujuſmodi exempla paſſim offendimus. Ad hæc nobis adſtipulatur Marianus Scotus, apud quem in Chronico Ætate VI. cap. XXII. anno Auguſti XLII. Chriſti I. hæc legimus: *Sextius Pythagoricus philoſophus claruit*. Fruſtra ergo *Nicolaus Faber* in notis ad Senecæ præfationem libri II. Controverſiarum, *naſcitur* pro *agnoſcitur* in Chronico Euſebii legendum affirmat, ut nimirum de filio, non de patre Euſebius loqui intelligatur. Annus ille, in Chronico expreſſus, fuit V. C. 753. Auguſti XLIII. & primo Chriſti Do-

ſti Domini, ſecundum Euſebium, cujus epocha, ut alibi dixi, Diony- RUFINUS.
ſianam biennio antevertit. Euſebio inhærens Auctor de Vitis philoſo- LIB.V. C.VIII.
phorum cap. CX. *Xyſtum* tradit, *temporibus Octaviani Imperatoris* cla-
ruiſſe. At Cicero C. Vibio Panſa & A. Hirtio Coſs. interfectus eſt anno
V. C. 711. Olympiade CLXXXIV. annoſque XLIII. priuſquam Sextus *agno-
ſceretur*, & clarere cœpiſſet. Nicolaus Faber in loco ſupra indicato hunc
Sextum, de quo Euſebius loquitur, filium facit alterius Sexti, a Seneca
ſæpe laudati, & præſertim epiſt. XCVIII. hiſce verbis: *honores repulit
pater Sextius, qui natus, ut Rempublicam deberet capeſſere, latum cla-
vum, divo Julio dante, non recepit*, liberius nempe philoſophiæ vaca-
turus. Julius Cæſar confoditur anno XLIV. ante æram Chriſtianam
V. C. 710. Ergo *Sextius* pater ad illud tempus Senatoriam dignitatem
reſpuit; cui XX. annorum ætatem præfinit Carolus Sigonius lib. I. cap. I.
de Antiquo jure civium Romanorum. Quare nihil impedit, quominus
Sextus pater is fuerit, qui apud Euſebium poſt annos XL. Pythagoricæ
philoſophiæ gloria inſignis, floruit ſub Auguſto. Illi has laudes aptari
ſtatim videbimus. Seneca epiſt. LXIV. gnomicum illud ſuum dicendi ge-
nus ex noſtro ſe hauſiſſe ingenue fatetur. Nec de hoc dubitat Scaliger
num. 2017. Verba Senecæ, licet pluſcula, adducere non gravabor: *le-
ctus eſt liber Q. Sextii* PATRIS, *magni, ſiquid mihi credis, viri, &, li-
cet negent Stoici. Quantum in illo, Dii boni, vigoris! Quantum ani-
mi! Hoc non in omnibus philoſophis invenies. Quorundam ſcripta cla-
rum habent tantum nomen. Cetera exſanguia ſunt. Suſtituunt, diſpu-
tant, cavillantur, non faciunt animum, quia non habent. Quum
legeris Sextium, dices: vivit, viget, liber eſt, ſupra hominem eſt, di-
mittit me plenum ingentis fiduciæ. Nam hoc Sextius habet, quod &
beatæ tibi vitæ oſtendet magnitudinem, & deſperationem ejus non faciet.*
Ubi Seneca *patris* appellatione *Sextium* diſtinguit, ne *Sextium filium* ei-
dem admiſceat, quidni utrumque ſuo ævo florere demonſtrat? Librum
certe *Sextii*, quem legerat, *novum*, & non adeo veterem, ſed tunc
recens editum fuiſſe innuit. Rurſus epiſt. LIX. *Sextium ecce quum maxi-
me lego, virum acrem Græcis verbis, Romanis moribus philoſophantem.*
Hæc de *Sextio* Philoſophus Cordubenſis: qui conſuli etiam poteſt in li-
bro II. de Ira cap. XXXVI. & lib. III. cap. XXXV. ubi ex eodem *Sextio* pro-
fert hanc gnomen: *ſpeculum iratis profuit adſpexiſſe*. Anne *Sextus*
noſter dicendus qui primus omnium quadraturam circuli demonſtravit,
teſte Simplicio ad Prædicamenta Ariſtotelis pag.94. editionis Græcæ Ba-
ſileenſis anni 1551. *in folio*? At alium, & philoſophum quidem, ſub
Hadriano Auguſto floruiſſe tradit Georgius Syncellus pag. 349. Alium,
Chæronenſem nimirum, Plutarchi nepotem M.Aurelius Auguſtus audi-
viſſe ſe ait libro I. de rebus ſuis §.9. De eo vide Thomam Gatakerum in
notis. *Sextus* certe, vel *Sextius*, ab Annæo tantopere commendatus,
eſt noſter *Sixtus*, vel *Xyſtus*, Philoſophus Pythagoricus, cujus apud
univerſam antiquitatem celeberrimas ſententias *Rufinus* latinitate dona-

RUFINUS. LIB.V. C.VIII. vit. Homo enim Romanus Græce ſcripſerat, quomodo & alios bene multos ſcripſiſſe adnotavit *Scipio Carteromachus* Piſtorienſis in oratione de laudibus literarum Græcarum, ſæpe edita, & præſertim A.D. 1517. Baſileæ apud Jo. Frobenium in 4.° Romanis autem philoſophis utrumque *Sextum patrem* & *filium* adnumerat Claudianus Mamertus in lib. II. de ſtatu animæ cap.VIII. Nemo vero ante Galeum obſervaverat, Senecæ proverbia ex hoc *Sexto* manaſſe, vividumque illum ſpiritum, quo Latinus philoſophus moralem doctrinam percurrit, ex Græco libro *Sexti* derivatum. Itaque Rufinus non injuria ſe Romanis auribus gratificaturum putavit, ſi Græcum Gnomologum illis adcommodaret. Par enim eſt credere, ei probe cognitum, quanti haberetur non ſolum a Seneca, aliiſque profanis ſcriptoribus, ſed etiam a Chriſtianis, Græcis præſertim, ab eoque in primis, cujus ſcripta *Rufino* ipſi in deliciis erant. Origenem a me innui, nemo non videt. Origenes hunc eundem noſtrum *Sextum* Gnomologum laudavit. Eſt locus inſignis lib.VIII. contra Celſum pag.397. editionis Cantabrigienſis Guillelmi Spenceri: *nec alienum hoc loco fuerit meminiſſe pulchræ ſententiæ, quæ apud Sextum legitur, multis Chriſtianorum celebrata*. Sententia hæc eſt inter Sixtinas 101. *eſus animatorum eſt quidem indifferens, abſtinere tamen præſtat, videturque magis rationi conſentaneum*. Idem Origenes tomo ſeu libro XV. commentariorum in Matthæum paullo poſt initium editionis Huetii to.I. pag.369. aliud *Sexti* dictum profert ex *libro* ejus *Sententiarum*, quem & *bonæ notæ*, & *multorum manibus teri* teſtatur. Dictum illud ſubjicio: *quæcumque pars corporis ad intemperantiam te compulerit, projice abs te; ſatius enim eſt, parte mutilum, caſte vivere, quam ea præditum, perdite*. Huic aliam ex eodem Sixti libro ſententiam ſtatim adnectit: *homines quidem ad tuendam reliqui corporis ſanitatem membra ſua ſcindentes videas & abjicientes. At quanto melius ad conſervandam caſtitatem?* Utraque paullo aliter verſa adhuc ſupereſt in *Rufini* Anulo num. 10. 291. Sed Adamantius neutram adprobat, utpote a recto Sanctæ Scripturæ ſenſu de Eunuchis, longe abeuntem. Ita enim ſubjungit: *at iis* (Sexto & Philoni) *ſacrarum literarum, circa illa ſententiam, minime adſequutis, fides habenda non eſt*. Anne ergo Origenes *Sextum* pro Chriſtiano, vel ſaltem Judæo accepit, qualis fuerat *Philo*? At Judæum quis credat, Gentilibus & Chriſtianis tantummodo notum? Si Chriſtianum facimus, ut alii etiam fecerunt, illum in gravi & extrema ſenectute, puta ſub Claudio, Apoſtolorum Petri & Paulli opera ad Chriſti fidem traductum dicere oportet. *Rufinus* nedum Chriſtianum, ſed epiſcopum urbis Romæ ab aliquibus creditum dicit, & ipſe Auguſtinus interdum credidit. A Sancto Maximo in ſcholiis ad Dionyſium to. II. operum cap.V. pag.55. *Eccleſiaſticus philoſophus* dicitur, ubi hanc ejus ſententiam promit: *neque divinitas, neque ingenitum, neque paternitas ſubſtantiam Dei ſignificant*. Thomas Reineſius in epiſt. XC. ad Daumium pag. 225. nonnullas Sixti Sententias Rufinianæ verſionis emaculans, ex *Pythagorico Chriſtianum*

ſtianum facit. Eodem ſpectat vir clarus Michael Lequienius amicus noſter, *Chriſtianum*, ſed *philoſophum* ratus in notis ad Sanctum Jo. Damaſcenum, qui eum ſub nomine *Sixti Romani* laudat in ſacris Parallelis tomo II. Operum pag. 362. ſententia ex eo recitata, quæ iiſdem verbis adducitur a Sancto Maximo tomo II. operum editionis Combefiſii ſermone IX. pag. 670. *neque vox apud piſces, neque virtus apud inſipientes quærenda eſt*. Quæ Lequienio ſuaſerunt, ut Sixtum *Chriſtianum* crederet, tres ſunt ſententiæ 225. 383. 399. quarum prima innuit baptiſmum.

1. *Fidelem te eſſe profeſſus, ſpopondiſti pariter non peccare Deo.*
2. *Sine Deo ſunt hi, pro quibus verbum Dei maledicitur.*
3. *Paſce animam verbo Dei, & corpus ſimplicibus cibis.*

Alias ex Sancto Joh. Damaſceno hoc loco proferamus. Sunt vero to. II. pag. 411. 420. 640. 656.

1. *Peccata mulierum imperitia virorum contrahuntur.*
2. *Vir ſapiens & tacens honorat Deum, cum noſcat qua de cauſſa taceat.*
3. *Victima Deo eſt bona voluntas.*
4. *Fieri non poteſt, ut quis ſecundum Deum vivat, niſi ſapienter & juſte cuncta fecerit.* His & reliquas adnectamus, quæ apud Sanctum Maximum exhibentur in Sermonibus per excerpta, uti vocat Combefiſius, to. II. Operum pag. 550. 564. 628. 631. & 685.

1. *Ne amicum tibi adhibueris, cui omnia non credis.*
2. *Qui amicum cavillatur, nulla dignus ſit laude vel ſi vera dixerit.*
3. *Neceſſariorum dum vitæ ſuperſtites ſunt, curam agito. Morte autem ſublata, eorum humo commiſcenda cadavera, quod & hoc pium ſit ac juſtum; non enim una cum corpore ſepelitur animus. Fruſtra igitur nimius ille funerum labor ſuſcipitur.*
4. *Malam mulierem ſigillum decet.*
5. *Duo ſunt, quæ hominem movent, ut Deo curam impendat, impietatis pœna, & religioſæ mentis præmia.*

Si hæc ſcite dicta nunc in Sixti Anulo deſunt, illud in cauſſa eſt, quod adnotat Voſſius pater in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. XXXI. *Sententiæ iſtæ non tam eopſe modo a Xyſto philoſopho ſcriptæ, quam ab alio ex Xyſti opere exſcriptæ*. Subnectamus quæ Demophili, Democratis, & Secundi, veterum philoſophorum, ſententiis moralibus inſeruntur, per *Lucam Holſtenium* Romæ vulgatis apud Maſcardum A. D. 1638. in 12.° pag. 116. notat vir doctus, Sententiam I. pag. 33. eſſe Sixtinam, quam *Rufinus* in duas ſecuerit num. 79. 80. Aliæ immiſcentur Demophileis pag. 117. ad Sixtum referendæ, quas *Rufinus* interpolavit numero 401. 402. Hactenus de antiquis & Græcis quidem Scriptoribus, qui Sixti, ejuſque ſententiarum meminerunt.

V. Quæ *Rufinus* in prologo ait, ſe Anulo Sexti addidiſſe *religioſi paren-*

parentis ad filium, ea Galeus ex Clementinis Recognitionibus ſumta, immo reſtituta, arbitratur, quum Clemens ille vulgatus, Galeo judice, vix quicquam in libro I. Recognitionum & Homiliis habeat, quod ex hoc Sexti libello non ſumſerit. Ad hæc Galeus, quaſi parum dixiſſet, & illud adjungit, *Rufinum* hoc pandere noluiſſe, ne *Xyſto ſuo aliquid detrabere auctoritatis, aut forte minori in pretio eſſent pulchri illi libri Clementis, ſi quando Sextius detracta perſona purus putus ille deprehenderetur Pythagoricus*. Sic ille. Mox libro etiam Paſtoris, quem Pſeudo-Clementis facile credit, multa ex hoc *Sexto* afficta arbitratur. Sed Galeus, ultra quam decuit, criticem ſuam provexit, nulla ratione, nullo prorſus teſtimonio prolato, quo nos in ſuam ſententiam attraheret. Quare Johanni Alberto Fabricio libenter accedo, jure & merito dubitanti in Bibliotheca Græca tomo v. cap. I. pag. 7. an multi adſenſuri ſint Galeo. Neminem quidem ex eruditis puto adſenſurum. Singula enim argnmentis fortioribus indigent. Quod Sixtum reſpicit, *Rufinus* nec *Pontificem*, nec *Martyrem* fecit, ſed a quibuſdam putari dixit: *Sixtum*, inquit, *in latinum verti, quem Sixtum epiſcopum eſſe* TRADUNT, *qui apud vos in urbe Romana Sixtus vocatur! epiſcopi & martyris gloria decoratur*. Error proclivis fuit, ut Sixtus *Romanus epiſcopus* crederetur, qui Sixtus *Romanus* paſſim audiebat, quomodo etiam Clemens, *Romanus* dictus. Immo Lequienius, quum Damaſcenus *Sixtum* laudans, *Romanum* dixerit, hinc apparere ait, Sixti Sententias a Græcis habitas, tanquam Sixti eſſent Romani Pontificis. Cæſar Baronius A. D. 142. §. x. non conſtare, ait, *priorisne, vel poſterioris Sixti, itidem martyris, nomine illum* (Rufinus) *ediderit librum*. Neutrius quidem certe. Ipſe enim *Sixtum* tantummodo, non *Pontificem*, non *martyrem* dixit. Ab aliis *Epiſcopum* dici affirmavit. Non eſt ergo, cur plerique omnes recentiores poſt Hieronymum ſummæ fraudis *Rufinum* arguant, perinde ac Romano Pontifici & martyri librum hominis Ethnici ſuppoſuiſſet. Hieronymus hunc librum, tanquam Sixti pontificis per os Pelagii & ſectatorum volitare audiens, in *Rufini* manes excanduit Epiſt. XLIII. ad Cteſiphontem, quaſi vere Sixti pontificis nomen *Rufinus* Anulo Sixti Pythagorici ſuſpendiſſet. Puto tamen Hieronymum in Oriente ex relatu aliorum, ut fit, nec viſo Sixti libro, aut prologo, loquutum. Hieronymi verbis cenſuram exponam: *illam autem temeritatem, immo inſaniam ejus, quis digno poſſit explanare ſermone, quod librum Sixti Pythagorei, hominis abſque Chriſto atque ethnici, immutato nomine, Sixti martyris, & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi prænotavit: in quo juxta dogma Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicant eſſe ſubſtantia, multa de perfectione dicuntur, ut qui volumen Philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine, bibant de calice Babylonis. Denique in ipſo volumine nulla Prophetarum, nulla Patriarcharum, nulla Apoſtolorum, nulla Chriſti ſit mentio, ut Epiſcopum & martyrem ſine Chriſti fide fuiſſe contendat*:

dat : *unde & vos* (Pelagiani) *plurima contra Eccleſiam uſurpatis teſtimonia*. Idem vir ſanctus circa finem libri I. contra Jovinianum, *Sixti* dictum his verbis laudaverat : *& Xyſtus in ſententiis* : *adulter eſt*, *inquit*, *in ſuam uxorem amator ardentior*. Stridonenſis Pater ſcripſit hoc opus antequam in apertam ſimultatem cum *Rufino* prorumperet, necdum Sexto latine verſo. Quare uſus fuit codice Græco. Editio enim *Rufini* num. 222. ſententiam paullulum aliter reddit : *adulter eſt in ſuam uxorem omnis impudicus amator ardentior*. Hanc eandem ſententiam Hieronymus iterum recitavit, *Rufinum* (haud tamen expreſſe nominatum) acerbe ſugillans libro VI. in Ezechielem cap. XVIII. *pulchre*, inquit, *in Xyſti Pithagorici ſententiolis dicitur* : *adulter eſt uxoris propriæ amator ardentior* : *quem librum quidam in latinam linguam transferens*, *martyris Xyſti nomine voluit illuſtrare*, *non conſiderans*, *in toto volumine*, *quod in* DUAS PARTES *fruſtra diviſit*, *Chriſti nomen & Apoſtolorum omnium reticeri*. *Nec mirum ſi gentilem philoſophum in martyrem*, *& Romanæ urbis Epiſcopum tranſtulerit*, *quum Euſebii quoque Cæſarienſis primum pro Origene librum*, *Pamphili martyris vocabulo commutavit*, *ut facilius tali laudatore libros impiiſsimos Periarchon Romanis conciliaret auribus*. Longiuſculum teſtimonium protuli, ne meis verbis viri maximi ſenſus male contraherem. Eadem cauſſa iterum facit, ut ex ejus etiam Commentario in Hieremiam lib. IV. cap. XXII. alia verba ſuperioribus conſentanea deſcribam : *miſerabilis Grunnius* (Rufinus) *qui ad calumniandos ſanctos viros aperuit os ſuum*, *linguamque ſuam docuit mendacium*, *Xyſti Pythagorici*, *hominis gentiliſſimi*, *unum librum interpretatus eſt in latinum*, *diviſitque eum in* DUO VOLUMINA, *& ſub nomine ſancti martyris Xyſti*, *urbis Romæ Epiſcopi*, *auſus eſt edere* : *in quibus nulla Chriſti*, *nulla Spiritus Sancti*, *nulla Dei Patris*, *nulla Patriarcharum*, *Prophetarum & Apoſtolorum fit mentio*. *Et hunc librum ſolita temeritate & inſania*, *Anulum nominavit* : *qui per multas provincias legitur*, *& maxime ab his*, *qui* ἀπάθειαν, *& impeccantiam prædicant*. *Quomodo igitur Dominus Jechoniam inſtar Anuli de manu ſua & digito ſe projecturum comminatur*, *ita lectorem obſecro*, *ut nefarium librum abjiciat*, *legatque*, *ſi voluerit*, *ut ceteros libros*, *non ut volumen Eccleſiaſticum*. Poſtremum hoc Hieronymus jure poſtulat, neque aliter poſtulavit *Rufinus* interpres. Mirari hoc loco ſubit, Gerardum Jo: Voſſium, alias diffuſæ lectionis hominem, ſubactoque judicio præditum, qui in libro de Philoſophorum ſectis cap. VI. §. 43. poſtquam tradidiſſet Sixti Enchiridion *aliquoties in Germania* editum *cum præfatione Rufini ad Apronianum*, hæc ſubinde verba de ipſo interprete ſcribere potuerit : *in qua* (præfatione) *dicit Sextum hunc Pythagoreum eundem eſſe atque ſit Sixtus ſive Xyſtus Papa & martyr*. Nuſquam hoc dixit *Rufinus*, qui ab aliis traditum dicit. Sed præjudicia menti infixa id ſæpenumero agunt, ut res ipſas, licet perſpicuas, noſtriſque oculis ſubjectas propius videre prohi-

RUFINUS. LIB.V. C.VIII.

Digitized by Google

hibeamur. *Voſſius* ad eundem ſcopulum pridem offenderat in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. XXXI. Rufinum, narrans, *Xyſti Pythagorici Philoſophi commentarios a ſe verſos ſub Xyſti martyris nomine edidiſſe*. Hinc facile fuit, alios quoque doctiſſimos viros eamdem incudem tundere, *Noriſium* in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II. Brunonem Neuſſer, ſive Honoratum Fabrum, in Prodromo velitari pag. 80. col. 2. Aubertum Miræum in notis ad Gennadium, ut minorum gentium ſcriptores omittam.

VI. Locus Hieronymi, proxime adductus, contra librum, quatenus temere martyri adſcriptum, in cauſſa eſſe potuit, cur Gelaſius pontifex in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum eundem rejecerit inter apocryphos, publicæ nimirum & canonicæ auctoritatis expertes. Nam in *Decreto*, quod nos jamdudum Gelaſio aſſeruimus, ſic legitur: *liber proverbiorum ab hæreticis conſcriptus, & SANCTI Xyſti nomine præſignatus, apocryphus*. Verba hæc: *Sancti Xyſti nomine præſignatus* notanda ſunt. Nam *Sancti* prænomen a librariis, vel fortaſſe ab hæreticis eſt incruſtatum, non ſane a *Rufino*. Id res clamat, & *Rufinus* agnoſcit. Voſſius in Hiſtoria Pelagiana, mirum videri ait, quod Gelaſius *non a gentilibus, ſed ab hæreticis ſcriptas dicat* Xyſti ſententias. Id ait pontifex, quod Pelagiana factio *Xyſti* hujus auctoritate abuteretur, quaſi *Epiſcopi & martyris*. Forte etiam quod *Xyſtum* interpolaſſet. Non certe *propter Rufinum interpretem*, ut ſuſpicatur Voſſius. Gelaſius enim in hoc ipſo Decreto *Rufinum* honorifice nominat, & Nazianzeni opuſcula, eodem interprete, libris recipiendis adnumerat. His & illud adde, Galeum ex MSS. codicibus olfeciſſe, *duas Sixtini Anuli editiones*, inter ſe diverſas, antiquitus factas. Utraque ad *Rufinum* pertinere non potuit. Quid ergo vetat, alterutram ab *hæreticis* cuſam arbitrari, quam Gelaſius notare voluerit? Baronius A. D. 410. §. LXIV. Gelaſianæ cenſuræ putat occaſionem dediſſe loca biblica ab *Rufino* in Sixti librum intruſa. Sed Hieronymus non illi hoc facinus exprobrat. Nec ſane tacuiſſet, ſi *Rufinus* verbo Dei ſcripto Philoſophum, gentilem creditum, interpolaſſet. *Rufinus*, uti vidimus ex Hieronymo, Gnomologicon illud Sixti in *duas partes* diſcriminavit. Eundem ordinem ſervavit Champerius, non tamen Rhenanus, Bigneus, Galeus, ceterique. Sed gnomen recitemus ex editione Champerii, quam licet Pelagius & Auguſtinus Sixtinam agnoſcant, in reliquis tamen editionibus univerſis fruſtra quæris: *libertatem arbitrii ſui permiſit hominibus Deus, ut pure, & ſine peccato viventes, Deo ſimiles fiant*. Hoc evincit, editionem Champerii ad fidem codicis longe omnium antiquiſſimi & ſinceriſſimi expreſſam. Quum Pelagius hunc locum, duoſque alios, tanquam Xyſti *Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi & martyris* pro ſe recitaſſet, eos Auguſtinus bona fide ratus auctoris, vere Summi pontificis, & vere martyris, in ſenſum catholicum emollire conatus eſt cap. LXIV. §. 77. libri de *Natura & Gratia* contra Pelagium: *quis item*, inquit, *Chriſtianus ignorat*, *quod*

Digitized by Google

quod beatiſſimum Xyſtum Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum , & Domini martyrem commemorat (Pelagius) *quia libertatem arbitrii ſui permiſit hominibus Deus , ut pure & ſine peccato viventes , ſimiles fiant Deo ?* Hanc ſententiam ſub Xyſti pontificis & martyris nomine a Pelagio pro ſua hæreſi adductam , Auguſtinus , ut hæreſiarcham tanti nominis auctoritate exarmaret , ſubſequentibus verbis catholicam reddere conatur : *Sed ad ipſum arbitrium pertinet vocantem audire & credere , & ab eo , in quem credit , non peccandi adjutorium poſtulare . Nam utique quum dicit : ſimiles fiant Deo , per caritatem Dei futuri ſunt ſimiles Deo : quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris non naturæ poſſibilitate , nec libero arbitrio , quod eſt in nobis , ſed per Spiritum Sanctum , qui datus eſt nobis .* Mox duas alias Sixti ſententias Auguſtinus promit ex ejus *Annulo* nu. 40. 53. *Et quod dicit idem martyr : templum ſanctum eſt Deo mens pura , & altare optimum eſt ei cor mundum & ſine peccato ; quis neſcit ad iſtam perfectionem perducendum cor mundum , dum interior homo renovatur de die in diem , non tamen ſine gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum ? Item quod ait ipſe : vir caſtus & ſine peccato poteſtatem accepit a Deo eſſe Filius Dei , ne quum quiſque factus fuerit ita caſtus , & ſine peccato (quod ubi & quando in eo perficitur , nonnulla quæſtio eſt , inter quos tamen conſtat , fieri poſſe , & ſine mediatore Dei & hominum homine Chriſto Jeſu fieri non poſſe) tamen , ut dicere cœperam , prudenter Xyſtus admonuit , ne quum fuerit quiſque talis factus , & per hoc recte inter filios Dei deputatus , putetur ipſius fuiſſe poteſtatis , quam per gratiam accepit a Deo quum eam non haberet in natura jam vitiata atque depravata , ſicut in Evangelio legitur .* Hactenus Auguſtinus , Sixti ſententias , quas pontificis & martyris crediderat , lenire ſtudens . Sed poſtmodum illarum auctore detecto non quidem Chriſtianorum *pontifice* nec *martyre* , ſe deceptum pro candore ſuo faſsus eſt in libro I. Retractationum cap. XLII. quod egregium facinus , & ingenui pudoris plenum laudat Eccleſia Lugdunenſis in libro *de Tribus epiſtolis* to. II. Auctarii Bibliothecæ Patrum pag. 1194. Auguſtini verba huc adferam : *in libro de Natura & Gratia contra Pelagium verba quædam , quæ , velut Xyſti Romani Epiſcopi & martyris , Pelagius poſuit , ita defendi , tanquam revera ejuſdem Xyſti eſſent . Sed poſtea legi Xyſti Philoſophi eſſe , non Xyſti Chriſtiani .* Non quærit Auguſtinus quis fuerit *Xyſtus* ille philoſophus . Tantum nec *Epiſcopum* , nec *martyrem* fuiſſe ait . Puto Auguſtinum , perlecto ipſo Xyſti libro , & *Rufini* prologo , fucum ab hæreſiarcha ſibi factum agnoviſſe . Certe , ut ſtatim agnoſceret , *una prologi* inſpectio ſufficere poterat , quomodo ſuffecit Gennadio , qui in venerandæ antiquitatis codice Vaticano Alexandrino num. 8. poſt Hieronymi Catalogum cap. CLII. vel XVII. latinas *Rufini* verſiones enumerans , ait , eum *Xyſti Romani ſententias* exhibuiſſe : ubi non ſane *Romanæ urbis epiſcopum* , *nec martyrem* dicit . In vulgatis *Gennadii* editionibus omittitur vox *Romani* , quam tamen Xyſtum lau-

laudans, adſtruit Sanctus Jo: Damaſcenus. Honorius, alias fidus *Gennadii* exſcriptor, in re noſtra cum eodem conſentit, quamquam non *Romani*, ſed *Philoſophi* nomen uſurpat cap. XVII. ubi *Rufinum* vertiſſe ait *Xyſti philoſophi ſententias*. De ſuo addit: *contra mathematicos*; ſententias enim *contra mathematicos* Gennadius a Sixtinis diſtinxit, & *Pamphili* eſſe dixit. De his inferius diſſeremus. Sed miro mirius eſt, poſt omnem erroris nebulam, de Xyſto philoſopho, non pontifice, ſententiarum auctore diſſipatam, adhuc repertum, qui Xyſtum ex philoſopho Pythagorico pontificem faceret. Is eſt Auctor libelli de XII. Scriptoribus Eccleſiaſticis, Iſidoro & Ildefonſo ſubjectus, qui cap. I. hæc literis conſignavit: *Xyſtus Epiſcopus Romanæ urbis & martyr, compoſuit ad inſtar Salomonis librum Proverbiorum tam brevi eloquio, ut in ſingulis verſiculis ſingulæ explicentur ſententiæ: cui quidem opuſculo hæretici quædam contra eccleſiaſticam fidem inſeruerunt, quo facilius ſub nomine tanti martyris perverſorum dogmatum reciperetur aſſertio. Sed is, qui catholicum ſe eſſe meminit, probando legat, & ea quæ veritati contraria ſunt, non recipiat. Quidam autem* (Gelaſius in Decreto) *putant, eundem librum ab hæreticis, non a Xyſto fuiſſe dicatum. Refellit autem hanc opinionem beatiſſimus Auguſtinus, qui in quodam opere ſuo* (de Natura & Gratia cap. LXIV.) *ab eodem martyre hoc opus compoſitum eſſe fatetur*. Sed, vir bone, legendæ tibi fuerant Auguſtini Retractationes, in quibus ſe deceptum non diffitetur.

VII. Ceterum cum Fabricio in Bibliotheca latina lib. IV. cap. III. pag. 332. editionis IV. optandum, ut hæ ſententiæ, pleræque aureæ, Græce reperiantur, ad antiquos Rufinianæ verſionis codices conferendæ. Pauca illarum fragmenta ſub nomine *Pythagoræ* & aliorum, immo interdum nullius, ſparſim occurrunt apud Johannem Stobæum, inque Gnomis Sancti *Nili*, cujus eas operibus inſeruit *Joſephus Maria Suareſius*, epiſcopus Vaſionenſis pag. 548. Quædam leguntur, ut dixi, inter ſententias *Demophili* & *Democratis*, ab *Holſtenio* primum G. L. vulgatis: qui indicavit in Scholiis, Idem vir præſtans in notis Mſs. ad Xyſti editionem, auctore *Ludovico Hilleſſemio*, quam ſervant plutei Bibliothecæ Angelicæ, alias Xyſti ſententias exſtare innuit apud *Hieroclem* & *Jamblicum*. Quæ apud Græcos ſcriptores eccleſiaſticos, Origenem, Maximum, & Damaſcenum, habentur, ſupra congeſſi §. V. Quod ad Sixtinam *Rufini* verſionem attinet, illi auctoritatem conciliat Occidentalium monachorum Patriarcha Sanctus Benedictus, ea uſus in Regulæ ſuæ cap. VII. in fine, ubi, tanquam ex libro, paſſim recepto, hanc ejus ſententiam profert ex num. 134. *Sicut ſcriptum eſt, ſapiens verbis innoteſcit paucis*. Magiſter etiam in Regula cap. XI. apud Holſtenium in tomo II. codicis Regularium, velut ex Origene ſententiam adducit, quæ tamen ornat Anulum Xyſti num. 144. *melius eſt lapidem in vanum jactare, quam verbum*. In Cauſa Dei contra Pelagium pag. 101. & 104. alias exhibet Thomas Bradvvardinus ordinis minorum Conventualium quem ordo

Digitized by Google

ordo ſcholaſticorum *doctorem profundum* cognominavit, quique obiit Archiepiſcopus Cantuarienſis xv. Kal. Septembres A. D. 1349. ex Henrici Whartoni Anglia Sacra tom. I. pag. 119. Auctor libri de *Vitis Philoſophorum* primævis typis excuſi, quaſdam etiam inſeruit capite cx. His adde vulgati *Iſidori* epiſtolas decretales, quarum nonnullæ Sixti Pythagorici ex verſione *Rufini*, ſententiis ſcatent, ut tertia Alexandri I. prior Sixti I. prior itidem Pii I. Melchiadis poſterior, Zephyrini prior, Calliſti utraque, Pontiani poſterior, Anteri unica, Cornelii poſterior, Lucii unica. Quod ait *Blondellus* in prolegomenis pag. 64. 65. 66. 71. has ſententias a *Rufino* in latinum translatas A. D. 390. ſtare nequit, *ſeptennio* ſcilicet prius, quam ex Oriente in Italiam trajiceret, ubi conſtat verſionem ab illo adornatam. Poſt cenſuram, qua Hieronymus in Xyſtum generatim animadverterat, Johannes Maria Braſichellenſis in Indice librorum expurgandorum pag. 189. omnes infra poſitas ejus ſententias ſingulatim cavendas monet. 7. 120. 124. 125. 184. 194. 200. 248. 252. 263. 265. 287. 299. 306. 336. 342. 343. 393. 396. 409. *vel enim*, inquit, *hæreticæ*, *vel erroneæ*, *vel male ſonantes ſunt*. Innuit autem Bibliothecam Patrum editionis II. Pariſienſis A. D. 1589. to. v. pag. 769. ubi *Xyſti Rufiniani* ſententiæ ſingulatim enumerantur: ſunt vero illæ 430. RUFINUS. LIB.V.C.VIII.

VIII. Ut tandem hanc de *Xyſto* diſceptationem abſolvam, ejus codices, calamo & typis expreſſos, paucis complectar. Ex *Galeo* diſcimus, latina exemplaria harum *Parabolarum*, ut Seneca appellat, adeo inter ſe diſcrepare, ut ferme conſtet, duas Xyſti *editiones* antiquitus prodiiſſe. Codicum enim quidam plures, alii pauciores ſententias comprehendunt. Alibi multa repetuntur, atque ordo immutatur. Alia quoque exemplaria non uno tenore procedunt, ſed duas partes conſtituunt: quod poſterius a Hieronymo notatum animadvertimus, & in Champeriana editione ſervatum. Denique Galeus nullum ſe codicem nactum affirmat, cui ex accurata prædictorum collatione aliqua acceſſio fieri non poſſit. Xyſti latinus codex inter Mſs. Bibliothecæ Voſſianæ, nunc Leidenſis reponitur a Paullo Colomeſio in Catalogo pag. 878. Operum editionis Fabricii. Hactenus de Xyſti codicibus manu exaratis. Nunc deſcribam editiones typis excuſas.

1. Symphoriani Champerii. Lugduni apud Jannot de Campis 1507. in 4.° *cum prologo Rufini ad Apronianum*.

2. Cum Pythagoræ aureis carminibus. *Wittenburgi* in officina Grunenbergi 1514. in 4.°

3. Beati Rhenani. Baſileæ apud Jo: Frobenium 1516. in 4.° *cum eodem prologo, nonnihil tamen diverſo. Hanc primamque editionem ſuperius recenſui*.

4. Lovanii 1518. in 4.°

5. Baſileæ 1520. in 4.°

6. Coloniæ 1522. in 4.°

7. Pariſiis 1541. in 4.°

8. Venetiis *ad ſignum Spei* 1552. in 12.° *ſine prologo* fol. 122. poſt indicem libelli, ſic inſcripti: *Dicta pretioſa ſive loci communes ex omnibus fere doctoribus, qui in ſacris literis ſcripſerant, per Defenſorem Theologum vetuſtiſſimum excerpti.*

9. Coloniæ *apud Maternum Cholinum* 1574. *in* 8.° ſine *prologo*: & cum hoc titulo: *Sententiæ Sixti aut Xyſti, quæ veræ ſapientiæ præceptis refertæ ſunt, & ad cœleſtem diſciplinam animos informant, Ludovici Hilleſſemii Andernaci docta explanatione illuſtratæ.* Hilleſſemius, qui de Sixto primus benemereri voluit, ſententiis per numeros ad oram diſtinctis, & Commentario explicatis, librum dicavit Gregorio XIII. Summo Pontifici. Margarinus Bigneus, omiſſis notis, ex hac editione ſuam expreſſit tom. III. Bibliothecæ Patrum pag. 962. editionis I. Pariſienſis apud Michaelem Sonnium 1575. unde reliquæ omnes manarunt.

10. Johannis a Fuchte *Helmeſtadii apud Jacobum Lucium* 1615. in 12.° ſine *prologo*. Epigraphen accipe. *Gnomæ ſive ſententiæ de moribus, non minus eruditæ, quam piæ, Xyſti philoſophi, Laurentii Piſani, & Thalaſſii epiſcopi, nunc primum ſeorſum editæ ſtudio Johannis a Fuchte.*

11. Thomæ Galei, *Cantabrigiæ apud Jo: Hayes* 1671. in 8.° & deinde Amſtelodami apud Henricum Wetſtenium 1688. in 8.° ſine *prologo*.

CAPUT IX.

I. *Evagrii, cujus opuſcula Rufinus latine convertit, patria & cognomen.* II. *Accuſationes in illum congeſtæ.* III. *Ejus laudes.* IV. *Scripta a Rufino translata, adhuc exſtantia.* V. *Sententiæ Pamphili martyris adverſus Mathematicos ab eodem converſæ excutiuntur.*

I. PRæter Xyſtinas, *Evagrii* etiam *ſententias* Rufinus latinitate donavit. Auctores habeo Hieronymum & Gennadium. Idem Evagrius, utraque fama celeberrimus, ab Hieronymo in epiſtola ad Cteſiphontem *Ponticus Hyperborita* cognominatur: in codicibus Johannis Martianei, *Iberita*, ſive *Hiberita*; aptius *Iborita*, ut poſtea dicam. Stridonenſis Pater de illo ſtatim hæc ſubdit: *qui ſcribit ad Virgines, ſcribit ad monachos, ſcribit ad eam* (Melaniam) *cujus nomen nigredinis teſtatur perfidiæ tenebras. Edidit librum & SENTENTIAS* περὶ ἀπαθείας, *quam nos impoſſibilitatem, vel imperturbationem poſſumus dicere, quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur, &, ut ſimpliciter dicam, vel ſaxum, vel Deus eſt. Hujus* LIBROS *per orientem Græcos, & INTERPRETANTE diſcipulo ejus Rufino* LATINOS *plerique in Occidente* LECTITANT. Ita Hieronymus. In prologo Dialogi contra Pelagianos

lagianos rurſus Evagrium exagitat, eidem juxta atque aliis hæreticis ſententiam adſcribens, *poſſe ad perfectionem*, &, *non dicam ad ſimilitudinem, ſed æqualitatem Dei humanam virtutem & ſcientiam pervenire, ita ut aſſerant, ſe ne cogitatione quidem & ignorantia, quum ad conſummationis culmen adſcenderint, poſſe peccare*. In prologo libri IV. in Hieremiam contra Rufinum & Evagrium, quaſi Origenis aſſeclas, ejuſdemque errorum armigeros indignatur his verbis: *Commentarios*, inquit, *in Hieremiam per intervalla dictabam, ut, quod deerat ocio, ſupereſſet induſtriæ, quum ſubito hæreſis Pythagoræ & Zenonis* ἀπαθείας, & ἀναμαρτησίας, *ideſt impaſſibilitatis & impeccantiæ, quæ olim in Origene, & dudum in diſcipulis ejus Grunnio* (Rufino) *Evagrio, & Joviniano jugulata eſt; & non ſolum in Occidente, ſed in Orientis partibus ſibilare*. Multa ſcripſit Evagrius, quæ poſt Gennadium cap. XI. recenſentur ab Antonio Pagio A.D. 388. §. XV. a Caſimiro Oudino in Supplemento Bellarminiano pag. 47. atque etiam a Ludovico Dupino initio tomi III. Bibliothecæ. Librum tamen *Sententiarum*, quem Rufinus ex Græco in Latinum ſermonem tranſtulit, omnes jejune attingunt, vel ferme intactum prætereunt, ne excepto quidem *Tillemontio*, qui res *Evagrii* alias copioſe perſequitur in tomo X. Commentariorum de Hiſtoria Eccleſiaſtica. Ex Palladio in Hiſtoria Lauſiaca cap. LXXXVI. *Evagrius* fuit *genere Ponticus civitatis Iberorum*, vel *Hiberorum*, ex Paradiſo Heraclidis cap. XXV. & ex Sozomeno lib. VI. cap. XXX. *Ibora* tamen (non *Ibera*) urbs ad Helenopontum in Aſia minori, memoratur Juſtiniano in Novella XXVIII. quam urbem Gregorius Nyſſenus, *Evagrii* amicus, tom. II. Operum editionis Pariſienſis Ægidii Morelli anni 1638. pag. 212. Oratione de XL. Martyribus, locat prope cœnobium Sanctorum Baſilii & Macrinæ, unde, ut ait, *non procul abeſt parva civitas, quam Iboram vocant*. Ejus Epiſcopus *Uranius* ſubſcripſit Actioni VI. Concilii Chalcedonenſis apud Labbeum tom. IV. pag. 589. Codex Palladii apud Roſvveydum in Hiſtoria eremitica pag. 789. num. 134. habet ἰβόρων *Ibororum* pro ἰβήρων *Iberorum*. Ergo minime dubitandum, quin apud Hieronymum, cum Roſvveydo, & Henrico Valeſio in notis ad Sozomenum, legi debeat *Iborita*, vel forte *Hyborita* pro *Hyperborita*. Violentæ enim & quodammodo ænigmaticæ Tillemontii & Cotelerii explicationes videntur: quorum ille *Hyperboritam* exaggeratione quadam ab Hieronymo ſcribi potuiſſe conjicit, propterea quod *Pontus*, patria *Evagrii*, eſſet borealis, contra ac Palæſtina, ubi Hieronymus hæc ſcribens morabatur; Cotelerius vero in Monumentis Eccleſiæ Græcæ tom. III. pag. 543. *Hyperiboritam*, vel *Hyperiberitam* ſcriptum ab Hieronymo ſuſpicatur, nomine in maledictum contorto, quaſi ſupra *Iberitas*, populares ſuos, *Iberita*, atque *Iberitis* pejor; quod nimirum *Iberi*, ſive *Hiberi*, ceteræque Ponticæ gentes male audirent, teſte præ aliis Septimio ſub initio librorum in Marcionem. Idem vir doctus, Cotelerium dico, pag. 677. ſe codices Mſs. *bene multos* vidiſſe ait, in quibus legitur *Hiborita*, & *Hiberita*: *Hyborita*

RUFINUS. LIB. V. CAP. IX.

etiam, ex quo factum *Hyperborita*. Sed vero ſimilius exiſtimo, virum Sanctum procul a ſcommate, unam *Evagrii* patriam deſignare voluiſſe, ut illum ab aliis *Evagriis*, tunc notiſſimis, diſcriminaret, puta ab *Evagrio* Antiocheno Epiſcopo, *Evagrio* Sancti Johannis Chryſoſtomi neceſſario, & *Evagrio* presbytero, qui A. D. 381. Concilio Aquilejenſi interfuerat. Hic noſter *Evagrius*, profeſſione monachus, cujus opuſcula *Rufinus* latine vertit, viris ſanctitate & doctrina maxime illuſtribus operam dedit, Gregorio Nazianzeno præceptore uſus, a magno Baſilio Lector, a Gregorio Nyſſeno Diaconus ordinatus, in Eccleſia Conſtantinopolitana ſub Nectario, Archidiaconi munere functus, unde Hieroſolymam digreſſus, a *Melania* exceptus eſt, cujus ſuaſu monachum induit. Tandem ſub utroque Macario, aliiſque ſanctiſſimis viris, Deo vacaturus, in Nitriæ & Cellularum deſerta ſeceſſit, ubi ex hac vita migravit A. D. 399. circa feſtum Epiphaniæ, ætatis ſuæ LIV. poſtquam Theophilo Alexandrino, onus Epiſcopatus ſibi imponere ſatagenti, ſe ſubduxiſſet. De *Evagrio Iborita* ex Ponto, cujus ſcripta *Rufinus*, ejus neceſſarius, cum Latinis communicavit, hæc carptim delibavi. Cetera Tillemontius fuſiori calamo exequitur.

II. Quanto odio Theophilus Ægyptios monachos, in Origeniſmi ſuſpicionem vocatos, inſectaretur, alibi dictum. Hieronymus Theophili opinionem generatim ſequutus, *Evagrium*, quaſi Adamantii erroribus plenum, primus omnium *Pelagii* præcurſoribus adnumeravit. Etenim ſatis erat Origenis ſtudioſum videri, ut quis in *Pelagianiſmi* ſuſpicionem incurreret. Viri Summi Petrus Daniel Huetius in Origenianis lib. II. cap. IV. Sect. III. §. XIV. & *Henricus Noris* in Differt. de Concilio V. cap. VII. *Evagrium* perinde ac Origenem Didymumque in eodem Concilio, & ex illo in VI. & VII. damnari quidem oſtenderunt. Sed Honoratus Faber in Prodromo velitari Parte III. cap. II. §. IX. pag. 77. contra Noriſium, qui Petrum Halloixium, ut patronum Origenis, acriter impugnaverat, non diffitetur quidem, Synodum V. damnaviſſe errores Origeni, aliiſque antea defunctis, nimirum *Evagrio* & *Dydimo* impactos: non tamen ideo tunc Origenem ab Eccleſia damnatum admittit, nec *Evagrium*, aut *Didymum* certe. Conſtat enim apud Catholicos, Synodum V. antequam a Summo Pontifice confirmaretur, non fuiſſe *œcumenicam*, teſte etiam Baronio A. D. 553. §. CXXIV. utpote celebratam *ſine Eccleſia Occidentali*, *& ſine Legatis Apoſtolicæ Sedis*; immo non ſolum non approbante, ſed expreſſe refragante Vigilio pontifice. Vigilius illam quidem poſtmodum adprobavit epiſtola decretali, quam publici juris fecit Petrus de Marca, licet Garnerius in notis ad Liberatum Diaconum de ea dubitet. Verum, utcunque ſit, hac tantum parte adprobavit, in qua *Tria capitula* condemnaverat: de quo dubitari non poteſt, de eo enim exſtat Vigilii Conſtitutum apud Baluzium in Conciliis pag. 1552. De *Evagrio* ceteriſque altum in eo ſilentium. Subſecuti pontifices, Pelagius uterque, & Gregorius Magnus in Vigilii veſtigia preſſe incur-

incurrentes, nihil ex Synodo v. adprobaverunt præter unam *Trium capitulorum* condemnationem. Quare Vigilius & Succeſſores Synodum v. quantum ad Trium capitulornm condemnationem dumtaxat adprobaverunt, non quantum ad alia in eadem Synodo acta: quorum multa nunquam adprobare potuerunt, ut Faber oſtendit. Ex his unum fuit *Evagrii* damnatio, cujus errores Sedi Apoſtolicæ non innotuerant. Alios autem, quos nt hæreticos eadem Synodus v. damnavit, Apoſtolica Sedes in aliis Conciliis ante damnaverat, & nova tunc eorundem adprobatione, quantum ad hæc, opus non fuit. Optavit qnidem, immo & flagitavit Theophilus cumqne eo Hieronymus, ut Apoſtolica Sedes Theophili damnationem Origenis confirmaret, ſed minime obtinuit. Hieronymus epiſt. LXXVIII. ad Pammachium & Marcellam, ait, *prædicationem Cathedræ Marci Evangeliſtæ, Cathedra Petri Apoſtoli ſua prædicatione confirmet*, ſed tamen non confirmavit, quanquam Hieronymus ibidem ſubjungit, *celebri ſermone vulgatum, beatum quoque Papam Anaſtaſium*, &c. Baron. pag.99. to.5. Cetera apud Fabrum videri poſſunt. Non me quidem fugit, poſt Hieronymum a Johanne Climaco *Evagrium* propter *apathiam* reprehenſum in Gradu XIV. Scalæ Paradiſi pag.203. Operum editionis Pariſienſis Matthæi Raderi. Sed Dionyſius Carthuſianus dicto Climaci, ſenſum *Evagrii* præferre non dubitat in Enarrationibus ad Scalam Climaci, Gradu XXIX. fol. CXXVII. editionis Colonienſis apud Melchiorem Noveſianum A. D. 1540. in folio. Aliquot poſt *Evagrium* ſæculis Antiochus Abbas, Heraclii Auguſti æqualis, Homilia CXXX. pag.234. to. XII. Bibliothecæ Patrum editionis Morellianæ G. L. anni 1634. *Evagrio*, Origeni, & Didymo errores adſcribit de præexiſtentia animarum ante mundi conditum, deque omnium rerum, quæ fuerunt, renovatione. Eadem illi tribuunt Cyrillus Scythopolitanus in Vita Sancti Sabæ, & Joh. Zonaras canone in Deiparam, uterque in Monumentis Cotelerii to. III. pag.374. 468. Ad ea tempora etiam Joh. Moſchus ſive Sophronius in Prato Spirituali cap. CLXXVII. pag. 916. editionis II. Roſvveydi, narrationem attexit, *Evagrii* famæ parum æquam: quem tamen *Sanctitatis* titulo ornari in codice Barberino teſtatur *Suareſius* ad Nilnm pag.610. Quod alibi etiam factum videbimus. De juſtitia tot accuſationum, quæ in *Evagrium* cumulantur, Deus judex eſt. Pro eo interim ſtat, quod crimen Origeniſmi viris etiam ſanctitate venerandis fuerit impactum: quos inter Chryſoſtomo primas deberi, a nullo ignoratur. Scripta *Evagrii*, quæ ſuperſunt, paſſim laudari certiſſimum eſt, etiam quæ *Rufinum* interpretem habuerunt. Hæc enim a Sancto Benedicto Anianenſi magni facta poſtmodum oſtendemus. Quod reſpicit *apathiæ* vocem, nemo prudens omnes Scriptores ea uſos facile arguet. Siquidem auctor Vitæ Sancti Pachomii, errorum Origenis, qnos averſatur, penitus expers, eadem voce, juxta ac *Evagrius*, utitur apnd Laurentium Surium die XIV. Maii. Marcus, qui Vitam Sancti Porphyrii Gazenſis deſcripſit apud Bollandum die XXVI. Februarii pag.660.

§. 101.

§. 101. *apathiæ* vocem pariter uſurpavit. Huc etiam ad partes advoco Eliam Cretenſem metropolitam in Scholiis ad Gradum xxx. Scalæ Climaci pag. 445. ubi ſic loquitur: *ego enim apathiam, ſive tranquillitatem animi nihil aliud eſſe exiſtimo, quam mentis in corde Cœlum, quod omnes improbas dæmonum artes deinceps pro ludo & ludibrio habet & contemnit*. Confer *Raderi* doctam obſervationem ad caput IV. pagina 471. bonum ſenſum *apathiæ* tribuentis, & Bernardini Roſignolii ſuffragium adſciſcentis ex libro II. de diſciplina Chriſtianæ perfectionis cap. XXVII. pagina 341. Huc facit Magnus Baſilius in Regulæ fuſioris præfatione, aliique non pauci, qui ab *apathiæ* vocabulo nequaquam abhorruerunt, quum probe noſſent, rectam ſignificationem commode admittere, quanvis ſtricte conſiderata, malam involvat. Hinc Pelagiana hæreſi ex Orco egreſſa, vox *apathiæ* paſſim ſuſpecta. Suſpecti quammaxime qui vocem in ſcriptis ſuis quomodocunque uſurpaſſent, ut *Xyſtus*, *Evagrius Ponticus*, & eorum interpres *Rufinus*. Pelagius enim hoc etiam docuit, poſſe hominem in hac vita eo perfectionis adſcendere, ut ab affectibus vacuus, ultra non peccet, ex Hiſtoriæ Pelagianæ Scriptoribus, Voſſio libro I. cap. III. & Noriſio lib. I. cap. I. Egregia tamen eſt animadverſio viri in veterum Patrum lectione exercitatiſſimi Cotelerii, in notis ad Recognitiones Clementis libro I. cap. II. §. 13. *apathiam*, ſtricte ſumtam, eſſe *imperturbabilitatem*, atque *impeccantiam*; ſed laxius interdum ab antiquis Patribus uſurpari pro eo ſtatu, in quo poſitus vir Sanctus per gratiam Dei minus crebris, & minoribus tentationibus ſit obnoxius, nec gravioribus peccatis ſuccumbit. *Apathiam* ſic explicatam admittit Sanctus Maximus, cui to. I. Operum pag. 399. Centuria I. de Caritate cap. XXXVI. ea eſt *pacatus animi ſtatus, quo is ægre ad vitium movetur*. Iterum conſule eundem Sanctiſſimum, doctrinaque theologica inſtructiſſimum Patrem pag. 441. 451. 521. 570. 571. & 654. His enim, aut nullo explicatum iveris quæ apud alios pios ſcriptores bene multos, nedum *Evagrium*, de apathia paſſim offendimus.

III. *Evagrium* in vivis agentem a nullo accuſatum reperio. Mortuum, nemo unquam præter Hieronymum, integro centum & quinquaginta annorum ſpacio, accuſavit; ne ipſemet quidem Theophilus Alexandrinus, alias in multos Ægypti monachos, tanquam Origeniſtas, mox ab *Evagrii* obitu, ſæviens. Sed Hieronymo, ne *Evagrium* probaret, ſatis fuit, illum *Melania Rufino*que, *Ammonio* item, reliquiſque ſolitariis, per Theophilum male habitis, amicitia adhæſiſſe. Ceterum nemo ex antiquis Scriptoribus *Evagrium* ſine laudis præfatione memoravit; non *Palladius*, non *Rufinus*, non *Socrates* lib. IV. cap. XVIII. non *Sozomenus* lib. VI. cap. XXX. Non Sanctus *Proſper* in Chronico editionis Scaligeri, non denique Gennadius. *Evagrii* ſententiæ paſſim receptæ a Græcis Patribus, Nilo, Maximo, Damaſceno. Ad hæc in Hiſtoria eremitica ejus auctoritas non ſemel adducitur lib. I. pag. 568. §. 14. & pagina 582. §. 5. Etiam in Catenis Patrum Græcorum: eandemque Sanctus Doro-

Digitized by Google

Dorotheus monacus laudat lib.XII. de Doctrinis. At enim ex his male audit unus & alter, quippe Origeni addictus. Plerique tamen ſuſpicionibus vacant: nec Novatianiſmo, qui Socrati impingitur, quicquam cum Origene & Pelagio commune fuit. Adi poſtremo loco Regulam Sancti Antonii Abbatis editam ab Abrahamo Ecchellenſi pag. 75. in qua *Beati Evagrii* laus eſt. Quid jam de ſanctiſſimis viris dicam, quibus ſtricto neceſſitudinis vinculo adhæſit? Quid de utroque Macario? Quid de Arſenio? Quid demum de Iſidoro Peluſiota, cujus epiſtola CCLI. libri I. ſcripta eſt ad Evagrium Diaconum? Quod pro eo dixi de Concilio V. ab Apoſtolica Sede, quantum ad unam Trium Capitulorum, non Evagrii, condemnationem, adprobato, hoc idem auctoritas Sancti Benedicti Anianenſis confirmat, quem *apathiæ* nomen, Evagrii ſcriptis inſertum, nequaquam deterruit, quominus tria ejus opuſcula, utpote ab erroribus vacua, & religioſæ vitæ perutilia, in ſuum Codicem regularum tranſcriberet. Immo Evagrii lucubrationes apud Occidentales tanti fuerunt, ut aliquando ejus liber de *Conflictu virtutum & vitiorum*, primariis Eccleſiæ Latinæ doctoribus, Auguſtino & Ambroſio tributum fuerit; Leoni etiam Pontifici, Iſidoro, & Autperto. Adi Appendicem tomi VI. Operum Sancti Auguſtini editionis novæ pag.219. ubi de *Conflictu vitiorum & virtutum* inſcribitur. Eſſe autem Evagrii *Antirrheticum*, ab Gennadio converſum, nemo animadvertit præter unum, talium callentiſſimum, Lucam Holſtenium in notis MSS. ad Roberti Bellarmini Catalogum; unde perſpicuum fit, Evagrii Antirrheticum a viris doctis fruſtra quæri. Holſtenius monet, quæ in extremo libro leguntur de *regula* Sancti Benedicti, eſſe aſſumentum, quod MSS. vetuſta non agnoſcunt. Etiam auctores novæ, quam dixi, editionis, teſtantur in MSS. quibuſdam, & in editione Eraſmica librum carere capitibus duobus poſtremis XXVII. & XXVIII. eundemque his verbis claudi: *tu autem homo Dei vigilanti ſtudio attende quæ dico, ipſo adjuvante, qui vivit & regnat in ſæcula ſæculorum, amen*. Hæc de Evagrii doctrina. Ad mores quod attinet, nihil profecto ſimplicius & ſanctius animo effingi poteſt, quam ejus vitæ hiſtoria, uti eam refert Palladius, qui toto novennio eum novit.

IV. His præmiſſis pro *Evagrio*, cujus cauſſa *Rufino* communis eſt, jam ad *Evagrii* Opera Græce ſcripta, & per noſtrum converſa, accedamus. Ea recenſet Gennadius, inque duas claſſes partitur in Catalogo cap.XI. Quædam enim ait ab ſe, quædam ab alio (Rufinum intellige) latine tranſlata. Quæ in poſteriorem hanc claſſem rejicit, hæc ſunt.

1. Liber centum Sententiarum ad monachos, ſive anachoretas.
2. Liber de vita communi cœnobitarum ad Synoditas, alias Sententiæ de *apathia*.
3. Liber ad Virgines Deo ſacratas.

De primo opere ſcribit Gennadius eodem cap. XI. *compoſuit & anachoretis librum* CENTUM SENTENTIARUM, *per capitula digeſtum*. Mox alium librum recenſet: *& eruditis ac ſtudioſis* (librum)

RUFINUS. LIB.V.CAP.IX.

(librum) *quinquaginta Sententiarum, quem ego latinum feci. Nam ſuperiorem* (librum centum Sententiarum) OLIM TRANSLATUM, *quia vitiatum & per tempus confuſum vidi, partim reinterpretando, partim emendando, auctoris veritati reſtitui*. In Gennadii vetuſtiſſimo codice Vaticano ob antiquarii incogitantiam hic aliqua deſunt. Ex vulgatis liquet, librum *centum Sententiarum* ab alio interprete olim converſum, ſed ignavia librariorum corruptum: quem Gennadius ad veteres codices exegit & emendavit. Primus ille *centum Sententiarum* interpres non alius fuit, quam *Rufinus*, ſi Gennadium quidem Gennadio explicamus. Gennadius autem cap. XVII. de *Rufini* Græcorum operum translationibus loquens, generatim ait, eum exhibuiſſe *Evagrii Sententias*. Hunc eundem librum cum reliquis duobus perſpicue deſignavit Hieronymus ad Cteſiphontem de *Evagrio* ſermonem trahens.

1. *Scribit ad* VIRGINES.

2. *Scribit ad* MONACHOS.

3. *Edidit librum &* SENTENTIAS περὶ ἀπαθείας, *quam nos impaſſibilitatem vel imperturbabilitatem poſſumus dicere, quando nunquam animus ullo perturbationis vitio commovetur, &, ut ſimpliciter dicam, vel ſaxum, vel Deus eſt. Hujus* (Evagrii) LIBROS *per Orientem Græcos, &* INTERPRETANTE *diſcipulo ejus Rufino*, LATINOS *plerique in Occidente* LECTITANT.

Non jam unum ergo, ſed plures Evagrii *libros* Rufinus tranſtulit. *Tres* nimirum, ſupra a me recenſitos. Quid luculentius? *Primum* Gennadius eodem cap. XI. librum *centum Sententiarum* appellat, *Secundum* ſic refert: *Compoſuit et Cœnobitis et Synoditis doctrinam aptam vitæ communi*. De *Synoditis*, qui iidem ſunt ac *cœnobitæ*, ne ego, ut alius fecit, Cangii ſcrinia compilem, vide utrumque ejus Gloſſarium. *Tertium* Evagrii librum his verbis Gennadius deſignat: *et ad Virgines Deo ſacratas libellum competentem religioni et ſexui*. Tria hæc opera *Evagrii* adhuc ſuperſunt, licet *Rufini* interpretis nomine & prologo ablatis, quomodo alibi quoque hæc eadem ablata obſervavimus. Nam Gennadius de *Rufini* translationibus hoc peculiare adnotavit: *horum omnium quæcumque præmiſſis prologis a* LATINIS *leguntur, a Rufino ſunt* INTERPRETATA. De his nihil recentes Literatorum nomenclatores. Non enim ad codicem regularum Sancti Benedicti Abbatis Anianenſis, quem octingentis ab hinc annis ſcriptum publici juris fecit Holſtenius, digitum intenderunt. Immo ex his unus Guillelmus Caveus *Evagrii opuſcula* ab *Rufino* translata, *deperditis* adnumeravit A.D. 390. Sed Appendix ejuſdem codicis ex membranis Floriacenſibus Reginæ Svecorum, nunc Vaticanis, tria jam dicta monachi *Iboritæ* opuſcula, a *Rufino* converſa nobis ſervavit. Priora duo abſque ulla diſtinctione ſententiarum ob ſimilitudinem in unum coaluerunt, utrique hac una epigraphe impoſita, in duas tamen, ut quilibet liber ſuam habeat, hoc pacto dividenda.

1. *Evagrii monachi Sententiæ.*

2. *Ad*

2. *Ad eos, qui in Cœnobiis et Xenodochiis habitant*. Hi ſunt *Synoditæ*. Cœnobia enim hujuſmodi, etiam *Synodochia*, ſeu *Xenodochia* dicebantur apud Cangium in Gloſſario.

Primus Evagrii liber, *centum Sententiis* conſtans, hiſce verbis abſolvitur pag. 35. editionis Pariſienſis: *ſuave eſt mel et dulcis favus, Scientia autem Dei dulcior ambobus*. Mox alter libellus ſubſequitur: *ad eos, qui in Cœnobiis et Xenodochiis habitant fratres, ſeu Cœnobitas et Synoditas*; non ſcilicet ſolitarios, ſed cum aliis degentes; atque his verbis inchoatur: *audi monache, ſermones Patris tui*. His *duobus* ſuccedaneum venit *tertium* opuſculum, quod, præter Hieronymum & Gennadium, Socrates cum reliquis memorat lib. IV. cap. XXIII. *Sententiæ ad Virgines*. In his porro libris, & præſertim in primo occurrit *apathia*, ſive *impaſſibilitas*, quæ in libris Evagrii Latinis & Græcis Hieronymum tantopere offenderat: manifeſtius hoc fiet, ſi exempla aliqua huc adferam, unde clare id comprobetur.

Pag. 34. *Qui ſervituti ſubjicit carnes ſuas, Impaſſibilis erit*.

Pag. 35. *Sedes autem impaſſibilitatis anima bene operans*.

Pag. 36. *Sine impaſſibilitate non exaltabitur Cor. Caritatem antecedit impaſſibilitas, impaſſibilitatem generat prudentia*.

Pag. 37. *Longanimis monachus impaſſibilitate gaudebit, monachus prudens impaſſibilis erit*.

Pag. 40. *Quæ miſeretur liventibus oculis ſuis, et tabeſcentibus carnibus ſuis, non lætabitur impaſſibilitate*.

Habemus ergo *tres Evagrii libros* a Rufino converſos, & a Hieronymo nominatim indicatos, qui jamdudum periiſſe credebantur. Jam vero ſummopere optandum, ut ſinguli ſeorſum diſpoſiti, & ſententiis per numeros ad oram diſtinctis, quod Xyſto factum notavimus, cum reliquis Rufini operibus, tam alienis, quam propriis in unum corpus redactis, officinas typographicas ſubeant.

V. Quandoquidem *Xyſti* & *Evagrii* ſententias a Rufino converſas excuſſimus, locus poſtulat, ut etiam Pamphili martyris *ſententias adverſus mathematicos*, ab eodem Rufino converſas, excutiamus, de quibus alibi mentionem aliquam fecimus, & facit Gennadius cap. XVII. In hujus tamen verbis mendum latere credidit Tillemontius tom. XII. Artic. CXXIX. quoniam Sanctus Pamphilus non *ſententias adverſum mathematicos*, ſed pro Origene *Apologeticum* ſcripſiſſe legitur: quem Gennadius indicare voluit. Caveus A. D. 390. poſt Labbeum tom. I. pag. 310. eaſdem ſententias *deperditis* adnumerat, ſuſpicatus etiam, in nomine *Pamphili* Gennadium alucinari. Noriſius, in Differt. de Synodo V. cap. XIII. *Rufinum* noſtrum, ab ſe cum alio *Rufino*, hæreticorum anteſignano, commixtum, exagitans, crimen fraudis & impoſturæ propterea eidem Rufino adglutinat, quod in priori Apologia, Macario ſcribenti *contra mathematicos*, perſuaſerit, *Sanctum Pamphilum martyrem quadam ex parte tale aliquid operis conſcripſiſſe in Apologetico*;

Ss hoc

hoc quod Pamphilus ſcripſerat, ſe translaturum pollicitus, nec poſtea tranſtulerit. Ex his doctiſſimus Cardinalis ſe agnoviſſe ait, Gennadium a Rufino in errorem abductum; nam, inquit, in *Pamphili* Apologetico, quem *Rufinus* Macario nuncupavit, nihil prolatum legitur *contra mathematicos vel Fati aſſertores*. Tantum de *Patre, de Filii æternitate et conſubſtantialitate; de Sancti Spiritus divinitate, de Verbi incarnatione ac Chriſto Domino, de pœnis damnatorum, et de animarum tranſmigratione ibidem diſſeritur*. Noriſius mox percontatur, quodnam igitur opus *contra mathematicos* Pamphilus ſcripſit? Quomodo *Rufinus* eorum, quæ *Macarius*, ſcire cupiebat, notitiam tradiderit? Tandem putat, *impoſturæ* originem latuiſſe in reliquis libris quinque Apologeticis pro Origene, nunc deperditis, quos idem vir ſummus uni *Euſebio*, non item ut debuit, *Pamphilo*, tribuit. In horum aliquo dicta Origenis *contra mathematicos* recitata exiſtimat; hoſque libros omnes, Rufinum transferre voluiſſe. At vix *primum* interpretatus, manum de tabula amovit, veritus, inquit Noriſius, ne reliqui libri *quinque*, non *Pamphili*, ſed *Euſebii* eſſe cognoſcerentur, ſi eos vertiſſet. Hinc error Gennadii, rem infectam pro facta accipientis. His & illud addit Noriſius, *Rufinum* noluiſſe Apologetico, ab ſe converſo, *primi libri* nomen imponere, ne ab alio, quam a Sancto *Pamphilo*, compoſitus putaretur. Ego de ipſo Apologetico, & an *libri primi* unus *Pamphilus* auctor fuerit, necne abunde differui lib. v. cap. v. §. III. & IV. Nunc oſtendam, *Rufinum* Macario promiſſis ſtetiſſe, dum illum *unum* unius *Pamphili* martyris librum, qui *primus* fuit *ſex librorum* Apologetici, latine convertit; non item ceteros vertiſſe, quia Pamphilus contra mathematicos in eo uno, qui *primus* & ſuus fuit, non etiam in reliquis, ſcripſerat. Rei veræ, & luce meridiana clarioris, explicationem accipe. *Pamphilus* in illo ipſo *Apologetico* ſuo, qui ex verſione Rufini etiamnum ſupereſt to. I. Operum Origenis pag. 758. editionis Grynæi, tuetur humani arbitrii libertatem *contra mathematicos*, & *Fati* aſſertores, humanas actiones aſtrorum curſui & motibus impie tribuentes. Verba ſunt Pamphili: *conſequens eſt intelligere, non nos neceſſitati eſſe ſubjectos, ut omni modo, etiamſi nolimus, vel bona, vel mala agere cogamur. Si enim noſtri arbitrii ſumus, impugnare fortaſſe nos poſſunt aliquæ virtutes ad peccatum, & aliæ juvare ad ſalutem. Non tamen neceſſitate cogimur vel recte agere vel male: quod fieri arbitrantur* (mathematici & judiciarii aſtrologi vulgo dicti) *qui ſtellarum curſus & motus, cauſam dicunt humanorum eſſe geſtorum. Non eorum, quæ extra arbitrii libertatem accidunt, ſed eorum, quæ in noſtra ſunt poſita poteſtate*. Ad hæc vir ſanctus pag. 760. hæreticorum albo illos adſcribit, *qui liberi arbitrii poteſtatem ex animabus auferre nituntur, velut perniçioſo dogmate communi humanæ vitæ, & virtuti continentiæ labem quandam inferre judicandi ſunt, ne humani propoſiti reputetur bonum quid vel facere, vel dicere, vel ſentire, ex quo ad contemtum aut negligentiam divini judicis*

Digitized by Google

cis mens humana firmabitur. Et infra. *Habendum eſt autem in eccleſiaſticis obſervationibus, quod neque hominum quis a Deo in perditionem traditus eſt; ſed unuſquiſque pereuntium ſua negligentia pereat & culpa, qui habens arbitrii liberi poteſtatem, eligere quod bonum eſt et potuit et debuit. Quod etiam de ipſo diabolo ſentiendum eſt*. Hæc teſtimonia contra *aſtrologos* ſeu *mathematicos*, ex ipſo Sancti *Pamphili* Apologetico excerpta, *Rufini* probitatem ab *impoſturæ* & fraudis calumnia vindicant. Recte enim *Macario* ſcribenti *contra mathematicos* Rufinum dixiſſe produnt, Pamphilum *tale aliquid Operis conſcripſiſſe in Apologetico ſuo*, qui erat primus *librorum ſex* ab illo uno conſcriptus quum reliqui IV. non ab eo uno, ſed ab eo & Euſebio ſimul conſcripti fuiſſent, ultimus vero ab uno Euſebio. Hoc quod *Pamphilus* ſcripſit, etiamnum ſupereſt in ejuſdem *Apologetico*. Non ergo Gennadius, a Rufino in errorem abductus, Pamphili *Sententias adverſus mathematicos*, quæ nullæ eſſent, operibus a *Rufino* converſis adnumeravit; ſed quod *Pamphilus* in Apologetico *adverſus mathematicos* vere ſcripſerat, & Rufinus latine converterat, hoc idem Gennadius expreſſit vocabulo *Sententiarum adverſus mathematicos*; quamvis *Apologeticum* potius quam *Sententias* appellare debuiſſet. Non enim Gennadius quaſi *duos libros* a Rufino converſos, Pamphilo adſcripſit, *Apologeticum* & *Sententias adverſus mathematicos*, ſed *unum* tantum adſcripſit, ut titulo *Sententiarum adverſus mathematicos* palam faceret, unum martyris *Apologeticum* ab ſe denotari. Ne librum indictum præteriret, alterutro eum nomine indicare debuit. Indicavit autem nomine *Sententiarum adverſus mathematicos*. Minime tamen hoc loco diſſimulandum, in vetuſtiſſimo Gennadii codice Vaticano haudquaquam legi ut in vulgatis: *interpretatus eſt etiam* (Rufinus) *Sententias Pamphili martyris adverſus mathematicos*. Sed poſt *Evagrii Sententias* mox ſequitur: *Pamphili martyris adverſus mathematicos*, intellige forſan *librum*, vel *Apologeticum*. Utcumque Gennadius ſcripſerit, certe *librum primum Apologetici* indicavit, eundemque pro fœtu Sancti Pamphili agnovit. Jam ergo patet, in Sancti Pamphili *Apologetico* re vera hujuſce martyris *Sententias adverſus mathematicos*, a Rufino converſas, etiamnum exſtare: quas viri docti vel nunquam exſtitiſſe, vel jamdudum periiſſe cenſuerant. His pro Rufino obſervatis, nolo quicquam Noriſii laudum imminui. Virum, interioribus literis ornandis locupletandiſque natum, ſemper ſumme ſuſpexi. Sed nuſquam labi, Diis, non hominibus datum. Nunc ceteris quoque Rufini translationibus evolvendis operam demus.

Digitized by Google

CAPUT X.

I. *Clementis Recognitiones Græcas poſt earum translationem, ab amico Paulino Nolano fruſtra tentatam, Rufinus latine convertit.* II. *Rogatu Sanctæ Silviæ, Rufini præfecti prætorio ſororis, opus adgreditur, quod Gaudentio Brixiano Epiſcopo nuncupat.* III. *Verus præfationis auctor & Recognitionum interpres Rufinus.* IV. *Bellarmini locus circa Clementis Recognitiones expenditur.* V. *Variæ inſcriptiones Recognitionum Clementis recitantur.* VI. *Auctor Recognitionum inquiritur.* VII. *Ejuſdem ætas ſtatuitur.* VIII. *Dodvveli ſententia refellitur.* IX. *Cenſura Gelaſii Papæ de Recognitionibus.* X. *Variæ Recognitionum editiones numerantur.*

I. PAulinus Nolanus Epiſt. XLVI. olim XLVII. *Rufinum* ex Cœnobio *Pineti*, ut alibi dixi, Romam iturum, humaniſſime ſalutavit, gratiis amico habitis, quod ſe de Græcis litteris attentius perdiſcendis commonuiſſet, poſtquam Latinam Operum Sancti Clementis ab ſe adornatam editionem, ad eundem Rufinum tranſmiſerat. Vir ſanctus & modeſtiſſimus imperitiæ ſuæ tribuit, quod alicubi ſenſum magis quam verba, quippe ab ſe non intellecta, converterit. Sed Paulinum ipſum loquentem audiamus: *ſane quod admonere dignaris affectu illo, quo nos, ſicut te diligis, ut ſtudium in Græcis literis attentius ſumam, libenter accipio. Sed implere non valeo, niſi forte deſideria mea adjuvat Dominus, ut diutius conſortio tuo perfruar. Nam quomodo profectum capere potero ſermonis ignoti, ſi deſit a quo ignorata condiſcam? Credo enim, in translatione Sancti* CLEMENTIS *præter alias ingenii mei defectiones, hanc te potiſſimum imperitiæ meæ penuriam conſideraſſe, quod aliqua, in quibus intelligere verba non potui, ſenſu potius apprehenſo, vel, ut verius dicam, opinata tranſtulerit: quo magis egeo miſericordia Dei, ut pleniorem mihi tui copiam tribuat; quia pro divitiis erit pauperi, ut micas, a divitis menſa cadentes, avido famelici cordis ore colligere.* De *Clemente Romano* Paulinum hic loqui, non eſt cur quiſquam dubitet cum Heriberto Roſvveydo. Suo enim is nomine ab Alexandrino, aliiſque, apud veteres antonomaſtice ſe diſtinguebat. Rufinus, qui Clementinas Recognitiones in libros x. diſtinctas una cum aliis bene multis Græcorum codicibus ex Oriente ſecum attulerat, in Italiam redux, Paulino hoſpiti interpretandas commodaverat. Sed Paulinus interpretationem adgreſſus, ultimam ei manum nequaquam impoſuit, quod Rufinus ex ſpecimine ad ſe miſſo, eam minus accurate confectam deprehendiſſet, ſanctum virum, ut majus ſtudium in Græcis literis poneret, benevole hortatus. Hæc omnia nobis prodit Paulinus. Roſvveydus monet in notis, *Rufinum vel Paulinum interpretationem interpolaſſe, vel de novo Clementinos illos vertiſſe*. Vir doctus in re clara hærere non debuit. Hoc enim po-

ſte-

ſterius certiſſimum eſt. Neque *Rufinus* alienam interpretationem, & ab ſe non probatam, ſibi uſurpaſſet. Hanc Roſvveydi dubitationem illud ſatis convellit, quod Paulinus *aliqua, in quibus intelligere verba non potuit, ſenſu potius apprehenſo* ſe vertiſſe dicat. Rufinus vero, *non ſolum a ſententiis, ſed nec a ſermonibus quidem ſatis, elocutionibuſque* ſe diſceſſiſſe profitetur: *quæ res*, inquit, *quamvis minus ornatum, magis tamen fidele narrationis reddit eloquium*. RUFINUS. LIB. V. CAP. X.

II. *Rufinus* hunc ſuæ Clementinæ translationis laborem ſuſceperat, rogatus olim a Sancta *Silvia* Virgine, quam Paulinus laudat epiſt. XXXI. alias XI. ad Severum, eam teſtatus, *multorum ex Oriente martyrum* reliquias in Italiam convexiſſe. De illa *Rufinus* in *prologo* Operis Clementini ad *Gaudentium Brixianum* Epiſcopum: *nos*, inquit, *quos & ingenii tenuitas minus promtos, & ſenecta jam tardos reddit, ac ſegnes, opus, quod* OLIM *venerandæ memoriæ* SILVIA *injunxerat, ut Clementem noſtræ linguæ redderemus, & tu deinceps jure hæreditario poſcebas, licet* MULTAS *poſt* MORAS, *tamen aliquando reſtituimus. Prædam non parvam, Græcorum bibliotbecis ereptam, noſtrorum uſibus & utilitatibus convertamus, ut, quos propriis non poſſumus, peregrinis nutriamus alimoniis. Nam & ſolent ſuaviora videri peregrina, interdum vero & utiliora.* Ait *Rufinus*, Gaudentium *hæreditario jure* ab ſe popoſciſſe hanc translationem, propterea quod Sancta *Silvia* Virgo, cui eandem ipſe ſpoponderat, Brixiæ, in ſede Gaudentii diem ſuum obiiſſet, ubi ejus corpus quieſcit in æde Sancti Johannis, recoliturque memoria die XV. Decembris, ex Actis Sanctorum Bollandianis die XXVII. Aprilis pag. 495. §. 3. Palladius, qui in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXLII. ſe cum *Silvia*, LX. annos agente, Ægyptum petiiſſe teſtatur, *Salviam*, alias *Silvaniam*, & *Rufini Expræfecti ſororem*, vocat. In veteri tamen ejuſdem Hiſtoriæ ſuæ verſioue, quæ *Paradiſus Heraclidis* inſcribitur, non *Silvaniam*, aut *Salviam*, ſed *Silviam* dicit cap. XLII. pag. 977. editionis II. Roſvveydi. Uterque vero, Palladius & Heraclides, initio capitis ſubſequentis, auctor eſt, Sanctam Olympiadem, Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Diaconiſſam, *Silviæ* egregias virtutes ſibi imitandas propoſuiſſe. Tanta nimirum *Silviæ* fuit claritudo & fama ſanctitatis, ut aliis in exemplum daretur! Vocabulum *expræfecti*, Græce τῦ ἀπὸ ἐπάρχων, non eſt cur Tillemontius tomo XI. pag. 639. ad tempus itineris Palladii cum *Silvia* in Ægyptum, ſive ad A. D. 388. referendum dicat, quum vere ad A. D. 420. quo ſcribebat *Palladius*, referri debeat. *Rufinus* enim *Silviæ* frater, & Præfectus Prætorio in Oriente ſub Arcadio Auguſto, affectatæ tyrannidis pœnas luit Conſtantinopoli V. Kal. Decembres A. D. 395. adeoque poſt A. D. 388. ex Philoſtorgio Gothofredi lib. XI. cap. III. & ex Socrate lib. VI. cap. I. *Rufino* fratre ſublato, *Silvia* ſoror in Italiam trajecit, ubi aderat A. D. 398. ex Paulini epiſt. XXXI. alias XI. Hoc enim anno poſt feſtum Sanctorum Apoſtolorum Petri & Paulli, ut dictum eſt lib. IV. cap. V. §. III. Paulinus Victorem in Aquitaniam ad Severum dimiſit cum eadem epiſtola,

Digitized by Google

la, cui pro conſecratione novæ baſilicæ addidit particulam ſanctiſſimæ Crucis, ex Melania impetratam. Sed non ita addidit ſacros cineres, a Severo expetitos, quibus carere ſe dixit. Victorem tamen ait, *ſpem ejuſdem gratiæ copioſam habere a Sancta* SILVIA, *quæ illi de multorum ex Oriente martyrum reliquiis ſpopondiſſet*. Ergo *Silvia* ex *Oriente* in Italiam ad illud tempus reverterat. Hac vero circa finem ſæculi IV. Brixiæ demortua, Gaudentius urbis epiſcopus *jure hereditario* Clementinas Recognitiones popoſcit, quas Rufinus noſter *Silviæ* viventi pridem ſpoponderat. Idem Rufinus ſub finem perorationis Commentariorum Origenis in Paulli epiſtolam ad Romanos his verbis fidem ſuam Gaudentio obligaverat: *poſt hoc ſane vocat nos opus, quod* OLIM *quidem injunctum eſt* (a Silvia). *Sed nunc* (poſt Silviæ mortem) *a beato Gaudentio epiſcopo vehementius perurgetur, Clementis ſcilicet Romani epiſcopi Apoſtolorum comitis: quorum ut ſucceſſoribus darem cognitionem, libri a nobis in latinum vertuntur*. Roſvveydus in notis ad Paulini epiſtolam XLVII, quæ in nova editione eſt XLVI. poſtque eum Cotelerius ad Recognitiones æque ancipites ſunt, *Gaudentio Brixiano, an Novarienſi* Rufinus illud opus inſcripſerit. Alio abiit primus libri vulgator Jacobus Faber Stapulenſis, *Gaudentium glorioſum Chriſti martyrem pariter & Ariminenſium epiſcopum* præ oculis habens: qui tamen ſub Conſtantio Auguſto, tanto ante, pro Chriſto ſanguinem fuderat. Varie variis hoc pacto ſerram ducentibus, quanto melius David Blondellus in Pſeudo-Iſidoro pag. 28. de *Brixienſi* omnino intellexit! Rufinum in præfatione ad *Gaudentium*, hoc diſerte comprobantem audiamus: *tibi quidem Gaudenti*, NOSTRORUM *decus inſigne* DOCTORUM, *tantus ingenii vigor, immo tanta ſpiritus gratia eſt, ut ſiquid a te etiam* COTIDIANI ELOQUII *more dicitur; ſi quid in* ECCLESIA DECLARATUR, *id in* LIBRIS HABERI, *& ad* INSTRUCTIONEM TRADI *poſteris, debeat*. Infra vero: *æquum eſt ſane tibi, qui hæc etiam* GRÆCE LEGERIS (*ne forte in aliquibus a nobis ſervatum translationis ordinem putes*) *interpretationis noſtræ indicare conſilium*. Hæc elogia, in *Gaudentium* epiſcopum a *Rufino* congeſta, uni *Brixiano* aptari poſſunt; præterea nemini. Is enim fuit *Doctor*, vel *Tractator* inſignis. Ita enim qui Verbum Dei ſacraſque literas vel voce vel ſcripto exponerent ac docerent, ab eccleſiaſticis Scriptoribus paſſim dici, adnotavit Franciſcus Bernardinus Ferrarius lib. I. de Ritu ſacrarum concionum cap. II. ex *Gaudentio Brixiano* exemplum etiam adducens, a quo *Sermones* ſui, *in Eccleſia declamati* (ut Rufinus loqui amat) *Tractatus* dicuntur in præfatione ad Benivolum. Horum egregiam editionem nuper accuravit V.C. Paullus Galeardus Canonicus Brixianus. Idem eximius antiſtes ſe comperiſſe ait, *a notariis, latenter adpoſitis*, Tractatus ſuos, ex ore loquentis collectos. Hoc idem inquit Rufinus his verbis: *ſi quid a te, etiam* COTIDIANI ELOQUII more *dicitur, ſi quid in Eccleſia* DECLAMATUR, *id in* LIBRIS HABERI, *& ad* INSTRUCTIONEM TRADI *videmus*, ab iis nimirum,

qui

qui notarios, ea omnia clam excepturos, ſubmittebant. *Gaudentius*, teſte Rufino, Græcas literas calluit. Quidni vero, qui ſacras peregrinationes per Orientem ſe ſuſcepiſſe teſtatur, ubi eouſque fama ejus virtutum pervenit, ut Orientalium Præſulum ſuaſu epiſcopali oneri, poſt Philaſtrii obitum, a ſuis per Legationem eo miſſam ſibi denunciato, humeros ſuppoſuerit? Ibidem Jo: Chryſoſtomo nondum epiſcopo, ſtricta neceſſitudine adhæſit, proque eo, poſtmodum epiſcopatu dejecto, Legatus Eccleſiæ Romanæ Conſtantinopolim miſſus eſt. Adi ejuſdem Gaudentii ſermonem XVI. Chryſoſtomi epiſtolam CLXXXIV. Palladii Dialogum cap. IV. & Nicephorum Calliſtum lib. XIII. cap. XXXIII. Itaque nullum ſupereſt dubium, quin *Gaudentius epiſcopus*, cui Rufinus *Clementem* ſuum nuncupavit, fuerit *Brixianus*, non alius. RUFINUS. LIB. V. CAP. X.

III. Hæc fuſius proſequutus ſum propter doctiſſimos viros, Sixtum Senenſem, & Robertum Bellarminum venerabilem Cardinalem, quorum ille in libro II. Bibliothecæ, hic in Catalogo A. D. 390. *Rufini* præfationem ad *Gaudentium* pro commenticia nimis propere habuerunt. Bellarmini proferam verba ob gloſſam, quam Labbeus to. II. pag. 309. illis adnectit: *ſicut ipſæ Recognitiones falſo fortaſſe tribuuntur Clementi, ita etiam non eſt incredibile falſo illi adjunctam fuiſſe præfationem Rufini, quaſi interpretis*. Ad hæc ſic ſcribit Labbeus: *verum impoſturam non agnovit Gennadius, nec ejus ſequaces Honorius & Tritbemius*. Poſt Joh. Rainoldum, noſtrorum perfidum exſcriptorem, in Cenſura apocryphorum, eodem ac Sixtus & Bellarminus, ſpectavit Gerardus Joh. Voſſius in lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap. IX. *Rufini vel alterius ſub ejus nomine* præfationem appellans. Immo infra nedum præfationem *prorſus ficticiam*, ſed & libros ipſos Recognitionum *ab alio*, quam a Rufino *tranſlatos*, ſe credere malle ſignificat. Voſſio ad errorem præiverat Caſpar Barthius. Verba ipſius adferam ex Adverſariis lib. XIV. cap. V. *Recognitionum Clementis titulo inſcripti libri, Clementem auctorem ne auctorem & Rufinum interpretem habeant, non eſt facile decidere*. Viris literatura excultiſſimis nollem hæc excidiſſent. Nunquid difficile eſt *decidere* quod ſpiſſa & locuples veterum monumentorum auctoritas comprobat? Nihili ergo eſt Rufinus ipſe in Peroratione Commentariorum Origenis in Paulli epiſtolam ad Romanos, ubi, *Gaudentio epiſcopo perurgente*, ſe operam dare ait, ut *Clementem* Latinum faciat? Nihili Gennadius capite XVII. *Clementis Romani Recognitionum* libros a Rufino latine redditos narrans? Longum ſit iter conficiendum, ſi alios deinde rem eandem teſtantes percurrere velim. At indictum abire non patiar unum & alterum. Anaſtaſius Bibliothecarius in epiſtola ad Johannem Diaconum, Operum Jacobi Sirmondi to. III. pag. 472. *Clementem*, ait, *quem Rufinus, noſtræ linguæ redditum, reſtitutum, & redeuntem, ad Gaudentium ſcribens, innuit*. Sanctus Aldhelmus ſive Althelmus Sciréburnenſis epiſcopus cap. XXV. de Laudibus virginitatis pag. 316. editionis Londinenſis, emendatæ ab Henrico Whartono, laudat *Itinerarium Petri*

(ſunt

RUFINUS. LIB. V. CAP. X.

(ſunt Clementis Recognitiones) *Rufino in Latinum ex Græcorum bibliothecis vertente*. Tam diſertis teſtibus conſonant Recognitionum codices Mſs. plane omnes, *Rufini* interpretis nomen præferentes. Quominus ergo viros, inſigniter doctos, ad alia properantes hæc fugerint, non eſt ambigendum; alias rem certam pro commento non habuiſſent. E junioribus *Cotelerius* in Judicio de libris Recognitionum pag. 484. editionis novæ, Rufini eſſe præfationem ad Gaudentium juxta ac verſionem totius Operis, ex ſtilo etiam probari ait: & codicum vetuſtiorum præſidio utranque Rufino vindicat. Unus enim, quem laudat, ſic incipit: *Rufini presbyteri præfatio ad Gaudentium pontificem in Itinerarium Clementis, ab eo ex Græco in Latinum converſum*. Et poſt præfationem, Clementiſque ad Jacobum epiſtolam, ita habet: *Itinerarii Clementis, Petri Apoſtoli ſucceſſoris, liber primus incipit, a Rufino traductus*. Ceterum Bellarminus agnovit, Clementinas Recognitiones a Rufino latine converſas, neque de hoc dubitavit; nam Baronio judice A.D. 102. §. XXII. *nemo eſt, qui dubitare debeat, quum Gennadius hoc ipſum de Rufino teſtetur*. Et tamen Dupinum audire nobis contingit in tomo III. Bibliothecæ, omnino aliam ſententiam Bellarmino tribuentem, eam ſcilicet, quam refutavimus. Nec minus ſpiſſo errore tanto ante irretitum deprehendimus *Anaſtaſium* Bibliothecarium in epiſtola pridem adducta, cumque illo e junioribus Petrum Danielem Huetium in libro de Claris interpretibus pag. 151. quando hæc verba, quibus Rufinus præfationem ſuam ad Gaudentium, auſpicatur, *ut Clementem noſtræ linguæ redderemus*, ita acceperunt, quaſi *Recognitiones*, ipſæ *latine ſcriptæ* primum fuiſſent; poſtmodum deperditæ, & demum a Rufino e *Grecia*, in Latium reſtitutæ, non e *Græco* translatæ. At plane aliud, non hoc ſcripſit Rufinus, apud quem viri docti primis tantum voculis, uti fit, raptim perlectis, in errorem adducti ſunt.

IV. Nec penitus nobis prætereundus eſt alter Bellarmini locus. In Catalogo enim A.D. 92. hæc de Clementinis Recognitionibus ſcribit: *teſte Epiphanio hæreſi 30. Clemens ipſe teſtatur, Circuitus Petri, a ſe conſcriptos, ab hæreticis depravatos fuiſſe*. Vir purpuratus hæc hauſit ex magnis Annalibus A.D. 41. §. X. & A.D. 102. §. XXI. Verum Lucas Holſtenius non hoc dicere Epiphanium detexit, ſed *ex encycliis epiſtolis Beati Clementis, quæ in Eccleſiis leguntur, Periodos iſtas falſitatis convinci. Neque enim congruere cum ſtilo Sancti Clementis, neque cum ejus docendi modo*. Verba ſunt *Holſtenii* in notis Mſs. ad Bellarmini Catalogum, in Muſeo noſtro ſervatum. Lapſum tanti viri indicavi, ne ulli amplius ob dicentis auctoritatem ſit cauſſa offenſionis, ut nuper fuit alteri viro docto, quem corrigens, nominare non debeo, ne amicitiam, quæ mihi cum eo intercedit, lædere videar. Idem Epiphanius Hæreſi XXX. §. XV. *Clementinos* libros fuiſſe ab Ebionitis corruptos teſtatur. Photius etiam cod. CXIII. vocat *refertum opus abſurdis nugis, non ſine plurimis ex Arii opinione in Filium blaſphemiis*. Hæc ſuaſerunt magni nomi-

Digitized by Google

nominis Theologo Dionyſio Petavio lib. I. de Trinitate cap. III. §. extremo, Photianos codices magis fuiſſe depravatos, quam ſit interpretatio *Rufini*; qui ea ſuſtulerit, quæ ab hæreticis, præſertim Eunomianis, ingeſta, idem *Rufinus* monuerat in opuſculo de *Adulteratione librorum Origenis*, quippe quæ eodem *Rufino* teſte, *eccleſiaſtica regula omnino non recipiat*. Sed memoria repetendum, *binas* Recognitionum veteres *editiones* a Rufino indicari in præfatione ad *Gaudentium*, nimirum quomodo Xyſti Sententiarum *binas* pariter *editiones* antiquitus factas monuimus. Rufinum ea de re loquentem audiamus: *puto quod non te* (Gaudenti) *lateat*, *Clementis hujus in Græco ejuſdem operis* ἀναγνώσεων, *hoc eſt Recognitionum*, DUAS EDITIONES haberi, & DUO CORPORA eſſe LIBRORUM, *in aliquantis quidem diverſa*; *in multis tamen, ejuſdem narrationis*. *Denique pars ultima hujus operis, in qua de transformatione Simonis refertur*, *in* UNO CORPORE *habetur*. *Sunt autem & quædam in* UTROQUE CORPORE *de ingenito Deo, genitoque differta, & de aliis nonnullis, quæ, ut nihil amplius dicam, exceſſerunt intelligentiam noſtram*. Jam diſpice quamnam Clementini Operis editionem *Epiphanius* & *Photius* cenſura perſtrinxerint. Non certe quam *Rufinus* latine convertit. Hæc enim ab hæreticorum depravationibus vacat, eandemque etiam Græce ſcriptam vacaſſe, nos credere jubent viri Sancti *Paulinus* & *Gaudentius*, qui eam per amicum Latio donandam ſtuduerunt. Fabricius in Bibliotheca Græca to. v. cap.I. pag.35. in allatis *Rufini* verbis pro ἀναγνώσεων legendum putat ἀναγνωρισμῶν ex *Rufino* ipſo in libello de Adulteratione librorum Origenis, & ex Photio cod. CXIII. quanvis omnes Recognitionum antiqui codices ἀναγνώσεων exhibent: quod perinde eſt. Hinc enim operi inſcriptio, quia in illo narratur, quomodo Clemens, parentes, & fratres ſe mutuo *recognoſcant*.

V. De variis Recognitionum Clementinarum inſcriptionibus poſt Coteleriuum pag.484. accurate agit *Jo. Erneſtus Grabius* in Spicilegio Patrum to.I. pag. 275. ubi & plures earundem egregios codices Mſs. in Bibliotheca Oxonienſi adſervatos enumerat.

1. Recognitiones } *Clementis*.
2. Recognitio }
3. Clementis Romani Itinerarium ad Jacobum fratrem Domini.
4. Itinerarium Sancti Clementis de factis & dictis B.Petri Apoſtoli
5. Acta Petri Apoſtoli.
6. Circuitus } *Petri*.
7. Periodus }
8. Itinerarium }
9. Hiſtoria }
10. Chronica } *Clementis*.
11. Geſta }
12. Liber }
13. Libri }

RUFINUS. LIB.V. CAP. X.

14. De vera diſputatione Petri Apoſtoli contra falſitatem Simonis magi.

15. De diſputatione Petri cum Simone mago.

Titulum *Diſputationis* vel *Dialogi Petri cum Apione*, quem Henricus Valeſius & Cotelerius huic operi indiderunt, *Grabius* expungit. Nomen *Itinerarii*, ſeu, quod idem eſt, *Circuitus*, & *Periodi*, frequentius operi adhæſit ob hiſtoriam itineris, quod Petrus Hieroſolymis Antiochiam ſuſcepiſſe credebatur, prætergreſſus Cæſarea, Dora, Ptolemaide, Tyro, Sidone, Beryto, Tripoli, Orthoſiade, Antarado, & Laodicea. Holſtenio tamen in notis Mſs. ad Catalogum Bellarmini viſum eſt, *Itinerarium a Recognitionibus* differre, neque eſſe earundem *compendium*; volumen intelligens Pariſiis editum cum latina verſione Joachimi Perionii. Sed Voſſius lib.II. de Hiſtoricis Græcis cap. IX. pene in fine, *opus non admodum antiquum hoc eſſe, præter dictionem, multis argumentis* convinci animadvertit. Luculentius hoc patebit, ſi Barthius adeatur, illud examinans in Adverſariis lib. XXXII. cap.XIV. & lib.XXXVII. cap.XXIII. Libri inſcriptio ſic loquitur: *Clementis Romani epiſcopi de rebus geſtis, peregrinationibus, atque concionibus Sancti Petri, Epitome ad Jacobum Hieroſolymitanum Epiſcopum. Pariſiis apud Hadrianum Turnebum* 1555. in 4.° Cotelerius, qui ad ſeptem Mſs. codices regios iſtud opus collatum vulgavit, pag. 749. poſt *Recognitiones* & *Homilias*, nihil aliud eſſe deprehendit, quam puram *Epitomen*, non tamen ex ſolis *Recognitionibus*, a *Rufino* editis, conflatam, ſed etiam ex *Homiliis* & *epiſtola Clementis ad Jacobum*. Item ex ejuſdem *martyrio*, & *narratione Ephræmi epiſcopi Cherſoneſi*, quæ ibidem ſubjungitur. Hoc ipſum, quod ex parte Baronius viderat A.D.102. §. XXII. Cotelerius locis ad oram indicatis, ſedulo adſtruit, ratus, ab iis contextum opus, qui doctrinæ ac pietatis ſuæ eſſe duxerunt, ea, quæ in libris jam dictis (alterius tamen editionis, a veteribus memoratæ, quod cenſuit Baronius) ſupervacua, falſa, & periculoſa videbantur, vel tollere, vel mutare aut corrigere. Itaque is liber non unius Recognitionum voluminis *Epitomen* ſe prodit: quod Perionius, & Voſſius ad ſolam *Rufini* verſionem reſpicientes, exiſtimarunt; ſed aliarum etiam farraginum, ejuſdem tamen commatis, jure compaginem dixeris, qualem Cotelerius ter factam didicit ex codicibus Mſs. bibliothecæ Regis Galliarum.

VI. Ceterum libri Recognitionum alium plane a Sancto Clemente, poſt Petrum *tertio* vel *quarto* Romanæ Eccleſiæ pontifice, architectum habuerunt. Ad ejus ætatem quod attinet, eum ante Origenem floruiſſe, in comperto eſt. Origenes enim qui ſub Elagabalo florere cœpit, primus omnium teſtimonia ex illo, tanquam ſcriptore jam noto, & *Clementis* nomine quidem diſtincto, ſemel atque iterum promit in tomo III. Commentariorum ad cap. I. ver. 14. Geneſeos: qui licet ferme univerſi interciderint, locus tamen Origenis ex Recognitionum libro X. cap. X.

etiam-

etiamnum ſupereſt in Philocalia cap. XXII. Alius quoque legitur in Commentariis ad caput XXVI. ver. 6. Matthæi, perinde ex Recognitionum libro VII. cap. XXXVIII. deductus. Quamobrem Clementini operis artifex, Origene junior dici non poteſt, ſed paullo ſenior, quod nimirum ad tempus ſcriptionis pertinet. Ante Origenem, ſeu mavis *tertium* Chriſti Domini *ſæculum*, nemo unquam *Recognitiones* laudavit, nemo Clementinorum mentionem fecit. Libri auctorem *tertio* demum Chriſti *ſæculo* vixiſſe, duo produnt. Unum, quod ex *Bardeſanis* Syri Dialogo de *Fato* contra Abidam Aſtrologum, laciniam bene longam ſuffuratus, ſuam fecerit, fortaſſe quod non facile id agnitum iri putaret, quum *Bardeſanes* non Græce, ſed *Chaldaice* ſcripſiſſet. Alterum quod de civitate Romana, univerſo orbi donata, non obſcure loquatur. Atqui *Bardeſanes* ſub M. *Aurelio* Auguſto floruit circa A. D. 171. cui Dialogum ſuum nuncupavit. *Caracalla* vero circa A. D. 215. gentes Romano imperio ſubjectas, propriiſque antea legibus uſas, in Urbis rerum dominæ jura, conſtitutione edita, primus omnium tranſire juſſit. Ne res in dubium venire poſſit, jam per ſingula ibimus. Euſebius in Præparatione Evangelica lib. VI. cap. X. *Bardeſanis* Dialogi partem Græce translatam nobis ſervavit, quæ in Recognitionibus Clementinis, ſecundum Cotelerii diviſionem, a capite XIX. ad caput XXIX. latine exſtat. Joh. Erneſtus Grabius in Spicilegio to. I. pag. 290. Clementinam Rufini verſionem, & Græcum Bardeſanis contextum, quem non aliunde ſumtum, ſed proprio ingenio ab ſe confectum, auctor *Bardeſanes* affirmat, e regione diſpoſitum, ita inter ſe comparavit, ut quilibet ſtatim agnoſcat, quatenus conveniat uterque, vel diſcrepet. Varias item notulas ſubjecit, quibus potiſſimum demonſtratur, Clementinorum artificem nonnulla immutaſſe, alicubi paraphraſten egiſſe, quædam minus recte accepiſſe. alia omiſiſſe, alia denique interpolaſſe, ut nimirum quæ ex Bardeſane ſuppilaverat, ipſe narrationibus ſuis conſentanea redderet. Quod prorſus rem conficit, Clementinum ſcilicet auctorem ex Bardeſane, tanquam hoc juniorem, non Bardeſanem ex eo, ſua mutuatum, locus eſt lib. IX. Recognitionum cap. XXVII. ex quo evidenter diſcimus, hoc idem opus ante editam ab Imp. Antonino Caracalla Conſtitutionem, cujus meminit Ulpianus in lege XVII. D. *de Statu hominum*, concinnari nullo modo potuiſſe. Locum ipſum recitabo, cui etiam *Bardeſanis* verba e regione conjungam, ut *Bardeſanem* quodammodo cum ipſo Recognitionum auctore committens, clarius patefaciam, quid hic poſterior, tanquam a Clemente Romano dictum, *Bardeſanis* verbis de ſuo addiderit, quid immutaverit.

RUFINUS.
LIB. V. CAP. X.

I.

Clemens lib. IX. Recognitionum cap. XXVII.

Certe quod in promptu eſt noſcere quanti Imperatores, gentium, quas vicerunt, leges & inſtituta mutarunt? Quod evidenter a Romanis factum docetur, qui tamen OMNEM *pene* ORBEM, *omneſque nationes propriis* PRIMO & *variis legibus inſtitutiſque viventes, in* ROMANORUM JUS & CIVILIA SCITA *verterunt.*

II.

Bardeſanes in Dialogo de Fato apud Euſebium lib. VI. Præparationis Evangelicæ cap. X.

Πόσοι βασιλεῖς κρατήσαντες ἐθνῶν, παρήγαγον τοὺς τοὺς πρὸ αὐτῶν νόμους, καὶ ἔθεντο τοὺς ἰδίους.

Quicumque Reges aut Imperatores, ſubactis gentibus, mutarunt poſitas ante ſe leges, & proprias induxerunt.

Jam ex collatione utriuſque Scriptoris perſpectum redditur, Bardeſanem generatim locutum, nullam ante ſe legem particularem ab Auguſtis editam reſpexiſſe, eoque minus Caracallæ Conſtitutionem. Verba inſuper modo adducta Bardeſanem eadem Conſtitutione antiquiorem omnino produnt: atque hoc ipſum in cauſſa fuit, cur eadem *Bardeſanis* verba a poſterioris ætatis homine Pſeudo Clemente ſuppilata interpolarentur. Hic enim Antonianam Conſtitutionem omni ambage ſepoſita ita ob oculos ponit, ut ſuas ipſe Recognitiones non ante, ſed poſt Conſtitutionem a Caracalla vulgatam, procuſas, plane nobis exhibeat. Certa quippe ſunt & manifeſta, quæ in verbis proxime allatis teſtimonia leguntur, totum ſcilicet qua patuit orbem Romanum, genteſque Romano Imperio ſubjectas, variis antea legibus uſas, tandem jubente Caracalla omnes in Romanorum jus tranſiiſſe. Quare Pſeudo-Clemens hæc, quæ adeo luculenter ſcripſit, ante Caracallam ſcribere non potuit. Hujus, quam dixi, Conſtitutionem, duabus Exercitationibus, *Orbis Romani* titulo editis, egregie illuſtravit Ezechiel Spanhemius, ætatem Pſeudo-Clementis ex verbis a me depromtis ſubodoratus pag. 248. & 579. Ex his perſpicimus quantopere fallantur qui Clementini Scriptoris ætatem *ſæculo ſecundo* præfinire voluerunt. Horum agmen ducit Blondellus in prolegomenis ad Pſeudo-Iſidorum pag. 59. inque cenſura epiſtolæ I. Clementis pag. 28. Blondelli ſententiæ, ut videtur, acceſſit Cotelerius in ſuo de Libris Recognitionum Judicio pag. 484. & demum etiam Grabius tom. I. Spicilegii pag. 277. 279. Cunctis tamen ad hanc eamdem ſententiam præiverat Sixtus Senenſis in libro II. Bibliothecæ.

VII. Sed cum Henrico Dodvvello nobis etiam res eſt., *Bardeſanem* Caracalla juniorem faciente. Dodvvellus enim Diſſert. IV. in Irenæum §. XXXV. pag. 360. & Diſſert. VI. §. XI. pag. 443. veterum teſtimoniis, qui *Bardeſanem* ſub Marco floruiſſe tradunt, inſuper habitis, Elagabalo parem facit, qui ex gente Antoninorum ortus, juxta ac Aurelius, *Marci* prænomen habuit. Grabius tom. I. Spicilegii pag. 317. ſe hanc ſententiam

Digitized by Google

tentiam amplexurum promiſit, & priorem emendaturum. Sed eum promiſſis ſtetiſſe non video. Quæ ab antiquis de *Bardeſane* tradita ſunt, accurate digeſſit Baronius A. D. 175. §. XVI. *Marci Antonini* ſenioris æqualem omnes plane conſtituunt, de hoc certe ab antiquioribus, & præſertim ab ipſis ejus commentationibus edocti. Ii ſunt Euſebius Hiſt. Eccleſiaſt. lib. IV. cap. XXIX. & in Chronico, Olympiade CCXXXVII. anno Chriſti Domini 173. qui æræ vulgari A. 171. reſpondet: quo quidem anno Euſebius Valentini hæreſim, a *Bardeſane* palam ſeminari cœptam tradit; quum tamen contra Marcionis errorem ante ſcripſiſſet, quod præter Epiphanium Hæreſi LVI. & Theodoritum lib. I. Hæreticarum fabularum cap. XXII. docemur ab Auguſtino cap. XXXV. de Hæreſibus. Annus, quem dixi, Euſebianus 173. M. Aurelii Auguſti annum XI. refert. His plane conſonat Theodoritus, qui tom. IV. Operum editionis Sirmondi pag. 208. *Bardeſanem* M. Veri Cæſaris temporibus floruiſſe dicit. Hoc Epiphanius etiam comprobat Hæreſi LVI. §. I. teſtatus, Bardeſanem poſt exceſſum Abgari Edeſſæ dynaſtæ *Antonini Veri* ævum attigiſſe. Hieronymus in Catalogo cap. XXXIII. ait, eum Valentini hæreſim, quam primo ſectatus fuerat, poſtea confutaſſe, novamque ſtatuiſſe: & librum de Fato *M. Antonino* tradidiſſe. Tillemontius, qui res *Bardeſanis* fuſe perſequitur tom. II. pag. 454. poſt Henricum Valeſium in notis ad Euſebium, eo propendet, ut hunc *Antoninum*, non *Auguſtum*, ſed ex *Bardeſanis* amicis, in Dialogo colloquentibus, unum exiſtimet. Atqui *Auguſtus* omnino dicendus, qui Meſopotamia & Edeſſa, *Bardeſanis* patria, potitus eſt. Neque enim Syrorum fuit *Antonini* nomen, neque Dialogus uni ex amicis in eo colloquentibus nuncupari debuit. At neque in cauſſa quidquam eſſe potuit, quominus librum Syriacum *Antonino*, Auguſtorum doctiſſimo, inſcriberet, ut ingerit Tillemontius. Scilicet *Aurelio* deerant qui eum Græce converterent. His adde ex Epiphanio, *Bardeſanem* ab *Aurelio* tanti factum, ut eum in ſuam ſuperſtitionem per Apollonium trahere conatus fuerit. Ergo quem alii *Antoninum*, Hieronymus, qui *Bardeſanis* librum, Græce converſum, legit, *M. Antoninum* recte appellavit, cui nuncupatum dixit. *Marci* enim prænomine etiam ſolo, *Aurelium* ſeniorem apud veteres Scriptores præcipue denotari, oſtendit Spanhemius tom. II. Diſſert. X. pag. 32. Adjiciamus & aliud pro *Bardeſanis* ætate, cui non parum ineſt momenti contra Dodvvellum. Bardeſanes apud Euſebium de Præparat. Evangel. lib. IV. cap. X. hæc habet: *Χθὲς οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Ἀῤῥαβίαν κρατήσαντες, τοὺς τῶν Βαρβάρων νόμους ἤλλαξαν*: NUDIUS TERTIUS *Romani Arabia potiti, Barbarorum leges mutarunt*. Trajanus Auguſtus *Arabiam* primo ſubegit, ex Dione lib. LXVIII. pag. 777. unde antiquarii in ejus nummis legi norunt ARAB. ADQUIS. Vide Spanhemium tom. I. Diſſert. IX. pag. 185. Sed & ſub *M. Aurelio* rurſus bello ſubactam, conſtat ex Dione lib. LXXI. pag. 812. quod A. D. 170. illigandum cenſet Tillemontius in Hiſtoria Imperatorum tom. II. pag. 366. *Bardeſanes* tamen ineunte Sæculo III. ſub *Ela-*

RUFINUS. LIB. V. CAP. X. *Elagabalo* inepte dixiſſet, Arabiam *nudius tertius* a Romanis ſubactam, quam initio Sæculi II. *Trajanus*, vel *M. Aurelius* tunc primum ſubegiſſet. Bene vero de utroque id dicere potuit ipſe ſub *Marco* vivens. Alia hujus generis poſſem afferre. Sed hæc plus ſatis evincunt, *Bardeſanem* ſub *M. Aurelio Antonino* ſeniore claruiſſe, adeoque illum nullo modo Recognitionum Clementinarum auctore juniorem, multoque minus earundem auctorem, dici poſſe: quod tamen Caveus cogitavit. Præter Græcos, Epiphanium, aliosque veteres Patres, etiam Chronici Edeſſeni a V. C. Joſepho Simonio Aſſemano nuper editi auctor, in Bibliotheca Orientali tom. I. pag. 389. *Bardeſanem* retulit ad tempora *M. Aurelii*. Photius Cod. CCXXIII. dum *Theodori*, Tarſi Epiſcopi, libros VIII. *contra Fatum* recenſet, ait, eum cap. I. & L. *ſimul dum Fati opinionem convellit, etiam Bardeſanis ſententiam* refellere; nam *etſi animam quidem a Fato, & a natalicia notatione, quæ dicitur, liberam dimittit, arbitrii libertatem illi conſervando; corpus tamen, & quæcumque corpus ſpectant, Fato gubernando ſubjecit*. Hæ nimirum ſunt *veterum errorum ſordes*, quas, teſte Euſebio *Rufini*, lib. IV. cap. XXX. *Bardeſanes* ex integro non depoſuit, dum Valentinianos deſeruit; ac propterea Hieronymus de eo tradit, quanvis Valentinianos quos primum ſectatus fuerat, confutaſſet, tamen *novam hæreſim* condidiſſe. De hac Erneſtus Salomon Cyprianus in notis ad Hieronymi Catalogum hæc habet: *vellem dixiſſet quænam fuerint novæ illius hæreſeos capita*. Paullo poſt, Auguſtinum carpere non veretur, quod *Bardeſani* errores tribuerit de *Fato*, quum tamen contra *Fatum* ſcripſerit. Ita quidem certe, quod ad liberum hominis arbitrium attinet; ſed *corpus tamen, & quæcumque corpus ſpectant, Fato gubernanda ſubjecit*, teſte Theodoro Tarſenſi. Verba Auguſtini de *Bardeſane* hæc ſunt cap. XXXV. de Hæreſibus: *non per omnia in Valentini hæreſim lapſus eſt* (poſtquam reſipuiſſet) *addens de ſuo, ut Fato adſcriberet converſationes hominum*. Sed hæc poſtrema, *addens &c.* non exſtare in Mſs. codicibus monent curatores novæ editionis quæ tamen explicant ſuperiora. Hæc de *Bardeſane* paullo fuſius differere compulit ejus plagiarius Pſeudo-Clemens, Recognitionum artifex, quandoquidem cum plagiariis latere ſe putantibus, non raro nobis res eſt. Dodwellus compactas cenſet Recognitiones inter A. D. 218. & 231. Verius dixiſſet inter A. D. 211. & 217. etenim A. D. 211. ſolus imperare cœpit *Caracalla*, novæ, quam dixi, *Conſtitutionis* auctor, in Recognitionum libris laudatæ. Mox eodem A. D. 217. *Caracalla* occidit. His repellitur maximus Petri Allixii lapſus in Diatriba de Anno & menſe natali Domini pag. 8. ajentis, *Pſeudo-Clementem* vixiſſe *non diu ante Sulpicium*, ante quem tamen 200. annos vixit. Origenes primus Recognitionum præco, Caracallæ iram fugiens, Alexandria in *Palæſtinam* primo ſeceſſit. Bis autem illuc eum convolaſſe animadvertit Huetius in Origenianis libro I. cap. II. §. VI. pag. 10. Prius Origenis iter in *Palæſtinam*, ubi Cæſareæ pedem fixit, ſanctoque Alexandro Hiero-

ſolymorum

Digitized by Google

ſolymorum Epiſcopo innotuit, ab Huetio illigatur A. D. 215. Ibi tantus ei honor habitus eſt, ut nondum ſacris initiato miniſterium deferretur Verbi Dei publice in Eccleſia explanandi coram epiſcopis. Ex hoc itinere, poſt cæſum Caracallam A. D. 217. Origenes Hieroſolymis Alexandriam redux, ſecum Recognitiones tuliſſe dicendus eſt, unde ipſe illarum ſententias ſuis Commentariis admiſcuit, quorum *octo priores tomos* in Geneſim Euſebius lib. VI. Hiſt. cap. XIX. ex *tomo* eorum *nono* oſtendit, Alexandriæ fuiſſe conſcriptos, & quidem poſt Origenis iter illud primum in Palæſtinam. *Recognitiones* vero in *Palæſtina* concinnatas, cum *Blondello* facile credimus; quandoquidem in illis *Thronus Hieroſolymitanæ Eccleſiæ* ſupra ceteros extollitur. Hoc non parum juvat, quod eaſdem ex *Palæſtina* in *Italiam Rufinus* quoque primus advexerit. Ceterum operi, ex argumento vox *Recognitionum* adhæſit. *Recognitio* enim, ſive *agnitio*, ex Ariſtotele in *Arte poetica*, oritur, quum homines olim inter ſe conjunctiſſimi, tandem multos poſt caſus in tragœdiis & comœdiis ſe mutuo nec opinato agnoſcunt. Ita plane in hac Pſeudo-Clementis commentatione Fauſtiniano Mattidiæ, ac filiis, Clementi, Fauſto, & Fauſtino contingit. Itaque cum inſcriptione formam etiam operis poeticam accepiſſe, vero perquam ſimile fit Dodvvello pag. 444. Diſſertationum in Irenæum. Genuinum & primarium *Recognitionum* artificem, doctrina quidem ac varietate rerum & copia abundare non diffitemur; philoſophum tamen ſe prodere, nemo non videt. At *Catholicum* certe, quanvis philologum magis, quam theologum. Ob viri famam, judicium Jo. Pici Mirandulani de eo adferam, *doctrinam continere Apoſtolicam*. Hoc debemus *Jacobo Fabro Stapulenſi* in epiſtola ad Jacobum Ramirum, pontificem Catinenſem, primæ ſuæ editioni *Clementinarum Recognitionum* præpoſita. Quicumque tamen is auctor fuerit, quandoquidem ſub larva latere maluit, critico judicio parum inſtructus videtur, maximeque diverſus ſe prodit a *Clemente*, viro Apoſtolico, a cujus manu prodiit admiranda illa epiſtola nomine Eccleſiæ Romanæ ad Corinthios. Id plurimis ab hinc ſæculis, uti dixi, obſervaverat Epiphanius. Librorum analyſi pertexenda ſuperſedemus, quum id præſtiterit Nicolaus Nurrius in Apparatu ad Bibliothecam Patrum to. I. diſſert. IX. pag. 211.

VIII. Sed Gelaſius pontifex in Decreto genuino, ex veterrimo codice Vaticano, olim a me edito, hanc cenſuram de Recognitionibus, a *Rufino* converſis, pronunciavit: *Itinerarium, nomine Petri Apoſtoli, quod appellatur Sancti Clementis, apocryphum*. Nullus hic, ut in ceteris editionibus, *librorum numerus* explicatur, quia is pendebat ex arbitrio librariorum. Gelaſius, *Sancti Clementis* opus quidem *appellari* non *eſſe*, dixit, eique publicam lectionem & canonicam auctoritatem vocabulo *apocryphi* abjudicavit. Gelaſium in Concilio Romano LXX. epiſcoporum ſic definientem, Clementinas *Recognitiones* a *Rufino* tranſlatas, ſub nomine *Itinerarii* indicaſſe, haud dubitandum. Non ideo tamen

men privata auctoritas apud plurimos Eccleſiæ Latinæ ſcriptores illis defuit. De Græcis non loquor. De *Rufini* verſione Latina agens Sanctus Iſidorus Hiſpalenſis epiſcopus, ex ea teſtimonium adduxit capite XVII. & XXXI. de Natura rerum, & lib. III. Originum cap. L. Locum apud Sanctum Aldhelmum in libro de Laudibus virginitatis, ſupra attuli. Beda in Hexæmeron ad capita I. VI. VII. VIII. Geneſeos, in Acta Apoſtolorum cap. V. §. 34. Retractatione ad eundem locum, & cap. III. de Ratione temporum, Recognitionibus utitur ex lib. I. cap. XXXI. §. 23. Item Agobardus de Judaicis ſuperſtitionibus cap. XVI. Freculſus in Chronicis to. II. lib. II. cap. X. cumque his Hincmarus de Divortio Lotharii & Tetbergæ cap. IX. Honorius etiam de Luminaribus Eccleſiæ cap. XV. Ad hæc Cæſarius monachus ex lib. VIII. cap. XXIX. §. 70. locum ſuppilatum tranſtulit in Dialogos ſuos, Reſponſione CXI. At Humbertus Cardinalis Epiſcopus Silvæ Candidæ, & S. R. E. apocriſarius Conſtantinopoli in Reſponſione ad Nicetam Pectoratum poſt tomum XI. Annalium Baronii pag. 798. editionis Colonienſis, adverſarium redarguit, quod *Clementis*, ideſt *Petri*, *Itinerarii*, licet apocryphi, teſtimonia pro Sabbati jejunio, adduxiſſet, codice *Græco* tamen, non *Rufini Latino*, fortaſſe uſus. Hos Libros, quanquam *apocryphos*, ideſt publicæ auctoritatis expertes, quum ſint maximæ antiquitatis, non parum fructus idcirco adferre poſſe, cum Nurrio ſentimus. Nam Chriſtianæ Religionis *Apologia* ſunt, & gentilium fabulæ, cultuſque ethnici, Fatique adſertorum errores, in ea refutantur. Neque inutile opus iis eſſe poterit, qui philoſophorum opiniones, gentium mores, conſuetudines, allegoricaſque fabularum explicationes ſcire voluerint. Nec ſane facile eſſet plurima Latinorum loca intelligere, ſi his Recognitionibus careremus. Hoc etiam fatetur auctor præfationis ad novam *Cotelerii* editionem, qui alias de more ſuo non pauca perperam dicit.

IX. Grabius in Spicilegio to. I. pag. 290. ex codice Bodlejano breve fragmentum depromſit, libro X. *Recognitionum* adnectendum, in reliquis editionibus deſideratum. De his *Recognitionibus*, a *Rufino* vulgatis, juniorum etiam poſt veterum judicia, proferamus. Omnium ferme ordinum Scriptores *Clementi Romano* eaſdem abjudicant. Primo ex *Cardinalium Senatu Baronius*, prudentia & gravitate admirandus. A. D. 34. §. CCLXXX. & CCXCI. A. D. 41. §. X. A. D. 44. §. XXXVI. A. D. 51. §. LIII. A. D. 102. §. XXII.

Baronium ſubſequitur *Bellarminus* in Catalogo, & libro II. de Romano Pontifice cap. II.

Ex *ordine epiſcoporum* Carolus Bovius Oſtunenſis Antiſtes in præfatione ad Conſtitutiones Apoſtolicas.

Ex *Ordine Prædicatorum* Franciſcus Victoria to. II. Relatione XII. de arte magica §. 35.

Ex *presbyteris Societatis Jeſu* Benedictus Pererius in Geneſim lib. II. Quæſt. I. pag. 40. editionis I. Romanæ. Jo. Lorinus in Acta Apoſtolorum

Digitized by Google

rum cap. XIX. §. IX. Nicolaus Serarius to. I. opuſculorum de Apoſtolis §. I. pag. 27. editionis Moguntinæ 1611. Antonius Poſſevinus in Apparatu.

Ex *Academia Lovanienſi* Jo. Driedo to. I. de Eccleſiæ Dogmatibus, Parte V. lib. IV. cap. V. fol. 255. 2. editionis Lovanii 1572.

Ex *Academia Pariſienſi* Natalis Beda contra Jacobum Fabrum, Propoſit. 103.

At *Cotelerii* verba non prætéribo, totius commentationis argumenta complexi in præfatione ſuæ editionis, ubi vocat *ſyntagma, theologicis, hiſtoricis, philoſophicis, & aſtrologicis rebus refertum*. Accedat etiam Barthius, qui in Adverſariis lib. XLV. cap. V. libros ait, *antiquos eſſe, & bonarum rerum plenos*. Eoſdem ſæpenumero illuſtrat, & acri etiam cenſura perſtringit, *vetus fragmentum appellans*, & Latine converſum, quum nondum *genus dicendi barbariſmis admodum inquinatum eſſet, nec miſtam olim Gothorum aut talium illuviem oleat, etſi ſuis etiam nævis non careat*. Rem concludit, *bonorum monitorum gratia* ſe talia libenter perlegere: *tam*, inquit, *de veritate eorum ſecuri, quam ſi Appulejum, aut Apollonium aliquem, vel Philoſtratum volveremus*. Recte quidem ita cenſet Barthius de veritate hiſtorica, ſi hanc interdum ſpectes. Non ita de dogmate, de quo aliter Lambertus Gruterus, poſtea dicendus, ſic ſtatuit: *nuſquam non in hoc libro defenditur liberum hominis arbitrium, baptiſmi & Euchariſtiæ vis, neceſſitas, ac dignitas. Præterea Trinitas perſonarum unius Dei, providentiaque adſtruuntur. Docetur item non contemnenda eſſe miracula ad martyrum ſepulcra edita. Sed ſunt hic tamen loci quidam, veluti nævi, quos pium lectorem vel caute legere, vel ſuſpectos habere oportet. Nequis fallatur, ejuſmodi hæc ſunt numeris notata ſuis locis, ut quis obſervare poſſit*. Hi nævi, a *Grutero* explicati, *ſex* numero ſunt, qui apud ipſum videri poſſunt. Poſtremo loco adjungamus Hugonis Grotii de his libris judicium ex to. III. operum pag. 488. *Recognitionum qui dicuntur libri, eatenus apud me valent, quatenus aliorum dictis congruunt. Ceteroquin probo Cardinalis Baronii de iis judicium, qui ex Epiphanio, Rufino, aliiſque, dicit, illis libris plurima fuiſſe aſſuta, & inter ea omnes illas fabulas de iis, quæ Cæſareæ feciſſe dicitur Petrus contra Simonem*.

X. Jam tandem ad varias Clementini Operis editiones veniamus. *Jacobus Faber Stapulenſis primus omnium* eas, a *Rufino* converſas, inque libros & capita diſtinctas, typis vulgavit in volumine ſic prænotato.

Paradiſus Heraclidis.
Epiſtola Clementis.
Recognitiones Petri Apoſtoli.
Complementum epiſtolæ Clementis.
Epiſtola Anacleti.
Pariſiis ex officina Bellovíſiana impenſis Jo. Parvi 1504. *in fol. parvo.*

Hanc perraram *Fabri* editionem poſt duos & viginti annos ignoravit Sichardus, *vetuſtiſſimorum librorum venator*, ut de ſe prædicat in epiſtola ad Bernardum Cleſium epiſcopum Tridentinum, ac poſtmodum Cardinalem. Huic enim *Sichardus* ex duobus MSS. codicibus, Baſileenſi & Schonaugienſi, idem opus cum quibuſdam aliis ab ſe erutum, & brevibus ſcholiis alicubi inſtructum nuncupavit. At Voſſius etiam, & Fabricius editionem Fabri ignoraverunt. Ille enim lib.II. cap. IX. de Hiſtoricis Græcis, alter vero in Bibliotheca to. V. pag.36. *primam* omnium Sichardinam appellaverunt. Hujus inſcriptionem ſubjicio.

Divi Clementis Recognitionum libri X. *ad Jacobum fratrem Domini Rufino Torano Aquilejenſe interprete, cui acceſſit non pænitenda epiſtolarum pars vetuſtiſſimorum epiſcoporum hactenus non viſi, eorum qui ab hinc annis MCC. Romanæ Eccleſiæ præfuerunt. Baſileæ per Jo. Bebelium* 1526. *in folio*.

Decennio ſerius hæc editio *Sichardi*, primorum quatuor Eccleſiæ Conciliorum decretis aucta, iterum prodiit Baſileæ apud Bebelium A.D. 1536. in folio. Hanc, quæ *tertia* eſt, Barthius pro *prima* accepit lib.XLV. cap.V. in fine. Voſſius judicii defectum *Sichardo* imputat, quod *pro genuino Clemente* habuerit. Hoc tamen ætati potius, judicio critico parum aſſuetæ, adſcribendum. Etenim non unus *Sichardus*, ſed ante eum Stapulenſis, & poſtmodum Perionius, Lambertus Gruterus, aliique non pauci, viri cetera docti, pro *genuino Clemente* habuerunt. Duo in *Sichardo* non ferenda cenſemus. Primum, quod Recognitiones ab Euſebio ſuppilatas tradiderit. Alterum multo gravius (nec nobis ſolum, ſed Barthio etiam & Voſſio) quod *Gelaſii* & LXX. epiſcoporum de Clemente judicium reprehendere non ſit veritus. Eum tamen Decreti Gelaſiani *vulgata lectio* fefellit, ubi Clementinum *Itinerarium* in capita & libros diſtinguitur, ſecus ac MSS. codicum veritas comprobat. Quanquam ſane capitum diviſionem non ita eſſe inſolentem, ut putavit *Sichardus*, prima *Fabri* editio demonſtrat. Hunc lapidem offenſionis genuinus & vetuſtiſſimus *Gelaſius* a me editus, jam ſuſtulit, de ſcripta ſolum, non de librorum, & eo minus de capitum numero ſententiam ferens. Reliquæ Clementinorum operum editiones a Sichardina manarunt, ut Colonienſis ex officina Melchioris Noveſiani 1547. in 8.° & Pariſienſis apud Audoenum Parvum, alias apud Michaelem Sonnium, & Sebaſtianum Nivellium 1568. in 8.° quæ eadem eſt, mutato ſolum operis titulo. Sed nemo in Rufinianis Clementis Recognitionibus majorem operam impendit, quam *Lambertus Gruterus*, Maximiliani II. Imp. a ſacris concionibus. Univerſa enim, quæ ſub nomine Clementino circumferuntur, ipſe in unum congeſſit, præfationibus, argumentis, notis, & monitis ornata vulgavit. Operis titulum, etſi æquo longiorem, audire non pigeat, quandoquidem Hiſtoricum literarium non dedecet minutiora hæc perſequi, deque librorum etiam inſcriptionibus agere.

Clementina, hoc eſt B. Clementis Romani, Divorum Petri & Pauli

Digitized by Google

Pauli Principum Apoſtolorum diſcipuli, & in Rom. Sede Succeſſoris Pontificis, Sapientiſſimi philoſophi, martyriſque fortiſſimi opera, quæ quidem in hunc uſque diem a variis auctoribus collecta, converſa, emendataque latine exſtant, omnia cum nova præfatione de veris falſiſque B. Clementis ſcriptis, poſtremaque eorundem fideli emendatione, ac diligenti argumentorum difficiliumque locorum explanatione D. Lamberti Gruteri Venradii ad Reverendiſſimum & Illuſtriſſimum Principem D. Danielem Sanctæ Sedis Moguntinæ Archiepiſcopum, Sacri Romani Imperii Principem Electorem, Germaniæque Archicancellarium. Coloniæ Agrippinæ apud Jo. Birckmannum 1569. *in folio.* RUFINUS. LIB. V. CAP. X.

Hæc editio, nonnullis reſectis, poſtmodum tranſiit in Bibliothecam Patrum editionis Lugdunenſis to. II. pag. 376. Sed omnium plane induſtriam & diligentiam vicit Jo. Baptiſta Cotelerius, de eccleſiaſtica antiquitate præclare meritus, qui *Clementis* pſeudepigrapha omnia a *Rufino* translata, cum aliis nonnullis iterum publica luce donavit volumine inſcripto: *Sanctorum Patrum, qui temporibus Apoſtolicis floruerunt, opera, verſionibus, notis, & indicibus illuſtrata. Luteciæ apud Petrum Le-Petit* 1672. *in folio*. Collectio hæc præſtantiſſima, novis ſubinde lucubrationibus aucta, prodiit *Amſtelodami* ſub nomine *Antuerpiæ*, Huguetanorum ſumtibus A. D. 1698. tomis duobus in folio, cum ſubjectis ipſi Patrum contextui in ſingulis paginis Cotelerii & aliorum notis, ut facilius & commodius lectoribus præſto eſſent, quum antea ſeorſum proſtarent. Sed qui editioni præfuit Jo. Clericus epiſtolam nuncupatoriam, & præfationem, ubi Cotelerius ſuorum operum lectoribus rationem exponit, conſulto omittens, utrauque editionem, hujuſmodi ſcripta verſantibus, ex parte neceſſariam reddidit. In hac *ſecunda* editione to. I. pag. 487. exſtant *Recognitionum Sancti Clementis ad Jacobum fratrem Domini libri* x. *a Rufino Torano, Aquilejenſe presbytero, e Græco in Latinum verſi cum ejuſdem interpretis præfatione ad Gaudentium epiſcopum*. Cotelerius totum opus ad ſex egregios codices accuratiſſime exegit, variantes lectiones adtexuit, notiſque brevibus, ſed bonæ frugis, *Clementem* ubi opus fuit, paſſim illuſtravit, libris in capita poſt *Fabrum*, quanquam diverſa ratione, diſtinctis. Codices MSS. quibus eſt uſus, in præfatione prioris hujus editionis enumerantur.

1. Sorbonicus.
2. Thuanus.
3. Regius.
4. Petri Candelerii.
5. Carmelitarum excalceatorum.

Nurrius in ſua diſſertatione de his libris pag. 224. alium Colbertinum adducit. Palatinum quoque pervetuſtum ſervant plutei Vaticani nu. 147. *Faber* in margine præfationis *Rufini* ad *Gaudentium*, ubi *de ingenito genitoque Deo* agitur, hæc verba adnotavit: *pars illa de ingenito, genito-*

quae Deo, cognoſcitur, ab Eunomio, aut ab aliis, qui Eunomii ſequebantur errorem, vitiata, ut & epiſtola Paulli ad Corinthios a Marcione corrupta fuerat. Merito igitur illud Eunomii interpretandum non fuit, ut neque Marcion in Paulo. Iſtud *Scholion* in ceteris editionibus, & in hac ipſa Cotelerii, deſideratur, etiamſi in Colonienſi anni 1547. quæ Sichardinam fideliter exprimit, *Scholion* perſimile ad oram legeretur: *corrupta hæc fuiſſe ſuſpicor ab Eunomio, quemadmodum epiſtola Pauli ad Corinthios a Marcione.* Voſſius idem *Scholion* adducit ex *prima*, ut ait, editione *Sichardi*, in qua non legitur quidem certe. Hæc tamen, quæ in *Clemente* ſuo, ut ab hæreticis corrupta, prætermiſit *Rufinus*, reliquæ ejus verſioni inſerta reperit Cotelerius in tribus codicibus, Candeleriano, Sorbonico, & Thuano, ſuntque *decem capita*, inter primum & duodecimum clauſa, de quibus ait: *neſcio quis igitur quod a Rufino prætermiſſum fuerat, ſibi ſumſit, ut intepretaretur.* Hoc adſumentum prodit, ni fallor, verſionem *Rufini* antiquitus ad Græca exemplaria recognitam & collatam. In omnibus vero exemplaribus *Rufinus Toranus* legitur, non *Tyrannius Rufinus*. Nam librarii pro *Tyrannio*, Rufini prænomine, *Tyrannum* legentes, & poſtea rem truculentam metuentes, ex *Tyranno Toranum* facere, ac *Rufino* inſtar cognominis, poſtponere maluerunt: quod deinde ingenia eruditorum ſic torſit, ut non defuerit, qui a *Tora*, Sabinorum urbe exciſa, deductam appellationem putaverit, ut dixi lib. IV. cap. I. §. II. quanquam *Rufini* patrium nomen *Aquilejenſe*, ab eadem appellatione longe diverſum, poſt *Toranum* ibidem ſubſequeretur. Hoc loco pauca alia adnotabo. Johannes Albertus Fabricius in ſuo codice Apocryphorum novi Teſtamenti, Hamburgi edito A. D. 1703. pag. 413. & 439. in ſpuriam Hiſtoriam, Abdiæ, alias Melitoni attributam, quam Wolfgangus Lazius ex codice Mſ. Cœnobio Oſſiacenſis in Carinthia primus edendam curavit *Baſileæ apud Johan. Oporinum* A. D. 1551. in folio, multa ad verbum transfuſa ex *Rufini* contextu Recognitionum Clementinarum legi obſervavit. Geverhardus Elmenhorſtius in notis ad *Arnobium* editionis *Lugduni Batavorum apud Johannem Maire* A. D. 1651. in 4.° ad librum IV. a pag. 15. ad pag. 152. ex eodem *Rufini* contextu multa in rem ſuam ad Arnobii ſermonem illuſtrandum adducit.

Nunc ad epiſtolam, Recognitionum libris ſubjectam, deveniamus. Romæ ex ædibus Populi Romani A. D. 1591. prodierunt epiſtolæ Summorum Pontificum, tribus tomis diſtinctæ, in quorum primo ante omnes alias exſtat quæ dicitur Clementina ad Jacobum fratrem Domini, *Rufino* interprete. Huic pag. 7. adnectitur ſpuria appendix cum epigraphe ad oram: *Compendiolum Fidei Chriſtianæ*. Labbeus, qui to. I. Conciliorum pag. 89. illam inſeruit, de additamento ita ſcribit: *hic deſinit epiſtola in quibuſdam codicibus. Cetera ſunt vice appendicis addita circa annum* 800. *ut videtur*. Idem ferme ait Mabillonius in Analectis tomo I. pag. 142. Petrus Crabbe, aſſumento conjunctam epiſtolam, inſeruerat

inſeruerat tomo I. Conciliorum pag. 14. edit. *Coloniæ apud Petrum Quentel* A. D. 1538. At *Sichardus* in *prima* ſua editione anni 1526. quartæ ex epiſtolis Clementis, appendicem ita inſcriptam ſubjecerat: *Compendium Fidei*. Quæ in *altera* ejus editione anni 1536. ipſi epiſtolæ conjungitur. *Gruterus* quoque, *Sichardum* ſequutus, conjunxit poſt Conſtitutiones Apoſtolicas pag. 345. quam tamen *Faber* ante disjunxerat. Theodorus Bibliander libro inſcripto *Chriſtiana & catholica doctrina*, *Baſileæ per Jacobum Parcum* 1550. in 8.° pag. 221. eandem epiſtolam, *Rufino* interprete, inſeruit, ſed ablata appendice. Ea tamen ſine nomine interpretis, & ſine appendice dudum inſerta fuerat paginæ 7. alterius libri, ſic prænotati: *epiſtolæ aliquot illuſtres, graves, & eruditæ, extra Bibliorum canonem licet, Apoſtolicæ tamen & piæ. Auguſtæ Vindelicorum per Alexandrum Weyſſenborn* 1529. in 8.° Primam inter epiſtolas Pſeudo-Iſidori temere ſtatuit, qui eam virulentis notis de more configit, *Blondellus*. Quanti eam fecerit *Franciſcus Turrianus*, inde conſtat, quod lib. II. cap. III. & XIII. pro Canonibus Apoſtolicis & epiſtolis decretalibus contra Magdeburgenſes, *Coloniæ apud Gervinum Calenium* A. D. 1573. in 4.° eam & pro vera tueatur, & latinæ verſioni roborandæ, ex codice Vaticano Græcum ejus contextum non ſemel advocet. At enim libro IV. cap. XXIV. *Rufinum* verſionis auctorem eſſe, quum careat *prologo*, non admittit. Quis vero ignorat, *Rufinum* longioribus tantum Græcorum ſcriptis, ab ſe translatis, non brevi ac ſimplici epiſtolæ, ex Gennadii ſententia, *prologos* dare debuiſſe? Epiſtolæ antiquitatem adſtruit teſtimonium *Rufini*, ab ſe *olim interpretatam*, *atque editam* adſeverantis in præfatione ad Gaudentium; Recognitionibus non præmiſſam, quia *tempore poſterior eſt*, nempe Recognitionibus a Clemente, ut putabatur, antea conſcriptis. Iſtud *Rufini* conſilium Cotelerius ſequutus, eam & ipſe Operi Clementino poſtpoſuit, licet codici Carmelitico inſertam inter præfationem, & Recognitiones reperiſſet. Ita ſane etiam codices, quibus uſus fuit Stapulenſis, inſertam habuerunt, & Photius quoque cod. CXIII. aperte ait, in exemplaribus Græcis eam libris Recognitionum præponi ſolitam. Poſtponitur tamen in codice Palatino ſine ſpuria appendice. Epiſtolæ ipſi additur in collectionibus Vaticanis Iſidori cod. 629. fol. 127. & cod. 630. fol. 6. Quin ergo Clementis epiſtola ad Jacobum, quam *Rufinus* latinam fecit, ea ſit pura puta, quæ omnium manibus teritur, jure ambigi nequit, nec ſane dubitat Bellarminus lib. II. de Romano Pontifice cap. XIV. poſt initium. Ipſemet *Blondellus* hoc idem ſatis evincit, quanvis ſuæ ſectæ virus cenſuræ immiſceat. *Cotelerius* quum poſt Recognitiones eandem epiſtolam Græce & Latine, ſine ullo additamento, edidiſſet, mox *Rufini* interpretationem ſubjecit, ad veteres editiones & codices Mſs. de more collatam, & in capita XX. diſtinctam, quorum duodeviceſimum citari obſervavit in Concilio I. Vaſenſi, A. D. 442. celebrato canone VI. apud Labbeum tom. III. pag. 1458. in Capitularibus Francorum tom. II. pag. 1127. inque

que Concilio Metenſi canone XII. apud Labbeum tom. IX. pag. 416. Citatur quoque a Nicolao I. Pontifice epiſt. XLIX. a Johanne VIII. epiſtola CCXXXIV. & a Gregorio VII. lib. VIII. epiſt. XXI. Ad ejus epigraphen tanto ante alluſit Sidonius lib. VI. epiſt. I. eandemque Bibliothecarius in *Clemente* laudavit. Antiquiſſima eſſe creditur perinde ac ſunt libri Recognitionum. At *Clementi* ante *Blondellum*, quinque inſignes S. R. E. Cardinales abjudicaverant, *Turrecremata* in ſumma Eccleſiæ lib. II. cap. CI. *Cuſanus* in Concordantia catholica lib. III. cap. II. *Baronius* A. D. 69. §. XLIII. *Bellarminus* in Catalogo, & *Peronius* in iterato Reſponſo ad Regem Britaniæ cap. XXXI. pag. 159. Ex antiquioribus idem ſanxerant *Petrus Comeſtor* in Hiſtoria Actuum Apoſtolorum cap. CI. ac poſtea *Marſilius Patavinus* in Defenſorio pacis, Parte II. cap. XXVII. & *Gobelinus Perſona* in Coſmodromio Ætate VI. cap. VII. De epiſtola III. Clementina, cujus interpretatio *Rufino* etiam tribuitur, nihil dicam, quum liqueat, eam ad Iſidori merces ex toto ſpectare. Nondum *Clementem* dimitto, quin *Patricii Junii*, & Dodvvelli errores pandam. Is in fine ſuæ præfationis ad auream *Clementis* epiſtolam ad *Corinthios* pag. 131. editionis Coteleriana, ſibi ex quodam Lobienſi catalogo blanditus fuit, ejuſdem epiſtolæ verſionem latinam, ab Hieronymo factam, alicubi deliteſcere. Sed *Coteleriu*s ſpem *Junii* pertenuem aut nullam eſſe poſtea cognovit, ſuſpicatus, librarios ex verſione epiſtolæ Clementinæ ad Jacobum nomen *Rufini* inviſum eraſiſſe, ut eam Hieronymiano honeſtarent. Hoc alibi pariter factum narravimus. De *Rufino* etiam dictum obſervo a Dodvvello in additamentis ad Pearſonii opuſcula Parte I. cap. VI. §. XXI. pag. 214. Clementem ab eo primum *martyris* titulo fuiſſe ornatum. Hinc Doduvellus martyrii laureolam Clementi auferre conatur. Sed fruſtra conaris, nec auferes quidem certe, Dodvvelle. In vetuſtiſſimo enim *Codice Sacramentorum*, quem ſumma doctrina, & pietate venerabilis Cardinalis Joſephus Maria Thomaſius publici juris fecit, *Beati Clementis Sacerdotis &* MARTYRIS *natalicia* celebrantur lib. II. §. LXV. pag. 176. Hujus autem codicis preces & orandi formulas, Conſtantino Magno antiquiores cum Jo: Morino ſtatuit hujuſmodi rerum longe intelligentiſſimus, & in iis dijudicandis facile princeps Thomaſius. Ætate Rufini Zoſimus Pontifex epiſt. II. ad Africanos, tanquam de re alias notiſſima loquens, ait, Clementem Chriſti Fidem, quam a Petro *didicerat & docuerat*, ſuo *martyrio* conſecraſſe. Alia hujus generis vide apud Tillemontium tom. II. pag. 563. ubi *Rufinum* primigeniam Eccleſiæ Romanæ traditionem, a *Clementis* ævo & *martyrio* vere deductam, ſequutum animadvertit, dum elogio *martyris* eum decoravit in libello de Adulteratione librorum Origenis.

CA-

CAPUT XI.

I. *Rufinus Chromatio Aquilejenſium antiſtiti obſecuturus, Hiſtoriam Euſebii Latinam facit, librisque duobus auget.* II. *Quid in Euſebianis præſtiterit, quid in ſuis, a Dupino perperam reprehenſis.* III. *Rufini Hiſtoria a Gallis maximi facta; item ab Anglis, & Africanis Patribus.* IV. *A Græcis ſimiliter.* V. *Græci duos ejuſdem libros Græce convertentes, ſuos faciunt.* VI. *Concilium Nicænum* II. *eorundem teſtimonio utitur.* VII. *Latinæ verſionis Euſebianæ hiſtoriæ per Rufinum præſtantia oſtenditur.* VIII. *Gelaſii cenſura explicatur.* IX. *Variæ editiones recenſentur.*

I. AD omnium, quæ *Rufinus* ediderit, celeberrimum opus progrediamur. De Hiſtoria eccleſiaſtica loquor, ab Euſebio Græce ſcripta, quam LX. annos poſt ejus mortem, *Rufinus* ab ſe translatam, & libris duobus auctam cum Latinis communicavit, jubente Chromatio noſtrorum Aquilejenſium antiſtite, cui ſuam interpretationem, præmiſſo de morte prologo, nuncupavit. Viri docti hunc *Rufini* literarium laborem conjiciunt in A. D. 400. quo Alaricus Gothorum Rex, ſuperatis Alpibus Juliis, Italiam primum invaſit; quaſi *Rufinus* Chromatium alloquens hoc idem teſtetur, ubi id operis ſibi a ſanctiſſimo viro injunctum ait, *tempore, quo diſruptis Italiæ clauſtris, Alarico duce Gothorum, ſe peſtifer morbus infudit, & agros, armenta, viros longe lateque vaſtavit.* Alaricus tamen non *ſemel tantum*, ſed *iterum*, & *tertium* Italiam populabundus intravit, A. D. 400. 402. & 408. Sed *Rufinum* loqui de *prima* ejus irruptione, quæ apud Proſperum & Caſſiodorum primo conſulatui Stiliconis, & proinde A. D. 400. illigatur, ambigi nequit. Si enim de alia irruptione *Alarici* loqui voluiſſet, eam utique, ne cum *prima* confunderetur, explicatius indicaſſet. *Rufini* verba idipſum confirmant: TEMPORE, *quo diſruptis Italiæ clauſtris.* Hæc unicam quidem ab *Alarico* irruptionem, Rufino ſcribente factam, ob oculos ponunt. Quod argumentum fortius eo eſt, quo Tillemontius utitur to. XII. nota LXXIX. *Rufinum* ſcilicet neque in *prologo*, neque in Hiſtoria, loquentem de Theodoſio Magno, quicquam tangere, quo a juniore illum diſtinguat, qui natus initio Aprilis A. D. 401. & ſubinde XI. die Januarii A. D. 402. declaratus Auguſtus, Arcadio patri octennis ſucceſſit die I. Maii A. D. 408. adeo ut *Rufinus* Hiſtoriam ſuam intra *biennium*, Tillemontio judice, abſolutam ediderit. Certe edidit ante A. D. 402. quo Alaricus *ſecundo* in Italiam advenit. Nunquid vero timeri poterat, ne jampridem mortui Imperatoris egregia facinora, tunc recens nato infantulo homonymo adſcriberentur, niſi hiſtoricus diſertis

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP.XI. diſertis verbis unum ab altero diſtinguens, erroris occaſionem auferret? Paullo rectius ſic diſſeremus. *Chromatius*, cui *Rufinus* Hiſtoriam inſcribit, diem obiit A.D. 406. ut alibi dictum. Ergo *Rufinus*, qui poſt A.D. 400. in ſuam lucubrationem condendam incubuit, eam ante A.D. 407. utique abſolvit. Immo ante A.D. 402. quo *ſecunda* Alarici irruptio facta eſt. Nec ſane *Rufinus* ſtatim a prima irruptione, ſed aliquo poſt tempore animum ad ſcribendum adpulit POST *dirapta Italiæ clauſtra*, ut etiam Pearſonius obſervat in Vindiciis Ignatianis Parte I. cap. VI. pag. 88. poſtquam ſcilicet *peſtifer morbus*, a Gothorum exercitu in Venetiam noſtram allatus, florentiſſimam, & primo barbarorum furori obviam regionem vaſtaſſet: quod non ictu oculi, ſed temporis ſpacio fieri oportuit. Quare *Chromatius* optimi paſtoris officio fungens, ut novæ lectionis blando veluti pharmaco, ſuorum, & noſtratium, qui tantis malis ſupererant, præteritæ calamitatis memoriam leniret, Hiſtoriam Euſebii e Græco in Latinum ſermonem a *Rufino* transferendam curavit: quod a presbytero, in aliis etiam occupato, cito fieri non potuit. Rem aptioribus verbis, quam iis ipſis, quæ in hoc explicando *Rufinus* adhibuit, me declarare poſſe non credo: *peritorum dicunt eſſe medicorum, ubi imminere urbibus vel regionibus generales viderint morbos, providere aliquod medicamenti, vel poculi genus, quo præmuniti homines ab imminenti defendantur exitio: quod tu venerande pater* CHROMATI, *medicinæ exequens genus*, TEMPORE, QUO DIRUPTIS *Italiæ clauſtris ab Alarico duce Gothorum, ſe peſtifer morbus* INFUDIT, *& agros, armenta, viros longe lateque* VASTAVIT, *populis, tibi a Deo commiſſis, feralis exitii aliquod remedium quærens, per quod ægræ mentes ab ingruentis mali cogitatione ſubtractæ, melioribus occupatæ ſtudiis tenerentur, injungis mihi, ut Eccleſiaſticam Hiſtoriam, quam vir eruditiſſimus Euſebius Cæſarienſis Græco ſermone conſcripſit, in Latinum vertam: cujus lectione animus audientium vinctus, dum notitiam rerum geſtarum avidius petit*, OBLIVIONE *quodammodo malorum, quæ gererentur, acciperet: a quo ego opere quum excuſare me vellem, utpote inferior & impar, & qui in tam multis annis uſum Latini ſermonis amiſerim, conſideravi quod non abſque aliquo Apoſtolicæ inſtitutionis ordine nobis ita præciperes*. Pergit *Rufinus* tam modeſte, quam pie tenuitatem ſuam, operi transferendo imparem, præcipientis auctoritate excuſare. Librum X. *omiſſis quæ videbantur ſuperflua*, cum libro IX. ab ſe conjunctum ingenue fatetur, *quoniam perparum habebat in rebus geſtis, per reliqua omnia in epiſcoporum panegyricis tractatibus, nihil ad ſcientiam rerum conferentibus*, Libros X. atque etiam XI. totos ſe conſcripſiſſe ait, *partim ex majorum traditionibus, partim ex his, quæ noſtra memoria comprehenderat. Ceterum omne opus* (Euſebii) *res in Eccleſia geſtas ab Salvatoris adſcenſione, & deinceps*, continere ſubjungit. Suos vero Libellos *duos* ab Conſtantino & Arianæ hæreſis incunabulis ad A.D. 395. quo diem obiit Theodoſius

Magnus,

Magnus, pertingere affirmat, ſeque hos, ut *Chromatii* quoque, *patris religioſi*, præceptis obtemperaret, partim *ex majorum literis*, partim ex ſua *memoria* breviter addidiſſe. Falſus ergo eſt Radulphus de Diceto, qui *Rufinum* ait, Hiſtoriam ſuam terminare A. D. 399. Eum vide inter Anglicanæ Hiſtoriæ ſcriptores antiquos, a Roberto Tvvyſden publici juris factos to. I. pag. 431. RUFINUS. LIB. V. CAP. XI.

II. *Rufinum* in Euſebio transferendo nimia libertate uſum critici vociferantur. Sane multa abſtulit, plura *addidit*, nonnulla mutavit. Revelationes, Alexandro Hieroſolymorum Epiſcopo factas, quas non ſatis perſpicue refert Euſebius lib. VI. cap. XI. *Rufinus* libro eodem capite VIII. optime exponit. Libro VII. adſuit narrationem de miraculis Sancti Georgii, qua caret Euſebius. Libro IX. de ſuo adtexuit concionem Sancti Luciani martyris. Pauca de multis indico, quibus *Rufini* ope Euſebius diteſcit. Ad hæc in libro VI. & in VII. ordinem capitum nonnihil mutavit. Hinc Voſſius in libro II. de Hiſtoricis Latinis cap. XI. Euſebianam *Rufini* verſionem ne paraphraſin quidem dici poſſe arbitratur, *ſed proprium opus, in quo tamen Euſebium plurimum exſcripſerit, multa adeo addit, multa demit, multa mutat*. Rufinum in reliquis duobus Hiſtoriæ ſuæ libris concinnandis, annorumque ratione digerenda, credulum fuiſſe juniores cauſſantur, incertoſque vulgi rumores plus æquo ſequutum. Palmarium ejuſmodi exemplum, quod proferunt, exſtat lib. X. cap. XIV. ubi narrationem adtexit de pueris in littore maris ab Athanaſio puero baptizatis. Hanc ex *Rufino* didicerunt Socrates lib. I. cap. XV. & Sozomenus lib. II. cap. XVII. Sed de rei veritate eruditi inter ſe certant. Nam Bollandiani Scriptores die II. Maii cap. I. §. 20. pag. 188. de illa ex parte ambigunt: quam tamen ut veram ex toto propugnat Antonius Pagius A.D. 311. §. XXVII. Contra eſt amicus noſter inſignis Bernardus de Montefalconis in Vita Sancti Athanaſii, quæ elegantem hujus operum editionem præcedit, atque hanc ſententiam amplectitur Tillemontius tom. VIII. Nota I. At Bollandiani ſodales ſua rurſus tueri conantur in Hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum tom. V. Junii: quibus Montefalconius epiſtolam oppoſuit, Pariſiis editam A.D. 1710. in qua diligenter inquirit, *an vera narratio Rufini de baptizatis pueris ab Athanaſio puero*. Pro *Rufino* memorare ſufficiat, hæc ab illo non ex ſua, ſed ex aliorum fide narrari. Verba ſunt lib. X. cap. XIV. *ab his, qui cum ipſo* (Athanaſio) *vitam duxerunt* ACCEPIMUS. Iis locupletiores teſtes, qui *cum ipſo Athanaſio vitam duxerant*, profecto audire non poterat. M. Antonius Muretus Variarum lectionum lib. XIII. cap. X. iſtum puerorum luſum aliis exemplis illuſtrat. Hæc faciunt, ut neque Dupinum probare poſſim, qui in to. III. Bibliothecæ quorundam *Rufinum* inſimulat, quæ facile diluuntur.

I. Ait ab eodem tradi, Athanaſium poſt Concilium Tyri, ſexennio in ciſterna latuiſſe. Id quidem dicit *Rufinus* lib. X. cap. XVIII.

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP.XI. ſed ex relatu aliorum dicit. Idque ex verbo *fertur* probe colligitur.

2. Cauſſatur, ab eodem inverti ordinem temporum in hiſtoria Athanaſii. Hoc ideo viſum Dupino, quia *Rufinus* plenam de Athanaſio hiſtoriam non dedit, ſed pauca ex plurimis delibavit, ut ſubſequentibus verbis palam facit lib. I. cap. XIV. in fine: *quoniam talia ac tanta ejus geſta ſunt, ut magnitudo quidem rerum nihil me prœterire patiatur, multitudo vero geſtorum* QUAMPLURIMA *cogat* OMITTERE, *incertus æſtuat animus dum deliberare non valet quid teneat, quid omittat. Et ideo* PAUCA *nos, ad rem pertinentia,* MEMORABIMUS. *Reliqua ejus fama narrabit, ſine dubio minora vero nunciatura. Nam nihil quod addere poſſit inveniet.*

3. Noſter male audit apud Dupinum, quaſi parum faveat viris magnis, Gregorio Nazianzeno & Baſilio. Sed eum iniquo hoc crimine purgat elogium, quod utrique intexit perhonorificum lib. I. cap. IX. ne interim loquar de ſtudio, quod *Rufinus* impendit in utriuſque libris Latina civitate donandis: quod ſignum eſt maximum, quanti eos fecerit. Sanctus Aldhelmus in libro de Laudibus Virginitatis pag. 320. quam longe aberret Dupinus his verbis comprobat: *Rufinus mira verborum urbanitate prœditus, in prologo Apologetici plenius expoſuit*, nempe laudes Gregorii Nazianzeni.

4. Falſo dici a *Rufino* ait, Hilarium diris devotum, & poſt Concilium Mediolanenſe in exilium miſſum. Sed longum ſit omnes Dupini alucinationes refellere, an dicam referre? Falſo dici a *Rufino* ait, quæ in Hiſtoria ſua nunquam dixit. In opuſculo quidem de adulteratione Librorum Origenis ait, *librum inſtructionis pleniſſimæ ab Hilario Pictavenſi ad emendationem eorum, qui Ariminenſi perfidiæ ſubſcripſerunt, conſcriptum, ita ab inimicis illius corruptum eſſe, ut cum illi poſtea in Concilio Epiſcoporum ſecundum ea, quæ in libello ipſius ſe corrupiſſe noverant, hæreticum eum cœpiſſent vocare, ac prolatus libellus talis inventus eſſet, quem ipſe non agnoſceret, fecerint eum excommunicatum de concilii conventione diſcedere.* Hæc vere ſcripſit *Rufinus*. Ad hæc reclamat Hieronymus lib. II. Apologiæ I. *Synodus, a qua excommunicatus eſt, in qua Urbe fuit?* (Mediolani eam fuiſſe ait Dupinus ex Hiſtoria Rufini) *Dic epiſcoporum vocabula. Profer ſententias ſubſcriptorum, vel diverſitatem, vel conſonantiam. Doce qui eo anno Conſules fuerint? Quis Imperator hanc Synodum juſſit congregari? Galliæne tantum epiſcopi fuerint, an & Italiæ & Hiſpaniæ? Certe ob quam cauſſam Synodus congregata ſit? Nihil horum nominas.* Quid ad hæc *Rufinus* reſponderit, ob deperditam ejus epiſtolam, ignoramus. Sed vir egregius Petrus Couſtantius in vita Sancti Hilarii, quam ejus operibus ab ſe illuſtratis præpoſuit pag. CXIX. §. 107. librum, a *Rufino* memoratum, eum intelligi putat, quo Hilarius Hiſtoriam Ariminenſis ac Seleucienſis Synodorum complexus fuerat, cujus fragmenta exſtant pag. 1279. Cumque

que *Rufinus* auditu tantum accepiſſet, Hilarium ab Auxentio hæretico hæreticum vocitatum, & conventu habito, ex urbe Mediolano egredi juſſum, facile ſibi animo finxit, ob libri illius, quem dolo malo falſatum audierat, depravationem, ab hæreticis factam, libri auctorem Hilarium, non ſolum e civitate, ſed e conventu etiam expulſum. In opuſculo ergo de Adulteratione librorum Origenis id ſcripſit *Rufinus*, non in *Hiſtoria*, quam nondum condiderat. In hac vero lib. XI. cap. XXX. & XXXI. de Hilario narrat quæ nemo improbat. Non ea certe, quæ Dupinus decoctor comminiſcitur: cujus permagnam indiligentiam ſatis mirari non poſſum.

III. *Rufinus* ergo toti occidenti primævos hiſtoriæ eccleſiaſticæ fontes, antea ignoratos, vel parum notos, maximo omnium plauſu reſeravit; unde Latini majores noſtri, Chriſtianorum geſta perdiſcere, & Gallicani præſertim Epiſcopi Nicænas definitiones mutuari potuerunt, quas *Rufinus* abbreviatas in canones XXII. diviſerat lib. X. cap. VI. Jacobus Sirmondus in rimandis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ penetralibus opido ſagax, id primus olfecit in notis ad Concilium II. Arelatenſe apud Labbeum tomo IV. Conciliorum pag. 1813. Hinc Nicæni canones, ex *Rufino* petiti, in Codicem antiquæ Eccleſiæ Gallicanæ migrarunt. De hoc agit Queſnellus in Diſſertatione Leonina XVI. cap. XV. Sed homo invidus *Sirmondum* primæ obſervationis laude fraudat, quæ huic uni debetur. Res ipſa perſpicue proditur ex Concilio II. Arelatenſi, duobus & quadraginta annis poſt editam *Rufini* Hiſtoriam congregato A.D.444. apud Labbeum tom. IV. pag. 1012. Proditur ex canonum etiam excerptis; quæ epiſtolæ Johannis II. Pontificis ad Cæſarium Arelatenſem ob examen cauſſæ Contumelioſi Rejenſis Epiſcopi, ſubjecta leguntur ad A.D. 535. Ibi enim apud Labbeum pag. 1756. præmittitur canon Concilii Nicæni, verbum de verbo ex *Rufino* deſcriptus, a quo undecimus numeratur. Canon I. Concilii II. Arelatenſis exprimit Canonem II. Nicænum, uti eſt apud *Rufinum*. Canon Arelatenſis VII. ex primo Nicæno *Rufini* deſumtus eſt. Canon X. reſpicit *Rufini* Canones XII. & XIII. Canon XV. ex Canone *altero Rufini* derivatur. Canon XVI. Nicænum Canonem XXI. verſionis *Rufini* fideliter exhibet. Quare palam eſt, Arelatenſes Patres, ſua decreta condentes, Nicænos canones ipſis *Rufini* verbis in codice ſuo deſcriptos habuiſſe, quorum notitia quemadmodum ante *Rufinum* apud Gallicanas Eccleſias obſcura habebatur, ita poſtmodum avide hauſta eſt eorumdem canonum verſio, a noſtro data in ſuo Euſebianæ Hiſtoriæ ſupplemento. Magno enim in pretio fuit *Rufinus* doctiſſimis & ſanctiſſimis viris univerſi Occidentis, ſi unum *Hieronymum* eumque quodam tempore excipiamus; maxime vero apud Gallos. Hoc a Sirmondo alibi etiam notatum, obſervo; nimirum ad Sidonium, qui annos quinquaginta poſt *Rufini* obitum Latinas ejus verſiones ſummopere commendavit lib. II. Epiſt. IX. Poſt Sidonium Gregorius Turonenſis antiſtes, in Hiſtoria Francorum lib. IX. cap. XV. *Rufini* Hiſtoriam Euſebii interpre-

tationi conjunctim ſub *Euſebii* nomine laudans, *Arius*, inquit, *quem projeciſſe in ſeceſſum exta Hiſtoriographus narravit Euſebius*, immo *Rufinus* lib. x. cap. xiv. Accedat poſtremo loco Hincmari Remenſis Archiepiſcopi de *Rufini* Hiſtoria teſtimonium, ſane perhonorificum. Is enim tom. II. Operum pag. 463. hæc habet: *decimus Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ liber Rufini, qui in Catalogo Apoſtolicæ Sedis inter recipiendos libros deſcribitur*. Ordo rerum, & regionum vicinitas facit, ut ex gente Anglorum huc advocem Sanctum *Aldhelmum*, & Venerabilem *Bedam*. Is in libro de Laudibus Virginitatis pag. 328. ex decimo *Rufini* libro auctoritatem arceſſit; hic vero de Temporum ratione cap. XXVIII. totum locum Euſebianum ex *Rufini* libro VII. cap. XXVIII. deſcribit. Si ex Anglia in Africam trajicimus, *Rufini* Hiſtoriam ab ejus amico Auguſtino Hipponenſi laudari audiemus. In libro de Cura gerenda pro mortuis cap. VI. *legimus*, inquit, *in Eccleſiaſtica Hiſtoria, quam Græce ſcripſit Euſebius, & in latinam linguam vertit Rufinus, martyrum corpora in Gallia canibus expoſita*. In libro de hæreſibus cap. LXXXIII. eandem iterum laudat: *quum Euſebii Hiſtoriam ſcrutatus eſſem, cui Rufinus a ſe in linguam latinam tranſlatæ ſubſequentium etiam temporum duos libros addidit, non inveni aliquam hæreſim, quam non legerim apud iſtos Jovinianiſtas*. Poſt Hipponenſem, Victor, Vitenſis Epiſcopus, in Hiſtoria perſecutionis Vandalicæ, quam ſcripſit A.D. 487. lib. V. cap. XVIII. de *Rufini* Hiſtoria magnifice loquitur. Argumento enim quod verſabat, ſe imparem eouſque fatetur, ut illi explicando vix ſufficeret Tullius, Salluſtius, Euſebius, *aut ejus tranſlator, Græcæ facundiæ, latiniſque floribus Rufinus ornatus*. Etiam Vigilius, Tapſenſis Epiſcopus, qui floruit ad A.D. 560. *Rufinum* ad manus habuit, eoque, non tamen ſpeciatim ab ſe nominato, uſus eſt. Totum enim caput I. libri VI. contra Arianos ex Rufiniana Hiſtoria & rerum ſenſu, & ipſis ferme verbis deduxit. De morte Conſtantini Magni Vigilius ſic loquitur: *denique dum ejus cauſſa* (Arii) *ab Epiſcopis diutius retractatur, idem Conſtantinus Imperator in ſuburbano quodam, cui Nicomediæ nomen eſt, finali ordinato judicio, triceſimo primo Imperii ſui anno diem clauſit extremum*. Rufinus lib. IX. cap. XI. rem ipſam his verbis narraverat: *interea dum hæc apud Alexandriam fruſtra agitantur, venerabilis Auguſtus Conſtantinus in ſuburbana villa Nicomediæ triceſimo & primo Imperii ſui anno diem functus eſt*. Vigilius ſuburbanam villam, cujus nomen *Rufinus* omiſit, *Nicomediam* putavit: quam tamen Hieronymus in Chronico, Olympiadis CCLXXIX. anno II. Chriſti Domini Euſebiano 338. *Ancyronem*, ſive *Achyronem* (variant enim codices) dictam prodit.

IV. At neque uni *Latini*, ſed ipſi etiam *Græci* duos *Rufini* libros, Euſebio additos, magni fecerunt. Rem ob oculos ponit, quod ipſi ſuos reddiderint; unde *Cyrillus Alexandrinus*, ac Gelaſius Cyzicenus, & quod majus eſt, etiam Concilium II. Nicænum iiſdem *Rufini* libris, Græce converſis, ſua comprobaverunt. Ut rei veritas conſtet, ſingulis

nonnihil immorari neceſſe eſt. De *Cyrillo Alexandrino* poſtmodum loquar. *Cyzicenus*, qui florebat A. D. 476. ſæpe ſuas narrationes *Rufini* auctoritate confirmat, ducemque initio Operis ſibi conſtituit. Petrus Daniel Huetius in Dialogo de Claris Interpretibus pag. 135. edit. I. animadvertit, hunc *Gelaſium* e duobus *Rufini* libris non pauca in ſuos de *Nicæna Synodo* tranſtuliſſe, & non tam interpretatum, quam mutuatum res, ad inſtitutum ſuum facientes. Photius autem quum tradidiſſet, *Gelaſium* Cæſareenſem in Palæſtina Epiſcopum, a Cyziceno diverſum, hortatu *Cyrilli* avunculi ſui, Hieroſolymorum Epiſcopi, Euſebianam Hiſtoriam proſequutum, mox *Cyrillum* ipſum Græcum Rufinianæ Hiſtoriæ interpretem facere videtur. Do verba Photii ex codice LXXXIX. *alibi autem legendo, hoc quidem comperi, Cyrillum ipſum cum hoc Gelaſio, Rufini Romani Hiſtoriam in Græcum vertiſſe ſermonem, non vero propriam ſuam aliquam condidiſſe*. Addit Photius, ſi id verum eſt, quod comperit, hunc *Gelaſium* Cæſareenſem vetuſtiorem eſſe *Gelaſio* Cyziceno, cujus Hiſtoriam Concilii Nicæni ex *Rufino* pariter expreſſam ſuperius retulerat cod. LXXXVIII. Nec Photius ſilentio præterit, ab hoc Gelaſio Cyziceno, prioris *Gelaſii* & *Rufini* dicta laudari. Quare non unum, ſed *tres Gelaſios* Cæſareæ in Palæſtina epiſcopos Photius enumerat, quos inquit, *diſcernere nequeas*. Primus *Gelaſius* fuit ſororis Cyrilli filius, quem avunculus Euzojo, Acacii ſucceſſori, Cæſareenſem in Palæſtina epiſcopum ſuffecit. Adi Epiphanium Hæreſi LXXIII. §. 37. & Hieronymum in Catalogo cap. CXXX. Secundus Gelaſius ſcripſit contra Anomæos apud Photium cod. CII. *Tertius Gelaſius* eſt Cyzicenus. At *Gelaſium*, Cyrilli ſororis filium, Cyrillumque ipſum Rufinianæ Hiſtoriæ interpretes facere, nugari eſt. Nam *Cyrillus* extinctus eſt A. D. 384. die XVIII. Martii, ex Antonio Auguſtino Toutteeo ad Cyrillum pag. LXXXV. *Gelaſius vero* obiit A.D. 394. cui in Sede Cæſareenſi Johannes ſucceſſit A.D. 395. quando certe *Rufinus* nondum ex Palæſtina in Italiam transfretaverat; ubi poſtmodum *Hiſtoriam* ſuam condidit. Tillemontius to. VIII. nota VIII. ad *Cyrillum* Hieroſolymitanum, Photio innixus, *Gelaſii* hujus Hiſtoriam aliam facit ab Hiſtoria *Rufini*, quamvis Euſebii Hiſtoriam ſe augere profiteatur. Sed non levi errore irretitur vir cetero qui accuratus. Photius enim ibidem loquitur de Hiſtoria *Gelaſii Cyziceni*, quam ſuperiori codice recenſuerat, non de alia Hiſtoria *Gelaſii*, qui (ut ipſe quidem exiſtimat) *Rufini* Euſebianum ſupplementum Græce reddiderit. Verba Photii codice LXXXVIII. hæc ſunt: *& hic certe Gelaſius* (Rufini Græcus interpres) *diſerta quoque dicendi forma ab illo* (Cyziceno) *diſcrepat; quanquam uterque longe eſt eo Gelaſio, qui adverſus Anomæos ſcripſit, inferior*. De Cyziceno hæc ſcripſerat: *ipſa porro dictio ad humilem vilemque ſtilum plus æquo vergere animadvertetur*. Vide Fabricium in Bibl. Græca to. VIII. pag. 370. Photius ſimiliter ſcripſit cod. XV. ut nullum ſit dubium, quin comparationem fecerit inter Gelaſium Cyzicenum, quatenus Hiſtoriæ Nicænæ Synodi conditorem, prioremque illum Gelaſium, *Rufini* in-

interpretem, ab ſe creditum; non vero inter duos Gelaſios, in eodem argumento verſatos, alterum, qui Hiſtoriam Euſebianam auxerit, alterum ejuſdem Hiſtoriæ interpretem. Cyzicenus lib. I. cap. VII. de Actis Nicænæ Synodi citat *Gelaſium*, & *Rufinum*; hunc, ut primarium auctorem, illum, ut interpretem: quod in Photii oculos etiam incurrit.

V. Huetius in Dialogo pag. 131. Romanæ linguæ dignitati hoc tribuit, quod *Græca* converſio *Gelaſii*, infra Latinum exemplar habita vel ſeriem temporum ferre non potuerit, vel in Bibliothecarum pulvere cum tineis luctetur. Apud Latinos quidem non abnuo; ſecus vero apud Græcos. Nam in Catalogo Græcorum codicum Bibliothecæ Conſtantinopolitanæ apud Lambecium tom. I. pag. 149. extare dicitur *Rufini presbyteri magna Eccleſiæ Hiſtoria eccleſiaſtica*. Præterea in Bibliotheca Juris canonici veteris Chriſtophori Juſtelli to. I. pag. 405. exſtat epiſtola Cyrilli Alexandrini, ad Synodum Africanam, ſcripta A. D. 419. ad quam Cyrillus mittit exemplar Nicænæ Synodi; *quod*, inquit, *& in Eccleſiaſtica Hiſtoria, requirentes, invenietis*. Juſtellus in notis pag. 443. *Rufini* Hiſtoriam a Cyrillo heic deſignari nos monet, quippe quæ apud Græcos æque ac Latinos tunc eſſet maxime pervulgata, decennio ſcilicet ab *Rufini* obitu. At, quæſo te, lector, hic parum ſiſte. Nam *Cyrillum Alexandrinum*, *Theophili* fratris filium & ſucceſſorem, qui primus Græcorum, *Rufini* Hiſtoriam, ut omnibus notam, laudavit; non vero alium, ejuſdem interpretem fuiſſe arbitror: quem *Photius* homonymia deceptus, nec obſervato ordine temporum, cum *Cyrillo* Hieroſolymitano confuderit. Photii errorem nuper vidit etiam Toutteeus Differt. II. ad Cyrillum cap. I. §. 5. pag. XCV. Cyrilli verba, eccleſiaſticam hiſtoriam non ſolum *Græcis*, ſed *Latinis*, ſcilicet Africanis, ad quos tunc ſcribebat, maxime notam, antonomaſtice indicant. Hæc fuit Rufiniana, Græce & Latine conſcripta; præter hanc nulla. Henricus Dodvvellus Socratem *Rufini* verſione Græca uſum animadvertit in libro de Jure Laicorum cap. IV. pag. 278. Theodoritum Petavius in Diatriba de poteſtate conſecrandi cap. III. pag. 83. Nec ſane aliunde, quam ex *Rufino*, hiſtoriam Frumentii uterque haurire potuit, dum eam unus & primus omnium *Rufinus* literis conſignaverat lib. X. cap. IX. ab Ædeſio Tyri presbytero ſibi narratam, unde ceteri Scriptores eam didicerunt, quamque Dodvvellus egregie tuetur. Socrates quidem lib. I. cap. XII. in fine, de Sancto Spiridione, Cypri Epiſcopo agens, *Rufini* Hiſtoriam laudat, ſed *Latine* videtur innuere ſe eam legiſſe, niſi *Græcam* legerit: quod veriſimilius puto, illamque deſignet, quam *Rufinus* Latine ſcripſit. En Socratis verba: *atque hæc ego tum a multis Cypriis auditu accepi, tum in ſyntagmate Rufini cujuſdam presbyteri, Romana lingua conſcripto, poſita inveni. Ex quo quidem libro tum hæc ipſa tum alia, quæ paullo poſt dicentur, collegi*. Rufinum iterum laudat cap. XV. in fine: *Hæc de Athanaſio Rufinus in libris ſuis commemoravit*. cap. XIX. in fine: *Hæc Rufinus ab Ædeſio, qui & ipſe Tyri presbyter poſt-*

Digitized by Google

poſtmodum factus eſt, ſe accepiſſe narrat. Hanc Frumentii Hiſtoriam ex *Rufino*, quem tamen haud nominat, ſumſit etiam Sozomenus lib. II. cap. XXIV. & Theodoritus lib. I. cap. XXIII. Ex *Rufino*, ut multa alia, tranſiit in Menologium Græcorum, in Martyrologium Uſuardinum Greveni & Molani, & poſtea in ipſas tabulas Eccleſiæ Romanæ die XXVII. Octobris. Socrates libro eodem cap. XXI. prope finem rurſus laudat Rufinum: *Hæc Rufinus ſe a Bacurio didiciſſe ſcribit*. Socrates & Sozomenus Hiſtorias ſuas perduxerunt ad A. D. 439. quo florebant. Theodoritus ſuam ſcripſit A. D. 450. Idem Socrates initio libri II. *Rufinum* pariter citat, qui *Romanorum lingua eccleſiaſticam hiſtoriam compoſuit*. Verum in *temporum* notatione aberrare ait in quibuſdam, ad Athanaſium pertinentibus, & plurima prætermittere: de quibus, uti diximus, ipſemet *Rufinus* lectorem monuerat, quæque critici plus æquo exaggerant, interque hos Valeſius in Vita Socratis, & Fabricius tomo VI. pag. 119. Poſtmodum Socrates meliora documenta nactus, librum I. & II. poſterioribus curis ex toto dictavit: at *retentis nihilominus iis, in quibus Rufinus a veritate minime aberravit*. Poſt hos, *Rufini* hiſtoriam, Græce ſcriptam, laudavit Theophanes in Chronographia pag. 19. RUFINUS. LIB. V. CAP. XI.

VI. Sed *Rufino* maximus honor accedit, quod Concilium II. Nicænum Actione I. apud Labbeum tom. VII. pag. 79. de epiſcopis, ab hæreſi ad catholicam fidem redeuntibus, & ſtatim recipiendis, agens, teſtimonium adduxerit *ex eccleſiaſtica Hiſtoria Rufini presbyteri Romæ*, quod eſt in lib. X. cap. XXVIII. Ne diſcedam ab Eccleſia Latina, hæc ſemper & *Rufinum* & ejus Hiſtoriam plurimi fecit, quam tantum non publica lectione dignam declaravit. Ejus enim *Martyrologia Rufini* libris creverunt, & præſertim *venerabile* illud & *perantiquum*, a Hieronymiano diverſum, quod olim Eccleſiæ Romanæ proprium, *parvum*que appellatum, una cum Adoniano publica luce donavit Heribertus Roſvveydus. Hoc idem *martyrologium* multis in locis ex *Rufino* conflatum oſtenderat Henricus Valeſius in Diſſertatione, quam Euſebio, ab ſe præclare illuſtrato ſubjecit. Neque id diffitetur V. C. Jo: Baptiſta Sollerius, ejuſdem Martyrologii Romani *parvi* ſtrenuus vindex, in præfatione ad Uſuardum pag. XXXIV. §. 86. ubi contra Valeſium & Romæ illud confectum circa A. D. 770. & *Aquilejam* a Romano Pontifice miſſum, ut noſtrates ritui Romano ſe conformarent, & a Sancto *Adone* Viennenſi Ravennæ ante A. D. 860. exſcriptum egregie demonſtrat. Quid ſpeciatim hujus *martyrologii* auctor, quid *Ado*, quid *Uſuardus*, cujus martyrologium Eccleſia Romana poſtmodum adoptavit, ex *Rufino* deſumſerint, idem *Sollerius*, aliique Hagiologi abunde indicarunt, ut jam actum agere non ſit opus. Pro *Rufino* hoc tantum addo, nævos, qui ejus *hiſtoriæ* tribuuntur, pleroſque a multitudine exemplarium fluxiſſe, nimirum ex pretio, in quo eadem hiſtoria habita eſt. Quare cum majoribus noſtris grates *Rufino*, quod Eccleſiæ Latinæ primus omnium Chriſtianæ hiſtoriæ fontes reſeraverit, non injuriæ rependendæ, ut cum aliis recentioribus fe-

Digitized by Google

feciſſe video Guillelmum Cave in Hiſtoria literaria A. D. 390. ubi, de *Rufino* diſceptans, in multis errat, & præcipue dum *ſubleſta fide verſionem* Euſebii, ab illo adornatam appellat, propterea quod multa contraxerit, multa addiderit, multa prætermiſerit. Sed quum *Rufinus* hæc non ut Grammatiſta uni literæ adhærens ſententias potius, quam verba ſecutus, additis & decurtatis non paucis, & monito lectore ſe præſtitiſſe ingenue fateatur in prologo ad *Chromatium*, cur hæc eadem in crimen *ſubleſtæ fidei* a Scriptore Anglo vertuntur? Periniquum eſt quoque de *Rufino* judicium Huetii in Dialogo de Claris interpretibus pag. 151. Poſtquam enim plurima, quæ Latinam a *Rufino* converſionem adepta ſunt, & poſtremo loco, *Euſebii Hiſtoriam*, enumeraſſet, aſperrimis verbis & tanti viri gravitate minime dignis, ſic in noſtrum præclare de Eccleſia Latina deque ſuis ipſis Gallis præcipue meritum ſæviit: *ad inſaniam uſque ineptivit, & extra modum profuſiſſima verbiloquentia proceſſit. Corruptiſſimis ad hæc uſus eſt codicibus, & judicio caruit critico, quo falſa a veris diſcerneret.* Huetius Rufino *profuſiſſimam verbiloquentiam* adſcribit. Sed non ita cenſuit Gallorum erudiſſimus, ut Mamertus Claudianus & ipſe Gallus, vocat *Sidonium*, cujus lib. IV. epiſt. 11. eſt illud *ut Oroſius affluit, ut Rufinus* STRINGITUR, *ut Euſebius narrat*. Hoc de *Rufino* propterea dictum adnotat Jo: Savaro, quod *eccleſiaſticam perſtrinxit Hiſtoriam*. Sed alio id trahit Gaufredus Canonicus regularis epiſt. XLVIII. apud Martenium in Theſauro to. I. pag. 549. ubi hæc ſcribit ad Johannem Abbatem: *ut Rufinus* STRINGITIS. Sane immerito *profuſiſſima verbiloquentia* illi imputatur, qui brevitati adeo ſtuduit, ut *decem* libros in *novem* contraxerit. Nos *Huetio*, cui admodum juveni hæc exciderunt, opponemus Henricum Valeſium, in eodem ſtadio *Rufini* æmulum, qui in ſua egregia Euſebii editione licet presbyteri noſtri verſionem alicubi non amplectatur ex more novorum interpretum, qui, ut ſuas translationes extollant, veteres deprimunt; tamen paſſim *Rufini* verſione ſuam confirmat; non raro ait, Euſebiano contextui eam commentarii vicem præſtare. In ſumma Valeſius de *Rufino* longe aliter ac Huetius ſentit, de quo in præfatione ita ſcribit: *Rufinus, quamvis ſenſum potius Euſebii ſequatur, quam verba, terſus eſt tamen, nec legentibus injucundus: ac vel eo nomine plurimum laudandus, quod eccleſiaſticam Hiſtoriam primus Latinæ linguæ hominibus dedit, cujus verſione ad noſtram uſque ætatem uſa eſt occidentalis Eccleſia.* Immo virum inſignem poſt editos Eccleſiæ Græcæ Hiſtoricos, de Latinæ etiam Eccleſiæ Hiſtoricis edendis atque illuſtrandis, *Rufino*que in primis, meditatum, nos docet Hadrianus Valeſius in Vita Henrici fratris ſeorſim edita Lipſiæ A. D. 1680. & poſtmodum cum Euſebio Francofurti ad ſecundas Valeſii curas impreſſo A. D. 1695. apud *Balthaſſarem Chriſtophorum Wuſtium* pro *Henrico Wetſtenio* bibliopola Amſtelodamenſi. En verba Hadriani, de Henrico fratre loquentis: *ſacræ Hiſtoriæ Græcis auctoribus Latinos, Sulpicium Severum, Turanium* (lege Tyrannium) *Rufinum, Caſſiodori Sena-*

Senatoris hiſtoriam tripartitam, Liberatum Diaconum, nonnullorum alios cum priſcis membranis collatos, & opera ſua emendatos, commentariiſque expoſitos adjungere conſtituerat, ſi ei diutius vivere contigiſſet. Utinam contigiſſet! Haberet enim a ſuis Eccleſia Latina, unde Græcæ uſquequaque non invideret, præſertim tanti viri accedentibus commentariis. Optandum, ut alius publico bono hoc præſtet, quod Valeſius præſtare non potuit. RUFINUS. LIB. V. CAP. XI.

VII. De his, quæ occaſione Canonis VI. Nicæni, a *Rufino* relati lib. X. cap. VI. viri docti ultro citroque diſſeruerunt, ne a propoſito divertar, alibi agam. Quod vero de Euſebianæ translationis præſtantia, ad Græci auctoris genium explicandum aptiſſima, Valeſius adnotavit, hoc idem alii quoque adnotarunt. Inde obſcuris primigenii contextus verbis perſæpe lux data, veræque lectioni nativa integritas reſtituta. In eo etiam Romanæ linguæ formulas, ab ingruente barbarie nondum tactas, periti, hujuſmodi elegantiarum aucupes obſervarunt; unde factum, ut Janus Gebhardus, infra laudandus, Rufinum *ſtilo terſo, & facundia in narrationibus perſpicua*, Hiſtoriam Euſebii proſequutum pronunciaverit. Ne Valeſiana exempla percenſeamus, quorum ob maximam copiam, non eſt animus numerum inire, Scaliger, alias & ipſe *Rufino* parum æquus, unum & alterum ſubminiſtrabit. Itaque Scaliger in Animadverſionibus ad Chronicon Euſebii num. 2084. verba ejus Græca in fine libri II. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, non aliunde, quam ex *Rufini* translatione reſtituit, & Chriſtophorſoni verſionem redarguit: quod facit etiam num. 2086. locum libri III. cap. VII. examinans. At poſtea num. 2203. ad alium locum libri V. cap. XXI. editionis *Rufini*, hunc perinde ac Hieronymum carpit, quaſi uterque Græcum ſenſum de Apollonio male perceperit. Tum hæc addit: *neque dubito, Hieronymum, quum illam ſcriberet* (in Catalogo cap. XLII.) *non Græcum Euſebii exemplar; ſed Rufini interpretationem Latinam in manibus habuiſſe*. Itane, vir magne, Hieronymus, qui A. D. 392. Catalogum ſuum concinnavit, *Rufini interpretationem Latinam* poſt A. D. 400. conſcriptam *in manibus habuit*? Pearſonius in Vindiciis Ignatianis Parte I. cap. VI. pag. 293. edit. II. hunc lapſum in Scaligero pariter, & in Valeſio ad Euſebium lib. V. cap. XX. ante me caſtigavit. Mitto inſcitiam Rhenani, qui in ſua epiſtola Euſebio præpoſita, *Rufini libros duos ex Tripartita deſumtos, & velut hujus eſſe compendium*, tradidit, quum tamen illorum auctores longe poſt *Rufini* obitum ſcripſerint, a quo ſua derivarunt. De *Rufino* eleganter loquente, & *thoracem* pro clypeo, in quo imago ſeu protome expreſſa eſt, uſurpante, rurſus Scaligerum conſule num. 2286. Sed *Rufinum* ſugillat num. 2065. & 2285. Nec tamen perdifficile eſſet *Rufinum* tueri. Scaligero æquior & mitior Holſtenius in notis ad Acta Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis verbis Rufinianæ verſionis crebro & non ſine præconio utitur ut pag. 123. 144. 155. 167. 180. 181. inque animadverſionibus ad Martyrologium pag. 257. editionis Pariſienſis. Holſtenio conſonant critici

inſignes, eximiæ ſibi laudi tribuentes ad Rufinianæ Hiſtoriæ contextum illuſtrandum haud perfunctoriam operam impendere. Hos inter excellit Janus Gebhardus in *Crepundiis*, ſeu juvenilibus curis, ut vocat, quas Hanoviæ edidit typis Wechelianis A. D. 1615. in 4.° & nuper Jo: Hermannus Schminckius iterum Marpurgi edendas curavit in Syntagmate critico variorum. In his enim *Crepundiis* Gebhardus ſæpenumero Hiſtoriam Rufinianam ad membranas Palatinas & Gruterianas caſtigatiſſimas emaculat, lib.I. cap.II. v. vi. viii. xi. xvi. lib. II. cap.vi. viii. lib. III. cap. vi. & xxi. Rurſus id facit in Antiquis lectionibus Herbonæ primum impreſſis A.D. 1618. in 8.° & a Schminckio recuſis, nempe lib.I. cap.iv. & xxv. Idem fauſto omine præſtitit Barthius in Adverſariis lib.I. cap.iv. lib.iv. cap.xv. lib.xxv. cap. II. & fuſius lib.xxix. cap.xi. Etiam Thomas Reineſius in Variis lectionibus lib. I. cap. iv. Nec tacendi Geverhartus Elmenhorſtius & Jo: Savaro, qui Arnobii & Sidonii loquendi modos cum Rufiniana Hiſtoria committentes illuſtrant, ille in notis ad lib. I. pag. 20. alter ad lib.I. epiſt. v.

VIII. Labore delaſſatum ferme in *Rufini* laudibus colligendis, hic me ſiſtit Sanctus Gelaſius Pontifex. In Decreto enim, quod condidit in Concilio Romano LXX. Epiſcoporum cap. iv. Euſebii Hiſtoriam a Rufino converſam apocryphis adnumeravit: *Hiſtoria Euſebii Pamphili apocrypha*. Miror Henricum Valeſium, ingenio & eruditione præſtantem, in notis ad Euſebium lib. vi. cap. xiv. genuinum hujus vocis *apocryphi* ſenſum non aſſequutum. Æque ac Valeſius aſſequuti non ſunt *Pearſonius*, *Caveus*, aliique, a me olim expenſi in Antiquitatibus Hortanis lib. III. cap. III. §. III. unde aliqua huc transferam. Apud veteres Patres *apocrypha* ea vere ſunt, quæ *canonicis* opponuntur. Hinc Annalium parens Baronius A. D. 31. §. LX. *apocrypha* eſſe ait *quaſi non hagiographa*, *non tamen*, *ut ea* (Gelaſius) *ab Eccleſia omnino proſcribat*. Auguſtinus tradit lib.xv. cap.xxiii. de Civitate Dei, ea denotari *nomine apocryphorum*, quæ *ab auctoritate canonica diligenti examinatione remota ſunt*. Duplex enim erat Scriptura, *canonica*, cujus auctor Spiritus Sanctus, & *apocrypha*, cujus auctor homo ſolus. Illa publice in Eccleſia; hæc non ita, legi poterat. Quare librum *apocryphum* eſſe, idem cenſetur, atque auctoritate carere, qua *publice* in *Eccleſia*, ut *canonica* leguntur, legi poſſit. Duplicis etiam generis apocrypha Gelaſius enumerat, *orthodoxorum*, & *hæreticorum*. Hæc omnino rejiciuntur, illa canonicis opponuntur, & publica tantum, ob nævos quoſdam, in Eccleſia lectione privantur. Exſtat enim Canon apud Ferrandum in Breviario num. 238. *ut præter ſcripturas canonicas nihil in Eccleſia legatur*. Ita quoque ſentit Petrus de Marca lib. III. cap.II. §. vii. de Concordia, & Petrus Franciſcus Chiffletius ad Vigilium Tapſenſem pag. 147. Hæc oſtendunt, Euſebii Hiſtoriam publica tantum in Eccleſia lectione per Gelaſium privari, dum *apocrypha* declaratur: in quem cenſum ob ſuos nævos veniunt Lactantius, Severus Sulpicius, Commodianus, Arnobius, Clemens Alexan-

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V.CAP.XI.

Alexandrinus, aliique præſtantiſſimi auctores. Immo Gelaſius cap. III. quod eſt *de opuſculis recipiendis*, non ſolum Euſebii Hiſtoriam, ſed & Chronicon a Hieronymo translatum, & auctum, *propter rerum*, ut ait, *ſingularum notitiam, quæ ad inſtructionem pertinent, uſquequaque renuendos*, a ſe non dici, palam teſtatur. His refellitur Beati Rhenani impudentia in epiſtola, Euſebio *Rufini* præfixa, ubi Gelaſium, ait, interdicere nobis voluiſſe Euſebii lectione, *vel ab aliquo aſino adjectum ejus decreto*, *Hiſtoriam Euſebii apocrypham* eſſe, vel tandem Gelaſium, ſibi ipſi contrarium, improbare librum alibi a ſe probatum. Hæc Rhenanus perperam ſcripſit, vero ſenſu *apocryphorum* non intellecto. Libros tamen duos, quibus Euſebium *Rufinus* proſequitur, ab Eccleſia Romana Catalogo recipiendorum adſcribi, teſtis eſt Hincmarus Remenſis, a me ſuperius adductus; unde refellitur Algerus in libro de Miſericordia & juſtitia cap. LII. apud Edmundum Martenium in Theſauro to.v. pag.1045. ubi quod *Rufinus* refert de pueris ab Athanaſio puero baptizatis, propterea improbat, quod Rufini *Hiſtoria Eccleſiaſtica minus judicatur authentica*. Sed non ita cenſuit Sanctus Gregorius Magnus, qui in Regeſto lib. IV. epiſt. XXXI. ad Mauricium Auguſtum *Rufini* Hiſtoriam, ut *authenticam*, & generatim receptam his verbis laudavit: *Eccleſiaſtica quoque teſtatur Hiſtoria, quia quum piæ memoriæ Conſtantino Principi, ſcripto oblatæ accuſationes contra epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem, qui accuſati fuerant, epiſcopos convocans, in eorum conſpectu libellos, quos acceperat, incendit &c.* Locus eſt apud *Rufinum* lib. x. cap. II. quem innuit etiam Johannes Diaconus in Vita magni Pontificis cap. III. Quanta vero fuerit apud omnes hujus Rufinianæ Hiſtoriæ æſtimatio, manifeſtius adhuc reddunt plurima illius exemplaria per omnem Europam olim diffuſa, quorum non pauca in variis bibliothecis etiamnum ſuperſunt. Ut a noſtratibus incipiam, bibliotheca Eccleſiæ principis in municipio Sancti Danielis elegantem Rufinianæ Hiſtoriæ codicem ſervat. In tabulario Canonicorum Civitatis Fori-Julii alius exſtat egregius codex membraneus in folio, complectens Hiſtoriam *Rufini*, & etiam *Victoris epiſcopi Patriæ Vitenſis de perſecutione Vandalica*, quibus accedunt *Hieronymi* & *Gennadii* Catalogi cum Regula Sancti Pachomii. Quatuor alios in bibliothecis Patavinis exſtantes recenſet Jacobus Philippus Tomaſinus pag. 7. 17. 45. 76. Sunt in Eccleſia epiſcopali, apud Canonicos regulares Sancti Johannis in Viridario, in Cœnobio Sanctæ Juſtinæ, & apud Eremitas Auguſtinianos. Duos memorat Bernardus Montefalconius in Diario Italico pag. 377. & 392. Primum in Abbatia Florentina, alterum in Feſulana. Duos Romæ pariter ſervant plutei Vaticani num. 1978. & 5089. Alium Bibliotheca etiam Capranicenſis. Valeſius in teſtimoniis, ſuæ editioni pro Euſebio præfixis, laudat codicem Eccleſiæ Pariſienſis ante 800. annos exaratum: quem, aut alium, in notis ad lib. IV. cap. XXII. & ad lib. VIII. cap. I. & XVI. in ſubſidium adducit, & *vetuſtiſſimum* vocat. In Catalogo codi-

RUFINUS: LIB. V. CAP. XI.

cum MSS. Angliæ to. II. pag. 21. & 25. enumerantur Wigornienſis 872. & Sariſberienſis 1001. His alius adjungatur cœnobii Einſidlenſis, cujus indicium debeo ampliſſimo Archiepiſcopo Epheſiorum Dominico Paſſioneo, Sanctæ Sedis Apoſtolicæ Apocriſario apud Rempublicam Helvetiorum. Georgius Colvenerius in notis ad librum II. cap. XXII. §. 2. de *Apibus* pag. 33. citat ſuum veterem codicem MS. Hiſtoriæ Rufini, ubi legitur lib. III. cap. I. *Bartholomæum* Apoſtolum *in Indiam interiorem* pro *citeriore* iviſſe, ut ibidem habet Cantipratanus pag. 244. Edmundus Martenius in Itinerario I. Parte II. pag. 208. alios *Rufini* codices MSS. ſupereſſe ait in Abbatia Cambronenſi monachorum Ciſtercienſium in epiſcopatu Cameracenſi.

IX. Jam tandem *Rufini Hiſtoriæ* editiones, typographicis formis expreſſas, percurramus. *Prima* debetur *Johanni Philippo de Lignamine* Meſſanenſi Xyſti IV. ſummi Pontificis Archiatrorum comiti, equeſtri dignitate ornato ab eo, quem ipſe, Pontificis commiſſarius apud Vellitras & Vallem montium exceperat, Ferdinando Siciliæ Rege, & *terræ citra Pharum*, quo nomine Regnum alterum Apuliæ, Neapolitanum vulgo dictum, Eccleſia Romana appellare conſuevit. Idem *Johannes Philippus* ex officina impreſſoria, quam Romæ in ædibus ſuis inſtruxerat, Hiſtoriam Euſebianam, a *Rufino* translatam, deque ſuo auctam, vulgandam curavit A. D. 1476. Inſcriptio, quæ non, ut alias in prima pagina, ſed poſt Lignaminei ad Xyſtum pontificem nuncupatoriam epiſtolam, legitur, hæc eſt: *Liber Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebii Cæſarienſis, quam* BEATUS *Rufinus presbyter de Græco in Latinum tranſtulit*. In fine operis in forma *folii* adſcribuntur hæc verba: *milleſimo* CCCCLXXVI. *die* XV. *Maii P. M. Sixti quarti anno ejus quinto completum eſt hoc opus*. In epiſtola Xyſto IV. Hiſtoriam nuncupans, eum laudat *quod inter paucos admodum Principes Italiæ, ingeniis faveat, viros literatos & doctos honoribus & præmiis dignis attollat & nutriat, in quem omnis eruditorum turba ſuſpirat & clamat*. Ait ſe poſt plurima, ſuo juſſu typis impreſſa, & eidem Xyſto dicata, animum convertiſſe ad Hiſtoriam, & ab hac Rufiniana auſpicatum. Editio paucis obvia, quam, ut vetuſtiſſimam laudat merito Janus Gethardus, eſt elegans, literis tamen paullo craſſioribus, & ſyllabis, ex ſæculi genio ſæpe contractis. Copula & vulgari numero ſeptenario ferme reſpondet, quomodo in Mſs. a ſæculo XI. interdum occurrit. Vide Mabillonii rem diplomaticam pag 423. & 429. edit. II. & Jo. Michaelem Heineccium in Syntagmate de ſigillis pag. 219. quibus adde auctores Adnotationum ad Jo. Boccatii Decameronem pag. 94. & Leonardum Salviatum in Animadverſionibus ſuis de Lingua Italica to. I. lib. II. cap. VIII. IX. X. Adſtipulatur lapis Baſilicæ Sancti Paulli in Via Oſtienſi apud Margarinum pag. XIX. num. 252. Charta eſt nitida, ſolida & magna, cujus margine amplo & ſpacioſo totius contextus forma circumquaque vallatur. Typographi juniores, in aliis ceteroqui non paucis ſupra ſeniores illos præſtantes, certe hanc

ſplendi-

ſplendidam & magnificam imprimendi formam dedidicerunt, vel aſſequi nolunt. Hujus editionis ſingulis libris *capitula* præfiguntur, quæ alii *titulos* vocant, ex quibus lectores quid in libris tractetur, uno quaſi intuitu agnoſcunt. Hoc ab Euſebio ipſo, non ab alio, factum obſervat Valeſius in notis ad caput I. libri I. *Rufinum*que in ſuo exemplari eadem reperiſſe: idque apparere ex MSS. *Rufini* codicibus, quorum unum, ut jam dixi, ante 700. annos deſcriptum penes ſe habuit. Hæc oſtendunt Lignamineum quoque ſuam editionem ex vetuſto codice expreſſiſſe. De hujuſmodi titulis egi lib. III. cap. II. §. v. *Primam* hanc Euſebii Rufiniani editionem, per Lignamineum curatam, tanti omnes fecerunt, ut vix edita, ſtatim diſtracta fuerit. Hoc inde fit palam, quod mox eodem anno *rurſus* illam *iterari* oportuerit iiſdem notis & ſignis, quibus prior in lucem prodierat, ſi unam epiſtolam nuncupatoriam & librum primum excipiamus, qui novos plane typos ſubiit, ut eam cum priore conferenti patebit. *Secundam hanc editionem*, a priori perparum diverſam, Lignamineus apparere voluit in nomine Guillelmi de Eſtoutavilla epiſcopi Oſtienſis, S. R. E. Cardinalis Rotomagenſis nuncupati, quo dignum opus, prædicat, ex *rerum geſtarum cognitione*, & *auctoris præſtantia*, & *quoniam diſciplinam eccleſiaſticam ſapit*. Cardinali, quem laudat a reparatis templis Sancti Auguſtini, & Sanctæ Mariæ majoris, quinque millia diverſorum auctorum volumina *in hanc uſque diem* (xv. Maii 1476.) ſuo juſſu impreſſa ſignificat. Inter hæc ſpeciatim nominat opuſcula Sixti IV. *de Sanguine Chriſti*, *de potentia Dei*, & *de futuris contingentibus*. Ceteros auctores ab eodem excuſos, quos ego obſervaverim, in gratiam bibliophilorum hic obiter adnotabo.

1. Iliados Homeri libri III. IV. V. XIII. XVIII. XIX. latino carmine expreſſi a Nicolao de Valle, & a Lælio patre vulgati. *Romæ in domo Jo. Philippi de Lignamine* 1474. in 4°.

2. Terentii Comœdiæ inſtar proſæ in 4°.

3. Joh. Philippi de Lignamine Chronicon Summorum Pontificum Imperatorumque 1474. in 4°.

4. *Il Pungilingua di Domenico Cavalca da Vico Piſano* 1472. in folio.

In præfatione ad Matthæum Marci Abbatem Sancti Placidi, ait, ſe a biennio quo Romæ moratur, ſubſequentes libros edidiſſe.

Quintilianum.
Suetonium.
Leonem.
Lactantium.
Ambroſium de officiis.
Laurentii Vallæ elegantiam.
Horatii opuſcula.

5. Probæ cento cum opuſculis Philippi Dominicani. Romæ, apud Philippum de Lignamine 1481. in 4°.

6. Dell'

6. *Dell' Immortalità dell' anima, dialogo di Frate Jacopo Canſaro Domenicano. Romæ* &c. 1473. in fol.

7. Flavii Blondi Italia & Roma inſtaurata. *Romæ* &c. 1474. in fol.

8. Epiſtolæ magni Turci, editæ a Laudivio equite Hieroſolymitano. *Romæ* &c. 1473. in 4°.

Tertia Euſebii editio, pariter elegans, geminam ſubſequuta, quæ una tamen cenſeri poteſt, alium medicum, auctorem habuit, Johannem Schallum Herosfeldenſem, cujus cura & typis Mantuæ prodiit A.D.1479. in folio, Romana editione ignorata. Eam Schallus dicavit Friderico Gonzagæ Mantuæ Marchioni, in fine operis hoc epigrammate adjuncto:

Tranſtulit Auſonias iſtud Rufinus ad aures
Euſebii clarum Cæſarienſis opus.
Schallus Joannes celebri Germanicus arte
Ære premit, Mantus Principe Fœderico.
Quum datus eſt finis, referebat Julius annos
Mille quater centum ſeptuaginta novem.
Hunc eme qui docti nomen, qui limen Olympi
Quæris. Habet præſens munus utrumque liber.
Hinc cæleſte bonum ſanctoſque docebere mores,
Et prodeſſe magis lectio nulla poteſt.

Quarta editio lucem vidit Pariſiis, typis Petri Lovet A. D. 1497. in 4. *Quinta* editio in forma folii minoris, typis quos *Gothicos* vocant, & tacito nomine artificis, facta eſt Argentinæ A.D. 1514. cum Bedæ Hiſtoria Eccleſiaſtica gentis Anglorum. Hanc, ut rariſſimam, & ſibi non viſam memoravit Petrus Franciſcus Chiffletius in notis ad Bedæ & Fredegarii concordiam pag.319. apud quem Johannes Gravius eam Bedæ editionem, depravatiſſimam & mendoſiſſimam vocat. *Sexta* editio debetur *Gaufrido Bouſſardo*, Theologo Pariſienſi. Hic enim Argentinenſem Euſebii editionem Bedæ adnexam quum immenſis erroribus ſcatere deprehendiſſet, ab ſe recognitam denuo vulgandam curavit *Pariſiis* in 8. ſed ſine typographi nomine & temporis nota, nuncupavitque Stephano Poncherio Senatus Galliarum Præſidi & poſtea Pariſienſium antiſtiti. Mox eodem typorum genere, ac ſuperior prodiit, *Lugduni*, apud *Benedictum Bonnyn* A.D. 1523. & 1533. in 8.° *Bouſſardus* in præfatione ad Poncherium ait, ſe hanc Hiſtoriam quum *jam apud bibliopolas perinde ac non exſtaret, nuſquam reperiri* videret, imprimendam curaſſe diligentiſſime caſtigatam. *Etſi enim*, inquit, *ſuperioribus annis impreſſa fuiſset* (Argentinæ A.D. 1514.) *menda tamen, quibus abunde reſperſus erat codex, quum in notis, ſignis & punctis, tum in ipſis vocabulis & integris ſententiis, pleroſque literarum amantes jure ab ejus lectione deterrere poterant, & legentes non parum offendere. Quare ipſe Bouſſardus multis exemplaribus & archetypis, quos ex variis bibliothecis conquiſierat, eam caſtigavit & emendavit, quam potuit accuratiſſime, non ſententias modo, ſed ſingulas pene ſyllabas*. In *Rufini* ver-

Digitized by Google

verſione laudat *ſermonit culturam, quæ tanta eſt, ut quum Græca ſit Hiſtoria, mirum ſit tantam in vertendo venuſtatem ſervaſſe Rufinum. Rufinus etiam Aquilejenſis presbyter, utriuſque linguæ peritiſſimus Græcum Euſebium Latinum fecit, jacentemque noſtrorum auribus contradidit. Nec id modo ſed & novem illius, duos poſteriores addidit libros, partim ex majorum traditionibus, partim ex his, quæ rerum experimento didicerat, ab ſe pari cultura compoſitos.* Tot labores a *Bouſſardo* exantlatos non inconcinne laudavit *Publius Fauſtus Andrelinus* Foro-Livienſis poeta laureatus. Ejus carmen adſcribo. RUFINUS. LIB.V.CAP.XL

Inclyta ſi quæris Sanctorum geſta virorum,
Omnia tam cultum ſcripta volumen habet.
Obſita quæ fuerant, magneque oppreſſa veterno,
Bouſſardi poliit lima diſerta mei:
Bouſſardi æternos digni vixiſſe per annos,
Quo reliqua e turpi vindicet acta ſitu.
Et poſitum eſt cunctis certo caput ordine rebus,
Ut facilis brevius ſemita pandat iter.
Quid non longa dies multis oblitterat annis?
Sed nihil eſt, quod non ſedula cura novet.

Hanc *Bouſſardi* editionem iterum expreſſit *Pariſiis Franciſcus Regnault* A.D. 1525. in 8.° Hæc *ſeptimæ* editionis loco eſſe poteſt. *Octavam* editionem accuravit Beatus prænomine, non merito, Rhenanus *Baſileæ* apud *Joh. Frobenium* A.D. 1523. in folio. Totam libri inſcriptionem adponam: *Auctores Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Euſebii Pamphili Cæſarienſis libri* IX. *Rufino interprete, Rufini presbyteri Aquilejenſis libri duo, recogniti ad antiqua exemplaria Latina per Beatum Rhenanum. Item ex Theodorito epiſcopo Cyrenſi, Sozomeno & Socrate Conſtantinopolitano libri* XII. *verſi ab Epiphanio Scholaſtico, adbreviati per Caſſiodorum Senatorem, unde illis Tripartitæ Hiſtoriæ vocabulum; emendati & hi multis locis, additis paſſim Græcis epiſtolis pleriſque Synodorum ac Imperatorum e tomis Theodoriti, cum & Latinæ verſioni ex his ſuccurratur, tum ut velut monimenta quædam Chriſtianæ antiquitatis conſerventur, & habeat lector* φιλέλλην *quod non ſine fructu conferat*. Rhenanus paſſim notulas ſuas margini adſcripſit. *Octavam* hanc editionem *Frobenius* A. D. 1528. in folio, abjectis Rhenani præfationibus iteravit: quod tamen minime factum in editione III. a Rhenano recognita *Baſileæ* pariter apud *Frobenium* A. D. 1539. in folio. Huic editioni quæ *decima* eſt, acceſſit Victor Vitenſis de Perſecutione Vandalica, & liber V. Theodoriti, converſus a Joachimo Camerario. Eandem expreſſit Galeotus a Prato *Pariſiis* A. D. 1541. in folio. Deinde inſerta fuit tomo III. Operum Euſebii Latine editorum *Baſileæ* apud Henricpetrum A. D. 1542. in folio. Ex *decima* Rhenani editione *undecima* facta eſt Antuerpiæ apud Joh. Steelſium A. D. 1548. tom. II. in 8.° addita Vita Conſtantini, interprete Joh. Porteſio, & Theo-

doriti

RUFINUS. LIB.V.CAP.XI. doriti Hiſtoria. Huic *decimam tertiam* ſubjungamus cum brevibus ſcholiis Johannis Jacobi Grynæi tomo II. eorumdem Euſebii Operum Baſileæ pariter editorum apud Henricpetrum A. D. 1570. in folio, ubi tamen liber x. eſt ex verſione Johannis Chriſtophorſoni, liber vero xi. ex Rufino. Euſebii Hiſtoria a Chriſtophorſono Latine reddita cum ceteris Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ conditoribus prodiit *Lovanii apud Servatium Saſſenum* A.D. 1569. tomis duobus in 8.º *Coloniæ apud Arnoldum Birckmannum* A.D. 1570. in folio, cumque Scholiis Johannis Curterii, & duobus libris Rufini *Pariſiis apud Nicolaum Cheſnau* A. D. 1571. in folio. Ceterum poſt has xv. editiones Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, Scriptores Græci, ex interpretatione Wolfgangi Muſculi, prodierunt *Baſileæ* non ſemel *apud Frobenium* A. D. 1549. 1554. 1557. in folio, ubi poſt Euſebium de Vita Conſtantini exſtant libri II. Hiſtoriæ Rufini. Hos tamen Johannes Dadræus rejecit ab Euſebii operibus, quæ Latina edidit *Pariſiis apud Michaelem Sonnium* A.D. 1581. in folio, uſus verſione Chriſtophorſoni, & Scholiis Curterii. Muſculi editio varie aucta, & chronographia Abrahami Bucholzeri exornata prodiit *Baſileæ apud Sebaſt. Henricpetrum* A.D. 1611. in folio. Poſtmodum Renatus Barreus Rufini librum x. & xi. a ceteris avulſum, inſeruit ejus opuſculis Pariſiis apud Sonnium A. D. 1580. in folio. Euſebianam Rufini Hiſtoriam in linguam Italicam vertit Benedictus Ægius Spoletinus. In Teutonicam tranſtulit Caſpar Hedion, Argentorati excuſam apud Johannem Hervagium A.D. 1545. in folio.

CAPUT XII.

I. *Rufini hiſtoria eremitica.* II. *Aliquando Hieronymo adſcripta.* III. *Rufinus enarrat alterius, non ſuam hiſtoriam itinerum per ſolitudines monaſteriorum Ægypti.* IV. *Is eſt Petronius Bononienſis, non alius.* V. *Idem multis rationibus comprobatur.* VI. *Deque hoc difficultates tolluntur.* VII. *Cur opus Hieronymo adſcriptum.*

I. AB eccleſiaſtica ad eremiticam *Rufini* Hiſtoriam recenſendam devenimus. Antiqui & juniores, qui de re literaria commentarios ediderunt, eam ob difficultates, quibus involvitur, vix tactam, & ne leviter quidem excuſſam prætcriiſſe comperiuntur. Hujuſmodi opus *Rufinus* quum Hiſtoriam ſuam ſcriberet, ſub manu habere ſe innuit lib. xi. cap. iv. Etenim Sanctorum Patrum, quos in Nitriæ eremo florere cognoverat, facta mentione, obiter ait, ſe *proprio opere* fuſius eorundem geſta enarraturum: *verum ſi ſingulorum mirabilium geſta proſequi velimus, excludimur a propoſita brevitate, maxime quum* HÆC NARRATIONEM PROPRII OPERIS *mereantur*. Iſtam poſtmodum *narrationem proprii operis* a Rufino ſeorſum confectam, ex Hieronymo perſpicue intelligimus, qui in epiſtola XLIII. ad Cteſiphontem, monachorum

rum Vitas a *Rufino* deſcriptas ſugillat his verbis: *hujus* (Evagrii) *libros* (ſententiarum) *per Orientem Graecos, &, interpretante diſcipulo ejus Rufino, Latinos, plerique in Occidente lectitant*. QUI (Rufinus) LIBRUM *quoque* SCRIPSIT, *quaſi* DE MONACHIS, *multoſque in eo enumerat, qui nunquam fuerunt*. Hunc locum ſubobſcurum infra explicabo, ad quem critici hærent, quaſi Hieronymus, eos traderet a *Rufino* enumerari, qui nunquam fuiſſent in rerum natura; quum tamen ad unum omnes certo certius fuiſſe conſtet. Proſequitur Hieronymus: *& quos fuiſſe ſcribit, Origeniſtas ab epiſcopis damnatos, eſſe non dubium eſt, Ammonium videlicet & Euſebium, & ipſum Evagrium. Or quoque & Iſidorum & multos alios, quos enumerare tædium eſt. Et juxta illud Lucretii* (lib. IV. v. 19.) RUFINUS. LIB. V. C. XII.

Et veluti pueris, abſynthia tetra, medentes
Quum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flavoque liquore.

Ita ille (Rufinus) *unum Johannem* (Eremitam) *in ipſius libri poſuit principio: quem & catholicum, & ſanctum fuiſſe non dubium eſt, ut per illius occaſionem ceteros, quos poſuerat hæreticos, eccleſiæ introduceret*. Ad hæc Hieronymus alia *Rufini* opera vellicat, ob *Evagrium*, *Xyſtum*, *Pamphilum*, & *Origenem*, ab ipſo Latinis auribus accommodatos. Quare nullo modo ambigi poteſt, quin *Rufinus* de *Monachis*, ſeu *Vitis Patrum* ſcripſerit, non quidem, ut *interpres*, ſed ut primarius quodammodo *auctor*, contra ac *Eraſmus* exiſtimavit in notis ad Hieronymi Epiſtolam ad Cteſiphontem, ubi ſuopte arbitrio *Evagrium Ponticum* totius operis conditorem, *Rufinum* interpretem, fecit. Verum & alii eruditi viri has *Vitas Patrum*, quæ *Rufini* ſunt, *Evagrio* tribuerunt. Horum ſententias recenſet Heribertus Roſvveydus in prolegomeno IV. pag. XVII. Hiſtoriæ eremiticæ editionis II. Plantinianæ A. D. 1628. cujus librum II. conſtituit idem *Rufini* opus de *Monachis* ſeu *Vitis Patrum*, adſtipulantibus etiam antiquis codicibus Mſs. compluribus, ut Audomarenſi optimæ notæ apud Roſvveydum, prolegomeno XXIV. pag. LXXVII. Item aliis apud Henricum Gravium in notis ad epiſtolam Hieronymi ad Cteſiphontem: quibus unum adjungo ex Bibliotheca Bigotiana pag. 20. qui nunc eſt in regia Pariſienſi. Ad hæc ipſemet *Rufinus* cap. XXIX. pag. 482. ſe ejuſdem libri II. de Vitis Patrum ſcriptorem perſpicue prodit. Nam loquens de *Macario* Alexandrino, lectorem eo mittit, ubi ante de illo ſcripſerat, nimirum ad ſuam Hiſtoriam Eccleſiaſticam. Sunt verba ejus: *ſed & multa, ut diximus, alia, de operibus Sancti Macarii Alexandrini mirabilia feruntur, ex quibus nonnulla in undecimo libro Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ inſerta, qui requirit, inveniet*. Inveniet autem in libro XI. cap. IV. quæ deſunt in hoc libro II. de *Vitis Patrum*, videlicet.

1. De cœco illuminato, qui pulvere ex cella Macarii deterſo, & aqua putei, quo bibere conſueverat, macerato, oculos tinxit.

RUFINUS. 2. De leænæ catulis viſu donatis.

LIB.V. C.XII. Poſtremo loco ad confirmandum, hujus libri ſcriptorem eſſe *Rufinum*, illud accedit, quod ſtatim a præfatione, initium operis illud eſt, quod Hieronymus epiſtola ad Cteſiphontem, eſſe adnotaverat in libro, cujus Rufinum auctorem facit, vita nimirum Sancti Johannis Eremitæ: *unum*, inquit, *Johannem in ipſius libri poſuit principio, quem & catholicum & ſanctum fuiſſe non dubium eſt*. Atque hinc apparet, quam ſpiſſe erraverit Johannes Martianeus in notis ad eundem locum Hieronymianæ epiſtolæ tom. IV. Operum pag. 476. ubi verbis jam adductis *Johannem Chryſoſtomum* deſignari credidit. Hoc certe credidit inconſulto Rufino, qui a *Johanne Lycopolita*, non a *Chryſoſtomo*, *Conſtantinopolitano Epiſcopo*, initium libri auſpicatur. Cur enim monachorum agmini epiſcopum præpoſuiſſet? Idem *Rufinus* de reliquis ſubinde agit, de quibus Hieronymus, ab eo in libro ſuo agi, ſcripſerat. Hi, ſecundum Hieronymi ordinem, ſunt.

1. *Ammonius*, *Euſebius*, & *Euthymius* cap. XXIII. pag. 478.
2. *Evagrius Ponticus* cap. XXVII. pag. 479.
3. *Or* ſive *Hor* cap. II. pag. 457.
4. *Iſidorus* cap. XVII. pag. 475.

Tot ergo tantiſque cauſſis ſuadentibus certiſſimum fit, Hiſtoriam monachorum, quam Rufino Hieronymus tribuit, hanc eandem omnino eſſe, quæ nunc apud Roſvveydum conſtituit librum II. Hiſtoriæ Eremiticæ de Vitis Patrum. Quidquam enim luculentius, quidquam fortius & diſertius, pro certo & legitimo libri ſcriptore Rufino evincendo, excogitari vix poterat. Nec ſane minori argumentorum apparatu & pondere ad id demonſtrandum opus erat, ob dubia nobis ex ipſo Rufini libro adverſantia: quorum vim plerique omnes haud aliter ſe declinare poſſe cenſuerunt, quam ſi eundem librum Rufino abjudicarent, vel Rufinum interpretem tantum, non conditorem aſſererent. Hinc alii *Palladio* eum tribuerunt. Alii *Evagrio* epiſcopo Antiocheno, ut Martinus Delrius in notis ad Octaviam tragœdiam, Senecæ adſcriptam pag. 552. Alii denique poſt Eraſmum *Evagrio Pontico*, ut Conradus Geſnerus in Bibliotheca, Georgius Wicelius in epiſtola ante Hiſtoriam Divorum, Johannes Molanus in cap. XIII. de Martyrologiis, Goldaſtus in notis ad Valerianum Cemelienſem de Bono diſciplinæ pag. 89. & Baronius in notis ad dies XV. & XVII. Januarii, & XXVII. Martii. In Annalibus etiam A. D. 393. §. XXIX. & XXXV. A. D. 394. §. XX. & alibi ſæpenumero. Nec deſunt codices Mſs. qui *Poſtumianum* monachum libri auctorem faciant. Singulas horum ſententias diligenter excuſſit Roſvveydus in prolegomeno IV.

II. Sed nulla ex XX. ipſius operis editionibus, ab eodem viro docto enumeratis, alium auctorem, quam *Hieronymum* præfert: qui hoc pacto ejus Hiſtoriæ, quam ſugillaverat in epiſtola ad Cteſiphontem, auctor evaſit, adſtipulante Johanne Trithemio in Catalogo cap. C. ubi hunc

hunc librum *de Vita Patrum*, incipientem: *Benedictus Deus*, Hieronymi eſſe tradidit. Hinc Roſvveydus, tot ſententiis, *Rufino* nequaquam faventibus, haud parum vexatus, tandem illuc animo inclinat prolegomeno IV. §. X. pag. XXVIII. ut *Rufinum* non primarium libri *auctorem*, ſed *interpretem* credat. Hunc vero duas ob cauſſas proprium nomen non adſcripſiſſe comminiſcitur. I. quod non auderet nomine ſuo librum exſtrudere, quo nonnulli Origeniſtæ continerentur. II. quod non tam eſſet libri conditor, quam merus interpres, quum pene omnia in illo narrata, apud *Palladium* & *Heraclidem* legerentur. Quare alterutrum, vel quempiam alium, ſuppreſſo nomine, illum Græce edidiſſe arbitratur, quem *Rufinus* poſtea in Latinum ſermonem tranſtulerit. Ita ferme Roſvveydus. Verum his facile obviam itur. Utraque Hiſtoria, tam *Palladii*, quam *Heraclidis*, quæ unum ſunt, non ante ſed poſt *Rufini* obitum in lucem prodiit. Hoc inde manifeſte evincitur, quod in utraque *Rufinus* memoratur, utpote homo, qui jamdudum floruerit. Non ergo is hanc eandem *Hiſtoriam*, poſt ſe editam & concinnatam, interpretari ullo modo potuit. Editam vero fuiſſe A. D. 420. ipſemet *Palladius* auctor diſerte nos docet in præfatione ad Lauſum, ubi ait, ſe *anno viceſimo Epiſcopatus*, *vitæ ſuæ quinquageſimo tertio* ad ſcribendam *Hiſtoriam* ſuam Lauſiacam animum adpuliſſe. Atqui *Palladius* A. D. 400. ad epiſcopatum Helenopolitanum adſcendit, & menſe Majo ejuſdem anni interfuit Concilio Conſtantinopolitano, in quo Antoninus Epheſi epiſcopus de ſimonia accuſatus eſt. Adi Tillemontium tomo XI. in *Palladio* Articulo VI. pag. 514. *Rufinus* autem decennio ante vulgatam *Palladii* Hiſtoriam ad plures migraverat, ut poſtea videbimus. Ad hæc apud Hieronymum in epiſtola ad Cteſiphontem, *Rufinus* male audit, non ut *interpres*, ſed ut primarius *conditor* Hiſtoriæ monachorum. Ex his liquet, quantopere fallatur Roſvveydus alium, quam *Rufinum*, libri auctorem conſtituens. Ergo alia via nobis ineunda, ut omnes difficultates, quæ nec paucæ, nec parvæ ſunt, e medio tollamus. Iſtud vero accurate fieri non poterit, niſi eas ex ipſo *Rufini* libro petitas ad examen revocaverimus: quod Roſvveydus præſtare neglexit. RUFINUS. LIB. V. C. XII.

III. Itaque ſcriptor libri de *Vitis Patrum*, quem nos, cum Hieronymo, *Rufinum* omnino eſſe contendimus, teſtatur in prologo, inque ipſo operis contextu, ſe deſcribere *Hiſtoriam itinerum*, quæ diverſis temporibus is, qui in libro loquitur, per ſolitudines monaſteriorum Ægypti ante ſuſceperat, & rerum ſeriem, quas propriis oculis viderat, ſuiſque auribus hauſerat. Jam vero ex primo libri capite planum fit, *Rufino* ea convenire non poſſe, quæ de Sancto Johanne Lycopolita ibidem narrantur. Quandoquidem Rufinus, uti dixi lib. IV. cap. II. poſt A. D. 385. quo *Theophilus* Cathedram Alexandrinam inſcendit, nunquam fuit in Ægypto, At contra qui loquitur in Hiſtoria lib. II. cap. I. pag. 457. una cum Sancto Jo: Lycopolita in Thebaide verſabatur ſub finem A. D. 394. ſe de *Hieroſolymis ad eum utilitatis & profectus animæ*

 cauſ-

cauſſa veniſſe teſtatus, dum *Theodoſii Magni* de *Eugenio* tyranno victoria *Alexandriæ* nunciata eſt. Atqui *Rufinus* hoc tempore, non in *Ægypto*, neque in *Thebaide*, ſed *Hieroſolymis* aderat, interque ſe altercantibus Johanne urbis epiſcopo, Epiphanio & Hieronymo, ipſe Johannis partes fovebat, ut dixi lib. IV. cap. III. Neque hic finis difficultatum. Qui enim ea eundem Sanctum virum *Johannem* Lycopolitam acceſſerant, *ſeptem* numerabantur, quorum *unus*, *ceteris adoleſcentior*, erat dignitate *Diaconus*, reliqui Laici. Hic & *Diaconus* & *adoleſcens*, quem præ modeſtia latere volentem, *Sanctus Johannes* detexit, ab eo, qui loquitur in Hiſtoria, mihi diverſus non eſt. Sed de hoc poſtmodum. *Rufinus* certe A.D. 394. neque *adoleſcens*, neque *Diaconus* dici poterat, quem Epiphanius in epiſtola ad Jo: Hieroſolymitanum hoc eodem A. D. 394. ſcripta, non diu poſt Paſcha, ſemel atque iterum *presbyteri* nomine appellat. Quod ad alios pios viros, in Hiſtoria memoratos attinet, itinerum auctor duobus ſociis ſtipatus beatum *Apollonium* ab ſe viſum ait, *annorum fere octoginta* cap. VII. pag. 460. Eundem LV. annos natum dicit, *Juliano Auguſto*, qui A.D. 361. imperare cœpit, interiitque A.D. 363. Quare itinerum auctor *Apollonium* allocutus eſt circa A. D. 388. *Rufino* procul in Palæſtina morante. Idem itinerum auctor cap. XXIII. pag. 478. quo tempore *Ammonium*, *Euſebium*, & *Euthymium* inviſit, *Dioſcorum* illorum fratrem, *Hermopoleos Epiſcopum* vocat. Atqui A. D. 390. is nondum erat *Epiſcopus*, ex Tillemontio in Theophilo Alexandrino tom. XI. Artic. III. pag. 447. adeo ut itinerum auctor ante hunc A. D. 390. *Ammonium* conveniſſe dicendus non ſit. Idem porro *Dioſcorus* A. D. 394. erat *Epiſcopus*. Tunc enim die XXIX. Septembris ſubſcripſit Concilio Conſtantinopolitano apud Labbeum tom. II. pag. 1151. Rurſus itinerum auctor cap. XXVIII. pag. 479. de *Evagrio*, tanquam de monacho, tunc fama notiſſimo, ſermonem inſtituit. *Evagrius* tamen Ægyptiam ſolitudinem ante A. D. 382. haudquaquam intravit, obiitque A. D. 399. Ait etiam auctor, Evagrium *pane penitus abſtinuiſſe*, quem, teſte Palladio ejus diſcipulo, cap. LXXXVI. pag. 764. non comedit, niſi poſt A.D. 397. Denique de *duobus Macariis* loquitur cap. XXVIII. pag. 479. Sed velut de monachis ab ſe minime viſis, utpote extinctis antequam ipſe in Nitriam veniret. Prior obierat circa A. D. 390. Alter circa A. D. 395. *Rufinus* contra, ſemel, iterum, & tertium ſe utrumque *Macarium* noviſſe teſtatur. Eum vide lib. II. in Hieronymum, & in Hiſtoria lib. XI. cap. IV. & VIII.

IV. Hæc fuſe proſequi oportuit, ut noſtræ ſententiæ fundamenta ſubſtrueremus; unde, ſicut, vel uno Hieronymo, inſtar omnium teſte, conſtat, *Rufinum* libri ſcriptorem, ſic pariter conſtat, itinerum & rerum, quæ in libro exponuntur, auctorem, ibidem loquentem, non eſſe *Rufinum*, ſed omnino alium, tunc in Ægypto verſatum, dum *Rufinus* in Palæſtina degebat. Quare alius erit nobis *libri ſcriptor*, alius *rerum ſcrip-*

ſcriptarum auctor. Scilicet *Rufinus* alterius itineribus deſcribendis ma- RUFINUS. LIB.V. C.XII.
num & calamum commodavit; unde pariter contigit, ut ore alieno in
libro ſuo loquente, ſuam Hiſtoriam, non ut opus proprium, ſed plane
alienum laudaverit. Ergo liber ad duos pertinet, ad libri ſcriptorem, &
ad rerum in illo narratarum auctorem. Hinc ei neuter ſuum nomen ad-
poſuit, ne quiſque ſibi uni, opus, quod ad utrumque pertinebat, tribue-
ret. Hoc idem in cauſſa fuit, cur *Gennadius* de *Rufino* agens cap. XI.
eundem librum, quem tamen optime novit, una cum reliquis *Rufini* ſcri-
ptis non recenſuerit, utpote opus alienum ex parte, non totum *Rufini*:
quod tamen Hieronymus, ut *Rufini* proprium recenſuerat. Sed *Genna-
dius* de Sancto *Petronio* Bononienſi verba faciens, illud probe recenſuit
cap. XLI. unde lux nobis adfulget, quæ omnem obſcuritatem diſpellat.
Hinc ſiparium tollitur, quo rem totam perſpicue videamus. *Gennadius*
ergo de Petronio hæc literis conſignavit: *Petronius Bononienſis Eccleſiæ
epiſcopus, vir ſanctæ vitæ, &* MONACHORUM *ſtudiis ab* ADOLE-
SCENTIA *exercitatus, ſcripſiſſe* PUTATUR *Vitas Patrum* MONA-
CHORUM *Ægypti, quas velut ſpeculum ac normam profeſſionis ſuæ,
monachi amplectuntur*. Gennadius librum innuit, in Eccleſia receptum,
& paſſim probatum. Similia habet *Gennadii* exſcriptor Honorius in
Catalogo lib. II. cap. XLI. Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtoriali
lib. XX. cap. XXV. & Boninus Mombritius in Sanctuario tom. I. litera P.
Roſvveydus in prolegomeno IV. §. VII. pag. 21. a *Gennadio* indicari
arbitratur librum II. de Vitis Patrum, quem Hieronymus, *Rufini* eſſe
tradiderat. *Gennadius* autem de *Petronio* ait, *ſcripſiſſe* PUTATUR,
quia non ipſe, ſed *Rufinus* ſub *Petronii* nomine revera librum conſcri-
pſerat. Quare certum jam redditur, Vitas Patrum, quæ in capita XXXIII.
ſubjectis itinerum periculis, diſtinguuntur, a *Rufino* eſſe enarratas, non
ſuo tamen, ſed *Petronii nomine*, qui ubique ſemper in libro loquitur,
reſque ab ſe viſas in monaſteriis Ægypti, teſtis oculatus & verax per ma-
num *Rufini* accurate deſcribit. Sanctus *Petronius*, teſte *Gennadio*, fuit
alterius *Petronii*, Præfecti Prætorio, filius, quem pro *Anicio Probo* ac-
cepit Baronius die IV. Octobris. Sed diverſus non fuit a *Petronio* Præfe-
cto Prætorio Galliarum, cujus fit mentio in Honorii & Theodoſii Augg.
Conſtitutione A. D. 418. vulgata. Eam dedit *Sirmondus* in notis ad Si-
donium pag. 148. editionis II. Hic noſter ab Eucherio Lugdunenſi in epi-
ſtola de Contemtu Mundi, quam pag. 29. editionis Roſvveydi ab ſe ſcri-
ptam teſtatur A. U. 1185. cui reſpondet annus vulgaris 433. vocatur *in
Italia* NUNC *antiſtes ex illa pleniſſima mundanæ poteſtatis Sede*. Euche-
rius Gallus his verbis innuit Galliarum præfecturam *Petronii patris*,
quam *Petronius* filius vir Sanctus pro Chriſto contemſit. Hic vero Chri-
ſtianæ ſimplicitatis multo magis, quam eloquentiæ, fuit ſtudioſus: quod
ipſe, modeſtia ornatiſſimus, fatetur in prologo hujus Hiſtoriæ, de qua
diſceptamus: *ad tantarum rerum narrationem minus idonei ſumus, nec
dignum videtur ingentium rerum exiguos ac parvos fieri auctores, præ-*

celſaſque

RUFINUS. LIB. V. C. XII. *celſaſque virtutes humili narrare ſermone*. Mox ad opus vulgandum ſe induci ait, *quoniam fratrum caritas eorum, qui in monte ſancto Oliveti commanent, hoc a nobis* FREQUENTER *expoſcit, ut Ægyptiorum* MONACHORUM VITAM, *virtuteſque animi, & cultum pietatis, atque abſtinentiæ robur, quod in eis* CORAM VIDIMUS *expliecemus*. Hæc liquido oſtendunt, *Petronio* in Italiam reduci, cum monachis *Oliveti*, unde ante Ægyptum petiverat, neceſſitudinem, & literarum commercium interceſſiſſe.

V. *Rufinus*, ut dixi lib. IV. cap. I. cum monachis *Oliveti* diu vixerat. Inde libri, ad monachos *Oliveti*, per *Petronium* (ſeu Rufinum) miſſi, Hieronymus, Bethleemi, *Oliveto* proximi, incola *Rufinum* auctorem comperit, licet ejus nomen haudquaquam præferret. Hinc Bethleemiticus ſenex, data occaſione, rei notitiam inſeruit epiſtolæ ad Cteſiphontem, unde ad poſterorum memoriam devenit. Ut res a *Rufino* in hac Hiſtoria deſcriptas *Petronio*, non *Rufino*, tribuamus, facit etiam *Gennadius*, a quo *Petronius* dicitur *monachorum ſtudiis ab* ADOLESCENTIA *exercitatus*, idemque *Theodoſio* (ſecundo) *Arcadii filio*, & *Valentiniano* (tertio) *regnantibus* exceſſiſſe, inter annum ſcilicet 425. & 450. Hic enim chronologicus character, licet non fixus, ſatis eſt tamen, ut nobis oſtendat, Petronium *adoleſcentem* fuiſſe, quum ſe in Ægypto *monachorum ſtudiis exercuit*: illique omnino conveniunt quæ apud ipſum leguntur cap. I. de Sancto *Johanne Lycopolita*, eundem *Petronium* ſocioſque reliquos interrogante: *ſiquis*, inquit, *in nobis eſſet clericus*? Quumque omnes negarent, & ipſe ſpiritu Dei monitus, Diaconum inter eos eſſe ſciret, præ modeſtia latere cupiente, *Sanctus Johannes ut eum vidit, & quidem cum eſſet* ADOLESCENTIOR *ceteris, digito oſtendens eum, hic inquit diaconus eſt*. Petronius ergo A. D. 388. & 394. Ægypti ſolitariis immixtus, *adoleſcens* erat, atque *diaconus*: qui poſtmodum *Bononienſis epiſcopus*. Ita ex *Gennadio*, Petronium de ſe, tanquam de alio, ibidem loquutum agnoſcimus. Sed quid opus pluribus? *Gennadius* teſtatur, *Petronium* eloquentiæ laude nequaquam excelluiſſe. Librum enim *de ordinatione epiſcopi*, ejus nomine circumlatum, hac præcipua de cauſſa eidem abjudicat, quod eleganter eſſet conſcriptus, *quem*, inquit, LINGUA ELEGANTIOR *oſtendit* NON ESSE *ipſius*, *ſed, ut quidam dicunt, patris ejus*. Hæc, reliquis copulata, certo veluti charactere deſignant, *Petronium*, paullo poſt *Rufinum* ex Oriente in Italiam reverſum, & ſcribendi arte minus inſtructum, amici calamo uſum in deſcribenda ſuarum peregrinationum Hiſtoria, quas per Ægypti ſeceſſus, ex ſæculi more, ſuſceperat. Cetera, de hoc ſcripto verba, a *Gennadio* prolata, rem adhuc amplius extra omnem controverſiam ponunt: *ſcripſiſſe* PUTATUR *Vitas Patrum monachorum Ægypti*. Quum enim *Petronius* vita ſua magis, quam calamo Ægyptiorum Patrum mores exprimere ſciret, hoc fecit per manum *Rufini*, unde librum alii *Rufino*, alii *Petronio*, alii nemini tribuerunt. Hinc ortum illud in-

certum

certum & dubium Gennadii *ſcripſiſſe putatur*. Idem *Gennadius* in codice Vaticano de vero libri ſcriptore omnino anceps cap. xi. opus nullo auctoris nomine memoravit: *Evagrius*, inquit, *monachus*, *ſupradicti Macarii familiaris diſcipulus*, *divina*, *&* *mundana literatura inſignit* (*cujus*, *liber qui adtitulatur* VITA PATRUM, *velut continentiſſimi viri*, *mentionem facit*) *ſcripſit multa*. Iſtud *Evagrii* præconium exſtat apud *Rufinum* in *Vita Patrum* lib. II. cap. xxvii. pag. 479. Proxima *Gennadii* parentheſis decepit Baronium A. D. 388. §. cv. & Bellarminum in Catalogo; ſed Honorium ante omnes in lib. II. cap. xi. Hi enim, *Gennadii* verbis male perceptis, libri conditorem *Evagrium* crediderunt. Scilicet *Evagrium* tam parum modeſtum fuiſſe dicemus, ut eum in proprio opere tot laudibus ſe cumulare non puduerit, quot ſunt eæ, quæ ei tribuuntur in eodem cap. xxvii? Hoc merito pernegant Aubertus Miræus in notis ad *Gennadium*, & Roſvveydus in prolegomeno iv. §. v. pag. xviii. *Lucas Holſtenius* in notis Mſs. ad *Bellarmini* Catalogum, ubi de Hieronymo agitur, *Gennadii* locum de *Evagrio* non bene intelligi animadvertit. Sed alio abiit Gerardus Johannes Voſſius in lib. I. de Hiſtoricis Græcis cap. xix. ratus pleraſque Rufinianæ Hiſtoriæ vitas ex *Timotheo* Alexandrino deſumtas, quem talia ſcripſiſſe narrat Sozomenus lib. vi. cap. xxix. Roſvveydus in hac ſententia Voſſio præiverat prolegomeno iv. §. I. pag. xii. Nec Tillemontius refragatur tom. xii. pag. 658. ſane *Rufinum*, aliqua ſaltem ex parte, eorum ſcriptis ditatum, qui pridem hujuſmodi commentationibus inclaruerant. Ex his unus fuit ſane *Timotheus*, quem tamen *Petronius*, in toto opere loquens, ab ſe unquam viſum nequaquam prodit. Præterea *Timotheus*, qui A. D. 385. in Sede Alexandrina ſucceſſorem habuit *Theophilum*, de rebus, quæ *Petronio* cum monachis Ægypti poſtmodum contigerunt, ſcribere non potuit: neque hunc ſane *Rufinus* exſcribere, dum amici ſui *Petronii* itinera deſcripſit, quæ *fratres*, *in Oliveto commanentes*, ab ipſo *Petronio* ſibi enarrari poſtulaverant, quum tamen Timotheum, apud Orientales paſſim obvium, legere poſſent.

VI. Ex his patere arbitror, quam inaniter, poſt Roſvveydum, Cotelerius in notis ad Monumenta Græca to. III. pag. 566. *Rufinum* libri *interpretem*, non *auctorem* fecerit. Hieronymus enim ut *primarium auctorem*, non ut merum *interpretem* eum vellicat, illique uni totum opus tribuit, vitaſque integras, quibus conflatur. Idem Roſvveydus prolegomeno iv. §. x. pag. xxviii. ait, pene omnia, in libro narrata, apud *Palladium* & *Heraclidem* reperiri, adeoque alterutrum hæc, quæ *Rufinus* verterit, Græce antea ſcripſiſſe. Sed ex his potius contrarium educitur, hoc eſt *Rufini* librum Latinum in Græcum ſermonem poſtea converſum, Palladiique Hiſtoriæ ob rerum cognationem immixtum, ut ex utroque auctore unum corpus fieret. Etenim in Hiſtoria Palladii a capite xliii. pag. 738. ad caput lxxvi. pag. 760. editionis II. Roſvveydi proſtant quæcumque de Ægypti ſolitariis *Rufinus* expoſuit, ut conferenti patebit

RUFINUS. LIB. V. C. XII. patebit. Roſvveydus ad ſingulorum capitum oram id probe adnotavit. Cotelerius autem in tomo ſupra indicato, pag. 564. 565. quatuor MSS. codices numerat, *Rufini* Hiſtoriam Græce converſam, exhibentes, non *Heraclidis*, ut ipſe, non inſpecto *Rufino*, arbitratur. *Palladius* vero, qui miram ſimplicitatem, fidelitatemque ubique ſpirans, præcipuam in eo curam adhibuit, ut ingenuo pudore fateretur, per quos profecerat, nequaquam dicendus tam turpe plagium commiſiſſe, ut totam *Rufini* Hiſtoriam, nuſquam, ne ſemel quidem prolato ejus nomine, ſuam faceret, quum multa in eodem comperiantur, quæ Palladius ſibi immerito tribuiſſet. Id unico exemplo demonſtrare ſufficiat. Apud *Palladium* cap. XLIII. pag. 738. & ſub finem capitis XLVI. pag. 745. exſtant quæ ex capite I. Hiſtoriæ *Rufini*, Petronio accidiſſe adnotavimus, dum eſſet cum *Johanne* Lycopolita. Hoc unum, & nuncius præſertim victoriæ Theodoſianæ de *Eugenio* tyranno, ſatis eſt, ut videamus, ab alio, quam a Palladio, *Rufini* Hiſtoriam cum Lauſiaca olim conflatam, cui ſubinde alii fortaſſe, ut non raro contingit, alia miſcuerunt. Hujus mixtionis alia quoque argumenta inveſtiganti, facile ſuppetent. Ejuſmodi illud eſt, quod de Sancto *Johanne* duobus in locis, de monachis Nitrienſibus pariter & Tabennenſibus, duobus in locis, differitur, capite XXXVIII. pag. 736. & cap. XLVIII. pag. 746. Hæc rerum confuſio eruditorum mentes, in alterutra Hiſtoria diſcernenda non parum turbavit, adeo, ut etiam Cotelerius, vir cetera perſpicax, *Rufinum* ex hoc fonte Græco ſuum opus derivaſſe crediderit. At contra, in Græcum opus, *Rufini* commentatio migravit. Nam *Rufini* Hiſtoria, olim *Græce* reddita fuit, cujus præfationem & partem edidit Cotelerius to. III. pag. 171. ex codicibus Colbertinis & regiis, quos laudat pag. 564. ubi in codice Colbertino 1213. *Rufini* Hiſtoriam Græce ſcriptam, & *Hieronymi presbyteri Dalmatæ* nomen proferentem, poſt *Palladii* Lauſiacam exſtare adnotavit. Hoc etiam Roſvveydus ex MSS. codicibus Venetis & Auguſtanis animadverterat in prolegomeno IV. §. VIII. pag. XXIII. Quid ergo mirum, ſi XX. *Latinæ editiones* eam Hieronymo tribuunt? Pura puta hæc eadem *Rufini* Hiſtoria, Græce verſa, & ſub titulo *Hiſtoriæ monachorum Ægypti*, Hieronymo adſcripta, exſtat in Bibliotheca Coisliniana, teſte *Montefalconio* noſtro pag. 198. quem tamen fugit ejus legitimus auctor. Fugit etiam *Johannem Meurſium*, qui in præfatione ad Palladii Hiſtoriam Lauſiacam, quam Græce vulgavit, apud ſe eſſe ait librum *de Vitis Patrum Ægypti*, ſcilicet a noſtro nequaquam diverſum.

VII. Neque putes, hodie aut heri, iſtud *Rufini* opus Hieronymo tribui cœptum, & ejus nomine circumferri. Ævo enim *Gelaſii* I. ſub finem ſæculi V. jam id inoleverat. Erroris cauſſam accipe. Hieronymus aliquas Patrum Vitas enarraverat. Cum his *Rufinianæ*, ob ſimilitudinem argumenti, compactæ, & ob cauſſas, ſuperius expreſſas, nemini adſcriptæ, ſtatim una cum reliquis, ad Hieronymum pertinere creditæ ſunt. Apud *Gelaſium* in Decreto cap. III. quod eſt *de opuſculis recipiendis*,

dis, hæc verba leguntur: *Vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis, & OMNIUM eremitarum, quas tamen beatiſſimus ſcripſit Hieronymus, cum omni bonore ſuſcipimus*. At Hieronymus *Paulli* tantum, *Hilarionis*, & *Malchi* Vitas ſcripſerat; præterea nullas. Etenim *Antonii* Vitam, ab *Athanaſio Græce* editam, *Evagrius*, Antiochenus epiſcopus, *Latinam* fecit. Ceteras *Rufinus* deſcripſit, quas OMNIUM *eremitarum* nomine *Gelaſius* deſignavit. Ergo hæ Patrum Vitæ, ævo *Gelaſii*, pro Hieronymianis paſſim vulgo habitæ. *Hiſtoria* enim *Lauſiaca*, ubi aliorum geſta explicantur, noſtris occidentalibus tunc vix, aut parum nota. Neque unquam certe *Hieronymo*, ſed *Palladio* ſemper, aut *Heraclidi*, tributa eſt. *Gelaſius* dum has *Vitas*, a *Hieronymo* ſcriptas, diſerte recipit, alias propterea non rejicit. Ita mecum Roſvveydus in prolegomeno XV. pag. XLVIII. At quidpiam aliud, notatu maxime dignum, de *Palladio* proferam, unde hactenus dicta confirmabuntur. Etiamnum ſupereſt Græca ejus Hiſtoriæ pervetuſta Latina translatio, quæ interpolationes Græcorum codicum detegit univerſas. Ea quippe aſſumentis, quæ ex *Rufino* in eoſdem *codices Græcos* poſtea irrepſerunt, plane omnibus vacat, habetque nonnulla, quæ a Græcis abſunt, ut a Roſvveydo adnotatur in margine. Eam translationem Latinam, in capita LVIII. diſtinctam, & *Lauſo* nuncupatam, ſub nomine *Paradiſi Heraclidis* una cum *Clementis Recognitionibus*, ut alibi dixi, primus vulgavit *Jacobus Faber Stapulenſis* ex *officina Bellovijiana Pariſiorum* A.D. 1503. *die* XXIII. *Februarii*, ut legitur in fine *Heraclidis*. Sed totius voluminis impreſſio abſoluta eſt A. D. 1504. idibus Juliis Julio II. Pontifice Maximo. Faber in epiſtola ad Jacobum Ramirium, Catinenſem epiſcopum ab ſe ait, *Heraclidis* & *Clementis* libros vetuſtate & ſitu in antiquis bibliothecis marcentes repertos. Poſt Fabrum *Aloyſius Lippomanus* Veronenſis epiſcopus, literarum gloria, & pietatis laude clarus, *Paradiſum*, quem Franciſcus Turrianus cum MS. Palladii exemplari in Bibliotheca Venetorum contulerat, Palladio reſtitutum inſeruit tomo III. de Vitis Sanctorum, Venetiis edito ad ſignum ſpei A.D. 1554. pag. 144. Illum poſtea Roſvveydus accedere voluit ſuæ Hiſtoriæ eremiticæ pag. 939. in cujus prolegomeno IV. §. CIII. *Paradiſum Heraclidis* a ſincera Hiſtoria *Palladii* nequaquam diſtinguit. Sunt alia quoque in hoc *Paradiſo*, quæ ſenſu & ordine, a Græco, quem habemus, contextu, non parum abſunt, itaut evidenter pateat, Latinam hanc translationem ad correctiores, & alicubi diverſos a noſtris, codices MSS. fuiſſe accuratam. Ubi vero noſtris conformia exemplaria ſequitur, Græci auctoris genium ita exprimit, ut nihil ſupra. Tillemontius, cujus induſtriæ multa debemus, to. XI. pag. 642. ſe ignorare ait, unde *Paradiſi* nomen operi adhæſerit. Adhæſit ex ipſo opere, ubi de viris beatis ſermo inſtituitur, quorum Sedes eſt *Paradiſus*. Nomen *Heraclidis* in codices Græcos, & deinde in translationem Latinam, ex *Rufino* manaſſe arbitror, qui in Hiſtoria Eccleſiaſtica lib. XI. cap. IV. monachis Nitriæ ab ſe memoratis *Heraclidem* quendam admi-

RUFINUS. LIB.V. C.XII.

ſcet. Cotelerius to. III. pag.563. codicem Colbertinum recenſet n.4303. in quo hæc Hiſtoria tribuitur *Heraclidi* epiſcopo Cappadociæ. Alius *Heraclides* Epheſi epiſcopus, homo Græcus, hunc *Paradiſum* Latine concinnaſſe nequaqnam dicendns. Auctor enim in codice Græco perinde ac in Latino pag.966. *Bithyniæ epiſcopum* dicit, nimirum *Helenopoleos*, quæ fuit ſedes *Palladii*, non *Heraclidis*. Poſt indicia tam luculenta, jure ambigi nequit, qnominns larvatus hic *Heraclides*, in Palladii præfationem ad Lauſum, nonnihil immutatam intruſus, alienas poſſeſſiones invaſerit: qnod criticorum ingenia non parum torſit. Nam *Bellarminus* in Catalogo *Palladium* duorum operum auctorem facit, *Paradiſi Heraclidis*, & *Hiſtoriæ Lauſiacæ*. Voſſius lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap.XIX. Hiſtoriam Lauſiacam ex duobus libris conflatam putavit, *Palladii* uno, altero *Heraclidis*: in cujus ſententiam deſcendit Caveus. Sed poſtquam oſtendimus, *Paradiſum* Heraclidis, genuinam eſſe Palladii Hiſtoriam Lauſiacam, nemo amplins cnm larvis luctabitur, accedente præſertim auctoritate codicis MS. Cardinalis Beſſarionis, quem Lippomanus *emendatiſſimum* vocat. De tribus aliis hujus Hiſtoriæ Latinæ codicibus conſulendus Roſvveydus in prolegomeno XXV. pagina LXXXIV. Hæç dicenda viſa ſnnt de *Vitis patrum*, Sancti *Petronii* nomine a *Rufino* adornatis; proque illorum ſolatio, qui vitam monaſticam profitentur, non ſolum in *Græcum*, ſed in *Syriacum* quoque, & *Arabicum* ſermonem converſis, nt hoc me docuit vir pius Gabriel Eva Maronita ex Libano monachns Sancti Antonii, & Nicoſienſis in Cypro Archiepiſcopus. In tot translationibus & editionibns, ſubſequenti capite memorandis, veriſſimum eſſe comperio quod de hiſce Vitis Patrum ſcribit *Gennadius* cap. XLI. *eas velut ſpeculum ac normam profeſſionis ſuæ monachi amplectuntur*. Ceterum ad vitandas ambages ipſum opus hac epigraphe præſignari debuiſſet.

Rufini presbyteri Aquilejenſis
Hiſtoria monachorum
Seu Vitæ patrum
Et itinera per Ægyptum,
Sancti Petronii
Bononienſis nomine ſcripta.

Denique optandnm, ut ſincera & primigenia *Palladii* Hiſtoria Lauſiaca àd veteres codices MSS. qui Pariſiis & alibi ſuppetunt, exacta atque recognita, prodeat in lucem una cum Latina verſione vulgari *Heraclidis*.

CA-

CAPUT XIII.

I. *Hieronymi de hoc Rufini opere teſtimonium explicatum.* II. *Quid de illorum ſanctitate dicendum, quos Hieronymus carpit.* III. *Cauſſæ recitantur, ob quas Hieronymus minus fortaſſe aquus fuit Rufino & Petronio.* IV. *Variæ editiones Operis de Vitis Patrum proferuntur.*

I. Commentarium de Vita patrum, Sancti Petronii nomine a Rufino conſcriptum, ſuperiori capite excuſſi. Nunc de illo quid variis temporibus dictum, quid factum, inveſtigandum. Cenſura, quam Hieronymus, in adverſarium commotior, ejus libro inuſſit in epiſtola ad Cteſiphontem, pro judicio privato de re hiſtorica, generatim habita eſt, cui nunquam acceſſit concors Eccleſiæ conſenſus. Hinc impedire non potuit, quominus Hiſtoria monachorum in Occidente perinde atque in Oriente per Sanctorum virorum manus & ora volitaret, immo ipſius etiam Hieronymi nomen adſumeret. Sed ipſa Hieronymi verba per me alibi adducta, hic iterum recitare non pigeat; quandoquidem a viris doctis minus conſiderate perlecta, ulcus celare, quod medicam manum poſceret, hactenus viſa ſunt. Do verba Sancti Doctoris: *qui* (Rufinus) *librum quoque ſcripſit* QUASI *de monachis,* MULTOS*que in eo enumerat, qui* NUNQUAM *fuerunt: & quos* FUISSE *ſcribit, Origeniſtas, & ab epiſcopis damnatos, eſſe non dubium eſt.* Ad hæc verba, tanquam ad aquas, critici perinſignes olim hæſerunt, & ego quoque, fateor, aliquando hæſi, alium plane ſenſum cum ceteris, Hieronymo affingens, quam qui ejus verbis ſubeſt. Eximius Roſvveydus in Hiſtoria eremitica pag.447. num.4. de ſe id fateri non erubeſcit. Ita enim ſcribit: *tales in hoc libro, qui nunquam fuerint, deprehendere non poſſum; quum vix ullus occurrat, cui non & alii auctores teſtimonium dicant.* Certe *Petronius* per calamum *Rufini* teſtatur in prologo, ſe enarrare *quæ*, ut ait, *coram vidimus*. Videre autem non potuit monachos, *qui nunquam fuerunt*. Cotelerius in Monumentis tom. III. pag. 566. rectius, inquit, ad ſenſum eſſet: *fuiſſe ſcimus* pro *fuiſſe ſcribit*. Hinc etiam intelligi ait, *magnum doctorem aut neſciſſe, aut ſaltem diſſimulaſſe, Rufinum non fuiſſe libri auctorem, ſed tantum interpretem*. Immo non *interpretem*, ſed primarium auctorem, quod fuſe a nobis oſtenſum eſt. Deinde pag. 678. veram lectionem ex codice Colbertino hanc eſſe arbitratur: *& quos deſcribit, fuiſſe Origeniſtas*. Tillemontius tom. XII. Artic. CXXV. pag. 306. exiſtimat rem creditu difficillimam a Hieronymo ſcribi, nempe *Rufinum* de *monachis* agere, qui *nunquam fuerint*, locuſque in conſtructione obſcurus illi videtur pag. 657. nota LXXX. Quid jam nos de ſenſu verborum, quæ tantis viris crucem fixerunt, pronunciabimus? Ea ſi penſiculate attendantur, perſpicua, nul-

Aaa 2 loque

RUFINUS. Lib. V. C. XIII. loque limo turbata apparebunt. Hieronymus in epiſt. XVIII. alias XXII. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, & poſt eum *Johannes Caſſianus* in Collatione XVIII. cap. IV. *triplex* genus monachorum diſtinguunt, *duo* optima, *tertium* tepidum. Hi ſunt. I. *Cœnobitæ* in commune viventes. II. *Anachoretæ* ſoli per deſerta habitantes. III. *Sarabaitæ*, qui *ſemetipſos a cœnobiorum congregationibus ſequeſtrarent, ac ſigillatim ſuas curarent neceſſitates*, ait Caſſianus cap. VII. Duo Benedicti, Caſinas in Regula cap. I. & Anianenſis in Concordia regularum cap. II. *quartum* genus addunt, *gyrovagos*, per ſe ſatis notos. De ſingulis erudite agunt Edmundus Martenius, & Hugo Menardus, ut riuſque Benedicti interpretes. His tertium Benedictum adjunge, ſcilicet Hæftenum in Diſquiſitionibus monaſticis Tract. II. Diſquiſit. I. Monachi primi generis, quod eſt *monaſteriale*, *militans ſub regula & Abbate*, ut poſt Hieronymum & Caſſianum ait magnus Benedictus, proprie *monachi* dicebantur. Hujus generis, Caſſiano teſte, *maximus numerus monachorum per univerſam commoratur Ægyptum*, nimirum *diviſis & ſejunctis cellulis*, ut ait Hieronymus, vel *ſeparati cellulis*, ex *Rufino* in prologo libri, de quo diſputamus. Caſſiani verba Petronius mire confirmat in eodem prologo: *numero immenſi ſunt*. Amplius cap. XVIII. innumeras multitudines monachorum ab ſe viſas teſtatus. Hi ſtricte & proprie *monachi* dicti: *iſtud ergo* SOLUM *fuit antiquiſſimum monachorum genus*, ex Caſſiano cap. V. At *Rufinus* ſive *Petronius* præter *monachos cœnobitas*, nonnullos *anachoretas* enumerat, qui in præruptis montibus, & locis ferme inacceſſis, commercio Dei propius fruituri, deliteſcebant. Hi vero prius in *cœnobiis* inſtituti, *jamque in actuali converſatione perfecti*, *ſolitudinis elegere ſecreta*, inquit idem Caſſianus. Vide Hæftenum Tract. II. Diſquiſit. IV. Ob aliquos *anachoretas* cum *monachis*, in Hiſtoria *Rufini* permixtos, Hieronymus, QUASI *de monachis* librum ab eo editum dixit, de iis nempe, qui ad unum omnes non eſſent *monachi cœnobitæ*, ſed etiam *anachoretæ*: cujuſmodi ſunt *Elias* cap. XII. *Pythirion* cap. XIII. *Apelles* cap. XV. *Paphnutius* cap. XVI. & alii fortaſſe. Hinc Proſper in Chronico A.D. 395. de *Johanne* loquens non tantum *monachum* dixit, ſed etiam *anachoretam*, ut ejus inſtitutum recte diſtingueret. Hi ſunt, a *Rufino* enumerati, qui, teſte Hieronymo, *nunquam fuerunt monachi* cœnobitæ, ſed ſemper *anachoretæ*. Quippe qui eſſent in ſolitudine tam longævi, ut nemo ſciret, eos unquam in *cœnobiis* fuiſſe. Hos vir ſanctus neutiquam tangit, ſed reliquos anachoretas, quos *Rufinus* monachos cœnobitas *fuiſſe ſcribit*, ipſe *Origeniſtas & ab Epiſcopis damnatos* eſſe dicit. Quis jam neget, Hieronymi verba eſſe planiſſima?

II. Ad Origeniſtas quod attinet, nullus in his Vitis error deprehenditur, unde vel minimum improbari poſſint. Immo univerſa de illis expoſita miram & magnam ſanctimoniam redolent. Neque de Eccleſiaſticis dogmatibus in his diſputatur, ſed juſtorum mores tantum, conver-

verſatio, & exempla narrantur. Nec Sanctus *Petronius*, qui hæc refert, quique nullam Origeniſmi ſuſpicionem unquam ſubiit, Origeniſtas, ab Epiſcopis damnatos, laudaſſet. Georgius Colvenerius in præfatione ad Thomæ Cantipratani Bonum univerſale de Apibus, quomodo inſcripſit miracula & exempla memorabilia, Duaci edita apud Balthaſſarem Bellerum 1605. inquo laudat *Rufinum* Aquilejenſem, qui *Vitas Patrum conſcripſit*, pag.464. Ludovicus Thomaſſinus to.I.Theologicorum dogmatum de Deo laudat Rufinum in Vitis Patrum, agens de peccato, quod ex negligentia naſcitur lib. x. cap. L. pag. 705. & pariter cap. LIII. pag. 709. ac pag.597. De *gratia* & prædeſtinatione agens lib. IX. cap. XV. eum ſimiliter laudat. Ad hæc in antiquis Græcorum Menæis, & Latinorum Martyrologiis, quidam eorum Patrum pro viris ſanctis habentur, & a viris ſanctis laudantur. Tabulæ Eccleſiæ Romanæ *Johannem* ex *Rufino* memorant die XXVII. Martii, Menæa die xx. Septembris. De hujus maxima Sanctitate ne ipſe quidem Hieronymus dubitavit. Notiſſimus is apud veteres ſcriptores Eccleſiaſticos, Caſſianum Inſtitut. lib. IV. cap. XXIII. & Collat. XXIV. cap. XXV. Auguſtinum de Civitate Dei lib. v. cap. XXVI. & Eucherium de laude Eremi pag. 29. editionis Roſvveydi; apud Uſuardum in Martyrologio Greveni, inque Maurolyciano eſt die XII. Novembris. In Menæis vero die VII. Auguſti. De eodem poſt *Rufinum* ex Latinis meminit Sidonius Carm. XVI. v. 101. ex Græcis Sozomenus lib. VI. cap. XXVIII. & Nicephorus Caliſtus lib. IX. cap. XXXIV. *Ammonium* referunt Menæa die XXVI. Januarii, deque ejus ſanctitate Georgius Alexandrinus agit in Vita Chryſoſtomi. Ejus *Beni*, & *Theonis* meminit Sozomenus lib. VI. cap. XXVIII. & Nicephorus lib. IX. cap. XXXIV. De *Evagrio* alibi dixi. Sed nimius ſim, ſi ea, quæ de ſingulis paſſim dicuntur, congerere velim. In Calendario Æthiopico, quod Jobus Ludolfus edidit Francofurti A.D. 1691. memoratur die XIV. Februarii Sanctus *Philemon*: cujus notitia manavit ex *Rufini* lib. II. cap. XIX. de Vitis Patrum. Conſulatur Roſvveydus in notis, Hiſtoriæ ſubnexis. *Theophilus* Alexandrinus in epiſt. CXI. alias LXVII. inter Hieronymianas, ad Epiphanium ſcribens, de monachis, quos Stridonenſis Pater ſugillat in epiſtola ad Cteſiphontem, *didici*, ait, *quod calumniatores veræ Fidei, Ammonius, Euſebius, & Euthymius, novo pro hæreſi furore bacchantes, Conſtantinopolim navigarint*. *Didicit* nimirum Theophilus ex ſui ſimilibus. Epiphanius de hac re certiorem fecit Hieronymum Epiſt. LXIII. alias LXXIII. & *Theophilus* quoque aliis duabus, quæ ſunt LXIX. & LXXIII. olim LXXII. Hieronymus poſtea epiſt. LIX. olim LXX. & LXI. olim LXXI. Theophilo de exploſis damnatiſque ex voto iiſdem monachis gratulatur. In Epiſtola XXXVIII. olim LXI. ad Pammachium contra Jo: Hieroſolymitanum hæc ſcribit: *iſte Iſidorus, qui in cœlum tuis laudibus tollitur, idipſum infamatur Alexandriæ, quod tu Hieroſolymæ*, nempe Origeniſmi. Quatuor hi monachi *Ammonius*, *Euſebius*, *Euthymius*, *Iſidorus* in *Rufini* commentatione reperiuntur. Hi ſolitarii, quos Theophi-

RUFINUS. LIB. V. C. XIII.

RUFINUS. LIB. V. C. XIII. philus Alexandrinus ob crimen Origeniſmi ex Nitriæ cellulis fugaverat, quum Hieroſolymam primum & mox Conſtantinopolim fugam arripuiſſent, a Jo: Chryſoſtomo in ſinum & communionem ſuam, ut probi & catholici, recepti ſunt. Hinc Theophilus, quem doctrina, aſtus, & Sedis auctoritas maxime inflabant, in virum ſanctiſſimum eouſque exarſit, ut eum fœdis calumniis oneratum, pravis artibus Epiſcopatu dejectum, & exilio damnatum, mori tandem coegerit, ſchiſma in tota Eccleſia hac de cauſſa excitare minime veritus. Baronius, quem odium adverſus hæreſim, & Theophili nomen præſtrinxit, Nitrienſium cauſſam præjudicavit A. D. 400. §. LII. pro Theophilo Orientis & Occidentis conſenſum in Origeniſtas armatum ſtetiſſe arbitratus. Chryſoſtomum tamen excuſat, quod Nitrienſibus, ſe hæreticos pernegantibus, Theophilique rabiem ex privatis cauſſis deducentibus, fidem præſtiterit, quaſi eos, ipſe Chriſtianæ caritatis amantiſſimus, & pacis arbiter, in Theophili gratiam & auctoritatem hoc pacto reſtituere voluerit. Sed Roſvveydus, doctrina & religione clariſſimus in prolegomeno XV. pag. XLVIII. ad Hiſtoriam eremiticam, ſolitarios ab Hieronymo pro Origeniſtis habitos animadvertens, illorumque nonnullos inter Sanctos Eccleſiæ Græcæ Faſtis adſcriptos, & a viris ſanctis laudatos cernens, eos aliquando Origenis erroribus captos exiſtimavit, qui tamen poſtmodum reſipuerint. Menardus tamen, ſive *Godefridus Hermannus* in Vita Chryſoſtomi lib. V. cap. III. eorum cauſſam, aliis ſanctiſſimis viris communem, egregie tuetur. Apud Photium cod. CLIX. in libello Acacii, contra Chryſoſtomum exhibito in Synodo ad Quercum, hæc leguntur: *quod Beatus Epiphanius propter Origeniſtas Ammonium, Euthymium, Euſebium, Heraclidem, & Palladium, noluit cum Chryſoſtomo communicare*. Hieronymus quoque, ut vidimus, eoſdem Origeniſtis adnumeravit. At non fuit legitima & explorata ſuſpicio, ſi Chryſoſtomus, vir maxime ſanctus, maximeque orthodoxus cum iiſdem ſolitariis, licet in ſuſpicionem adductis, immo damnatis, communicare perrexit.

III. Ne quicquam prætereamus in re, quæ non tam Nitrienſes monachos, & *Rufinum* libri ſcriptorem, quam beatiſſimos viros Chryſoſtomum & Petronium, eorundem ſanctimoniæ oculatos teſtes, & diſertos præcones, reſpicit, alia quæpiam adducam, quibus Chriſtophorus a Caſtro apud Roſvveydum in prolegomeno XV. pag. L. pro illis certavit, Hieronymi, aliorumque ſententiis ſatisfacturus. Viri enim ſanctiſſimi utrinque ſteterunt, utrinque Epiſcopi. Magna cordis præparatione audienda hæc ſunt, neque nos offendere, ſed potius de infirmitate humana monere debent. Nemo neſcit, veritatem eſſe animam hiſtoriæ, ſed hiſtoria Eccleſiæ in ædificationem & exemplum Chriſtianorum ducenda. Epiphanius & Hieronymus Origenem, immo Chryſoſtomum ipſum averſabantur, zelo, non malitia ducti, a qua tanti viri longiſſime abfuerunt. Theophili tamen malitia illos fefellit, quæ eouſque proceſſit, ut truculentum librum in Chryſoſtomum ediderit,

rit, quem Hieronymus ex Græco Latinum fecit. Laciniam Hieronymianæ verſionis adducit Facundus Hermianenſis lib. VI. cap. V. ubi *enormem & horribilem librum* appellat. Chryſoſtomus, Petronius, & Olympias Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Diaconiſſa bono zelo pariter ducti Nitrienſibus ſtuduerunt. Atqui pro Chryſoſtomo contra Theophilum ſtetit Eccleſia univerſa cum ſuo capite Innocentio I. Caſtrium, virum doctum & religioſiſſimum audiamus. Rem in pauca conferam. Theophili & Epiphanii ævo, ſub finem ſæculi IV. in Orientis partibus quæſtio percrebuit de *natura Dei*, utrum ſcilicet humanam formam haberet necne. Simpliciores, præſertim ex monachis, quaſi corporeum ſibi imaginabantur, unde *Anthropomorphitæ* audierunt; hique Origeni erant adverſi, quod Deum eſſe ſpiritum docuiſſet. Qui hanc Origenis ſententiam tuebantur, ſapientiores & catholici omnes, apud ſimpliciores illos pro Origeniſtis habiti ſunt. Contra qui Origenem quomodocumque arguebant pro Anthropomorphitis traducti, quaſi Origeni propterea eſſent infeſti, quod Deum eſſe ſpiritum tradidiſſet. Hinc Theophilus Alexandrinus ſanctum Epiphanium, licet in omnibus catholice ſentientem, Anthropomorphitis interdum adnumeravit apud Socratem lib. VI. cap. IX. Sozomenum lib. VIII. cap. XIV. & Nicephorum lib. XIII. cap. XII. Immo ipſum etiam Hieronymum Origeni, cujus antea fuerat ſtudioſus, adverſari incipientem, *Rufinus* in libris Apologiarum eodem invidioſo nomine traduxit, & Johannes Hieroſolymitanus Epiphanium, teſte Hieronymo in Epiſt. XXXVIII. alias LXI. ad Pammachium. Rufinus quoque eandem hæreſim Hieronymo exprobravit lib. I. Invect. Alii contra Origenis hoſtes in aliam partem ruebant. Ejus enim operum ſtudioſis, licet Catholicis, Origenianas hæreſes tribuebant. Sic eas Epiphanius, Hieronymus, & Theophilus Chryſoſtomo & monachis tribuerunt: quo prætextu Theophilus, monachis Nitriæ, qui, illius mores non probantes, ab eodem receſſerant, teterrimum bellum indixit, coacto etiam in eos monachorum Anthropomorphitarum exercitu: unde illos ad ſe Conſtantinopolim confugientes, chriſtiana caritate motus Chryſoſtomus, ſervato tamen ſacrorum canonum ordine, excepit, ut pro illorum periculo apud Theophilum ſe deprecatorem præberet, de re ipſa etiam edocto univerſalis Eccleſiæ capite Innocentio I. Hoc adnotat Tillemontius tom. XI. Artic. LXVI. & LXVII. Sed Theophilus, qui ob tam pium ſanctumque integerrimi Epiſcopi officium flecti debuit, tantum abfuit, ut flecteretur, ut contra, furiis agitatus in deprecatorem exarſerit. Hinc magna in Chryſoſtomum odia uſque ad ejus e throno Conſtantinopolitano depoſitionem, dirum exſilium, & extremam internecionem. Monachos ipſos, ne ab iis diſcedamus, Georgius Alexandrinus & Palladius in Vita Chryſoſtomi, Socrates, Sozomenus, Sulpicius, & Iſidorus Peluſiota, una voce commendant, quos Hieronymus a Theophilo deceptus traducit. Nec unus Epiphanius, ſed Theophilus ipſe poſt dejectum Chryſoſtomum monachos Conſtantinopoli com-

RUFINUS. LIB. V. C. XIII.

Digitized by Google

commorantes in communionem & gratiam eandem recepit. Sic ferme ex Caſtrio ſuo Roſvveydus. Caſtrio tamen jungendus Godefridus Hermannus, rem fuſius & luculentius pertractans in Vita Chryſoſtomi ſub Menardi nomine edita, lib. v. cap. II. & III. & poſt eum Tillemontius tom. XI. pag. 183. 185. & 477. & 485. Nos horum ſententiæ manus dare cogimur potius, quam Baronio, cujus viri auctoritas cauſſam præjudicavit A. D. 400. §. I. poſt Aloyſium Lippomanum tom. III. de Vitis Sanctorum pag. 144. ubi ſe vix adduci poſſe affirmavit, ut ſex anachoretas ab Hieronymo tactos, eos ipſos eſſe crederet, qui in Rufini libro memorantur; quum ex his aliqui fuerint Antonii diſcipuli, alii Baſilii & Nazianzeni alumni, omneſque vitæ honeſtate præſtantes, diviniſque chariſmatibus inſigniti, prodigiis etiam patratis clari, & optimo fine conſummati. Atqui Lippomanus tot laudes in Rufinianos monachos plane contulit, qui diverſi a Hieronymianis non ſunt.

IV. Jam varias operis Rufiniani editiones, quæ viceſimum numerum implent, recenſeamus. Editio omnium *prima* videtur, quæ typis plane rudibus ſine inſcriptione in partes III. diſtincta, cumque indice in principio prodiit *Ulmæ apud Johannem Zainer* in folio ſine anno Editio II. ſine typographi nomine, loco, & anno, libris v. comprehenſa in forma folii, his verbis inchoatur: *incipit præfatio beati Hieronymi presbyteri in primum librum de Vita Sanctorum Patrum*. Deinde: *benedictus Deus*. Hic, ut in ſuperiori editione, liber Rufini primo loco ſtatuitur. Roſvveydus hanc ante A. D. 1471. propterea factam arbitratur, quod Dionyſius Carthuſianus, qui obiit ipſo A. D. in articulo II. de quatuor Noviſſimis hiſtoriam *Macarii* de cranio ſacrificuli ethnici invento, narrat ex libro IV. de Vitis Patrum, quæ in hac prima editione libro IV. habetur.

Editio III. huic per omnia conformis ſic inchoatur: *incipit prologus*.

Editio IV. utrique ſimilis ita incipit; *prologus in fructuoſum*.

Editio V. ſine inſcriptione, in quatuor partes diviſa, prodiit Norimbergæ apud Antonium Koburger A. D. 1478. in folio maximo, cujus præfatio incipit: *ne occaſione ſtili, in hoc opere obſervati*. Primo loco, ut in ſuperioribus, exſtant ſub Hieronymi nomine Vitæ Patrum a Rufino deſcriptæ. Hujus editionis ordinem ſubſequentes XII. fideliter exprimunt, nimirum.

Editio VI. pariter *Norimbergæ apud Antonium Koburger* A. D. 1480. in folio minori.

Editio VII. Germanica ut videtur, ſine loco & typographo A. D. 1483. in folio.

Editio VIII. *Venetiis apud Octavianum Scotum* Modœtienſem A.D. 1483. in 4.°

Editio IX. Germanica, ut videtur, incerto loco & typograho A.D. 1485. in folio.

Edi-

Editio x. *Lugduni per Nicolaum* Wolff *de Lutrera apud Jacobum Huguetanum* A.D. 1502. in 4.°

Editio xi. *Lugduni per Jannot de Campis* 1507. in 4.°

Editio xii. *Venetiis per Bouetum Locatellum* 1508. in 4.°

Editio xiii. *Lugduni per Stephanum Balam* 1509. in 4.°

Editio xiv. *Lugduni per Jacobum Sachon* 1512. in 4.°

Editio xv. *Venetiis per Nicolaum de Francofordia* 1512. in 4.°

Editio xvi. *Lugduni per Jacobum Miit* 1515. in 4.°

Editio xvii. *Lugduni per Jacobum Mareſcal* 1520. in 4.°

Editio xviii. ſic prænotatur: *D. Hieronymi ſacrarum literarum interpretis, ut celeberrimi, ita & peritiſſimi, in Vitas Patrum, opus pium Chriſtianoque lectori perutile, cujus crebra lectio peccatoris etiam ſaxeum cor emollit, ac ipſum ad noſtræ Religionis Zelum non mediocriter allicit. Lugduni per Antonium Vincent* 1536. in 4.° Uno anno ſerius hanc editionem factam ſcripſit Roſvveydus. Celſus Hugo Diſlutus in epiſtola nuncupatoria ad Jo: de Poupeto Cabilonenſem Epiſcopum, quæ omnes editiones Lugdunenſes comitatur, ait, ſe, *vetuſtiori adbibito exemplari*, opus tot mendis fœdatum purgaſſe, *ut antiqui vix libri veſtigia comperiat quiſpiam*.

Editio xix. libris v. diſtincta, prodiit hoc titulo: *Prototypon veteris Eccleſiæ continens Vitas, geſta, dictaque Sanctorum Dei amicorum utriuſque ſexus, auctore ſeu rhapſodo S. Hieronymo partim, partim aliis atque aliis. Coloniæ per Caſparem Gennepæum A. D.* 1547. *in folio*. Qui hanc editionem adornavit Theodoricus Loher Carthuſianus, in epiſtola, qua præfatur Ottonem Truchſeſium Cardinalem & Epiſcopum Auguſtanum, teſtatur, ſe has *Vitas Patrum ex antiquis & fide dignis exemplaribus Mſs. octo, aut decem, ſimul collatis*, recognoviſſe, & veteri integritati reſtituiſſe. Novum in ordinem Vitas digeſſit, inter quarum auctores *Petronium* enumerat.

Editio xx. quæ a ſuperiori non differt, niſi in epigraphe, & in nuncupatoria epiſtola, ſic inſcribitur: *Vitæ Sanctorum Patrum, veteris, Catholicæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ, dicta geſtaque inſignia & admiranda excellentium aliquot Dei amicorum utriuſque ſexus complectens, auctore D. Hieronymo partim, partimque aliis, quos verſa pagina noſſe poteris, accepta & approbata ab Eccleſia Catholica ante annos plus mille quinquaginta. Coloniæ apud Caſparem Gennepæum* 1548. in folio. Loherius Henrico Abbati in Wiblinghen Ordinis S. Benedicti, operæ ab ſe præſtitæ rationem ſic reddit: *Vitas Patrum modo & plus mille erroribus, qui paſſim intercurrebant, ad vetuſtiſſima pariter ac diverſa exemplaria repurgavimus: nam multa ſunt reſtaurata, pleraque adjecta, nonnulla adempta, omnia denique adeo adamuſſim examinata, ut non modo renovatus, ſed plane renatus tantus theſaurus (haud ſine gravi tamen labore) ab omnibus piis merito excipi poſſit.*

Editio xxi. Compluti facta eſt apud Jo: Gratianum 1596. in 4.°

Bbb Sed

RUFINUS. LIB.V. C.XIII. Sed jam ſatis editionum Latinarum Hiſtoriæ Rufini de Vitis Patrum, quæ nomine alieno, ante Heribertum Roſvveydum typographicis formis excuſæ ſunt. Ut operis pretium, omnium ferme populorum conſenſu agnitum, magis eluceat, ejus in exteras quoque linguas converſiones recenſeamus.

Poſt *Græcam*, *Syriacam*, & *Arabicam* translationes, nobis occurrit *Italica* I. in libros VI. diſtincta. *Venetiis apud Antonium Bartholomæi* A.D. 1476. in folio.

Italica II. cum figuris ex nova interpretatione Jo: Marii Verdizzotti. *Venetiis apud Gurrā.* A. D. 1589. in 4.°

Gallica I. Lugduni A.D. 1486. laudatur in editione Anglica mox adducenda.

Gallica II. cum figuris, interprete anonymo. Pariſiis apud Jo:Duprè A.D. 1494. in folio.

Gallica III. Pariſiis abſque indicio anni & typographi in 4°.

Gallica IV. cum figuris interprete anonymo. Pariſiis apud Guillelmum Chaudiere A.D. 1605. in 4.°

Gallica V. interprete Jacobo Gaultier. Pariſiis apud Guillelmum de la Nove A.D. 1606. in 8.°

Gallica VI. per Arnaldum Andillium. Pariſiis apud Petrum Petitum A.D. 1657. to.2. in 4.° editio IV.

Gallica VII. Foſſeo interprete, laudatur a Tillemontio in Vita S. Apollonii tom. X. pag. 36.

Belgica I. Ivvollæ per Petrum Van Os A.D. 1490. in folio parvo.

Belgica II. Delphis apud Henricum Eckert A. D. 1498. in folio parvo.

Belgica III. Leydæ apud Jo: Severſoem A. D. 1511. in folio parvo.

Germanica cum figuris in folio.

Anglica cum figuris, interprete Guillelmo Capton. Weſtmonaſterii apud Wynkyn de Worde A. D. 1495. ad exemplar impreſſum. Lugduni A.D. 1486.

Tantus hic & tam varius editionum & translationum numerus Roſvveydum a nova Rufini aliorumque ejuſdem argumenti operum editione, antiquis codicibus in ſubſidium vocatis, paranda, nequaquam deterruit. Hi codices, Belgici plerique omnes, ad quorum fidem Rufini librum ſe exegiſſe teſtatur proleg. XXIV. pag. LXXVI. ſubſequentes ſunt.

1. Afflighenienſis.
2. Aquicinctinus.
3. Audomarenſis, *Rufini* nomine inſcriptus.
4. Bibrachenſis.
5. Bonæ ſpei.
6. Cambronenſis.
7. Cameracenſis major.
8. Cameracenſis minor.

9. Car-

9. Cartuſianus prope Bruxellas.
10. Claromareſcanus.
11. Criſpinienſis.
12. Florianenſis.
13. Ingolſtadienſis.
14. Inſulanus Sancti Jacobi.
15. Lætienſis major.
16. Lætienſis minor.
17. Moretianus.
18. Rebdorffenſis.

His perinſignibus adjumentis collatum & recognitum *Rufini* opus, coaluit magno corpori de *Vitis Patrum*, ſive *Hiſtoriæ eremiticæ*, cura & ſtudio Roſvveydi, ſub auſpiciis Antonii de Winghe Abbatis Lætienſis ordinis S. Benedicti, vulgatæ Antuerpiæ typis Plantinianis A.D. 1615. in folio, & mox Lugdnni A.D. 1617. Ceterum de hoc labore ſuſcipiendo magnum Baronium aliquando cogitaſſe, conſcii ejus ſtudiorum ſignificarunt alteri viro magno Jacobo Cardinali Peronio apud Roſvveydum. Immo Baronius ipſe id ſe facturum diſerte innuit in notis ad diem XVIII. Januarii. Sed editio, reliquarum præſtantiſſima & abſolutiſſima ea eſt, quam denuo laboratam octo poſt annos, diſtractis jam primis exemplaribus, *Roſvveydus* iterum accuravit: cujus hoc loco integram inſcriptionem recitabo. *Vitæ Patrum, de Vita & verbis Seniorum, ſive Hiſtoriæ eremiticæ libri* X. *auctoribus ſuis & nitori priſtino reſtituti, ac notationibus illuſtrati opera & ſtudio Heriberti Roſvveydi Vltrajectini e Soc. Jeſu Theologi. Accedit Onomaſticon rerum & verborum difficiliorum cum multiplici Indice etiam concionatorio.*

Editio ſecunda varie aucta & illuſtrata.

Antuerpiæ ex officina Plantiniana MDCXXVIII. in folio.

Quæ in antiquis editionibus primo loco exſtat *Rufini* Hiſtoria, heic librum II. conficit. Primus enim totus tributus eſt Vitis, quas Hieronymus, aliiſque ſcripſerunt. Idem liber II. eruditis præludiis, & notationibus illuſtratus, inchoatur pag. 424. & definit pag. 491. conſtans capitibus XXXIII. præter prologum, & etiam epilogum, in quo poſtremo octo pericula numerantur, quæ Sanctus Petronius ſubiit, nudis pedibus Thebaidem, Tabennam, Nitriam, ceteraſque Ægypti ſolitudines peragrans: quarum ſitus patet in Chorographia manſionum eremiticarum, quam *Roſvveydus* egregie delineatam & æri inciſam Operi ſuo præpoſuit.

Sed de inſcriptione Operis noſtri quædam dicenda ſunt. *Ægyptiorum monachorum Vitam*, dicit *Rufinus* in prologo. *Vitas Patrum* a pleriſque veterum dici legimus apud Roſvveydum prolegom. I. pag. III. & recte quidem certe ex Voſſio de Vitiis ſermonis lib. VII. poſt literam Z. Idem nomen, quanvis ceteros etiam libros noſtro adnexos comprehendat, antonomaſtice tamen, præcipueqne unum Rufinianum omnium

Digitized by Google

RUFINUS. LIB.V. C.XIII. primum, tunc Hieronymi, vulgo, creditum, ejuſdemque nomine in Græcum ſermonem translatum, indicavit, ut vidimus ex verbis Gelaſii & Gennadii. Hoc etiam patet ex Sancto Benedicto, qui in Regula cap. XLII. earum lectionem monachis ſuis commendans, præcipit, *ut unus legat* VITAS PATRUM, utique ſecundum illud Gennadii in Catalogo cap. XLI. ubi de his ipſis *Rufini* Vitis loquens ait: *eas velut ſpeculum &* NORMAM *profeſſionis ſuæ* MONACHI *amplectuntur*. Idem opus indicari videtur his Caſſiodori verbis de Inſtitutione divinarum literarum cap. XXXII. VITAS PATRUM, *confeſſiones fidelium*, *paſſiones martyrum legite*. Gregorius Turonenſis lib. I. de *Vita Patrum* ſui ſæculi cap. XII. laudat VITAS PATRUM *ac inſtitutionem monachorum*. Fulbertus Carnotenſis epiſt. LXXIX. *mitto tibi Cyprianum cum Porphyrio*, *&* VITAS PATRUM *cum Pſalterio*. Quum hi, aliique ſcriptores, *Vitas Patrum* in quarto caſu poſitas, commendaſſent, hinc factum, ut eædem hæ noſtræ *Rufini Vitæ* non ſolum in plerîſque libris, antiquitus editis, ſed etiam in aliquo ex vetuſtis codicibus Mſs. quaſi recto caſu, vel ἀπτώτως, & unica voce indeclinabili, *Vitas Patrum* inſcriberentur: qua de re agit Roſvveydus in prolegomeno I. pag. VIII.

Ex dictis facile intelligimus, quanta olim hujus libri auctoritas paſſim apud viros ſanctiſſimos fuerit: quem etiam, ſcripturam publice legendam & ab erroribus vacuam Gelaſius Pontifex dixit. Sanctus Eucherius Lugdunenſis epiſcopus in epiſtola de *Laude Eremi* huc reſpexit, ubi ait: *quid nunc ergo Johannem*, *Macariumque commemorem*, *alioſque complures*, *quorum converſatio dum in deſertis eſt*, *in cœlis facta eſt?* Siquidem, obſervante Roſvveydo in notis ad Eucherium pag. 45. hic liber tunc ferme in manibus erat. Johannes occurrit in cap. I. Nec de alio Sidonius loquitur carm. XVI. v. 99.

Qua nunc Elias, *nunc te jubet ire Johannes*,
Nunc duo Macarii, *nunc & Paphnutius heros*,
Nunc Or, *nunc Ammon*.

Hi omnes in *Rufini* libro memorantur. Ad hæc in Martyrologio Romano die XXVIII. Martii, quæ de Sancto *Johanne* Eremita leguntur, ex *Rufino* manarunt. Roſvveydus prolegomeno V. pag. XXIX. *Rufino* quoque tranſſcribit librum II. de Vitis Patrum ſuperiori ſubjunctum, quem editi Hieronymo adjudicant. Fatetur tamen vir probus & doctus nihil ſubſidii ad auctorem indagandum ex codicibus Mſs. ſibi ſuppetere præter ſimilitudinem ſtili, & quandam alluſionem inter hæc verba prologi libri I. *ut dubitari non debeat*, *eorum meritis adhuc ſtare mundum*, & hæc initio prologi libri II. *Vere mundum quis dubitet meritis ſtare Sanctorum*. Voſſius Roſvveydum ſequutus, de Hiſtoricis Latinis lib. I. cap. XI. hunc poſteriorem librum Rufino & ipſe tribuens, id *ex dictione cognoſci* pronunciat. Sed aliis forſan aliter judicare facile eſt. Hoc tamen agere ſupervacaneum, dum illa ipſa per Roſvveydum detecta *alluſio* oſtendit, poſteriorem hunc librum ſerius concinnatum. Liber I.

omnino

omnino unus, perfectus & abſolutus, complectitur totum *Itinerarium* Sancti Petronii per Ægypti ſolitudines. Hunc unum innuunt Hieronymi verba in epiſtola ad Cteſiphontem: LIBRUM (non *libros*) *ſcripſit quaſi de monachis*. Quos ibi nominat, ſunt omnes in hoc libro II. Nemo in *tertio*. Roſvveydus in notis pag. 534. obſervat, prologum hujus libri III. ex Palladii proœmiis derivatum. Atqui hoc ipſo manifeſtum fit, poſt *Palladii* Hiſtoriam prodiiſſe, ſive poſt A. D. 420. atque adeo poſt *Rufinum*, jampridem extinctum. Tillemontius in Vita Sancti Hieronymi Artic. CXXV. to. XII. pag. 306. ad evincendum, hunc librum III. longo tempore poſt *Rufinum* fuiſſe edolatum, hoc unum ſufficere ait, quod cap. CLXIII. pag. 524. Sancti *Arſenii* obitum memoret, quem ante A. D. 443. ſtatui non poſſe docet in ejus Vita tomo XIV. Artic. X. pag. 697. Ergo hic liber ad *Rufinum* nequaquam pertinet. RUFINUS. LIB. V. C. XIV.

CAPUT XIV.

I. *Rufinus commentarium ſcribit in Symbolum Apoſtolorum. Breviter in eo contenta recenſentur*. II. *Teſtimonia tam Veterum, quam Recentiorum adducuntur*. III. *Hujus Commentarii variæ editiones*.

I. Gennadius in Catalogo cap. XVII. ceteris Rufini lucubrationibus, *proprio labore, immo gratia Dei & dono* confectis, *Symboli* explicationem adnumerat, de qua tam magnificum teſtimonium circumferri teſtatur, *ut in ejus comparatione alii nec expoſuiſſe credantur*. Argumento eſt, quod majores noſtri aliquando Cypriani martyris opus, aliquando Hieronymi exiſtimaverint: utrumque perperam ſane vel uno teſte Gennadio. Laurentius quidam incertæ Sedis epiſcopus, quem Rufinus in ipſo ſtatim limine vocat *fideliſſimum Papam*, & cujus erga *ſcripturas divinas amorem & ſtudium* alibi laudat, Chriſti Sacramentorum interpoſita religione, per literas Rufinum adſtrinxerat, ut *aliquid de fide ſecundum Symboli traditionem, rationemque* componeret. Suſpicor, hunc *Laurentium* unum fuiſſe ex epiſcopis metropoli Aquilejenſi attributis, puta *Concordiæ*, Rufini patriæ: cujus ſedes vacat apud Ughellum ante ſæculum ſextum. Rufinus certe quotieſcumque Aquilejenſis Eccleſiæ diſciplinam adducit, multitudinis numero uſurpato, eam *Laurentii* perinde ac ſuam facere videtur. Rufini verbis hoc doceo: *duo iſti ſermones in Eccleſia Romana Symbolo habentur. Conſtat apud* NOS *additos, hæreſeos cauſſa Sabellii, illius profecto, quæ a* NOSTRIS *Patripaſſiana appellatur*. Et mox: *ut ergo excluderetur talis impietas de Patre, videntur hæc addidiſſe* MAJORES NOSTRI, hoc eſt Rufini & Laurentii, ſi bene auguror. Alibi ait: *& ideo ſatis caute Eccleſia* NOSTRA *Fidem Symboli docet*. Hæc enim ſemper ad unum Rufinum referri, vix puto, ſed ad eum etiam, quem alloquitur, *Laurentium epiſcopum*. Jam ad propoſitum redeamus. Itaque Rufinus præmiſſa excuſatio-

RUFINUS. LIB.V, C.XIV. tione, qua ſingularem ſuam modeſtiam patefacit, opum ipſum adgreditur. Tamen nec *idoneus* ad ſcribendum haberi vult, nec ignarus, quam non *ſit abſque periculo multorum judiciis ingenium tenue & exile committere:* quibus verbis fortaſſe invidiam ſibi nuper ab Hieronymi neceſſariis conflatam deſignat. Sed fretus *Laurentii Epiſcopi* precibus, quibus apud Deum petitionis impoſitæ neceſſitatem juvari poſtulat, *obedientiæ magis reverentia, quam ingenii præſumptione* ſe dicere tentaturum affirmat, quæ *quidem non tam perfectorum exercitiis digna videantur, quam quæ ad parvulorum in Chriſto & incipientiam, librentur, auditum.* Nonnullos ex eccleſiaſticis Tractatoribus aliqua de Symbolo *pie & breviter* edidiſſe teſtatur, & *Photinum* etiam Sirmienſem Epiſcopum. Hunc tamen, non, ut rationem veræ Fidei audientibus explanaret, ſed ut ſimpliciter dicta ad argumentum *hæretici* dogmatis traheret. Se vero ait Symboli ſimplicitatem verbis *Apoſtolicis* enarraturum, *vel quæ omiſſa videntur a prioribus* adimpleturum. Symbolum Fidei, ut *normam futuræ prædicationis, & regulam credentibus dandam*, confectum ait ab Apoſtolis in uno poſitis & Spiritu Sancto repletis: qua in re ad univerſalem omnium Eccleſiarum traditionem appellat: *hæc traditio Eccleſiis data eſt. Tradunt majores noſtri.* Dupinum in tomo v. Bibliothecæ quinto ſæculo primum & ſolum Rufinum Apoſtolos Symboli auctores feciſſe affirmantem, hinc ſpiſſi erroris jure arguit Matthæus Petitdierius in Animadverſionibus to. I. pag. 96. *Symbolum* Græce, Latine *collatio, indicium, vel ſignum*, Rufino eſt, quoniam Apoſtoli in unum contulerunt quod unuſquiſque ſenſit, & quia iſtud *indicium non ſcribi chartulis aut membranis, ſed requiri credentium cordibus tradiderunt, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum vere, ſecundum Apoſtolorum regulas prædicaret* tunc maxime, *dum multi ex circumeuntibus Judæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicujus vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes.* Id exemplo a militia petito illuſtrat, ubi *Symbolo* vel teſſera ſocius ab hoſte diſtinguitur. Hoc Symbolum Apoſtolicæ Fidei, quod *verbum breviatum*, & *brevialem ſermonem* vocat, cum Aquilejenſi commiſſum expandam, quoniam Rufinus utrumque committens pariter explicat.

Sym-

Digitized by Google

I.

Symbolum Apoſtolicum vetus.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, & in Chriſtum Jeſum, unicum ejus Filium Dominum noſtrum qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus deſcendit ad inferna. Tertia die reſurrexit a mortuis. Aſcendit ad Cœlos. Sedet ad dexteram Patris. Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritu Sancto. Sanctam Eccleſiam; Remiſſionem peccatorum; Carnis reſurrectionem.

II.

Symbolum Aquilejenſe.

Credo in Deo Patre omnipotente, *inviſibili et impaſſibili*, & in Chriſto Jeſu unico Filio ejus Domino noſtro, qui natus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus deſcendit ad inferna. Tertia die reſurrexit a mortuis. Aſcendit ad Cœlos. Sedet ad dexteram Patris. Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritu Sancto. Sanctam Eccleſiam. Remiſſionem peccatorum. HUJUS carnis reſurrectionem.

Hactenus utrumque Symbolum, paulo accuratius quam in tabula quatuor veterum Symbolorum ante primum tomum Bibliothecæ Dupinianæ. In editionem Lugdunenſem vox *Catholicam* poſt *Eccleſiam* irrepſit. Nam abeſt a ceteris editionibus, neque a Rufino explicatur. Idem interpres Rufinus ſingulos articulos contra hæreticos & paganos tanta reconditæ & ſincerioris doctrinæ copia & excellentia exponit, ut nihil doctore & theologo Chriſtiano dignius excogitari poſſit. Obſervat, in diverſis Eccleſiis aliqua primis verbis *Credo in Deo Patre omnipotente,adjecta inveniri. In Eccleſia tamen* (inquit) *urbis Romæ hoc non deprehenditur factum, quod ego propterea eſſe arbitror, quod neque hæreſis ulla ibi ſumſit exordium, & mos inibi ſervatur antiquus, eos, qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publice, ideſt Fidelium populo audiente, Symbolum reddere*. Hinc publicus auditus adjectionem nullam admittebat. Contra *in ceteris locis propter nonnullos hæreticos addita quædam videri, per quæ novellæ doctrinæ ſenſus crederetur excludi*: quibus ſtatim iſta ſubnectit: *Nos tamen illum ordinem ſequimur, quem in Aquilejenſi Eccleſia lavacri gratia ſuſcepimus*. Vel hoc unum primos hujus opuſculi editionis auctores monere debuiſſet, ne illud *Cypriano*, nec *Hieronymo* adſcriberent, quorum neuter *in Aquilejenſi Eccleſia lavacri gratiam ſuſcepit*. Suum illum ordinem Aquilejenſis Eccleſiæ ita explicat. *His* (Patrem omnipotentem) *additur: inviſibilem & impaſſibilem. Sciendum quod duo iſti ſermones in Eccleſiæ Romanæ Symbolo non habentur. Conſtat autem apud nos additos hæreſeos cauſſa Sabellii, illius profecto, quæ a noſtris Patripaſſiana appellatur, ideſt, quæ & Patrem ipſum*

Digitized by Google

RUFINUS. LIB. V. C. XIV.

ipſum vel ex Virgine natum dicit, & viſibilem factum eſſe, vel paſſum affirmat in carne. Ut ergo excluderetur talis impietas, de Patre videntur hæc addidiſſe Majores, & inviſibilem Patrem atque impaſſibilem dixiſſe. Conſtat enim Filium, non Patrem incarnatum & ex carne natum, & ex nativitate carnis Filium viſibilem & paſſibilem factum. Orientales Eccleſias pene omnes in primis articulis tradere animadvertit: *credo in unum Deum Patrem omnipotentem, & in Chriſtum Jeſum, unicum Filium ejus, Dominum noſtrum*: Scilicet non numero *unum*, ſed univerſitate: qui propterea *unus* dicitur, quod alius non ſit. Quid *Dei*, quid *Patris* vocabula indicent, paucis exponit; Divinæ generationis Filii a Patre, myſterium ineffabile enarrat, Deum tamen *credendum* Patrem unici Filii Dei Domini noſtri, non *diſcutiendum* eſſe, pronunciat. Poſtquam multa de Filio Dei unico, de Trinitate, deque Virgine matre dixiſſet, contra Paganorum obtrectationes inſurgit, nos irridentium, quandó audiunt prædicari Virginis partum, quibus ubi ſecundum ſenſum eorum reſpondit, hæc ſubdit: *nihil ibi ducas impoſſibile, ubi aderat virtus Altiſſimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat divinitatis.* Notat, in Eccleſiæ Romanæ & Orientalium Symbolo non haberi articulum, *deſcendit ad inferna*, vim tamen verbi eandem *eſſe in eo quod ſepultus dicitur*. Hunc articulum, & ſubſequentem, *tertia die reſurrexit a mortuis*, divinis Scripturis fuſe & doctiſſime explanat. Quod dicitur *judicare vivos & mortuos*, non ideo dictum ait, *quod alii vivi, alii mortui ad judicium veniant, ſed quod animas ſimul judicabit & corpora, in quibus vivos animas, mortuos corpora nominavit.* In Spiritus Sancti commemoratione adimpleri docet myſterium Trinitatis. Diſtinctionem perſonarum paucis complectitur, inque illis vocabulis, *ubi de divinitate ordinatur Fides*, IN *Deo Patre* dici, & IN *Chriſto Filio ejus*, & IN *Spiritu Sancto*. In ceteris, ubi *non de divinitate, ſed de creaturis, & de myſteriis ſermo eſt*, IN *præpoſitionem non addi, ut dicatur* IN *Sancta Eccleſia, ſed Sanctam Eccleſiam credendam eſſe, non ut Deum, ſed, ut Eccleſiam, Deo congregatam. Et remiſſionem, non* IN *remiſſionem peccatorum*: & *reſurrectionem, non* IN *reſurrectionem carnis*. Quare hac præpoſitione IN, creatorem a creaturis ſecerni, divina ſeparari ab humanis. Hic ex occaſione Scripturarum volumina enumerat, *quæ ſecundum majorum traditionem per Spiritum Sanctum inſpirata creduntur, & Eccleſiis Chriſti tradita.* Id ſe præſtare ait *evidenti numero, ſicut ex Patrum monumentis accepimus*. Hos libros in duas claſſes dividit, in *Canonicos* & *Eccleſiaſticos*, a me hic diſpoſitos.

CLA-

CLASSIS I.

Libri Canonici

I.
Veteris Teſtamenti.

1. Geneſis.
2. Exodus.
3. Leviticus.
4. Numerus.
5. Deuteronomium.
6. Jeſus Nave.
7. Judicum ſimul cum Ruth.
8. Regnorum libri IV. quos Ebræi duos numerant.
9. Paralipomenon, alias liber dierum.
10. Eſdræ libri II.
11. Eſther.
12. Eſaias.
13. Hieremias.
14. Ezechiel.
15. Daniel.
16. Duodecim Prophetarum liber unus.
17. Job.
18. Pſalmi David.
19. Proverbia. } Salomonis.
20. Eccleſiaſtes. } Salomonis.
21. Cantica Canticorum. } Salomonis.

II.
Novi Teſtamenti.

1. Matthæi. } Evangelia IV.
2. Marci. } Evangelia IV.
3. Lucæ. } Evangelia IV.
4. Johannis. } Evangelia IV.
5. Lucæ Actus Apoſtolorum.
6. Pauli Epiſtolæ XIV.
7. Petri Epiſtolæ II.
8. Jacobi una.
9. Judæ una.
10. Johannis tres.
11. Johannis Apocalypſis.

Rufinus hunc indiculum Scripturarum ita concludit: *hæc ſunt, quæ Patres intra canonem concluſerunt, & ex quibus Fidei noſtræ aſſertiones* con-

RUFINUS. LIB.V. C.XIV. *conſtare voluerunt. Sciendum tamen eſt, quod & alii libri ſunt Canonici, ſed Eccleſiaſtici a majoribus appellati*. Hi vero ſubſequentes ſunt.

CLASSIS II.

Libri Eccleſiaſtici

I.

Veteris Teſtamenti.

1. Sapientia Salomonis.
2. Sapientia Sirach, ſive Ecclefiaſticus.
3. Tobias.
4. Judith.
5. Maccabæorum libri.

II.

Novi Teſtamenti.

1. Libellus, qui dieitur *Paſtoris* ſive *Hermæ*.
2. Alter, qui appellatur *Duæ viæ* vel *Judicium Petri*.

Ita hos duos libros poſtremos eum doctiſſimo Cotelerio in Judicio de *Hermæ Paſtore* pag. 73. diſtinguendos putamus. In editione Barrei *Hermes* pro *Hermæ* perperam legitur. Rufiuus ſcribit, majores noſtros hæc legi quidem in Eeclefiis voluiſſe, *non tamen proferri ad auctoritatem ex bis, Fidei, confirmandam*. Ceterum ipſe in hoc catalogo eoncinnando ſequutus eſt eanonem Ebræorum: quod & alios ex patribus antea feeiſſe eompertum eſt. Nihilominus ævo ipſo *Rufini* divina hujus ſeeundæ Claſſis librorum Veteris Teſtamenti auctoritas ab univerſa Eeclefia agnita & recepta eſt. Nam Concilium III. Carthaginenſe canone XLVII. eodex Eeclefiæ Africanæ cap. XXIV. Innocentius I. epiſt. II. ad Exſuperium Toloſatem, & Auguſtinus lib. II. de Doctrina Chriſtiana cap. VIII. §. 13. demto *Paſtore* & *Judicio Petri*, hos omnes inter libros *canonicos* recenſuerunt. Hine refutatur Andreas Rivetus, qui in Pſeudoeritico lib. II. cap. XV. poſtquam Rufini opus, omnium eonſenſu *eruditum & lectu digniſſimum*, appellaſſet, ſtatim addidit: *niſi quod Papiſtis diſplicet in eo, quod cum Hieronymo diligenter libros canonicos a non canonicis diſcriminat*. Sed eodem ævo Eccleſiæ auctoritas rectius eos *diſcriminavit*: quod *hæreticis & Riveto nequaquam placet*. Notandum tamen a *Rufino* epiſtolam ad Ebræos inter XIV. eanonicas Paulo tribui, alias tredecim ſolæ eſſent. Ceteras Scripturas, duabus iſtis claſſibus prætermiſſas, inter apoeryphas Rufinus ait memorari, *quas in Eccleſiis legi noluerunt*. Diei *Sanctam Eccleſiam, quæ Fidem Chriſti integram ſervat*, & non habet *maculam aut rugam*, ut diſtinguatur ab Eccleſiis hæreticorum, *quæ non ſunt ſine macula* & ruga perfidiæ. Subinde hæreticorum licet non omnium, qui hujuſmodi ecclefias non *Sanctas* congregaverunt, ſeriem ita ſubnectit.

1. Mar-

1. Marcion.
2. Valentinus.
3. Ebion.
4. Manichæus.
5. Paulus Samoſatenus.
6. Photinus.
7. Arius.
8. Eunomius.
9. Donatus.
10. Novatus.

In exponendo articulo, qui ad *carnis reſurrectionem* attinet Rufinus multus eſt contra *Valentinianos*, *Manichæos*, & *Infideles*, fortaſſe etiam contra objectiones ſibi ab Hieronymo (quem tamen nequaquam nominat) de hoc eodem articulo impactas. Quod enim libro II. Apologiæ de ſingulari diſciplina eccleſiæ *Aquilejenſis* pro ſe jam dixerat, hoc iterum dicit, nempe in articulo de *carnis reſurrectione*, ab Eccleſia illa ſua addi pronomen *hujus*, ut veram, naturalem, humanam, & propriam carnem induendam oſtendat: *ideo*, inquit, *ſatis caute Eccleſia noſtra* (Aquilejenſis) *Fidem Symboli docet, quæ in eo, quod a ceteris traditur, carnis reſurrectionem, uno addito pronomine, tradidit* HUJUS *carnis reſurrectionem*. HUJUS *ſine dubio, quam habet is, qui profitetur, ſignaculo crucis fronti impoſito, quo ſciat unuſquiſque Fidelium car nem ſuam, ſi mundam ſervaverit a peccato, futuram eſſe vas honoris, utile Domino, ad omne opus bonum paratum*. Deinde poſt pauca, quæ *commonitionis tantummodo gratia* ab ſe dici ait, fatetur, hunc articulum ad Fidem ſuam manifeſtandam ſe explicuiſſe: *hæc quidem ad probationem dicta ſunt profeſſionis noſtræ, qua confitemur in Symbolo* HUJUS *carnis reſurrectionem*. Mox brevi & veræ pietatis plena, totius explicationis anacephalæoſi ſubjuncta, operi finem imponit, ſine ulla ambage ad rectam fidei normam de articulo vitæ æternæ locutus. Hæc iis addita, quibus ſuperius hæreticorum dogmata *Rufinus* improbat, ejus Fidem per omnia Catholicam produnt. Nihil ſane modeſtius, nihil ſincerius a tanto viro ſcribi exſpectari poterat.

II. Jam audiamus illuſtre de hoc *Rufini* opere teſtimonium ex Caſſiano lib. VII. de Incarnatione cap. XXVII. *Rufinus quoque, Chriſtianæ philoſophiæ vir, haud contemnenda eccleſiaſticorum doctorum portio, ita in expoſitione Symboli de Domini nativitate teſtatur: Filius enim, inquit, Dei, naſcitur ex Virgine, non principaliter ſoli carni ſociatus, ſed anima, inter carnem Deumque mediante, generatus. Nunquid obſcure Deum ex homine natum teſtificatus eſt?* Quæ Caſſianus ex *Rufino* adducit, exſtant pag. 177. editionis Barrei. Idem Caſſianus cap. XXIV. *paucorum ſanctorum virorum atque illuſtrium Sacerdotum dicta* ſe ſubjuncturum affirmaverat, *ut id*, inquiens, *quod auctoritate teſtimoniorum ſacrorum jam approbavimus, etiam fide præſentis temporis roboremus*: Patres vero hi ſunt ex Latinis. Ccc 2 1. Hi-

RUFINUS. LIB.V. C.XIV.

1. Hilarius.
2. Ambroſius.
3. Hieronymus.
4. Rufinus.
5. Auguſtinus.

Poſtmodum Græcos adducit. Ex recentioribus *Jacobus Pamelius* huic ſcripto, ab ſe inter opera Cypriani edito, primas tribuit, *in confirmandis pulcherrime Fidei articulis ex utriuſque Teſtamenti prophetiis ſcripturiſque*. Andreas Sauſſayus in gloria Sancti Andreæ Apoſtoli lib. II. cap. v. pag. 130. *Rufinus*, ait, *Aquilejenſis presbyter doctrina ſane & eloquentia perilluſtris, hoc ſymbolum ita feliciter interpretatus eſt, ut ipſe Cyprianus putaretur; unde etiamnum luculenta ejus expoſitio inter Cypriani opera recenſetur*. Subſequitur Jo: Baptiſta Cotelerius in Monumentis Eccleſiæ Græcæ tom. III. pag. 677. notans Juſtinum martyrem in Dialogo cum Tryphone, & Cyrillum Hieroſolymitanum in Catecheſi XIII. perinde ac *Rufinum* in expoſitione Symboli pag. 181. editionis Barrei locum Oſeæ cap. x. v. 6. enarraviſſe arbitratur ut *Herodi* adplicandum. Sane Auguſtinus Touttee, qui novam editionem operum Sancti Cyrilli accuravit, in notis ad eandem Catecheſim pag. 186. 193. & 200. inde *Rufinum* ſua ſumſiſſe declarat. Quid ni vero ſumſiſſe homo in Græcorum ſcriptis tandiu verſatus, & Cyrilli in primis, quem noverat, cujus etiam Eccleſiæ erat *presbyter*? Generatim quoque eum nominat ubi ait, eccleſiaſticos tractatores aliqua de Symbolo *pie & breviter* edidiſſe. *Breviter* enim de Symbolo Cyrillus in Catecheſi, quam diximus, aliqua ſcripſerat. Jacobus Uſſerius in Diatriba de Romanæ Eccleſiæ Symbolo pag. 7. obſervat, *Venantium Fortunatum* in ſua explicatione Symboli, *Rufinum* ſecutum. Hoc factum, quia Fortunatus *lavacri gratiam* in Aquilejenſi Eccleſia, perinde ac *Rufinus*, acceperat, ut ſuo loco oſtendam. Gerardus Jo: Voſſius lib. VII. de Vitiis Sermonis tom. v. Operum pag. 380. col. 2. in hoc *Rufini* opere verbum *nubor* legi notavit, utique ex ore vulgi ſumtum. Plautum illo uſum, notat in Minerva Franciſcus Sanctius lib. III. cap. II. §. 258. pag. 393. edit. III. Perizonii. Idem Voſſius lib. VIII. pag. 389. obſervat quoque a *Rufino Actus* Apoſtolicos & *Actibus* Apoſtolicis dici, qui alias *Acta* & *Actis* dicuntur. Gebhardus Elmenhorſtius in notis ad Arnobium quædam *Rufini* loca ex hoc eodem opere adducit, Arnobianis conformia ad librum II. pag. 64. editionis Lugduni Batavorum anni 1651.

III. Hujus Expoſitionis principem editionem puto illam, quam laudavit *Johannes Fellus* in notis ad appendicem Operum Sancti Cypriani, primum Oxonii e theatro Sheldoniano A.D. 1682. in folio & poſtmodum Amſtelodami & Bremæ excuſorum. Iſti appendici Fellus *Rufini* expoſitionem adjunxit, propterea quod alii quoque adjunxiſſent. Editio, quam dixi, ſub ipſis rei typographicæ initiis ſeorſum prodiit, hoc titulo inſignis: *Expoſitio Sancti Hieronymi in Symbolum Apoſtolorum ad*

Papam

Papam Laurentium. *Oxoniæ* 1468. in 4.° abſque ullo typographi nomine. Hanc vidit, recenſuitque in Annalibus typographicis Michael Mattaire to. I. pag.63. ubi ait Th. Barlovvium exemplari ſua manu hanc notulam addidiſſe: *Rufini eſt hæc Expoſitio, non Hieronymi*. In MS. codice Vaticano 343. folio 1. idem quoque opus *Hieronymi* nomen præfert. Hæc falſa inſcriptio impoſuit *M. Antonio Sabellico*, ut Hieronymum *Aquilejæ* tinctum putaret, ubi ſe *tinctum* dicit auctor Expoſitionis Rufinus. Do verba *Sabellici* ex libro III. de Antiquitate Aquilejæ. *Hieronymus autem ſe baptiſmatis lavacro Aquilejæ inſignitum in Symboli Expoſitione teſtatur: quo fit, ut vel in ea urbe eum natum fateamur oporteat, vel certe non procul inde: quippe quem Aquilejenſis parochiæ, vel ex hoc ipſo fuiſſe, manifeſte apparet*. Hunc *Sabellici* errorem, patriæ Eccleſiæ perhonorificum, noſtrates libenter hauſerunt, & præ his *Candidus* in Commentariis libro II. ante finem. Henricus Palladius libro IX. frigide addit: id multos, *non inani forſitan argumento* ſibi perſuaſiſſe. At heus viri boni! *Hieronymus* ſemel atque iterum manifeſte prodit, ſe *Romæ*, non *Aquilejæ*, Chriſti *veſtem albam*, in baptiſmo dari ſolitam, induiſſe. Conſulatur ejus Epiſt. XIV. alias LVII. & XVI. alias LVIII. ad *Damaſum*. Mendum tamen iſtud, cujus fundus exſtitit prava inſcriptio, quam dixi, *Expoſitionis in Symbolum*, mox delevit prima editio prioris voluminis Epiſtolarum Sancti Hieronymi, biennium poſt illam Oxonienſem expreſſa *Romæ in domo Petri de Maximis juxta campum Floræ, præſidentibus magiſtris Conrado Svveynheim & Arnoldo Pannartz* A. D. 1470. In folio. In hoc enim volumine *Expoſitio in Symbolum* proſtat, non quidem *Hieronymo*, ſed *Rufino*, legitimo auctori, attributa. Labbeus in Bibliotheca minori, ſupplemento IX. pag.340. univerſa *Rufini* opera hoc volumine comprehendi perperam credidit, & Caveum pariter ſecum in errorem traxit, quum tamen nihil ex *Rufini* ſcriptis præter *Symboli* enarrationem, initio poſitam, eo volumine comprehendatur. Codex Germanenſis in fine operum Sancti Cypriani pag.CXCVIII. editionis regiæ Baluzii 1726. in folio a Rufino æque tribuit his verbis. *Expoſitio Symboli Sancti Rufini*. Eraſmus, qui primus iſtum *Rufini* fœtum inſeruit operibus Sancti Cypriani, Baſileæ apud Frobenium A. D. 1519. 1525. & 1530. & in officina Hervagiana A. D. 1540. in folio excuſis, ita de eo ſcribit in epiſtola ad Laurentium Puccium Cardinalem: *Symbolum Fidei, quod in evulgatis pariter ac deſcriptis voluminibus, Cypriani titulum habet, inter opera Divi Hieronymi fertur Rufini nomine*. Infra vero in notis poſt epiſtolam: *ſtilus ſatis arguit, hoc opus non eſſe Cypriani, & inter opera Hieronymi fertur inſcriptum Rufino. Nec abhorret phraſis a fraſi Rufini: & inter hujus opera magnifice de Symbolo meminit Gennadius, quod adeo præclare dicit eſſe diſſertum, ut ceteri ad hunc dixiſſe videantur*. In indice pariter hæc leguntur: *Symboli expoſitio non eſt Cypriani, quod hæreticos poſteriores enumerat*. In Cenſura operum Origenis editionum Baſileenſium, ubi

RUFINUS. LIB. V. C. XV.

ubi

RUFINUS. LIB. V. C. XV. ubi Eraſmus de Librariis quæritur, hoc crimen illis adſcribit: *Symbolum a Rufino explicatum, in Cypriani nomen tranſtulerunt; ſed ita multis commutatis, ut ipſa res clamitet non caſu, ſed de induſtria factum eſſe*. Hoc pacto *Eraſmus* expunxit, quæ pridem in Declarationibus ſuis ad cenſuras Facultatis Pariſienſis Cypriani fœtum ratus, ſcripſerat to. IX. operum editionis primæ pag. 701. Optandum, ut in nova editione hujus præſtantiſſimæ Explicationis, præteritæ omnes Cypriani, Hieronymi, & *Rufini* nominibus excuſæ, cum codicibus MSS. diligenter collatæ, emendentur, contextu in capita ſciſſo, ne Symboli articuli, vel *ſermones*, ut vocat *Rufinus*, indiſcriminatim & confuſe cum *explicatione* ipſa coaleſcant, quemadmodum in primis editionibus coaluerunt. Paulus Manutius omnium optime diſtinxit in ſua editione Romana operum Sancti Cypriani anni 1563. in folio pag. 381. Singuli enim articuli ſeparatim diſpoſiti, & ante ſingulas enarrationis partes diverſo charactere in medio paginæ expreſſi, legentium oculis offerri debent. Editionibus jam adductis ſubſequentes accedant. *Lugdunenſis* apud Sebaſtianum Gryphium cum operibus Sancti Cypriani A. D. 1537. in 8.° to. II. pag. 154. *Jacobi Pamelii* cum iiſdem operibus, *Antuerpiæ* per Jo. Stelſium 1568. in fol. Mariani Victorii cum operibus Sancti Hieronymi. *Romæ* in ædibus Populi Romani A. D. 1576. tomo IX. pag. 108. Denique Renatus Laurentius Barreus eandem Symboli Explicationem cum aliis *Rufini* operibus vulgavit *Pariſiis* apud Michaelem Sonnium A. D. 1580. pag. 169.

CAPUT XV.

I. *Anatolii Alexandrini canon paſchalis a Rufino latine converſus*, II. *Ejus Epiſtolæ omnes deperditæ*. III. *Aliqua e Latino in Græcum ſermonem tranſtulit*.

I. ÆGidius Bucherius in Commentario de Doctrina temporum pagina 439. e veteri codice MS. primus in lucem edidit Anatolii Alexandrini Laodicenſis epiſcopi Canonem paſchalem, cujus verſionem Latinam Rufino æque omnes adſcribere ait pag. 450. ſcilicet tanquam Euſebianæ ejus Hiſtoriæ adjungendum. Rufinus enim Euſebianam Hiſtoriam latine vertit atque etiam interpolavit. Adi Jacobum Uſſerium in Syntagmate de LXX. Interpretibus cap. V. pag. 50. ubi ex lib. VI. cap. XIII. locum interpolatum adducit. Euſebius enim Canonem hunc decemnovennalem laudat lib. VII. Hiſt. cap. XXVI. & Beda initio Epiſtolæ de Æquinoctio, quam emendatiorem edidit Petrus Franciſcus Chiffletius in Diſſertatione de Beda cap. III. Laudat etiam cap. IV. & XXXIII. de Ratione temporum, deinde Colmannus Scotorum Epiſcopus apud eundem Bedam lib. III. Hiſt. Eccleſiaſticæ gentis Anglorum cap. XXV. Jo. Georgius Hervvartus in Nova Chronologia cap. CCXXXVI. Canonis hujus Anatoliani

ni initium a vulgari anno Chriſti 277. Probi Imperatoris *ſecundo*, deducit; at vero Bucherius ab anno antecedente 276. deducendum eſſe contendit. RUFINUS. LIB. V. C. XV.

II. Atque hæc dicta ſint de Rufini ſinceris & genuinis operibus, quæ nobis ſuperſunt. Nam Epiſtolas *ad timorem Dei exhortatorias multas* in Gennadiani Catalogi capite VII. memoratas, poſt generale tot ſæculorum ſilentium, alicubi inter blattas & tineas etiamnum deliteſcere, vix ſperari poſſe cenſemus. *Inter has*, inquit Gennadius, *præeminent illæ, quas ad Probam dedit*. Hæc eſt Anicia Falconia Proba, Sexti Petronii Probi uxor, ſuper omnes Imperii Romani feminas genere perinde ac virtute clariſſima, ad quam ſcribit Jo. Chryſoſtomus Epiſt. CLXVIII. quamque Hieronymus Epiſt. XCVII. alias VIII. de ſervanda Virginitate ad Demetriadem Virginem Julianæ filiam, & Probæ neptem, miris & magnis laudibus extollit, quarum laciniam hic aſſuam: *Proba illa*, inquit, *omnium dignitatum, & cunctæ nobilitatis in Orbe Romano nomen illuſtrius: cujus Sanctitas, & in univerſos effuſa bonitas etiam apud Barbaros venerabilis fuit, quam trium liberorum Probini, Olybrii, & Probi non fatigarunt ordinarii conſulatus: & quum, incenſis direptiſque omnibus, in Urbe captivitas ſit, nunc habitas venundare dicitur poſſeſſiones, & facere ſibi amicos de iniquo Mammona, qui ſe recipiant in æterna tabernacula, ut erubeſcat omnis Eccleſiaſtici miniſterii gradus, & caſſa nomina monachorum emere prædia, tanta nobilitate vendente*. Hæc ſcribebat Hieronymus A. D. 414. poſt Urbem jampridem ab Alarico direptam, adeoque poſt Rufini obitum, ut infra dicemus. Rufinus ergo tantæ heroidis neceſſitudine claruit, perinde ac Johannes Chryſoſtomus, & Hieronymus, ſanctiſſimi viri. De Proba inſuper aliqua dixi in Antiquitatibus Hortæ lib.II. cap.IV. §.III.

III. Hieronymus lib. III. Apologiæ pag.468. Rufinum his verbis alloquitur: *tu etiam Latinos libros in Græcum vertis: nobis dare noſtris externa prohibebis?* Quos libros e Latino in Græcum ſermonem Rufinus verterit, ignoramus. Hoc tamen ſatis refellit Humfredum Hodium, qui lib.I. de Bibliorum textibus originalibus cap.IX. §.3. pag.51. conſtare ait, Rufinum *Græcarum literarum non fuiſſe valde peritum, nec intellexiſſe quid τὸ πᾶν ſignificaret*, Rufinum ſcilicet, qui ad triginta annos inter Græcos verſatus doctiſſimos, inde *maxima parte Græcorum bibliothecam Latinis exhibuit*, ut ait Gennadius in Catalogo cap.XVII.

CA-

CAPUT XVI.

I. *An Rufinus Flavii Joſephi operum Latinus interpres*. II. *Varia de Joſephi antiquiſſimo codice Mediolanenſi*. III. *Num Hieronymus & Ambroſius Joſephum Latine converterint. Egeſippus eſt Joſephus de Bello Judaico ab Ambroſio Latine contractus*. IV. *Friderici Gronovii collatio inter phraſes Ambroſii, & Egeſippi adprobata & defenſa*. V. *Joſephi verſio Rufino abjudicatur*.

I. AD lucubrationes alienas, Rufino adſcriptas, devenio. Principem locum obtinent *Flavii Joſephi* opera omnia, quorum e Græco in Latinum ſermonem antiqua translatio, vulgo *Rufinum* auctorem præfert. De hoc minime dubitat Philippus Labbeus in notis ad Catalogum Bellarmini tom. II. pag. 308. & poſt eum Ludovicus Dupinus tom. III. Bibliothecæ. Hinc Rufinus, ut certus, nec dubius Joſephi interpres, non-raro ab imperioſis criticis Eraſmo, Scaligero, Caſaubono, aliiſque immaniter vapulat. Mitior tamen & cautior eſt Caſpar Barthius in Adverſariis lib. XLIV. cap. XXIII. in fine, ubi anceps hæret, num in Joſepho Rufinum agnoſcat. In Commentario ad Claudianum pag. 1105. *interpres*, inquit, *Joſephi, nec Rufini nomen ubique ferens, nec illo in multis indignus*. Voſſius lib. II. de Hiſtoricis Latinis cap. XI. de Rufino loquens, hæc memoriæ mandavit: *inter alia, quæ Gennadius & ex eo Honorius commemorat, Clementis Romani Recognitiones & Flavium Joſephum Latine tranſtulit. De Clementis* Recognitionibus poſt Gennadii teſtimonium non eſt cur dubitemus. De *Joſepho* tamen *Gennadius* & *Honorius* omnino ſilent, ſpeciatim ſaltem, niſi generatim loqui dicamus, ubi Gennadius ait, Rufinum *maxima parte Græcorum bibliothecas Latinis* exhibuiſſe. Hoc tamen *generatim* dictum, mox ſingulari enumeratione ita explicat: *Baſilii ſcilicet*, & quæ ſubſequuntur, *Joſephi* nomine haud reticendo, ſi in illis fuiſſet. Ex veteribus, qui loquatur, unicus eſt *Caſſiodorus*, ineuntis ſexti ſæculi ſcriptor: teſtis ipſe quidem ſatis locuples, modo perſpicuis diſertiſque verbis *Rufinum* Joſephi interpretem faceret. Atqui anceps omnino eſt Caſſiodorus; deque libris *ſeptem* captivitatis ſive belli Judaici tantum loquitur, non de aliis *Antiquitatum Judaicarum*, quos ſe *ab amicis magno labore in libros* XXII. Latine vertendos curaſſe ait, quum nondum a quoquam latine verſi fuiſſent. Verba ejus de *ſeptem*, quos dixi, *libris*, hæc ſunt cap. XVII. de Inſtitutione divinarum literarum: *qui etiam* (Joſephus) *& alios ſeptem libros captivitatis Judaicæ mirabili nitore conſcripſit. Quorum translationem alii Hieronymo, alii Ambroſio, alii deputant* RUFINO: *quæ dum talibus adſcribitur, omnino dictionis eximiæ merita declarantur*. Hæc produnt, quo loco *Rufinus* haberetur. Cauſſas, cur ea translatio ſingulis adſcripta fuerit, inveſtigemus. Et pri-

primo quidem, quod Rufinum ſpectat, ipſe ob tot alias ſuas translationes in ore omnium verſabatur. Quare Joſephi quoque translatio illi adſcribi facile potuit. RUFINUS. LIB.V.C.XVI.

II. Jamdudum rumor increbuit, in *Bibliotheca Ambroſiana* ipſum *Rufini* autographum, vel ſaltem apographum longe antiquiſſimum in cortice Ægyptio deſcriptum ſervari. Primus, quem reperi ejus meminiſſe initio ſæculi XVI. eſt *Ponticus Virunius* in Vita Emanuelis Chryſoloræ ante ſuas in ejus Erotemata a Guarino contracta, *Declarationes tumultuarias*, quas vocat, *Ferrariæ* editas *apud Johannem Mazochum* A. D. 1509. in 8.° *Ponticum* de hac Joſephini codicis translatione mirifice judicantem præſtat audire. Nam & circa A. D. 350. & ab Hieronymo deſcriptam affirmat. Verba ejus hæc ſunt: *exſtat Divi Hieronymi, & propria manu, originalis liber Rufini, in Divi Ambroſii Mediolani, in capſa plumbi, pejor* (nempe male habitus ſi bene auguror) *qui in papyris vel characteribus Langobardorum antiquis. Anni ſunt mille & centum & quinquaginta vel circa, ut ego, qui non ignarus illarum formarum, multas paginas volverim, antequam aliquid cognoſcere potuiſſem.* Sic *Ponticus Virunius*: de quo homine, deque ejus ſcriptis quamplurimis, non pauca a me adnotata prodierunt in Diario Literatorum Italiæ tom. XXIV. pag. 245. Nempe, *Virunio* judice, Hieronymus medio ſæculo IV. characteres adhibuit, qui tamen ſæculo VI. apud nos primum viſi. Quippe tunc *Langobardi* Italiam ingreſſi ſunt. Sed *Pontico* credenda hæc relinquamus, qui & Ravennæ vidiſſe ſe ait tabulas papyraceas ſub *Hadriano Auguſto* confectas. Neque hæc dixiſſe contentus, teſtatur, tunc recens (*nuper*) Corcyrenſes, ſeu *Phæaces*, *privilegium duum millium annorum literis aureis conſcriptum, cum propria manu Alexandri Magni, Venetiis depromſiſſe. Cui & Senatores caput denudarunt, & majora conceſſerunt.* Fuit *Ponticus* certe vir perinſignis, divinationibus tamen ſuis mirifice indulgens, quique proprii ingenii deliriis ſe facile abripi ſineret. Hujuſmodi homines nunquam deſunt. Petrus Paullus Boſcha libro I. de origine & ſtatu Bibliothecæ Ambroſianæ pag. 10. codicem illum Mediolanenſem non Hieronymi, ſed *Rufini* manu *ab hinc annos mille & trecentos* ſcriptum narrat: qua in ætate adſignanda Virunio proxime accedit. Ad hæc ex Jo:Petro Puricello in Diſſertatione Nazariana cap. LXIV. §.35. pag.372. ab *Attila* poſt Aquilejam everſam, autographum ad Inſubres perlatum, conjectura *non futili* arbitrari ſe ait. Bene ſit tam ſecure & feliciter divinantibus! Jo: Mabillonius, qui codicem contrectavit, vir in dijudicandis hujuſmodi cimeliis opido ſagax, & peritus quam maxime, in Muſeo Italico tom. I. pag.12. ſcriptum teſtatur *ante annos mille & centum, haud multo poſt Rufini ætatem*: cui & ipſe librum adſignat, quo, ait, contineri *aliquot libros Flavii Joſephi de Antiquitatibus Judaicis, Rufino interprete*. De literarum forma ſic cenſet: *ſcriptura codicis non quadrata ſed minutior eſt, qualis ævo Juſtiniani obtinebat, formæ fere ſimilis ei,*

quam ex charta Ravennenſi retulimus in libro v. *de re diplomatica* . Sic Mabillonius. Sunt vero fragmenta librorum VI. VII. VIII. IX. & X. *de Antiquitatibus Judaicis*, ab imperito compactore male diſpoſita. Vir ſummus codicem cum edita Joſephi verſione conferre non potuit, quod ea non præſto eſſet. Hoc non factum dolet Caveus in Rufino A. D. 390. Sed ego certior factus ſum, codicem ab editis non diſcrepare; in quo præterea nuſquam Rufini nomen apparet. Cur autem appareat, ſi *Rufini* non eſt? Librorum de *Bello Judaico* Rufinum ab nonnullis interpretem putari, ait Caſſiodorus; non tamen horumce librorum *de Antiquitatibus Judaicis*. Hos enim Senator teſtatur, ſe *ab amicis* vertendos curaſſe, quod Græce tantum legerentur. *Caſſiodori* verba ex eodem, quod ſuperius adduxi, capite XVII. de Inſtitutione divinarum literarum, huc adfero: *hunc tamen* (Joſephum *de Antiquitatibus Judaicis*) *ab* AMICIS NOSTRIS, *quoniam eſt ſubtilis nimis & multiplex, magno labore in libris* XXII. *converti fecimus in Latinum*. Hi *amici*, quorum opera in Græcorum ſcriptis Latio donandis Caſſiodorus utebatur, quinam fuerint, videamus. In Inſtitutione jam adducta *tres* tantum ab eo nominari comperio. Hi ſunt.

1. *Epiphanius Scholaſticus*, qui codicem encyclium pro defenſione Concilii Calchedonenſis, Caſſiodoro flagitante, Latinum fecit, ex laudata Inſtitutione cap. XVII. quem, inquit, *codicem a viro diſertiſſimo Epiphanio fecimus in Latinum de Græco ſermone converti*. Exſtat in Conciliis Labbei tom. IV. pag. 891. cujus emendationes vulgavit Baluzius in nova Collectione Conciliorum pag. 1400. Didymi etiam *expoſitiones* Salomonis Proverbiorum, & VII. *Canonicarum Epiſtolarum* ſibi ab Epiphanio fuiſſe translatas, Caſſiodorus prodit cap. V. & VIII. Ad hæc Epiphanius Sozomeni, Socratis, & Theodoriti Hiſtorias convertit, inque XII. libros diſtribuit: quibus in compendium redactis Senator ſuam Tripartitam conflavit. Hujus præfationem conſule.

2. *Bellator presbyter*, Origenis Homilias in Eſdram latio donavit, rogatu pariter Caſſiodori, hoc eodem teſte cap. VII.

3. *Mutianus* Jo: Chryſoſtomi Homilias XXXIV. in epiſtolam ad Ebræos latinas fecit, Caſſiodoro item obſequuturus, quem vide hoc teſtantem cap. VIII.

Hos ergo *amicos* tres, non alios, in convertendis Joſephi *Antiquitatibus Judaicis* Caſſiodorus adhibuit, præque ceteris fortaſſis, ut ego arbitror, omnium principem *Epiphanium*, cui alias ea translatio interdum tribuitur, licet illam Caſſiodorus ei nominatim non tribuat. Quare nullo modo ambigi poteſt, quin codex Ambroſianus, ipſa ætate Caſſiodori, Juſtiniano imperante, Latine exaratus, ab *amicis* Caſſiodori prodierit. Mirum eſt, viros doctos hactenus in contrariam ſententiam uno agmine iviſſe. Nam præter jam adductos, Renatus Laurentius de la Barre in præfatione ad opuſcula Rufini, de eo ſic ſcribit; *Joſephi etiam Latinam fecit hiſtoriam, cujus exemplar aſſervatur Medio-*

Digitized by Google

diolani in æde Sancti Ambroſii, Langobardicis ſcriptum literis. His conformia habet Johannes Henricus Hottingerus in Bibliothecario cap.II. §. III. pag. 33. & Hieronymus Welſchius in Epiſtola ad Boſium poſt Reineſianas pag. 470. Rufinum de compacto Ambroſiani codicis auctorem facientes, quem tamen nihil de Joſephi operibus in Latinum vertiſſe palam eſt.

III. Sed cur, inquies, librorum VII. *de Bello Judaico* Latina translatio, ad Hieronymum interpretem, quod ait Senator, pertinere aliquando credita eſt? Cauſſam accipe. Hieronymus in epiſt. LII. alias XXVIII. ad Lucinium Bæticum ſcripta, hæc habet: *porro Joſephi libros, & Sanctorum Papiæ & Polycarpi volumina falſus ad te rumor pertulit, a me eſſe translata, quia nec ocii mei, nec virium eſt, tantas res eadem in alteram linguam exprimere venuſtate*. Hæc Hieronymus. Poſtmodum viro magno aliquid *ocii & virium* ad Joſephum transferendum ſuppetiiſſe, exiſtimatum: quod tamen ſuppetiit nunquam. De Ambroſio aliter diſſerendum. Exſtant libri v. Latini *de Bello Judaico*, ſeu *de Geſtis Judæorum*, qui etiam *de Urbis Hieroſolymitanæ excidio* propterea inſcribuntur, quod inde a Maccabæis ad Hieroſolymæ urbis & templi ruinam ſub T. Veſpaſiano Auguſto deducantur. Hi libri jamdudum *Egeſippi*, ſive *Ægeſippi*, aut *Hegeſippi* conditoris nomen præferunt: quod recentiores criticos mirifice torſit. Alii enim *Egeſippum* illum putarunt, qui libros v. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſub Aniceto pontifice ſcripſit circa A. D. 170. teſte Euſebio multis in locis, & Hieronymo in Catalogo cap. XXII. Hujus ſententiæ primus auctor, quem viderim, fuit Guillelmus Paſtrengicus Petrarchæ neceſſarius in Originibus rerum fol. 27. Alii *Egeſippum* quendam genuinum, juniorem tamen, excogitarunt. At poſtea in ejus ætate adſignanda ſibi ungues rodere & caput ſcalpere coacti ſunt. Iſtius enim Egeſippi codex Græcus, unde verſio Latina fluxerit, nuſquam repertus eſt. Latinus etiam perinde ac Græcus iſte *Egeſippus*, generatim indictus ante Sæculum XII. quo Johannes Sareſberienſis illius meminit in Policratico libro VI. & VIII. Ad hæc junior hic *Egeſippus* aliqua narrat, non tantum ſæculo IV. ſed etiam X. primum audita, ſi Voſſio auſcultamus in lib. II. cap. XIV. de Hiſtoricis Græcis prope finem. Philippus Cluverius in Commentario de tribus Rheni alveis pag. 71. ab *Hegeſippo* Rhenum bicornem ex Virgilio dici animadvertit, neque eum eſſe Theodoſio Imp. antiquiorem. Ejus ætatem, de qua nemo etiamnum quid certi affirmare potuit, auctore Cluverio, nos deſignabimus. Hic *Egeſippus*, qui hypobolimæus eſt, alicubi incruſtatus, & ſub corrupti nominis larva deliteſcens, perquam facile ſe ſuamque ætatem criticorum notitiæ ſubduxit. Sed rem aliquando aperiamus. Is eſt purus putus Joſephus *de Bello Judaico* Latine contractus, is nimirum, quem ſuboſcure a Sancto Ambroſio Mediolanenſi translatum ait Caſſiodorus. Hoc membranæ non unæ, ſed multæ eæque antiquiſſimæ; hoc ſermo, & ſtilus; hoc ratio, hoc illuſtrium quorundam in re literaria virorum auctoritas abunde confirmant.

RUFINUS. LIB.V. C.XVI.

mant. Andreas Maſius, ſacræ antiquitatis peritia excellens, hoc idem olfecit, quantum colligere poſſumus ex Latini Latinii ad eum dato reſponſo A. D. 1566. tom. II. Epiſtolarum pag. 119. Lectum enim a Maſio *Egeſippum* miratur Latinius, quippe qui eum non magni faceret. Sed eo magis miratur, Maſium eo animum induxiſſe, ut ab *Ambroſio* latine verſum putaret; *niſi tamen*, inquit, *ſi adoleſcenti fortaſſe, nondum ad judicandum apto, ea excidiſſe velis, quæ exercitationis tantum gratia tentaſſet*. Ita eſt. Ambroſius *adoleſcens*, necdum epiſcopus, iſtud opus concinnaſſe dicendus eſt. Latinius, & ab eo conſultus Guillelmus Sirletus ignorabant, in *Egeſippo Joſephum* latere: quod alii quoque ante ignoraverant. Angelus Decembrius, domo Vigletano in Inſubribus, in Politia literaria, quam dicavit Pio II. Pont. Max. hæc habet libro I. parte V. fol. IX. pag. 2. editionis Auguſtanæ apud Henricum Steynerum A. D. 1540. in folio: *ejuſdem Hiſtoriæ* (Judæorum a Joſepho ſcriptæ) *venerabilis ſcriptor Ægeſippus complectendus*. Decembrius primigenium libri auctorem, *Egeſippum* quidem ab *Ambroſio* tamen Latine translatum putavit. Sic enim ait libro VII. Parte LXXVI. fol. CXXXVIII. *Ægeſippus vocabulum Hiſtorici Græci, ex capra & equo compoſitum: qui de bello Titi cum Judæis ſcripſit, a doctore Ambroſio Latine translatus*. Decembrio addamus Georgium Corteſium Cardinalem. Hic poſt epiſtolas ſuas pag. 354. quin *Ægeſippi*, interpres fuerit *Ambroſius*, neutiquam dubitat, ſed poſtea & ipſe *Ægeſippum* Ambroſii eundem facit, atque illum, de quo Euſebius & Hieronymus meminerunt. Iſaacus Voſſius in Appendice ad librum de LXX. Interpretibus pag. 127. *Egeſippi* nomen non ex *capra & equo*, ut pronunciavit Decembrius: ſed ex *Joſippo* ortum animadvertit. Librarii enim *Joſippi* nomen ideſt *Joſephi*, mutarunt in *Igiſippi*: *cujus rei* (loquitur Voſſius) *fidem faciunt membranæ noſtræ pervetuſtæ, in quibus eraſo Joſippi nomine, alterum ſubſtitutum comparet*. Paullus Colomeſius eadem refert pag. 685. Operum editionis Fabricii. Alii codices Mſs. longe antiquiſſimi, atque integerrimi, ſinceram Voſſii membranarum lectionem perperam *eraſam*, reſtituentes, infra numerabuntur. Ego interim hanc *eraſionem* ſæculo XII. antiquiorem vix puto. Etenim Ordericus Vitalis in Hiſtoria, quam perduxit ad A. D. 1141. primus omnium occurrit, qui hunc *Egeſippum* laudaverit. Laudavit autem lib. II. pag. 408. *Egeſippus*, inquit, *vir Sanctus & eruditus, Apoſtolorum temporibus vicinus in quinto Commentariorum ſuorum libro Jacobi Juſti meminit*. Hæc leguntur lib. V. editionis Barrei. Eodem ævo Orderici Jo: Saresberienſis cum aliis hiſtoricis Egeſippum laudavit in Policratico libro VI. cap. XVIII. pag. 318. & lib. VIII. cap. XVIII. & XIX. pag. 552. & 555. Scriptor Anonymus *de modo legendi Sacram Scripturam* nuper editus ab Edmundo Martene in Theſauro Anecdotorum to. I. pag. 488. monuit, legendos *ex latere Joſephum & Egeſippum*. Henricus Valeſius ad Euſebium lib. I. cap. X. obſervat, in Eccleſiæ Pariſienſis perantiquo codice Euſebiano, ex *Rufini* verſione, ſemper *Joſeppus* legi, ubi in Græco eſt Ἰώσηπος. Petrus Apollonius Col-

latinus

Digitized by Google

latiuus de Cattaueis Novarienſis, Decembrio æqualis, argumento hauſto ex Egeſippo, excidium Hieroſolymitanum carmine heroico deſcripſit, & iu quatuor libros digeſſit, in quorum ſecundo *Joſipus* pro *Joſepho* uſurpatur, & dactylo exprimitur. Hactenus dicta undequaque coufirmat præſtantiſſimus Mabillonius iu Muſeo Italico to. I. pag. 14. laudans veterrimum codicem Bibliothecæ Ambroſianæ, in quo non *Egeſippi*, ſed *Joſeppi liber* v. legitur in ſuperiori margiue plurium paginarum. Sicut enim *Joſephus* Græce Ἰώσηπος dicitur, ita *Joſeppus* Latiue ab interprete dictus eſt pro *Joſepho*. Hinc poſtea *Joſippus*, *Egiſippus*, & tandem ſpurius *Egeſippus*, inſtar illius vetuſtioris prodiit. Initio libri II. ejuſdem codicis Mediolanenſis hæc leguntur: *Ambroſius epiſcopus de Græco tranſtulit in Latinum*. Alium codicem Taurinenſem, Mediolanenſi couformem, ibidem Mabillonius recenſet. Codex cœnobii Cremifauenſis in Auſtria apud Fabricium in Bibliotheca Latina tomo III. ſic iuſcribitur: *tractatus Ambroſii epiſcopi de Hiſtoria Joſephi captivi, tranſlati ab ipſo de Græco in Latinum*. Alium codicem, Egeſippi, & Sancti Ambroſii nomina præferentem, ſervat Florentiæ Bibliotheca Gaddiana, a me coutrectatus A. D. 1717. menſe Maji. Caveo in Hiſtoria literaria A. D. 374. hæc eadem Hiſtoria vulgati *Egeſippi* laxior eſt *Joſephi* Latina converſio, iu qua pauca exſtent, quæ in Flavii Joſephi *Antiquitatibus & Bello Judaico* non habeantur. *Liberior Joſephi de Bello Judaico interpretatio* vocatur a Paullo Colomeſio pag. 695. operum. A Franciſco Petrarcha in Itinerario Syriaco pag. 562. operum editionis Baſileenſis laudatur *Egeſippus libro* III. *Hiſtoriarum*, *Joſephum ſecutus*. Hortenſius Landus Mediolanenſis Medicus, plurium voluminum Italicorum & Latinorum auctor ingenioſus & lepidus, in eo, quod Italice *Ferulam ſcriptorum veterum & recentium* inſcripſit pag. 17. ait, *Hegeſippum errores Joſephi* caſtigaviſſe. Neuter *Joſephum* iu *Hegeſippo* latentem vidit. Notandum eſt tameu, Ambroſium non tam interpretem Joſephi librorum, quam novi operis conditorem fuiſſe; quippe qui libros *ſeptem*, in *quinque* contraxerit, & de ſuo quædam addiderit, unde libri ætas educitur. Jure ergo Iſaacus Voſſius in Appendice nuper adducta refellit Chriſtianum Schotanum, Joſephi Antiquitatum Latinam translationem Rufino tribuentem. Jure etiam affirmat verſionem *Egeſippi* ſive *Joſippi* eſſe Ambroſii, hocque *tam certum eſſe*, *quam quod certiſſimum*. Sed errat vir præſtans dum verſionem *Belli Judaici* eſſe Rufini ex ſtilo argul arbitratur.

IV. Johannes Fridericus Gronovius Monobiblou obſervatorum in Scriptoribus Eccleſiaſticis vulgavit Daventriæ apud Joannem Columbum A. D. 1651. in 12.° Vir doctus in hoc opere, ſtilum *Ambroſianum* cum *Joſippiano* committit, eaſdemque phraſes ab utroque frequentatas, eaſdem dictiones & verborum argutias utrique Scriptori in deliciis paſſim habitas, ſexcentis locis utrinque productis, emendatis & illuſtratis, animadvertit cap. I. VI. XI. XVI. XXI. XXII. XXIII. XXIV. iis prætermiſſis,

RUFINUS. LIB. V. C. XVI.

miſsis, quæ etſi valde Ambroſio familiaria, quia tamen & æqualibus frequentata, magis ævum quam auctorem coarguere viderentur. Hæc tam multa & tam ſingularia, ſibique ſimilia, nec alibi obvia, non duobus, ſed uni tantum auctori adſcribenda. In duos enim cadere potuiſſe, nemo qui hæc paullum accurate perpenderit, ſibi unquam facile perſuaſerit: quod tamen ſibi perſuaderi paſſus eſt Sebaſtianus Nanus Tillemontius in Commentariis de Hiſtoria eccleſiaſtica to. I. pag. 541. judicio quidem non ſuo, ſed alieno ductus, auctorum ſcilicet poſtremæ editionis operum Sancti Ambroſii, *Pariſiis* excuſæ *apud Jo. Baptiſtam Coignardum* A. D. 1690. in folio. Siquidem viri docti, mihique amiciſsimi, in præfatione primi voluminis pag. 5. ajunt, comparationem, a *Gronovio* inſtitutam, fallacem eſſe, quum ex auctoribus diverſiſsimis, inter ſe affines loquendi formulas hinc & inde reſecare & componere, cuivis promtum ſit: nihilque huic operi inſit Ambroſiani ſtili judiciique. Tillemontius ſuum his calculum addidit, dicendi characterem placidum nimis & lene fluentem ratus, quam ut Ambroſio tribui poſſit, dictionesque ipſas in multis ejuſdem ævi ſcriptis facile occurrere. Verum hæc nimis generatim dicuntur: nec Ambroſii ſtilus non eſt placidus, nec lene fluens. Dictiones vero, quas *Gronovius* corraſit, nuſquam ſpiſſius, quam apud *Ambroſium* occurrunt: nec formulæ ipſæ tam paucæ numero ſunt, & in quovis ſcriptore obviæ, ut multis adſcribi poſsint; ſingulares enim & plurimæ ſunt, unique *Ambroſio* familiares: præterea nemini. His viſis, *Philippus Labbeus*, talium & ipſe judex aptiſsimus, in to. I. de Scriptoribus pag. 420. *Gronovii* conjecturam non improbabilem judicavit; vel dici debere cenſuit, Pſeudoegeſippum Ambroſio æqualem, Ambroſii verba & ſententias ſtudioſiſſima æmulatione ſuffuratum. *Nec enim*, inquit, *ovum ovo ſimilius*, quam Ambroſii & Pſeudoegeſippi locutio ſibi ſimilis eſt. Nos, duorum eam eſſe, nullomodo concedimus, Sed utranque ab *uno* eodemque ingenio & manu profectam, cum viris egregiis ſtatuimus. Magni operis Bollandiani Scriptores to. v. Junii pag. 390. 391. & 400. de noſtro Egeſippo locuti, Gronovii ſententiam, poſt Labbeum, haud obſcure amplectuntur. Ludovicus Vives tanto ante in librum XXI. cap. X. Sancti Auguſtini de Civitate Dei, *Ambroſium* operi patrem adſignaverat. Adſignat etiam princeps editio Brixiana, hoc lemmate inſcripta. Hegeſippi, hiſtoriographi fideliſſimi & inter Chriſtianos diſertiſſimi, Hiſtoria de Bello Judaico, ſceptri ſublatione, Judæorum diſperſione & Hieroſolymitano excidio, a divo Ambroſio Mediolanenſium Antiſtite, e Græca latina facta cum ejuſdem anacephalæoſi & tabellis congruentiarum, cum Joſephi libris etiam de geſtis Maccabæorum. Brixiæ per Antonium Moretum 1500. in folio. Huic ſuccedit editio Pariſienſis, cui hæc verba inſcribuntur. *Ægeſippi Hiſtoria de excidio Hieroſolymitano, a Divo Ambroſio Mediolanenſi antiſtite, e Græca Latina facta. Pariſiis in ædibus Aſcenſionis* 1510. *in folio*. Colonienſis etiam ſumtibus Godefridi Hittorpii apud Jo. Soterem A. D. 1530. in

Digitized by Google

in folio ſic prænotata. *Egeſippi hiſtoriographi inter Scriptores eccleſiaſticos vetuſtiſſimi, de rebus a Judæorum Principibus in obſidione fortiter geſtis, deque excidio Hieroſolymorum, aliarumque civitatum adjacentium libri v. divo Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo interprete.* Idem *Gronovius* cap. I. re diligenter expenſa, *Ambroſium*, virum diſertum, *ætate adoleſcentiori, aut in exordiis pontificatus ſui, opus hoc luſiſſe* arbitratur. Ambroſio tamen, ut hoc opus conderet, nunquam vacaſſe, ajunt curatores Ambroſianæ editionis, & ex iis Tillemontius. Sed hoc nulla ratione ajunt. Nunquid vacare non potuit, dum fuit Conſularis Liguriæ & Æmiliæ? Quaſi vero & aliis in magiſtratu occupatis non vacaverit ſpiſſa & hoc majora opera condere. Sed Gronovium audiamus: *ita multa apud utrunque gemina germana reperiuntur, quibus bene exactis vix poſſis pati, quin unum eſſe & profeſſorum nomen auctoris ſui, & hujus diſſimulantis illud, ſcripti auctorem exclames.* Rem plane conficit vir ſumme doctus ac talium judex certe perſpicaciſſimus *Lucas Holſtenius* in fine Monobibli editionis I. ad ſe dono miſſi ab auctore Gronovio, ubi hæc manu ſua adnotavit: *quæ vir doctus primo harum obſervationum capite erudite diſputat de ſpurio Hegeſippi nomine, & de vero ejus Hiſtoriæ auctore Ambroſio, confirmantur auctoritate antiquiſſimi codicis MS. Palatini in Vaticana Bibliotheca, ubi hæc operis inſcriptio habetur: incipit tractatus Sancti Ambroſii Epiſcopi, de Hiſtoria Joſippi captivi, translata ex Græco in Latinum. Quocirca expuncto falſo Hegeſippi nomine, verus operi titulus ſic conſtituendus videtur: Sancti Ambroſii epiſcopi continuatio Hiſtoriæ gentis Judæorum ex Joſippo.* Ita *Holſtenius* in ſuo exemplari nunc Bibliothecæ Angelicæ. Ab Henrico Valeſio in notis ad Ammianum lib. XVI. cap. VII. dicitur *Joſippus ab Sancto Ambroſio verſus in Latinum ſermonem*. His concinit Jo. Pricæus, vir & ipſe doctrinæ præſtantia conſpicuus. Initio enim Egeſippi, quem Cornelius Gualtherus ab ſe illuſtratum edidit *Coloniæ apud Maternum Cholinum* A. D. 1559. in 8.° Pricæus manu ſua hæc adnotavit: *Petrus Scriverius ad Martialem lib. I. epig. 76. Pſeudo-Hegeſippus (qui in vetuſto MS. Gloſſographo in voce, deſœnero, Ambroſius in Hegeſippo, citatur) de Bello Judaico & excidio Hieroſolymitano lib. I. cap.* XXXII. *Antonius, inquit, Cleopatræ amori deſœneratus inſerviebat, atque addictus ejus libidini famulabatur. Hegeſippus hic eſt ſuppoſiticius, & infimæ plane vetuſtatis ſcriptor, qui non contentus verbis Joſephi, ut videatur aliquid novi afferre, ſæpe nobis ſincerum vas incruſtat: quod magni Scaligeri in Animadverſionibus Euſebianis de eo judicium eſt.* Ex Scriverio hæc Pricæus in exemplari Bibliothecæ Angelicæ, cujus margini notulas etiam inſperſit. Veterum codicum MSS. *Ambroſii* nomen præferentium, quos appellavi, numerum auget Cantabrigienſis a Carolo Daubuzio laudatus in libro I. de Teſtimonio. Joſephi §. XI. pag. 16. in quo eodice ad finem libri I. perinde ac in Mediolanenſi, leguntur hæc verba: *beatiſſimi Ambroſii translatio ex Joſepho. Liber primus explicit.*

Unum

RUFINUS. LIB. V. C. XVI.

Unum Claromontanum, a me ſupra indicatum, curatores editionis Ambroſianæ addiderunt, in quo liber IV. his verbis inſcribitur: *Sancti Ambroſii epiſcopi, Diſperſionis Judæorum Flavii Joſephi Hiſtoriographi capitulum quartum*. Alios duos memorat Barthius in Adverſariis lib. XXXIV. cap. XI. pag. 1564. ubi tamen ipſe, *impudentia non parva monachorum, Ambroſium interpretem affictum* ſuopte ingenio arbitratur: quod temere & ridicule dictum eſt. Cur enim, & cui bono monachi tot codicibus ubique diſperſis alienum *Ambroſii* nomen, non vero alind, affingere voluiſſent? Nempe ex *illa fama vulgari*, de qua loquitur *Caſſiodorus*, ſi audimus curatores editionis Ambroſianæ. Verum ſi ex *illa fama* quidquam recte deducitur, *Hieronymi* etiam, & *Rufini* æque ac *Ambroſii*, nomina, *Pſeudoegeſippi* codicibus affingi debuiſſent. Uterque enim præter *Ambroſium* vulgo Joſephi interpres creditus apud Senatorem. At Barthius id dixit, quia verum aliquem *Egeſippum*, non *ſpurium*, hunc eſſe putabat, *immanibus tamen cumulis, ex Rufini Joſepho petitis*, interpolatum. Sic cenſuit lib. XLVI. cap. IV. pagina 2128. Sed ex jam adductis hæc evaneſcunt. Contra ergo ſic recte concluditur: ex *fama*, vera quidem, & certa, Ambroſius, Joſephi libros aliquos contractos, deque ſuo alicubi anctos, latine edidiſſe, quibus licet ſubdubitanter, adſcripta fuerit latina translatio librorum VII. *de Bello Judaico*, qnum certum eorundem librorum interpretis nomen ignoraretur. Ex his falli deprehendo Jacobum Durantium Caſellium lib. II. Variarum lectionum cap. XIII. ubi adducto Joſephi teſtimonio ex libro V. de Bello Judaico, mox aliud ei ſimile adducit ex vulgato Egeſippo, ſic præfatus: *Hegeſippus, qui Joſephi Hiſtoriam* κατὰ πόδα *ſequutus eſt, & potius functus interpretis, quam ſcriptoris officio*. Immo utroque, *Scriptoris* nimirum, & *interpretis*, contraquam Voſſius arbitratur lib. II. de Hiſtoricis Græcis cap. XIV. Ergo *Egeſippi* nomen eſt *ſpurium* & recens, opus ipſum genuinum & vetus. Ævo Theodoſiano plerique omnes eundem illigant: ii etiam, qui *Ambroſium* ejus conditorem non agnoſcunt. Nec ante, nec poſt V. ſæculum arbitratur Tillemontius tomo I. pagina 54. & Gronovii obſervationibus de ſtilo Ambroſiano conformi, nihil ſolidi opponit pagina 541. *Scriptor ſanæ antiquus* dicitur ab Iſaaco Caſaubono Exercit. II. pagina 205. editionis I. Hæc una diſtinctio ambages frangit, quæ Voſſium irretiverunt in parte altera libri II. de Hiſtoricis Latinis pag. 706. ubi *Egeſippum* inter Scriptores *incertæ ætatis* locavit. Quare huic *Pſeudoegeſippo* non Pſeudorufini Joſephus ab interpolatore aliquo inſertus eſt, ut credidit Barthius jure a Friderico Gronovio refutatus cap. XXIV. pag. 265. ſed potius *Joſepho* per *Ambroſium* contracto, & alicubi aucto, præter nominis corruptionem, quædam infarcta ſunt, qnæ priſtinam veri auctoris faciem ſic immutarunt, nt alius crederetur. Gronovius cap. XVI. pag. 165. de ipſo opere hæc literis conſignavit: *Judaicæ Iliados conditor, qui Hegeſippi, quam ſuo nomine, noſci maluit*;

Ope-

Digitized by Google

Operis conditori tribuit quod Librariis tribuendum erat. Ili enim, uti ex jam dictis manifeſte patet, ex *Joſippi* nomine *Hegeſippum* ſive *Egeſippum* confixerunt. Eraſmus epiſt. 1303. epiſcopo Rivenſi pag. 1420. operum to. III. Parte II. edit. novæ ita ſcribit: *Rufinus quidem nihil unquam vertit bona fide, ſed in hoc auctore* (Joſepho) *videntur multi ſuo luſiſſe arbitrio*. Sæculi IV. Scriptorem putat Pearſonius in Annalibus Paulinis pag. 50. quando nimirum non deerant, qui linguæ latinæ ſtudium adhuc excolerent, judice Tillemontio to. I. pag. 540. cujuſmodi cenſendus Ambroſius, vir nobilis & Romanus. Cornelius Gualtherus, eujus editio *Egeſippi* non ſemel prodiit, quædam ejus aſſumenta ex codicum MSS. collatione diſtinxit. Barthius etiam multis in locis emaculavit. Idem opus exſtat inſertum Hiſtoriæ Chriſtianæ Laurentii Barrei, *Pariſiis* excuſæ *apud Michaelem Sonnium* A. D. 1563. pag. 123. & in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi to. V. pag. 1123. RUFINUS. LIB. V. C. XVII.

V. Hæc fuſius a me ſcripta ſunt, ne Joſephi verſionem ullam *Rufino* adſeribamus, utque ejus nomen ex codicibus MSS. perinde ac typis impreſſis Joſephi libris, expungamus, præſertim vero ex editione prima inter omnes Rufini nomen præferentes, quæ hac epigraphe prænotatur. *Joſephi libri* XX. *Antiquitatum de Græco in Latinum traducti per Venerabilem Rufinum Aquilejenſem, virum doctiſſimum. De Bello Judaico libri* VII. *per eundem traducti, Venetiis per Raynaldum de Novimagio* 1481. *in folio*. Hanc ſubſequitur alia editio pariter Veneta apud Jo. Vercellenſem A. D. 1486. in folio; mox alia ibidem apud Bernardinum Vercellenſem A. D. 1502. in folio, & Mediolanenſis apud Alexandrum Minutianum A. D. 1513. in folio. Has excipit Eraſmica hoc titulo inſignis: *Flavii Joſephi, patria Hieroſolymitani, religione Judæi, inter Græcos hiſtoriographos cum primis facundi, opera quædam Rufino presbytero interprete. Quibus poſt primam aliorum editionem, loca nec pauca, nec omnino levis momenti ex vetuſtiſſimorum codicum collatione reſtituta. Baſileæ apud Johannem Frobenium* 1524. *in folio*. Elegantior editio eſt, quam decennio ſerius accuravit Sigiſmundus Gelenius ſic inſcripta:

Flavii Joſephi Antiquitatum Judaicarum libri XX. *ad vetera exemplaria diligenter recogniti*.

De Bello Judaico libri VII. *ex collatione Græcorum codicum caſtigatiores quam unquam ante redditi*.

Contra Apionem libri II. *pro corruptis ante jam ex Græco itidem non ſolum emendati ſed etiam ſuppleti*.

De imperio rationis ſive de Maccabæis liber unus, a Deſiderio Eraſmo Roterodamo recognitus. Baſileæ ex officina Frobeniana 1534. in folio. Gelenius in præfatione teſtatur, ſe libros Antiquitatum ad *vetera exemplaria Latina*, Belli Judaici ad Græcos codices duos recognoviſſe. Sed ob Antiquitatum inelegantiam, non putat ab uno utrunque opus Latine converſum, vel hac una conjectura, quod quum Joſephus in concionibus ſit ubique ſui ſimilis, hæc quoties in opere Antiquitatum inci-

 dunt,

RUFINUS. LIB.V. C.XVI.

dunt, miram balbutiem referant. Contra in ſequentis operis orationibus *Rufinus* propius Joſephum adſequitur, ejuſque declamatoriam quandam facultatem longe magis, quam ille alter, quiſquis eſt, exprimit, id quod evidentius apparet in duabus, altera libro III. ubi diſſuadet mortem ſibi conſciſcendam, altera libro VII. ubi eandem rem verſo ſtilo ſuadet; Unum ex Eleazari cujuſdam perſona, aliud ex ſua. Ita *Gelenius*, in *Rufino* cum aliis errans. Ab his diverſa eſt editio perinde Latina, Baſileæ facta apud Frobenium A.D. 1567. in folio, ubi in ſola interpretatione libri de Maccabæis, quæ incipit, *diſputaturus*, ſe genium *Rufini* agnoſcere ait *Emericus Bigotius* inter epiſtolas Reineſianas ad Antonium Boſium pag. 382. Sed ex hactenus dictis hæc quoque ſententia, nulla veterum auctoritate firmata, ſatis ſuperque refellitur. Joſephi libri XX. de Bello Judaico, ſeptemque de antiquitatibus Judaicis ſine nomine interpretis edidit Auguſtæ Jo: Schuſler anno 1470. in folio magno. Quinquennio ſerius oculatiſſimum hac in re ſe oſtendit *Bartholomæus Platyna*, Sedis Apoſtolicæ Bibliothecarius, qui Joſephi libros VII. de *Bello Judaico*, ab ſe recognitos, nullo interpretis nomine adjuncto, cum hac inſcriptione vulgavit: *Hiſtoriarum Joſephi libri numero ſeptem*. In fine ſic legitur: *impreſſit clarus & diligentiſs. artifex Arnoldus Pannartz natione Germanus in domo viri nobilis Petri de Max. civis Romani, anno incarnati Verbi MCCCCLXXV. die vero* XXV. *Novem. Seden. Sixto* III. *Pont. Max. anno ejus* V. *Platyna emendavit*. Notandum eſt hic, librum III. IV. V. VI. & VII. non *Joſephi*, ſed *Joſippi* a *Platyna* inſcribi, ne cuiquam inſolens videatur, in Ambroſiana verſione *Joſippum* pro *Joſepho* appellari. *Platyna* quoque, non *Platina* in primis Editionibus dicitur, inque epitaphio ad dexteram portam minorem Baſilicæ Liberianæ, quod Mabillonius exſcripſit tom. I. Muſei Italici pag. 66. Rei cauſſam vide apud Lambecium in notis ad Platynæ Hiſtoriam Mantuanam pag. 445. *Platynam* vero *Bartholomæum*, non *Baptiſtam*, dixi, quia ſe ipſe ſic dixit, &, ſic eum adhuc ſuperſtitem, alii dixerunt in Diario literatorum Italiæ tom. XIII. pag. 416. Addo *Hieronymum Aleandrum ſeniorem*, in officio Bibliothecarii Apoſtolici ex Platynæ ſucceſſoribus unum, qui in deceſſorum Catalogo Mſ. *Barptolemæum* appellat. Eodem conſilio, in edendis Joſephi libris VII. de *Bello Judaico* una cum duobus contra Apionem, & ad Epaphroditum, ſine nomine interpretis uſus eſt quinquennio ſerius Ludovicus Cendrata Veronenſis, dum typis exprimendos curavit *Veronæ per magiſtrum Petrum Mauſer Gallicum* A.D. 1480. *in folio*. Cendrata opus dicavit Antonio Donato, Veronæ tunc Prætori, pridem Legato pro Republica Veneta ad Regem Galliarum, & ad Summum Pontificem Sixtum XV. a quo non ſolum equeſtri dignitate, ſed raro, ne dicam unico, exemplo, etiam *Roſa aurea* donatus eſt. Hoc ignoravit Carolus Cartharius in Narratione hiſtorica de Roſa aurea pontificia. Eorundem librorum VII. de *Bello Judaico* elegantem habemus Italicam translationem, Florentiæ

excu-

excuſam apud Bartholomæum P. anno 1493. in folio ſine nomine interpretis, qui ex *Platynæ* editione ſuam expreſſit, ideoque *Rufini* nomen recte omiſit. Omiſit quoque Voſſius, a quo in Etymologico, v. *proeli*, laudatur *eruditus Joſephi interpres*. Contumeliæ igitur, quas in Rufinum, ut Joſephi interpretem, bacchantes jaciunt Eraſmus Epiſt. 11. libri xxiv. ad Epiſcopum Rivenſem, Scaliger in notis ad fragmenta Beroſi pag. 10. 35. 45. & Caſaubonus Exercit. I. pag. 30. 59. 135. 155. non certe *Rufino*, ſed alii debentur. An Rufinus Joſephi interpres eſſet dicendus, hæſit Ezechiel Spanhemius, *Rufino ſeu Epiphanio Scholaſtico* verſionem tribuens in notis ad Callimachum tom. II. pag. 57. 695. *Epiphanii* ſit, per me licet, dummodo Rufini non ſit: quem ſuis e Græco verſionibus *prologos*, quibus diſcernerentur, addidiſſe quum ſcribat Gennadius in Catalogo cap. xvii. quumque Joſephi omnes antiqui codices *prologo* careant, hoc unum ſufficit, quo ejuſmodi omnes Latinas verſiones *Rufino* abjudicemus. Hinc Holſtenius in Catalogo Mſ. codicum Mediceorum ex vulgari opinione loquutus eſt, ubi hæc literis commendavit: *Scamno* LXVI. *cod.* I. *Joſephus ex verſione Rufini, ſcriptus charactere Langobardico, folio majori, forma & vetuſtate ſpectabilis*. Haud enim in ipſo codice, qui libros tantum xvii. *Judaicarum Antiquitatum* cum particula libri xviii. complectitur, nomen *Rufini* exſtat. *Prologus* quidem anteit, non tamen interpretis, ſed Joſephi auctoris, qui in prima litera pictus cernitur, calamo arrepto ſcripturas. In eadem Bibliotheca Medicea alii Joſephini codices pervetuſti, latine ſcripti adſervantur, in quibus nomen *Rufini* haudquaquam legitur quod tamen præferunt recentiores unus & alter, utpote ſcripti circa finem ſæculi xiv.

CAPUT XVII.

I. *Commentarii in* LXXV. *Davidis Pſalmos Rufino perperam attributi*. II. *Similiter Commentarii in Oſeam, Johelem, & Amos*. III. *Incerti auctoris eſt Vita S. Eugeniæ, non Rufini*.

I. Alii fœtus, *Rufino* ſuppoſiti, aurem vellunt. Antonius de Albone, Archiepiſcopus Lugdunenſis, & Primas Galliarum, A.D. 1570. librum vulgavit ſic prænotatum: *Ruffini* (pro Rufini) *Aquilejenſis presbyteri in* LXXV. *Davidis Pſalmos commentarius ex vetuſtiſſimo exemplari bibliothecæ monaſterii inſulæ Barbatæ juxta Lugdunum, nunc primum in lucem editus. Lugduni apud Guillelmum Rovillium* 1570. *in folio*. Hic idem liber decennio ſerius, prima tantum pagina, pro more bibliopolarum, immutata, & *Pariſiis* excuſa apud *Michaelem Sonnium*, conſtituit tomum II. Rufini Operum, ſtudio Renati Laurentii de la Barre editorum. Alboneus in gravi admodum & eleganti epiſtola, qua

RUFINUS. LIB. V. C. XVII.

Sancto Pio V. Pontifici librum nuncnpavit, ſe *offendiſſe ait Commentarios Ruffini presbyteri Aquilejenſis in* LXXV. *Davidis Pſalmos, notis & characteribus, qui ſummam antiquitatem præſeferrent, deſrriptos, & membranis propemodum exeſis, ac ipſa vetuſtate & ſitu attritis, commendatos: quos quum avide perlegiſſet, aliiſque viris eruditis legendos tradidiſſet, cenſuit non eſſe hunc theſaurum denuo defodiendum, ſed luci ac auræ exhibendum*. Mox addit, ſe ab hac editioue curanda non fuiſſe deterritum, quod ex amicis quidam adnotaſſent, operis conditorem *pleriſque ac infinitis prope locis ita cum Auguſtino in ſuis tractatibus in Pſalmos conſentire, ut eædem ſæpe ſint ſententiæ, eadem verba atque adeo ſimilrs inter ſe periodi*. Nam in hoc opere eveniſſe exiſtimavit, *quod D. Ambroſio in ſuis libris Hexaemeron, ac de Spiritu Sancto, contigit, ut quemadmodum hic integras in ſuum opus ex Divo Baſilio periodos tranſtulit, ſic ex Ruffino, veluti alibi ex Hieronymo & Cypriano, in ſuos ille commentarios quamplurima derivarit*; Ad hæc ex *ipſa ſtili facundia & æquabili dicendi genere* conſtare arbitratur, opus *Rufini* eſſe, ſuffragante, ſi Deo placet, etiam *Gelaſio*, quippe qui in *Decreto*, eum *nonnullas ſrripturas* interpretatum, tradit, nimirum hos *Pſalmos*, ſi illum audimus. *Gelaſius* tamen non de *Scripturis divinis*, ſed de *Patrum Grærorum* ſcriptis a *Rufino* translatis loquitnr. Præter ſtilum a Rufiniano longe abhorrentem, unum *Gennadii* ſilentinm *Rufino* totum opus abjudicat. In Pſalmos I. II. & IV. ver. I. periodi integræ ex *Auguſtino* deſcriptæ leguntur. In Pſalmum IX. fol. 242. eſt locus incipiens *prima perſecutio*, verbum de verbo translatus ex Auguſtino in Pſalmum II I. Cotelerius in notis ad ſinceram Clementinam epiſtolam I. ad Corinthios pag. 166. §. 23. *Auguſtini* enarrationem in Pſalmum XLIX. verſu 21. his Commentariis intruſam fuiſſe obſervavit. Jo: Lorinus in præfatione Commentariorum in *Pſalmos* cap. XVI. pag. 13. primus ſuppoſititio fœtui propius larvam detraxit: *non eſſe*, inquit, *ut in titulo tamen eſt, Aquilejenſem illum presbyterum, antagoniſtam Hieronymi, ratio non una perſuadet, quod, ut obſervabit qui leget, ipſiſſimas Auguſtini uſurpat, verbis etiam iiſdem, liret redactis in compendium, ſententias. Inveriſimile autem eſt, Auguſtino etiam aliquanto juniorem, & qui ſit auſus cum Hieronymo contendere, Auguſtini fere perpetuo uſurum doctrina fuiſſe verbiſque. Immo nonnunquam transſcribit multo recentioris Gregorii ſententias, ut in Pſalmum* LXVIII. *ex Gregorii Homilia* XII. *in Ezechielem. Sed nec ullum legi, qui operibus Rufini annumeret dictum in Pſalmos Commentarium. Non Gennadium, non Honorium*. Sic *Lorinus*, qui ejuſdem ſui operis tomum primum vulgavit *Lugduni apud Jacobum Cardon* A.D. 1623. Hæc *Labbeum* induxerunt, ut in tom. II. de Scriptoribus pag. 306. libri auctorem ſexto ſæculo recentiorem faceret, vel ſaltem a quopiam poſt Auguſtinum & Gregorium alienis centonibus tectum putaret. Miror, Baluzium in notis ad Cyprianum paſſim laudare hunc Rufinum in Pſalmos,

quaſi

quaſi verum. Sed quum nomenclatores ad unum omnes, ante A.D. 1570. opus iſtud ſilentio prætererierint, nos *Rufini* eſſe haudquaquam credimus, quanquam *Jacobus Uſſerius* in Hiſtoria de Scripturis & ſacris vernaculis pag. 67. ex eo, tanquam ex *Rufini* legitimo commentario, teſtimonium adducit. In fine operis aliqua deeſſe videntur, quæ ab aliis aliunde erui atque edi cupit Lugdunenſis antiſtes. Labbeus monet, in Bibliotheca minori Parte I. pag. 23. adſervari *Pariſiis* in Bibliotheca Sancti Germani cod. 73. *Rufini Aquilejenſis presbyteri in Pſalmos* LXXVI. *Commentarios diverſos ab editis*.

II. Alia opera non prius edita, quæ *Barreus* ex reliquiis MSS. monaſterii Montis Dei pro Rufinianis vulgavit, to. I. pag. 25. hæc ſunt.

1. *Commentarii in Oſeam prophetam libri* III.
2. *In Jobelem liber unus*.
3. *In Amos libri* II.

Antiquiſſimus omnium, qui hos libros noſtro adſcripſerit, a me repertus *Jo: Columna* Ordinis Prædicatorum in codice Mſ. de Viris illuſtribus, Venetiis dein ſervato in Bibliotheca Cœnobii Sanctorum Johannis & Paulli. Is florebat A. D. 1255. quo ab Alexandro IV. ad Eccleſiam Meſſanenſem evectum adnotat Jacobus Echardus in ſumma Sancti Thomæ vindicata pag. 405. Poſt *Columnam* eoſdem libros *Rufino* tribuit *Andreas Dandulus* Dux Venetorum in Chronico Mſ. lib. IV. cap. XIV. Parte XXVII. & eodem ævo Guillelmus Paſtrengicus in Originibus rerum fol. 63. 2. Deinde Jo: Trithemius in Catalogo cap. CII. ubi omnes hos libros, qui *ſex* ſunt, in *tres* dividit. Addit præterea librum, aliis indictum, de *Sacramentis*. Noſtri operis auctor in præfatione teſtatur, ſe in libros etiam Salomonis diſſeruiſſe, ſeque *explanationes duodecim prophetarum, qui Minores non pro meritis, ſed pro numero verſuum nominantur*, adgreſſum. *Dupinus* in Bibliotheca tom. III. mirari ſe ait, cur *Gennadius* cetera noſtri opera enumerans, de hoc non meminerit: quod ipſe ex ſtilo aliiſque rationibus, quas tamen non recitat, pro fœtu Rufiniano agnoſcendum audacter pronunciat. Secus tamen & rectius viſum eſt Tillemontio, cui tom. XII. pag. 315. & 659. creditu difficile fit, opus tam diffuſum a *Rufino* concinnari potuiſſe, quod *Gennadius* poſtea ignoraverit, qui minutiora ejus ſcripta non ignoravit. Medio ſaltem ſæculo V. confectum videtur. Etenim in præfatione libri I. in *Oſeam* ea laudat, quæ Sancti, Jo: Chryſoſtomus, & Hieronymus Commentaria in Minores prophetas ediderant, nihil loquutus de Cyrillo Alexandrino & Theodorito, qui in eodem argumento verſati ſunt. Chryſoſtomum *Sancti Johannis Conſtantinopolitæ* elogio deſignat. Hieronymum *Sancti* prænomine haud vocat. Hæc produnt libri auctorem vixiſſe quum nondum communis erga eum veneratio & cultus inoleviſſet. De utroque tamen ſic loquitur, quaſi jampridem mortuis. At *Rufinus* decennio ante Hieronymum, *triennio* poſt Chryſoſtomum exceſſit. Origenis Explanationes parvi admodum, immo nihili facit. Hoc quantum *Rufini* ge-

RUFINUS. LIB. V. C. XVII.

genium dedeceat, neminem fugit. *Rufino* enim, qui Origeni per omnia addictiſſimus fuit, quid his præfationis verbis minus proprium affingi poteſt? *Origenes autem proprio tenore decurrens, allegoriarum magis lepida, quam hiſtoricarum explanationum ſolida & tenenda componit.* Mox *Hieronymum* arguit, quod *vel per allegorias, vel per fabuloſas Judæorum traditiones tota ejus defluat oratio*. Hæc *Rufinum*, Origenis admiratorem non referunt, ſed neque ea, quæ in Hieronymum hic atque alibi cadunt pag. 86. & 147. *Rufinus* enim nuſquam ſe viri Sancti adverſarium oſtendit extra libros pro ſe in eum ſtudioſe compoſitos. In aliis nunquam.

Sed moleſtius eſt quod auctor, ſe non *Italam* Sacræ Scripturæ editionem ex LXX. Interpretibus deductam, ſed *Vulgatam*, ab Hieronymo ad Ebraicos fontes expreſſam, utpote inter alias præſtantiſſimam, ſequi profiteatur. Quid hoc abſurdius, & a *Rufini* ingenio & ſcriptis alienius? *Pſeudorufini* verba audiamus: *dehinc noſtri operis ut lector agnoſcat, & quam ſim editionem ſequutus, & quo præcipue conſiderato, munus hoc difficillimæ explanationis aſſumſerim, ut ſi & ipſe de eorum numero eſt, aut de nihilo me feciſſe cognoſcat, ut* ISTAM POSTERIOREM EDITIONEM, *quæ ſecundum Ebræum appellatur, eligerem. Quandoquidem in prioribus editionibus elocutiones vitatæ frequenter ſenſum vel doctrinæ vel narrationis dirumpant, ut divinatione magis quam conditione opus eſſe videatur.* POSTERIOR *autem iſta translatio, etſi non multum ipſi contextui ſplendoris adjecit; tamen elocutionum integritate, illa, quæ diximus interceptorum damna frequenter evitat.* Hunc locum, ut Rufinianum, adduxit Humfredus Hodius in *Addendis* operi ſuo de Bibliorum textibus originalibus in fine *Syllabi* capitum. Adduxit etiam Jo: Millius in prolegomenis ad Teſtamentum novum, Oxonii Græce editum A. D. 1707. in folio pag. LXXXIII. col. 1. Sed tamen addidit intra parentheſim (*niſi titulus Commentarii nos forte fallat*). Quin *fallat*, non eſt ambigendum. Rufinum ſincerum pro veteri editione LXXvirali, utpote ab ſuo Origene exacta, adverſus Hieronymum ſtetiſſe nemini manifeſtum non eſt: quo nomine ſic eumdem Stridonenſem doctorem acriter vellicavit libro II. Apologiæ: *an, ut divinarum ſcripturarum libros, quos ad pleniſſimum Fidei inſtrumentum Eccleſiis Chriſti Apoſtoli tradiderunt, nova nunc & ab Judæis mutata interpretatione mutares?* Et poſt pauca. *Iſta vero, quæ nunc tu interpretaris, & per Eccleſias & monaſteria, per opida & caſtella tranſmittis, quomodo ſuſcipiemus? Tanquam divina, an tanquam humana? Et quid facimus, quod quæ prophetarum vel Legislatorum nominibus titulantur, veriora hæc abs te, quam illa, quæ Apoſtoli probaverunt, affirmantur? Iſtud commiſſum dic quomodo emendabitur? Immo nefas quomodo expiabitur? Si enim in explicanda lege aliquid aliter ſenſiſſe, damnabile apud te ducitur, ipſam legem pervertere in aliud, quam Apoſtoli tradiderunt, quoties damnabile judicandum eſt? Cur non magis pro hujus teme-*

meritate dicam: quis ex tot & tantis prudentibus & ſanctis viris, qui ante fuerunt, ad iſtud opus auſus ſit manus mittere. Quis præſumſit ſacras Sancti Spiritus voces, & divina volumina temerare? Hæc *Rufinus* pro verſione LXXvirali contra Hieronymum. Reliqua longiora ſunt, quam ut omnia huc adducantur. Auguſtinus cum eo ſenſit Epiſt. LXXXII. alias XIX. §. 35. Sed jam adducta ſufficiunt ad evincendum, quam abhorreret *Rufinus* ab nova Bibliorum interpretatione, quæ non LXX. Interpretes, Apoſtolico ore laudatos, ſed Ebræum codicem ſequeretur. Hanc ſuam ſententiam alibi ſemel iterumque confirmat. Nam præterquamquod in explicatione Symboli *Italam* verſionem ſectatur; in Hiſtoria ſua Euſebiana lib. VI. cap. XXIII. hæc habet: *id pro vero ſolum habendum in Scripturis divinis, quod* LXX. *Interpretes tranſtulerunt: quoniam id ſolum eſt, quod auctoritate Apoſtolica confirmatum eſt.* Scio, novos Euſebii interpretes, *Muſculum*, *Chriſtophorſonum*, *Valeſium* hæc non habere, quia fortaſſe in codices corruptos, & mancos inciderunt, ut de duobus primis ait *Alphonſus Salmero* in prolegomeno v. biblico pag. 54. Sed *Rufinus* Euſebianæ verſioni de ſuo hæc inſeruit. Ideo magis rem noſtram confirmant. Nunquid vero de *Rufino* id affirmabimus, Hieronymi amicitiæ ſe iterum inſinuare voluiſſe, novam ejus editionem adprobando? At quis non videt, hoc ipſum Hieronymo eſſe injurioſum, qui poſt verſionem libri *Periarchon*, nunquam *Rufini* amicitias coluit? Colere autem debuiſſet poſt rejectum a *Rufino* Origenem receptamque ab eo Hieronymianam Bibliorum verſionem. Jam ſe prodit immanis alucinatio Sebaſtiani Munſteri, ſuſpicantis in præfatione Veteris Teſtamenti ab ſe Ebraice & Latine editi *Baſileæ ex officina Bebeliana* A.D. 1534. pag. XI. in folio, *Rufinum* fuiſſe auctorem *Vulgatæ Latinæ* verſionis: *ſive Rufinus fuerit, ſive quicunque alius.* Fortaſſe *Munſtero* fuit fraudi male intellectus *Gelaſius*, de *Rufino* in Decreto ſic loquens: *nonnullas Scripturas interpretatus eſt.* Ante Munſterum *Paullus de Middelburgo* in Parte II. libro I. *de Paſchate* errorem huic ſimilem hauſerat ex Gennadii verbis: *quæcunque, præmiſſis prologis a Latinis leguntur, a Rufino interpretata ſunt.* Atqui tam *Gelaſius*, quam *Gennadius* de opuſculis quorundam Græcorum Patrum, non de ullis *Sacræ Scripturæ* libris, a *Rufino* verſis, loquuntur. RUFINUS. LIB.V.C.XVII.

Quanquam hæc ſatis; Commentarium tamen alia etiam ex eodem petita noſtro abjudicant. Auctor enim neminem inter Latinos fuiſſe ait, qui prophetas explanaverit. Videtur ergo ignoraſſe Hieronymi ſtudia: quem poſtmodum inter *Syros & Græcos* ſtatim adnumerat. Ex his fuiſſe ait, qui *Prophetarum ſcripta edisſerere niterentur*, Chryſoſtomum & Hieronymum: quorum prior Græce, alter Latine id præſtitit. Denique a præfatione abeſt modeſtia, *Rufino* propria. Neque omittendum quod ſcribit lib. I. in Amos pag. 123. *Thecue autem viculus eſſe* DICITUR, *in quo paſtorum habitet multitudo, ſeptimo a Bethleem urbe milliario.* Hæc olent Hieronymum prologo in Amos ſcribentem: *Thecue ſex millibus ad me-*

RUFINUS. LIB. V. C. XVII. *medianam plagam abeſt a Sancta Bethleem*. Et in Hieremiam cap. VI. *Thecuam quoque viculum eſſe, in monte ſitum, & XII. millibus ab Hieroſolymis ſeparatum cotidie oculis cernimus*. De hoc *viculo* erudite agit Hadrianus Relandus in Palæſtina illuſtrata tom. II. pag. 1028. *Rufinus* vero, qui ad XX. annos Hieroſolymæ vixit, nunquid *Thecuam* & ipſe *luſtrare* non debuit, ſed alieno relatu de ea ſcribere: *viculus eſſe dicitur? Rufino* etiam, tandiu apud Orientales morato, parum convenit quod pag. 147. de *Veneris Stella* ſeu *Lucifero*, a Saracenis culto, pariter ex alieno relatu, dicitur; *quem uſque hodie Saraceni colere* FERUNTUR. Hoc dixit Hieronymus lib. II. in Amos cap. V. *Sidus Dei veſtri*, *Ebraice dicitur Chochab, ideſt Luciferi, quem Saraceni hucuſque venerantur*. Conſulatur Jo: Seldenus in Syntagmate II. de Diis Syris cap. IV. Ergo hic *Pſeudorufinus* vixit ante exortam Muhamedis ſectam; opus tamen præter *Gennadium*, ignoravit *Senator* cap. III. de Inſtitutione divinarum literarum, ubi ex Latinis unum Hieronymum & Ambroſium in Prophetas ſcripſiſſe commemorat. Quod ad dicendi characterem attinet *Rufiniano* haudquaquam accedit, qui eſt elegantior, luculentior, eoque minus affectatus & tumidus. Sed alio abit *Theophilus Raynaudus* Erotemate X. de Malis & bonis libris tomo XI. Operum pag. 294. ubi ex *elegantia & concinnitate, quæ in his Commentariis efflorescit*, Rufino, ut ait, *Scriptori impolito & barbaro*, abjudicat. Similiter ſentit de Explicatione *Symboli*. Nos tamen, quibus non licet eſſe tam diſertis, de utriuſque ſtilo cum doctiſſimis viris aliter omnino ſentiendum putamus. Iſtud opus *Rufinum* mentiri, primus omnium longe ante Raynaudum ſodalem ſuum, ſubodoratus fuerat *Franciſcus Ribera* in Commentariis ad XII. Prophetas *Romæ* primum editis apud *Jacobum Tornerium* A. D. 1590. in 4.° Iſtic enim pag. 91. §. 78. ad verba Oſeæ cap. II. *ecce ego lactabo eam*, quæ verba *Pſeudorufinus* pag. 42. ſic explicat: *lactatio quoque cibum mannæ videtur oſtendere*; Ribera hæc ſcribit: *lactare hoc loco ſignificat decipere: & hoc verbum juxta ſignificationem ſuam multos decepit, in quibus Rupertum, & Rufinum: quod quidem miror, quum Græcæ linguæ ſatis peritus fuerit, & e Græco verbo potuerit intelligere quid valeret Latinum. Jampridem cœperam mihi perſuadere, hæc in tres Prophetas Commentaria non eſſe Rufini illius, qui in Hieronymum ſcripſit (impar congreſſus Achilli) quod utriuſque Operis ſtilus ſit diſſimilis: & nunc ex hac ejus interpretatione magis intelligo*.

III. Ejuſdem commatis eſt Vita *Sanctæ Eugeniæ Virginis & martyris*, quam foras miſit Roſvveydus in Hiſtoria eremitica pag. 340. incerto quidem auctore, quanquam in notis pag. 349. Goldaſto adſentire videtur, eam *Rufino* adſcribenti: *quod*, inquit, *ſi ex Mſs. ipſe hauſit, facile conſentio. Certe ſtilus non abludit a ſtilo Rufini*. Voſſius concinit lib. II. de Hiſtoricis Latinis cap. XI. Hoc tamen unum & nimis generale argumentum, ex ſtilo, non eſt ſemper tutum. Voſſii de Goldaſto verba hæc ſunt: *quod facere arbitror manuſcriptorum fide ſubnixum*. Immo ex ſimplici

plici conjectura ſe id facere ait *Goldaſtus* in notis ad caput xxvii. tomi I. Partis I. Rerum Alamannicarum: *vetuſtiſſima hiſtoria*, inquit, *Sanctæ Eugeniæ, interprete eodem*, NI FALLOR, *Rufino*. In codice meo Mſ. exſtat Sanctæ Eugeniæ Hiſtoria, ab hac non parum diverſa, nulloque adſcripto nomine auctoris. RUFINUS: L.V. C.XVIII.

CAPUT XVIII.

I. *Sub Rufini nomine duplex* Libellus Fidei, *ſuperiori ſæculo editus*: II. *Prior, continens* XII. *Anathematiſmos, Rufino noſtro minime attribuendus; ſed alteri*. III. *Multo minus poſterior, Pelagiana labe infectus: ſeptem Rufini recenſentur*. IV. *Poſterior Libellus Rufinum Palæſtinum, vel alium auctorem habet*.

I. QUæſtionem graviſſimam, interque magni nominis criticos theologoſque agitatam, adgredior, utrum *Rufino* Aquilejenſi recte adſcribatur, necne, duplex *libellus Fidei*, præterito ſæculo ex antiquis codicibus Mſs. in lucem eductus. In altero, qui eſt brevior, varii anathematiſmi contra varias hæreſes proferuntur. In altero, qui eſt fuſior, Pelagianum virus expanditur. Hinc hæreſes omnes, iiſdem libellis comprehenſæ, *Rufino* Aquilejenſi, utriuſque libelli credito auctori, nullo non genere contumeliarum adjudicatæ. Abſit, ut noſtrum, qui uſque ad exitum ſanctiſſimis ſuæ ætatis præſulibus, aliiſque probatiſſimis viris catholicæ communionis glutino adhæſit, quemque poſt obitum Sancta mater Eccleſia *pium & religioſum* ſcriptorem agnovit, ad impias hæreticorum partes unquam transfugiſſe credamus. Hoc, Deo dante, oſtenſurus, de breviore libello primum diſſerere inſtituo.

II. A.D. 1673. in Italia pariter & in Galliis prior idem libellus typographicis formis excuſus eſt. Illum enim Henricus Noris lib. I. cap. III. Hiſtoriæ Pelagianæ, Patavii editæ, & Jo: Garnerius inter opera Marii Mercatoris Luteciæ vulgata to. I. pag. 114. ex codicibus Vaticano & Bellovacenſi, in quibus *Rufino* cuidam adſcribitur, publica luce donarunt. Conſtat XII. Anathematiſmis adverſus non unam, ſed multas & varias hæreſes, pleraſque ad Origenem potiſſimum referendas. Hæc Noriſium eo facile adduxerunt, ut libellum Rufini noſtri eſſe crederet: qui errorum ſuſpicionem, qua apud Anaſtaſium pontificem laboraverat, Romam redux, hac formula Fidei coram Innocentio ſucceſſore, ab ſe procul excuſſerit. Hinc idem Noriſius provinciæ ſuæ & noſtræ, quæ una eſt, gratulatur, inſignem Scriptorem Rufinum ſe omni tandem Origenianæ hæreſeos labe purgaſſe. Noriſii ſententiam amplexus eſt Joſephus Cardinalis Aguirrius in Commentariis ad Theologiam Sancti Anſelmi tom. III. Tract. VI. cap. LXVIII. Diſput. CXI. Sect. V. §. 39. pag. 204. editionis Romanæ. Sex viri ſummi ab adſciticio Rufini nomine decepti ſunt. Hoc prima libelli verba perſpicue produnt: *propter venerationem Sanctorum locorum, Hieroſolymam & Bethleem* VENIMUS, *& intelleximus plurimos fratres*

RUFINUS. L.V. C.XVIII. *in nobis ſcandalizari eo, quod audierint nos multa heretica, & quæ contra Fidem Eccleſiæ veniunt, profiteri. Itaque, Deo præſente, teſtamur &c.* Hæc patefaciunt, non Romæ, ſed in locis Sanctis Hieroſolymæ, & Bethleem hanc profeſſionem Fidei prodiiſſe. Rufinus autem inde ſemel in Italiam reverſus, nunquam illuc in loca Sancta remeavit, in Sicilia apud Meſſanam demortuus. Noriſius paullo ante eandem formulam ab ſe editam, id adnotavit: quæ vel hoc uno ex capite Rufini eſſe non poteſt. Garnerius, vir opido perſpicax & Eccleſiaſticæ rei peritiſſimus, qui quam multa doctrinæ tum hiſtoricæ, tum dogmaticæ arcana libellus iſte breviſſimus contineat, peregregie explicavit, ex primis, quæ protuli, verbis, conſtare ait, *ubi ſit editus ille Fidei libellus, ſcilicet Hieroſolymis, aut Bethleemi, quo confluebat infinita vis ſive presbyterorum, ſive monachorum*. Eum ad pontificatum Siricii, ſive A. D. 398. trahendum Garnerius non abnuit, dum in Palæſtina de Origene quæſtiones magna animorum contentione efferbuerunt, Epiphanio & Hieronymo ex una, Jo: Hieroſolymitano & Rufino altera ex parte mutuo diſſidentibus. Sed Bethleemiticus ſenex leviora non ſilens, amicitia ſoluta, hanc palinodiam Rufino auctori exprobraſſet, ſi eam Bethleemi, ubi erat Hieronymus, aut in proxima urbe Sancta, ceciniſſet. Immo etiam Romæ vulgata, ad manus Hieronymi advolaſſet, curantibus neceſſariis, qui alias Rufini totos libros ad eum mittere fatagebant. Nec ſane Hieronymus, decennium Rufino ſuperſtes, piis correcti presbyteri manibus poſtmodum inſultaſſet, quod Noriſius eum feciſſe non diffitetur. Quare ſine maxima Hieronymi injuria hi Anathematiſmi Rufino tranſcribi non poſſunt. Sed ab imperitis Librariis, quod Garnerius cenſet pag. 122. col. 2. ejus nomine inſigniti, & epiſtolæ Anaſtaſii pontificis ad Jo: Hieroſolymitanum, quam ſubſequuntur, & in qua Rufinus nominatur, adnexi, in Acta Marii Mercatoris, ubi Rufini alicujus fit mentio, irrepſerunt. Cautius tamen atque ſagacius a Rigberio Francogermano, ſeu Gabriele Gerberonio, & poſtmodum Stephano Baluzio actum eſt, qui ab ſuis Marii Operum editionibus perinde Anaſtaſii epiſtolam, & Pſeudorufini Anathematiſmos, tanquam ſcriptiones omnino alienas, abeſſe voluerunt. Garnerius pag. 115. & 116. ſuſpicatur hoſce Anathematiſmos Rufino cuipiam, Hieronymi diſcipulo, non Aquilejenſi, tribuendos, ei nimirum, quem vir Sanctus in *cauſſa Claudii* ex Syria Romam & Mediolanum ab ſe miſſum ſcribit epiſt. XLI. alias LXVI. ad Rufinum Aquilejenſem, & lib. III. Apologiæ pag. 462. Immo vero ab ipſomet Hieronymo ſcripti ſunt. Rem detexit vir de eccleſiaſticis literis optime meritus Mabillonius in Muſeo Italico tom. I. pag. 218. ubi libellum antiquiſſimum characteribus Langobardicis ſe in Bibliotheca Bobienſi reperiſſe teſtatur, hoc lemmate inſcriptum: *Abbreviatio Fidei catholicæ, expoſita a Sancto Hieronymo, ut quidam in hæreſim lapſi corrigerentur*. Addit Mabillonius, hanc Bobienſem expoſitionem conſtare articulis ſeu Anathematiſmis XII. ſub nomine *Rufini* editis a Garnerio inter opera Mercatoris, nimirum in

in Appendice I. ad priorem partem pag. 114. non vero ut ille ait memoriæ lapſu, in Diſſertatione x. quæ in toto volumine nulla eſt. Quare libellus (qui potius, quam ſingularis unius hominis, errores ſuos ejurantis, palinodia, quædam eſt generalis formula Fidei, ab Hieronymo ſcripta pro iis, qui Origeniſmi poſtulabantur, in communionem recipiendis) ſi ad Rufinum ullum aliquando pertinuit, is certe Aquilejenſis non fuit, ſed alius, & fortaſſe ille *natione Syrus*, qui hæreſim de peccato originali *Romam primus invexit*, ut narrat Mercator in Commonitorio; quanquam confeſſio hæc nihil continet, quod hæreſi Pelagianæ favere videatur. Garnerius, qui ſingulos ejus articulos egregie enucleavit, in omnibus Hieronymi doctrinam reperit, etiam in nonnullis, in quibus Eccleſia cum non ſequitur, puta in parte illa primi articuli, in qua traditur, Chriſtianos recte credentes, peccatores tamen, non æterno, ſed temporario ſupplicio damnandos. Itaque omnes Anathematiſmi in doctrinam Hieronymianæ contrariam, non æque tamen ab aliis Patribus proſcriptam, intorquentur. Neque enim duodecimus in eos, *qui dicunt, animas prius fuiſſe, quam natæ ſint, & non cum corpore a Deo cotidie fieri*, ab Auguſtino fuiſſet admiſſus, quæſtionem hanc velut incertam definire non auſo. Hinc Garnerius pag. 116. recte ait, Confeſſionem hanc in nulla Eccleſia fuiſſe publicam, *ſed privatam potius, & alicujus ſive clericorum cœtus, ſive monaſterii, propriam*, puta Bethleemitici, in quo Hieronymus morabatur. Ad hæc *anathematis* nomen non ea notione in hac formula accipitur, qua vulgo accipi ſolet pro executione canonica, ſed pro generali alia, ſeu pro damnatione dicti alicujus, quemadmodum acceptum fuit in Concilio Dioſpolitano, in quo anathemate percuſſum eſt *ſtultiloquium*. Adi Concilia Baluzii pag. 363. In omnibus libelli Anathematiſmis Origenes percellitur, ortæque ex eo hæreſes Paulli Samoſateni, Arii, Apollinarii, & Photini. Nulla damnatur, quam Hieronymus aliquando Origeni non objecerit. Codicis Bobienſis auctoritatem, alias per ſe ſatis validam, hæc undequaque confirmant. Quo tempore confeſſio facta eſt, nempe, ex Garnerio, circa A. D. 394. quum nondum inter Hieronymum & Jo: Hieroſolymitanum controverſiæ deferbuiſſent, plures aliæ a variis hominibus Fidei formulæ prodierunt, prout quæſtiones hinc inde ortæ poſtulare videbantur. Sic Rufinus noſter *Apologiam* ſuam ad Anaſtaſium, & *Explicationem Symboli* ad Laurentium. Sic Nazianzenus Anathematiſmos contra Apollinariſtas. Sic Theodorus Mopſveſtenus, ſic Cœleſtius & Pelagius, ſic Julianus fecerunt. Ceterum omnes Anathematiſmi formulæ Bobienſis Origeniana dogmata, quæ Hieronymus averſabatur, potiſſimum feriunt: etiam illa, in quibus Eccleſia nihildum definierat, quale eſt de animarum origine, quas cotidie fieri decernitur articulo XII. Rufinus noſter in Apologia ad Anaſtaſium, *Deo*, inquit, *teſte, dico, quia uſque ad præſens, certi aut definiti aliquid de ea quæſtione non teneo*. Rurſus: *adhuc ignorare confiteor præter hoc, quod manifeſte tradit Eccleſia, Deum & animarum & corporum conditorem*.

RUFINUS. L.V. C.XVIII. *rem*. Noriſius ſententiam a Hieronymo propugnatam, ſæculo tandem XII. ita, ut nunc eſt, receptam fuiſſe animadvertit in Vindiciis Auguſtinianis cap. IV. §. III. ubi hac de re pleniſſime agit, & ex eo Natalis Alexander ſæculo V. cap. IV. artic. III. §. X. Aguirrius in Theologia Sancti Anſelmi tom. III. cap. LXVIII. Diſput. CXI. §. 41. pag. 205. obſervat, in hoc libello nullam legi ejurationem erroris, quod non detur tradux peccati, ob quem Rufinns quidam peſſime audierat apud Sanctum Auguſtinum, alioſque orthodoxos. At vel hoc virum egregium monere debuit, ne *duos Rufinos* in unum conflans, libellnm Aquilejenſi adjudicaret, qui Auguſtini amiciſſimus, peccati traducem nunquam negavit.

III. A breviori Pſeudorufini *libello Fidei* ad fuſiorem oratio noſtra convertitur. Hunc primus omnium edidit Jacobus Sirmondus, propriis & alienis veterum ſcriptis publica luce donatis,peræque celebris. Inſcriptio libri eſt: *Rufini presbyteri provinciæ Palæſtinæ liber de Fide cum notis Jacobi Sirmondi. Pariſiis apud Sebaſtianum Cramoiſy* 1650. *in* 8.° Garnerius poſtea rurſus vulgavit inter opera Mercatoris Diſſertat. V. pag. 285. prætermiſſis tamen Sirmondi notis. Denique Jacobus de la Baune una cum notis inſeruit pag. 274. to. I. operum Sirmondi Pariſiis editorum typographia regia A. D. 1696. Opuſculum in capita LXI. diſpeſcitur apud Sirmondum, qui Græco primum ſermone ſcriptnm exiſtimavit. Garnerius ab Juliano Eclanenſi epiſcopo, Pelagii hæreſiarchæ patrono, latine redditum cenſet. Eclanum in Hirpinis ſtetiſſe & nunc Fricentum ſeu Frequentum, Abellinenſi epiſcopatui conjunctum, dici opinatur Garnerius pag. 146. col. 2. Rectius tamen Holſtenius in notis ad Cluverium pag. 273. Itinerarii Antoniniani diſtantiam XV. milliarium retinens, Eclanum circa Mirabellam inter Fricentum & Beneventum collocat, ubi veſtigia urbis maxima apparent. Dupinus, cujus indiligentiæ non parva ſpecimina paſſim offendimus, in tomo IV. Bibliothecæ Part. II. ait, Jo. Diaconum hunc libellum *Rufino presbytero Aquilejenſi* tribuere. Id falſum eſt; nam Jo. Diaconus, qui in expoſitione M. S. Heptateuchi, Pariſiis ſervata in cœnobio Sancti Germani, bis libri hujus teſtimonio utitur, ſemel in Geneſi, & rurſus in Exodo, utrobique hunc titulum uſurpavit: *ex libro de Fide Rufini*. Ubi autem *Rufinum* audimus, non continuo *Aquilejenſem* cogitare debemus. Plures enim Rufinos, Eccleſiaſticos viros, forte etiam ſibi invicem notos, uno & eodem tempore claruiſſe, perſpicuis literarum documentis proditum eſt.

1. Sanctus Jo. Chryſoſtomus *Rufino presbytero* ſcribit epiſt. CXXVI. quem rogat, in Phœnicem proficiſci, monachis opitulaturum, quos, cæſis ſuperſtites, Gentiles vulneribus affecerant.

2. Sanctus Nilus ad *Rufinum*, quem laudibus magnis exornat, varias epiſtolas ſcribit, præcipue XVII. & LIV. libri IV. Hunc, quem ἡσυχαστὴν vocat Nilus, nempe *ſolitarium & quietis amantem*, exponente Petro Poſſino, Joſephus Maria Suareſius in Indice operum Nili pag. 612. col. 2. eundem ac noſtrum facit. Tillemontius tamen to. XII. §. XLV. pag. 108. ana-

anachoretam aut recluſum, & in deſerto & ſolitario loco viventem potius, quam monachum, ideoque a noſtro diverſum, exiſtimat. Huic ſententiæ omnino adhæremus. RUFINUS. L.V. C.XVIII.

3. *Rufinus* officio *diaconus* occurrit apud Sanctum Auguſtinum epiſtola CXIIX. alias LIX. ad Paulinum Nolanum, presbyteri noſtri amicum.

4. Rufinum preſbyterum ab his diverſum, & cum Aquilejenſi minime confundendum, ut alibi dixi & iterum dico, nobis ſuggerit Sanctus Hieronymus epiſt. XLII. alias LXVI. ad noſtrum ex Oriente reducem ſcripta, in cujus fine ſic legitur: *ſanctum quoque preſbyterum Rufinum, ob quandam cauſſam per Romam Mediolanum miſimus, & oravimus, ut noſtro animo vos* (Rufinum Aquilejenſem) *videret*. Hunc rurſus lib. III. Apologiæ pag. 462. ſemel iterumque commemorat: *volo tamen ſcire quæ ſint iſta jacula venenata, quæ poſt tergum veſtrum nos jeciſſe conquereris. Vincentius Paulinianus, Euſebius*, RUFINUS *preſbyteri: quorum Vincentius multo tempore ante vos Romam venit. Paulinianus & Euſebius poſt annum veſtræ navigationis profecti ſunt* (A. D. 398.) RUFINUS *in cauſſa Claudii poſt biennium miſſus* (A. D. 399.) *omnes vel pro re familiari, vel pro periculo capitis alieni*. Vincentius, Euſebius & Paulinianus *pro re familiari* in Italiam transfretarunt. Ergo Rufinus *pro periculo capitis alieni* Mediolanum properavit. Rufinus Aquilejenſis ſuſpicabatur Hieronymi artibus ad invidiam ſibi apud Romanos conflandam miſſos. Quartum hunc Rufinum a Syro diverſum nequaquam putamus.

5. Hieronymi epiſtola *de Judicio Salomonis, & Sectione parvuli*, quæ nunc eſt tomo II. operum pag. 616. conſtanter in omnibus codicibus MSS. inſcripta eſt *ad Rufinum preſbyterum Romæ*: quem a ſuperioribus diverſum eſſe arbitramur.

6. Hiſtoriæ Pelagianæ ſcriptores *ſextum* Rufinum, Sancto Proſpero amiciſſimum memorant, qui ad eum eruditiſſimam ſcripſit epiſtolam de gratia Dei & libero hominis arbitrio. Exſtat in tertia Appendice tomi X. Operum Sancti Auguſtini. Eum Gabriel Vaſquez in Commentariis ad primam partem Sancti Thomæ Diſput. XCI. cap. V. num. 74. ſpiſſo nimium errore pro Aquilejenſi accepit, qui XX. ante annis in Sicilia occubuerat.

7. Poſtremo loco *ſeptimum* Rufinum Aquilejenſem noſtrum locamus.

Ut de Rufini libello dicere pergam, Sirmondus in prologo ait, ſe in binis Corbejenſibus Mſs. notatum reperiſſe, *non a Rufino, ſed a Pelagio editum ſub nomine Rufini*. Ipſe tamen utrunque levi negocio refelli arbitratur, propterea quod nec Rufino Aquilejenſi liber conveniat, qui Origenem velut impium & nefarium paſſim exagitat, nec Pelagio, cujus primarium decretum evertit, *Adam ſive peccaſſet ſive non peccaſſet mortem obiturum*. Baunius in præfatione tomi I. Operum Sirmondi §. III. notat hunc libellum ſaltem ea ex parte, quæ tangit peccatum Originale, prope ad verbum exſcriptum videri ex Juliani libello Fidei, quem ex codice MS. Eccleſiæ Veronenſis Garnerius vulgavit. Demum

quod

RUFINUS. quod ad libri ætatem attinet, Garnerius non modo ante Neſtorii & Eu-
L.V. C.XVIII. tychetis tempora, ſed etiam ex Sirmondi ſententia, ante Pelagii damnationem ſcriptum exiſtimat, propterea quod ibi nulla contentionum de Chriſti gratia mentio inferatur. Baunius Garnerii hac de re editam Diſſertationem ſecundis curis auctam & prælo paratam exſtare teſtatur.

Curatores poſtremæ editionis operum Sancti Auguſtini in addendis ad tomum VIII. quæ exſtant poſt Indices in fine tomi XI. de auctore hujus libelli, qui *Rufino* perperam datur, quædam monuerunt, notari digniſſima. Quare eorum ſummam huc transferam. Auguſtinus lib. XXXVIII. de Trinitate hæc habet: *acute ſane* QUIDAM *reſpondit hæretico, verſatiſſime interroganti, utrum Deus Filium volens aut nolens genuerit, ut ſi diceret nolens abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur, ſi autem volens, continuo, quod intendebat, velut invicta ratione concluderet, non naturæ eſſe Filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſime vicissim quæſivit ab eo, utrum Deus volens an nolens ſit Deus.* His Auguſtini verbis apprime conveniunt, quæ Sirmondianus Rufini libellus de Fide habet capite LIII. pag. 315. *quum igitur nos interrogaverint, utrum Deus procreaverit Filium necne, & acceperint a nobis reſponſum: procreavit; ſtatim adjiciunt interrogationem hujuſmodi, quam Græci dilemmatam vocant; invitus an ſponte? Hoc autem faciunt, ut, ſi dixerimus, invitus, mox adjiciant: quod ſi invitus procreavit Filium, quomodo non eſt impium de Deo hoc dicere, quod generationis neceſſitati ſubjungatur? Sin autem, Sponte, dixerimus, illi rurſus adjiciunt quod ſibi libitum eſt; ergo ſi ſponte procreavit, quaſi voluntate procreatus, inter ipſum & omnia cetera, quæ Dei pariter voluntate creata ſunt, nulla penitus haberi diſcretio poterit.* Et infra: *& nos contra interrogabimus eos ſimili modo interrogationis eorum, utrum ſponte Deus bonus ſit an invitus?* Nihil ſane aptius & luculentius ad evincendum, in loco ex Auguſtino a me ſuperius prolato hunc libellum Sirmondianum indicari. Quis ſit ejus auctor, non ſtatim dicendum. In calce vetuſtiſſimi codicis Corbejenſis, uncialibus literis ſcripto, hæc ſubjiciuntur: *explicit Rufini preſbyteri provinciæ Palæſtinæ liber de Fide, translatus de Græco in Latinum ſermonem, Amen.* Rufino presbytero adſcribit Jo. Diaconus. Sirmondus tamen fatetur, inſcriptionem vel ex hoc mentiri; *quod Origenem, velut impium & nefarium*, paſſim libri auctor exagitet. Præterea, cui *translatus de Græco in Latinum ſermonem* videatur liber, in quo legas cap. LIII. *interrogationem hujuſmodi, quam Græci dilemmatam vocant?* Rurſus cap. LV. *figmentum ſuum, quod Græci ſophiſma vocant?* Ac demum cap. LX. de Sabellianis: *unum ac ſolum Deum Filium ſimul & Patrem per unam partem orationis pronunciare aſſolent, quaſi Græce dicatur υἱοπάτωρ, Filiopatrem.* Hæc *Latinum* potius ſcriptorem ſonant, ſua ſenſa per Græcos explicare nitentem. Et quidem in codice MS. Corbejenſi lineis tranſverſis prorſus jugulatur memorata inſcriptio, cujus locum obtinet alia hæc nota, a ſecunda, ſed prope æquali manu, adpoſita: *hucuſque*

uſque blaſphemiæ Pelagii hæretici contra fidem Catholicam, quas ſub RUFINUS.
nomine Catholici falſo titulo indidit. Præterea in fronte totius operis L.V. C.XVIII.
exſtat hæc admonitio, literis Merovingicis ac pene fugientibus exarata: *hic liber, qui attitulatur Rufini, non te ſeducat, o pie lector, quia Pelagianus eſt, & blaſphemiis Pelagianorum plenus. Simulans enim contra Arianos diſputationem, venena ſuæ hæreſeos inſeruit. Unde hortor caritatem tuam, ut hunc blaſphemum de veſtro codice abſcindatis: & pro eo librum Sancti Auguſtini de vera religione deſcribite, ut quantitatem reparetis*, hoc eſt, ut de voluminis magnitudine nihil decedat. Ad hæc in ora ipſius libri adnotatur: *hic liber non Rufini, ſed Pelagii hæretici, in quo contra fidem Catholicam multæ continentur blaſphemiæ.* Verum adverſus tam antiquam totieſque repetitam viri docti obſervationem objicit *Sirmondus*, Pelagio librum non convenire, qui Adam, ſi mandatum Dei ſervaſſet, non moriturum fuiſſe approbet, adeoque primarium evertat Pelagii decretum, quo ille Adamum, ſive peccaſſet ſive non peccaſſet, mortem obiturum fuiſſe contendebat. Gennadius tamen prædictis notis non parum ſuffragatur in Catalogo, ubi ait cap.XLII. *Pelagius antequam proderetur hæreticus, ſcripſit libros tres de Fide Trinitatis*. Gennadio pondus addit Jo. Diaconus, qui non *unum* librum *de Fide*, jam vulgatum, ſed & *ſecundum*, qui non exſtat, *Rufini* nomine citat. Sed & reſponſum, ex Gennadio, ad id, quod Sirmondus objicit, in promtu eſt. Nihil enim mirum, ſi hæreſiarches ex Fide Catholica, in qua natus altuſque fuerat, aliquid ſcripſerit priuſquam hæreſim ſuam excogitaret. Ad Auguſtinum quod attinet, ab ejus ingenio prorſus alienum non erat, id non ſine laude commemorare, quod hæreticus bene ſenſerat. Illius etiam nomen, ſi Pelagius ipſe non prius latere voluiſſet, forſitan Auguſtinus non tacuiſſet. Ex dictis ſequitur, falſum titulum, qui libellum *de Fide* Rufino adſcribat, & notas, quæ illum Pelagio vindicent, non temerarias, nec improbandam ſententiam, qua in Auguſtini libro de Trinitate cap. xv. is ipſe laudari exiſtimetur. Hinc pariter diſcimus, quantum antiquis cordi fuerit, ne hæreticum opus incaute legeretur, immo, ut *abſcinderetur* ac prorſus *ſupprimeretur*, licet eo commode & ad rem Eccleſiæ, uſus ſit Auguſtinus, quomodo & alii Patres argumentis Arii Sabellium, ac Sabellii Arium impugnaverunt.

IV. Itaque *Rufinus Aquilejenſis* a juniorum nonnullis perperam conflatur cum *Rufino* presbytero *Palæſtino*, ſive quocumque alio, ad quem *libellus* jam recenſitus pertinere videatur. Perperam etiam cum *Rufino*, Cœleſtii hæretici magiſtro, ſive alius a *Palæſtino* ſit, ſive nequaquam diverſus. *Syrus* enim is dicitur a Mario Mercatore, Latino homine, in Commonitorio. Atqui *Syrum* non dixiſſet, quem *Aquilejenſem* eſſe totus occidens, immo & oriens agnoſcebat: & præcipue Auguſtinus *Rufini* perinde ac Marii neceſſarius. Cui enim Occidentalium ignotus erat *Rufinus Aquilejenſis*, tot ſcriptis, tot amicitiis, & vel una inter eum & Hieronymum contentione, ab ipſo Auguſtino improbata,
cele-

Digitized by Google

RUFINUS. L.V. C.XVIII. celeberrimus? Nemo ignorabat, *Ruſinum* noſtrum Aquilejenſem (non ſane *Palæſtinum* aut *Syrum*) ab Hieronymo tanto ante laudatum in Chronico & in epiſtolis: a Paulino Nolano pariter in epiſtolis. Fuerit Mercator natione *Campanus*, quod putat *Garnerius*, fuerit *Afer*, ut alii conjiciunt, ipſe unus ignorare non potuit quem nemo ignorabat. Erat enim Rufinus Aquilejenſis paſſim in ore famæ non ſolum in *Campania*, ubi Nola, ſed in *Africa*, ubi *Auguſtinus*, qui ex ejuſdem *Rufini* editis libris Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Sixti Pythagorici, teſtimonia in operibus ſuis protulerat, quemadmodum eodem ſæculo, quo floruit *Marius*, alii quoque Africani, *Victor Vitenſis*, & *Vigilius Tapſenſis* in ſuis protulerunt. Ad hæc Jo. Caſſianus, *Rufino* & Mario æqualis, in Syria primum, deinde Romæ, & mox in Galliis notiſſimus, Rufini *Expoſitionem Symboli* ſuis in libris laudaverat, in qua idem *Rufinus* Aquilejæ ſe tinctum prodiderat. Quî ergo a Mario, vel a quovis Latinorum *Palæſtinus* aut *Syrus* dici potuit? Sed nempe hoc ajunt, quia multos annos in Syria vixit. At Hieronymus etiam vixit, obiitque, nec propterea *Syrum* aut *Palæſtinum* eum aliquis appellavit. Palladius, homo Syrus, & ipſe *Rufino* & Mario æqualis, *Aquilejenſem*, non Syrum dixit: dixit quoque Gennadius, Mario ſuppar. Hæc omnia in unum coeuntia, mihi perſuadent, & cuiquam, ni fallor, perſuadebunt, *Rufinum* Syrum aut Palæſtinum dici non debuiſſe nec potuiſſe qui *Aquilejenſis* erat. Immo hinc aperte deduci puto, Rufinum, *Syrum* aut *Palæſtinum* ideo dictum, ne cum *Aquilejenſi* confunderetur. Nollem ab Joſepho Aguirrio Cardinali in Theologia Sancti Anſelmi tomo III. Tract. VI. cap. LXVIII. Diſput. CXI. Sect. IV. §. 30. & Diſput. CXII. Sect. VI. §. 62. *Rufinum* illum *Syrum* cum *Aquilejenſi* commixtum. Id enim fecit vir optimus, omni antiquitate reclamante, & omnino frivolis argumentis inductus. Aguirrium magna pietatis & doctrinæ laude in Senatu S.R.E. venerandum ſuſpexi: qui ſi viveret, quo erat animi candore, me ab ſe diſſentire alacriter pateretur. Siquidem aliunde conſtat, religioſiſſimum Cardinalem priores ſententias ſuas non bene ſubnixas, ingenuo pudore exuere nunquam veritum. *Neque enim*, ut ait Quinctilianus de Inſtitutione oratoria libro X. cap. I. *id ſtatim legenti perſuaſum ſit, omnia, quæ magni auctores dixerunt, utique eſſe perfecta. Nam labuntur aliquado & oneri cedunt*. Hæc in anteceſſum de Rufino *Syro*, ab *Aquilejenſi* diverſo, occaſione libelli *de fide*, a Sirmondo vulgati, noſtroque ab aliquibus attributi. *De Syro* enim rurſus poſt *Aquilejenſis* obitum, cujus acta pergo enarrare; quandoquidem ejuſdem opera omnia *vera* & *ſpuria*, *exſtantia & deperdita*, hactenus recenſui.

CA-

CAPUT XIX.

I. *Theophili Alexandrini epiſtola ad Anaſtaſium Papam circa Paſchatis celebrationem turbas excitat in Eccleſia*. II. *Rufinus ab Anaſtaſio minime damnatus*. III. *Hoc præter alia oſtendit ejuſdem cum præcipuis Italiæ Epiſcopis communicatio*. IV. *Ejus tantum librorum Periarchon verſio non probata*. V. *Rufini reſponſa ad Hieronymum circa Anaſtaſii Papæ epiſtolam ad Jo: Hieroſolymitanum*. VI. *Simultas inter Hieronymum, & Rufinum ab Auguſtino improbata*.

I. UT *Rufini* libros una ſerie atque ordine comprehenderem, cetera ejuſdem acta paullum ſeponere oportuit. Nunc tandem omnium *Rufini* operum recenſionem abſolvi; quare illuc redeo, unde diverti. Fervente diſſidio inter Hieronymum & *Rufinum* ob Latine verſos Origenis libros Periarchon, *Theophilus* Alexandrinus pro A. D. 401. ſcripſerat *primam* paſchalem Epiſtolam, quæ in vulgatis Hieronymi operum editionibus *ſecunda* eſt, ut alibi dixi. Hæc, quæ plurium Origenis errorum Catalogum ex capta occaſione diei paſchalis prænunciandi, in epiſtolam intruſorum, complectebatur, a Hieronymo Latine reddita, Romamque de more tranſmiſſa, ut Paſchatis ejuſdem anni 401. certam diem denunciaret, *Anaſtaſium* pontificem mire turbavit. Latini enim, obſervante Norifio, Græci hominis errores nondum perſpectos habuerant. Eodem Norifio auctore, *Anaſtaſius* ubi primum accepit *Theophili* epiſtolam, nihil ultra morandum ratus, *Origenem lata ſententia condemnavit*, quod ipſum eodem anno 401. in ſuis Eccleſiis feciſſe ait *Venerium* & *Chromatium*, duos Mediolani & Aquilejæ Italicos metropolitas. Hoc tamen gratis dicitur a viro doctiſſimo. Neque enim diſciplina Eccleſiæ Romanæ ferebat, ut Summus Pontifex unis literis Theophili de *Origene* obiter & callide agentibus excitatus, illico Origenem condemnaret, inconſultis Occidentalibus, aut ſaltem concilio, vel presbyterio Romano: quod profecto ſtatim fieri non poterat. Vir purpuratus promulgationem literarum *Theophili*, quæ præter diei paſchalis denunciationem, errorum Origenis Catalogum complecterentur, *condemnationem* Origenis appellavit, quando unum Paſcha earundem literarum promulgatione denunciatum eſt. Non enim Eccleſia Romana condemnationes ab aliis Epiſcopis factas denunciabat; ſed ipſa ſuas, tanquam omnium Eccleſiarum mater & princeps, aliis denunciandas, ſemper edere conſuevit. Epiſcopo Alexandrino cura incumbebat, diem inveſtigandi, quo paſcha quotannis celebrandum. De hoc tanto ante certam reddebat Apoſtolicam Sedem, *ut hujus ſcripti ad longinquiores Eccleſias indicium generaliter percurreret*, inquit Leo magnus in Epiſt. XCIV. alias LXIV. ad Marcianum Auguſtum. Etenim Pontifex, præmature accepto Epiſcopi Alexandrini conſilio, diem Paſchatis ſequuturi, *omnibus*

RUFINUS. LIB. V. C. XIX. *occidentalium partium Sacerdotibus* denunciabat, ut ait idem Leo Magnus epiſt. CXII. ad Marcianum Auguſtum. Hi *Sacerdotes*, erant omnes Romani Patriarchatus metropolitæ, per Galliam Ciſalpinam, Venetiam & Iſtriam, Illyricum, Britannias, Gallias, Hiſpanias, & Africam conſtituti, nimirum per totam Europam uſque ad Thraciam. Siquidem has omnes provincias Eccleſiaſticas, Romano Patriarchatu comprehenſas, palam eſt, & dudum oſtendit Noriſius in Reſponſis ad Gerras germanas Franciſci Macedi pag. 41. Ea paſchalis denunciatio promulgabatur ex præſcripto Canonis I. Concilii I. Arelatenſis in editione Labbei to. I. pag. 1427. Vide Franciſcum Bernardinum Ferrarium de Ritu ſacrarum concionum lib. I. cap. XXV. Apud Alexandrinos in *præcedenti feſto Epiphaniæ*, diaconorum præconio id fieri conſuevit: quod præcipue conſtat ex Caſſiani collatione X. cap. I. pag. 364. edit. Ciaconii. At vero paſchales literas ab Antiſtite Alexandrino ad Romanum, a quo reliquæ occidentales accepturæ eſſent Eccleſiæ, in Epiphania vulgaturæ, *anno ſuperiori* præmitti ſolitas, recte adnotavit Baronius A. D. 399. §. III. a Noriſio in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II. & Pagio A. D. 401. §. VIII. immerito confutatus. Hæc fuſe alibi perſequor, de anno emortuali S. Athanaſii diſceptans. Hieronymus initio libri III. Apologiæ pag. 453. quem librum ſcripſit ineunte A. D. 402. ait, ſe DUAS Theophili paſchales epiſtolas *per hoc ferme biennium* Latinas feciſſe, præterea nullas. Ergo Hieronymus earum *primam* pro A. D. 401. latinam fecit initio A. D. 400. Romam mittendam, & per totum Occidentem ab ejus Patriarcha Pontifice Romano ſubinde vulgandam. Vulgata eſt autem Romæ primum ab *Anaſtaſio*, qui, ut Primas & Exarchus totius Italiæ, vulgandas mox pariter miſit ad duos ſui iſtius Exarchatus primarum ſedium metropolitas, qui tunc *ſoli in totius Italiæ* continenti habebantur, *Galliæ Ciſalpinæ* nimirum, *Venetiæ* & *Iſtriæ*, *Venerius*, & *Chromatius*, ad quos in conventibus ſuarum Eccleſiarum eaſdem *ſolemnes* literas, uti eas vocat Caſſianus, vulgare, & reliquis Epiſcopis comprovincialibus ſibi ſubjectis denunciare pertinuit. Hæc eo tendunt, ut omnibus pateat, *Anaſtaſium* Romanum Pontificem, *Venerium* Mediolanenſem, & *Chromatium* Aquilejenſem antiſtites, ubi Theophili Alexandrini literas paſchales pro A. D. 401. in ſuis Eccleſiis vulgarunt, in id unum intendiſſe, ut certum diem Paſchæ ejuſdem anni ſuis populis prænunciarent, licet obiter in iiſdem literis nonnulli Origenis errores, antea Latinis ignoti, recenſerentur, quorum damnatio Paſchalis diei prænunciationem nequaquam ſpectabat. Theophilus dedita opera paſchalibus literis Origenianos errores, ab ſe ſtudioſe collectos, addiderat, ne Paſcha prænunciari poſſet, quin pariter iidem errores prælegerentur. Rem his verbis expreſſit Hieronymus Apol. I. lib. II. pag. 417. *Epiſcopi Anaſtaſius, Theophilus, & Venerius, & Chromatius, & omnis tam Orientis, quam Occidentis Catholicorum* SYNODUS, *qui pari ſententia, quia pari ſpiritu, illum* (Origenem) *hæreticum* DENUNCIANT

CIANT *populis*, *&c.* Eccleſiæ conventum in die feſto Epiphaniæ congregatum, ut futuri paſchalis feſti ac ſententiæ Alexandrinæ in Origenem denunciationem audiret, *Synodum* appellat. Hoc idem dicit *Theophilus* apud Juſtinianum Aug. in Epiſtola ad Mennam, ſive tractatu adverſus Origenis errores tom. v. Conciliorum Labbei pag. 658. B. Ita enim ait, in Sermone quodam ad Monachos, Origeniſmi nota inſimulatos: *anathematizantes Origenem, ceteroſque hæreticos exemplo noſtro, & Anaſtaſii S. R. E. Epiſcopi, qui ex veteribus certaminibus clarus, nobiliſſimi populi dux creatus eſt: quem & univerſa beatorum Occidentis Epiſcoporum* SYNODUS, *quæ accepit ac probavit Alexandrinorum Eccleſiæ ſententiam in impium latam, &c.* Hæc ſcripſit Theophilus ex Anaſtaſii pontificis literis, quibus reſpondit, ſe ejus paſchalem Epiſtolam pro A. D. 401. qua errores Origenis etiam continebantur, per duos Italiæ metropolitas *Venerium* & *Chromatium* ceteroſque totius Occidentis primarum ſedium Epiſcopos vulgandas curaſſe. Ex *Theophilo* deinde rei notitiam habuit Hieronymus. Vox *Synodus* fefellit doctiſſimum virum *Noriſium*, & *Garnerium* quoque in notis ad Liberatum pag. 227. ratos vere in *Synodis Italicis, Romæ, Mediolani, Aquilejæ*, damnatum *Origenem*, quum tamen Synodi illæ ſeu provincialium conventus non ad damnandum Origenem convenerint, ſed ad audiendas a metropolitis Theophili *epiſtolas*, futuri paſchatis diem certam quotannis de more prænunciantes. Audi Hieronymum in literis ad Theophilum: *Vincentius presbyter ante biduum, quam hanc epiſtolam darem, de Urbe venit, & ſuppliciter te ſalutat, crebroque ſermone concelebrat, Romam & Italiam tuis* EPISTOLIS (non *Synodis*) *liberatam*; nimirum ab Origeniſmo, quia *Theophili* paſchales epiſtolæ in Epiphania a ſingulis metropolitis & epiſcopis Italiæ in comprovincialium & populorum frequentia perlectæ, Catalogos etiam errorum Origenis ab eodem Theophilo cuſos complectebantur. RUFINUS. LIB. V. C. XIX.

II. *Rufinus*, Aquilejæ degens, quum in Epiphania anni 401. hæ *Theophili* paſchales literæ a diacono in Eccleſia de more prælegerentur, audita recenſione errorum *Origenis*, exhorruit, ſeque illos ante ignoraſſe pronunciavit. Hoc ab amicis *Aquilejenſibus* Hieronymo ſcriptnm eſt. Rem ipſe narrat his verbis Apol. lib. I. pag. 363. *lectis* NUPER *papæ Theophili* EPISTOLIS, *in quibus Origenis exponit errores, dicitur* (Rufinus) *obturaſſe aures ſuas, & auctorem tanti mali clara cum omnibus voce damnaſſe, & dixiſſe uſque ad illud tempus ſe ignoraſſe quod tam nefaria ſcripſiſſet*. Hæc Hieronymi verba nos docent, Origenis *condemnationem*, ut vocat, quam *Chromatius*, præſente *Rufino*, Aquilejæ publicavit, non aliud fuiſſe, quam *paſchalem* Theophili *Epiſtolam*. De *Anaſtaſio* & *Venerio* idem omnino dicendum eſt. Hieronymus promulgationem paſchalis epiſtolæ, in qua præter paſchatis prænunciationem, etiam Origenis errores explicabantur, vocat *condemnationem* Origenis. Noriſius in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II. verborum Hieronymi ſenſum minus recte aſſecutus, ait, *in ea*

RUFINUS. Lib.V. C.XIX. *tamen Origenis damnatione, Rufinum minime nominatum*. Hoc veriſſimum eſt. Cur enim *Rufinus* in Theophili *paſchalibus literis*, ubique terrarum legendis, nominari debuit? Tanta ineſt magnis nominibus auctoritas, ut ſecum aliquando celeberrimos viros in errorem abducere poſſint! Quum Baronius ex loco Hieronymi, non bene percepto, Origenem ab *Anaſtaſio* pontifice, & mox, eo indicente, a *Venerio* Mediolanenſi, & a *Chromatio* Aquilejenſi palam damnatum tradidiſſet A. D. 400. §. LXIII. poſtmodum alii viri, literarum laude clari, in Baronii veſtigia incurrentes, idipſum tradiderunt. Hi ſunt poſt Noriſium Johannes Garnerius, & Pagius. Ille ad Marium Mercatorem, inque Diſſertatione ad Liberatum Diaconum cap.v. §.I. pag.227. Pagius vero A. D. 401. §. IX. Immo hic poſtremus *Rufinum* eadem Origenis damnatione comprehenſum, quod Noriſius jure negaverat, aſſeverare non dubitavit; quippe quem invitus decepit *Garnerius*, qui epiſtolam Anaſtaſii ad Jo: Hieroſolymitanum, ex codice Bellovacenſi denuo ab ſe editam interpolavit ferme integro capite VIII. quod Origenis & *Rufini damnationem* involveret. Et tamen *Garnerius*, ne quenquam falleret, ipſam interpolationem, ab ſe factam, & charactere diverſo expreſſam, ingenue fatetur in notis pag. 112. col. I. Epiſtolam ab interpolationibus vacuam, Baronius, præter alios ediderat A. D. 402. §. XXVI. in qua nullam Origenis, nullam *Rufini damnationem* offendimus: nulla *Venerii*, nulla *Chromatii* in *Synodis* ſuorum comprovincialium, Origenem Rufinumque damnantium, fit mentio. Unum de *Rufino* ait ibi Anaſtaſius, ſolius Dei eſſe de eo judicare. Ergo ipſe nullum de illo judicium tulit, eundemque minime condemnavit. Addit, ſe de Origene quidquam antea neſciiſſe. Mentem ſuam de *Rufini* translatione librorum Periarchon Johanni deinde aperit, illam ſcilicet *puris mentibus* (Pammachii, Oceani, & Marcellæ) quandam *nebulam* excitaſſe, quaſi *Rufinus* interpres Fidem Catholicam ea lædere voluiſſet. Suum tamen de libro judicium, ex una *Rufini* interpretis intentione pendere declarat. Si enim errores damnat, ſe hoc approbare ait. Si erroribus adſentitur, hoc ſe non admittere, ſed jure & merito condemnare. Hoc Dei providentiæ gratum fore confidit. Eadem ſe ad Sanctum *Venerium* Mediolanenſem ſcripſiſſe teſtatur, qui ſcilicet pro *Rufino* ad Anaſtaſium ſcripſerat, hortatus, ne *ſuperflua laboraret formidine*, *neque vano timore ſollicitaretur* ob *Rufini* translationem. Se curaturum, ut populi ſibi crediti ab *Rufini* verſione caveant, *ne devotas mentes immiſſa ſui caligine labefactare conetur*. Arcadii & Honorii Auguſtorum literas ad ſe delatas, quibus catholici Origenis lectione interdicerentur. Ita deinde concludit: *hactenus ſententiæ meæ forma proceſſerit*. Atqui nulla certe in Rufinum, *ſententiæ* damnationis *forma proceſſit* in eadem epiſtola, neque in ullo alio veteri monumento. Querelæ in *Rufinum* amicum & ſuæ Eccleſiæ presbyterum, ſparſæ, *Johannem* adegerant, ut ſuſpiciones ſuas in illarum auctores apud *Anaſtaſium* effunderet. Pontifex hac de re ad *Johannem* reſpondens,

dens, rogat ſuſpiciones deponat, memineritque, Dei eſſe corda hominum introſpicere, de *Rufino* hoc addens: *propria mente Origenis dicta in Latinum tranſtulit, & probavit: nec diſſimilis ab eo eſt, qui alienis vitiis præſtat aſſenſum. Illud tamen ſcire* (te) *cupio, ita haberi a noſtris partibus alienum, ut quid agat, ubi ſit, neſcire cupiamus. Ipſe denique viderit ubi poſſit abſolvi*. Hæc ſumma literarum *Anaſtaſii* ad Johannem, quas Baronius A. D. 402. §. XXVI. & XXX. huic anno defixit, nondum ſcilicet evoluto die XXVIII. Aprilis, quo Pontifex vivere deſiit. At citius datas infra oſtendemus. *Anaſtaſius* tamen eas nec Romæ, neque in Italia, vulgavit, quippe qui *privatim* ſcriptas ad unum Johannem dedit, ſi vere ſcripſit. Dubitatum enim a *Rufino*, & a viris doctis ſuperioris ævi. Sed, per me, ſcriptæ fuerint. Eas enim pro vere ſcriptis admitto. Inde tamen elici puto, *Anaſtaſii* privatam & familiarem epiſtolam, ad antiſtitem Hieroſolymitanum datam, pro decreto *Synodico*, in Origenem & *Rufinum* palam edito, nequaquam habendas. Etenim judiciaria Eccleſiæ Romanæ decreta, *Romæ* prius, quam alibi, vulgari conſueverunt. *Rufinus* in Venetia morabatur, adeoque intra terminos Primatus & Exarchatus Romani pontificis, ad quem *Apologiam* ſuam miſerat, ideoque publicam damnationis pœnam promeritus, ſummi pontificis peremtorio judicio, ex Romanæ Eccleſiæ & ævi diſciplina palam Romæ edito, damnari debuiſſet. Hoc factum eſt nunquam. Miror quam maxime, duos longe doctiſſimos & religioſiſſimos Cardinales, Baronium, & ex eo Jacobum Peronium in Reſponſo iterato ad Regem Britanniæ cap. XXXIII. Pagium etiam A. D. 401. §. XVI. Tillemontium tom. XII. artic. c. pag. 242. & Natalem Alexandrum ſæculo IV. cap. VI. artic. XXXII. peremtoriam anathematis ſententiam Romæ ab Anaſtaſio pontifice in *Rufinum* latam arbitratos; nec tamen eos animadvertiſſe, ex hac ſua credulitate, Apoſtolicæ Sedi permagnam injuriam irrogari. Si enim *Rufinus* anathematis ſententia confixus unquam fuiſſet, uni Apoſtolicæ Sedi, non alii, eam tollere licuiſſet, quum in canone Apoſtolorum XXV. alias XXXIII. & in v. Nicæni Concilii caveatur, ne ſejunctus ab Eccleſiæ communione per *ſententiam damnationis*, ab alio quocumque ſuſcipi poſſit, niſi prius ab ipſo, qui ſejunxerit, ſuſceptus fuerit. Hoc pariter ſtatuit Concilii I. Antiocheni canon VI. Adi Labbeum tom. II. pag. 46. & 563.

RUFINUS. LIB. V. C. XIX.

III. Jam vero quid abſurdius, & Romanæ Sedi, omnique diſciplinæ Eccleſiaſticæ injurioſius excogitari poteſt, quam *Rufinum* dicere a prima Sede anathematis vinculo innodatum, neque abſolutum, a præcipuis tamen Italiæ Epiſcopis in communionem ſuam benevole exceptum? Exceperunt enim *Venerius* Mediolanenſis, *Chromatius* Aquilejenſis, *Laurentius* Concordienſis, *Petronius* Bononienſis, & *Gaudentius* Brixianus, Galliæ Ciſalpinæ & Venetiæ Epiſcopi magna ſanctitate venerandi. Immo *Chromatius* Bethleemiticum ſenem monuit, ut *finem faceret ſimultatum*, ipſo teſte libro III. Apol. pag. 437. Anne *Chromatius* pro homi-

ne

RUFINUS. ne *damnatò* id monuiſſet? Anne ipſe, aliique, Anaſtaſii Summi pontificis & totius Italiæ Primatis, judiciaria ſententia deſpectui habita, *Rufinum* in Catholicam communionem contra Petri cathedram ſuſcipere auſi fuiſſent? Hi enim omnes *Rufinum*, ſibi apprime carum, ſuæque communionis participem, nemine reclamante, uſque ad vitæ finem habuerunt, ut interim de utraque Melania, aliiſque Romanis, de Paulino Nolano, Auguſtino Hipponenſi, & Johanne Hieroſolymitano, ſpectatiſſimis pariter viris, & præſulibus in Eccleſia celeberrimis, taceam, quos *Rufini* amicitiam ſemper coluiſſe, ex literarum monumentis a me adductis, & adhuc fortaſſe adducendis, fit manifeſtum. Anne vero tanti antiſtites, hominis in Romanæ Eccleſiæ ſenatu a fidelium communione reſciſſi, amicitiam coluiſſent? De tantis viris hoc dicere non ſuſtinet animus. Hoc ipſum dici, nefas putavit Honoratus Faber in Prodromo velitari Parte II. cap. II. pag. 84. col. I. Immo quum *Rufinus* cohorruerit, auditis Origenianis erroribus, ſuæque Fidei confeſſionem ediderit, certum videri ait, ab *Anaſtaſio* nequaquam *damnatum*, ſed ſuæ conſcientiæ, & divino judicio relictum. Unum etiam addere juverit. Si Anaſtaſius *Rufinum* a communione fidelium ſegregare voluiſſet, non ad Jo: Hieroſolymitanum, non ad *Venerium* Mediolanenſem, ſed, ut univerſalis Eccleſiæ Epiſcopus, & etiam totius Italiæ Exarchus & Primas, ad *Chromatium* Aquilejenſem, in cujus Eccleſiæ presbyterio tunc *Rufinus* aderat, judiciariam condemnationis ſententiam, in eum Romæ vulgatam, miſiſſet. *Chromatio* enim Venetiæ & Iſtriæ Primati nihil erat cum Mediolanenſi, nihil cum Hieroſolymitano. Hoc Anaſtaſius perſpicue patefecerat, ubi Theophili Alexandrini paſchalem epiſtolam pro A. D. 401. a Hieronymo Latine converſam, non ad unum *Venerium* Galliæ *Ciſalpinæ* Primatem, ſed ad *Chromatium* pariter, Venetiæ & Iſtriæ metropolitam, tranſmiſit, ceteris Epiſcopis ſuæ Eccleſiæ contributis aut ſuffraganeis, vulgandam. Hæc diſciplina a Summo Pontifice ſervata fuiſſet in anathemate adverſus *Rufinum* vulgando. *Rufinus* enim in *Chromatii* parœcia, ſi Aquilejæ, vel in ejus provincia, ſi *Concordiæ* aderat, morabatur. Moratum vero Aquilejæ, fervente hac controverſia, ſatis oſtenſum eſt.

LIB.V. C.XIX.

IV. Ex his jure concludi poteſt, immo & debet, *Rufinum* Aquilejenſem ab Anaſtaſio Pontifice non fuiſſe damnatum, ſed ſolam ejus latinam verſionem librorum Origenis Periarchon non probatam, vel, ſi mavis, rejectam, idque non edicto aliquo vel decreto Synodico, ſed privata epiſtola ad Jo: Hieroſolymitanum, cujus epiſtolæ nullam *Rufinus* in Italia a Romanis ſuis notitiam habuit unquam, neque ab illo ipſo, ad quem ſcripta fuerat, quanquam ſibi amiciſſimo; ſed ab uno Hieronymo, qui primus illam ei exprobravit & miſit. Sic enim habet in Apologiæ lib. II. pag. 405. *certe ſi ideo interpretaris, ut eum* (Origenem) *hæreticum arguas, nihil de Græco mutes, & hoc ipſum præfatione teſtare: quod prudentiſſime Papa Anaſtaſius in epiſtola, quam contra te ſcribit ad epiſcopum*

pum Johannem, ſuo ſermone complexus eſt. Hieronymus, ipſa Anaſtaſii epiſtola Apologiæ ſuæ mox adjuncta, hæc ſubdit: *ac ne forſitan hoc quoque neges, ſubjeci exemplum ejus, ut ſi non vis audire fratrem* (Hieronymum) *monentem, audias epiſcopum* (Anaſtaſium) *condemnantem*. Ex his docemur, ut Anaſtaſii epiſtola, ad Johannem ſcripta, *Rufino* innoteſceret, Roma, non Bethleemo ad illum mitti debuiſſe, & quidem ab adverſario: qui, ſi Romæ vulgatam ſciviſſet, hoc idem in *Apologia* ſemel atque iterum inculcaſſet, hoc *Rufino* jure exprobraſſet, ipſum Anaſtaſianæ epiſtolæ exemplum è Palæſtina ad *Rufinum* mittendi, nulla neceſſitate compulſus. Miſit, quia in Italia ignorari ſciebat. Hieronymus Apologiam hanc adornavit A. D. 401. Ait enim libro I. pag. 377. ſe *ante biennium* adverſus laudes a *Rufino* in prologo verſionis librorum Periarchon ſibi datas, ſcripſiſſe. Scripſit autem A. D. 399. ut a me alibi animadverſum. Ergo Hieronymus A. D. 401. priorem ſuam Apologiam in libros II. diſtinctam adornavit. Pagius contra Baronium, Huetium, & Noriſium aliis rationibus hoc idem urget A. D. 401. §. X. *Venerius*, in literis Anaſtaſii memoratus, olim Ambroſii Diaconus, in Mediolanenſi Cathedra Simpliciano ſucceſſerat A.D. 400. RUFINUS. LIB. V. C. XIX.

V. Jam videamus quid *Rufinus* in literis contra duos Hieronymianæ Apologiæ libros de epiſtola Anaſtaſiana, per Hieronymum ad ſe tranſmiſſam, reſponderit. *Rufini* literas, ad unum Hieronymum ſcriptas, olim periiſſe jam monui. Sed earundem ſumma colligitur ex Hieronymiano reſponſo, quod eſt liber II. alias Apologia I. Ejus loca decerpam ex eodem lib. II. Hieronymi pag. 455. 457. 459. 462. 468. editionis novæ.

1. Rufinus ait, *de Papa Anaſtaſio, nulli verum videri, ut tantæ Urbis Sacerdos innocenti* (Rufino) *injuriam facere potuerit vel abſenti*.

2. Epiſtolam *Sancti Papæ Anaſtaſii eſſe confictam*.

3. *Ab eo* (Johanne Hieroſolymitano) *cui miſſa eſſet, debuiſſe ad Rufinum tranſmitti*.

4. *Siricii, præceſſoris ejus* (Anaſtaſii) *ſe habere teſtimonium*, ſeu literas formatas, quibus, tanquam certæ ſuæ fidei teſſera, munitus Roma in patriam diſceſſerat. De iſtiuſmodi literis formatis conſulendus Philippus Priorius. Eas quum Rufinus palam obtinuerit poſt Romæ ſparſam librorum Periarchon Latinam verſionem, jam ſibi privatas literas, ſub nomine *Anaſtaſii* confictas, officere non poſſe. Sufficere ſibi *totius Orbis teſtimonium*.

5. Hieronymus Anaſtaſii literas, ab ſe ad *Rufinum* ex Oriente tranſmiſſas, *præteriti anni epiſtolam* vocat, atque alia *recentia ad Orientem* SCRIPTA commemorat, *in quibus Papa Anaſtaſius tantis eum* (Rufinum) *ornet floribus*. Quænam hæc *ſcripta* fuerint, ignoramus. Anne fuerunt ejuſdem commatis ac epiſtola, de qua loquimur? Certe mirum eſt, a nullo ex antiquis laudari, neque Hieronymum hæc quoque ſcripta

 ta ad Rufinum miſiſſe, aut quid eſſent, clarius explicare noluiſſe; quandoquidem Rufinum *tantis ornabant floribus*. Nunquid reſponſum quodpiam ad Theophili Alexandrini paſchales epiſtolas fuerunt, in quibus Origenis errores expoſiti? Ita cenſendum eſt.

6. Rufinus iterum Siricii *formatam* epiſtolam, ſibi Roma Aquilejam proficiſcenti traditam, ingerit, hanc non credens, ab Anaſtaſio ſucceſſore infringi potuiſſe, nullos ſe, poſt Siricii deceſſum, errores ſparſiſſe deprehenſos, immo univerſis *totius Italiæ epiſcopis puram & apertam ſuæ fidei confeſſionem ſuſcipientibus, & expoſitionem comprobantibus*. Hieronymus quidem non abnuit, quin *Italiæ epiſcopi* Rufini confeſſionem fidei comprobaverint. Tantum ſe id mirari ait: *miror, quomodo probaverit Italia quod Roma contemſit: epiſcopi ſuſceperint quod Sedes Apoſtolica condemnavit*. Anaſtaſius Rufini Apologiæ pro Fide ſua, nihil repoſuit. Hoc Hieronymus *contemtionem* appellat. Anaſtaſii vero epiſtolam ad Johannem Hieroſolymitanum, Rufino parum æquam, Rufinianæ Apologiæ *condemnationem* appellat.

7. Rufinus addit, Apoſtolicam Sedem *pacificas* literas ſemel datas, abſque novo crimine hæreſeos, revocare non conſueviſſe. Demum Anaſtaſianam epiſtolam vocat FALSAM, & *fraude ſubnixam*.

Notandum eſt porro, eam certe ab Hieronymo pugnaciter non obtrudi pro vera. Hoc unum Hieronymus ait, (& verum ait) ab ſe non eſſe *confictam*. Rufinum de ejuſdem epiſtolæ veritate in patria ſua ſuſpicantem, Hieronymus Romam mittit; ad Romanæ Eccleſiæ *chartarium* mittit. Hoc ipſum evincit, *Romæ* palam non fuiſſe vulgatam; alias cur epiſtola recentiſſima, deque tanta quæſtione edita, quæ omnibus nota, atque obvia eſſe debuiſſet, in arcanis ſummorum pontificum tabulariis, tanquam res abdita, & vetus, quærenda? *Rufini* æmuli, Hieronymique ſtudioſi ejuſmodi epiſtolam clam abdi, nec palam haberi, anne paſſi fuiſſent? Magnus doctor opponit, Anaſtaſium in Rufinum, licet pridem Siricii literis communicatoriis munitum, *ſcribere potuiſſe*; eum tamen *vere* ſcripſiſſe non dicit. Sed neque magnus doctor unquam prodit, unde ipſe Anaſtaſianæ, quæ jactabatur, epiſtolæ exemplum habuerit; an ab ipſo Johanne Hieroſolymitano, an ab alio. Hoc certe palam prodi ab eo debuiſſet, ut ſinceram eſſe neganti, os facilius obſtrueretur. Sane haud ſit credibile, Johannem, qui pro amico *Rufino* ad Anaſtaſium ſcripſerat, Anaſtaſii reſponſum, ſibi uni de amico ſcriptum, & neutri opido gratum, in vulgus ita ſpargere voluiſſe, ut ejus exemplum non ex Urbe, non ex parte Johannis, ſed ab ipſo Hieronymo ad *Rufinum* ludibrii cauſſa mitteretur. Hieronymus antri Bethleemitici incola, in oratorum caſtris innutritus, neque de Italicis rebus ob regionum longinquitatem, ab *Rufini* æmulis ſincere ac ſufficienter inſtructus, eloquentiæ arte cauſſam agit. *Rufinus* epiſtolam ſuam his verbis clauſerat: *opto, te pacem diligere*. Hinc ipſe *Rufinus* beati *Chromatii* monitis obſecutus, quibus Hieronymus invitum ſe obſequi non poſſe excuſaverat, ejuſdem Hie-

Digitized by Google

Hieronymi libro III. nihil repoſuit: quodque hominem, pacis amantem docuit, literas ſuas, i. Hieronymum pro ſe ſcriptas, nequaquam in vulgus ſparſit. Nec ſane Hieronymus dehinc *Rufinum* perſtrinxit, *nominatim* ſcilicet. Si enim interdum ſub *alienis nominibus*, & in ænigmate id fecit, non feciſſe dicendus eſt, quod ſub larva faciebat, fortaſſe nolens intelligi de quo loqueretur, ſeque hoc pacto offendiculum vitare ſtudens. Ad Anaſtaſianam epiſtolam quod attinet, tanto animorum diſſidio ultro citroque flagrante, hujuſmodi epiſtolas confingi potuiſſe, haudquaquam difficile eſt, quum aliæ quoque Hieronymo, quaſi palinodiam canenti, ſuppoſitæ, in Africam tranſvolaverint, ipſo teſte lib. II. Apologiæ pag. 419. Hanc tamen Anaſtaſianam epiſtolam ab Hieronymo pro germana *primo* habitam, non dubitamus. Sed ex quo *Rufinus* eam falſitatis inſimulavit, Hieronymus pro illius ſinceritate mordicus certaſſe haudquaquam videtur. Librum ejus *tertium* penſiculate conſideranti hoc facile pateſiet. Poſt *Rufinum* Petrus Halloixius in Origene defenſo libro IV. Quæſt. VIII. pag. 333. & Honoratus Faber in Prodromo velitari Parte II. cap. II. pag. 84. col. I. certe Anaſtaſianam epiſtolam *in dubium vocare* non ſunt veriti.

VI. Amarulenta hæc inter tantos viros jurgia Sanctus Auguſtinus, utrique amiciſſimus, pro miti animo ſuo, probare non potuit. Hieronymus enim A. D. 402. Aſterio ſubdiacono ex locis ſanctis in Africam reverſuro, tradidit epiſtolam ſuam inter Auguſtinianas LXVIII. olim XIII. ad Auguſtinum ferendam. Hieronymus in hac meminit reſponſi ab ſe nuper dati ad *Rufini* literas, atque de ejus ſcriptis, ſibi nunciatum, in *Africam* perveniſſe, quorum ipſe confutationem ad Auguſtinum pridem tranſmiſerit. Latius opus Apologiæ, in *duos libros* diſtinctæ, ſe commodiori tempore miſſurum promittit. Do verba Hieronymi: *miſit mihi temeritate ſolita, maledicta ſua* (literas in ejuſdem Hieronymi libros duos Apologiæ) *Calpurnius cognomento Lanarius.* Sic *Rufinum* appellat, ad ejuſdem nominis proditorem alludens, qui, ex Plutarcho in Sertorio, Livium Salinatorem, ſub cujus ſignis militabat, fœde obtruncavit. Pergit Hieronymus, quæ (maledicta, ſive *Rufini* literæ adverſus libros duos Hieronymianæ Apologiæ) *ad Africam quoque, ſtudio ejus* (Rufini) *didici perveniſſe. Ad quæ breviter reſpondi* (Apologia II. ſeu libro III. Apologiæ) *& libelli ejus vobis miſi exemplaria. Latius opus* (ſuam Apologiam primam in libros duos diſtinctam) *quum opportunum fuerit, primo miſſurus tempore: in quo iſtud cavi, ne in quoquam exiſtimationem læderem Chriſtianam, ſed tantum ut delirantis imperitique mendacium ac vecordiam confutarem.*

Auguſtinus, perlectis Hieronymi literis, animo concidit. Etenim in non vulgaribus magni ſenis erga ſe benevolentiæ argumentis, novit, illum nonnihil in ſe ſubiratum. Vir placidiſſimus, libri ejus in *Rufinum* lectione perculſus, pene contremuit, illacrymatus, tam inſignes amicos, & omnium præconiis antea celebratos; in tantum irarum æſtum

Rufinus. Lib.V.C.XIX. ruiſſe. Hinc peropportuna occaſione arrepta, reſcripſit ad Hieronymum epiſtolam xv. nunc lxxiii. opus vere aureus, & caritatis modeſtiæque pleniſſimum. Verba, quæ Hieronymi, Rufinique animorum motus reſpiciunt, ad humanæ levitatis documentum huc adferam ex capite iii. ejuſdem epiſtolæ, quam nuperi Auguſtinianæ editionis auctores conjiciunt in A. D. 404. ſcilicet poſt utriuſque viri ſcriptionibus finem impoſitum, palam ſaltem, & potiſſimum ex parte *Rufini*. Verba hæc ſunt: *neſcio quæ ſcripta maledica ſuper tuo nomiue ad Africam perveueriut. Accepimus tameu quod dignatus es mittere, illis reſpondens maledictis. Quo perlecto, fateor, multum dolui, inter tam caras familiareſque perſonas*, CUNCTIS *peue eccleſiis* NOTISSIMO *amicitiæ vinculo copulatas, tantum malum exſtitiſſe diſcordiæ. Et tu quidem, quantum tibi modereris, quantumque teneas aculeos indiguationis tuæ, ne reddas maledictum pro maledicto, ſatis in tuis literis eminet. Verumtameu, ſi eas ipſas cum legiſſem, coutabui dolore, & obrigui timore; quid de me illa facerent, quæ iu te ille ſcripſit, ſi in manus meas forte veniſſent? Væ mundo ab ſcandalis! Ecce ſit, ecce prorſus impletur quod Veritas ait: quouiam abuudabit iuiquitas, refrigeſcet caritas multorum. Quæ ſibi euim jam fida pectora tuto refundantur? In cujus ſinum tota ſe projiciat ſecura dilectio? Quis denique amicus nou formidetur, quaſi futurus iuimicus, ſi potuit inter Hieronymum & Rufiuum boc, quod plangimus, exoriri? O miſera & miſeranda conditio! O infida iu voluntatibus amicorum ſcientia præſentium, ubi nulla eſt præſcientia futurorum? Sed quid boc alteri de altero gemendum putem, quando nec ipſe quidem ſibi bomo eſt notus iu poſterum? Novit enim utcuuque vix forte, uunc qualis ſit. Qualis autem poſtea futurus ſit, iguorat.* Ita Auguſtinus.

Curatores novæ Auguſtinianæ editionis in præfatione to.1I.cap.lxviii. ancipites hærent, utram *Apologiam* Hieronymus Auguſtino tranſmiſerit, *primam* ne, an *ſecundam*. Certe *primam* in *duos libros* diſtinctam non miſit, quam *latiur opus* appellat, ſeque poſtea miſſurum promittit. Ergo *ſecundam* ab ſe miſſam innuit, in qua ad *Rufinianam* epiſtolam, jam deperditam, *ex parte*, ut loquitur, vel *ſummatim* tunc recens reſponderat. Hipponenſis Præſul in epiſtola clxvi. ad Hieronymum cap.v. §.15. ex eadem hujus Apologia 1I. pag. 464. teſtimonium profert *de originæ animæ*. Ex verbis antea recitatis colligimus, Auguſtinum, quamvis Hieronymianam *Apologiam* 1I. legiſſet, & *Rufiniana* ſcripta ignoraret, in diſcordia, quæ utrunque ſcindebat, neutri adhæſiſſe. Id unum præſtitit, ut tantas inimicitias ingemiſceret, eaſdemque e medio tolli ſummopere optaret. Quem Hieronymus *Calpurnium Lanarium* dixerat, Auguſtinus ipſe proprio & vero nomine *Rufinum* dicit. Tunc ergo A. D. 404. *bieunium* ab *Anaſtaſii* deceſſu, nulla damnatio in *Rufinum* audita; alias Præſul Sanctiſſimus Hieronymo, viro undequaque catholico, adverſus *bæreticum*, & a prima Sede percuſſum, adhæſiſſet. Media enim conſilia in religionis negocio peſſima ſemper, & nunquam

tuta.

tuta. Quum Auguſtinus neutri adhæſerit, æque utrunque pro amico & vere catholico agnovit. Hoc idem agnitum ab Honorato Fabro in Prodromo velitari Parte II. cap.II. §.xvi. pag.82. col.2. RUFINUS. LIB. V. C. XX.

CAPUT XX.

I. *Rufinus Urbe diſcedit cum Melania iterum in Palæſtinam trajecturus. Annus emortualis Publicolæ ſenioris, Melaniæ filii decernitur.* II. *Roma ab Alarico Gothorum Rege obſeſſa, atque direpta.* III. *Rufini obitus, locus mortis, & tempus adſignatur.* IV. *Rufini laudes recenſentur.*

I. QUoto Chriſti anno *Rufinus* poſt Apologias, aliaſque lucubrationes, ab ſe *Aquilejæ* confectas, ſuis valedixerit, in Palæſtinam cum *Melania* iterum trajecturus, nondum cuiquam bene compertum. Poſt demortuum *Anaſtaſium* pontificem id contigiſſe pro certo habeo, immo & poſt *Chromatii* deceſſum, quem A. D. 407. illigandum oſtendi libro III. cap. III. §. IX. Tunc *Rufinus* ſanctiſſimo patre orbatus, poſtquam decennii moram cum ſuis traxiſſet, Romam reverſus eſt, jam ſeptennium ſedente Anaſtaſii ſucceſſore *Innocentio* pontifice. Anno inſequenti 408. Alarico Rege Gothorum Urbi Romæ incubante, ab utriuſque Melaniæ familiis ſtatutum eſt ſuæ ſaluti conſulere, atque in Siciliam navigare, unde *Melania* ſenior cum *Rufino* Hieroſolymam cogitaverat. Cum *Melania* ſeniore præcipui aderant præter *Rufinum*, *Albina*, Melaniæ nurus cum filiis, *Publicola juniore*, *Melania* item juniore, & Piniano conjuge, de quibus aliqua dixi libro V. cap. IV. §. VII. Palladius horum amicus, &, dum Romæ Chryſoſtomi cauſſam ageret, olim hoſpes, hæc referens cap. XCIX. indictum præteriit *Publicolam Seniorem*, *Melaniæ Senioris* filium, *junioris* parentem, & Piniani ſocerum, Chriſtianis virtutibus pluſquam ſenatoria dignitate ſuſpiciendum. Jure autem præteriit, quippe quem prius extinctum noverat. Melania ſenior ampliſſimos fundos non ſolum in Campania & Sicilia, ſed in Gallia etiam, Hiſpania, atque Africa poſſidebat: quæ, *Publicola utroque ſublato*, ad Melaniam juniorem, ut Publicolæ *ſenioris* filiam, & *junioris* ſororem, devenerunt. Huic enim ea tribuit Palladius. Jamdudum inter præcipuos rei literariæ ſummates nobilis quæſtio Chronologica, unde aliæ pendent, varie agitata eſt, quoto Chriſti anno *Publicola ſenior* vivere deſierit. Annalium parens hoc ſtatuit A. D. 409. §. XXVII. Similiter Annalium Scholiaſtes Pagius §. IX. Ab utroque immane diſceſſit Petrus Franciſcus Chiffletius in Paulino illuſtrato Parte II. cap. XXXIV. ad A. D. 416. id transferens. Alio itidem abiit Noriſius in Adventoria pag. 20. ubi non perfunctorie pro A. D. 399. certavit. Sed curatores novæ editionis Sancti Auguſtini, & poſt eos Tillemontius in locis infra indicandis, uni A. D. 408. ſibi adhærendum putarunt. Ex

 hoc

RUFINUS. LIB. V. C. XX.

hoc præſtantium virorum diſſidio non panci Chronologici errores fluxerunt, quos facile tolli crediderim, ſi *Publicolæ* ſenioris mortem, certo quodam charactere deſignatam, in A. D. 400. conjecero. Exſtat epiſtola XLVI. olim inter Auguſtinianas CLIII. qua *Publicola* idem *ſenior* Hipponenſem antiſtitem conſulit de nonnullis, teneriorem animum ſuum turbantibus, quæ Africanis conductoribus rerum ſuarum in latifundiis Arzugitanæ provinciæ cum paganis intercedebant. Eandem epiſtolam jam dicti Curatores datam fecerunt A. D. 398. Mirum eſt, viros egregios in Vita Auguſtini libro IV. cap. XV. §. 4. *incertum* putaſſe quis ille *Publicola* eſſet. Tillemontium tomo X. pag. 823. & tomo XIII. pag. 323. ſuſpicio inceſſit, pro *Melaniæ ſenioris* nato, eſſe accipiendum. Quin is fuerit, loca indicata dubitare non ſinunt. *Melania mater*, ut iſthæc ſua latifundia in Africa inviſeret, ſacriſque Auguſtini colloquiis frueretur, adhuc ſnperſtite *filio Publicola*, illuc ſolvit. Sanctus Paulinus Nolanus epiſt. XCIV. alias CCXLIX. inter Auguſtinianas, gratiis Auguſtino actis de epiſtola (nunc deperdita) ad ſe una cum libro quodam per illum tranſmiſſa, quam Romæ ad diem feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli a Quinto Diacono, aliquamdiu antea ibidem morato, acceperant, proſequitur laudes *Melaniæ ſenioris* & *Publicolæ unici filii*, de cujus ille recenti dormitione præcedentibus literis Auguſtinum docuerat, eum precatus, ut cognatam ſuam *Melaniam* in tanta jactura ſolaretur. Hinc palam fit, *Publicolam ſeniorem* Romæ, ubi inter Senatores numerabatur, non alibi, diem obiiſſe, poſtquam *Melania mater* in Africam trajeciſſet. Hoc amplius firmatur. Poſtquam Auguſtinus *Melaniam* de fortitudine animique conſtantia in filii amiſſione, ad Paulinum ſcribens, laudaſſet, idem Paulinus, qui hæc in ſuo ad Auguſtinum iterato reſponſo ex epiſtola ad ſe ſcripta recenſet, ſemel atque iterum ait, de moribus & ſanctitate *Publicolæ*, ſe ad illum antea *ſcripſiſſe*. Ergo *Publicola* ſenior non in Africa, ſed in Italia e vivis exceſſerat. Hæc a me fruſtra non dici conſtabit inferius, ubi agam de *Publicola juniore*. Ex Paulini epiſtola, in qua Auguſtinianam, ad ſe ſcriptam, ſummatim refert, huc aliqua adducam: *docuiſti me in ſpiritu veritatis ſalubre moderandi in occiduis mortalibus animi temperamentum, quo & illam beatam matrem & aviam Melaniam* (*matrem* unici filii *Publicolæ* I. *aviam* Publicolæ II. & *Melaniæ* II.) *fleviſſe carnalem obitum unici filii taciturno quidem luctu, non tamen ſicco a lacrymis dolore*, VIDISTI, *cujus quidem modeſtas & graves lacrymas, ſicut* PROPIOR *& æqualior animæ ejus ſpiritus, altius* INTELLEXISTI, *& perfectæ in Chriſto feminæ, ſalva virilis animi fortitudine, cor maternum de cordis ſui ſimilitudine melius ex æquo ſtatu contemplatus es, ut eam primum pro naturali affectione permotam, deinde cauſſa potiore compunctam fleviſſe* PERSPICERES, *non tam illud humanum, quod* UNICUM FILIUM *conditione mortali defunctum in præſenti ſæculo amiſiſſet, quam quod propemodum in ſæculari vanitate præventum* (*quia necdum illum deſeruerat* SENA-

TO-

TORIÆ *dignitatis ambitio) non juxta ſanctam votorum ſuorum avaritiam cogitaret aſſumtum, ut de converſionis gloria tranſiſſet ad gloriam reſurrectionis, communem cum matre requiem coronamque capturus, ſi hujus ſæculi vita, matris exemplo, ſaccum togæ & monaſterium* SENATUI *prætuliſſet*. Mox ſubdit, ſe ante de hujus *Publicolæ* I. virtutibus ad illum ſcripſiſſe: *verumtamen idem vir* (Publicola) *ut &* ANTEA RETULISSE *me puto ſanctitati tuæ, his operibus locupletatus* ABSCESSIT, *ut maternæ humilitatis nobilitatem ſi veſte non geſſerit, tamen mente prætulerit*. Infra vero: *ſed ceſſo plura de memoria tam dilecti mihi, quam devoti Chriſto hominis, enarrare, quum & in* PRISTINIS *literis non pauca ſuper eo narraſſe me reputem, & nihil poſſim de beata hujus filii matre, & ſanctorum pari radice ramorum, Melania, melius aut ſanctius prædicare, quam ſanctitas tua in eam* PROFARI & DISPUTARE *dignata eſt*. Ex his diſcimus, Paulinum *Publicolæ ſenioris* mortem, literis, Melaniæ in Africa etiam fortaſſe reddendis, Auguſtino primum nunciaſſe ante diem XXIX. Junii, in quem cadit feſtum Sanctorum Petri & Pauli. Ut annum certiſſimum habeamus, rem aliam, anno emortuali *Publicolæ ſenioris* adnexam, exſtricare debemus. Auguſtinus epiſtolam ſubſequentem XCV. alias CCL. rurſus dedit Paulino, quam Poſſidius Calamenſium epiſcopus ei detulit, dum Eccleſiæ ſuæ, a Paganis Calamenſibus ſubverſæ, cauſſam acturus, in Italiam *ad Comitatum*, ſive Aulam Cæſaream, navigavit: *ad iſtam lætitiam* (inquit Auguſtinus) *qua* VOBISCUM EST *frater Poſſidius, quum ex ipſo* AUDIERITIS *quam triſtis eum cauſſa compulerit, hoc me veriſſime dicere cognoſcetis*. Speciatim de his agit Sanctus Pater in Epiſt. XCI. alias CCII. ad Nectarium, Calamenſem, & paganum §. 8. *contra*, inquit, RECENTISSIMAS LEGES, *Kalendis Juniis feſto paganorum ſacrilega ſolemnitas agitata eſt, nemine prohibente, tam inſolenti auſu, ut, quod nec Juliani temporibus factum eſt, petulantiſſima turba ſaltantium in eodem prorſus vico ante fores tranſiret Eccleſiæ. Quam rem illicitiſſimam, atque indigniſſimam clericis probibere tentantibus*, Eccleſia lapidata eſt. *Deinde poſt dies ferme octo, quum* LEGES NOTISSIMAS *epiſcopus* (Poſſidius) *ordini* (Magiſtratuum) *replicaſſet, & dum ea, quæ* JUSSA *ſunt* (ab Honorio Auguſto) *velut implere diſponunt, iterum Eccleſia lapidata eſt*. Cetera, auditu horrenda, a gentilibus perpetrata, Auguſtinus narrare pergit. *Recentiſſimæ* & *notiſſimæ* leges, quas magnus Præſul ſemel & iterum memorat, ab Honorio Auguſto in Paganos Africæ, latæ fuerant A. D. 399. *Manlio Theodoro* V. C. *Conſule*. Tunc enim, eodem Auguſtino teſte in libro XVIII. de Civitate Dei cap. XVIII. *in civitate notiſſima & eminentiſſima Carthagine Africæ, Gaudentius & Jovius comites Imperatoris Honorii* XIV. *Kal. Aprilis falſorum Deorum templa everterunt & ſimulacra fregerunt*. Hæc gentilium templorum everſio, & ſimulacrorum fractio Auguſtis etiam legibus fulciri debuerunt. Ipſas leges, in quas Calamenſes Pagani, ſuos ritus

nuper

RUFINUS. LIB. V. C. XX.

nuper proſcriptos agitantes, peccaverant, Auguſtinus, non *unam*, ſed *plures* innuens, *recentiſſimas*, dixit. Quænam fuerint, accuratius inveſtigemus. In codice Theodoſiano lib. XVI. tit. X. *de Paganis, ſacrificiis & templis*, exſtant leges XVII. & XVIII. ad Apollodorum Proconſulem Africæ. Utraque Patavio data eſt die XX. Auguſti A. D. 399. *Theodoro* V. C. *Conſ.* Honorius in priori de altera mentionem facit, quam in paganorum ſacrificia nuper ediderat: *profanos*, inquit, *ritus* JAM *ſalubri* LEGE *ſubmovimus*. Hæc in præſentia non exſtat. In eadem Lege XVII. Honorius feſtos conventus, ludoſque gentilium permittit, *ſed abſque ullo ſacrificio, atque ulla ſuperſtitione damnabili*. Huc etiam lex XVIII. revocanda eſt, in qua Honorius ita decernit: *ſi quis ſacrificio fuerit deprehenſus, in eum legibus vindicetur*. Calamenſes in has leges peccarant, dum *feſto Paganorum ſacrilega ſolemnitas* (per eos) *agitata eſt*, teſte Auguſtino, qui hanc Paganorum ſolemnitatem *ſacrilegam, illicitiſſimam*, & *indigniſſimam* vocat, quia profanos gentilium ritus & ſacrificia, *recentiſſimis* Honorii legibus vetita, repræſentabant. Jam ergo habemus certum annum & menſem, quo Afrorum ſuperſtitioſas ſolemnitates Honorius ſanctionibus exſtirpandas curavit, quas Auguſtinus *recentiſſimas*, & Afris ſuis *notiſſimas* merito dixit, quum ad Proconſulem Africæ ſcriptæ eſſent. Nunc *Publicolæ* annus emortualis facile ſe ipſe pandet. Contra has leges *recentiſſimas* & *notiſſimas*, utpote nuper vulgatas, Pagani Calamenſes peccarunt. Ergo id factum poſt diem XX. Auguſti anni 399. quo datæ fuerunt. Hipponenſis antiſtes ait, crimen perpetratum *Kalendis Juniis*. Ergo perpetratum eſt ſubſequente A. D. 400. quo Poſſidius Calamenſis epiſcopus ob idem ſcelus ad *Comitatum* navigavit, literaſque Hipponenſis ad Nolanum detulit poſt *Melaniæ ſenioris* itum in Africam, & *Publicolæ* exceſſum. Quare ut in pauca rem contraham, ſic ſtatuendum.

1. Leges Auguſtales contra Paganos prodierunt die XX. Auguſti A. D. 399.

2. *Melania ſenior* in Africam ſolvit, & *Publicola* filius obiit A. D. 400. ante menſem Junii.

3. Tumultus Calamæ excitatur die prima Junii A. D. 400.

4. Iter Poſſidii in Italiam ad Imperatorem, eodem anno, menſe Auguſti ſuſceptum.

Die XXVIII. Martii A. D. 401. *poſt menſes ferme* OCTO a Poſſidii navigatione in Italiam, Auguſtinus literas ejus accepit, quum Nectarius ante illud tempus; Poſſidio Calamæ adhuc degenti, Auguſtini literas tradidiſſet. Hoc patet ex Auguſtiniana epiſtola CIV. alias CCLIV. ad Nectarium, cujus verba hæc ſunt: *legi literas benignitatis tuæ, quibus mihi* LONGE POSTEA *reſpondiſti, quam meas ad te perferendas dedi. Nam ego reſcripſeram, quum adhuc* NOBISCUM *eſſet, neque navigaſſet, Sanctus frater Poſſidius. Has autem, quas mei cauſſa illi dignatus es reddere, accepi* VI. *Kal. Aprilis poſt menſes ferme* OCTO,

quam

Digitized by Google

quam ſcripſeram. Hi *octo menſes* ab die xxvii. Martii A. D. 401. retrocedendo, pertingunt ad menſem Auguſti A. D. 400. quo menſe Poſſidius Calamæ degens, necdum in Italiam profectus, Auguſtini literas ab Nectario ſibi traditas acceperat. Hæc produnt, curatores Auguſtinianæ editionis in Vita Sancti Præſulis lib. vi. cap. v. poſt Tillemontium to. x. pag. 608. & to. xiii. pag. 460. deceſſum *Publicolæ ſenioris*, ex præpoſteris ſupputationibus, rejeciſſe in A. D. 407. Serius enim, quam oportuiſſet, A. D. 402. *Melaniæ matris* reditum ex Palæſtina in Urbem ſtatuerunt; quem nos cum primoribus viris e ſchola Chronologorum, ab A. D. 397. nullo pacto avelli poſſe monſtravimus. Hinc, illi *Melaniæ* adventu in locum non ſuum rejecto, ejus quoque itum in Africam ulterius in locum non ſuum, traxerunt. Semel enim errore Chronologico admiſſo, alios idemtidem naſci, & familiam ducere neceſſe fuit. Errorem auxerunt *duo Publicolæ* in unum conflati, & *unica* Honorii lex, edita A. D. 408. præ *duabus* aliis, immo *tribus*, accepta: quæ A.D. 399. ab eodem Auguſto, hanc in rem editæ fuerant. Viri præclari initio tomi II. operum Sancti Auguſtini num. xc. xci. xciv. & xcv. & in notula ad eandem Epiſtolam xci. alias cii. cumque iis Tillemontius tomo xiii. pag. 997. Hipponenſem Præſulem de alia lege loqui cenſuerunt, quam *Sirmondus* in Appendice ad codicem Theodoſianum vulgavit num. xii. quamque poſtea *Gothofredus* in eundem codicem tranſtulit lib. xvi. tit. x. L. xix. Atqui vir Sanctus ſemel atque iterum *Leges recentiſſimas & notiſſimas* vocans, non *unam* ſed *plures* vocat, & quidem *Manlio Theodoro V.C. Conſ.* promulgatas, ut dixi. Hæ vero ipſæ ſunt, quas A.D. 399. datas memoravi, quæque ſane poſt novennium A. D. 408. *una* tantum, eaque *recentiſſima*, ab Auguſtino dici non poterant. Alia lex, poſt novennium edita, quam, inconſultis libris de Civitate Dei, viri præſtantes ab Auguſtino indicari crediderunt, neque *Proconſuli Africæ* miſſa eſt, cui tamen mitti debuit, ſi ad Africam pertinebat, nec ſancita fuit *Theodoro V.C. Conſ.* De ſcholio etiam, apud Sirmondum eidem Legi ſubjecto, in quo, *propoſita Carthagine* pronunciatur, non obſcure ambigit *Gothofredus*, cui vitioſum videtur. Ad hæc ipſa Lex *Romæ* dicitur data, quum tamen Honorius die xvi. Octobris, quo Lex prodiit, *Baſſo & Philippo Coſſ.* A. D. 408. non *Romæ*, ſed *Ravennæ* conſiſteret. Sed nondum ſatis difficultatum. Hæc enim Lex multa jubet, vel in Africa pridem juſſa & executioni mandata, vel paganorum Calamenſium crimini nequaquam aptanda. Ea ſunt.

1. De annonis templorum ad annonam militarem transferendis.
2. De ſimulacris.
3. De aris evellendis & deſtruendis.
4. De templis ad uſum publicum vindicandis.
5. De conviviis & ſolemnitatibus, prohibendis.

Jam vero ubi contrariæ ſententiæ patronos hujus Legis præſidio exarmavi, alias Leges ſupra indicatas rei noſtræ accommodemus. Ab eth-

RUFINUS. LIB. V. C. XX.

RUFINUS. LIB. V. C. XX. ethnicis Calamenſibus in Legem XVII. alteri, nunc deperditæ, innixam, quæ nuper *profanos ritus ſubmoverat*, maxime peccatum eſt. Ab his enim *profano ſacrificio & ſuperſtitione damnabili* peccatum eſt, teſte Auguſtino ad Nectarium, eorum gregalem, dum per eos *feſto paganorum ſacrilega ſolemnitas agitata eſt*. Hoc *feſtum*, hæc *ſolemnitas* tantiſper me ſiſtunt. *Floralia* peropportune occurrunt, quæ Sanctus Præſul utique innuit. *Floram* certe paullo ante memoraverat, cujus, inquit, *ludi ſcenici tam effuſiore & licentiore turpitudine celebrantur, ut quivis intelligat, quale dæmonium ſit, quod placari aliter non poteſt, niſi illic non aves, non quadrupedes, non denique ſanguis humanus, ſed multo ſceleſtius, pudor humanus, tanquam immolatus intereat*. Nihil ergo æque fœdum & ſacrilegum, ac Floralia: qui *ludi tanto devotius, quanto turpius celebrari ſolent*, eodem teſte libro II. de Civitate Dei cap. XXVII. His ſimillima habet Arnobius Afer in libro VII. adverſus gentes. In veterum Faſtis legimus quidem *Floralia* initio Maii celebrari ſolita, ſed quum edictis Cæſareis jam eſſent ſublata, Pœni gentiles de improviſo Kalendis Juniis ea tandem agitare ſtatuerunt. Sed Faſtos aliquando in hujuſmodi etiam ſolemnibus variaſſe, adnotatum memini a Simeone Boſio in epiſt. II. libri XVI. Ciceronis ad Atticum. Verba hæc Auguſtini, *ſolemnitas agitata*, ferme exſtare in Lege, quam viri eruditi in rem ſuam trahere conantur, ubi gentiles *quidquam ſolemnitatis agitare* vetantur, leve admodum eſt, ut vel hinc de eadem Lege virum ſanctum loquutum ſuadeant. Formula enim eſt, profanis gentilium ludis pompiſque deſignandis obvia, paſſimque uſurpata, idem ſonans ac *exhibita*. Adi Gothofredum in Gloſſario nomico v. *agitare*. Hæc fuſius excuſſi, ut quæſtionem de anno emortuali *Publicolæ ſenioris*, ex tumultu Calamenſi non removendo, explicarem, utque *Melaniam ſeniorem*, filio jamdudum orbatam, cum *Rufino* eognatiſque in Siciliam ante Urbis excidium migraſſe, certis argumentis oſtenderem. Ea, quæ digeſſi, cum *Palladio*, teſte idoneo, quippe oculato, undequaque conſentiunt. Etiam cum Vitæ *Melaniæ junioris* conditore apud Laurentium Surium in Vitis Sanctorum die XXXI. Decembris. Palladius enim auctor eſt cap. CXVIII. *Melaniam ſeniorem* ex Palæſtina Romam rediiſſe ubi primum de *Melaniæ* neptis *ſtatu audiviſſet; eam & nupſiſſe & velle ſæculo renunciare*, videlicet A. D. 397. qui fuit extremus Siricii Pontificis, ut alibi oſtenſum. *Melaniam juniorem* anno ætatis XIV. Piniano nuptam tradit cum Vitæ ſcriptore Palladius cap. CXIX. eam teſtatus ætatis ſuæ anno XX. poſtquam annos VII. cum Piniano vixiſſet, duobus liberis & patre *Publicola* orbatam, Mundo renunciaſſe. Poſt ſingula hæc criteria, ſuis quæque rationibus, in unum coeuntibus, fulta, uno omnia intuitu, ſecundum ordinem chronologicum, ſpectanda ſubjicio,

A.D. 397. *Melania ſenior* Hieroſolymis Romam redit, nepte *Melania* ætatis ſuæ anno XIV. Piniano nupta:

399. Ho-

399. Honorius Auguſtus in Pœnos gentiles tres Leges, Apollodoro Proconſuli Africæ inſcriptas, vulgat. RUFINUS, LIB.V. C.XX.

400. *Melania ſeniore* in Africam profecta, *Publicola*, *filius unicus*, Romæ obit. Paulinus Nolanus de hoc Auguſtinum certiorem facit, cujus reſponſum jam pridem ſcriptum Romæ, accipit a Quincto Diacono die XXIX. Junii. Tumultus Paganorum Calamæ excitatur. Poſſidius Calamenſis Epiſcopus poſt menſem Julii in Italiam tranſmittit.

403. *Melania junior* aviæ ſuaſu annum agens XX. poſt annos VII. cum Piniano tranſactos, Mundo cum conjuge vale dicit.

408. *Melania utraque* cum ſuis & *Rufino* ex Urbe ob pudicitiam ſervandam, in Siciliam trajiciunt.

II. Eodem A. D. 408. quo nobiliſſimus piarum mulierum atque hominum cœtus in Siciliam appulit, Roma ab Alarico Rege Gothorum obſeſſa eſt, multoque auro redemta. Mox fœdifragus Barbarus inſequenti A. D. 409. rerum Dominam miſerandum in modum diripuit atque vaſtavit. Dies atratus, Ægyptiis & Cannenſibus adnumerandus, menſis Auguſti fuit XXIV. cum duobus ſubſequentibus. *Melania ſenior*, futurorum præſcia tantam cladem vaticinata, ſuis raptim divenditis, proximorum ſaluti, atque honeſtati paullo ante celeri fuga conſuluit. Hæc ſecundum Pagianos calculos, quos hic probe exactos, ceteriſque præferendos comperio, continenter, nobilitarunt annos 408. & 409. Eximium chronologum vide A. D. 408. §. II. & XVI. annoque 410. §. VII. & ſubſequentibus. Tillemontius, qui Pagianas Lucubrationes, quippe nondum editas, ignoravit, Urbis exitium defixit A. D. 410. in Hiſtoria Imperatorum tom. V. pag. 411. Palladius rem ſic narrat in Hiſtoria Lauſiaca cap. CXVIII. *poſtquam autem hi omnes (utraque Melania, Albina, Pinianus, & præter Rufinum, Publicola junior) Roma abſceſſiſſent, qui catecheſi inſtituti fuerant a beata Melania, barbarica quædam procella* (Gothorum) *quæ etiam in prophetis jam olim poſita fuerat, in Romam irruit, & nec æneas quidem ſtatuas reliquit in foro.* Tanta ſtrage inflatus Alaricus, in Latium, Campaniam, Bruttios, Calabroſque, furibundus excurrens, luctu & funeribus omnia complevit. Rei teſtem habemus *Olympiodorum*, cujus Hiſtoriæ luculentas lacinias nobis ſervavit Photius cod. LXXX. Sed *Rufinus* Olympiodori teſtimonium mirifice illuſtrat. Is enim cum inclyto Romanorum procerum comitatu Meſſanam elapſus, Rhegium Julii, in cuſpide Italiæ Siculo freto imminens, Gothorum flammis ardere conſpexit. Extremam vir pius tunc manum Latinæ verſioni Origenis *Homiliarum in Numeros* imponebat. Viri percelebres in his literis id tandem nos docuerunt, Henricus Valeſius, & Petrus Franciſcus Chiffletius, qui *Rufini* prologum, eidem verſioni de more præpoſitum, diverſo loco & tempore, ex diverſis quiſque codicibus, publica typorum luce donarunt, Valeſius quidem in notis ad caput XXXVIII. libri VI. Euſebianæ Hiſtoriæ Pariſiis excuſæ apud Anto-

RUFINUS. LIB. V. C. XX.

nium Vitrè A. D. 1659. Chiffletius autem, Valeſii editione ignorata, in Parte II. cap. XXV. Paulini illuſtrati. ex Divionenſi editione Philiberti Chavance A. D. 1662. Tillemontius ob non viſam *Chiffletii* editionem non ſemel erravit tomo XII. artic. CXXVIII. pag. 311. Nam & *Vrſacio* prologum inſcriptum credidit, & hunc a puero, Rufini notario, diſtinxit. Opus fuſe recenſui lib. V. cap. VII. §. III. Emendatior eſt editio *Valeſii*, alicubi tamen ope Chiffletianæ emendanda. *Rufinus Donatum* quendam verbis Cypriani martyris ad alium *Donatum*, alloquitur. Ei ſe pollicitum ait ſcriptorum omnium Origenis in Pentateuchum Latinam verſionem. *Donatus* iſte anne Siculus fuit? Certe in *Sicilia* cum *Rufino* pariter morabatur A.D. 409. dum Rhegium Julii, Regis Alarici exercitu flammas injiciente, conflagrabat. At *Donatus* fortaſſe cum *Rufino* ex Urbe in Siciliam & ipſe confugerat. Noſtrum loquentem audiamus: *reddendæ pollicitationi non tempeſtivum, ut ille ait, ſed tempeſtuoſum nobis tempus ac turbidum fuit. Quis enim ibi ſtilo locus eſt, ubi hoſtilia tela metuuntur, ubi in oculis eſt urbium agrorumque vaſtatio, ubi fugitur per marina diſcrimina: & ne ipſa quidem abſque metu habentur exſilia? In* CONSPECTU *etenim, ut* VIDEBAS *etiam* IPSE, NOSTRO, *Barbarus, qui Rhegium oppidum miſcebat incendio, anguſtiſſimo a* NOBIS *freto, ubi Italiæ ſolum Siculo dirimitur, arcebatur. In his ergo poſito quæ eſſe ad ſcribendum ſecuritas potuit, & præcipue ad interpretandum, ubi non ita proprios expedire ſenſus, ut alienos captare proponitur?* Mox addit, ſe noctes, ab hoſtium timore magis tutas, *quaſi ad ſolamen malorum, levandæque peregrinationis gratia*, impendiſſe Latine reddendis Origenis Homiliis, ſive etiam *excerptis*, aut ſcholiis in *Numeros*. Origenis enim, ut Valeſius ex Sedulio, Hieronymoque animadvertit, triplex opus fuit in Sacram Scripturam. I. *Commentarii*. II. *Sebolia*. III. *Homiliæ*, ſive *Tractatus*. De hoc triplici opere in Prologo agit etiam *Rufinus*. I. *Homelias*. II. *Excerpta*. III. *Explicationes* appellans. *Hæc perurgente te*, inquit, *Romana, ut potuimus, voce, ex diverſis in unum ordinem collecta digeſſimus. Te quoque ipſo in quamplurimis* JUVANTE *Vrſacii noſtri laborem, dum, nimis cupidus, pueruli notarii tardum putas eſſe miniſterium.* Quare *Donatus* & *Vrſacius* Rufino in deſcribenda Origenis Latina verſione, a manu fuerunt. *Vrſacius* frater Exſuperantii, in Lucania Epiſcopi, memoratur apud Uranium in Vita Sancti Paulini Nolani cap. II. Denique ait *Rufinus*, ex omnibus ab Origene in *Legem Moſaicam* ſcriptis, ſolas *oratiunculas* in *Deuteronomium* ſibi vertendas ſupereſſe. *Has*, inquit, *ſi Dominus juverit, & ſanitatem dederit oculis, reliquo corpori cupimus ſociare, quamvis amantiſſimus filius* NOSTER *Pinianus, cujus religioſum cœtum pro amore pudicitiæ profugum* COMITAMUR, *injungat & alia. Sed orate communiter ut adſit Dominus, & temporibus pacem tribuat, gratiam laborantibus donet, fructumque operis noſtri in profectum legentium promat.* Donatus ergo & *Vrſacius* in ſanctiſ-

ctiſſimo illo Romulidum choro etiam fuerunt, *Rufinum* tunc oculorum morbo vexante. At Rufinus, quæ amico ſpoponderat, ad umbilicum perducere non potuit. RUFINUS. LIB.V.C.XX.

III. Paullo poſt enim morbo, quem dixerat, & ſenio prægravatus, vivendi finem fecit: & quidem *Meſſanæ* in conſpectu *Rhegii Julii*, ultima Italiæ civitate, quo religioſum cœtum ſequutus, profugerat. Nec ſane felicius, quam in complexu tam pii ſodalitii, vir ſumme pius animam efflare poterat. Noriſius, qui libro I. cap. III. Hiſtoriæ Pelagianæ poſt Baronium, *Rhegii* everſionem illigavit A.D. 410. *Rufini* exitum ad finem ejuſdem anni, vel ad initium ſequentis ſiſtendum exiſtimavit. Alaricus die XXVII. Auguſti, triduo ab Urbe expugnata, victrices copias in Latium & magnam Græciam populabundus induxit. *Rufinus* ipſe Donatum alloquens, Rheginum incendium, ut recens quidem, ſed jam præteritum; morbum vero, quo affligtabatur, ut *præſentem* memorat. Quare A. D. 410. poſt *Rhegium* exuſtum Rufinus diem clauſit extremum. De menſe & die apud antiquiores non liquet. Martyrologium tamen, de quo ſub nomine *Florarii Sanctorum* Hagiologi Antuerpienſes crebram mentionem faciunt, *Rufinum* exhibet die XIV. *Junii*, ibidem tom. II. pag. 782. col. 2. Emortualem ejus locum & tempus Hieronymus magnificis verbis expreſſit in prologo libri I. Commentariorum in Ezechielem, cui interpretando in Bethleemi receptu ineunte A. D. 411. manus admovit, reſumto ſtilo, quem præterito A. D. 410. animo fractus ob nuncium, de capta Urbe a ſe perlatum, ſuſpenderat. Vide Pagium rem accurate explicantem A. D. 410. §. XVII. & XXVII. Poſtmodum Hieronymus *Rufini* morte in Palæſtina, ubi notiſſimus erat, pervulgata, quin defuncti adverſarii manibus obſcure inſultaret, ſe continere non potuit. Sic enim Euſtochium Virginem alloquitur: *tu indeſinenter hoc flagitas, & magno vulneri* (ob captam Urbem) *cicatrix paulatim obducitur*, SCORPIUS *que* INTER *Enceladum & Porphyrionem Trinacriæ humo* PREMITUR, *&* HYDRA *multorum capitum contra nos aliquando ſibilare* CESSAVIT. In inſula, quam veteres *Trinacriam* vocarunt, *Rufinus* pridem obierat, inter Sicanos, Encelado & Porphyrioni gigantibus ſuperimpoſitos montes, quos canunt fabulæ poetarum. Stridonenſis Pater *Scorpium* plurium brachiorum, & *Hydram multorum capitum* per ambages *Rufinum* dixit, ob ingentem eorum numerum, qui illi ſtudebant. In Hieronymi codices, typis vulgatos, *Porphyrias* irrepſit pro *Porphyrione*: quæ eſt egregia emendatio purpurati viri Jacobi Peronii in Reſponſo iterato ad Regem Anglorum ſectione I. §. 9. De utroque gigante Apollodorus in Bibliotheca libro I. Ad *Porphyrionem*, *magnum gigantem*, alludit Martialis lib. XIII. epigram. LXXV. Hoc eo diligentius confirmavi, quod Henricus Valeſius, vir de re Eccleſiaſtica præclare meritus, in notis ad Hiſtoriam Euſebii

RUFINUS. LIB. V. C. XX. ſebii libro VI. cap. XIX. *Porphyrium* philoſophum, ab Hieronymo indicari commentus fuerit. Sed *Porphyrium* in Sicilia periiſſe non conſtat, quanquam apud Siculos magnum ſibi in ſcribendo nomen paravit. Ad mortuos autem, ſepultoſque in Sicilia, & *gigantes* quidem, lacertorum vi & magnitudine bellum ſuperius intentare conatos, alludit Hieronymus: quæ de *Porphyrio* vere dici non poſſunt. Adi Lucam Holſtenium in Diſſertatione de Vita Porphyrii cap. II. & III. Ulcus in Hieronymi verbis a Peronio detectum nemo criticorum animadverterat. Sed & alius error Valeſii expungendus, ubi Rufinum, *capta Urbe*, in *Siciliam* ſe recepiſſe arbitratur, qui tamen ante Urbem obſeſſam illuc ſe receperat, ut ſatis oſtenſum eſt.

IV. Hic fuit *Rufini* presbyteri exitus, viri in Eccleſia Latina Sacræ Hiſtoriæ parentis: quem Orientales peræque ac noſtri ob doctrinam & religionem plurimi ſemper fecerunt, ut per totam hanc hiſtoriam patefactum. Plerique omnes, literarum & pietatis laude in communione Catholica ſpectatiſſimi, hi præſertim, qui Epiſcopali faſtigio inſignes in Eccleſia fulſerunt, ſuperſtitem in ſinu fovere & colere, ejuſdemque partes tutari eo ipſo tempore viſi ſunt, quo is a Hieronymo diffidens, cum hæreticis numerabatur, ab illo uno ſcilicet; ab aliis non certe. Qui Sanctus Pater, licet maximus undequaque, apud illos tamen in hac controverſia efficere haudquaquam potuit, ut Rufinum, omnibus probe notum, uſque ad ultimum vitæ finem percarum habentes, in Hieronymi partes tranſire voluerint, viri alias hæreticorum acerrimi hoſtes, *Rufinoque*, ſi ex illis fuiſſet, nullo pacto adhæſuri. Immo & *beatum*, ac *ſanctum* honoris cauſſa dictum oſtendimus. Præter Hieronymum, illique ſtudentes unum & alterum, nemo unquam ea ætate *Rufinum* in hæreſeos ſuſpicionem traxit, nemo Epiſcoporum a ſua communione disjunxit. Non certe Siricius, non Anaſtaſius, neque Innocentius Pontifices, quibus in cathedra Petri ſucceſſive ſedentibus, intra Romani Primatus terminos, Romæ, Aquilejæ, & Meſſanæ duodecim annos Rufinus vixit. Non Paulinus Nolanus, non Venerius Mediolanenſis, non Gaudentius Brixienſis, non Petronius Bononienſis, non Chromatius Aquilejenſis, non Laurentius fortaſſe Concordienſis, non Auguſtinus Hipponenſis, non Johannes Hieroſolymitanus: qui ſane omnes celeberrimi & abſolutiſſimi antiſtites, *Rufino* familiariſſime uſi ſunt. Quare ſicut Hieronymi partes perpauci ſequuti ſunt, ubi, a Theophilo Alexandrino deceptus, Chryſoſtomum, virum ſanctiſſimum, pro hæretico ſugillavit, ita perpaucis ſuadere potuit, *Rufinum* hæreſeos nota inurendum. Norifius Cardinalis in Hiſtoria Pelagiana lib. I. cap. II. Origeniſtarum opera factum ait, ut ſanctiſſimi viri mutuis diſſenſionibus conflictarentur. Hinc ex Hieronymiana ad Theophilum epiſtola hæc verba in Chryſoſtomum, e throno

Con-

Conſtantinopolitano dejectum, & mortuum adducit: *Johannem, qui dudum Conſtantinopolitanam rexit Eccleſiam, Deo placere ſemper optavimus, & cauſſat perditionis ejus, in quas ferebatur, nequaquam credere voluimus. Sed ille, ut cetera flagitia ejus taceam, Origeniſtas, in ſuam recipiens familiam, ex his plurimos ad ſacerdotium provehens, atque ob hoc ſcelus beatæ memoriæ hominem Dei Epiphanium, qui inter Epiſcopos clarum in orbe ſidus effulſit, non parvo mœrore contriſtans, meruit audire: cecidit, cecidit Babylon.* His paria, & longe majora adverſus Chryſoſtomum lecta in libro Theophili Alexandrini, quem Hieronymus Latinum fecit, teſtatur Facundus Hermianenſis in Defenſione trium Capitulorum lib. VI. cap. V. Recte Facundus in rem quoque noſtram ibidem hæc ſcribit, digna certe quæ omnium animis infigantur: *nos autem in illo libro non qualis Johannes, qui nihil horum merebatur; nec qualis Theophilus, cujus virtus in multis probata, ſed potius qualis ſit miſerabilis humana vita, cognoſcimus, de qua ſcriptum eſt, quia tentatio eſt ſuper terram. Nam ſi talia talibus acciderunt, quid nobis metuendum non ſit, noſtrique ſimilibus?* Sed nemo neſcit qua acerbitate non ſolum Hieronymus, ſed & Cyrillus Alexandrinus Epiſtola ad Atticum, in Chryſoſtomum ſævierint. Hanc pro iis apologiam donat *Nicephorus Calliſtus* in Hiſtoria Eccleſiaſtica lib. XIV. cap. XXVIII. quam profert etiam Baronius A. D. 412. §. LXI. *homines enim illi erant, & humanis paſſionibus obnoxii*. Alia his ſimilia vide apud *Noriſium* Diſſertat. III. de Uno ex Trinitate carne paſſo pag. 169. Fuit Hieronymus doctrina, pœnitentia, & ſanctitate vere maximus, ſummeque orthodoxus, qui vel leves & minimas ſuſpicionum umbras in religionis negotio ferre non poſſet. Itaque haud mirum, ſi zelo ductus, & abſens, eas umbras interdum ex aliorum relatu, in viris etiam ſanæ Fidei auctas inſectatus eſt. At in hujuſmodi rebus non unius, licet ſummæ auctoritatis viri, teſtimonium toti reliquæ Eccleſiæ conſenſui præponendum. Hæc ipſa magni nominis & doctrinæ virum Noriſium permoverunt, ut in libro I. cap. IV. Hiſtoriæ Pelagianæ hæc de *Rufino* literis conſignaret: *ceterum Rufinus non fuit hæreticus, licet Hieronymus eundem hæreticis adnumeret: neque enim Sanctus Paulinus tam religioſam cum eodem amicitiam coluiſſet, neque Pinianus & Melania illum una ſecum in Siciliam adduxiſſent: neque in ſuburbano Pineti monaſterio degere potuiſſet, ſi palam hæreſi infectus fuiſſet*. His adde cetera, ad ejus pietatem aſſerendam a me congeſta. Noriſius, Rufinum errorum ſuſpiciones, quibus apud Anaſtaſium laboravit, coram Innocentio Pontifice ab ſe procul excuſſiſſe arbitratur, libello ſcilicet, quem idem vir purpuratus vulgavit. Sed hunc ad noſtrum non pertinere, neceſſariis argumentis oſtenſum eſt. *Rufinus* vero ſuſpiciones quaſcumque Apologia ſua ad *Anaſtaſium*, & Commentario in Symbolum ſatis ſuperque ab ſe procul excuſſit: cui quidem Commentario Hieronymus nihil unquam oppoſuit. Ante Noriſium Johannes

RUFINUS. nes Bollandus tom. I. Januarii die II. pag. 90. col. 2. §. 6. agens
LIB. V. C. XX. de Sancto Macario, *Rufini* amico, pariter ſcripſerat, presbyterum noſtrum errores Origenis, quibus æque ac Macarius fuerat imbutus, deinde ejuraviſſe, idque ſe, ubi de *Rufino* ſcriberet, *ſuo loco dictum*. De *Rufino* ergo, ut Sancto alicubi, ſe ſcripturum propoſuerat Bollandus. At *Rufinus* certe, & Macarius errores, quos nunquam imbiberant, ejurare non potuerunt.

Tyrannii Rufini opera, de quibus Lib. V. *diſſeruimus.*

I.
Sincera.

1. *Scripta propria.*

Diſſertatio de Adulteratione librorum Origenis.
Benedictionum XII. Patriarcharum explanatio.
Apologia, ſeu Invectivarum libri II. adverſus Hieronymum.
Apologia pro Fide ſua ad Anaſtaſium Pontificem.
Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libri II., ſcilicet X., & XI. poſt hiſtoriam Euſebianam.
Hiſtoria Eremitica, ſive vitæ Patrum.
Explicatio Symboli.

2. *Verſa e Græca in Latinam Linguam.*

Baſilii Magni Regula.
Baſilii Magni Homiliæ VIII.
Liber I. Apologiæ Pamphili pro Origene; in quo Sententiæ adverſus Mathematicos.
Origenis Libri Quatuor περὶ ἀρχῶν.
Ejuſdem Homiliæ XVII. in Geneſim.
---- XIII. in Exodum.
---- XVI. in Leviticum.
---- XXVIII. in Numeros.
---- XXVI. in Joſue.
---- IX. in Judices.
---- IX. in Pſalmos.
---- I. in Librum I. Regum.
---- IV. in Cantica Canticorum.
---- Tomi XV. in libros X. diſtincti in epiſtolam D. Paulli ad Romanos.

Gre-

Digitized by Google

Gregorii Nazianzeni Opuſcula x. hoc eſt.
Apologetici Liber unus.
De Epiphaniis.
De Luminibus.
De Fide Liber Unus.
De Nicæna Fide, Pentecoſte, & Spiritu S.
De Semetipſo ex agro reverſo.
De Dictis Hieremiæ.
De Reconciliatione, & unitate Monachorum.
De Grandinis vaſtatione.
De Arianis.
Sixti Pythagorici Sententiæ.
Evagrii C. Sententiæ ad Monachos.
---- Sententiæ de Apathia.
---- Liber ad Virgines.
Clementis Romani Recognitiones.
Euſebii Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libri IX.
Anatolii Alexandrini Canon Paſchalis.

II.

Suppoſiticia, & Aliena.

Verſio Origenis Homiliarum in Lucam, non Rufini, cui adſcribitur, ſed Hieronymi.
---- Joſephi Operum, non Rufini, ſed Ambroſii.
Commentarii in LXXV. priores Davidis Pſalmos.
---- In Oſeam.
---- In Johelem.
---- In Amos.
Vita S. Eugeniæ.
Libellus de Fide brevior.
Libellus de Fide fuſior.

III.

Dubia.

Origenis Homiliæ VII. in Matthæum.
---- I. in Johannem.
---- de Maria Magdalena.
---- de Epiphania Domini; in Latinum converſæ.

IV. De-

RUFINUS.
LIB.V.C.XX.

IV.

Deperdita.

Epiſtola ad Hieronymum, in qua hujus prima Apologia confutatur.

Epiſtolæ ad Aniciam Falconiam Probam.

Librorum aliquot e Latino in Græcum ſermonem converſio.

FINIS.

JUS-

Digitized by Google

JUSTI

FONTANINI

Archiepiſcopi Ancyrani

De Anno emortuali

SANCTI ATHANASII

Patriarchæ Alexandrini

DISSERTATIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISSERTATIO.

I.

ERUDITORUM animos jampridem variæ ſententiæ diſtinuerunt de anno emortuali Sancti Athanaſii, hic a nobis neceſſario examinandæ, ut tempus, eidem anno connexum, quo Melania & Rufinus in Ægypto primum adparuerunt, firmius ſtabiliatur. Etenim alii A. D. 371. alii A. D. 375. Sanctiſſimum Patriarcham deceſſiſſe contendunt, utrique mediæ viæ, quam tenuit Baronius, propemodum obliti, dum is A. D. 372. ſtrenuum Fidei Catholicæ defenſorem ad præmia æterna evocatum exiſtimavit. Nobis, qui Baronii ſuffragio hac in re libenter accedimus, quia inter omnes auctores præcipuam laudem hujus quæſtionis penes illum exſtare arbitramur, ſingulorum pondus perpendere opus eſt, ut viri magni calculos longe accuratiſſimos ceteris præſtare oſtendamus, quod ſeorſum ab Hiſtoria Literaria Aquilejenſi facere viſum eſt, ne illius curſus longiori diſquiſitione perturbaretur. Nequaquam tamen eſt animus, ut Scriptorum, quos merita in rem literariam clariſſimos reddiderunt, laudum cumulo vel minimum detrahatur, ſicubi veritatis inquirendæ cauſſa ab illorum judicio diſcedimus, quandoquidem citra ullius injuriam haud parvi profecto intereſt, obitum Athanaſii ſuo anno reſtitui, in quo reſtituendo viri celeberrimi deſudarunt, quum ille ſit quædam veluti epocha generalis, unde maximæ in antiquitate eccleſiaſtica res pendent; nec ſolum enim perſequutio inde Alexandrina deducitur, ſed geſta Hieronymi, Rufini, & Melaniæ, Hiſtoria etiam Palladii, & Paulini Nolani epiſtolæ non modicum illuſtrantur, ut in Hiſtoria noſtra viſum eſt, cujus potiſſimum ſcriptio nos perpulit, ut in eundem annum e tenebris antiquitatis eruendum, gnaviter incumberemus. Primæ ergo ſententiæ auctor eſt Socrates lib. IV. cap. XIX. ubi Athanaſium demortuum facit Gratiano II. & Probo Coſs. nempe A. D. 371. eique præter Godefridum Hermannum in Vita lib. XI. cap. XVII. & Petrum Franciſcum Chiffletium in Paulino illuſtrato parte II. cap. XI. adſtipulantur Bollandiani auctores in tomo I. Maii pag. 248. iterumque in Hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum, tomo V. Junii præfixa, hoc fulti Baronii axiomate, quod ex A. D. 69. §. XXXVI. in medium ſiſtunt: *tempora annumerata per Conſules libentioribus ſunt accipienda auribus, quum ceteris illa frequentior, liberalior, & verior eſſe noſcatur chronographia, quæ a faſtis deducta eſt Conſularibus*. Hac, ut puto, ratione victus chronologorum facile princeps Dionyſius Petavius in lib. XIII. de Doctrina temporum A. D. 371.

atque alibi etiam, Socratis narrationi adquievit. At vero lib.II. epiſt.IX. ad alium magni nominis Chronologum Ægidium Bucherium, ſui argumenti pondus inde augeri exiſtimavit, quod Nicephorus teſtetur in Chronico, Theophilum Athanaſio ſucceſſorem datum anno XV. poſt ejuſdem obitum. Datus eſt autem Arcadio & Bautone Coſs. A.D. 385. ex Socrate lib. V. cap.XII. & quidem poſt diem XXVI. Julii, quo Timotheus deceſſit. Sed hinc potius ſequeretur, Athanaſii obitum contigiſſe A.D. 370. Itaque benigna explicatione juvandus eſt, ubi ait pag.416. Petrum poſt Athanaſium in exilio vixiſſe *anno uno*, Lucium annis V. Petrum ſecundo anno uno, Timotheum annis VIII. quem excepit Theophilus. Aliud eſt Theophilum annos XV. ab Athanaſii deceſſu Epiſcopum ſediſſe, aliud ſedere cœpiſſe poſtquam Athanaſii quatuor Succeſſores annos XV. in eadem ſede expleviſſent. Hinc enim ſequitur, Theophilum anno demum XVI. iis ſucceſſorem datum. Critici, omni præconio majores, duce Baronio, cum Socrate ſigna conferunt; nec tamen omnes in eundem ſcopum arma collineant; nam Baronius ſtat pro A. D. 372. Ceteri pro A.D. 373. haud ſegniter pugnant; atque hi ſunt Henricus Noriſius in Cenſura contra Johannem Garnerium pag.45. ubi ſententiam Baronianam expungit ab ſe olim probatam in Hiſtoria Pelagiana lib.I. cap. II. Antonius Pagius A. D. 372. §.IX. Sebaſtianus Nanius, Tillemontius in Commentariis hiſtoriæ eccleſiaſticæ tomo VI. pag.582. & tom.VIII. pag.252. 721. & Bernardus de Montefalconis, inſignis Benedictinæ familiæ monachus, in Vita, quam operibus Athanaſianis præfixit; nuperque adhuc locupletius in epiſtola inſcripta: *an vera narratio Rufini de baptizatis pueris ab Athanaſio puero*, in qua ſummus & vir & amicus animadvertit, Socratem non raro confuſum, res omnino diſparatas conjungere, atque adeo tunc eſſe præcipue accuratum, quando acta publica cum notis conſularibus recitat, non ita vero, ubi cum iiſdem notis, proprio marte diſpoſitis, aliquod geſtum enarrat. Quare effatum Baronii per Hagiologos Bollandianos adductum, *de antiquis ſcriptoribus* accipiendum, ut ipſemet doctiſſimus Cardinalis ſtatim ſe accipere explicat, nimirum de æqualibus, non ita de illis, qui rem notis conſularibus ſuopte ingenio diſtinguunt, cui tamen ipſi haudquaquam æquales, ſed poſteriores fuerunt. Alia id genus in Socrate deprehendit vir illuſtris de Montefalconis, cujuſmodi eſt; ubi ſcribit Hiſtoricus, Athanaſium demortuum *poſt quadraginta ſex annos in Epiſcopatu* completos: qui numerus quidem certe Socrati opponitur; ſed tamen nobis facilem viam ſternit ad Athanaſii annum emortualem proxime detegendum. Etenim Sanctus Alexander Epiſcopus Alexandrinus ab Concilio Nicæno redux A. D. 326. Athanaſio ſibi in ſucceſſorem adlecto, diem obiit eodem anno, menſibus quinque nondum exactis ab receptione Meletianorum, quæ contigit uno vel altero menſe poſt abſolutum Concilium. Id teſtatur ipſemet Athanaſius in Apologia II. tomo I. Operum pag.178. editionis novæ, & Theodoritus lib.I. cap.XXV. At vero annorum numerum hinc ad A.D. 371. deductum,

quo

quo Socrates ejus obitum ſignat, non *quadraginta ſex annos*, ſed ſolos *quadraginta quinque* conficere exploratum eſt. Neque hic annorum numerus compleri poterit, etiamſi illum cum ſociis Bollandianis, præter vetuſtatis cenſenſum, inchoare velimus ab die XVIII. Januarii, non vero ab exeunte Aprili anni 326. tres enim menſes & aliquot dies, qui inde reliqui exſurgerent, *quadraginta quinque annos* eouſque amplificare non poſſunt, *ut quadraginta ſex integros* conſtituere videantur. Enimvero Cyrillus in Sede Alexandrina, annis circiter quadraginta duntaxat poſt Athanaſium, Epiſcopus, diſertim teſtatur in epiſtola I. ad ſolitarios to. v. Operum parte II. pag. 3. eundem deceſſorem ſuum Alexandrinæ Ecleſiæ præfuiſſe *annis integris quadraginta ſex*: ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ, quod de annis jampridem elapſis, non de elapſuris intelligendum eſſe, nemo, ut puto, negabit, quanquam ſecus viſum fuerit Paſchaſio Queſnello, qui probationes ex numero annorum pontificatus, *indirectas* judicans, eaſdem cum Proteriana mortis Athanaſii epocha, & cum Hieronymi calculo ſtare poſſe pronunciavit in tomo II. Operum Sancti Leonis pag. 900. Quot autem errores hic cubent, poſtmodum apparebit. Interim Socrati & Cyrillo, in eodem numero annorum determinando, conſonat etiam Rufinus, Athanaſii olim funeri præſens, ubi ait lib. XI. cap. III. illum quieviſſe *quadrageſimo & ſexto anno Sacerdotii ſui*. Idem habent Sozomenus lib. VI. cap. XIX. Auctor farraginis Alexandrinæ in excerptis Euſebianis Scaligeri pag. 84. Theophanes, Anaſtaſius Bibliothecarius, & Nicephorus in Chronicis quanquam alias ab errore non vacui: quibus Arabicos etiam ſcriptores jungit Euſebius Renaudotius in Hiſtoria Patriarcharum Alexandrinorum Jacobitarum pag. 96. Quapropter hæc omnia conjunctim expoſita, in Sancti Athanaſii annorum Epiſcopalium numero expreſſe definiendo, nulla arte infirmari poſſe crediderim; ideoque Rufini & ceterorum annos haudquaquam cavos, ſed undique plenos & integros Cyrilli auctoritas reddit: qui ſui deceſſoris elogium dedita opera ſcribens, rem adeo vulgatam atque teſtatam ignorare non potuit; quique *quadraginta ſex annos integros* non appellaſſet, qui tantum *quadraginta quinque* fuiſſent. Quare etiamſi tres menſes a Bollandianis excogitatos admitteremus, adhuc probandum eſſet, tres illos eoſdem menſes diſerto & luculento vocabulo non ſolum *anni*, ſed *anni integri*, ſive pleni & abſoluti ab Cyrillo denotari potuiſſe.

II. Multa alia huic loco poſſem attexere, ſed quæ docte & copioſe diſſeruit Cl. Montefalconius, invitos etiam fateri cogunt, Athanaſii mortem in A. D. 371. ab laudatiſſimis viris fruſtra referri. Vereor tamen, ut eadam felicitate, qua illinc dejicitur, conjici poſſit in A. D. 373. quemadmodum conjiciendam eſſe non dubitant præſtantes viri Pagius, Tillemontius, & poſt eos Montefalconius, qui poſtremus omnium uberrime hanc ſpartam ornavit, ita ut nihil ſibi reliqui fecerit in ea, quam memoravi epiſtola de *Narratione Rufini*. Fundus, in quo tanti viri conſiſtunt, eſt epiſtola Proterii Alexandrini ad Pontificem Leonem Magnum

gnum A. D. 454. conſcripta, quam poſt Petavium latine vulgavit Ægidius Bucherius in Commentario de Doctrina temporum; ibi enim pag. 84. hæc leguntur: *in octogeſimo nono anno ab Imperio Diocletiani, ſuperſtite beatæ memoriæ patre noſtro & Epiſcopo Anaſtaſio (lege Athanaſio) cum* XIV. *Luna Paſchalis* XXVIII. *die menſis Phaminot, ideſt nono Kalendarum Aprilium die proveniſſet die dominico, in ſubſequentem tranſlata eſt hebdomadem, ita ut quincta die Pharmoti, hoc eſt pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Paſcha dominicum*. Hæ notæ Chronologicæ in A. D. 373. quadrare noſcuntur: quo Paſcha in ſubſequentem Dominicam, ſive diem XXXI. Martii translatum fuiſſe tradit epiſtola: & ſuperſtite quidem Athanaſio, qui poſtmodum inter mortales vivere deſierit, ſi aſſertoribus ejuſdem anni 373. auſcultare velimus. Hæc enim variis doctis perſuaſerunt, ſupremum diem Athanaſii extra A. D. 373. non eſſe quærendum. Nec profecto illorum ſententia male procederet, dummodo & reliqui characteres, quemadmodum ab A. D. 371. abhorrent, ita ut cum vulgato Proterii calculo in annum 373. ſponte ſua & æquo pede concurrerent. Verum hic Rhodus hic ſaltus, ubi enim hanc ſupputationem amplecti velimus, annos Athanaſii non tantum *quadraginta ſex integros* ex veterum ſcriptorum conſenſu illi attributos, numerabimus; ſed *quadraginta ſeptem* univerſa antiquitate reclamante, numerari videbimus. Atque hæc cauſſa eſt cur tutius & commodius exiſtimem, ne latum quidem unguem deflectere a Baronii ſententia, qui A. D. 372. §. XII. Socratis collegio conſulari poſthabito, licet ab ſe olim excepto in notis ad Martyrologium, hæc literis conſignavit: *hoc item anno, iiſdemque Conſulibus (Modeſto & Arintheo) Sanctus Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus poſt innumeros pro tuenda Fide Catholica ſuſceptos labores, quum ſediſſet annos* QUADRAGINTA SEX, *ſexto nonas Maii ſolutus carnis vinculis, accepturus immortalitatis coronam migravit in Cælum. Hic primo corrigimus quod aliquando eum Socrate nos dixiſſe meminimus, ipſum anno ſuperiori, nempe trecenteſimo ſeptuageſimo primo, defunctum eſſe. Porro cum conſtet, anno ſequenti a Nicæno Concilio, nempe Domini trecenteſimo viceſimo ſexto, fuiſſe creatum epiſcopum Alexandrinum; ad hunc uſque annum oportuit perveniſſe; licet apud Hieronymi Chronicon anno ſequenti ponatur ſubſtitutio ſucceſſoris*. Ita Baronius: cujus tamen calculis Hieronymum etiam concinere, ſecus atque ipſi viſum eſt, inferius monſtrabo. Idem vir purpuratus poſtquam *Rufini*, tunc in Ægypto cum *Melania* verſantis, & Cyrilli quoque Alexandrini teſtimonia de annis ab Athanaſio in Epiſcopatu tranſactis, recitaſſet, *Cyrillum hæc omnia exploratiſſima habuiſſe* merito cenſet, *utpote ejuſdem Eccleſiæ epiſcopum*; atque hinc *mendacii* Socratem arguit, qui quum *totidem ejus ſedis annos Athanaſio tribuat, deceſſiſſe tamen ait anno ſuperiori, Gratiano & Probo Conſulibus*; quanquam haud ſane mentitum Socratem puto: ſed humani aliquid paſſum, ut viris etiam ſummis non raro accidit, unum par conſulum oſcitanter pro alio, eidem proximo, ſumſiſſe non dubito.

Ad

Ad Proterianam epiſtolam, quam, utpote ſuo tempore necdum editam, Baronius non vidit, poſtmodum revertemur. Sane præter exactum & præfinitum annorum numerum, cetera omnia huic A. D. 372. prorſus conveniunt, quæ neque A. D. 371. neque 373. aptari ullo modo poſſunt, ut ſtatim viſuri ſumus. Et primum illud peculiarem obſervationem meretur, quod non ſolum Pagius A. D. 372. §. XIII. ſed etiam Monteſalconius pag. 41. uno ore confirmant, Rufinum ſcilicet ac Melaniam, qui A.D. 371. *ingruente jam hieme*, ex Hieronymi epiſtola XXII. alias XXV. in Palæſtinam profecturi, ex Urbe diſceſſerant, Alexandriæ viſos A.D. 372. quo Melania ab Sancto Athanaſio pelle ovina donata eſt, quam hyena in mercedem reſtituti catulo ſuo oculorum uſus, Marco Abbati, Marcus poſtea Athanaſio obtulerat. Id ex ore Melaniæ ſe accepiſſe tradit Palladius in Paradiſo Heraclidis cap. VI. pag. 954. editionis II. Heriberti Roſvveydi. Hac enim antiqua verſione Hiſtoriæ Lauſiacæ heic libenter atque alibi utimur, quotieſcumque recentior interpres Gentianus Hervetus ob Græci codicis corruptionem ab errore non vacat. Sane haudquaquam vacare deprehenditur cap. XX. de ovina pelle ſermonem faciens. Adi Pagium A. D. 372. §. XIX. ubi locum ex conjectura feliciter emendavit, ad quem, multiplici limo turbatum, hæſiſſe comperio non ſolum Roſvveydum in notis ad Palladium pag. 786. §. 52. Sed præterea Chiffletium in Paulino illuſtrato parte II. pap. XI. & Tillemontium ad Vitam Sancti Macarii tomo VIII. pag. 811. Alium, ſed ſimilem eventum, Rufinus de Macario narrat lib. XI. cap. IV. Alium item de alio monacho Sulpicius in Dialogo I. cap. IX. locum Palladii, nuper adductum ad mentem Pagii ex codicibus MSS. poſtea reſtituit Monteſalconius pag. 40.

III. Conſtat ergo *Melaniam*, ipſa *Melania* apud Palladium, ſuum neceſſarium narrante, pellem ovinam accepiſſe ab Athanaſio. Hanc tamen accepiſſe non potuit, niſi A.D. 372. quo Ægyptum intravit; nam, teſte Palladio, cap. XVII. *ſex menſes* tantum in Ægypto morata eſt. Et quemadmodum Marcus moriturus pellem Athanaſio reliquerat; ita & Athanaſium nonniſi moriturum eodem A. D. 372. Melaniæ illam reliquiſſe pro certo habeo. Cur enim tam cito antequam moreretur pretioſas exuvias a viro Sancto poſtremis tabulis ſibi relictas, in matronæ inſignis quidem, ſed peregrinæ, & vix dum ſibi fortaſſe notæ poſſeſſionem transferre voluiſſet? Aliud in hac diſceptatione validum argumentum ſuppetit ex Rufino, in re quam vidit, fide digniſſimo; is enim in lib. XI. cap. II. & III. teſtatur, Alexandriæ CONTINUO *poſt Athanaſii obitum* perſecutionem in Catholicos excitatam ab Arianis, quibus Valens Auguſtus favebat, *Tatiano Alexandriæ præſidente*: quod nonniſi A.D. 372. contingere potuit; Etenim anno inſequenti 373. non amplius *Tatianus*, ſed *Palladius*, qui eidem in præfectura Ægypti ſucceſſerat, Alexandriæ præſidebat, ex Socrate lib. IV. cap. XX. & ex Theodorito lib. IV. cap. XXII. *Rufinus* porro omnem hac in cauſſa dubitationem convellit, dum præfectum nominat, ſub quo CONTINUO *poſt Athanaſii obitum* ea perſecutio

tio exarſit: in qua & ipſemet *Rufinus* exſilia & carceres ſubiit; unde ait: *quæ præſens* VIDI, *loquor*; & *eorum geſta refero*, *quorum paſſionibus ſocius eſſe promerui*. Melaniam in hac eadem perſecutione, CONTINUO poſt Athanaſii obitum conflata, intra illos *ſex menſes*, quos in Ægypto tranſegit A. D. 372. fugatos & apprehenſos fovendo, chriſtiana virtute excelluiſſe, auctorem habeo Paulinum Nolanum, qui epiſt. XXIX. alias X. §. XI. hæc, non perſunctorie legenda, ſcribit ad Severum Sulpicium: *de multis tamen in illa* (Melania) *virtutibus Dei, unam ſaltem, de qua ejus omnia æſtimentur opera, prædicabo. Tempore illo Valentis, quando Eccleſiam Dei vivi furor Arianorum, Rege ipſo impietatis ſatellite, perſequebatur, hæc erat princeps vel particeps cunctis pro fide inſtantibus. Hæc fugatos recipiebat, aut apprehenſos comitabatur. Sed cum eos recepiſſet in latebram, qui propter inſignem fidem majore & hæreticorum odio infeſtabantur, & occultantium detegebantur invidia, gravi tunc ſeditione diabolicis facibus inflammata, quaſi contra legem publicam contumax protrahi, ac pati juſſa eſt; quæ illos manebant, niſi prodere maluiſſet. Proceſſit impavide cupida paſſionis, & injuria publicationis exſultans, quanvis non expectaſſet trahi, tracturos antevolans ad judicem: qui confuſus veneratione præſentis, non exſecutus eſt infidelitatis iram, dum fidei miratur audaciam*. Hæc Paulinus de Melania, in æſtu Alexandrinæ perſecutionis intrepida: quæ latius referre viſum eſt, propterea-quod multum ad hoc argumentum illuſtrandum conferre videantur. Ne vero alios quam Ægyptios ab ſtrenua muliere adiutos intelligamus, hæc Nolanus antiſtes ibi ſtatim ſubjungit: *eadem tempeſtate per triduum quinque millia monachorum latentium panibus ſuis pavit*. De Monachis Nitriæ, tunc poſt cives Alexandrinos ab eadem procella compreſſis, agit Rufinus in loco a nobis ſuperius indicato. Tatianus menſe Majo A. D. 367. Ægypto præerat, ex Gothofredo in Chronologia codicis Theodoſiani pag. LXX. Auctor Farraginis Alexandrinæ teſtari videtur, Tatianum Ægypto præfuiſſe per *quadriennium*, ſcilicet integrum, non computato primo anno, quo cœpit; neque ultimo, haud integro, quo præfecturam finiit, fortaſſe propterea quod illi duo anni pleni non eſſent; ſive primum deceſſori, ultimum ſucceſſori potius reliquerit. Sed idem auctor vel ſarcinator, utpote confuſus & barbarus, magna luce non raro indiget, ut critici norunt. Ait tamen diſerte, ſub *Tatiano Auguſtalio* Athanaſium obiiſſe, eique ſuffectum Petrum archipresbyterum. Eundem Tatianum A.D. 374. expræfecto Ægypti Comitem ſacrarum largitionum habemus in Chronologia Gothofredi pag. XCIV. Sed iterum poſtea per triennium Ægypto præfuit A. D. 374. 375. 376. de quo auctor Farraginis Alexandrinæ pag. 84. ubi tamen Conſules turbatos eſſe obſervat Gothofredus. Quia vero in eadem Farragine, *Modeſto & Arintheo* Coſs; ſtatim poſt Tatianum, *Publius Auguſtalius* occurrit (quod fortaſſe fuerit Palladii prænomen; niſi cum Pagio A. D. 372. §. XII. *Palladium* pro *Publio* legere malimus) hinc diſcimus, hoc eodem A. D. 372. quo iidem

iidem Conſules proceſſerunt, Tatianum egreſſum, & Palladium ingreſſum Præfecturam Ægypti; itaut prius ſemeſtre ſpatium Tatianus, qui ſtatim poſt mortuum Athanaſium menſe Majo, in Catholicos præferociter ſævit; poſterius vero Palladius, qui perſecutionem ab Tatiano incœptam, eadem æſtate continuavit, res Alexandrinas pro Valente Auguſto, ſupremi judices adminiſtraverint. Agebat eo tempore Valens Antiochiæ, ubi legem juſſit die XIII. Maji ex Chronologia Gothofredi pag. XCI. Quare, teſte Socrate lib. IV. cap. XXI. *Ariani abſque mora Imperatori, tunc Antiochiæ agenti, curaverunt ſignificandam Athanaſii mortem*: Idem Hiſtoricus hæc poſtea ſubjungit. PAUCIS DIEBUS *interjectis, Euzojus Antiochenæ Sedis ſimul & hæreſeos Arianæ præſes. temporis occaſione captata, decrevit ire Alexandriam, uti adminiſtrationem eccleſiarum ibidem Lucio pariter Ariano traderet*.

IV. Hæc *ſine mora & paucis interjectis diebus* ab morte Athanaſii fieri omnia non potuiſſent A. D. 373. quia Valens hieme tantum hujus anni manſit Antiochiæ; æſtatem vero, qua Athanaſius obiiſſet, non Antiochiæ, ſed procul in bello contra Saporem Perſarum Regem traduxit, e quo victor Antiochiam ad ſtativa hiberna remeavit. Ita ex Ammiano & Zoſimo Tillemontius to. V. Hiſt. Imperatorum pag. 105. Quare Valens A. D. 372. æſtatem agens Antiochiæ nuncium accepit de morte Athanaſii, imperavitque, ut auctor eſt Socrates, Magno Comiti largitionum, & Palladio, qui Tatiano in præfectura Ægypti tunc recens eodem anno ſucceſſerat, ut impii Euzoii propoſitum copiis militaribus adjuvarent. In hoc Theodoriti etiam teſtimonium concurrit, qui lib. IV. cap. XXI. tradit, poſt collocatum in throno pontificali Petrum, *confeſtim* provinciæ præfectum Palladium, hominem cultu idololatram, cum gentilium & Judæorum phalange Eccleſiam Catholicorum vallaſſe, ut in Petrum manus injiceret.

V. Fortaſſis hæc tam fuſe perſequendo nimius videar; ſed tamen quando huc pervenit oratio, novum adhuc robur ex Sancto Hieronymo adjungam, de quo peropportune me monent qui ejus auctoritatem vel temere elevant, vel perperam citant. Hieronymus ergo in Chronico Euſebiano ab ſe aucto, Petri Athanaſio ſuffecti ordinationem ſtatuit ſub anno I. Olympiadis 288. cui reſpondere putant annum Dionyſianum 373. atque hinc fit, ut certantes pro anno emortuali 371. Hieronymi chronologicos canones inſuper habeant: qui vero pugnant pro A. D. 373. illorum ſe præſidio tueantur. Sic porro Hieronymi auctoritas variam fortunam ſubit. Sed viri docti ad alia properantes animadvertiſſe haudquaquam videntur, ſub illo eodem anno in Chronico Euſebiano nonnulla alia, Petri ordinationi conjuncta, memorari, quæ tamen nullo pacto in A. D. 373. conjici poſſunt. Hæc ut exploratius pateſiant, integrum Hieronymi laterculum, ut proſtat in editione Scaligeri, hic lubet enucleare.

Laterculus Chronici Euſebiani, auctore
SANCTO HIERONYMO.

Annus Chriſti ſecundum Euſebium 374.	Annus I. Olympiadis 288.	Annus Abrahami 2389.	
			I. Saxones cæſi Deuſone in regione Francorum.
			II. Burgundionum octoginta fere millia, quod nunquam ANTE, ad Rhenum deſcenderunt.
			III. Clearchus præfectus urbis Conſtantinopolis AGNOSCITUR; a quo neceſſaria & diu expectata votis aqua inducitur civitati.
			IV. Alexandriæ ORDINATUR epiſcopus Petrus, qui poſt Valentis interitum, tam affabilis in recipiendis hæreticis fuit, ut nonnullis ſuſpicionem acceptæ pecuniæ intulerit.

1. Nunc locus poſtulat ut hujuſce laterculi Hieronymiani ſingula ſegmenta explicem, unde magnam lucem anno emortuali Sancti Athanaſii affulgere nemo, ut auguror, in dubium vocabit. Saxones per Theodoſium Comitem *bellis navalibus* conſumtos ſub Valentiniano Imp. A. D. 369. eruimus ex Pacato in cap. v. Panegyrici ad Theodoſium Magnum, ejuſdem Comitis filium. Iterum poſtea occidione occiſi fuerunt Valentiniano & Valente Auguſtis III. Coſs. nempe A.D. 370. ex Ammiano lib. XXVIII. cap. v. Ob hanc injuriam popularibus illatam quum Saxones A. D. 372. tertium in Gallias erupturi per Germaniam magno agmine ingruerent, Valentinianus Deuſonem illorum clade nobilitavit: quod præter Hieronymum ſcribit Paullus Oroſius in lib. VII. cap. XXXII. quorum prior in regione *Francorum*, alter in Francorum terris eoſdem Saxones ab Valentiniano devictos literis prodidit. Deuſonem porro opidum cultu Herculis in nummis Poſtumi Auguſti olim inſigne, nunc vulgo *Duitſium*, ex adverſo Coloniæ Agrippinæ in regione Francorum ſtetiſſe, docet Johannes Iſacius Pontanus in Originibus Francicis lib. II. cap. II. & Thomas Reineſius epiſt. XXXV. ad Rupertum pag. 276. Hanc duplicem Saxonum cladem, ab aliis in unum conflatam, diſtinxit Hadrianus Valeſius in rebus Francicis lib. I. pag. 47. proptereaquod altera incurſio navalis, altera pedeſtris extiterit. Illam Ammianus Valentiniano & Valente Auguſtis III. hanc Caſſiodorus in Chronico iiſdem Auguſtis IV. Conſulibus factam teſtantur. Sed quia Hieronymus poſteriorem locat initio anni I. Olympiadis 288. quod ab A.D. 372. ſeparandum non

Digitized by Google

non eſſe mox apparebit, ideo illam ſub finem ejuſdem anni contigiſſe crediderim, quam poſtea in longinquis regionibus initio anni ſequentis vulgatam, Caſſiodorus illi anno defixerit, niſi potius ex male perceptis Hieronymi calculis illam Caſſiodorus in eundem annum rejecit; quod libentius exiſtimaverim.

2. Valeſius ut duas Saxonum clades, ita & duas Burgundionum expeditiones iiſdem annis illigatas diſtinguit; alteram quidem ab Ammiano, alteram ab Hieronymo, Oroſio, & Caſſiodoro uno eodemque numero *octoginta millium* determinatam. Profecto hæc verba Hieronymi; *Burgundionum octoginta fere millia, quod* NUNQUAM ANTE, *ad Rhenum deſcenderunt*, argumento ſunt, alias expeditiones contra Gallos a Burgundionibus *ante* ſuſceptas; neque Hieronymum, teſtem æqualem, in re tam nova legitimo tempori conſignanda, falli debuiſſe facile reputaverim. Petavium in hanc eandem ſententiam iviſſe conſpicio in lib. XIII. de Doctrina temporum, ubi Periodo Juliana 5085. A. D. 372. Burgundionum ad Rhenum deſcenſum conſignat.

3. Clearchus Conſtantinopoli præſſe cœpit A.D. 372. ex Gothofredo in Chronologia codicis Theodoſiani pag. xc. quo in munere biennium inſumſit; deque exordio præfecturæ Clearchi Hieronymum loqui, pandit verbum *agnoſcitur*.

4. Ubi Hieronymus iſti exordio conjungit ordinationem Petri, Athanaſio ſuffecti, cujus obitum ſilet, ſatis aperte indicat eandem ordinationem ab ſe copulari cum A. D. 372. non autem cum anno inſequenti 373. Euſebius pariter atque ejus continuator Hieronymus annum primum Olympiadis cum auſpicantur ab Kalendis Octobribus; Olympiadas vulgares, ab ſolſtitio æſtivo, ſive ab die XIX. Junii inchoatas, antecedentibus, eidem anno Olympiadico ita deducto ceteras epochas jungunt. Hoc adnotarunt Petavius de doctrina temporum lib. IX. cap. I. & XLVI. & Pagius in Diſſertatione de Periodo Græco-Romana §. LXXXIII. Heic tamen legitur *Septembris* pro *Octobris*, manifeſto errore typographi vel exſcriptoris, propterea emendando ex §. XXIX. præfationis, ubi idem Pagius initium anni Abrahamitici, cui initium quoque anni Olympiadici apud Euſebium copulatur, deducit ab Kalendis Octobribus, non vero Septembribus. Quum ergo quilibet annus Olympiadicus ex annis præcedentis autumno trahatur, eundem quoque annum Olympiadicum inde ſecum res trahere neceſſe eſt, quæ illi tempori adhærent; ita ut annus primus Olympiadis 288. in annos vulgares 372. & 373. ſe extendat. Quare non ſemper quæ annis ſingulis Olympiadicis adſignantur, ad unum tantummodo Chriſti annum, ſed ad alterutrum, vel ad utrumque pertinere dicenda ſunt. Hæc totum laterculum proxime expoſitum venire, quæque ibidem clauduntur, citra A. D. 372. nequaquam egredi, certiſſimum eſt. Rurſus aliunde adſtruitur annus Dyoniſianus 372. in præſentem quæſtionem vocatus. In laterculo a nobis exhibito, Petri Alexandrini ordinatio connectitur anno

no Abrahamitico 2389. Deme hinc numeros millenarios & ſeptemdecim, ſupererit annus Dionyſianus 372. quo obitus Athanaſii & Petri ordinatio evenerunt, Cyclo ſolis XVII. Lunæ XII. literis Dominicalibus A. G. Indict. XV. Quia vero anni Abrahami duobus Cyclis Lunaribus Cyclos Dionyſianos ſuperant, deme illos, & habebis Cyclum Lunæ XII. jam adnotatum. Hæc ex methodo, quam Pagius ad annos Abrahamiticos cum Dionyſianis in Chronico Euſebii copulandos tradidit in Diſſertatione de Periodo Græco-Romana §. LXXIX. quæ quidem methodus quanquàm eſt facilis, nemini tamen antea obſervata. Poſtremo hæc omnia mirifice ſolidantur ex A. D. 374. cui annus primus Olympiadis in Hieronymiano Chronico adnectitur, nam epocha Incarnationis, qua utitur Euſebius & ejus continuator Hieronymus, biennio Dionyſianam antevertit, ex Pagio proxime adducto §. LXXVIII. adeoque annus Chriſti 374. qui ibidem ſignatur, detracto biennio, exprimit annum vulgarem Dionyſianum 372. Vereor ne tam ſpiſſa tricarum hujuſmodi conglobatio faſtidium pariat; ſed illa quodammodo neceſſaria erat ad demonſtrandum tot & tam luculentis chronologiæ characteribus, ordinationem Petri in eundem annum eſſe defixam; atque hinc tantum abeſt, ut Hieronymus eorum ſententiam adſtruat, qui in A. D. 373. Athanaſii obitum referunt, ut e contrario Baronianam & noſtram omnino tueatur, dum Petri ordinationem eidem anno 372. conjungit, quo Athanaſius in Cœlum migravit. Deſinant ergo Hieronymi calculos aſpernari, qui eoſdem ſuis divinationibus adverſantes offendunt. Huc faciunt verba Montefalconii, ad Hieronymum, non pro illo quidem, ſed pro nobis loquentem, adcommodata: *ille vero, utpote Athanaſio æqualis & oculatus, ut dicam, teſtis, hac in re fide dignus eſt, tum quia tanti antiſtitis, qui illo ævo pro eccleſiæ lumine paſſim habebatur, annum obitus non videtur ignorare potuiſſe; tum quia fide dignioribus, nempe ipſis Athanaſii ſucceſſoribus accinit*. Eadem in Queſnellum regeruntur, qui Hieronymi auctoritatem ab ſe male perceptam cum Proterio componi poſſe immerito cenſuit. Hæc omnia ob oculos repræſentare viſum eſt, ut plenius intelligatur, annum emortualem Athanaſii ab A. D. 372. non eſſe amovendum.

6. Nunc reliquum eſt, ut argumento occurramus, ex Athanaſii epiſtolis Paſchalibus derivato; quæ licet nondum recentioribus viſæ, & fortaſſe olim prorſus deperditæ, quum tamen numero *quadraginta ſeptem* in Arabum ſcriptis recenſeantur, inde clariſſimus Montefalconius conſequi putat, Athanaſium poſt A. D. 326. totidem Paſchata ſuis epiſtolis prænunciaſſe, quot præterlapſa numerantur ab A. D. 327. quo primum Paſcha Athanaſius Epiſcopus celebravit, ad A. D. 373. quo virum ſanctiſſimum defunctum fuiſſe contendit. Sed enimvero, ſi jam dicta hucuſque, probe conſiſtunt, neque numerus earundem epiſtolarum fatiſcit, neceſſe eſt, Athanaſium adhuc ſuperſtitem A. D. 372. epiſtolam Paſchalem XLVII. exaraſſe pro inſequenti A. D. 373. ut non leve indicium

cium nobis ſuppeditat epiſtola Sancti Proterii, de qua poſtea. Quod ſi Athanaſius A.D. 373. expiraſſet, non XLVII; ſed XLVIII. paſchales epiſtolas edidiſſet, quarum ultima anni inſequentis 374. Paſcha denunciare debuiſſet. Neque enim litem intendam de die & menſe emortuali Sancti Alexandri pontificis Alexandrini & ejus ſucceſſoris Athanaſii, quum perſuaſum habeam illum denatum die XVII. Aprilis A.D 326. hunc vero die II. Maii A.D. 372. unde effluunt *quadraginta ſex anni integri* Athanaſianæ ſeſſionis. In hos dies vetuſtiſſima Chriſtianorum monumenta conſpirant, & ſi qua ab his diverſos adſignant, ad alias omnino cauſſas, quam mortis, referendos eſſe non ambigo.

7. Multis conſulto præteritis, quæ ſicut contra A.D. 371. optime pugnant, ita pro anno 373. nequaquam faciunt, ſilentio prætermitti nequaquam debet Proterii Alexandrini epiſtola; quandoquidem in ea, velut in arce munitiſſima, viri docti conſiſtunt. Illam Græce, ut Proterius ſcripſit, poſt ſæculorum memoriam nemo hactenus vidit, latinamque Dionyſii Exigui verſionem ex mendoſo codice poſt Petavium eduxit Bucherius, ut dictum eſt; qui nec illam erroribus ſcatere diſſimulavit, tum in ipſo nomine Sancti Athanaſii, tum in notis etiam numeralibus, & in aliis nonnullis, de quibus in ora lectores identidem monuit, eaque Bollandiſtæ recenſuerunt die II. Maii pag. 248. §. 401. Id tanto ante Proterius prædixerat in fine epiſtolæ ſe paſſurum per librariorum audaciam & interpretum latinorum inſcitiam; qui *Græca non valentes diligenter exprimere, læderent veritatem*. Ergo his omnibus circumſpectis, haudquaquam mirari ſubit, ſi iſthæc latina translatio, utpote ſaltem ex apographo minus integro accepta, ſe in pluribus opido vitioſam prodit; ita ut ubi ait A.D. 373. *ſuperſtite Athanaſio* Paſcha in *ſubſequentem* hebdomadam *translatum* fuiſſe, abſque alia explicatione, perpaucam fidem mereatur. Hoc ſane jamdudum Criticis majorum gentium ſuboluit, quos nequaquam movit hujus epiſtolæ auctoritas, ut in A.D. 373. obitum Athanaſii conferrent. Nec auctor novæ editionis Operum Sancti Leonis Magni, qui illam epiſtolam tomo I. pag. 646. ex codice Oxonienſi emendatiorem inſeruit, ab omni macula immunem reddere potuit. Hinc Bollandianos continuatores ſuſpicio inceſſit, primitus in codice Græco lectum fuiſſe ἀποβιόντος, *defuncto*, in cujus poſtea locum facili errore ἐπιβιόντος *ſuperſtite*, ab librario ſcriptum, vel ab interprete lectum fuerit. Petavius in notis ad eandem epiſtolam ex codice Jacobi Sirmondi ab ſe editam ſub finem tomi II. de Doctrina temporum, Proterium alucinatum exiſtimavit, quaſi nempe Athanaſium, qui ante deceſſerat, adhuc illo tempore vixiſſe crediderit. Tillemontius tomo VIII. pag. 720. errorem inde oriri potuiſſe conſentit, quod Proterius in tabulario Eccleſiæ Alexandrinæ Paſcha pro A. D. 373. *pridem* ab Athanaſio digeſtum comperiſſet, ordinatumque, ut eo anno celebraretur die XXXI; non vero XXIV. Martii: quod, inquit, *ordinaſſe* potuit A.D. 371. immo vero 372. ut ſtatim patebit.

bit. Idipſum pridem conjecerant Bollandi continuatores, Proterium narraſſe rati, non quid factum A.D. 373. adhuc *ſuperſtite Athanaſio*, ſed quid Athanaſius adhuc ſuperſtes pro ejuſdem anni celebratione Paſchatis, biennio citius feciſſet; quandoquidem in Eccleſia Alexandrina tabulæ Paſchales in anteceſſum digerebantur ex præſcripto Concilii Nicæni, cujus judicium res paſchales ſubjerant.

8. Sed conjecturis præſtantium ingenio & doctrina virorum ſepoſitis, omnes difficultatum nodi facile diſſolventur, ſi veterem & ſacrum illum rei paſchalis denunciandæ ritum penitus introſpexerimus. Enimvero cum Epiſcopo Alexandrino cura incumberet inveſtigandæ diei, qua paſcha quotannis celebrandum, ut patet ex epiſtola xciv. alias lxiv. Sancti Leonis Magni ad Marcianum Auguſtum; Athanaſius non A. D. 371. ſed 372. inveſtigare debuit diem Paſchatis anni inſequentis 373. de quo mature certa redderetur Apoſtolica Sedes, ut *hujus ſcripti ad longinquiores Eccleſias indicium generaliter percurreret*, ait *idem Pontifex*; nam poſt acceptum ab Alexandrino conſilium, ad eandem Sedem Apoſtolicam pertinebat diem paſchatis ſequuturi *omnibus Occidentalium partium Sacerdotibus* denunciare, ut inquit idem Leo Magnus epiſt. cxii. ad Marcianum Auguſtum; nimirum cunctis Romani Patriarchatus Metropolitis per Italiam, Illyricum ſolidum, Britannias, Gallias, Hiſpanias, & Africam, nempe toti Europæ uſque ad Thraciam, idque ſecundum Canonem I. Concilii I. Arelatenſis in editione Labbei to. I. pag. 1427. Vide Noriſium in reſponſis ad Gerras germanas Franciſci Macedi pag. 41. & ſi lubet, conſule etiam Franciſcum Bernardinum Ferrarium in libro I. cap. xxv. de Ritu ſacrarum concionum. Ejuſdem Romani Patriarchatus amplitudinem his verbis innuunt Patres Arelatenſes in epiſtola ſynodali ad Sanctum Silveſtrum pontificem pag. 1419. *qui majores diœceſes tenes utique patriarchales*, quas ſuperius nominavi. Eadem ratione Sanctus Baſilius epiſt. x. ad Gregorium Nazianzenum vocat Romanum Pontificem *Occidentalium Anteſignanum*. Quamobrem Athanaſius neque A. D. 371. anticipare, neque uſque ad A. D. 373. differre debuit, nec potuit, inveſtigationem & prænunciationem diei paſchalis pro eodem A. D. 373. Porro diem paſchalem, per univerſas Ægypti Eccleſias denunciandum, in præcedenti feſto Epiphaniæ, diaconorum præconio apud Alexandrinos vulgari conſueviſſe, præcipue conſtat ex Caſſiani Collatione x. cap. 1. At vero literas paſchales ab Antiſtite Alexandrino ad Romanum, a quo reliquæ accepturæ eſſent Eccleſiæ, anno ſuperiori præmiſſas, jam adnotavit Baronius A. D. 399. §. 111. a Noriſio perperam refutatus lib. I. Hiſt. Pelagianæ cap. 1. Siquidem Leo Magnus accepta a Proterio Alexandrino epiſtola, de qua agimus, ut celebratio Paſchatis A. D. 455. explicabatur, idem Summus Pontifex de more *Epiſcopis per Gallias & Hiſpanias conſtitutis* paſcha anni ſequuturi denunciavit v. *Kalendas Auguſtas* præcedentis anni 454. ut liquet ex epiſtola cix. alias xcv. Leo autem epiſtola cxii. Marcianum Auguſtum cer-

certiorem reddit de die paſchali mox ſequuturo, ut ab ſe dudum Epiſcopis, ſive, ut ipſa ejus verba uſurpem, omnibus *Occidentalium partium Sacerdotibus intimato: quem Alexandrini Epiſcopi declaravit inſtructio.* Profecto hoc ipſum, nulla pene vi epiſtolæ Proterianæ illata, haud obſcure ſubſequentia verba loqui videntur: *in octogeſimo nono quidem anno ab Imperio Diocletiani, ſuperſtite beatæ memoriæ Patre noſtro & Epiſcopo Athanaſio.* Latinus interpres verborum ordinem nonnihil invertit, unde quædam obſcuritas orta eſt, quum ſcribere debuiſſet: *ſuperſtite beatæ memoriæ Patre noſtro & Epiſcopo Athanaſio* (nempe A. D. 372.) *in octogeſimo nono quidem anno* (nempe A. D. 373.) *Paſcha translatum eſt, &c.* adeo ut vir ſanctus adhuc ſuperſtes A. D. 372. Paſcha anni 373. in ſubſequentem hebdomadam transferendum curaverit. Annus Diocletiani 89. ex Petavio Lib. x. cap. LXXII. iniit a Thoth fixo, nempe ab die XXIX. Augusti A. D. 372. poſt jam mortuum Athanaſium, qui tamen adhuc ſuperſtes Eccleſiam monuit epiſtola paſchali XLVII. de translatione Paſchatis anni 373. proxime ſequuturi. Hæc nobis in re, hactenus maxime dubia, vero propiora, & quantum aſſequi poſſumus clara, & quodammodo certa viſa ſunt. Quare jam tandem in comperto eſt, annum 372. quo Modeſtus & Arinthæus conſules proceſſerunt, obitu magni viri inſignem fuiſſe, totque ac tanta teſtimonia junctim coeuntia idipſum confirmant, ut ea quæ alliorſum abire videntur, vel explicari, vel cum noſtris calculis in concordiam redigi, vel omnino rejici debeant. Sed rem omnem unico teſtimonio adhuc conficiam, eoque locupletiſſimo, huc adducto, ex epiſtola Sancti Cyrilli ad Aurelium Carthaginenſem, alioſque Epiſcopos in Africana Synodo congregatos apud Petavium to. II. de Doctrina temporum pag. 503. editionis II. Verba Cyrilli hæc ſunt: *de Paſcha vero, ut ſcripſiſtis, mandamus vobis* IX. *Kalendas Majas nos* FUTURA *Indictione celebrare.* Hæc *futura* Indictio eo anno 420. fuit III. iniitque, de more, a Kalendis Septembribus; Ergo epiſtola, hoc idem prænuncians, ſcripta eſt A. D. 419. Indictione II. adeoque Cyrillus ante Septembrem ejuſdem anni 419. paſcha futuri anni 420. Patribus Africanis ſignificavit. Deſunt enim in primigenio codice Græco verba hæc v. *Kal. Decembris*, quæ perperam adſuta ieguntur initio verſionis latinæ ejuſdem epiſtolæ, ut Petavius lib. II. Epiſt. VIII. indicavit Ægidio Bucherio. Jam vero quod pertinet ad diem mortis Sancti Athanaſii, variæ ſententiæ, æque ac de anno, circumeunt; quas omnes accurate recenſet Tillemontius tom. VIII. pag. 722. qui tamen cum Bollandianis obſervat, Latinos, Græcos, Ægyptios eum colere die 11. Maii, nempe VII. Menſis Beſcinas, ſive Pachonis: qui dies A. D. 372. incidere debuit in Feriam III. currentibus tunc literis Dominicalibus A.G. Ipſo autem die VII. Beſcinas ſanctum Præſulem deceſſiſſe docet Chronicon Orientale, ex Arabico in Latinum ſermonem translatum ab Abrahamo Ecchellenſi, ubi tamen pag. 117. perperam legitur die *Jovis* pro die *Martis*, erroremque ſatis produnt anni XLVI. & dies

XV. Atha-

xv. Athanaſianæ ſeſſionis, ibidem expreſſi, & deducti ab die xxii. Pharmuti, ſeu xvii. Aprilis annis 326. quo obiit Sanctus Alexander, Athanaſii deceſſor: quanquam alias adeo in tuto poſita res eſt, ut fulciri non egeat auctoritate Chronici Orientalis, quæ ſane extra res Muhamedicas haud magni fit, ubi cum antiquioribus non convenit; auctor enim eſt recens, quippe qui ſcripſerit Hegira 655. nempe A. D. 1257. Ceterum pro eodem menſe Majo emortuali invictum argumentum ſuppeditare videntur, quæ de Melania retulimus. Hæc enim *cum ingruente jam hieme*, hoc eſt circa Novembrem A. D. 371. trajecerit in Ægyptum, ibique intra ſemeſtrem moram pellis ovinæ ab Athanaſio morituro donum acceperit, conſequens eſt, Athanaſium obiiſſe intra illam ſemeſtrem moram, quæ Junium quidem non tranſcendit; nam Hieronymus in epiſt. I. alias xli. *mediæ fervore æſtatis Rufinum* & *Melaniam* in Ægypto adhuc eſſe putabat, quum tamen *Ægypti Confeſſores*, & *voluntate jam Martyres* tunc exſulaſſent, quos CONTINUO *poſt Athanaſii obitum* exſulaſſe jam patefecimus.

C A-

CATALOGUS
VIRORUM ILLUSTRIUM
Provinciæ Fori-Julii.

A

AGreſta Julius.
Albanus Antonius.
Alocrtus Illyricus ſive Unacius.
Albinus Gaſpar.
Ale nder Franciſcus Archiep.
—— Hieronymus Card.
—— Hieronymus junior.
Altanus Alexander.
—— Antonius Ep. Urbini & Sacræ Rotæ Auditor.
—— Henricus ſenior.
—— Jo. Baptiſta.
—— Lambertus.
Amaltheus Aloyſius.
—— Aſcanius.
—— Attilius.
—— Aurelius.
—— Cornelius.
—— Franciſcus.
—— Hieronymus.
—— Joh. Baptiſta.
—— Julius.
—— Octavianus.
—— Paulus; qui omnes floruerunt ſæculo XVI.
Amaſæus Celius.
—— Gregorius.
—— Hieronymus.
—— Leonardus.
—— Pompilius.
—— Romulus.
Amulius Franciſcus.
Anonymi auctores hiſtoriæ Patriarcharum uſque ad annum 1400.
Anonymus auctor martyrologii Roſvveydi.
Anonymus Gradenſis auctor Chronicorum Patriarchæ Gradenſis.
Arcanus Julius.
Arigonius Jo. Baptiſta.
Aſtæus Hieronymus Epiſ. Verulanus.
Aſthemius Joh. Paulus.
ab Attemps Johannes.
Aylinus Jo. de Maniaco.

B

BElgradus Alphonſus.
Bellonius Antonius de Utino.
Bertramius Bernardinus.
Berengarius Dux & Rex.
Bigarella Hieronymus.
Bondus Johannes.
Bonomus Petrus Epiſ. Tergeſtinus.
Boreatus Aſcanius.
Bratteolus Jacobus.
Brevius.
Brunettus Horatius Portus Naonis.
Buchius Hieremias.
Bujatus Fridericus.
Buonajutus Hieronymus: Amatus Johannes ſunt auctores dubii, quamvis unus dicatur de Spilimbergio, alter Aquilejenſis.

C

CAimus Euſebius.
—— Pompeus.
Camillus Julius.
Cancianinus Jo. Dominicus.
Candidus Johannes.
Canuſſius.
Capodaleus Jo. Baptiſta.
Caporiacus Pompeus.
Carga Camillus.
—— Johannes.
—— Leonardus.
Carrara Franciſcus Joh.
Caſonus Hieronymus Opiterginus.
Celinenſis Nardinus.
Cellottus Paulus.
Ceſarini Hieronymus.
CHROMATIUS S.
Cillenius Dominicus.
—— Mercurius.
Cimbriacus Quinctius Æmilianus.
Citterninus Gibellinus.
Claricinus Nicolaus.
Clarius Joh. Baptiſta.
Codroipus Franciſcus.
Colonius Ludovicus.

Coloretus Bernardinus.
—— Leander Card.
—— Martius.
—— Sebaſtianus.
—— Ulisſes.
Cortona Petrus.
Craſſus Carolus de Utino Medicus qui obiit annum agens xx.
Cylenius Raphael de Tolmetio.
Cynthius Acedenſis.

D

DAcianus Joſeph.
Decianus Tiberius Juriſconſultus.
Diana Auguſtinus.
Dircæus Vincentius.
Draco Nicolaus.

E

EUherardus Sanctus.

F

FAbricius Daniel de Utino.
Fanius Jacobus.
—— Joh. Baptiſta.
Fiducius Marcus Antonius.
Flaminius Marcus Antonius.
Florius Jacobus.
Florus a Premariaco.
Fontanella Dominicus.
FORTUNATIANUS.
Fortunatus Venantius.
Forza Fabius.
—— Virginius.
Franceſchi Franciſcus.
Franceſchinus Antonius.
—— Marius.
Frangipanus Claudius Cornelius.
—— Cornelius ſenior.
—— Fridericus Ord. S. Auguſtini.
Frumentarius Hadrianus.
—— Joh. Baptiſta.

G

GAttus Cornelius.
Gordinus de Marano Jacobus.
Gradenſis Dominicus.
Gratiani Nicolaus.
Gratianus Publius Auguſtus.

H

HEliodorus ab Altino.
HERMES PASTOR.
Hœdus Petrus.

I

JAcobus de Utino Canonicus Aquilejenſis.
Julianus Canonicus Civitatis Fori-Julii.
Juſti Vincentius.

L

LAurentius ab Aquileja.
Lauretus Petrus de Utino Ord. Præd.
Laurius, ſive Lorius Jacobus.
Leonardus de Utino.
Leporeus Ludovicus.
Lilianus Tranquillus.
Locatellus Hieronymus.
—— Bernardinus de Glemona.
—— Mapheus Civitatis Fori Julii.
Lodovici Hieronymus.
Lucanus Bartolus.
Luiſinus Aloyſius.
—— Franciſcus.
—— Fridericus.
—— Riccardus.

M

MAcheropius Franciſcus.
Maetanus Joſeph.
Malacrida Martius.
Manciannus Higynius de Glemona.
Maniacus Leonardus.
Maninus Octàvianus.
Mantica Franciſcus Cardinalis.
Marchetanus Petrus.
Maronius Andreas.
Martellus Ludovicus de Utino.
Maurus de Arcano Johannes.
Maximus Patriarcha.
Melchiorius Franciſcus Opiterginus.
Mezzarota Ludovicus Patriarcha & Cardinalis.
Miliana Benedictus.
Milottus Petrus.
Minadoi Joh. Thomas Rhodiginus medicus & nobilis Utinenſis.
Minucius Minuci.
Mirtheus Bertrandus.
Miutius Æmilius.

Moi-

Moiſeſſus Fauſtinus.
Mondinus Mondini.
de Montegnaco Ferdinandus.
—— Maximilianus.
de Morteano Johannes.
Muſcus Jacobus.
Mutius Placentinus.

N

de Nicetas Epiſcopus Aquilejenſis.
—— Epiſcopus Romacienſis in Dacia.
Nicoletus M. Antonius.
Nordis Jacobus.

O

Odoricus Beatus Portus Naonis.
—— Valentinus.
Ottelius Marcus Antonius.
—— Ottelii.

P

Pancerius Antonius Portuſgruarii Card. & Patriarcha.
Parthenius Ariſtarcus nepos Bernardini.
—— Bernardinus.
—— Petrus de Tólmetio
Parthenopæus Hercules.
Partiſtaneus Joſeph.
—— Iſidorus.
Paſchalius Albertus Utinenſis.
Paſchalius Valentinus Utinenſis.
Paulinus Alexander.
—— Fabius.
—— Patriarcha S.
Paullus Diaconus.
Percotius Petrus.
Pers Cirus.
—— Vincentius Decanus Utinenſis.
Philomelus.
Pileus de Prata Card. & Archiep. Ravennæ.
Pirgotellus Johannes.
Pithianus Joh. Baptiſta.
Pittorius Marius.
Pius I. Pontifex S.
Policretus Joſeph.
de Portia Bartholomæus Prælatus.
—— Caſpar.
—— Hieronymus Prælatus.
—— Jacobus.
Prampergius Barnabas.

R

Rabatta Joſeph ſenior.
Rachiſius.
Rugazonius Hieronymus.
Regolinus Paullus.
Rhudius Euſtachius Bellunenſis medicus & nobilis Utinenſis.
Richerius Hector.
Rinaldus Angelus.
Riti Blaſius.
Robortellus Franciſcus.
Rorarius Hieronymus Portus Naonis.
—— Fulvius.
Roſacius Joſeph.
Roſſi Chriſtophorus.
—— Flaminius.
Rufinus Tyrannius.

S

Sabatinus Goffredus.
Salomonius Johannes Dominicus.
Savornianus Hieronymus.
—— Nicolaus.
—— Petrus.
—— Troilus.
Saxo Andreas.
Sbrulius Richardus.
Scala Theſeus.
Scarſaburſa Joh. Baptiſta.
Scipio de Manzano.
Silius Petrus Venſionenſis Canonicus Aquilejenſis.
Sinius Hieronymus.
—— Jacobus.
Spilimbergius Johannes.
Sporenus Heſiodus.
—— Joſeph.
—— Plutarchus.
Straſoldus Johannes.
—— Paulinus.
Suſanna Marquardus.
—— Odericus.

T

Treus Servilius.
Tritonius Leander.
—— Rugerius.
a Turre Philippus Epiſcopus Adrienſis.

V

VAlerianus Sanctus.
Valvaſonius Eraſmus.
—— de Maniaco Jacobus.
Vaſtus Marcus.
De Vecchis Germanus Monachus Camaldulenſis.

Z

ZAmorrus de Utino Ord. S. Franciſci Cappucinorum.

Viri illuſtres Portus Naonis.

AStæus Hieronymus.
Biſcottus Nicolaus.
Brunettus Dominicus.
—— Horatius.
Calderarius Gothardus.
a Capreto Petrus.
—— Caſtorius.
Caſella Donatus.
Creſcendulus Curtius.
Fabricius Dominus Montiſrealis.
Fekrenſis Antonius.
Ferrus Petrus.
Franceſchinus Hermolaus.
Frumentarius Joh. Baptiſta.
Gabellus Joh. Baptiſta.
Maronius Andreas.
—— Paullus.
Maximilianus Antonius.
Michilinus Franciſcus.
Montisrealis Carolus.
Motenſis Franciſcus.
—— Liberalis.
Odoricus Beatus.
Oneſtius Jacobus.
Phœnix Octavius.
Pomi Petrus & Johannes.
Quequi Antonius.
Richerii Franciſcus, Hector, & Lucius.
Rorarii Ludovicus & Hieronymus.
de Rinaldis Lucas, & Nicolaus.
Roſaeius Joſeph.
Sabinus Franciſcus,

I N-

INDEX

RERUM.

A

ADo Archiep. Viennenſis 67. 82. 83. 87. 94. 95. 97. 109. 281. Studet partibus Rufini *ibid.*
Æmilius Ep. Beneventi. 129.
Æneas Pariſienſis. 255.
Ætyopes olim dicti Indi. 175.
Agobardus 336.
Aguirrius Joſeph Card. 115. 118. 409. Laudatus 416.
Alaricus Rex Gothorum 128. Ejus irruptio in Imperium Orientale 126. & in Italiam 343. Romam obſidet 427. 433.
Albaſpinæus Gabriel 70.
Albina ſocrus Melaniæ ſenioris 183.
Albinus cognomento Alcuinus 136. 137.
de Albone Antonius Archiep. Lugdunenſis. 403.
Aldhelmus ſive Althelmus Ep. S. 327. 346. 348. 354.
Aldrete Bernardus 118.
Aleander Hieronymus ſenior 402.
—— Hieronymus junior 129.
Allixius Petrus 334.
Alphonſus a Caſtro 89.
Ambroſius S. 85. 87. 88. 126. 142. 145. 159. 212. Pergit Aquilejam & quo tempore 125. An ſit interpres librorum Joſephi Flavii 396. & ſeqq.
Ammianus Marcellinus 18. 126. 139.
Anacletus Pont. 71.
Anaſtaſis quid. 189.
Anaſtaſius Bibliothecarius 68. 70. 82. 83. 98. 327.
—— Pontifex 128. 249. 262. 279. 417. ejus epiſtola de Rufino ad Jo. Hieroſolymitanum Ep. 420. Non probat Rufini verſionem librorum Origenis *Periarchon* 422.
Anatolius Alexandrinus Laodicenſis Ep. & ejus canon paſchatis a Rufino latine redditus 390.
Anianenſis Benedictus 206.
Anicetus ſedit in Pontificatu poſt S. Pium 70. & ſeqq.
Annianus Diaconus Celedenſis Pelagianus, latine reddit Homilias S. Joh. Chryſoſtomi in Matthæum 148.
Anſelmus Lucenſis 99.
Antelmius Joſephus 7.
Antipater Boſtrorum Epi. 257.
Antonius Panormita. 138.
Apathia & hujus vocis explicatio 318.
Apocryphum quid ſit & hujus vocis explicatio 354.
Apologiæ a Chriſtianis græce ſcriptæ tempore M. Aurelii Imp. 92.
Apronianus & ejus genus 233. A Rufino ad Chriſti fidem traductus 234. Ejus ſtemma 235.
Aquileja Venetiæ caput, a Gothis obſeſſa 128. A Juliano Imp. dicta Italorum emporium 139.
Aquilejenſis Eccleſiæ mos in ſuſceptione Baptiſmi 239.
Aquilejenſis Epiſcopus & Gradenſis dicti Epiſcopi Romani, & quare 135. *vid. Gradenſis.*
Archelaus Comes Palæſtinæ. 184.
Arelatenſe Concilium L. ducentis, non vero ſexcentis Epiſcopis conſtitit 97.
Aretini Epiſcopi dicti Vicarii 75.
Arnaldus Pontaeus 83.
Arnobius Afer 432.
Aſinius Gallus, alius ab Aſinio Pollione. 11.
Aſinius Pollio laudatus a Virgilio 11.
Aſſemanus Simonius Joſeph. 334.
Aterbius quidam accuſat S. Hieronymum & Rufinum tamquam Origeniſtas 177.
Athanaſius S. 107. 109. 189. 262. Proficiſcitur Aquilejam una cum Fortunatiano *ibid.* Alloquitur Conſtantem Auguſtum 110. Aquileja Romam properat, inde in Germaniam, & Hadrianopolim. *ibid.* Ejectus Alexandria ab Arianis 155. Primus docet univerſam Italiam monaſticam diſciplinam *ibid.* Scribit Græce vitam S. Antonii 156.
Attalus. 97. non alius a Pergameno 98.
Attica dicta *Mopſipia* 29.
Attila Hunnorum Rex Concordiam, Aquilejam, Forum-Julium, & Altinum ſolo æquat 154.
Audebertus Germanus, & ejus carmina de Cornelio Gallo 9.
Auguſtinus Antonius, & alii confundunt Hermetem Aquil. cum Herma. 66.
—— S. 77. 87. 88. 106. 142. 155. 177. 191. 203. 348. 414. Non probat ſimultates
inter

Digitized by Google

inter S.Hieronymum & Rufinum 274.426. Scribit eidem Sancto, & ſumma ejus epiſtolæ 281.
Auguſtus redigit Ægyptum tributariam 15.
Avitus 87.
Aurelius M. Imper. græce ſcripſit. 92.
Axuma Metropolis Ætyopiæ 175.

B

BAcurius Iberiæ Rex ſcribit hiſtoriam converſionis gentis Iberorum 174. Moritur prælians contra Eugenium Tyrannum *ibid.*
Bailletus Hadrianus 144. Notatus 222.
Balduinus Franciſcus 70.
Baluzius Stephanus 95. 174. 256. 404.
Barberinus Franciſcus Card. 206.
Bardeſanes 331. Scribit Chaldaice Dialogum de *Fato* & quo tempore vixerit *ibid.* & 333. A. M. Aurelio Auguſto magni habitus *ibid.*
Bargæus Petrus Angelius 15.
Baronius Cæſar Card. 5. 56. 66. 68. 73. 75. 78. 81. 82. 84. 90.107.111.114.119.122. 124. 130. 134. 145. 160. 175. 186. 188. 190. 192. 196. 198. 227. 279. 308. 310. 328. 333.420.
Barreus Laurentius 222. 390.
Barthius Gaſpar 10. 23.25.32.150. 159.251. 302.327.330.354.392.401. Illuſtrat plurima loca Operum S. Chromatii 140.141.
Baſileenſes Codices declarant Corn. Gallum Foro-Julienſem 4. 5.
Baſilius M. 116. 142. 146. 318. Monaſticum Inſtitutum in Oriente variis regulis illuſtrat 205.
Baudelotius Cæſar Carolus 221.
Beda 83. 146. 336.
Bellarminus Robertus 66.103. 133. 142.254. 286. 319. 327.
Bembus Petrus 6. Corn. Gallum laudat 7.
Benedictus Anianenſis 317.
—— S. Patriarcha 312.
Bentlejus Richardus 41. 61.
Bergomas Philippus Jacobus confundit Foro-Julienſes cum Foro-Livienſibus 7.
Bernardus S. 89. ejus & aliorum Sanctorum Patrum ſententiæ de ſtatu animarum poſt mortem 88.
Berterius Philippus 86. 87.
Beveregius 94.
Bibliander Theodorus 341.
Bibliotheca Ambroſiana Mediolani 393. Ejus codex antiquiſſimus Joſephi Flavii quo tempore & a quibus exaratus 394
—— Angelica 312.
—— S. Crucis in Hieruſalem Romæ 81.
Biel Chriſtianus 14.
Bigneus Margarinus 84. 104. 134. 303.314.
Binius Severinus 104.
Bivarius Franciſcus 152.
Blondellus David 27.63. 65. 78. 83.85. 87. 90. 92. 96. 98. 112. 136. 147. 159. 208. 304. 312. 326. 332. Ejus cenſura contra S. Jo. Chryſoſtomum refellitur 130. Ejuſdem ſententia de ortu Rufini 149.
Blondus Flavius 136. Cornelium Gallum Foro-Livienſem appellat 2. Confutatur *ibid.*
Bochartus Samuel 16. 37. 40. 58.
Boerius Petrus, Epiſcopus Urbevetanus 82.
Bollandiani hagiologi 64. 84. 92. 100. 107. 123. notati 138. 345.
Bollandus Johannes 76. 202.
Bona Johannes Card. 45. 85. 99. 103.104.
Bonarotius Philippus 92. 100.
Bongarſianus codex Euſebii omnium antiquiſſimus 3.
Bonifacius S. Rom. Pont. 74. 130.
Boneſus Monachus, collactaneus & condiſcipulus S. Hieronymi 168.
a Boſco Johannes 84. 95. 104.
Boſius Antonius 69.
Boſius Simeon 432.
Boſſuet Jacobus Benignus 85.
Bradvvardinus Thomas Archiep. Cantuarienſis 312.
Braſichellenſis Jo. Maria 313.
Brenerus Joh. 76.
Breviaris Mſs. pro martyrio S. Pii 81.
Brietius Philippus 2. 58. 59.
Briſſonius Barnabas 85.
Brummerus Fridericus 175.
Bruno Aſtenſis 100.
Brunus Jo: Baptiſta 195.
Bucherius Ægidius 73. 76. 390. Ejus catalogus 79.
Bullus Georgius 63. 92. Fidei Nicænæ defenſor 251.263.284.

C

CAbilonenſis Epiſcopus 132.
Cæſar Julius Forum inſtituit, unde Forum Julii 2.
Candidus Johannes Aquilejam ut patriam perperam adſignat Corn. Gallo, ſicut & Henricus Palladius. 1. 107. 116. 123. 179 notatus 389.
Candidus propugnator hæreſis Valentinianæ 271.

Can.

Cangius Carolus 50. 104. 135. 159. 160. 190.
Caniſius Petrus 286.
Cantacuzenus Johannes 190.
Canus Melchior 147.
Capellus Ludovicus 87.
Cardoſius Georgius, male Rufinum, Luſitanum appellat 352.
Carolinus codex 34.
Carolus Magnus Iſtriam in ſuam poteſtatem redigit 335.
Carolus a Sancto Paullo 175.
Carpocrates quo tempore ſuos errores ſparſit 91.
Cartharius Carolus 402.
Caſaubonus Iſaacus 13. 60. 400. 403.
Caſſianus Johannes 372. Ejus teſtimonium de Rufino 387. 416.
Caſſiodorus 146 155. 292. 392. 394. 395.
Caſtellanus Claudius 104.
—— Petrus 38.
Caſtelvetrius Ludovicus 41. 132.
a Caſtro Chriſtophorus 148. 374.
Catullus non eſt auctor *Ciris* poematis 36.
Cave Guillelmus 79. 103. 111. 298. 321. 352. 354. 397.
Cavinus Petrus Maria redarguit Alexandrum Paduanum, Angelum Mariam Torſanum, & alios tamquam ineptos 4.
Cellarius Chriſtophorus 45. 150.
Cerinthus 91. Primarches Satanæ a S. Pio vocatus *ibid.*
Chalcedonenſe Concilium, & ejus Canon. 108.
Champerius Symphorianus 304.
Charta Corneliana, ſic dicta a Cor. Gallo Ægypti Præfecto 22.
Chiſſletius Jacobus 53. 195. 197.
—— Petrus Franciſcus 97. 126. 170. 285. 287. 300.
Chiſius Fabius Pontifex Alexander VII. 206.
CHROMATIUS S. Aquilejenſis Antiſtes. 122. Natione Aquilejenſis, non Hiſpanus, aut Dalmata, neque Romanus 121. Germanus Euſebii, non vero Jovini 122. Adhuc Diaconus Rufinum doctrina catholica inſtruit. 123. 124. Inter Epiſcopos Occidentales conſpicuus ſanctitate 126. Ejus amicitiæ cum magnis viris *ibid.* Auctor eſt S. Hieronymo ut plurimos Bibliorum Libros in latinum Sermonem convertat. 127. Laudatus a S. Hieronymo & aliis 128. 138. Amicus Rufini cui cum S. Hieronymo conciliando ſtudet 128. Sua auctoritate juvat cauſſam S. Jo: Chryſoſtomi apud Honorium & Arcadium Impp. 129. 130. Ejus Obitus & cultus Antiquiſſimus 132. Scripſit Homilias XVIII. in Evangelium S. Matthæi 133. Quare dictus Epiſcopus Romanus 135. 136. 137. Ejus ſcripta tanquam vera examinantur 138. 139. 140. Vindicatus ab hæreticorum calumniis, & plurima loca Homiliarum ejuſdem contra ipſos explicata 142. 143. Styli ratio ab eodem adhibiti in ſuis Homiliis. 144. Monet S. Hieronymum ut contentionibus finem imponat 277.
Chryſoſtomus Johannes S. 88. 90. 141. 187. deturbatus e Sede Conſtantinopolitana 129. de ſuis ærumnis certiorem facit S. Chromatium Epiſcopum Aquilejenſem, & Venerium Epiſcop. Mediolanenſem *ibid.* A calumniis Blondelli vindicatus 130. Ejus epiſtola ad S. Chromatium *ibid.* Ejus Obitus 131. Quo tempore in exilium pulſus 188.
Ciaconius Petrus 99.
Ciampinus Johannes 68.
Ciattus Felix contundit Maximianum Etruſcum cum Maximiliano Tarutenio 57.
Ciris poema non pertinet ad Virgilium, nec ſcriptum in Græcia, ut falſo putat Scaliger 37.
Civitas Fori-Julii & ejus Codex membraneus hiſtoriæ eccleſiaſticæ Rufini 355.
Claramontanum Collegium Pariſiis 77.
Clemens Alexandrinus 65. 75. 91.
Clementis Romani *Recognitiones* a Rufino e Græco in Latinum translatæ, non vero ab aliis 327. 328. Ab Ebionitis nunquam corruptæ 329. Codices earundem in Bibliotheca Oxonienſi 329. Earum quis verus auctor 330. & ſeqq. Operum ejuſdem variæ editiones 337. & ſeqq. Ejuſdem epiſtola genuina ad Jacobum Fratrem Domini 341.
Clericus Johannes 339.
Cleſius Bernardus 338.
Cluverius Philippus 395.
Codices mſs. in teſtimonium adducti pro martyrio S. Pii 80. 81.
Cognomen ſolitum præponi nominibus 13.
Cointius Carolus 96. 135. 208.
Colobium genus veſtimenti proprium Epiſcoporum 98. Ejus uſus antiquus in Occidente, & duplex apud Romanos & Græcos *ibi.* color ejuſdem candidus ſive albus 100. Aliud a communi & vulgari *ibid.* & a Lebitonario Monachorum 101.
Colomeſius Paullus 3. 36. 52. 313. 396. 397.
Colvenerius Georgius 377.
Columna Hieronymus 41. 52.
—— Johannes 405.
Comma Civitas Epiſcopalis duplex 138.
Combefiſius Franciſcus 98. 99. 131. 134.

Con-

Concordia olim civitas & celebris colonia, patria Rufini, diverſa ab Opido Mirandulæ in Æmilia 154. Privilegiis aucta a Carolo & Ottone Impp. 155.
Concordius S. 90.
Conſtantinopolis nova Roma, & caput Romaniæ dicta 136.
Conſtantinus Magnus 189.
Conſtantius Imp. in exilium pellit Liberium Papam 113.
Contarenus Antonius Patriarcha Venetiarum 213.
—— Vincentius 41.
Cornelius S. Rom. Pontifex 90.
Corradus Sebaſtianus 13. 60.
Corteſius Georgius Card. 396.
Cotelerius Jo: Baptiſta 64. 65. 103. 135. 173. 221. 294. 315. 318. 328. 330. 332. 339. 341. 367. 371. 386. 388. 404.
Coultantius Petrus 346.
Crabbe Petrus 340.
Creſcens Epiſcopus Viennenſis, non Moguntinus 95.
Crinitus Petrus 44. non eſt auctor Vitæ Corn. Galli 51.
Cruquius Jacobus aſſerit Corn. Gallum apud Horatium latere ſub nomine Alpini 61.
Cubilia æterna quid ſint, & a variis Criticorum opinionibus vindicata 89.
Cujacius Jacobus 15.
Cumdius Laurentius 134.
Cuperus Giſbertus 92.
Cuſpinianus codex alius a Brenneriano, ſervatus in Bibliotheca Cæſarea 76.
Cyprianus Erneſtus Salomon 334.
—— S. 7. 71. 75. 85. 140.
Cytheris Corn. Galli amaſia 27. eadem eſt ac Lycoris Corn. Galli *ibid.* alia a Lycoride Martialis 28.
Cyzicenus Gelaſius 137. 149. 151. 349.

D

DAcherius Lucas 80. 147.
Dallæus Joh. 102. 290. 298.
Dalmatica, indumentum Sacerdotale nunquam alba 100.
Damaſus S. Rom. Pont. 82.
Damianus de Sancta Maria 207.
Dandulus Andreas 106. 109. 122. 124. 132. 405.
Daniel S. Municipium in Foro-Julio ſervat codicem elegantem hiſtoriæ eccleſiaſticæ Rufini 355.
Dantes 75. 81.
Daumius Chriſtianus 44.
Dauſquius Claudius 52.
Delrius Antonius 36. 46. 48. 54.
—— Martinus 362.
Demophilus Epiſcopus Arianus 117.
Deſiderius martyr Epiſcopus Viennenſis 96.
Diaconus Johannes 355.
Didymus ſcribit librum de morte Infantium 172.
Dionyſius Carthuſianus 317.
—— Mediolanenſis ab Arianis exilio damnatus 111.
—— Neſtor Novarienſis 61.
Doctores & Tractatores qui dicti 315.
Dodvvellus Henricus 64. 66. 79. 86. 172. 176. 332. notatus 342.
Dominus de la Motte 262.
Dorotheus Epiſcopus Tyrius 66.
Ducæus Fronto 207. 221.
Dupinus Ludovicus 64. 141. 144. notatus 152. 236. 328. 392. 405.
Durantius Jacobus 400.

E

EChardus Jacobus 405.
Eccleſiæ gradus, ſeu ordines tres 94.
Egeſippus quis ſit & an verus auctor librorum latinorum de bello Judaico 395. & ſeqq.
Eginardus 135.
Elmenhorſtius Geverhardus 340.
Ennodius 94.
Epictetus Centumcellenſis Epiſcop. 112.
Epiphanius S. 90. 116. 136. 180. 188. 333. Certat Hieroſolymis contra Origenis dogmata 177.
—— Scholaſticus 394.
Epiſcopi dicti *Vicarii S. Petri ſecundarii* 74.
—— juſſu Valentis Imper. in Palæſtinam exulantes *collegæ* S. Damaſi dicti a S. Hieronymo 165.
Epiſtolæ Decretales duæ ſub nomine S. Pii confictæ 83.
—— duæ S. Pii ad *Juſtum* Epiſcopum Viennenſem ſcriptæ, & a Criticis vindicatæ 85. 90. 102. Earum verus ſenſus explicatus contra Blondellum, Dallæum, & Salmaſium *vid. S. Pius*.
Eraſmus Deſiderius 66. 143. 213. 216. Ejus judicium de verſione homiliarum Origenis in Geneſim 284. Item aliarum homiliarum 288. Quædam ejus cenſuræ examinantur 289. & ſeqq. Notatus 295. 296. 351. 389. 461.

Erne-

Eracſtus Juhannes 331.
Evagrius Monachus 314. Iborita non vero hyperborita 315. Ut Pelagianus male habitus a Sancto Hiaronymo 316. Item ab aliis viris falſo accuſatus tamquam Origeniſta *ibid.* Titulo Sanctitatis ornatus in codice Barberino 317. Ejus ſcripta paſſim laudata, & ipſe ab accuſationibus vindicatus 316. & ſeqq. Amicitiæ cum Sanctiſſimis viris 318. 319. Ejuſdem Opera apud Occidentales magni habita 319. Scripta a Rufino latine reddita 320.
Evagrius Presbyter e græco in latinum transfert vitam Sancti Antonii 156. Ejus obitus 188.
Eugippius 150.
Euphorion Athenienſis ſcribit *Mopſomiam*, *Chiliadem*, & alia 29.
Euſebius Cæſarienſis 17. 65. 71. 78. 92. 95. 96. 120.
—— Cremonenſis 180. 210. 214. 272. 277. Corrumpit Interpretationem Periarchon Rufini 227. 242.
—— Vercellenſis, exilio ab Arianis damnatus 111. Monaſticam vitam inſtituit Vercellis 156.
Euthymius 141.
ab Eyb Albertus cubicularius Pii II. 74.

F

FAber Honoratus 316.
—— Jacobus 326.
—— Nicolaus 104.
Fabrettus Raphael 152.
Fabricius Georgius 104. notatus 107.
—— Johannes Albertus 26.36.48.52.66.84. 147.308.312.329.340.
Fabrotus Carolus Annibal 77.
Facundus Hermianenſis 131. 169.
Faſti Noriſiani 78.
Fauſtus Magiſter 56. Legatus in Aula Conſtantinopolitana pro Theoderico Rege una cum Irenæo ſubſignat pacem *ibid.*
Flavius Joſephus hiſtoricus 392. Ejus operum editiones variæ 402.
Felix Urgellitanus 137.
Fellus Johannes, prænomen Rufini pro patria accipit 152. 348.
Ferrarius Franciſcus Bernardinus 134. 326.
—— Octavius 60. 98.
—— Philippus 123.
Firaus Cardinalis 222.
Floralia quo tempore celebrari ſolita 432.
Florarium Mſ. Sanctorum 97.
Florentina bibliotheca S. Crucis 81.
Florentinum Concilium. 87. Ejus decretum de ſtatu animarum poſt mortem 88.
Florentinus Franciſcus Maria 66.68.104. notatus 145. 146.
Floriacus Claudius Abbas 279.
Floridus Franciſcus 44.
Formulæ Fidei Sirmienſis tres 115.
Foro-Livienſes Corn. Gallum inconſulto civem ſuum faciunt 58.
Fortunatianus Epiſcopus Aquilejenſis, origine Africanus 106. Alius a Chyrio Fortunatiano. 107. Præfuit Concilio Sardicenſi *ibid.* Succedit Benedicto in Epiſcopatu Aquilejenſi *ibid.* Vixit ſub Conſtantio non ſub Conſtantino Imp. 102. Alloquitur Aquilejæ Conſtantem Auguſtum 110. Deceptus ab Arianis, ſubſcribit ſententiæ damnationis in S. Athanaſium in Concilio Mediolanenſi. 111. Excuſatur a S. Athanaſio. 113. Ab Arianiſmi labe ei irrogata, aliiſque cenſuris defenditur 113.114.118. Non fuit auctor ſubſcriptionis hæreticæ Liberii Papæ 117. Scripſit Commentarios in Evangelia, nunc deperditos, & Titulos ordinavit 119. Sedit in Epiſcopatu Aquilejenſi annos xx. 121. Obiit 120.
Fortunatus martyr Vicetinus, diverſus a Fortunatiano 107.
Forum-Julii Urbs, *Civitas* antonomaſtice dicta, & patria Corn. Galli 1. Differt a Concubienſe in Umbria, & a Foro-Julio Galliæ Narbonenſis 8.
Franciſcus Lucas 144.
Freculphus 100. 116.
Fronta Joannes 67.
Freherus Marquardus 68.
Frumentius S. Indiæ ulterioris Apoſtolus. 174.
Fullerus Nicolaus 216.
Fuſcarenus Michael 47.

G

GAle Thomas 303. 308. 313.
Galeſinius Petrus 81.
Gallus C. Cornelius naſcitur anno V. 685. pag. 7. patria Forum-Julii; non Aquileja, aut Forum-Livii neque Vicetia 1. 2. 9. Codices Euſebiani id comprobant 2. 3. 4. Itidem Hiſtorici variarum gentium 5. 6. 7. Ejus cognomen ad familiam, non vero ad patriam referri debet 9. Prodit ex gente *Cornelia*, quæ floruit Aquilejæ *ibid.* Una cum Virgilio literis inſtituitur *ibid.* Scriptorum variæ opiniones de ejus prænomine 10.

Non *Cneus*, non *Publius*, neque *Ælius* dici debet *ibid.* Alius a Gallo Aſinio Pollione 11. Ejus pater *ibid.* Cum aliis Gallis confuſus 12. Condiſcipulus Virgilii, quem ſub nomine Tityri laudat in Bucolicis 13. 14. & in Georgicis ſub nomine *Ariſtæi* 24. Diſciplina militari inſtructus 14. In rebus arduis ejus opera utitur Auguſtus *ibid.* Triumvir factus anno ætatis ſuæ XXVI. 13. Cum Legionibus quatuor proficiſcitur Ægyptum, & devincit Antonium 14. Potitur Cleopatra *ibid.* Ab Auguſto præficitur Ægypto 15. Thebas depopulatur, & variæ opiniones de hac Thebarum everſione 16. Sibi mortem infert ætatis ſuæ anno XLIII., & hallucinationes de hujus mortis cauſſa ac tempore 17. 18. Varia ei crimina falſo imputata 19. 20. Ejus amicitiæ cum magnis Viris 21. Fuit ex Ordine equeſtri 21. Scripta deperdita, & verſus ejuſdem unicus apud Vibium Sequeſtrum explicatus 23. Laudatur a Virgilio, Ovidio aliiſque poetis 24. Poema ſuum *Ciris* magni habitum 26. Scripſit libros quatuor Elegiarum de amoribus ſub nomine Lycoridis 27. Scripta aliqua Euphorionis latinitate donavit 30. 31. Auctor poematis Ciris, non vero Virgilius 32. Neque Catullus 39. Non eſt auctor Elegiarum, quæ ſub nomine Galli in Propertio leguntur 42. Neque Cantiunculæ Lyricæ adnexæ Elegiis cujuſdam Maximiani 58. Carmina nonnulla Gallo falſo adſcripta 60. Ejus opera ſincera, deperdita, aliena, & dubia 62.
Gallutius Tarquinius 11.
Garetius Johannes 55.
Garnerius Johannes 409.412.416.
—— Julianus 299.420. notatus 300.
Gaudentius Brixiæ Epiſcopus 130. 325.
Gauticus Pomponius vulgat Elegias ſub nomine Corn. Galli 42. Ejus errores, & fraudes 43. 44.
Glandorpius Johannes 161.
Grabius Erneſtus 157. 329. 332. 336.
Gradeoſis Patriarcha Dominicus 109.
Gratianus 83.
Gebhardus Elmenhorſtius 388.
—— Janus 353. 354.
Gelaſius I. Roman. Pontifex 156.131.147.251. 257. 368. 380. Laudat verſionem latinam Rufini Operum S. Greg. Nazianzeni 302. 310. Ejus cenſura in *Recognitiones* Clementis. 335. Hiſtoriam Euſebii a Rufino latine redditam libris apocriphis adnumerat. 354.
Gennadius. 103.139.151.158.185.202.203. 218. 257. 284. 287. 289. 301. 302. 315. 319. 327. 365.381.391. 415. Ejus explicatio vocis mammonæ apud Matthæum 141. Error in ejus Catalogo 179.
Genebrardus Gilbertus 78.79.291.
Geſnerus Conradus 362.
Gerberonius Gabriel 410. perperam Rufinum Aquilejenſem Alexandrinum vocat 151.
Geverhartus Elmenhorſtius 239.
Gregorius Britannicus 47.
—— Niſſenus 142.
—— Sanctus 57.75.100.355.
—— Turonenſis 87. 100.151.
—— XI. Pontifex 87. 347.
Giſanius Obertus 9. Ciris poema primus tribuit Cor. Gallo 32.
Giſlenus Athenienſis S. 208.
Glyca Michael 131.
Grynæus Jacobus 104.133.140.211.213.221. publicat epiſtolas duas genuinas S. Pii Juſto Viennenſi datas 84.
Gyraldus Lilius Gregorius 21.29.45.52. Gallum Foro-Julienſem appellat 2.
Godeau Antonius 111.
Goldaſtus Melchior 42.52.54.56.
Gothi irrumpunt per Alpes Julias 128. Italiam vaſtant 197.
Gothofredus Jacobus 57. 195.
Gronovius Joh. Fridericus 397.398.
Grotius Hugo 66.102.337.
Gruterus Janus 57.136.
—— Lambertus 337.338.
Gudius Marquardus 48.
Guido Carmelita 224.

H

HAefrenus Benedictus 105.206.372.
Hæreſis in decretis S. Pii ſumitur pro Judæorum infidelitate 82.
Halloixius Petrus 212.258.261.268.
Hammondus Henricus 94. 102.
Hegeſippus 72.90. æqualis S. Pio 78.
Heinſius Daniel 53.60.
Heliodorus Epiſcopus 132. Auctor eſt S. Hieronymo ut Librum Tobiæ Chaldaicum in Latinum vertat 126.
Henſchenius Godefridus 72.104. Ejus catalogus corruptus in Chronologia Pontificum 73.
Heraclides interpres Palladii hiſtorici Græci, 161. 162.
Heraclidis paradiſus quid ſit & an differat ab hiſtoria Lauſiaca Palladii 159.
Heremius Theſſalonicenſis & alii ſe ſeparant a communione S. Athanaſii 111.

Her-

Hermannus Godefridus 109. 112. 114. 302. 374.376. notatus 123.
—— Grever Carthuſianus 132.
Hermas idem ac Hermodorus, & alius ab Hermete Aquilejenſi 66. unus ex LXX. Diſcipulis, & Epiſcopus Philippenſis. 66. 93.
Hermes paſtor ſanctus, frater S. Pii Pont. 63. eſt idem ac Paſtor S. Pii frater 64. Alius ab Herma, cujus meminit S. Paulus *ibid.* confuſus cum Herma 64.65.66. Ejus multa cognomina, & quare dicitur *Paſtor*. 54. Scribit librum de Paſchate die Dominico celebrando, nunc deperditum 65. Sub Clemente Pont. non vero ſub Domitiano Imperat. *ibid.* Apud veteres Scriptores ſemper Hermetis nomine appellatus *ibid.* Hujus nominis Græcæ terminationes variæ *ibid.* Erigit in titulum Domum Pudentis Senatoris. 67.68. Ejus obitus 67. Ejus opera dubia, falſo attributa, & deperdita 69.
Heroldus Johannes 133.140.220.
Hervvartus Joh. Georgius 390.
Hervetus Gentianus 160. & ſeqq.
Hieronymus Sanctus 5.16.139.142.145.150. 154.169.176.180. 184. 188. 190. Cornelium Gallum Foro-Julienſem appellat. 8. Conſtantinopoli auget Chronicon Euſebii & moratur Aquilejæ *ibid.* Librum Chaldaicum Tobiæ Latine reddit ſpatio unius diei 126. Mittit ad S. Chromatium & Heliodorum libros Bibliorum Latine redditos 127. Increpat Johannem Epiſcopum Hieroſolymitanum, & ab ejus communione recedit 178. 179. Carpit Rufinum ſub Grunnii nomine, eique varia crimina imputat 181. Ejus amicitia cum Theophilo Patriarcha Alexandrino frigeſcit & quare 186. Ejuſdem reconciliatio cum Johanne Hieroſolymitano; & quo tempore 187. 191. Item cum Rufino & quo in loco 189. Bethleemi parochi munus exercet. 191. Moratur Aquilejæ in monaſterio una cum Rufino 157. Migrat in Orientem, & nunciat Rufino ſuam peregrinationem *ibid.* Scribit Florentio Aquilejenſi de Rufino 158. Latet in interiori Syriæ deſerto 164. Carpit Rufinum & Macarium 203. Nuncupat Euſebio commentarios ſuos in Hieremiam & Matthæum 228. Scribit epiſtolam Rufino 229. Item ad Pamachium & Oceanum, cujus epiſtolæ præcipua capita recenſentur 230. 232. Apologiam contra Rufinum eidem Pamachio & Marcellæ Romam mittit 252. Synopſis ejuſdem 253. 254. 263. & ſequentibus. Scribit Sancto Auguſtino, & queritur cum eo de Rufino 274. Ejus reſponſa epiſtolæ ſibi a Rufino ſcriptæ 275. 278. Se excuſat cum S. Chromatio 277. Quo tempore ſcripſerit librum III. ſuæ Apologiæ 280. Auctor interpretationis homiliarum Origenis in Lucam, non vero Rufinus 298. Evagrium Monachum ut Origeniſtam male habet & quare 318. Non eſt auctor hiſtoriæ Eremiticæ de Vitis Patrum, ſed Rufinus 368. & ſeqq. Ejus cenſura in hanc hiſtoriam 371. Non eſt Interpres librorum VII. de bello Judaico Joſephi Flavii 395.
Hieroſolymitanum iter dictum *via Sanctorum, via Dei, & ſanctum iter* 160.
—— Schiſma extinctum & quando 186.
Hierotheus Conſtantius 213. 216. 220.
Hilarius ſanctus 90.120.141.
Hincmarus Remenſis Archiepiſcop. 74. 336. 348.
Hodius Humfredus 280.391.406.
Holſtenius Lucas 5. 66.77.130.147.156.176. 207. 258. 307. 319. 328. 330. 353. 399. 403.436.
Honoratus Maſſilienſis.
Honorius Auguſtodunenſis 99.
—— Auguſtus Legatus Concilii Carthaginenſis ad Anaſtaſium Papam 272.
—— Imper. & ejus literæ ad Arcadium fratrem 129. Ejus Leges 429.430.
Huetius Petrus Daniel 32.192.213. 214.231. 236. 285. 291. 316. 328 334. 349. Ejus præpoſterum judicium de Rufino 288. notatus 352.
Humbertus Card. 336.
Humfridus Laurentius 213.

I

JAcobus Comes Purliliarum 44.
Janningus Conradus 76.
Idacius 125.
Ignatius martyr 93.94.
Illyricus Centuriator Magdeburgenſis, unus ex cenſoribus Operum & doctrinæ S. Chromatii, refutatus 142.
Imperialis Julius 77.
Innocentius I. Pontifex 131.
—— II. Pontifex 207.
Johannes Epiſcopus Hieroſolymitanus 177. Ejus diſſidia cum Sancto Epiphanio & Sancto Hieronymo 178. Laudatus a Sancto Auguſtino, & Sanctus appellatus a Zoſimo Pontifice 192.
Jonſius Johannes 152.
Jornandes 135. 139.

Digitized by Google

Jovius Paullus 53.
Irenæus ſanctus 65.71.91.
Iſaacus ſanctus monet Valentem de tollenda perſecutione Catholicorum 170.
Iſidorus Hiſpalenſis 83.139.336.
—— Peluſiota 189.
—— presbyter 185. Miſſus in Palæſtinam a Teophilo Patriarcha Alexandrino & qua de cauſſa 184. Revertitur Alexandriam cum epiſtola Jo: Epiſcopi Hieroſol. 185.
Julianus Imperator 106.
Junius Patricius notatus 342.
Ivo 83.
Juſtellus Chriſtophorus 350.
Juſtus Viennenſis Ep. 82. Numeratus in martyrologiis Adonis, Bedæ, Uſuardi, tanquam martyr 97. Vixit temporibus S. Pii 101.
Juſtinianus Imper. 119.

K

KAlendaria vetera, quæ teſtantur martyrium S. Pii 82.

L

LAbbeur Philippus 17. 83. 92. 104. 131. 133.139.150.286.298.300.302.327. 389.392.398.404.
Lactantius Firmianus 88.89.
Lambecius Petrus 76.150.221.
Landus Hortenſius 7. 397.
Lateranenſis Baſilicæ Tabularium 81.
Latinus Latinius 86. 396.
Launojus Johannes 95.
Laurentiana Bibliotheca 81.
Leander Albertus notatus 123.
Lebitonarium Monachorum Orientalium quid ſit 101.
Legati Pontificis ſcribunt ſententiam damnationis in S. Athanaſium 111.
Leo Magnus 83. 103. 108.129.302.417.
Leo Oſtienſis 74.
Libanius 123.
Liberius Papa 110. Ejus epiſtola ad Epiſcopum Vercellenſem 111. Alia ad Epiſcopos Orientales ab Arianis conficta 112. Pulſus in exilium a Conſtantio Imper. 114. Invitus & coactus ſubſcribit primæ formulæ fidei Sirmienſis 116. A S. Ambroſio laudatus *ibid.*
Lignamineus & ejus editio hiſtoriæ eccleſiaſticæ Rufini 357.
Lindenbrogius Fridericus 41.48.118.
Lippomanus Aloyſius Ep. Veronenſis laudatus, 369.
Lipſius Juſtus 98.
—— Martinus 133.140.
Litania vetus, edita a Venerabili Joſepho Maria Card. Thomaſio ubi martyrium S. Pii 81.
Livius apud L. Florum res Corn. Galli proſequitur 8.
Lombardus Petrus magiſter ſententiarum. 89.
Largus Valerius 19. Corn. Gallum defert ad Auguſtum 20.
Lorious Johannes 404.
Lucifer Epiſcopus Calaritanus, Sedis Apoſtolicæ Legatus 187. Exilio ab Arianis damnatus 111.
Lucius invadit Sedem Alexandrinam 165.
Ludolphus Jobus 176.
Ludovicus Pius Imp. 75.
Lupus Abbas Ferrarienſis 74.
—— Chriſtianus 115. 256.

M

MAbillonius Johannes 4. 67. 74. 93. 146. 147. 203. 205. 223. 227. 340. 393. 397. 410.
Macarius Monachus 201. 213. Non eſt alius ab eo, cui ſcribit epiſtolam S. Paulinus Nolanus 202. Laudatus a Rufino *ibid.* ejus profeſſio & ſtudium 203.
Macri Dominicus 104.
Magdeburgenſes Centuriatores notati 109. 123. 142. 143. 155. 290. 292.
Maimburgus Ludovicus 111.
Majoragius M. Antonius 52.
Mallius Petrus. 82. ſcribit hiſtoriam Baſilicæ Vaticanæ ſub Alexandro 111. *ibidem*.
Manutius Aldus ſenior 11. 283. 286.
—— Aldus junior 50. ejus figmentum in aſſerendis Elegiis Corn. Gallo, non vero Maximiano 51.
—— Paullus 390.
de Marca Petrus 95. 96. 114.
Marcella matrona Romana 227. æmula Rufini 252.
Marcellinus Ammianus 18. 126. 139.
Marcellus Nonius 61.
Marcus S., Aquilejæ Epiſcopus 107.
Margarinus Cornelius 5. 151.
Marianus Scotus 304.

—— Vi-

—— Victorius 122. 124. 127.
Maronis Silenus & carmina de Cornelio Gallo 30.
Martene Edmundus 157. 206. 222. 372. 396.
Martianæus Johannes 122. 153. 293. 297. notatus 362.
Martinus Polonus 78.
Martyrologia Bedæ, Galeſinii, Baronii & aliorum, Verum Epiſcopum Viennenſem, non vero Martyrem faciunt 97.
Martyrologia, quæ ſtatuunt diem emortualem Valeriani Epiſ. Aquilejenſis 124.
Martyrologium Gellonenſe, & alia, teſtantur martyrium S. Pii 80.
Maſius Andreas 396.
Maſſuetus Renatus 71.
Maſtricht Gerardus 157.
Mathematici antiquitus qui dicebantur 203. Peſſime habiti apud Chriſtianos & quare *ibid.*
Matrix Eccleſia, eadem atque Cathedralis 98.
Maurolicus Franciſcus 82. 132.
Maximianus, ejus prænomen *Lucius* non *Longinus* 51. natione Etruſcus 54. ejus carmina *ibid.* Vixit temporibus Boethii, & fungitur munere Legati ad Impe. Anaſtaſium *ibid.* Diverſus ab Tarrutino Maximiliano 56. Auctor Elegiarum, quæ exſtant inter Propertii opera 44. & ſeqq.
Maximus Tyrannus ubi, & quo tempore devictus 125.
Mazonius Jacobus 41.
Mediolanenſis Archiep. dictus *Vicarius* a S. Gregorio 75.
Melania Sancta mulier Romana nobiliſſima proficiſcitur Hieroſolymam cum Rufino 158. Quo tempore id acciderit 159. Laudata a S. Hieronymo *ibid.* Item a S. Paulino Epiſcopo Nolano 193. Origine Romana ſed ex familia Hiſpanica 159. Ejus genus paternum ex Aquitania 160. Conſanguinea S. Paulini Nolani *ibid.* Neptis, non filia Marcellini Conſulis, ut putavit S. Hieronymus 161. Fuit ex nobiliſſima Valeriorum gente 162. Pergit Alexandriam, & quo tempore *ibid.* Quinque millia Monachorum per triduum de ſuo alit, item multos Epiſcopos & Presbyteros 169. Tuetur cauſam Rufini contra S. Hieronymum 283. Romam revertitur, & qua de cauſa 192. Nolam properat ad S. Paulinum 193. Ejus peregrinationes ſuis temporibus reſtitutæ 196.
Menardus Hugo 256. 372.
Meurſius Johannes 41.
Millius Johannes 406.
Minturnus Antonius Sebaſtianus, Corn. Gallum inter ſummos poetas recenſet 30. 53.
Miræus Aubertus 50. 133. 367. Confundit Paulinum presbyterum cum altero Diacono & Notario S. Ambroſii 219. 310.
Mirandula Opidum in Æmilia 154.
Miſſa quid ſit, & hujus vocis explicatio 85.
Miſſas agere 86.
Molanus Johannes 145.
Mollerus Johannes 64.
Mombritius Boninus, Chronicon Euſebii primus excudendum curat 2. 69. 205.
Monachi S. Mauri 112. 115. 120.
—— Bethleemitæ deficiunt ab Eccleſia Hieroſolymitana, & quare 187.
—— Nitrienſes & eorum conſtantia pro fide catholica 167. 168.
Moneta Bernardus 46.
Montfauconius Bernardus 4. 29. 110. 156. 259. 262. 345.
Morellus Carolus 56.
—— Fridericus 300.
Morinus Johannes 96. 342.
Munſterus Sebaſtianus 407.
Muretus M. Antonius 345.

N

NArdinus Famianus 62.
Natalis Alexander 103. 115. 131. 144. 149. 292.
—— Comes 20.
Naudæus Gabriel 50. 53. 152.
Nazianzenus Gregorius 5. 88.
Nicænum Concilium 351.
Nicephorus Calliſtus 128. 131. 257.
—— Sanctus 66.
Nicetas Subdiaconus Aquilejenſis 122. ſcripſit librum de erroribus gentilitatis 139. Ejus Nolam adventus quo tempore acciderit 196.
Nicetius S. Lugdunenſis Antiſtes 100.
Nicolaus Antonius 118. Laudatus 152.
Nonius Marcellus 86.
Noriſius Henricus Card. 2. 14. 17. 121. 128. 150. 155. 162. 169. 193. 203. 216. 234. 250. 254. 257. 258. 261. 264. 279. 310. 316. 321. 409. 427. 435. notatus 417. 419.
a Nuce Angelus 74.
Nurrius Nicolaus 66. 88. 91. 335. 339.

O

OCeanus Rufini æmulus 225.
Opidum pro Civitate a Scriptoribus antiquis uſurpatum 150.
Opitergium, dirutum a Marcomannis 126.
Optatus Milevitanus S. 94.
Ordo varius in enumeratione Pontificum Romanorum 71.
Origenes 88. 93. ſcribit ſex millia librorum 212. Opus ejuſdem *de principiis* ab hæreticis corruptum 214. Quid contineat 216. 217. Calluit Platonis philoſophiam 217. Ejus epitaphium 224. Ejus ſententia de origine animæ 250. fragmentum ejus epiſtolæ ex verſione Rufini 268. Idem ex verſione Hieronymi *ibid.* Conqueritur libros ſuos ab hæreticis fuiſſe corruptos 270. 271. Ejus homiliæ XVII. in Geneſim & aliæ multæ latine verſæ a Rufino, non a S. Hieronymo 283. & ſeqq.
Ortelius Abrahamus 23. 202.
Ofidius, auctor Medeæ Tragœdiæ, non Ovidius 36.
Oſius Cordubenſis Epiſ. 108. ſubſcribit formulæ ſecundæ Concilii Sirmienſis 118.
Oudinus Caſimirus 220. 315.
Ovidius Naſo, & ejus carmina de morte Corn. Galli explicata 19. 20.

P

PAgius Antonius 16. 73. 75. 77. 83. 104. 135. 145. 150. 162. 196. 279. 315. 420.
Palatino Vaticanus Codex 139.
Palladius Arianus hæreticus 123.
—— Ægypti Præfectus 168.
—— Helenopolitanus Epiſc. 129. 151. 154. 170. 173. 179. 183. 187. 192. 196. 202. 234. 280. Alius a Palladio Pelagiano 188. Amicus Rufini, & minus æque loquitur de S. Hieronymo *ibid.* Interfuit Concilio Conſtantinopolitano contra Antonium Epiſc. Epheſinum *ibid.* Scribit hiſtoriam Lauſiacam & ejus obitus 189. Ob defenſum S. Jo. Chryſoſtomum decoratur titulo Confeſſoris, & ab Innocentio I. Pont. habitus ut Præſul maxime catholicus in Oriente *ib.* & 363. 368. Auctor Paradiſi Heraclidis 369.
—— Henricus 1. 10. 66. 83. 107. 119. 122. 131. notatus 389.
Pambo S. Nitriæ Monachus 173.
Pamelius Jacobus 63. 388.
Pammachius Rufini æmulus & ejus epiſtola ad S. Hieronymum 225. Capita Apologiarum Rufini corroſa mittit ad eundem 252.
Pamphilus martyr 201. Scribit ſuam Apologiam pro Origene Cæſareæ Palæſtinæ, quam interpretatur Rufinus 209. 250. Auctor Apologiæ a Rufino in latinum converſæ 254. Teſtimonia contra S. Hieronymum id negantem 254. & ſeqq. Ejus liber ſententiarum adverſus Mathematicos ad examen vocatus 321.
Pancirollus Guido notatus 10.
Panvinius Onuphrius 11. 68. 75. 79. 85. notatus 107. 131. 234.
Papæ vocabulum antiquitus dari ſolitum Senioribus & Eccleſiæ præfectis 140.
Papebrochius Daniel, notatus 76. 227.
Papirius Maſſo 104.
Pariſienſes codices declarant Corn. Gallum Foro-Julienſem 4. 5.
Parthenius Nicænus inſcribit librum Corn. Gallo 26. Ejuſdem epiſtola nuncupatoria in latinum ſermonem tranſlata *ibi.* docet Virgilium literas Græcas *ibid.*
Paſchalis dies & mos in Eccleſia antiquitus eundem celebrandi ſervatus 418.
Paſchaſius Rudbertus 75.
Paſſioneus Dominicus, nunc S. R. E. Card. laudatus 4. Servat Codicem Euſebii, olim Card. Accolti *ibid.* Ejus Bibliotheca 301. 356.
Paſtor, liber Eccleſiaſticus, ſcriptus Græce ab Herma paſtore ſub Clemente Pont. 64.
Paſtrengius Guillelmus 395.
Patrini in Baptiſmo antiquitus pluribus nominibus appellati 150.
Paulinus S. Nolanus Epiſ. 144. 159. 160. 162. 169. 191. 199. Scribit ad S. Sulpicium Severum de Melania 193. Ejus epiſtolarum ordo a Scriptoribus confuſus & emendatus 194. 195. Ejuſdem carmina explicata 199. Alia de Piniano, Aſterio, & Aproniano 234. 235. 324. Ejus Epiſtola ad S. Auguſtinum 428.
—— Fabius 32.
Paullus S. Apoſt. 93.
—— Concordienſis 151. 158.
—— Diaconus 134. 139. 154.
Paullus I. Pontifex 74. 95.
Pearſonius Johannes 66. 72. 75. 78. 83. 86. 90. 103. 139. 293. 298. 344. 353. 354.
Peplus Panathenaicus quid 37. Quo tempore inſtitutus 38.
Pererius Benedictus 220.
Periocha quid 120.

Peronius Jacobus Card. 421.
Perſeverabilem, *primarches*, & aliæ voces in epiſtolis genuinis S. Pii a cenſuris Blondelli vindicatæ 91. & ſeqq.
Petavius Dionyſius 17. 78. 88. 103. 114. 350.
Petitdidierius Matthæus 285. 382.
Petrarcha Franciſcus 10. Ejus teſtimonium de Corn. Gallo 6.
Petronius S. 372. 373. Bononienſis Epiſ. 365. Adoleſcens moratur in monaſteriis Ægypti 366.
Petrus Alexandrinus 169.
—— Cluniacenſis 95.
—— de Natalibus 81. 132.
Pezius Bernardus 198.
Picus Johannes Comes Mirandulæ 254. 262. 335.
Pignorius Laurentius probat P. Bembi ſententiam de Corn. Gallo Foro-Julienſi, non Foro-Livienſi 7. Rogatur a Paullo & Æmilio Gualdis de procudendo numiſmate Corn. Galli tanquam Vicetini *ibid.* Ejus epiſtolæ Mſs. ſervantur Venetiis penes Somaſchos 10. 57.
Pinetum Monaſterium in agro Romano 203. Variæ inter Scriptores opiniones de ejus loco *ibid.* & 204. Stetit in agro Tarracinenſi 205.
Piſtorius Johannes 83.
Pithœus Petrus 84. 104.
PIUS S. Rom. Pont. 67. 70. Sedit in Pontificatu inter Hyginum & Anicetum *ibidem*, & *ſeqq.* de annis in Pontificatu tranſactis non conveniunt Viri docti 78. Claruit ſub Antonino Pio *ibid.* Vixit in Pontificatu annos quindecim, & obiit Martyr. 79. Ejus depoſitio ubi, & quando 80. Opinionum varietas de ejus martyrio 81. Ejus geſta in Pontificatu 82. Decretales epiſtolis duas ſcripſit ad Juſtum Viennenſem Epiſcopum 84. Variæ Criticorum difficultates ad earum ſinceritatem explodendam 85. & ſeqq. Stylos earundem vindicatus *ibid.*
Photius 109. 210. 214. 216. 255. 256. 263. Confundit Cyrillum Alexandrinum cum altero Hieroſolymitano 350.
Platina Bartholomæus 79.
Plinius 155.
Pocockius Eduardus, vulgat Hiſtoriam Euſebii 78.
Politianus Angelus, & ejus carmina de Cytheride Corn. Galli 10.
Pollio Poeta, Orator, & Hiſtoricus 13.
Polycarpus S. 90. 91.
Pontacus Arnaldus Vaſatenſis Epiſcopus, egregiam Chronici Euſebiani editionem curat 3. 146. 150. 161.
Pontificale Romanum 75.
Pontificum Romanorum obitus quo tempore deſcribi ſolebat per Conſules, & quo per Imperatores 75. Vocati *Vicarii* idest *Succeſſores* S. Petri 74.
Pontificum Series duplex, Hieronymiana ſcilicet, & vulgata 71.
Portuſgruarius in provincia Venetorum, apud Veteres *Romatinum* 155.
Poſſevinus Antonius notatus 109. 131.
Poſſidius 136.
Potamius Ulyſiponenſis Epiſc. 112.
Praxedis S. Eccleſia ſtetit in vico dicto Lateranis 68. 83.
Presbyteri olim dicti Diaconi, & Miniſtri 91. In Liturgiis antiquis etiam Seniores 93.
Pricæus Johannes 199.
Proba Anicia Falconia 301.
Procopius 125.
Propertius. Ejus carmina de Corn. Gallo Umbro Amerino, non vero Aquilejenſi 12. 15. 16.
Proſper S. 318.
Prudentius 123.
Publicola Melaniæ filius adhuc puer prætor Urbanus factus 162. Scribit Epiſtolam S. Auguſtino, *ibid.*
—— ſenior, & ejus annus emortualis 419.
Pudens Senator quis ſit 67.
Pudentiana S. & ejus Eccleſia 68. 83.
Pythagoricus Sixtus 83.

Q

Queſnellus Paſchaſius notatus 134. 136. 347.

R

Radagaiſus Rex Gothorum 197.
Raphael Volaterranus 207.
Raymaudus Theophilus 74. 300.
Recognitiones Clementis a Rufino in latinum verſæ 324. Hujus vocis explicatio 333.
Regius Raphael 54.
Reineſius Thomas 36. 40. 54. 55. 66. 162. 354. Confundit Maximianum poetam cum Maximiano Abate & Epiſcopo Syracuſano 57.
Relandus Hadrianus 169. 408.
Remigius S. Epiſcopus Remenſis 100.
Rhamnuſius Joh. Baptiſta 43.
Rhenanus Beatus 213. 263. 303. 304. notatus 355.

Rhodi-

Digitized by Google

Rhodiginus Cælius 37.
Ribera Franciſcus 408.
Ricceputus Bartholomæus 4.
Rivetus Andreas 300. notatus 386.
Roſignolius Bernardinus 318.
Roſvveydus Heribertus 76. 97. 148. 150. 162. 167. 169. 198. 202. 324. 326. 362. 367. 371. 408.
Ruæus Carolus notatus 24. 28.
Rubeus Hieronymus 107.
Rufinus 101. 113. 116. 128. 149. Ejus prænomen *Tyrannius* corruptum a multis 152. Natus non diu poſt Concilium Nicænum 149. Patria Concordia Civitas Agri Aquilejenſis 151. Dictus *Romanus*, & quare 137. 151. Civis Aquilejenſis, & qua de cauſſa 152. Præpoſteræ Scriptorum opiniones de ejus patria *ibid.* Variis vocabulis a S. Hieronymo notatus 153. Se confert Aquilejam, ibique monachum induit 155. Ab Adoleſcentia cum S. Hieronymo ſtudiis operam dat 156. A S. Valeriano Epiſcopo baptizatur adultus *ibid.* In Eccleſia Epiſcopali, non vero in Monaſterio 157. Cum Melania Hieroſolymam proficiſcitur 158. Quo tempore? 164. A S. Hieronymo laudatus 158. 168. Ab eodem reprehenſus, quod cum Melania muliere juvene iter inſtituerit 160. Nitriæ moratur, & S. Hieronymus ei ſcribit epiſtolam 165. Martyr dictus & quare 167. Titulum Confeſſoris ei tribuit Baronius *ibid.* Ejus beneficentia in Clerum Hieroſolymitanum 174. Quo tempore presbyter factus *ibid.* Ejus neceſſitudo cum S. Hieronymo, item cum eodem diſſenſio 177. Accuſatus ut ſectator Origenis *ibid.* Adhæret Johanni Epiſcopo Hieroſolymitano 179. Anaſtaſio Pontifici profitetur ſe fidem tenere quatuor Eccleſiarum *ibid.* A S. Epiphanio nunquam habitus hæreticus, ſed ſuſpectus doctrinæ Origenianæ 188. Contentiones & jurgia inter eum, & S.Hieronymum 181. reconciliatio 189. Cum Melania revertitur Romam 191. Laudatus a S. Paulino Nolano 199. Transfert in latinum ſermonem Opuſcula S.Pamphili & Origenis 201. 202. Regulam S.Baſilii in Monaſterio Pineti 205. Item libros Origenis quatuor *Periarchon* 218. Variæ de illis quæſtiones ad examen revocantur 222. 225. Nuncupat Macario Apologiam S. Pamphili 208. Procemium ejuſdem Apologiæ *ibid.* & 209. Scribit Opuſculum de adulteratione librorum Origenis, & quid iſtud contineat 210. 211. Carpit S.Epiphanium & Johannem Hieroſolymitanum & quare 211. Scribit libros de Benedictionibus 211. Patriarcharum rogatu S. Paulini Nolani 218. Scribit epiſtolam S. Hieronymo de morte Matris ſuæ 226. Roma Venetias profecturus impetrat literas ab Siricio Pontifice 226. Ejus diſceſſus & itineris deſcriptio 228. A Norisii Cardinalis accuſationibus vindicatus *ibid.* & ſeqq. Alius a Rufino natione Syro 231. 416. Ejus Apologiæ contra S. Hieronymi Epiſtolam & Invectivas Synopſis 237. Item epiſtolæ ad Apronianum 237. Suum dogma catholicum de Trinitate & carnis reſurrectione tuetur 238. Et ſe contra hæreſes ſibi & Origeni impactas 239. 240. 242. 243. Ejuſdem in Sanctum Hieronymum variæ criminationes 243. 244. 245. 246. 247. Mittit aliam Apologiam pro fide ſua ad Anaſtaſium Papam. 248. Ejuſdem Apologiæ capita enucleata 249. Quo tempore hanc & alias ſcripſerit 251. Suos libros Apologiarum communicat cum amicis 252. Accuſat S. Hieronymum ut maledicum & ſacrilegum 265. Per epiſtolam reſpondet apologiis ejuſdem Sancti 273. Summa hujus epiſtolæ *ibidem* & ſeqq. Scripta Origenis in Latinum ab ſe converſa 283. Verus Interpres homiliarum Origenis XVII. in Geneſim, non autem S. Hieronymus 283. & ſeqq. Item aliarum Homiliarum in Vetus Teſtamentum *ibid.* & Operum in Novum Teſtamentum 293. & ſeqq. A Criticis vindicatus 296. & ſeqq. Opuſcula Ss. Baſilii & Gregorii Nazianzeni latine reddit Aproniano amico nuncupans 298. 299. Ejus verſiones apud Occidentales magni habitæ 301. Sixti Pythagorici ſententias latine reddit 302. Scribit Aproniano 303. Latine convertit opuſcula Evagrii monachi 314. 319. 320. Alius a Rufino hæretico, quem Card. Norisius reprehendit 321. Librum primum ex ſex *Apologetici* S. Pamphili martyris latine vertit 322. Item Clementis *Recognitiones* precibus S. Gaudentii Ep. Brixiani, cui eas inſcribit, non vero Gaudentio Novarienſi 326. Hiſtoriam Euſebii latinam facit precibus S. Chromatii & quo tempore 343. & ſeqq. Hæc verſio magni habita apud Latinos & Græcos 347. 348. 355. A criticis notata 345. & ſeqq. Ejuſdem Hiſtoriæ varia exemplaria & editiones 355. & ſeqq. Verus auctor hiſtoriæ Eremiticæ de Vitis Patrum 360. & ſeqq. Hujus editiones 376. & ſeqq. Scribit Commentarium in Symbolum Apoſtolorum 381. Symboli explicatio 383. Ejus diſpoſitio Voluminum Scripturarum 385. Latine vertit Canonem paſchalem Anatolii Alexandrini 390. Non eſt interpres

pres Joſephi 392. & ſeqq. Non eſt auctor Commentariorum in LXXV. Pſalmos Davidis, neque in Oſeam, Johelem & Amos 403. 405. Neque Vitæ Sanctæ Eugeniæ Virginis 408. Item neque duplicis *Libelli Fidei* 409. & ſeqq. Viri eccleſiaſtici ſub Rufini nomine varii recenſentur 412. Nunquam damnatus ab Anaſteſio Pont. 421. 422. Iterum cum Melania in Palæſtinam revertitur 427. Ejus obitus 435. Doctrina, pietas & religio 436. opera
Ruinartus Theodoricus 80. 94. 98. 139.

S

SAbellius M. Antonius, notatus 118. 280. 388.
Sabinus Diaconus Mediolanenſis, Legatus Concilii Romani ſub Damaſo Papa 129.
Sacchinus Franciſcus & ejus cenſura 221.
Sacerdotes in Liturgiis antiquis Epiſcopi dicti 93.
Salmaſius Claudius 3. 17. 85. 109.
Sammarthani Fratres 95.
Sandius Chriſtophorus 254. 262.
Sardicenſe Concilium, & ejus Canon contra Epiſcopos tranſeuntes ex avaritia de una in aliam Eccleſiam 108. Acta ejuſdem Concilii *ibid.*
Savaro Thomas 352. 354.
Sauſſayus Andreas 388.
Scaligar Julius Cæſar 40. 52. Rufino parum æquus 353. 403.
—— Joſephus Juſtus 3. 16. 20. 50. notatus 51. 83. 176.
Scarſaburſa Johannes Baptiſta 121.
Schelſtratius Emmanuel 71. 77.
Scottus Andreas 19.
Seldenus Joh. 408.
Senatus & Presbyterium voce contra Blondellum explicatæ 94.
Seneca & ejus verba de Sixto philoſopho Cordubenſi 305.
Serarius Nicolaus 95. 140.
Servius 11. Confundit Corn. Gallum cum Aſinio Pollione *ibid.*
Severinus Noricorum Apoſtolus, & quare ſic appellatus 139.
Sichardus Johannes 36. 140. Primus vulgat Opuſcula S. Chromatii 133.
Sidonius 94. 150.
Sigebertus Gemblacenſis & ejus judicium de ſimultatibus S. Hieronymi cum Rufino 281.
Signaculum Fidei quid ſit 157.
Sigonius Carolus 305.
Silveſter S. Rom. Pont. non fuit auctor *Colobii* ſed Apoſtoli 99. 100.
Silvia Sancta laudata a S. Paulino Nolano 325. Ejus fama Sanctitatis *ibi*: Soror Rufini Exprefecti, ibid.
Siricius Rom. Pont. 218.
Sirletus Guillelmus 396.
Sirmondus Jacobus 48. 95. 136. 153. 365. 412. 413.
Sixtus V. Pont. 127.
Sixtus Pythagoricus 303. Quo tempore claruit 304. A Seneca commendatus 305. Alius ab eo, qui floruit ſub Hadriano Auguſto 305. Laudatus ab Origene 306. Confuſus cum alio Sixto epiſcopo & martyre 310. 311. Variæ de eodem Scriptorum alucinationes 310. & ſeqq.
—— Senenſis 88. 122. 127. 131. 133. 138. 141. 147. 243. 327.
Socrates hiſtoricus 183. 189. 210. 345. 350.
Sollerius Jo: Baptiſta ex hagiologis Bollandianis 67. 81. 124. 351.
Soter, & Eleutherus a S. Pio presbyteri appellati, & quare 90.
Sozomenus 109. 114. 116. 183. 315. 345.
Spanhemius Ezechiel 150. 176. 332. 333.
Spelmannus Henricus 74. 147.
Spondanus Henricus 104.
Status Beatitudinis animarum ante, & poſt corporum reſurrectionem variis appellationibus nuncupari ſolitus 89.
Stellartus Proſper 205.
Stephanus Henricus 61.
—— Papa 74.
Stobæus Johannes 312.
Suareſius Joſephus Maria Ep. Vaſionenſis 312. 317. 412.
Subucula tunica interior 99.
Suecorum Regina & ejus codex in Vaticana bibliotheca 77.
Suetonius Tranquillus 93.
Sulpicius Severus 80. 94. 96. 111. 119. 190.
Superbeate vox in apiſtolis genuinis S. Pii & ejus explicatio 86.
Suvartius Euſthatius 60.
Symbolum Apoſtolorum & hujus vocis explicatio 382. Ejuſdem collatio cum Aquilejenſi 383.
Symmachus 4.
Syncellus Georgius 305.

Tatia-

T

Tatianus Ægypti præfectus 165. 168.
Taubmannus Fridericus 32.33. Non recte ſenſit de auctore poematis Ciris 38.
Tertullianus, auctor poematis in Marcionem 63.75.85.88.89.98.
Theodoretus 113.114.129.
Theodorus Mopſueſtenus 212.
—— Sitzmannus 162.
Theodoſianus Codex 125.126.
Theodoſius Imp. abrogat acta Maximi Tyranni 125. Moratur Aquilejæ & Mediolani. *ibid.*
Theophylactus 141.
Theophilus Patriarcha Alexandrinus, Origenis fautor 183. Mittit Iſidorum presbyterum in Palæſtinam ut conciliet S. Hieronymum cum Johanne Epiſcopo Hieroſolymitano 184. Ejus cum S. Hieronymo diſſidium 186. 262. 264. epiſtolæ paſchales & earum in variis editionibus ordo præpoſterus 279.316. Scribit contra S. Jo: Chryſoſtomum 374. Ejus prima paſchalis epiſtola ad Anaſtaſium Papam 417.
Thermæ Novati 68.
Tillemontius Sebaſtianus 86. 90. 95. 98.103. 107.115.128.135.144.159.162.170.209. 214.219.222.233.252.261.264.272.279. 280.294.333.343.345.363.367.371.376. 405.428.433. Notatus 63.79.85.122.159. 189.195. Ejus cenſura in epiſtolam S. Pii 94.
Titius Robertus 50. Perperam carmina Maximiani tribuit Corn. Gallo *ibid.*
Tituli ædes Chriſtianorum appellatæ 67. Idem ac noſtrorum temporum Eccleſiæ parochiales *ibid.*
Thomaſius Joſeph Maria Card. Venerabilis, laudatus 81.89.99.120.229.342.
Thomaſinus Jacobus Philippus 49.
—— Ludovicus 373.
Toletus Franciſcus 86.
Tondutius Julius Cæſar 4.
Tonttec Auguſtinus 388.
Trapeauntius Georgius 148.207.
Triſſinus Johannes Georgius 26. Ejus judicium de Corn. Gallo *ibid.*
Trithemius Johannes 257.362.405.
Turcius Aſterius 234.
Turnebus Hadrianus 41.
Turonenſis Gregorius 206.
a Turre Philippus 63. 154. Vulgat lapidem Concordienſem 153.
a Turrecremata Joh. Card. 207.341.
Turrianus Franciſcus 86.341. 369.
Turrigius Franciſcus 82.

V

Vaillantius Johannes notatus 10.14.36.
Valentiniani hæretici 271.
Valens Auguſtus favet hæreticis, & Epiſcopos in exilium pellit 165.
—— a Murſa Epiſcopus in Concilio Sardicenſi proſcribitur & degradatur tanquam Arianus 108.112.
Valeſius Henricus 12. 95. 215. 120.126.146. 287.330.352.396. 433. notatus 354.
Valerianus Epiſcopus Aquil. 123. 146. Ejus Obitus 124.
—— Pierius 16.
Varchius Benedictus 58.
Vaſquez Gabriel notatus 413.
Vaticani codices declarant Corn. Gallum Foro-Julienſem 4.5. præter unum omnes corrupti in voce Foro-Julienſi 4. Operum S. Gregorii Nazianzeni Rufino interprete 302.
Vaticana Bibliotheca 81.
Vavaſſor Franciſcus 26.46.53.
Venerius Mediolanenſis Legatus Concilii Carthaginenſis ad Anaſtaſium Papam 272.
Verus Viennenſis Epiſcopus a cenſuris Tillemontii vindicatus 94.95. Paſſus eſt ſub Antonino Magno, non ſub Trajano 95. Diverſus a Vero, qui interfuit Concilio I. Arelatenſi 97.
Vicaria nomen officii, non vero alicujus loci 202.
Vicarius & Succeſſor quid ſint 73. Vicarius vivi & Vicarius mortui 74.75.
Vicecomes Joſephus 104.
Victorinus 88.
Victorius Marianus 154.
Victor Vitenſis Epiſc. 86.106.348.
Vicus Patricii ubi 68.
Vienna urbs Senatoria dicta a S. Pio 86. Quare ſic appellata 87. Urbs in provincia Romana 95.
Vigilius Pontifex 316.
—— Tapſenſis Ep. 348.
Vigintimilius Johannes 37.
Villanius Nicolaus 5 ?
Vincentius Capuanus Epiſcopus 110.
Virgilius 29. Ejus carmina de Corn. Gallo explicata *ibid.*
Viruniūs Ponticus 323.
Vipacus fluvius, alias dictus *frigidus* in regione Aquilejenſi 174.
Vitalis Ordericus 396.
Vives Ludovicus 398.

Ur-

Digitized by Google

Urſejus Abbas Monaſterii Pineti, dictus Urſacius in Codice Sanctæ Crucis in Hieruſalem 204.
Voſſius Johannes Gerardus notatus 10. 47. 63. 147. 309. 367. 388. 408.
—— Iſaacus 36. 40. 286. 307. 330. 339. 345. 396. 397.
Ughellus Ferdinandus 107.
Ugonius Pompejus 68.
Urbino-Vaticanus codex 291.
Urſacius Arianus 108. 112.
—— Rufini notarius 295.
Vrſinus Fulvius 11.
Uſſerius Jacobus 68. 146. 301. 388. 390. 404.
Uſuardus & ejus codex Mſ. 98.

W

Waddingus Lucas 49. 294.
Vvalafridus Strabo 99. 100. 132. 145.
Vvaſtelius Petrus 148. 184. 188. 189.
Vvicelius Georgius 362.
Vvipertus 102.
Vvolfgangus Lazius 340.

Z

Zacagnius Laurentius 120. 259.
Zacharias martyr 95.
Zegerus Nicolaus 142.
Zenus Apoſtolus 10. 54.
Zonaras Johannes 79. 317.
Zoſimus Pontifex 191. 342.

EXCUDEBANT ROMAE
NICOLAUS ET MARCUS PAGLIARINI
BIBLIOPOLAE ET TYPOGRAPHI
AD THEATRUM POMPEII
ANNO CIↃ. IↃ. CC. XLII. MENSE MAJO
SEDENTE
BENEDICTO XIV. PONT. OPT. MAX.
ANNO II.

Digitized by Google

Digitized by Google

005792440

Digitized by Google

CESARE LINARI
Legatore di Libri
FIRENZE
Via Ventisette Aprile

Digitized by Google